ZBORNIK

ZA

NARODNI ŽIVOT I OBIČAJE

JUŽNIH SLAVENA.

NA SVIJET IZDAJE

JUGOSLAVENSKA AKADEMIJA ZNANOSTI I UMJETNOSTI.

KŃIGA VII.

UREDNICI

Dr. T. MARETIĆ i Dr. D. BORANIĆ.

U ZAGREBU 1902.

KŃIŽARA JUGOSLAVENSKE AKADEMIJE (DIONIČKE TISKARE).

TISAK DIONIČKE TISKARE.

Sadržaj.

Prvi dio.

Drugi dio.

Strana

Mańi prinosi.

Starine.

Treći dio.

PRVI DIO.

Stajaći brojevi u narodnoj našoj epici.

Napisao pravi član dr. T. Maretić.

Pristup.

Vrlo je mnogo koješta u junačkim našim narodnim pjesmama stajaće (tipično). Dosta je samo spomenuti njihove epitete, poredbe, za tijem početke, a u dovoljnoj mjeri i svršetke. Tko je pročitao dosta junačkih narodnih pjesama, taj zna, da bi se dao sastaviti veliki vijenac od zajedničkih pojedinačnih crta, na koje se čitatelj svaki čas namjerava u različnijem pjesmama; na pr. dolazi kome knjiga, a on je čita i grozne suze roni, onda ga pita tkogod, otkle je knjiga i šta piše u njoj, — ili: prije nego se kome dogodi kakova velika nesreća, on sanja grdan san, u kojemu alegorički vidi ono, što će se dogoditi i t. d., i t. d., — ili sjetimo se opisa „prokletijeh“ tamnica s njihovijem gujama i jakrepima, — izbrajanja darova, što ih djevojački rod daje mladoženji i pojedinijem svatima i t. d., i t. d. Nasuprot velikome mnoštvu onoga, što je u našim narodnim pjesmama stajaće i zajedničko, premalo je u njima individualnosti i raznolikosti, a otud izlazi i velika njihova monotonija, kojoj ne može svaki obrazovani čitatelj lako odoljeti, te ih brzo prestaje čitati.[1]

Među stajaće elemente narodne naše epike pripadaju i brojevi. Gdje bi se u običnom govoru reklo: *nekoliko* godina, *mnogo* djevojaka, *sila* kaluđera i t. d., narodna pjesma veli: *sedam* godina, *trideset* djevojaka, *tri sta* kaluđera; ona ne će reći: *osam* godina, ni

[1] Ovo je rečeno u opće, t. j. za veliku većinu narodnijeh pjesama, a ne za one (na žalost dosta rijetke) pjesme, koje su od talentiranijeh pjevača, te su u svakom pogledu dotjerane, lijepe i zanimljive.

trideset i dvije djevojke, ni *dvje sta i osamdeset* kaluđera, jer ti brojevi nijesu stajaći, a 7, 30, 300 jesu. — Zadaća je ovome članku pokazati, koje brojeve narodni pjevači vrlo rado upotrebljavaju, koje li rijetko, a koje ne uzimaju nikad. Iz članka će se ovoga i to vidjeti, za koje osobito predmete upotrebljavaju pjevači stajaće brojeve; vidjet će se na pr., da među takove predmete osobito idu: *dukati, godine, hajduci,* u opće *junaci* i t. d.

Građu sam uzimao iz Vukova zbornika, i to iz II., III. i IV. knjige (god. 1845, 1846, 1862); iz I. knjige (god. 1841) upotrebio sam ono nekoliko pjesama, koje stoje po srijedi među ženskima i junačkima, a ispjevate su u desetercima kao i prave junačke pjesme[1]. Bit će dobro, ako tko napiše ovakav članak upotrebivši druge zbornike hrvatskih i srpskih narodnih pjesama; onda bismo vidjeli sličnosti i razlike u ovoj stvari između Vukovijeh pjesama i između pjesama, što su ih u druga vremena, a od česti i u drugijem krajevima skupili drugi ljudi. Držim, da bismo tako doznali za gdjekoju zanimljivu crticu u životu narodne naše epike.

Navodeći primjere išao sam za potpunošću. Dopuštam, da potpunosti nijesam sasvijem dostigao; ali za cijelo držim, da je i na osnovi ovoga članka slika predmeta, o kojemu se radi, potpuno vjerna te ne bi drukčija izišla ni onda, kad bi joj se dodalo ono nekoliko primjera, koji su mi se po slabosti ljudskoj izmakli, t. j. ne bi se moglo reći ni za jedan broj da je manje ili više običan, nego li se to sada razabira iz ovoga mojeg članka. — Ovdje je potrebno reći, koje sam primjere hotimice izostavljao. Za broj 1 ne može nitko reći da je stajaći u onome smislu, u kojemu su drugi neki brojevi; za to za 1 nema ovdje nigdje nikakove potvrde. Isto se ponajviše može reći i za broj 2; za to za nj u I. glavi nema ni jednoga primjera, a u II. ima ih nekoliko. Broj 3 je, istina, stajaći, i to odveć stajaći, za to za nj ima u narodnijem pjesmama golema množina primjera, kako se može svatko uvjeriti, tko pročita samo nekoliko pjesama. Značilo bi bez potrebe otezati ovaj članak, kad bih ja u I. glavi navodio sve potvrde za taj broj, za to su tu navedene samo neke; ali u II. glavi broj je 3 obrađen kao i drugi stajaći brojevi. Izostavljani su primjeri i za veće brojeve od 3, gdje nijesu stajaći; na pr. *četiri* strane (svijeta), sve *četiri* noge (u

---

[1] Takovih polulirskih i poluepskih pjesama nalazi se nekoliko i u II. i u III. knjizi.

konja). Nijesam uzimao ni primjera, gdje je stajaći koji broj okrnjen za 1. Imamo na pr. „pogibe ti *osam* Jugovića, đe brat brata izdati ne šćede, doklegođe jedan tecijaše; još ostade Boško Jugoviću, još razgoni Turke na buljuke". II. 294. Zna se dobro, da je Jugovića uvijek devet; ovdje se dakle veli, da je samo jedan još na životu, a drugi su već poginuli; ne može se dakle reći, da je tu 8 stajaći broj. Takav je i ovaj primjer: u cara je Stefana *devet* vezira, a najveći je među njima Todor; pjesma veli, kako Todor kleveće pred carem na Nahoda Momira, a drugijeh *osam* vezira mu pomaže i posvjedočuje: „povikaše *osam* vezirova, *četvorica* dušom podnesoše, a *četiri* krivo svedočiše". II. 161. Pjesma dakle hoće da kaže: svijeh *devet* vezira je klevetalo, i to tako, da je jedan govorio, a drugi su se kleli i krivo svjedočili, da je tako. Nije uzet ni primjer iz II. 375., gdje se govori, kako na Marka udara *dvanaest* Arapa, a Marko ih sve posiječe, i to po pojasu: od jednoga dvojica padaju, od dvanaest *dvadeset i četiri*. Tko može reći, da je 24 tu stajaći broj? On izlazi tako, što pjevač hoće reći: 2×12. Na to je nalik i primjer iz II. 376., gdje Marko pripovijeda, kako je jednoć boj bio sa *dvanaest* Arapa: „ja potegoh tešku topuzinu te udarih crna Arapina, ja jednoga, mene *jedanaest*, ja dvojicu, mene *desetina*, ja trojicu mene *devetina*, ja četiri, a mene *osmina*, ja petinu, a mene *sedmina*, ja šestinu, a mene *šestina;* šestina je mene nadvladala . . . . ." Ovdje dakle imamo sve brojeve od 1 do 12; ali su stajaći samo 6 i 12, a drugi izlaze iz njih zbrajanjem i odbijanjem.

Članak sam razdijelio u dvije glave. U prvoj se navode primjeri, gdje pojedini brojevi stoje sami ne splećući se s drugima; u drugoj glavi navodim primjere, gdje se po dva ili po tri ili po više različnijeh brojeva spleću jedni sa drugima. Primjere u I. glavi stavljam lakšega prijegleda radi u osobite razdjele prema predmetima, što se kojim brojem izbrajaju. Evo tijeh razdjela:

a) *vrijeme* (sahati, dani, godine, konaci i dr.),
b) *novci* (groši, dukati, kese, tovari i dr.),
c) *mjere* (oke, litre, pedi i dr.),
d) *puti* (koliko se puta što čini),
e) *dijelovi* (u koje se što dijeli ili trga),
f) *životinje* (konji, ovce, goveda i dr.),
g) *ljudi* (braća, sinovi, kćeri, sluge, vojnici, vojvode, kaluđeri,

hajduci, Turci, djevojke i dr., — a da ne bude još više cijepanja, uzimam ovamo još i: vojske, čete glave),

h) *različne druge stvari*,

i) *splet* istoga broja sa samijem sobom.

U II. glavi samo su dva razdjela; pod *a* mećem primjere, gdje po dva ili po više različnijeh brojeva u svojem spletu služe za isti predmet, a pod *b* stavljeni su primjeri, gdje različnijem brojevima odgovaraju i različni predmeti.

Bojim se, da ne će svatko svuda biti zadovoljan s mojom diobom i razredbom pojedinijeh primjera. Neka me ispriča, što je predmet ovoga članka gdješto dosta zamršen, zamršeniji, nego bi čovjek u prvi čas mislio.

Prva glava.

3.

Prema onome, što je u pristupu rečeno, ja ću ovdje za ovaj broj navesti samo potvrde, koje idu u razdio *i*, a da bi ih lakše bilo pregledati, razredit ću ih u razrede ϰ, β . . . . .

ϰ) „pa odoše Bogu na divane, moliše se *tri* bijela dana i *tri* tavne noći bez prestanka“. II. 3 — „skupiše se mlogi sveštenici te čatiše *tri* dni i *tri* noći i držaše velika denija“. 74. — „i držaše velika denija za *tri* dana i *tri* noći tavne“. 95, 326. — Jovan harambaša čeka sa svojim drugovima u planini Voina trgovca *tri* mjeseca i *tri* nedjelje, dok ga dočeka. III. 314.

β) Kraljević Marko traži za otkup Vuče dženerala *tri* tovara blaga, i to *tri* tovara za se, *tri* za staroga Toplicu, *tri* za svoja *tri* pobratima. II. 253.

γ) „te odšeta konjma u ahare i izvede đogu babajina, *tri* put ga je zobi nazobio i *tri* put ga napojio vina“. II. 490.

δ) Latini u Leđanu traže od cara Stjepana, da preskoči „*tri* konja viteza“, na kojima su „*tri* plamena mača“. II. 29. — Latini u Dubrovniku traže od Starine Novaka, da preskoči „*tri* konja viteza“, na kojima su „do *tri* bojna koplja“. 476. — „šenluk čini od Varada bane, sina ženi, milu ćer udaje, čudan šićar na košiju tura, kažu tura *tri* tovara blaga, a pod blago *tri* konja buina“. III. 279.

ε) „no mi žao od zlata košulje, kojuno sam plela *tri* godine, a sa moje do *tri* drugarice“. II. 558. — U Mandušića Vuka ima puška, koja je kovana u Mlecima, a kovala su je „*tri* kovača *tri* neđelje dana, *tri* kovača i *tri* pomagača“. III. 423. — Momak daje

svojoj nesuđenici *tri* burme, koje su kovala *tri* kovača *tri* godine dana; a ona njemu daje košulju, koju su vezle *tri* vezilje *tri* godine. 526.

ζ) „o bedri mu sablja okovana, na sablji su *tri* balčaka zlatna, u balčacim' *tri* kamena draga; valja sablja *tri* careva grada". II. 340, III. 119. — „i daću ti sablju okovanu, na kojoj su *tri* balčaka zlatna i u njima *tri* draga kamena; valja sablja *tri* careva grada". 392. — kad Marko ubije Musu, vidi, da su u njemu *tri* srca i „*troja* rebra jedna po drugijem". 409. — „dade njemu sablju okovanu, na kojoj su *tri* balčaka zlatna, na svakome alem dragi kamen, valja sablja *tri* careva grada". III. 7. — „te oblači dijete Gruicu: obuče mu tananu košulju ..... a na pleći *tri* kavada žuta, a po njima *tri* ćemera zlatna, oko grla *tri* sitna đerdana." 19. — Ban Zadranin za otkup Mića Anđelijća traži (osim drugoga) *tri* tovara blaga, *tri* konja iz Udbine, sablju Jankovića Stojana, „što su na njoj *tri* balčaka zlatna i u njima *tri* kamena draga, valja, kažu, *tri* careva grada". 412.

4.

a) „za godinu prosio đevojku, a za drugu haljine krojio, a za treću prstenje kovao, za *četvrtu* hoće po đevojku". I. 581. — „evo ima *četiri* godine, kako s tobom, care, vojujemo" (ovo govori ban Milutin caru Stefanu, s kojim vojuje u Bugarskoj, kako pjesma pred tijem veli, *tri* godine; dakle se ovdje ima misliti: sad je *četvrta* godina). II. 173. — „da je kome stati te viđeti, kad udari junak na junaka, crni Arap na Kraljića Marka! niti može pogubiti Marka, nit se dade Arap pogubiti, stoji zveka britkijeh sabalja; ćeraše se *četiri* sahata" (napokon svlada Marko Arapina). 399. — „kulu gradi Nuko Novljanine ..... gradio je *četiri* godine". III. 227. — Rišnjanin-hadžija *četiri* godine se ne usuđuje ići po djevojku, koju je isprosio, i to od straha Limuna hajduka; kad nastane peta godina, opominje ga tast. 454. — „jer vi dajem božju vjeru tvrdu, da vi hile učiniti ne ću, tek *četiri* noći prenoćiti i pokupit porez i harače". IV. 370. — „a dovati srčali durbina, koji gleda na *četiri* sata". 453. — „doći ću ti za *četiri* dana" 454. — „biše Turke prahom i olovom, *četir'* sata megdan dijeliše". 526.

c) Na dolami su Miloša Voinovića „zlatne toke od *četiri* oke". II. 138. — „po dolami toke i đečerme, zlatne toke od *četiri* oke". III. 6. — „po dolami toke i jeleke, zlatne toke od oke *četiri*". 96. — Mijat harambaša želi imati toke od *četiri* oke („moje toke od oke

četiri"), i to od suhoga zlata 440. — „zlatne toke od *četiri* oke" ima Alaj-beg Čengijć. IV. 56.

d) Mati ognjene Marije poradi kletve materine nije imala sreće u braku; udavala se *četiri* puta. II. 14.

e) Marko Kraljević pred svoju smrt „britkų sablju prebi na *četvero*, da mu sablja Turkom ne dopadne". II. 442. — Marko ljutit razbija kapije po Dubrovniku: „kako vrata koja udaraše, na *četiri* pole odlijeću". 478. — Čoban-baša Đuro pogodi Turčina iz puške u čelo, te „njemu čelo na *četvero* puče". III. 93.

f) „tu Omera su tri sina nađe i svezana *četiri* paripa". IV. 420.

g) „no mu stoji ljuba Anđelija, a oko nje *četiri* dvorkinje te joj drže skute i rukave". II. 350. — *Četiri* vojvode Đurđa Smederevca idu k Todoru od Stalaća, da ga svežu i dovedu Đurđu, ali u zao čas, jer ih Todor ljuto izbije. 494. — U Mlecima „na kapiji *četiri* dželata, dva Arapa i dva Latinina, krvave im ruke do ramena i ostrice sablje do balčaka". 548. — Mitar Jakšić putujući po Arapskoj zemlji i tražeći sestru svoju namjeri se na vodi Stupnici na *četiri* robinje djevojke i od njih doznaje za sestru. 622. — *Četiri* uskoka (kojima se imena navode) polaze u planinu, za njima idu u potjeru Turci, ali u zao čas po se. III. 332. — „pije vino Srbin Tukelija u Aradu na krajini gradu, s njime piju *četiri* adnađa". 557. — Ivan Knežević imenuje Turčinu Kulin-kapetanu *četiri* jamca (samu tursku gospodu), da će mu otkup donijeti. IV. 199. — „*četiri* ga age doniješe" 435. — „kad viđeše ono Crnogorci, na kolibu juriš učiniše, te kolibu tursku obališe i *četiri* glave posjekoše. 524.

h) „*četir'* knjige od uje su došle". I. 626. — Kralj leđanski nastavlja caru Stefanu *četiri*[1] zamke: 1. da mejdan dijeli s kraljevijem zatočnikom, 2. da preskoči tri konja, na kojima su mačevi nebu okrenuti, 3. da strijelja kroz prsten jabuku, 4. da prepozna Roksandu među druge dvije djevojke, koje su s njom jednolike i jednako odjevene. II. 144. — „udari ga rukom po obrazu; kako ga je lako udarila, *četiri* mu pomjerila zuba". 480. — Mitar Jakšić obećava robinji, ako ga pusti k svojoj gospođici: „dat ću tebi *četvere* aljine, dvoj' od svile, dvoje od kadife". 618. — Djevojka se (u svatovima) vozi u zlatnijem kolima, koja su „prekrivena crvenom kadifom, na njima su *četiri* jabuke, sve od čista saljevene zlata, i na njima dragi kamenovi". III. 154. — Hajduk se Radoica utajio, kao da je umr-o; Bećir-aginica ne vjeruje, već daje najprije ložiti mu vatru na

[1] Sam ovaj broj „4" u pjesmi se ne izriče.

prsima, za tijem metnuti mu zmiju u njedra, onda zabiti mu pod nokte 20 klinaca, a Rade na sve to ni mukaet; onda Bećir-aginica dâ izvesti kolo djevojaka, da igraju oko Rada, i onda se on malo brkom nasmije. Dakle imamo *četiri*[1] probe. 359. — Kara-Đorđe svakome drugu Lazara Mutapa daje 30 dukata, — „a Mutapu ne šće ni brojiti, *četiri* mu džepa napunio". IV. 303. — „tu ispali bistra dževerdana i *četiri* kuburlije male". 401. — „a kada su na Ponore bili, đe se staju do puta *četiri*, skupila se vojska i pljenovi". 401. — „pa *četvrtu* knjigu nakitiše, poslaše je u stojnu Moraču". 418. — „i drži nam *četvero* denija na osvitu od Petrova dana". 424.

i) Kad Janković Stojan čuje, da mu je sestru Turčin ugrabio, on pripali *četiri* topa i tako dâ haber na četiri strane; brzo dođu *četiri* njegova druga sa svojim momcima na pomoć i pohite za Turčinom. III. 259. — „a za njima od zlata kočije, u kočijam' *četiri* buina, na kočijam' *četiri* seira, mlada đeca Peul-kapetana". 281. — „uzet ću te sebi za ljubovcu, kupit ću ti *četiri* robinje, a *četiri* kod dvora imadem". 381.

5.

a) „i bolova za *pet* neđelj' dana". IV. 365.

f) Voin trgovac tjera kroz planinu *pet* „masakah" (t. j. mazgi) s blagom, i sve mu hajduci otmu. III. 319.

g) Hasan-aginica ima *petero* djece (tri sina i dvije kćeri). III. 529. — Crnojević Savo veli zarobljenome Bećir-paši: „*pet* si mojih brata pogubio". 566. — „pušku pali Puljeviću Milo te pogodi bega zadrimskoga, pa priskoči, ugrabi mu glavu, Milo glavu, Radovan oružje, *pet* turskijeh posjekoše glavah". IV. 117. — „tu mi nađe *pet* Mustafagića". 419. — „on pogubi *pet* turskih katila". 528.

h) Brđani udaraju na Turke sa *pet* strana. IV. 374.

6.

a) „evo ima *šest* godina dana, đegođ smo se s Turcim' udarili, svagđe jesmo Turke razbijali". IV. 246. — „evo ima *šest* godina dana, kako tebe dvorim, gospodaru, a od sad te ja služiti ne ću". 273.

b) „vataj, sine, konje u intove i ponesi *šest* tovara blaga, idi, sine, preko b'jela sv'jeta . . . . . jali otmi, jal' za blago kupi". II. 116. — „al' ga, braćo, pogubiti ne ću, već ga oću živa uvatiti, za nj ću uzet *šest* tovara blaga". III. 395.

[1] Sam ovaj broj „4" u pjesmi se ne izriče.

c) Turci nađu u planini golemu potkovu od konja hajdučkoga, „od čuda su ploču izmjerili, sama ploča *šest* litara dođe". III. 336.

g) U arapskoj zemlji zametne jednoć Marko kavgu sa 12 Arapa i pobije *šestoricu*, a druga *šestorica* svežu njega i odvedu ga kralju arapskome, koji ga baci u tamnicu. II. 376.

h) „da ufati ribu od *šes* krilah, da izije ribi desno krilo, imala bi zlatoruka sina". II. 61. — *Šest* struga ovaca otvora se i pred njima idu ovčari. IV. 510.

i) „i tu bjehu *šest* Verizovića i *šest* konja osedlani bili". IV. 420.

7.

a) Kralju Milutinu rodila se zmija mjesto djeteta i sakrila se u duvar; iza *sedam* godina progovara zmija iz duvara kralju, neka je ženi i traži djevojku. II. 53. — „kad otvori sanduk od olova, al' u njemu blaga ne bijaše, već u njemu jedno muško čedo, čedo muško od *sedam* danaka". 64. — „ovđe ima u Leđanu gradu, ima jedan Balačko vojvoda; kralj ga rani *sedam* godin' dana, da rašćera kićene svatove i da otme Roksandu đevojku". 152. — Marko Kraljević pripovijeda, kako ga je gonio jednoć Ljutica Bogdan pa kaže: „ima od tad *sedam* godinica". 220. — Car Murat piše knezu Lazaru, ako ne će rata, da mu pošalje ključe od svijeh gradova „i harače od *sedam* godina". 309. — „kralj me baci na dno u tavnicu, ja tavnovah za *sedam* godina". 377. — „donese mu krčmarica Janja rujna vina od *sedam* godina". 415. — „al' je Marko u cara dvorio. dvorio ga za *sedam* godina, pa je čisto turski naučio". 436. — „da ih šaljem lvi bracu mome *sedam* dana preko mora sinja". 569. — „te venčaše Đurđa sa Latinkom, pa sedoše onda piti vino, piše vino baš za *sedam* dana; kad se *sedam* navršilo dana, poče kralju zeta darivati". 572. — „ja sam vid'la Janković-Stojana, kad pohara Liku i Udbinju . . . . . tad ja bijah od *sedam* godina, tada sam ga očima viđela". III. 140. — „dobra zeku u podrumu ranim, pobratime, za *sedam* godina". 233. — „u men' ima ćerka na udaju, ali sam je drugom poklonio još nejaku od *sedam* godina, poklonio Rišnjanin-Ivanu". 245. — Janković Stojan uhvati Tala od Orašca, koji mu je sestru bio ugrabio, „pa udari njime o kaldrmu; stade praska u Talu koščina kano plota od *sedam* godina". 261. — „raskaka se s njime niz planinu kao jelen od *sedam* godina". 440. — „on imaše jednu seku ludu, Milosavu, od *sedam* godinah". 554. — Tahir-paša piše popu Vukosavu: „pošlji mene harač od Pipera, harač težak od *sedam* godina". IV. 31. — „pak se uzgred u Stambol svratio i od

cara ferman izlagao, da vlasima bogomolju gradi, da je gradi za *sedam* godina, načini je za godinu dana". 141. — „boj činiše puno i za mlogo, ja u danu puno *sedam* sata". 172. — Lazar Mutap sa svojim društvom putuje *sedam* dana k crnom Arapinu s kojim će mejdan dijeliti. 303. — „zaskaka se Lazo niz planinu kako jelen od *sedam* godina". 399.

d) „potegnut ću dizgen bedeviji, *sedam* ću te puta preskočiti, *sedam* otud, a *sedam* odovud, pak ću onda tebe odsjeć glavu". II. 398. — „Kajov Demir juriš učinio ne po jednom, no po *sedam* puta". IV. 432.

e) „ja ulovih Ljuticu Bogdana, čini od njeg, što je tebi drago, seci njega na *sedam* čerega, čerege mu po drumu razbaci". I. 538. — „ludi Jovan rastegnu rukama, na *sedmoro* konop raskinuo". II. 30. — Marko Kraljević pred svoju smrt „bojno koplje slomi na *sedmero*, pa ga baci u jelove grane". 442. — „i ponesi durbin od biljura, pa mu pruži *sedam* koljenaca". III. 153. — Srbi se brane praznijem puškama, pošto im je nestalo džebane, „izlomiše puške na *sedmoro* ev' tukući oko sebe Turke". 174. — „sindžirli ga zrna udariše, razbiše mu srce na *sedmero*". 333.

f) „dobar šićar ide uz planinu, a od Rišća Fazli-haračlija, hoće Turčin s blagom uz planinu, kažu, brate, *sedam* mazgi blaga". III. 301. (Ovaj je primjer iz iste pjesme, iz koje je onaj, što se navodi u II. glavi pod 7—30—100).

g) U paklu se muči jedna grješnica, koja je na ovome svijetu „bacila na sebe mađije", da nema djece, „a Bog joj je pisa' *sedam* sinah". II. 13. — „al' eto ti starca Jezdimira . . . . . roni suze, i nevolja mu je: *sedam* žena mijenio bio, a od srca ne imo poroda". 551. — „te osedla tanana žerava, srebrnim ga sedlom osedlao, a od zlata uzdom zauzdao . . . . . *sedmorica* dobra konja drže". 571. — „poturči se, Bog te ne ubio! vrći ću te velika vezira, bit ćeš većil nad *sedam* vezira". 608. — Mustaj-beg sa svojim društvom uzme oružje neznanu junaku, koji spava: kad se junak (Stojan Janković) probudi, on onako goloruk udari na Turke i *sedmericu* ubije. III. 119. — Svaki Turčin vodi iz razboja roba ili robinju, samo Tale od Orašca ne vodi nikakvoga roba ni robinje, već nosi *sedam* mrtvih glava. 264. — *Sedam* turskijeh glava stoji na kapiji od Kule Peul-kapetana. 280. — „a kada se s carem zavadimo, da ustane svi *sedam* kraljeva, da nas mire, pomirit nas ne će" (govori Kara-Đorđe). IV. 150. — „a na noge *sedam* brata mojih!" 331. — „nekolike pogubio glave i Turaka *sedam* uvatio". 338. — „*sedam*

drugah ranah dopadoše, a ostali zdravo ostadoše". 374. — „ranjenika *sedam* poniješe u Moraču te ih izvidaše". 415. — „evo ođe *sedam* muselima". 436.

h) „brže digni *sedmore* kočije, doteraj ih mome belom dvoru". I. 609. — Sveci se umoliše Bogu, da kazni Indiju; „Bog im dade od nebesa ključe, zatvoriše *sedmera* nebesa, udariše pečat na oblake, te ne pade dažda iz oblaka". II. 3. — „zbor zborila gospoda rišćanska kod bijele crkve Gračanice: kud se đede car-Nemanje blago, *sedam* kula groša i dukata?" 101. — Kakva je sestra Leke kapetana, takve ljepote nema „što je zemlje na četiri strane, butun Bosne i Urumenlije, što je Šama i što je Misira, Aćolije i Anadolije i vlaškijeh *sedam* kraljevina". 233. — „te opremi Šarca od mejdana, priteže mu *sedmere* kolane". 248. — „pa opremi sivu bedeviju, poteže joj *sedmore* kolane". 388. — „čuva tope Krnja i Zelenka, a kojijeh u svoj zemlji nije u vlaškijeh *sedam* kraljevina, u turskoga Otmanović-cara". 542.[1] — „a na glavu kalpak i čelenke, jedan kalpak, *sedam* čelenaka". III. 350. — „e ti imaš u Prizren dvorove, oko njih je kamena avlija, u avliju *sedam* čardakovah, na svaki je ključanica zlatna". 429. — Ivan Koičić idući u svatove svome pobratimu divno se oblači i osim drugoga uzima u pojas *sedam* samokresa. 535. — „i mrkov mu rana dopanuo, na mrkovu *sedam* grdnih rana". IV. 191. — Ali-paša piše *sedam* knjiga, svaku na svoju stranu. 240. — „on nosaše careve nišane, a vezirsko *sedam* perjanica". 443.

i) „zavadila zemlju i gradove, *sedam* bana od *sedam* zemalja, *sedam* kralja od *sedam* krajina". I. 533. — „jer je junak u majke prosio još malenu od *sedam* godina, *sedam* puta u *sedam* godina". 585. — „Bogom brate, Kraljeviću Marko . . . . . ne daj mene crnu Arapinu, evo tebe *sedam* tovar' blaga i evo ti *sedam* boščaluka". II. 392. — „rano rane *sedam* devojaka, da zaite vode na Morišu; uze Jova *sedam* ogledala te dariva *sedam* devojaka . . . . . njih je *sedam*, a *sedam* sokaka, ode svaka svojijem sokakom, poklikoše tanko glavito". 639. — „golu nosi sablju u rukama, pa udara od Senja Tadiju, *sedam* ga je udario puta, *sedam* mu je načinio rana, *sedam* rana od *sedam* nedelja". III. 166. — „prosio me Pletikosa Pavle *sedam* puta u *sedam* godina, on prosio, ne dade me majka". 493.

---

[1] Ovaj primjer i primjer malo prije navedeni sa str. 233. („i vlaškijeh sedam kraljevina") nalaze se u pjesmama istoga pjevača (starca Milije).

— „Đuro vadi *sedam* samokresa . . . . . tu je *sedam* aga pogubio“. IV. 161.

8.

a) „a kad dođe do studene Drave, tu je malo care počinuo, počinuo jedno *osam* dana“. III. 45. — „stalo vr'jeme za neđelju danah; kada *osmo* jutro osvanulo, al' izide delibaša Ibro“. IV. 372.

9.

a) „a kad prošlo *devet* godinica, Bogdan majci potijo besedi“. I. 537. — „kako li je dite Nikolica boluju'i *devet* godin' dana“. 593. — „na vodi je vojevoda Janko, što me j', brate, u tebe prosio bez pristanka *devet* godin' dana“. 594. — „sedila je Džaver-begovica dugo mlogo za *devet* godina, nju mi prosi ćaja iz Budima“. 607. — „evo ima *devet* godinica, kako sam ti mlada dovedena“. 616. — „a men' evo *devet* godinica, od kako sam mlada ja udata“. 617. — „razbolje se mlada Pavlovica, bolovala *devet* godin' dana“. II. 17. — „oženi se kralje od Budima, eto danas *devet* godin' dana, ništa kralje od poroda nema“. 51. — „ode Simo u svijet bijeli, hoda Simo *devet* godinica, traži Simo roda i plemena“. 66. — „evo ima *devet* godin' dana, kako čekam ja takove glase“. 371. — „ne ću pustit iz tamnice Marka, držat ću ga za *devet* godina, dok mu zmije oči ne popiju, a jakrepi ne nagrde lice“. 381. — „evo ima *devet* godinica, kako dvorim cara u Stambolu, ni izdvorih konja ni oružja ni dolame nove ni polovne“. 401. — „dao bih mu na Bosni vezirstvo bez promjene za *devet* godina, da ne tražim pare ni dinara“. 403. — „donesi mi suve drenovine sa tavana od *devet* godina, da ogledam, može li što biti“. 404. — „evo ima *devet* godin' dana, kako dođe Arap prekomorac pa od cara Kosovo zakupi i nametnu zulum na Kosovo“ 418. — „razbolje se vojvoda Dojčine u Solunu gradu bijelome, bolovao za *devet* godina“. 460. — „već joj kaži od mene pozdravlje da se ja sad na vojsku opremam preko mora za *devet* godina“. 573. — „mili Bože, na svem tebe fala! evo ima *devet* godin' dana, kako s' molim tebe istinome, ne bi li se s Porčom udesio, ti mi dade danas ga desiti“. 589. — „pa s' ondolen Mitar podignuo i najavi ovce očupane, povede ih Zvijezdi planini, tu je Mitar čardak napravio, i tu staja za *devet* godinah, na hiljadu ovce ukrdio“. 631. — Moskovska carica traži od cara Sulejmana stare svetinje, a ona će njemu za uzdarje dati pšenice, da hrani vojsku *devet* godina. III. 83. — „evo ima *devet* godinica, kako si me udo-

mila, majko, još ja ne znam, šta je muška glava, nit je moje lice obljubljeno". 199. — „opremi se na carevu vojsku, jal' s' opremi jal' odmjenu nađi bez promjene za *devet* godina". 293. — „evo ima *devet* godin' dana, ka' j' otišo Rade u hajduke, da ne mogoh šerbes večerati sve od straha Malog Radoice". 361. — „tê gradove raja načinila, gradila ih po *devet* godina, kadra ih je za dan oboriti i sa carem kavgu zametnuti". IV. 150.

e) „uvrh sovre jedna kupa sjedi, kupa bere *devet* litar vina, al' je kupa od suhoga zlata". II. 232. — „a sluga im jedna vino služi, služi vino jednom kupom zlatnom, zlatna kupa *devet* bere litar'." 264. — „i dat ću ti moju kupu zlatnu, koja bere *devet* litar vina". 547.[1] — „o bedri mu duga palošina od muškijeh puno *devet* pedi". III. 95. — „ode Rade niz tananu kulu, za njim paloš basamake broji od muškijeh puno *devet* pedi". 242.

f) „kad viđeše starci i težaci, poturiše rala i volove, a čobani stado ostaviše, *devet* stada osta na jednome". II. 537.

g) „dozvala je *devet* drugarica, da je uče na đerđefu vesti". I. 471. — „strina Jela suknju ovranila za svojijeh sve *devet* sinova". 552. — „jes' do'dio dvoru Ljubovića? kako su mi *devet* Ljubovića? jesu li mi zdravo i veselo?" 563. — „u jadnoga Mihaila bana kako nema muškoga đeteta, do imaju *devet* đevojakah". II. 61. — Poznato je *devet* braće Jugovića — ni više ni manje. II. 182—186, 205—210, 262—298. — U cara Stefana ima *devet* vezira, koji opadaju caru Nahoda Momira. 158—167. — „ranila je Jevrosima majka, ranila je i udomila je u Rudnika grada bijeloga u veliku kuću Dizdarića među mili *devet* bratenaca". 375. — „u Todora *devet* mile braće, al' kod dvora nije ni jednoga, već otišli na carevu vojsku osim jedno dijete Stjepane" (govor je o Jakšiću Todoru; iz pjesme se ne razabira, je li Todor među braćom deveti ili je deseti). 595. — „na bijelu gradu Piritoru, onđe bješe Momčilo vojvoda s *devet* braće s devet vojevoda". III. 55. — U majke Iva Senjanina ima (zajedno s Ivom) *devet* sinova, koji svi mladi ginu od uroka. 512. — U Vida Maričića ima *devet* kćeri, i svijeh devet gine od uroka na putu, kad ih svatovi vode. 518.

h) „činila sam *devetore* čini, sve sam *devet* u vatru bacila". I. 620. — „u kojoj je streli tatarski *devet* beli sokolovi pera". II. 359. — „ona Mitru večeru nosila i uzela ključe od čardaka, pa ga vodi gospoji divojki, *devetera* vrata otvorala, dok je Mitra divojki

[1] Sva su ova tri primjera iz pjesama istoga pjevača (starca Milije).

uvela". 618. — „pa opasa mukadem pojasa, a za pojas *devet* samokresa". III. 112. — „na glavi mu kalpak i čelenke, jedan kalpak, *devet* čelenaka". 118. — „opasao mukadem pojasa, za pojasom *devet* danickinja". 119. — „kada Zlatki ponese večeru, ostavila vrata otvorena *devetera* jedna za drugijem, za njom Stojan nazorice dođe". 137. — „a na glavu samurli kalpaka, oko njega *devet* čelenaka". 201. — „pa počinu pod šator Sekula, *devet* lulah popio duvana". 221. — „pripasuje svijetlo oružje, o ramenu zelenu latinku, na njoj *devet* srebrnijeh lama". IV. 325. — „na zlo će ti sjutra zora doći, a na *devet* sunce ogrijati". 512.

i) „već je meni velika nevolja, zašt' ja ranim u mojemu dvoru *devet* nemo, drugo *devet* slepo, to ja ranim s mojom vernom ljubom". II. 8. — „batali mu prebijele dvore, opusti mu *devet* vinograda, rasprodade *devet* vodenica, poruši mu crkvu Ježevicu". 171. — „al' pošeta gospođa Milica, na njojzi je do *devet* ćemera, ispod grla do *devet* đerdana, a na glavi *devet* perišana, povrh toga kruna pozlaćena". 198. — „dvore cara za *devet* godina, izdvoriše *devet* zijameta". 567. — „pa uvati od zlata kočije, posijeci kuma i đevera i uvati *devet* seisana i pogubi *devet* komordžija". 253. — „je l' istina, čobane Mihate, e ti imaš *devet* paunovah, a za njima *devet* pavunicah i pred njima mudra vidra šeta? . . . . . sve j' istina, dragi gospodare, pavuni su braća moja mila, pavunice to su mi snašice, mudra vidra to je naša majka". 429. — Vuk Koprivica ima *devet* braće, a isto toliko braće pogubio je on popu Crnogorcu. IV. 15. — „i tu bjehu *devet* Mušovića, *devet* konja osedlani bili". 421.

10.

a) „mati moja, nije davno bilo, sad je taman *deseta* godina". I. 541. — „za njim sine dijete Antune, lud bijaše, *deset* mu godina". IV. 443.

b) „prazne su nam puške u rukama, još vidimo prema sebe Turke; u koga se višek' dogodilo . . . . . za višek mu evo *deset* dukat'". IV. 173.

g) „pohitao dijete Maksime na njegovu bez biljega vrancu i skupio *desetinu* druga, hoće k svojoj na muštuluk majci". II. 553. — Svatovi Alije Novljanina, kojih ima 1000, razdijeljeni su (kad idu kući s djevojkom) na *deset* alaja. III. 253. — „za Severom *desetak* Turakah, biranijeh na glasu junakah". IV. 362.

h) „imam blaga, koliko mi drago, gradio bi *deset* manastira, a nekmoli sebe oženio". III. 174.

i) Nenad tražeći svoga brata Predraga pjeva planinom, a Predrag harambaša čujući njegov glas veli družini, neka iziđu pred neznanoga deliju, ali ništa neka mu ne čine, već neka ga k njemu dovedu. Hajduci, kojih ima 30, razdijele se u tri četice po *deset* momaka. Sve tri četice preko zapovijedi svoga harambaše strijeljaju u Nenada, ali ga ne pogađaju. Nenad se rasrdi pa udari na hajduke te *deset* posiječe sabljom, *deset* pogazi konjem, a *deset* razagna po planini. II. 78.

11.

h) „na Rada su *jedanaes* ranah, ma se bije, ka da ranjen nije". III. 276. (U pjesmi, iz koje je ovaj primjer uzet, nalaze se još i neobični brojevi 67, 330).

12.

a) Zmija mladoženja tako bijesno jaše konja po Prizrenu, da pokvari caru kaldrmu, te se Prizren ne će popraviti „za punijeh *dvanaest* godina, što je caru kvara učinjeno". II. 58. — „svaki sebe zadužbinu gradi, neki gradi, neki načinio: car Stjepane visoke Dečane, gradio ih *dvanaest* godina". 203. — Određuje se, da se crkva Ravanica gradi *dvanaest* godina (ali je svršena za godinu dana). 206. — Nejakome Stjepanu Jakšiću ima tek *dvanaest* godina, a već je junak. 595.

b) Ban Milutin daje svojemu sluzi *dvanaest* dukata, da se hrani i oda zla brani, dok se on vrati iz Hercegovine. II. 176 — Miloš od Pocerja piše knjigu Marku Kraljeviću i knjigonoši za trud njegov daje *dvanaest* dukata. 247. — Alil-aga podmićuje kadiju s *dvanaest* dukata 359. — Jerina je isprosila djevojku za svoga brata Tomaša, „prsten dala i jabuku zlatnu, poarčila *dvan'est* tovar' blaga". 491. — Dinjar Banjanin daje svojoj posestrimi *dvanaest* dukata, da bi mu izbavila iz tamnice dva brata. 522. — Videći turski car čudesa, što je učinio Niko patrijar, određuje mu na godinu plaće *dvanaest* tovara. III. 65. — „on se rukom u džepove maši te izvadi *dvanaest* dukata te ih dade mladu knjigonoši". 109. — Sinan-aga daje *dvanaest* dukata neznanome sužnju (upravo Jankoviću Stojanu), koji sastavlja novce za svoj otkup. 135. — „pa izvadi *dvanaest* dukata, te dariva svoje milo kumče". IV. 18.

c) Marko ne pije vino, čim se vino pije, „već leđenom od *dvanaest* oka, pola pije, pola Šarcu daje". II. 248, 397. — „ali Marko pod šatorom pije, pred njim kupa od *dvanaest* oka". 430. — „al'

da vidiš kralja Šišmanina, đe donese jednu kupu vina, kupa, kažu, od *dvanaest* oka, nazdravi je begu Radul-begu, beg je dade Pijanici Đuru, Đuro popi, ništa ne osjeti". 449. — „usta Todor na noge junačke, u desnicu uze kupu vina, kupu vina od *dvanaest* oka". 495 — „iznesoše jednu kupu vina, kupu vina od *dvanaest* oka; naže jednom Rišnjanin Ivane, a išćera Oblačiću Rade". III. 252.

e) „on izvadi durbin od biljura, pa ga izvi na *dvanaest* kata". III. 143.

f) „i daj mene od zlata karuce i u njima *dvanaest* vranaca, što ih preže Vuča đenerale, kada ide od Beča ćesaru". II. 255.

g) „dužd joj šalje tananu galiju, na galiji *dvanaest* mrnara". I. 625. — Putuju Marko, Miloš i Relja, kad li ih na jednoć potjera Ljutica Bogdan sa svojih *dvanaest* vojvoda; Marko svlada i sveže tê vojvode, a Ljutica Miloša i Relju. II. 220. — „pa doziva srpskog patrijara i *dvanaest* velikih vladika te pričesti i naredi vojsku" (govor je o knezu Lazaru, kad je išao na boj kosovski). 296. — Marko bije boj s *dvanaest* Arapa, koji su braća među sobom, i oslobodi iz njihovijeh ruku robinju djevojku sve ih poubijavši. 374. — Marko se namjerava na *dvanaest* Arapa i zameće s njima kavgu, ali samo šestoricu ubije, a šestorica njega svladaju i bace ga u tamnicu. 376. — Marko slavi krsno ime i ima tri sofre gostiju: „prva sofra *dvanaest* vladika, druga sofra gospoda rišćanska, treća sofra ništi i ubogi". 433. — Relja kao čauš u svatovima Đurđa Smederevca preskoči tri konja, na kojima su tri koplja, „oko konja *dvanaest* katana, sve *dvanaest* Relja pogubio, pa uzima tri konja viteza". 477. — „podiže se gospodine kralju od svojega dvora čestitoga, sobom vodi *dvanaest* vojvoda, podiže se itar lov loviti". 481.[1] — „al' eto ti Jerine proklete, s njome ide *dvanaest* dvorkinja, te joj nose skute i rukave". 501. — „malo bilo vreme postojalo, al' eto ti dva Jakšića mlada i sa šnjima *dvanaest* delija" (dolaze kao djeveri u svatove Zmaj-despotu Vuku). 582. — „zdravo Šćepan u Bijograd dođe i dovede tursku bulu mladu, nabavio *dvan'est* kaluđera, krstiše je i zlamenovaše i uze je za vjernu ljubovcu". 617. — „kapiji se otvoriše vrata, a naljeze *dvanaest* soldata, gole sablje nose u rukama". III. 281. — Ivo usarin dočekuje s *dvanaest* drugova-usara svatove Avrama spahije, napada na njih i pobije ih. 504. — „eto kneže iz nahije ide, tain vuče u tursku ordiju su svojijeh *dva-*

[1] Dalje se u pjesmi (str. 482—483) navode te vojvode poimence, pa ih izlazi samo 11!

naest kmetova". IV. 196. — Ibrahim paša piše knjige na *dvanaest* strana, t. j. *dvanaestorici* turskijeh velikaša, da sakupe vojsku i s njim da udare na Srbiju. 212. — „izgiboše turske poglavice, pogibe im hodža iz Stambola . . . . . s njim pogibe *dvan'est* poglavara". 237. — „a tvoj paša, stari varalica, posla, kado, *dvanaes* uvoda, da uvode vojsku Miloševu". 347.[1] — „i dade im ključe i harače i momaka *dvanaest* talaca". 457.

h) „sveti Jovan more zaledio, on zaledi *dvanaes* ledovah, pa ugrabi od zlata korunu i poleće k nebu u visine". II. 83. — „i iznese krstat svilen barjak, na kome je *dvanaest* krstova, svi *dvanaest* od čistoga zlata, i ikona svetoga Jovana". 300. — „car izvede Arapu đevojku i opremi ruho đevojačko, natovari *dvanaest* tovara". 397. — „on izide na bijelu kulu, baci s kule *dvanaest* topova, haber dade Srijem-zemlji ravnoj". 581. — „hajde tamo na saraje donje, pa otvori *dvanaest* odaja, u *dvan'estu* ostavi junaka, a zatvori vrata *dvan'estora*, da ne gleda sunca ni mjeseca, ne bi li se kaur poturčio". 611. — Stojan Janković dovedavši sretno Zlatiju djevojku svojoj kući od veselja „turi s kule *dvanaest* topova". III. 141. — „na glavi mu čekrli čelenka, baš čelenka od *dvanaest* pera". 356. — „pa dokopa šibu okovanu, koja ždere litru tučenika, po *dvanaest* olovnijeh zrna". IV. 443.

14.

g) „ne znadeš li, moj krvniče stari, kad pos'ječe glava *četrnaes* na Grebice nasred od Rudina?" IV. 519.

15.

a) „lepo ih je majka dočekala, častila ih do *petnaest* dana". I. 575. — „skoči Jovan od zemlje na noge, te je majku svoju poslušao, a nema mu do *petnaest* ljetah". II. 27. — „podiže se srpski car Stjepane, podiže se itar lov loviti . . . . . lov lovio za *petnaest* dana". 155. — „uzeše se za bijele ruke, otidoše na tanke čardake, ugosti ga gospođa banica . . . . tako stade za *petnaest* dana". 172. — „đevojka je u kavezu rasla, kažu, rasla *petnaest* godina, ni viđela sunca ni mjeseca". 223. — „ja sam tursku vojsku uvodio . . . . . evo puno *petnaest* danaka ja sve hodah po turskoj ordiji, i ne nađoh kraja ni hesapa". 312. — „sjede Arap svadbu ugovarat: do *petnaest*

---

[1] Ovijeh je „uvoda" upravo bilo 10, kako kazuje Vuk u svomo „Milošu" str. 83. Vidi se, da je pjevaču broj 12 miliji bio od istinskoga broja 10.

bijelijeh dana, dok otidem u primorje ravno i sakupim kitu i svatove". 389. — Kad su svatovi doveli djevojku Đurđu Smederevcu, „lijepo ih je Đuro dočekao i drža ih *petnaest* danaka; ode Đuro s Jerinom na kulu, a ostali svaki dvoru svome". 479. — „prsten daje, svadbu ugovara: ova svadba do *petnaest* dana, dok ja odem dvoru bijelome i sakupim gospodu svatove". 520. — Zmaj-despot Vuk došavši u Mletke pije vino kod bana mletačkoga *petnaest* dana; onda istom zaprosi njegovu kćer. 577. — „dok ja odem do Zvijezde grada, da pokupim kićene svatove, eto mene do *petnaest* dana u Budima u bijela grada". 594. — Jedan Turčin pripovijeda, kako ga je nekad gonio po planini Gruica Novaković, kojemu je tek *petnaest* godina. III. 36. — „sjaju mu se toke kroz brkove kano mjesec od *petnaest* dana". 155. — „u Ilije mlada osta ljuba, mlada ljuba od *petnaest* dana; u Stojana mlađa osta ljuba, mlađa ljuba od *petnaest* dana". 168. — „tko ne dođe, braćo, na ročište, čekajte ga za neđelju dana; koga ne bi za neđelju dana, čekajte ga za *petnaest* ravno". 365. — „hodih mlada po gori zelenoj, pasoh travu za *petnaest* dana i ne viđeh ljeba zalogaja". 462. — „ako bi mi Bog i sreća dala, da bih bega ufatio živa, nove ću mu muke udariti, mučit ću ga za *petnaest* danah, neka znade, šta su muke ljute, kako muči naše Hercegovce". IV. 57. — Turska vojska polazeći na Lozniču stane kod Drine i tu se odmara *petnaest* dana. 242. — „od zuluma durat na možemo od Čengijća, paše sa Zagorja: evo ima baš *petnaest* dana, kako mi je pao na Goransko, koljem njemu ovce i jaganjce". 380.

g) *Petnaest* hajduka sakupio je Petar Pustahija te ih sa svoja dva pobratima vodi na Turke. IV. 52. — Četica od *petnaest* Turaka udara na pastira Mata Stojkovića i odgoni mu ovce. 120. — Lazar Mutap odgoneći Turke od šanca otkine im *petnaest* glava. 319.

h) „tadar skoči ćiridžija Rade i sastavi tridest konopaca i zasuka po dva u jednoga te napravi *petnaest* komata". II. 35.

i) „slugo moja od Dobuja Mujo, ostani mi u mojemu dvoru za *petnaest* dana bijelijeh, evo tebi *petnaest* dukata". III. 136.

16.

a) Za mladoga Iva Senkovića, koji mejdan dijeli s agom od Ribnika i ubija agu, veli pjesma da mu nema „ni *šesnaest* ljeta". III. 392, 401.

g) „ugnaše ih niz ploču Povijnsku, dognaše ih i do Dabovićah i *šesnaest* posjekoše glavah". IV. 109.

17.

c) „u crkvu ću prilog učiniti, zlatan ću joj kandil sakovati, zlatan kandil od *sedamn'est* oka“. III. 76.

g) „trže mača Gluvac Mihailo, pa kroz Turke juriš učinio, dok do Marka pute prosiječe, *sedamnaest* Turak' posiječe“. IV. 271. — „od Turaka niko ne pogibe, no pogibe samo *sedamnaest*, sve to pobi Lopušina Vuče“. 433.

h) „al' eto ti sluge Milutina, na njemu je rana *sedamnaest*, vas mu konjic u krv ogreznuo“. II. 293 — „izvadi ga vodi na obalu, na junaku rana *sedamnaest*“. 340. — „krvava mu sablja do balčaka i desnica ruka do ramena, dobru konju noge do koljena; na njemu je rana *sedamnaest*“. 564. — „al' dotrča jedan od svatova, na njemu je *sedamnaest* rana, nosi desnu u lijevoj ruku“. 584. — „al' eto ti Senjanina Iva, sav mu vranac u krv ogreznuo, na Ivanu *sedamnaest* rana, nosi desnu u lijevoj ruku“. III. 224.

18.

g) Živko Damjanović s četom od *osamnaest* momaka namjeri se u planini na Turke i pobije ih. IV. 28. — Turci navale na Pera Čelośevića, da mu otmu ovce, pa ga iza duljega boja ubiju, „ma se Pero dobro osvetio, što mrtvijeh, što li ranjenijeh ima puno *osamnaes* drugah“. 89.

20.

b) „nek me pusti iz tamnice klete, da ja idem do Prilipa grada, da donesem za otkupa blago, vjera moja, *dvadeset* tovara“. II. 380. — „na Solun je porez udario: sve na dvora po jalova ovna, po furunu ljeba bijeloga i po tovar vina crvenoga i po *dvadest* žutijeh dukata“. 461.

e) „kulu gradi crni Arapine, kulu gradi od *dvadest* tavana ukraj sinjeg mora debeloga“. II. 385.

f) Lazar se Pecirep hvali, kako je jednoć Turcima oteo i otjerao *dvadeset* volova. IV. 44.

g) „koji ono dobar junak bješe, što jedan put britkom sabljom mane, britkom sabljom i desnicom rukom, pak *dvadeset* odsiječe glava?“ II. 314. — „šenluk čini aga Bećir-aga, uvatio Malog Radoicu, pa ga meće na dno u tavnicu; u tavnici *dvadeset* sužanja“. III. 358. — „a bolje bi, Turci braćo, bilo, da je *dvadest* aga poginulo nego jedan soko Karimane“. IV. 99.

h) „a Boga mi! nij' umr'o Rade, nij' umr'o, već se ućutio; već uzmite *dvadeset* klinaca, udrite ih pod noktove Radu". III. 359. — „viđe *dvades* sijedijeh dlaka u junačku Muratovu glavu, oń pomisli, e je ostarao". IV. 519.

24.

a) „on izvadi durbin od biljura, što mu *dvadest* gledaše sahata i dvadeset više *i četiri*". III. 143. (Mislim, da je pjevač ovdje htio reći: durbin, kojim se moglo gledati dvadeset i četiri sahata daleko; ali nije umio zgodno to izreći u jednom stihu te je načinio dva i riječ *dvadeset* u njima ponovio).

25.

g) „Brđani ih (t. j. Turke) grdne zavrnuše, *dvadest i pet* glavah ugrabiše, a mrtvijeh, ni broja im nema". IV. 117. — „od njih su ni braća poginula oko mlada Boja Makošina, a u selo nije ni kamena, do sam svega *dvades i pet* drugah". 123. — Lazar Mutap posiječe Turčina Omer-agu, — „pa se vrnu proz tursku ordiju, *dvađest i pet* glavah okinuo". 318. — „po Tušini raju pofatao, *dvadest i pet* glava okinuo". 369.

30.

a) „da bježimo, sinko, po svijetu, a od cara i moga i tvoga, a daleko *trideset* konakah, đe ne care ni čuti ne može, a nekmoli očima viđeti". II. 27. — Nahod Simeun čami zatvoren u tamnici *trideset* godina okajavajući preveliki grijeh, što je svoju majku obljubio. 74. — „kad dođoše pod prokletu Maltu, stadoše je biti sa svih strana, biše Maltu *trideset* godina, ni odbiše kreča ni kremena, a kamo li da uzeše Maltu. III. 87. — „putovaše *trideset* konaka, dok dođoše pred lomnu planinu". 331. — „prsten stavlja, svadbu ugovora: ova svadba do *trideset* dana, dokle odem Nevesinju ravnom i sakupim kićene svatove". 534.

b) „i prigrnu kolastu azdiju, koje danas ni u kralja nema, otišlo je *tridest* ćesa blaga, dok iznutra udrio postavu, a s lica joj ni hesapa nema". II. 228. — „ogrnu ga kolastom azdijom . . . . . dok iznutra udrio postavu, otišlo je *tridest* ćesa blaga, a s lica joj ni hesapa nema". 552[1]. — „pa on ode Novaku kovaču: 'kuj mi sablju, Novače kovaču, kakvu nisi prije sakovao!' dade njemu *trideset* dukata". 405. — „na ti, seko, *trideset* dukata, pak ti idi svome belom

[1] Obje su ove pjesme od starca Milije.

dvoru, pak se rani, dok ti s' sreća javi". 420. — „objesit ću t' sablju o pojasu, koja valja *tridest* ćesa blaga". 547. — „na ti, brate, *trideset* dukata, pa ti idi mehandžiji Jovu, pa pij, brate, vino do jacije". 623. — „te kupuje sablju u Stojana, za nju dade *tridest* kesa blaga". III. 413.

f) U podrumu kralja od Ozina ima *trideset* konja. III. 247. — „oteše im *tridest* sedlenika" (t. j. Brđani Turcima). IV. 405.

g) „piju vino *tridest* martonoša, među njima neženjen Voine". I. 535. — „vino pije *tridest* Cetinjana kraj Cetinje tihe vode ladne". 570. — „ali stade tutanj uz planinu, evo ide *tridest* ćiridžija i pred njima ćiridžija Rade". II. 34. — Nenad tražeći brata svoga Predraga pjeva planinom, a Predrag harambaša čujući njegov glas veli družini, neka iziđu pred neznanoga junaka, ali ništa neka mu ne čine, već neka ga k njemu dovedu; „ustalo je *trideset* momaka, na tri mesta sve po deset stalo". 78. — „kad videše *trideset* sužanja na tamnici otvorena vrata, ostaviše i lebac i vino, otidoše svak na svoju stranu". 99. — Miloš Voinović pase ovce u Šari planini zajedno s drugijeh *trideset* čobana. 137. — „ima, bâbo, čitav mesec dana, kako nisam sestrice vidio razma sinoć u zelenoj bašči, kad je brala s devojkama cveće, s njome, bâbo, *tridest* devojaka". 164. — „opremi se na carevu vojsku, on povede *trideset* delija, ode pravo uz vodu Moravu". 169. — „viknu bane *trides t* delija, opkoliše Duku zulumćara". 178. — „namjesti se bane Milutine u Maglaja bijeloga grada; tu mu dođe zemlja Bosna slavna i od Bosne *tridest* kapetana, te se mladi banu pokloniše". 180. — „odvest ću te Jedrenetu gradu, naredit ću *tridest* sluškinjica, nek ti drže skute i rukave". 284. — „vino pije *tridest* kapetana u Karlovcu bijelome gradu, među njima Vilip Madžarine". 348. — „sukobi ga carev Alil-aga i za agom *tridest* janjičara". 357. — „kad da vidiš čuda pod šatorom! pod šatorom *triest* đevojaka, među njima crni Arapine". 467. — „al' na vodi *tridest* devojaka, te devojke belo platno bele i med njima sestra Nikolina". 491. — Jerina šalje *trideset* katana, da objese Bijelića i Zlatokosića. 500. — „još propišta *trideset* robova: Bogom sestro, lijepa đevojko! pusti i nas danas iz tavnice". 524. — „neka zovne *tridest* Sarajlija, neka pođu s tobom u planinu lov loviti po gori zelenoj". III. 8. — „vino pije starina Novače, s njime pije brate Radivoje, s Radivojem dijete Gruica, sa Gruicom deli Tatomire i jošt više *trideset* hajduka". 10. — „sebi zove brđanske knezove; k njemu dođe *trideset* knezova". 89. — „hajde uzmi *trideset* delija, vod' ih kuli Vatrice Stjepana, bijelu mu kulu

oborite i njegovu ljubu zarobite". 89. — „kad pukoše dvije daničkinje, slegoše se brda u doline; to začulo *trideset* čobana, umah oni Đuru dolećeše". 91. — „na nogama gaće šarovite, kakve su joj klete iskićene! do koljena vuci i bauci, od koljena sitne veverice, a pokraj njih sve junački brci, na usperku pašin delibaša, oko njega *trideset* delija". 103. — S *trideset* momaka ide Mustaj-beg u potjeru za Stojanom Jankovićem, ali ih Stojan sve posiječe. 127. — Tanković Osman piše knjige svojim prijateljima, da mu dođu svaki s *trideset* momaka, da idu s njim u otmicu. 149. — „vino piju *trideset* Senjana u bijelu Senju na kamenju i sa šnjima Sijenjanin Ivo". 173. — „kad izišo Senjanine Ivo sa svojijeh *tridest* kapetana, pa na kuli rujno piju vino, tad kaduna pred avliju dođe". 202. — „ode Rade na tananu kulu, al' na kuli *trideset* Novljana, među njima Novljanin Alija". 250. — „al' eto ti Tala na kulašu i on nosi do *trideset* glava, sve isjeko babe po Janoku, stare babe i đecu nejaku. 256. — „slavi Stojan svoje krsno ime, pred kućom mu divno kolo igra, divno kolo *tridest* đevojaka". 265. — „što propušta Selim alajbeže, ne puštaju dva Beširevića; što puštaju dva Beširevića, ne puštaju dva Karahodžića; što puštaju dva Karahodžića sve siječe od Orašca Tale, on pos'ječe za *tridest* junaka". 269. — Limo harambaša na pozivanje Gavrana harambaše dolazi s *trideset* hajduka, da dočekaju Turke, koji nose blago. 300. — „skoči vezir od zemlje na noge, pa poviknu lale i vezire, za njim pođe *trideset* Turaka". 347. — „vino pije *tridest* kapetana u bijelu gradu Šibeniku, među njima Jeriniću Vuče". 376. — „pije vino bane Zadranine, usred Zadra na bijeloj kuli, s banom pije *trideset* Zadrana". 408. — „i tu banu dobra sreća bila, te susrete *tridest* đece ludo, đe iđahu mlada iz džamije", pa ih pohvata i odvede u Zadar. 410. — „vino pije Mijat harambaša u visokoj gori Kunovici, s njime pije Lazo barjaktare, a do Laza Daničiću Vide, oko Vida *trideset* hajduka". 440. — „kada Baju sitna knjiga dođe i on viđe, što mu knjiga kaže, on doziva Limov-harambašu, te on razvi svilena barjaka, okrvavi na koplju jabuku, odmah skupi *trideset* junaka, sve krvnika i beskućanika". 463. — Vuksan od Rovaca svlada i ubije *trideset* Turaka, koji su ga dočekali i htjeli ubiti. IV. 23. — „evo ovđe do *trideset* aga, svaki ima u dvoru svojemu koji šćercu, koji milu seju". 94. — „kad to čuo silan Jaut-beže, on posluša svoga brata mila, pa okrenu *trideset* Turaka, otidoše crkvi u Dečane". 103. — „Bjelopavlić njima keisao i pred njima *tridest* Povijanah". 110. — „vino pije Šundić kaluđere, s njime pije *tridest* Moračana". 321. — „jednom bjehu Turci udarili na stražare na

ravno Javorje, al' nijesu ništa učinili, nego *tridest* glava ostavili, pa se natrag grdni povratili". 372. — Mijat serdar ima sa sobom *trideset* momaka i s njima dočekuje tursku silu. 373. — „ev' odovud *trideset* Turaka, pred njima je Airović Ibro na doratu konju pomamnome". 386. — „al' ga srete *trideset* Turaka, opkoliše popa u dolini, presiplju ga ognjem žestokijem". 413. — „sa Jakovom *trideset* momaka, zatvori se u bijelu kulu". 441. — „i tu nađe *tridest* Grahovljana sve boljega i valjanijega". 454. — „posjekoše brata vladičina, uzeše mu barjak i oružje, tu *trideset* glava posjekoše, a ostalo gorom rašćeraše". 457. — „okupi mi *tridest* Malinštana, da na agu slavno udarimo, ne bismo li agu pogubili". 498. — „al' tu bješe *trideset* Turaka i pred njima Jelez-buljubaša". 499. — „pili vino na Krajinu Turci, *trijes* aga sve od Korjenića". 504.

h) „tadar skoči ćiridžija Rade i sastavi *tridest* konopaca i zasuka po dva u jednoga te napravi petnaest komata". II. 35. — „na njeg meće tananu košulju . . . . . po košulji tri tanke đečerme pak dolamu sa *tridest* putaca". 138. — „na dolami toke suva zlata, a pokraj njih *trideset* putaca". 483. — „al' vojvode ne gledaju vina, već Todora biju buzdovanom, namiriše *tridest* buzdovana". 495. — „zapalit ću *trideset* topova . . . . . neka ode jeka pod oblake". 533. — Sestre turskoga cara brode morem na ćabu s velikom pratnjom; kralj maltijski ide za njima u potjeru s *trideset* lađa („kaljuna") i uhvati ih sa svom njihovom pratnjom. III. 85. — „dadoše mu *tridest* čaša vina; popi Ivo, a ne skvasi brka". 95. — Golotrb Ivo oblači dolamu, na kojoj je *trideset* putaca. 96. — „ne vjeruje od Janoka kralju, dok ne viđe crnijem očima, a kad viđe crnijem očima, on obori *tridest* baljemeza, pa Ivana među oči ljubi, velik kralju šenluk učinio". 102. — „puče na njeg *trideset* pušaka, ni jedna ga ne promaši kleta". IV. 18. — „na dolamu *trideset* putacah, svako puce miče litru zlata". 56. — „kad je Đorđe glavu sagledao, onda Đorđe veselje učini i izvrže *trideset* topova". 309.

i) „pak sadelja tanku šajku lađu, koju voze *trideset* vesala; nakupova svake trgovine, uze sobom *trideset* momaka, otište se niz vodu Dunavo". II. 639. — Janočkinja Jana idući gledati lađu Jova Budimlije „uze sobom *tridest* devojaka, svakoj dade po *tridest* dukata, te joj drže skute i rukave". 640. — „ja imadem pune are konja: *tridest* ata, a *tridest* paripa". III. 7. — „gotovi mi gospodska konaka: očisti mi *trideset* odaja za mojijeh *trideset* delija, nabavi mi *tridest* đevojaka u tvojijeh *trideset* odaja, a na mojih *trideset* delija". 16. — „poturči se, patrijare Niko, i poturči *tridest* kaluđera

i *trideset* đaka samouka i poturči crkvu Rosaliju". 61. — Komnen barjaktar namjerava se u planini na *trideset* Turaka, koji vode sa sobom *trideset* zarobljenijeh djevojaka; on Turke rastjera, a djevojke vodi u Senj. 188. — *Trideset* Senjana i *trideset* Turaka sastaju se, da se pomire kršćani s Turcima, ali se posvade i pobiju. 211. — „zdravi ste mi, moja braćo draga! ta u zdravlje *tridest* Udbinjana, a u glavu Senjanin-Tadije i njegovih *trideset* hajduka, ako Bog da, te se udesimo!" 289. — Junake Senjane opkole u planini Turci: Senjani se brane, ali im brzo nestane olova. Onda veli Ivo Senjanin, da na svojoj dolami ima *trideset* srebrnijeh putaca, pak da ta puca metnu u puške i pucaju na Turke; tako i bude, Senjani pucetima napune *trideset* pušaka i ubiju *trideset* Turaka, a ostale rastjeraju. 421. — Luka Galovran sakupi šezdeset momaka i s njima pohara zemlju Taliju; kad se kući po moru vraća, pogine mu od srdobolje *trideset* momaka, a sa *trideset* se vrati. 299. — Šezdeset Senjana traži po planini Vučka Ljubičića; pobratim Marko Gračanin svjetuje Vučka, da na Senjane povede *trideset* Gračana, ali Vučko ne će, već ide na njih sam i pobije ih *trideset*, a *trideset* se razbježi. 425. — „u to skoči *trideset* hajdukah, napraviše *trideset* odajah, a po selu ruho pokupiše; obuče se *trideset* hajdukah, svaki pođe u svoju odaju, knez ispeče *trideset* ovnovah". 446. — „ono jeste proto Milutine, ta od Guče, sela pitomoga, sa njim kažu *trideset* popova[1] i *trideset* crnih kaluđera, te se mole Bogu bez prestanka, ne bi l' našeg osvojili grada". IV. 177. — „što je palo *trides* kukavica, to je, ljubo, *trides* udovica" (tumači se san). 451.

33.

g) Ali-paša piše knjigu „u krajinu ljutu na *trideset i tri* kapetana". IV. 240.

h) „vidite li bijela Karlovca i u njemu *tridest i tri* kule? ja sam svaku glavom nakitio do nijesam kulu na ćupriji, a i nju ću skoro okititi rusom glavom Kraljevića Marka". II. 349.

34.

g) „udbinjska se otvoriše vrata i iziđe jedna četa mala za *trideset i četiri* druga, pred njome je lički Mustaj-beže". III. 118. — „od Senja se otvoriše vrata i iziđe jedna četa mala za *trideset i četiri* druga, pred njima je Senjanin Tadija". 286. — „piju age od Tre-

---

[1] Štampano je griješkom: „topova".

binja vino, *trides* aga i više *četiri*, s njima sjedi paša od Trebinja, paša sjedi, agama besjedi". IV. 98.

35.

g) „protužilo *tridest i pet* druga kod koljena Mijat-harambaše". II. 433. — „navališe preko Planinice do kraj Slivlja niže Ozrinićah, *tridest i pet* posjekoše glavah". IV. 110.

36.

h) Obijesni Turci silom provaljuju u Markovu kuću, kad on krsno ime slavi, i izbiju njegova slugu Vaistinu, koji stražu čuva na vratima: „na slugina pleća nabrojiše *triest i šest* zlatnih buzdovana". II. 434.

40.

a) „tu ostaje nejaka sirota, prenejaka od *četr-est* dana". I. 572. — Car Stjepan umirući govori: „mili kume, Vukašine kralje! amanet ti moja carevina . . . . . i amanet moj nejak Urošu u kol'jevci od *četr-est* dana". II. 187. — „stajala je glava u kladencu lepo vreme *četrdeset* leta" (govori se o glavi kneza Lazara). 324. — „kud te sila slomi preko mora na daleko *četr-est* konaka?" (govori Ivanu Crnojeviću njegova ljuba koreći ga, što je išao ženu za sina prositi čak u Mletke). 530. — Starina Novak govori, da hajdukuje u planini Romaniji već „*četr-est* godina". III. 3.

g) „evo li ti Amze kapetana i sa njime *četrdest* građana, silni Turci na konak panuše, i mogah ih dočekati divno". IV. 38. — „prestić će vas buljumbaša Meho su njegovih *četrdest* Pepića". 402. — „silni Turci, bijesni konjici Crnogorce natrag povratiše i *četr-es* glava posjekoše". 445. — „no daj mene *četr-est* pandura, da ja idem, da ti stražu čuvam". 499.[1]

h) „paša bi mu komad ljeba dao, komad ljeba, *četrdeset* sela". I. 601. — „na kome je kapa od dva vuka i čelenka od *četr-est* pera". III. 432. — „i skide mu svijetlo oružje i u ćese *četr-est* fišeka". IV. 430.

---

[1] To ište Šujo Karadžić od Smail-age, a ovaj mu daje 50 pandura. — Sličnu pogrješku, gdje pjevač zaboravlja broj, što ga je malo prije rekao, pa uzima drugi, imamo u III. knjizi na str. 372 i 375; na prvom se mjestu veli, da Janko od Konjica ima 2 ćemera dukata, a na drugom se kaže: 3 ćemera.

44.

h) „na vratu joj đerdan od dukata od *četr-est i četiri* struke“. I. 602. — „diže care silovitu vojsku, otidoše preko mora sinjeg na arapsku ljutu pokrajinu te uzimlju po moru gradove, *četrdeset i četiri* grada“. II. 365.

50.

g) Od šezdeset pandura, što ih ima Rade Krajinić, pogiba ih u boju s Turcima *pedeset.* III. 276. — Crnogorci bijući se s Turcima ubiše *pedeset* Turaka. IV. 117. — „i već s njima nigda niko nema do *pedeset* šuša i mrkama, to bijahu ljuti siromasi“. 422. — „Šujo uze *pedeset* pandura, da on čuva na Slatinu stražu“. 500 (vidi pošljednji primjer kod 40 g) zajedno sa bilješkom).[1]

60.

g) Caricu udovicu prose mnogi prosioci; ona ne znajući, kojega bi uzela, odredi, da njih *šezdeset*, koji su najljepši i najviši, stane u red, a ona će među njih baciti zlatnu jabuku, i koji jabuku ugrabi, ona će biti njegova ljuba. II. 72. — Vojvoda Prijezda učini juriš u Turke sa svojih *šezdeset* vojvoda; kad sve vojvode izginu, onda Prijezda sa svojom ljubom skoči u Moravu. 504. — „Diklić Janko čardak napravio; tu je čudne dvore načinio, tu je vrga *šezdeset* pandurah, a pred njima Krajinića Rada, da upravlja i zapovijeda“. III. 273. — Luka Galovran sakupi *šezdeset* momaka i s njima pohara zemlju Taliju. 298. — „vino piju *šezdeset* Senjana bijelome Senju na kapiji.“ 424. — *Šezdeset* Senjana traži po planini Vučka Ljubičića. 425.

h) „kad na drumu carevome dođe, iz svijeta srete ćiridžije i pred njima ćiridžiju Rada, đe ćeraju *šezdeset* tovarah sve na golo vina i šenice“. II. 30.

i) *Šezdeset* Crnogoraca iz kule pucaju na Turke i ubiju *šezdeset* Turaka, onda Turci udare u bijeg, a Crnogorci za njima te ih što pobiju što rastjeraju. IV. 34.

---

[1] Nema mjesta u ovome članku za primjer: „već imade *pedeset* godina, tri četiri više preturile, otkad kleti udariše Turci . . . . .“ IV. 525. To govore tri bake u pjesmi, koja je ispjevata g. 1860 ili 1861 (u njoj se spominje smrt kneza Miloša Obrenovića, a knjiga, u kojoj je ova pjesma, štampata je g. 1862). One bake spominju bojeve Srba s Turcima na početku XIX. vijeka; dakle navedeni brojevi nijesu stajaći, već su uzeti onako, kako (su mislile bake, da) je doista bilo,

67.

h) „tu je čudne dvore načinio na *šezdeset i sedam* direkah“. III. 273. (Vidi, što je rečeno pri broju 11).

70.

a) „već to bile tri Starovlašanke, svakoj ima *sedamdeset* ljeta“. IV. 525.

g) „oni bježe zemljom i svijetom, dok dođoše u divsku planinu, tu nađoše studenu pećinu, ali u nju *sedamdeset* divah, među njima divski starješina“. II. 28. — „i daj mene Srblje vitezove, *sedamdeset* bojnokopljanika, kopljanika, izbranih junaka“. 496. — „pa otide tavnici na vrata, pa u vrata nogom udario, gvozdena se otvoriše vrata, *sedamdeset* pustio sužanja“. 571. — „buljugbaša Jurišiću Stanko sa svojijeh *sedamdeset* druga šćaše junak da uzbije Turke“. IV. 180.

h) „al' se Marko ljuto izranio, *sedamdeset* rana dopanuo, sedamdeset rana od Arapa“. II. 368 — Lazar se Pecirep hvali, kako je Turke ojađivao: „ja popalih po Nikšiću kule, jednu noćcu *sedamdeset* kula“. IV. 44.

i) Lazar Pecirep sa *sedamdeset* drugova dočeka *sedamdeset* Turaka građana, koji idu u Dubrovnik na *sedamdeset* konja, pa sve Turke pobije, a konje im odvede. IV. 43.

74.

g) „*sedamdeset i četiri* prosca, što su sestri doslen dohodila, svakom sestra nahodi mahanu“. II. 234.[1] — „Turci britke sablje povadiše, dobrićanske kmete isjekoše, *sedamdeset i četiri* glave“. IV. 196.

h) „i Gavran je rana dopanuo, *sedamdeset i četiri* rane“. III. 312.[2]

77.

g) „evo nema još nedelja dana, kako j' proklet Arap isekao *sedamdeset i sedam* junaka, Kosovaca tužnih đuvegija“. II. 420.

h) „udariše poljem širokijem pokraj Raške pokraj vode ladne, na brodove vodi udariše, prijeđoše vodu Jošanicu, *sedamdeset i sedam*

[1] Ovo govori Leka kapetan o svojoj sestri. Možda se ovome broju prosaca imaju dodati još Marko, Miloš i Relja, koji su također došli prositi Lekinu sestru, i kojima Leka ovo govori, te bi tako svijeh prosaca bilo 77?

[2] Ovaj je primjer uzet iz pjesme starca Milije kao i prvi primjer pod g).

brodova". II. 229. — „valja proći, moja braćo draga, *sedamdeset i sedam* kapija, dok se dođe pod bijelu kulu". 474. — „i tu hoće care da počeka, dok mu stigne Mehmede vezire, dok dovede tu ponosnu Bosnu: *sedamdeset i sedam* gradova". III 51.

80.

g) „kade sjedi Mirko i Novica i još s njima *osamdeset* druga, sve junaci od kršna Drobnjaka". IV. 477. — „tu vojvode glave posjekoše, posjekoše glava *osamdeset*". 483.

90.

g) Oblačić Rade leti na svom konju kroz svatove Alije Novljanina (kojih ima 1000) te ih posiječe *devedeset*. III. 253. — „vino piju do tri pobratima u planini pod jelom zelenom: jedno bješe od Sokola Rade, drugo pobro Sava od Posavlja, treće Pavle od Srijema ravna; s njima pije *devedeset* druga". (Iz onoga, što se dalje u pjesmi veli, vidi se, da od tijeh 90 drugova pripada 60 Pavlu, a 30 Savi). 363.

100.

a) „da Bog dade, u *sto* dobrih časa!" III. 231. — „starac Fočo od *stotine* ljeta". IV. 132.

b) Najstarija vila obećava *stotinu* dukata onoj svojoj drugarici, koja bi zavadila braću Muju i Aliju. II. 49. — „hoćeš dati konja na razmjenu? dat ćemo ti konja još boljega i još prida *stotinu* dukata". 141. — „car se maši u džepove rukom te izvadi *stotinu* dukata pa ih daje Kraljeviću Marku: idi, Marko, napij mi se vina". 344. — Odsjekavši Marko desnu ruku Novaku kovaču veli mu: „eto sada, Novače kovaču, da ne kuješ ni bolje ni gore; a naj tebe *stotinu* dukata te se rani za života tvoga". 406. — „car se maša rukom u džepove, on izvadi *stotinu* dukata pa ih daje Kraljeviću Marku: idi, Marko, te se napij vina". 432. — „poočimu Starini Novaku njemu mlada bješe opravila u jabuci *stotinu* dukata". III. 22. — „a paša se maši u džepove te im dade *stotinu* dukata". 39. — „ti ostavi vrata otvorena, da za tobom nazorice uđem, ne bi l' Zlatki lice sagledao: ako Zlatki ja sagledam lice, dat ću tebi *stotinu* dukata". 137. — „ko uvati od zlata kočije, dat ću njemu *stotinu* dukata". 282. — „darova mu *stotinu* cekinah i dade mu lake pratioce". 431. — „dao bih mu dvije puške male, što valjaju *stotinu* dukata". IV. 13. — Adži-Melentije izvadio je ferman u Stambolu „za *stotinu* žutijeh dukata, da Vlasima bogomolju gradi". 141.

c) „dobar prilog care upisao, da ga daje crkvi na godinu o čestitu danu Mitrovome: po *sto* okah voska topljenoga". III. 72.

d) „poljubi je i dva i tri puta, da ko broji, bila b' i *stotina*". I. 250.

g) „malo za tim postajalo vreme, ali eto od Sibinja Janka, vodi Janko *stotinu* svatova". II. 474. — „dobrijeh se konja dovatiše, a za njima *stotina* svatova, i Dunavo zdravo prebrodiše". 596. — „pošao je Rišnjanin hadžija, da on srete kićene svatove s njegovijeh *stotinu* Rišnjana". III. 460. — „malo bilo, ništa nestanulo, ali dođe *stotina* Crnacah, pred njima je Puljev Radovane, halaknuše, Boga spomenuše i Turčina brzo polomiše". IV. 116. — „pa on viknu u selo Sibnicu, Sibničani svi mu dolećeše, tu se sasta *stotina* junaka". 148. — „dok na Zaslap Turci izađoše, dočeka ih *stotina* momaka i pred njima Dakoviću Živko". 441. — „no mi pošlji Miralaja sina i još s njime *stotinu* konjika". 467. — „nu Ahmete, turska buljubašo, ti pokupi *stotinu* Turaka, sve boljega zlicu i krvavca". 468.

h) „meni dao krunu pozlaćenu, tvojoj seji sjajno ogledalo, tvome bratu gunju od *sto* lista". I. 551. — „uvati nam popa Golovića te m' udari *stotinu* toljaga". IV. 494.

i) „dočeka ga *stotina* Turaka, opališe *stotinu* pušaka". IV. 403.

120.

g) „ja imadem Bogom pobratima u Perastu Pivljanina Baja, i u njega *sto dvadeset* druga, odvrć ću se k njemu u hajduke". III. 353.

150.

g) „u to indat od Pipera dođe, a *stotina i pedeset* drugah". IV. 117.

160.

a) Marko Kraljević videći, kako mu Šarac posrće i suze roni, veli mu: „evo ima *sto i šeset* ljeta, kako sam se s tobom sastanuo, još mi nigda posrnuo nisi, a danas mi poče posrtati, posrtati i suze roniti". II. 439.

200.

g) Kad svatovi Zmaj-despota Vuka (kojih ima 1200) već polaze na put s djevojkom, vrati se Vuk s kumom i starijem svatom i sa *dvije stotine* svatova, „da daruje tasta i punicu". II. 583. — „a za njima Mujo pristajaše, a za Mujom *dv'je stotine* druga, idu viđet, pobit kako će se". III. 114.

300.

a) Marko Kraljević pred svoju smrt govori: „laživ sv'jete, moj lijepi čv'jete! l'jep ti bješe, ja za malo hodah! ta za malo *tri stotin'* godina! zeman dođe, da sv'jetom prom'jenim". II. 441.

b) „povrati mi mog dobra konjica, dat ću tebi do *tri sta* dukata". I. 604. — „pozatvora skele oko mora i drumove okolo primorja, kud prolazi carevina blago, na godinu po *tri sta* tovara, sve jé Musa sebe ustavio". II. 402. — „pa nametnu namet na vilaet, sve na kuću po tri litre zlata, to je, brate, po *tri sta* dukata". III. 2. — „pak sam skoro kupio dorata od kaura za *tri sta* dukata i došo sam poteći na trku, da okušam sreću u doratu". 251. — „a dat ću ti jednu pušku malu, koju mi je paša darovao, a valja ti groša *tri stotine*". IV. 62. — „da je majka rodila junaka ..... da otide sjutra na planinu, da ubije Đurđević-Murata, dao bih mu mavenu dolamu i pol čohe od *tri stotin'* pulja". 323.

c) „a Stojana spušti u tavnicu u dubinu *tri sta* endezeta, đeno leži voda do koljena, a junačke kosti do ramena". III. 121.

f) „šta poleće *tri sta* sokolova, to ć' u pomoć Crnogorci doći" (tumači se san). IV. 452.

g) „i daje joj *tri sta* pratilaca, da je prate kroz goru zelenu". I. 549. — „naveze se *tri sta* kaluđera, naveze se u to sinje more, prilog nose Svetoj gori slavnoj". II. 100. — „još mu dade *tri sta* pratilaca, otprati ga dvoru gospodskome". 362. — Sa *tri sta* janičara, koji su preobučeni u težake, ide Marko pod Kostur, ubije Minu i razori Kostur. 370. — „hoću l' ići gradu Trnōvome i povesti *tri sta* Ugričića?" 448. — „on otide dvoru bijelome i sakupi silu i svatove, on sakupi *tri stotine* svata". 520. — „kako koga kopljem udaraše, preko sebe njega preturaše, dok su bili u polu mezeva, *tri stotine* glava osjekoše". 604. — „on podviknu *tri sta* kaluđera, obukoše rase kaluđerske, pa uzeše knjige jevanđel'a, oni čate i Bogu se mole". III. 59. — „kad se Vuče u Turke uvuče, *tri stotine* glava odsiječe". 261. — „ali trče Srbi od krajine, Diklić Janjo na konja putalja, a za njim je *tri sta* konjanikah". 276. — „haber dade po turskoj Udbinji te sakupi *tri sta* Udbinjana, na atima, a pod mizdracima". 330. — „to je Jovo majku poslušao te pokupi do *tri sta* svatova sve junaka, mladih, neženjenih". 487. — „Crnogorci iskupljaju ovce, a donose od Turaka glave, kad su došli Pecirep-Lazaru, doniješe *tri stotine* glava". IV. 48. — „na durbin je polje pregledao i ugleda *tri sta* kosilaca na livadu Čengijć-Alaj-bega, sve to bješe

srpska sirotinja". 54. — Po Srbiji ima *tri sta* djevojaka, koje su Turci obljubili i sramotili. 154. — „i vid'li smo Valjevca Jakova, u Jakova nije mlogo vojske, nema više, već *tri sta* Srbova". 166. — „a sav Dobrić selo porobiše, porobiše vatrom popališe, zarobiše *tri sta* robinjica, plijen gone, a robinje vode". 196. — „on pokupi braću sve Pješivce, *tri stotine* biranih junakah, brže ide u Moraču gornju". 372. — „i igumnu kad knjiga dopade, jednak brže na konja usjede, ter otide vojvodi Vuksanu, *tri stotine* drugah okupiše". 372. — „i okolo bješe naredio, da se skupe okolni Brđani kod bijele Gospođine crkve; tu se skupi druga *tri stotine*". 478. — „kad dolazi da kupi harače, on dovodi *tri sta* haračlija". 485. — „Smail-aga ode, Rusto dođe i dovodi *tri sta* kesedžija, po Drobnjaku više jade radi". 485.

h) „od tebe bi *tri sta* jada bilo". II. 409. — „na vojvodi kalpak svile bele, za kalpakom od srebra čelenka, o njoj zlatnih *tri sta* trepetljika". 483. — „na čelenki *tri sta* trepetljika: kad s' obrne na čekrk čelenka, stoji jeka *tri sta* trepetljika kako listak, kadno vetar duva". III. 424. — „nego sprijed Turci dočekaše, ubiše se s Vukom kuburama, tu na nj puče *tri stotin'* kubura". IV. 430.

i) „kad to začu srpski car Stefane, on ne žali poharčiti blaga, no dovati *tri sta* neimara, povede ih u Šaru planinu te nađoše do *tri sta* izvora, na jednu ih žicu sastavili, doveli ih Misir-zemlji ravnoj". II. 125. — Miloš Voinović posjekavši Balačka udari na njegove katane „sa svojijeh *tri stotine* druga; odsjekoše *tri stotine* glava, pa odoše drumom za svatovi". 154. — „carev telal po ordiji hoda i prodaje sablju dimišćiju: gola sablja *tri stotin'* dukata, kore su joj *tri stotin'* dukata, a gajtani *tri stotin'* dukata". 345. — „poče kralju zeta darivati, pokloni mu skele i galije . . . . . i dade mu *tri stotin'* dukata i dade mu *tri sta* pratilaca". 572.

303.

a) „onđe bješe starac Kuzun-Janjo, bješe njemu *tri sta i tri* ljeta". III. 53.

g) „jeste l' vid'li Ćurč'ju arambašu, koji čuva straže od Turaka s njegovije *tri sta i tri* druga?" IV. 165.

330.

g) „ondolen se Turci povratiše, oni vode *tri st' i trides* robah". III. 276. (Vidi, što je rečeno pri broju 11).

400.

g) „razvi barjak četedžija Tale, stade brati pod barjaka Turke, kad je doba oko ručka bilo, skupilo se *četiri stotine*, pa krenuše

četu uz planinu". III. 335. — „Gračani ga divno dočekaše, dadoše mu u gradu serdarstvo nad *četiri stotine* junaka". 428.

500.

b) „meće ruke u svilne džepove, al' u njima *pet stotin'* dukata". I. 600. — „ev' oblači zelenu dolamu, na kojoj su toke pozlaćene, kojeno su *pet stotin'* dukata". III. 201. — „ode Ture u kulu bijelu te dovati konja debeloga i u ruku okovanu đordu i uza nju *pet stotin'* dukata" (i sve to daje neznanome deliji). 354. — „njemu daše ata đogatasta, jošt uz konja sablju pozlaćenu, koja vr'jedi *pet stotin'* dukata". 537. — „pod dolamom toke od tri oke, kojeno su u Mletke kovane, one vr'jede *pet stotin'* dukata". IV. 22.

g) „al' eto ti crna Arapina i za njime *pet stotina* svata, pet stotina crnijeh Arapa". II. 396. — *Pet stotina* svatova vodi Maksimu Crnojeviću Jovan kapetan. 541. — U svatovima Nuka Novljanina utrkuje se *pet stotina* momaka na konjma. III. 240 — „on pokupi po Bosni junake . . . . . to vam samo starješine kažem, za svakijem *pet stotin'* Turaka, odvede ih do Janoka grada". 256. — „ide junak Vučkulinov Vuče, a za njim je vojske *pet stotinah*". 276. — „ali Amet Bećirović dođe, skupio je vojske *pet stotinah*". IV. 85. — „idu silni četiri[1] dahije, sobom vode bašah *pet stotinah* po Srbiji i po Šumadiji". 153. — „tu je Mahmut vezir udario, dočeka ga crnogorski kralju, pos'ječe ga vojske *pet stotinah,* otolen se grdan povratio". 112. — Ali-paša govori, kako je držao nekad Loznicu i imao u njoj *pet stotina* kmeta, ali sad više nema ni Loznice ni kmeta, sve su mu Srbi oteli. 239. — „tu se rani paša Vranjalija i pogibe *pet stotin'* delija". 349. — „*pet stotina* glava posjekoše" (Moračani turskijeh u boju). 377. — „dok evo ti Stankovića Steva i Jovana brata vladičina i za njima *pet stotin'* momaka". 444. — „kad evo ti brata vladičina, a za njime *pet stotin'* momaka". 456. — „pa s' otole aga podigao, a za njime *pet stotin'* Turaka". 471. — „ja imadem pobratima moga, po imenu Ahmeta Bauka, koj' s' ne boji Vlaha *pet stotina*". 480.

i) „malo vreme za tim postajalo, al' eto ti dužda od Mletaka, sa njim ide *pet stotina* svata . . . . . malo za tim eto i Stjepana, i on vodi *pet stotina* svata". II. 333.

600.

b) Knez Milutin daje za zahvalu Gruju Novakoviću i njegovijem hajducima *šest stotina* dukata veleći: „naj to tebe, moj posinče

[1] Ovo „četiri" nije ovdje stajaći broj, jer je toliko dahija doista i bilo.

Grujo! pola tebe, a pola družini, što ste mene u nevolji bili". III. 22. — „vrati nama dva konja viteza, dat ćemo ti *šest stotin'* dukata". 400.

g) „ode Lazar na dno od Rudina i sa njime druga *šest stotina*". IV. 48. — „dat ćemo ti roba *šes stotina* i sve blago paše Ćaja-paše". 349. — „tu pogibe *šest stotin'* Turaka". 378. — „vojvodi se umoriše ruke po Morači sijekući Turke, *šest stotina* pogibe Turaka". 379. — „pošlji tvoga sina Miralaja, oko njega *šest stotin'* Turaka". 489.

700.

f) „iz mojijeh *sedam stotin'* konja izber' konja koga tebi drago". IV. 302.

g) Na svatove Zmaj-despota Vuka udara sa svojom četom Đerzelez Alija; pošto njega na mejdanu Vuk pogubi, ode on kupiti razagnate svoje svatove i brojiti ih, „dokle Vuče svate izbrojio, al' mu nema *sedam stotin'* svata". II. 586.[1] — Amza-kapetan dolazi sa *sedam stotina* Turaka pod kulu Lazara Pecirepa te je osvoji i oplijeni, a Lazar uteče. IV. 39.

707.

g) „doklem im se vojska iskupila, onđe vojsku na broj udariše: *sedam stotin' i sedam* junaka ubojnika ljuta krajičnika". IV. 396.

900.

b) „dat ću tebe *devet stotinica* sve žutijeh u zlatu dukata" govori Kraljević Marko carevu telalu da će mu dati za sablju, koju prodaje; sprijed se za tu istu sablju veli, da sama sobom vrijedi 300 dukata, a toliko joj vrijede još kore i opet toliko gajtani. II. 345.

1000.

a) „stajat će ti *hiljadu* godina zadužbina tvoja Ravanica". II. 205.

b) Nahod Simeun sprema se na put u svijet, a starac iguman „poreza mu sv'jetlo odijelo, dade njemu *hiljadu* dukata i đogata svoga iz podruma". II. 66. — „kad to viđe Todore vezire, on izvadi od zlata prstenje . . . . . prstenova Roksandu đevojku i dade joj *hiljadu* dukata". 134. — Kad Miloš Voinović posiječe Balačka, „car mu

---

[1] Pjevač, koji ovo ovako na kraju pjesme kaže, zaboravio je, da je sprijed rekao, kako glasnik dolazi Vuku javiti, da je Đerzelez Alija udario na njegove svatove, to mu veli: „pogibe ti *hiljada* svatova, od hiljade jedan ne ostade, do ostala dva Jakšića mlada".

dade *hiljadu* dukata". 154. — „on se maši rukom u džepove te izvadi *hiljadu* dukata i izvadi od zlata jabuku, obilježje Milici đevojci". 186. -- „al' Latini to ne vjerovaše, no s Milošem oni s' opkladiše u *hiljadu* žutijeh dukata". 213. — „sve mu dade dženeralovica i svakome *hiljadu* dukata". 255. — „i evo ti sablja dimišćija, koja valja *hiljadu* dukata". 347. — „car se maši rukom u džepove te mu daje *hiljadu* dukata, da on ide grdne rane vidat". 368. — „tad se care grotom nasmijao..... pak se maši u džepe svilene i izvadi *hiljadu* dukata te ih daje Kraljeviću Marku". 429. — „dok dariva svasti i punice, on potroši *hiljadu* dukata". 470. — „dok dariva svasti i punice, dade Stojan *hiljadu* dukata". 514. — „pak se maši rukom u džepove te izvadi od zlata jabuku, uz jabuku *hiljadu* dukata, pa ih pruži banu Latininu". 577. — Na kalpaku Gruičinu i na kalpaku Stojana Jankovića „valja krilo *hiljadu* dukata". III. 6, 118. — „dok je Nuko curu isprosio i na curu prsten udario, on poharči *hiljadu* dukata". 228. — „kogođ ima konja za mejdana, neka vodi niz polje široko, metnuta je na polju košija, na košiji lijepa đevojka i u krilu *hiljada* dukata; kogođ uzme na polju košiju, na čast njemu lijepa đevojka i uza nju *hiljada* dukata". 240. — „i od pasa dvije puške male, štono ih je u Mletku kovao, za njih dao *hiljadu* dukata". 412. — „prsten stavlja, svadbu ugovara..... stroši hadžo *hiljadu* dukata". 451. — „b'jele ću ti dvore sagraditi u lijepu selu Nevesinju i dat ću ti *hiljadu* dukata". 469. — „dal' je majka rodila junaka..... da dobavi Koprivicu Vuka, jali živa, jali mrtvu glavu, dao bih mu *hiljadu* dukata". IV. 13.

c) Car Duklijan zaroni u more, a sv. Jovan načini debeo led na moru, onda Duklijan zgrabi u dubini morskoj kamen težak *hiljadu* oka i probije njim led i tako iziđe. II. 83.

f) „tu sustiže Limuna trgovca, goni Limun *hiljadu* volova." III. 451. — Bećir-paša oteo je Savi Crnojeviću (osim drugoga blaga) *hiljadu* ovaca. 566. — „ostaše mi dvori i timari i još pusto nebrojeno blago, u planini *hiljada* ovaca". IV. 20. — „pos'ječe mi Sava i Lazara i dijete Mijajlović Šundu..... i oćera *hiljadu* ovaca". 522.

g) „kad se ženi Radanović Lazo, on isprosi lepotu devojku i sakupi *iljadu* svatova". II. 21. — „sakupiše silu i svatove, sakupiše *hiljadu* svatova". 57. — „sastaše se srpske vojevode i *hiljada* kićenih svatova". 474. — „gradi knjige na četiri strane te sakupi kićene svatove, skupi Stojan *hiljadu* svatova". 516. — „pa povika nekoliko slugu, poviknuše po Zvijezdi gradu, pade njemu *hiljada* svatova". 597. — „eto mene u neđelju prvu sa mojijeh *hiljadu* sva-

tova“. III. 246. — „pa on stade kupiti svatove; skupi hadžo hiljadu svatova“. 454. — Crni Đorđe ženi brata i udaje sestru te ima u kući *hiljadu* svatova, koji se lijepo vesele, kad li dođu dahije. IV. 155. — „na torinu Ljuvarević-Salka na nju posla *hiljadu* Brđana“. 425.

h) Tale od Orašca „zavrgo se drenovom batinom, u batini *hiljada* klinaca“. III. 151, 235.

i) „sastaviše *hiljadu* majstora i *hiljadu* mladih saraora, a preda njih Rada neimara“. II. 205. — Todor Jakšić daje za obilježje Ikoniji, kćeri budimskoga kralja, *hiljadu* dukata; isto toliko istoj djevojci daje poslije Ivan Zvijezdić. 593. — „daj ti meni moju milu snašu, evo tebi *hiljada* dukata, i evo ti *hiljada* ovaca“. III. 93. — „dobro bih ga junak darovao: dao bih mu *hiljadu* dukata i još više dvije puške male, koje stoje *hiljadu* dukata . . . . . dao bih mu *hiljadu* ovaca i pod njima bijele jaganjce“. 145. — „potrošio *hiljadu* dukata, dok sam moje toke sakovao, *hiljadom* sam dževerdan oblio, a *hiljadom* sablju okovao . . . . . jošte imam *hiljadu* dukata“. 318.

1500.

g) „sakupiše *petnaest stotina* laka pješca i brza konjika“. IV. 506.

2000.

f) „od Turakah šićar zadobiše, *dv'je hiljade* konjah sedlenijeh, a i mnogo nebrojeno blago“. IV. 374.

g) Vuk Lopušina sabere oko sebe *dvadeset stotina* vojske, i ide s njima na Turke. IV. 424.

2700.

g) „dokle vojska na Liječno dođe, kako došla pa se prebrojila, taman *dvades i sedam stotina*“. IV. 419.

3000.

g) Sultan šalje na Musu kesedžiju Ćuprilijća vezira sa *tri hiljade* vojske, ali čitavu tu vojsku razbije Musa. II. 402. — „kad su silnu sastavili vojsku, *tri hiljade* izbrojiše vojske, sve Brđana kako vatre žive“. IV. 47. — Knez Mijajlo Ružičić pošao iz lijepa sela Metkovića, „i on vodi *tri hiljade* vojske“. 169. — Ali-paša daje Mehmedagi *tri hiljade* Turaka, da udari na Srbe. 261.

3330.

g) „ne vodi mi množine svatova, sirota sam lijepa đevojka, puno svata darovat ne mogu; *tri hiljade i tri sta* svatova, to ti mogu darivati, Nuko!" piše djevojka Nuku Novljaninu. III. 229.[1]

3700.

f) „oćeraste mala velikoga: *tri hiljade i sedam stotina*, sedam stotin' konja i goveda". (Ovo „sedam stotin" u trećem stihu stoji samo za to, da bi izišao deseterac). IV. 415.

7300.

g) „u Turaka mlogo ima vojske: *sedam hiljad' i tri sta* Turaka". IV. 168. — „na Mačvu vam Turci udariše: *sedam hiljad' i tri sta* Turaka i pred njima Memed-kapetane". 180. (Ova su dva primjera iz različnijeh pjesama o različnijem bojevima).

12.000.

g) „stadė care kupiti svatove, skupi svata *dvanaest hiljada* pak podiže niz Kosovo ravno". II. 135. — „Miloš zgubi turskog car-Murata i Turaka *dvanaest hiljada*". 295. — „on izdade cara na Kosovu i odvede *dvanaest hiljada*, gospo moja, ljutog oklopnika". 295. — „tu pogibe Musiću Stevane i sa njime Vaistina sluga i vojske mu *dvanaest iljada*". 304. — Turski car veli svojemu veziru: „kreni vojske *dvanaest hiljada*, da idemo ka Jerusalimu". III. 59. — „al' eto ti Hasan-paše s vojskom, đe on vodi *dvan'est hiljad'* vojske". 74. — „tuna su se sastajali Turci, na prijepis kazivali vojsku, koliko im izginulo vojske, izginulo *dvanaest hiljada*". IV. 360.

13.000.

g) „Ali-paša tabor učinio i veliku vojsku prebrojio, kad al' vojske *trinaest hiljada*". IV. 438.

---

[1] Pjevač malo dalje ovaj broj zaboravlja te pjeva, kako je Nuko sakupio 3330 svatova (t. j. 1000 + 1000 + 1000 + 300 + 30). Osim toga se njegovijem svatovima pridružuju još čitave tri vojske od 12.000, 30.000 i 60.000 momaka! Vidi se, da je pjevač slabo mislio što pjeva. On sve govori o djevojci, da je sirota, a iz same pjesme izlazi, da je vrlo bogata, dok može tolike svate darivati! U istoj pjesmi ima i ovaj veliki nesmisao: „dobra zeku u podrumu ranim, pobratime, za sedam godina, *ne vidi mi sunca ni mjeseca*" (str. 233). Kakav je to d o b a r konj, koji 7 godina ne vidi sunca ni mjeseca?!

15.000.

g) „i sa pašom *petnaest iljada* ubojnika, ljuta Arnauta“. IV. 345. — „on pokupi *petnaest hiljada*, pa isturi vojsku u Vračara“. 356. (Ovo su dvije različne pjesme, ali je na oba mjesta govor o Ćaja-paši).

20.000.

g) Pop Šćepo govori vojvodi Jakovu, da će mu dovesti iz Crne gore vojske *dvadeset hiljada*. IV. 454.

30.000.

g) „makoš' vojsku tri Mrnjavčevića: ban Uglješa i vojvoda Gojko i sa njima Vukašine kralje, u svakoga *triest iljad'* vojske, pa se biše i sekoše s Turci“. II. 297.

60.000.

g) „mače vojsku erceže Stepane, u ercega mloga silna vojska, mloga vojska, *šezdeset iljada*, te se biše i sekoše s Turci“. II. 297.

77.000.

f) „i na tefter udariše ovce, a silne su ovce u Turaka: *sedamdeset i sedam hiljada*“. IV. 49. (O ovom primjeru vidi u II. glavi pod br. 88—1000).

g) „mače vojsku srpski knez Lazare, u Laze je silni Srbalj bio, *sedamdeset i sedam iljada*, pa razgone po Kosovu Turke“. II. 298.

100.000.

g) „sultan care u Kosovo siđe sa svojijeh *sto hiljada* vojske i on pade kraj vode Sitnice“. II. 344. — „knjigu piše Petar od Dobrinje, na njega su Turci navalili, navalio Bušatli-vezire s njegovijeh *sto iljada* vojske“. IV. 223. — „kad se Turci pod Zvornik slegoše te ih paša na tefter uzeo, al' Turaka *sto hiljada* dođe“. 241.

i) Banoviću Strahinji piše njegova mati, kako je turska sila pritisla Kosovo; da su tri vojske u cara, prve dvije da imadu svaka po *sto hiljada* vojnika (a koliko ima treća, ne veli se). II. 265.

300.000.

g) Moskovski kraljević Mihailo ide sa *tri sta hiljada* vojske u pomoć Beču, pod kojim su Turci. III. 48.

600.000.

g) „ev' namače moskovska kraljica *šest stotina hiljada* konjika, sve katane ljuta oklopnika, naćeraše na Oziju Turke; tu je turska izginula vojska". III. 564.

Druga glava.

2—3.

a) „na grlu joj *tri* đerdana bjehu, *dva* od zlata, *treći* od bisera". III. 266. — „te izvadi *tri* drobna đerdana, *dva* od zlata, *treći* od bisera". 372.

b) „izišla su *dva* kraljeva sina; izveli su *tri* l'jepe đevojke, *tri* đevojke sve tri jednolike". II. 149. — „kovala su sablju *dva* kovača, *dva* kovača i *tri* pomagača". 283. — Novak i Radivoj prodaju Gruicu; jedna Turkinja daje za nj *dva* tovara blaga, druga daje *tri* tovara i *tri* konja, koji će nositi blago. III. 5.[1]

2—3—4.

b) „na njojzi su kaftani od zlata, a na glavi *tri* venca biserna, *tri* biserna, *četvrti* od zlata; oko grla *tri* drobna đerdana, *dva* od zlata, *treći* od bisera". II. 491.[2]

2—3—4—7.

a) „proigraše vlahinje robinje, u tvog paše do *sedam* robinja, a u tvoga sina Osman-bega, i u njega *tri* tanke robinje, u onijeh drugih pelivana, u kog *dvije*, u kog po *četiri*". III. 563.

2—3—7.

b) „na Hajkuni divno odijelo: jedna glava, *sedam* perišana, jedne uši, a *dvoje* minđuše, jedno grlo, *tri* drobna đerdana, jedne pleći, *tri* kavada žuta, jedne ruke, *troje* belenzuke, jedno srce, *tri* zlatna pojasa". III. 103.

---

[1] Primjera za 2—3 moglo bi se još i više navesti, ali neka je i ovo dosta. Vidi u pristupu.

[2] Kad se veli: *tri* vijenca biserna, a *četvrti* od zlata, tu nemamo, ako ćemo pravo reći, brojeve 3—4, jer nijesu *tri* vijenca od bisera, a *četiri* od zlata, nego su u svemu *četiri* vijenca, i od njih su *tri* od bisera, a od zlata *jedan*. Ovakove primjere, kakovijeh će biti još nekoliko, trebalo bi upravo stavljati u osobite kategorije; ali da ne bude odviše cijepanja, ja sam ih ovako združio sa drugima.

2—4.

a) „tu ja nađoh dvoje pastorčadi, jedno ludo od *dvije* godine, drugo, sinko, od pune *četiri*". II. 14.

b) „eda Bog dâ, lijep porod imo: *dvije* šćeri i *četiri* sina". III. 73. — „lijep porod izrodio s njome: *dvije* šćeri i *četiri* sina". 142, 383, 476. — „lijep porod s njome porodio: *dvije* šćeri i *četiri* sina". 486. — „s njome divan porod izrodio: *dvije* šćeri i *četiri* sina". 542.

2—4—12.

b) Miloš Obilić preturivši buzdovanom latinsku crkvu udari u banove dvore, „i tu ubi *dva* banova sina i *četiri* morska dženerala i *dvanaest* velikih vlastela". II. 213.

2—30.

b) „a isturi *dvije* puške male, haber dade Senju bijelome, sastade se *trideset* Senjana". III. 194.

2—100.

b) „a to sluša dužde od Mletaka, *dva* sokola *dva* duždeva sina i slušaše *stotina* Latina". II. 526.

3—4.

a) „po *tri* koplja u prijeko skače, po *četiri* nebu u visine, u napredak ni broja se ne zna". II. 140. — „pa pričeka *tri* bijela dana; kad *četvrto* jutro osvanulo, car mu dade sićana vermana". 174. — „ona piše *tri četiri* knjige". 186. — „kad je Šarac sagledao vilu, po s *tri* koplja u visinu skače, po s *četiri* dobre u napredak". 217. — „*tri* je paše bio i ubio; kad započe biti *četvrtoga*, tu pogibe Musiću Stevane". 304. — „pridrža ih *tri* bijela dana, počinuše konji i junaci; kad *četvrto* jutro osvanulo, povikaše kićeni čauši". 334. — Robinja djevojka tuži se Marku Kraljeviću: „u *troje* sam dopadala ruke, evo danas, brate, u *četvrte*". 373. — „dovati se Šarca velikoga, za se baci Bogom posestrimu, *tri* puta je opasa pojasom, a *četvrtom* od sablje kajasom". 375. — „pa on ode u novu mehanu, pije vino *tri četiri* dana". 405. — „pa potrže teška buzdovana te udara Kraljevića Marka, udari ga *tri četiri* puta". 424. — „meće pene preko gospodara, po s *tri* koplja u visine skače, po s *četiri* dobre u napredak". 453. — „podiže je za se na đogata, pa je *tri* put opasa pojasom, a *četvrti* od sablje kajasom". 492. — „a na konak svate rasturiše po *trojicu* i po *četvoricu*, kako će im biti ponajbolje". 548. — „po *tri* koplja u nebo skočio, po *četiri* zemlje

preskočio". 559. — Todor Jakšić ne dolazi *tri* godine po isprošenu djevojku; *četvrte* je godine mati njezina daje Ivanu Zvijezdiću. 593. — „ja ću njega zaustavit amo, moj Ivane, *tri četiri* dana". 597. — „traže sestru *tri* godine dana, a ne mogu ni da čuju za nju; kad nastala godina *četvrta*, onda veli Jakšić Dimitrija". 621. — „dobrije se konja dovatio, pod njim do *tri* konja pocrkaše, na *četvrtom* ispored i s Jovom". 642. — „kako ga je lako udarila, *tri* mu zdrava iskočila zuba, a *četiri* s mesta s' pomerila". III. 35. — „pa je baci za se na dorata: *tri* puta je opasao pasom, a *četvrtom* od mača kajasom". 99. — „poljubi je *tri četiri* puta, da tko broji, i više bi bilo". 105. — „počasti ih *tri četiri* dana". 117. — „hoda beže *tri četiri* dana, ništa bego ulovit ne može". 118. — Stojan Janković *tri* godine služi Sinan-agu, ne bi li mu kako mogao kćer odvesti, ali je on te *tri* godine nije mogao ni vidjeti, kamo li odvesti; tek na početku *četvrte* godine posluži mu sreća. 136. — „vranac mu se mahom pomamio, po *tri* koplja u nebesa skače, po *četiri* ravna polja prima". 236. — „lijepo ih beže dočekao, *tri* bijela dana pridržao; kad *četvrto* jutro osvanulo, zavikaše kićeni čauši". 239. — „ja sam jednom s četom prolazio i ćerao silna kaurina po primorju *tri četiri* dana". 330. — „pak moj zeko brži od tvog barne, jer *tri* fata u visinu skače, a *četiri* pred barnu tvojega". 422. — „krasni dvori Ljubović-spahije. i u njima čudno kažu blago: u podrumu *tri* sanduka blaga, na čardaku ima i *četiri*". 434. — „tamo su ih l'jepo pričekali, pridržali *tri četiri* dana". 478. — „tu je trudna četa počinula, počinula *tri* bijela dana, *četvrti* se danak podignula". IV. 53. — „*tri* puta su Turci otimali, a Brđani *tri* put u Turaka, i *četvrtom* mala im oteše". 409. — „sobom uze *tri četiri* druga". 419.

3—4—7.

a) Miloš Voinović udara buzdovanom tri šićardžije, koji hoće konja da mu otmu; od toga se udarca prvi (Vuk Đakovica) premetne *tri* puta, drugi (Janko Nestopoljac) *četiri* puta, a treći (momče Prijepoljče) *sedam* puta. II. 142. — Ivan Senjanin, ban od Erdelja i kapetan Krla sami se pozivaju u svatove Nuki Novljaninu; prvi hrani konja u podrumu *tri* godine, drugi *četiri*, a treći *sedam* godina, pa bi htjeli svaki svoga konja ogledati na košiji u svatovima. III. 231.

3—5.

a) Budimlija Jovo isprosi djevojku i potroši oko prosidbe *tri* tovara blaga; poslije preprosi istu djevojku ban od Erdelja i potroši

pet tovara blaga. II. 637. — Turčin Kulin-kapetan traži od Ivana Kneževića *pet* tovara blaga za robinje, koje Ivan hoće otkupiti; Ivan daje *tri* tovara, i Turčin pristaje. IV. 199.

3—5—7.

a) Car turski zove Marka Kraljevića na mejdan s Arapinom, koji hoće da mu kćer odvede, i nudi mu *tri* tovara blaga, a Marko ne će; tako isto ne će, kad ga pozove carica, koja mu nudi *pet* tovara; tek kad mu djevojka ponudi *sedam* tovara blaga i Bogom ga pobrati, Marko se diže, da ide na Arapina. II. 390.

3—5—7—9.

a) U svatovima Todora od Zadra nalaze se *tri* brata Kulišića, *pet* braće Mrkonjića, *sedam* braće Daničića, *devet* braće Tomkovića. III. 156.

3—6.

a) Ivan Senjanin prosi djevojku i oko prosidbe potroši „do *tri* čizme žutijeh dukata"; djevojku poslije preprosi Turčin Mehmed i potroši *šest* čizama „sve žutijeh u zlatu rušpija". III. 193.

3—7.

a) Todor vezir želeći opiti Nahoda Momira iznosi preda nj na večeri „*trogodišnje* vino i rakiju od *sedam* godina". II. 160. — „od kako se od majke rodila, sirotna je Zlatka ostanula, pa je babo dade na dojilje, na dojilju *tri* godine bila; pa je babo dade na češljanje, na češljanju *sedam* godin' bila". III. 129.

3—7—9.

b) „koji nosi drenovu batinu, *sedam* oka suve drenovine, *tri* karike puno *devet* oka". III. 432.

3—7—12—20.

a) „kad je bila čedu godinica, kolik' drugo od *tri* godinice; kad je bilo od tri godinice, kolik' drugo od *sedam* godina; a kad bilo od sedam godina, kolik' drugo od *dvanaest* ljeta; kad je bilo od dvanaest ljeta, kolik' drugo od *dvadest* godina" (govori se o Nahodu Simeunu). II. 64.

3—9—10.

a) „jedan kalpak, *devet* čelenaka i *deseto* krilo okovano, a iz njega do *tri* pera zlatna". III. 6. — „jedan kalpak, *devet* čelenaka i *deseta* faklja okovana, iz nje su mu do *tri* pera zlatna". 96.

3—12.

a) „za gotovu sovru zasjedoše; piše vino za neđelju dana, s kraljem pije *dvanaest* ridžala, a sa begom cigle do *tri* sluge". II. 449.

b) „podiže se Zmaj-despote Vuče preko mora Mletku latinskome, da on prosi lijepu đevojku, on povede *dvanaest* katana i ponese *tri* tovara blaga". II. 577.

3—12—24.

b) „dobar doro na kolače skače, u prijeko *dvanaest* aršina, u dužinu *dvadest i četiri*, u visinu *tri* koplja junačka". II. 384.

3—15.

b) „i imade puška mletačkinja, kojano je u Mletku kovata, *tri* tufeka za *petnaest* dana". III. 434.

3—30.

b) „mož li znati, delijo neznana, kad knez Lazar pričešćiva vojsku kod prekrasne Samodreže crkve, *tri* nedelje *tridest* kaluđera?" II. 316. — „otud idu *tri* age careve i za njima *triest* janjičara". 433. — „na kojoj je (t. j. dolami) *trideset* putaca, svako puce po od litru zlata, pod gr-ocem od *tri* litre zlata". III. 6, 118. — „susrete ga Mehmed Arápine sa njegovih *trideset* delija, Turčin ćera *tri* tovara blaga: pa kad viđe *trideset* hajduka, a on viknu na svoje delije te u vriško sablje povadiše, u hajduke juriš učiniše". 11. — „podigla se jedna četa mala . . . jedna četa, *tri* su harambaše . . četa mala za *trideset* druga". 142. — Senjanin Tadija pušta na slobodu *trideset* Turaka za *tri* tovara blaga. 292. — „dok nas hajduk u goru zamami pa opkoli sa svojom družinom, pogubi nam *tri* najbolja druga . . . . . nas *trideset* ne šće pogubiti, no udari svakom po biljegu". 330. — „na dolami *trideset* putaca, svako puce po od litru zlata, a koje je puce pod gr-ocem, ono jeste od *tri* litre zlata". 375

3—60.

b) „i tu bjehu *tri* Salkova sina, još suviše *šezdeset* konjika". IV. 420.

3—200.

b) „*tri* vojvode zajedno pođoše, a za njima do *dvje sta* Srbina na atima, a pod mizdracima". IV. 183.

3—300.

b) „grad gradili *tri* godine dana, *tri* godine sa *tri sta* majstora; ne mogoše temelj podignuti, a kamo li sagraditi grada". II. 115. — „kod mene su *tri* ćemera blaga, u svakome po *tri sta* dukata". III. 341. — „pa se ode hajduk raspasivat, ev' otpasa *tri* ćemera zlata, u svakome po *tri sta* dukata". III. 366.

3—300—500—2000—4000.

b) Ban Zadranin osijeca otkup sužnju Milutinu: „*tri stotine* srijemskih volova, *pet stotina* baćkijeh ovnova, *dv'je hiljade* žutijeh dukata, i *četiri* (t. j. *hiljade*) groša bijelijeh i *tri* dobra konja od Udbinje". III. 403.

3—300—3000.

a) *Tri* vojske turske udaraju na Šumadiju, dvije imaju po *tri hiljade* momaka, a koliko treća ima, to se ne veli; Turke dočekaju vojvode Mutap, Miloš i Đorđe; ovaj treći ima sa sobom *tri sta* momaka, a koliko prva dvojica imaju, ne veli se. IV. 316.

3—1000.

b) „digoše se sva *tri* mladoženje, svaki vodi *iljadu* svatova". II. 242. — „te stigoše *tri* srpske vojvode sa svojijeh do *hiljadu* druga". IV. 526.

4—5.

a) „pa mrkovu priteže kolane, priteže mu *četiri* kolana, a i *petu* ibrišim tkanicu". IV. 181.

4—7.

a) „hajducima Bog i sreća dala, te *četiri* ubiše Turčina, a *sedminju* ranom obranili". IV. 60.

4—9—12.

b) „vino pije srpski car Stevane u Prizrenu mjestu pitomome, do njega su stari patrijari, *četiri* su stara patrijara i do njih je do *devet* vladika i *dvanaest* učtugli vezira". II. 129.

4—12.

a) „koliko je polje pod Novinom, u širinu *četiri* sahata, u duljinu *dvanaest* sahata". III. 237. — „tu *četiri* glave posjekoše, a *dvanaes* ranom obraniše". IV. 516.

4—12—24.

a) „do večera Ture sakupilo, sakupilo *četiri* barjaka, do ponoći *dvanaest* barjaka, a do zore *dvadest i četiri*, sve junaka mlada barjaktara, a vojsci se ni broja ne znade". III. 264.

4—12—200—300.

b) „u Marka su mloge uzavnice: *dvje sta* popa, *tri sta* kaluđera i *dvanaest* srpskijeh vladika i *četiri* stare patrijare". II. 410.

4—12—300.

b) „koja sovra od suvoga zlata, za njom sjedi *dvanaest* vladika i *četiri* stare patrijare; koja sovra od srebra čistoga, za njom sjedi *tri sta*-kaluđera; koja sovra drva šimširova, za njom sjedi *tri sta* đece đaka, među njima đače samouče". II. 89. — „sveca slavi srpski car Stepane, svu gospodu na sveca sazvao, sazvao je *tri sta* sveštenika i *dvanaest* velikih vladika i *četiri* stara proigumna". 93. — „pa napravi do *tri sta* stolova i dovede *tri sta* kaluđera i *dvanaest* svetijeh vladika i *četiri* srpska patrijara i dovede đakona Jovana i njegove đece *tri sta* lude". 126. — „i tu dođe mlogo sveštenika, *tri stotine* starih sveštenika i *dvanaest* velikih vladika i *četiri* stara patrijara". 326.

4—24.

a) šala nije ni *četiri* sata, da kamo li *dvadest i četiri*, kako vojska nije počinula". IV. 406.

b) „u konja su sve *četiri* ploče i *dvadeset i četiri* čavla". I. 580. — „ostala im sa konja eskija, no koliko u njoj malo gvožđa, mom bi kulu sve *četiri* bile i *dvadeset i četiri* klinca". III. 336.

4—40.

a) Arapin, kojega je Marko pogubio, ima *četrdeset* slugu, Marko ih sve posiječe osim *četvorice*, da javljaju po svijetu, da više Arapina nema. II. 425.

4—300—500.

b) „kulu gradi Nuko Novljanine u Novome gradu bijelome . . . od Soluna *pet stotin'* čekića, *tri stotine* đece argatara, gradio je *četiri* godine". III. 227.

4—500—1000.

b) Od Kladuše Mujo napiše *četvorici* svojih prijatelja knjige, da mu svaki dođe sa *pet stotina* momaka kršnoj Kladuši, da budu, ako zatreba, na pomoći njegovu sinu Alilu, koji ima mejdan dijeliti s Jankom od Kotara; za kratko vrijeme dolaze dva prijatelja sa *hiljadom* junaka, a skoro za tijem i druga dva takođe s *hiljadom* III. 109.

4—600—1000.

b) „al' eto ti *četiri* serdara; eto prvog Šarića Cvijana, i on vodi *hiljadu* momaka, i drugoga Vida Žeravice, i on vodi *šest stotin'* konjika, i trećega Smiljanić Ilije, i on vodi *hiljadu* momaka, sve konjika, ljutih oklopnika; i *četvrtog* Mandušića Vuka, on ne vodi ni jednoga druga". III. 259.

4—1000.

b) „kad mu Turci zgledaše đevojku, za nju jednu po *četiri* daju i daju mu *hiljadu* dukata". III. 259.

5—7.

a) „od Srbalja niko ne pogibe, ne pogibe, samo *petcrica,* od Turaka ostaš' *sedmerica* i pred njima Tale na kulašu". III. 261.

5—8—18.

b) „zar ne vidiš puške preko krila .... puna živa ognja napunjena, *pet* je sačmi pa od *osam* drama, a zrno je od *osamnest* drama?" III. 423.

5—30.

b) Tanković Osman piše *pet* knjiga, svaku dvojici Turaka, te ih poziva, da mu svaki dovede po *trideset* momaka, pa će ići u otmicu. III. 149.

6—12.

b) „dok je meni puška mletačkinja od *šest* pedi, od *dvanaest* drama, ne će proći Voine trgovče". III. 316.

6—20—40.

a) „u mom više buzdovanu nema *četrdeset* oka ladna gvožđa, *dvaest* oka lepa čista srebra i *šest* oka žeženoga zlata". II. 436.

7—8.

a) „dok dognasmo u Nozdre kamene, posjekosmo *sedam osam* glava". IV. 40. — „uz poljanu, uz klisuru tvrdu još posjekoh *sedam osam* glava". 40. — „ja se dignem, pobratime Marko, o Jovanju po Božiću danu i pokupim *sedam osam* druga". 41. — „na njega su *sedam*· *osam* rana". 379. — „oko njega *sedam osam* druga". 379. — „*sedam osam* pokupio druga". 382.

7—8—9—10.

a) Jug i Jugovići propali su sa svojom vojskom na Kosovu, pošto su *sedam* paša bili i ubili te počeli biti osmoga; Mrnjačevići su

izginuli, pošto su *osam* paša bili i ubili te počeli biti devetoga; to se isto dogodilo hercegu Stjepanu i vojsci njegovoj, pošto je bio i ubio *devet* paša i počeo biti *desetoga*. II. 297.

7—8—12.

b) „pošlji mene harač od Pipera, harač težak od *sedam* godina; uz harače *osam* đevojaka, što će ljubit pašine delije; uz đevojke *dvanaest* talaca". IV. 31.

7—8—16.

a) Vukašin caruje mjesto Uroša *šesnaest* godina, premda je car Stefan na samrti odredio, da caruje samo *sedam*, a *osme* godine da carstvo preda Urošu. II. 188.

7—8—17.

b) „na njega su *sedam osam* rana, o konju mu *sedamnaest* glava" (t. j. turskijeh). IV. 379.

7—9.

a) „nije l' majka rodila junaka, da otide ovčar-čobaninu, da donese ovna *devetaka*, dobra jarca od *sedam* godina za večeru u moju družinu?" III. 286. — Hajduci se razgovaraju, gdje će koji zimovati; jedan veli ondje, gdje je već *sedam* zima prezimio, a drugi veli ondje, gdje ih je *devet* zimovao. 364.

7—9—10.

b) „tamo bili za *devet* godina i *desete* za *sedam* meseci". III. 168.

7—12.

a) „kad s' oprema od Sibinja Janko, oprema se na boj na Kosovo, sve pocera kljasto i slijepo i nejako od *sedam* godina; svog sestrića Banović-Sekulu, njega mlada od *dvanaest* ljeta". II. 509. — „zeko mu se mahom pomamio, *sedam* koplja u nebesa skače, po *dvanaest* ravna polja prima". III. 236. — Crnčani vojuju s Piperima *sedam* godina, a sa Bjelopavlićima *dvanaest* godina." IV. 122.

7—20.

a) U Batrića Perovića ima *sedam* brata, i on sužnjujući u tamnici Osmana Ćorovića veli Turčinu, da će ga sva ta braća i njihove žene lijepo darivati, ako njega (Batrića) pusti na slobodu; Turčin ne pristaje, već ubija Batrića; poslije brat Batrićev Radul uhvati Osmana u planini, i Turčin ga moli, da mu život oprosti, pa će ga

(Radula) sva njegova braća, kojih ima *dvadeset*, i njihove žene lijepo darivati; ali Radul ne sluša to, već ubija Turčina. IV. 1.

7—24.

a) „Martiniće Turci opkoliše, tu na jedno *sedam* posjekoše, a raniše *dvadest i četiri*". IV. 115.

7—30.

b) „nju mi češlja *sedam* češljarica, njojzi pletu *tridest* pletenica". III. 130. — „ev' u našoj Bosni kamenitoj ima, pašo, *tridest* kapetana i imade *sedam* paša malih". IV. 260.

7—30—100.

b) „za Turčinom Fazli-haračlijom potpunice *sedam* mazgi blaga i *stotina* iz Bišća Turaka i *trideset* iz gore pandura". III. 305.

7—2000.

b) „evo ođe *sedam* muselima, svaki ima po *dvije hiljade* sve birane u nahiju vojske". IV. 436.

9—10.

a) „kad ostavi *devet* milih sina i *desetog* Jovu nejakoga". I. 574. — „Simeuna baci u tavnicu pa zatvora tavnicu prokletu, ključe baci u tiho Dunavo . . . . . tako stade za *devet* godina; kada nasta godina *deseta*, a ribari ribe povataše i u ribi ključeve nađoše". II. 70. — „te robovah i tamnicu trpljeh i začamah za *devet* godina, *devet* prođe, a stiže *deseta*, a tebe se, bane, ražalilo". 274. — Ljutica Bogdan služi vojvodu Dragiju *devet* godina za njegova šarca; „kad nastala godina *deseta*, podiže se vojvoda Dragija sa gospodom itar lov loviti . . . . ." 450. — „tako stade od godine jedne, od godine za *devet* punijeh ne pominje nitko za đevojku; u *desetoj* mezil knjiga stiže od njegova nova prijatelja". 531. — Mitar Jakšić dvori vojvodu Janka s potajnom željom, da mu sestru obljubi, „dvorio ga *devet* godin' dana, kad *deseta* godina nastala, ne more je mlade ni viditi, kamo l' će je junak obljubiti". 617. — „procvilio sužanj Milutine u tavnici bana Zadranina, gorko cvili *devet* godinica; kad nastala godina *deseta*, tad govori sužanj Milutine". III. 403.

b) „u Bogdana *devet* vinograda i *deseta* crljenka jabuka". I. 548. — „rani majka *devet* milih sina i *desetu* šćercu mljezinicu". II. 38. — „na tavnici otvorena vrata, otvorena vrata *devetora* i *deseto* brava dubrovnička". 98. — „prošao sam *devet* kraljevina i *desetu* tursku carevinu; đe ja nađoh za mene đevojku, onđe nema za te prijatelja;

đe ja nađoh za te prijatelja, onđe nema za mene đevojke". 330. — „nema kuda ljuba Dragijina, otvorila *devetora* vrata i *desetu* bravu dubrovničku, iz potaje konja izvodila". 451. — „prevari se ljuba Komnenova i otvori *devetera* vrata i *deseta*, pa izvede vranca". 458. — Kad Sekula ode s Jankom na Kosovo, „osta njemu *devet* sestrenica i *deseta* ostarila majka". 509. — „ražljuti se Ljubovića káda . . . . . otvorila *devet* ključanica i *desetu* bravu dubrovačku". III. 436.

9—12—13.[1]

b) „oko glave pera i čelenke, *devet* pera *dvan'est* čelenaka, a *trin'esto* noja ptice krilo". III. 156.

9—12—40.

b) „sobom vodi (t. j. Momčilo) *devet* mile braće i *dvanaest* prvobratučeda i *četr-est* od grada levera". II. 107.

9—24.

a) „ja sam do sad *devet* obljubio, kumo moja, kuma krštenijeh, a vjenčane *dvadest i četiri*". II. 336.

9—30.

a) Moskovska carica traži od cara Sulejmana stare svetinje, a ona će njemu za uzdarje dati mira za *trideset* godina i pšenice, da hrani vojsku za *devet* godina. III. 83.

b) Trgovac Voin tjera planinom *devet* mazgi blaga, a prati ga *trideset* Arnauta, na nj udara nekakav Arapin sa *trideset* drugova, ali zlo prolazi; tako isto zlo prolazi i Gavran harambaša sa svojih *trideset* drugova; napokon udara na Voina Jovan Višnjić sa svojih *trideset* hajduka i otme mu blago. III. 315.

9—100.

b) „al' da vidiš bega Dragutina! on se maši rukom u džepove, pa izvadi *devet* prstenova, sve od čista salivenih zlata i uza njih *stotinu* dukata te dariva svoju snahu dragu". II. 46.

9—300.

b) „kulu gradi Nuko Novljanine u širinu od *tri sta* tabana, u visinu od *devet* tavana". III. 227.

9—9000—12.000.

b) „mače vojsku Bogdan Juže stari s *devet* sina, *devet* Jugovića, u svakog je *devet iljad'* vojske, a u Juga *dvanaest iljada*, pa se biše i sekoše s Turci". II. 297.

---

[1] Ovome broju nema potvrde u I. glavi.

10—12.

a) „ti ćeš uzet *deset dvanest* druga". IV. 473.

b) „ja ne smijem od Nikole tvoga, njemu nema do *deset* godinah a pos'ječe *dvanaes* Turakah". III. 553.

10—15—25.

a) „piše vino do prvih petala, svaki s' fali na *deset* Kalvina (t. j. da će ih toliko pogubiti), adnađ Baja fali s' na *petnaest*, Rčak Peja na *dvadeset i pet*". III. 558.

10—17.

a) trže mača Gluvac Mihailo pa kroz Turke juriš učinio, *sedamnaest* Turak' posiječe; s druge strane Pušibrk Ostoja *deset* turskih glava odsiječe". IV. 271.

10—20.

a) Od obijesnijeh Turaka, koji su mu u kuću provalili i slugu mu izbili, traži Marko Kraljević, da daruju njegovu ženu Jelu, koja ih je lijepo nahranila; „svaki (t. j. Turčin) vadi po *deset* dukata, age vade po *dvaest* dukata". II. 437.

10—30.

b) „na krilu mu leži pavtalija, na njojzi je *trideset* karika, svaka pavta od *deset* dukata, kod nišana od *tridest* dukata". III. 119. — „o ramenu duga prekomorka, i na njoj je *trideset* pavata, svaka pavta od *deset* dukata, kod nišana *trideset* dukata". 451.

10—30—100—300—1000.

b) „ja pojavih u Moravu ovce, ja *hiljadu* dadoh za sijeno, a *hiljada* po putu ostade, ostade mi *tri sta* jalovijeh i ostade *stotina* ugičah, bačiše mi *tri sta* jaganjacah; ali ide *tri sta* seratlijah, svi minuše, *trides* se vrnuše, uzeše mi *trides* jaganjacah . . . . . pa povikah *deset* paunovah,[1] potrčasmo na drum pred Turcima, posjekosmo *trides* seratlijah i otesmo *trides* jaganjacah". III. 430.

12—13.

b) „lov lovio Murate vezire sa svojijeh *dvanaest* delija i s *trin'estim* Kraljevićem Markom". II. 426. — „zelen šator od zelene svile, na njem zlatnih *dvanaest* krstova, *trinaesta* jabuka od zlata, u njoj sjaji bescen kamen dragi". 482.

---

[1] Na str. 429 (u istoj pjesmi) veli se, da Mihat čobanin (koji ovo govori) ima „*devet* (ne: deset) paunovah", t. j. devet milih brata; ovdje Mihat broji sebe s njima, i tako ih izlazi 10.

12—17.

b) „a puška je moja harčalija, u pušci je *dvanaest* sačama, svaka saćma od *dvanaest* drama, a u zrnu puno *sedamnaest*“. III. 303.

12—20.

b) „jest ovaca *dvanaes* torina, kod ovaca *dvadeset* ovčara“. IV. 505.

12—26.[1]

b) „*dvanest* jeste mrtvijeh Turaka, a *dvadeset i šest* ranjenika“. IV. 414.

12—30.

b) „sazva starac *dvanaest* vladika, a sakupi *tridest* kaluđera i *trideset* đaka samouka, pa stadoše Bogu na molitvu“. III. 64. — Moskovska carica traži od cara Sulejmana stare svetinje, a ona će njemu za uzdarje saliti od zlata džamiju: „na džamiji *trideset* munara i od zlata *dvanaest* jabuka; kolika je od zlata džamija, d' u njoj klanja *dvanaest* Turaka“. 83. — Luka Lazarević ima pušku, „kojano je obljevena zlatom, na kojoj je *tridest* belenzuka, sve od čista žeženoga zlata, parazlama od *tridest* dukata, na kojoj je do *dvanaest* slova, svako slovo u krv okaljeno“. IV. 268.

12—30—60.

a) U svatove Nuki Novljaninu pridružuje se Ivan Senjanin, ban od Erdelja i kapetan Krla; prvi vodi *dvanaest* barjaka (i dvanaest hiljada momaka), drugi vodi *trideset* barjaka (i trideset hiljada momaka), treći *šezdeset* barjaka (i šezdeset hiljada momaka). III. 237.

12—40.

a) „njega začu martinićka straža, Pušo Minin su *dvanaest* drugah, Martinić'ma haber učinio; ono začu sablja pope Rade i on braću Martiniće vika, za njim skoči *četiridest* drugah, a da tursku silu dočekaju“. IV. 113.

12—80.

b) „tu je turska izginula vojska: velikijeh *dvanaest* vezira i od Bosne *osamdeset* bega“. III. 564.

12—300.

b) „on podviknu na gradu tobdžije, opališe *dvanaest* topova, a glas ode po Zadru bijelu, sastade se *tri stotin'* junaka pod barjaka bana Zadranina“. III. 409.

[1] Ovome broju nema potvrde u I. glavi.

12—300—500.

b) „s njime ide nebrojena vojska, *tri stotine* mladih barjaktara, *pet stotina* mladih buljugbaša i *dvanaes* glavnijeh vojvoda“. IV. 293.

12—1000.

a) Lijepu Hajkunu, sestru bega Ljubovića, prose dva prosca, jedan star, a bogat, drugi mlad, a siromah; prvi daje vjerenoga dara *hiljadu* dukata, a drugi daje *dvanaest*. III. 544.

b) „pa se onda Mari okrenuo i lepim ju darom darivao: pred nju metnu *dvanaest* prstena, uz prstenje *iljadu* dukata“. III. 500.

14—20.

a) „*četrnaes* glava posjekoše, a *dvades* im ranom obraniše“. IV. 518.

15—30.

a) „raste dete Naode Momire: što deteta u veče omrkne, još toliko u jutru osvane; odrastao od *petnaest* ljeta kao drugo od *triest* godina“. II. 157.

17—24.

a) „iz planine junak iskočio na vrančića konja golemoga. na njega su *sedamnaes* ranah, na konja mu *dvades i četiri*“. III. 320.

17—30.

b) *Trideset* Senj na dočeka u planini Hasan-agu s *trideset* Turaka, — „kako aga u busiju dođe, odmah puče *trideset* pušaka, ubiše mu *sedamnaest* druga, pa za oštro gvožđe privatiše, osjekoše do *trideset* glava“. III. 208.

20—30

a) Od obijesnijeh Turaka, koji su mu u kuću provalili i slugu mu izbili, traži Marko Kraljević naknadu, — „svaki (t. j. Turčin) vadi po *dvaest* dukata, age vade po *triest* dukata“. II. 437. — Mari Đurkovića (preobučenoj u ruho seratlijnsko) poklanja Hasan-aga *dvadeset* dukata, što mu je donijela ugodne glasove; i drugi joj Turčin za iste glasove pokloni *dvadeset* dukata, a treći *trideset*. III. 481.

b) „svaki nosi po *tridest* strijela, svaki nosi po *dvadest* pušaka“. III. 333

20—40—100.

b) Turski car saziva svoju gospodu k sebi na divan, — „sastavio *sto i dvadest* paša i *četr-est* učtugli vezira i *dvadeset* starijeh kadija“. III. 86.

24--300.

b) „nad njima se alaj-barjak vije, na barjaku srebrna čelenka od *dvadeset i četiri* stuba, na čekrk se za barjakom vije; na čelenki *tri sta* trepetljika; kad s' obrne na čekrk čelenka, stoji jeka *tri sta* trepetljika, kako listak, kadno vetar duva". III. 424.

26—40.

b) Turčin Đurđević veliki je junak, kakvoga nije bilo poslije Đerzelez-alije: „*dvaest i šest* ubio Turaka, a *četrdest* na broju Hrišćana". IV. 327.

30—33.

a) Sastaju se dvije turske čete, u jednoj je *trideset* momaka, u drugoj su *trideset i tri*. III. 278.

b) „vino pije od Janjoka kralju, s njime pije *tridest* kapetana i *trideset i tri* đenerala". III. 94.

33—34.

a) Crni Arapin osim drugoga zuluma udario svadbarinu na Kosovo: „ko s' udaje, *trideset* dukata, ko se ženi, *tridest i četiri*". II. 418. — „išao sam Janjoku tvojemu, odveo sam do *trideset* druga; a katane mene pripaziše, sve mi *tridest* druga pogubiše, ja posjekoh *tridest i četiri*, pa utekoh na vrančiću mome". III. 100. — „daleko je Tijana planina: odavde je do mora sinjega ravnih, Zuko, *trideset* konaka, a uz more *tridest i četiri* do Tijane visoke planine". 329.

30—34—100.

a) Marko Kraljević pita Arapina, kolika je svadbarina, a Arapin veli: „ko s' udaje, *trideset* dukata, ko se ženi, *tridest i četiri;* ti se vidiš junak od mejdana, nije kvara, da *stotinu* dadeš". II. 423.

30—40.

b) „te je Gruji savezala ruke i zamače sindžir oko vrata, *triest* alki, *četrdeset* oka". III. 37.

30—60.

b) Trgovac Voin tjera svoje blago planinom, a uza nj je *trideset* Arnauta; njega dočeka najprije Kovačina Ramo sa *šezdeset* Turaka, ali ih Voin razbije; tako isto razbije on i *šezdeset* Arapa, koji ga dočekaju; napokon se namjeri Voin na *šezdeset* hajduka, što ih vodi Jovan Višnjić; ovi svladaju i Voina i njegove Arnaute pa uzmu sve

blago. III. 319. — „ode svaki svome vilajetu: ode Pavle ka Irigu gradu, s njime ode *šezdeset* hajduka; Sava ode ka ravnu Posavlju, s njime ode *trideset* hajduka". 365. — Hajduk Pletikosa Pavle dočeka u planini sa svojih *trideset* hajduka svatove, kojih ima *šezdeset*, i sve ih pobije. 493.

30—90.

b) „kad se srpska iskupila vojska, dovedoše *devedeset* roba i *trideset* živijeh Turaka". IV. 360.

30—100.

a) „brže plaćaj mene i družini, svakom drugu po *tridest* dukata, mene starcu *stotinu* punijeh". III. 303.

b) „dojavi mi *stotinu* ovnova i doćeraj *trideset* volova". IV. 439.

30—200.

b) Janko Jurišić moli turskoga cara: „daj mi, care, konja razlomljena nejahana *trideset* godina i daj mene sablju postalicu nevađenu *trideset* godina, pa me pusti u polje široko, a napusti *dvje sta* janjičara, neka mene na sabljam' raznesu". II. 322.

30—300.

b) Ivan Senjanin isprosi djevojku, ali mu je preprosi Turčin Mehmed; ovaj odvodi djevojku sa svojih *tri stotine* svatova, a Ivan ga u planini dočeka sa svojih *trideset* drugova Senjana te rastjera Turke i otme djevojku. III. 194. — Rčak Pejo s *trideset* Arađana izlazi u boj na *tri sta* Madžara Kalvina i sve ih pobiju osim *trideset*, koji uteku. 559.

30—700.

b) „izabra mu *sedam stotin'* Srba, sve pod turskim sv'jetlim haljinama, na hatima, a pod mizdracima; zađe Đorđa svakog darivati, svakom dade po *triest* dukata". IV. 303.

31[1]—33.

a) „od mramora Lopušine Vuka do vrh kape od Morače gornje *tridest i tri* posjekoše druga, a do Vuka *tridest i jednoga*". IV. 432.

40—100.

b) „ubi njega Cerović Novica i *četr-est* turskijeh begova i drugijeh *stotinu* Turaka i *stotinu* konja ugrabiše". IV. 501.

---

[1] Ovome broju nema potvrde u I. glavi.

40—100—3000.

b) „nije šala: *tri hiljade* Turak'! a u Luke *četr est* konjika i *stotina* Srbina pješaka!“ IV. 266.

50—150.

a) U vojvode Janka Katića ima *pedeset* momaka, a u vojvode Vuice ima ih *sto i pedeset;* združuju se i udaraju na Turke. IV. 183. (Ovo su isti oni momci, o kojima su sprijed stihovi pod 3—200).

60—100.

a) Knez Aleksa moli se Fočiću Mehmed-agi, da mu pokloni život, pa će mu dati *šezdeset* kesa blaga; a Fočić mu veli, da ga ne bi pustio ni za *stotinu* kesa, pa ga posiječe. IV. 144.

60—300.

b) „sukobi ga vojvoda sibinjska, sobom vodi *tri stotin'* Madžara i *šezdeset* dece Karavlaa“. II. 481.

70—77.

a) „više Vuče uvoditi ne će, *sedamdeset* obide torina“; a sprijed u istoj pjesmi (str. 416) veli se, da tijeh torina (ovaca) ima *sedamdeset i sedam.* IV. 422.

88[1]—1000.

b) Turci u Rudinama imaju „*osamdeset i osam* torina, u svakoj je po *hiljadu* brava“. IV. 45. (Dakle bi svijeh ovaca bilo 88.000; ali na str. 49., gdje se te ovce opet spominju, veli se, da ih je 77.000! Po tome će ono „88 torina“ biti griješka mjesto 77).

90—300—400.

a) „kad Zekina puče puška mala avaz ode po svoj Parašnici . . . svi golaći Zeki dotrčaše pod oružjem i pod svom opravom, doleće ih *četiri stotine;* to se Zeki mnogo učinilo, usta Zeko odbirati društvo, ev' izabra *devedeset* brata, a *tri sta* ih natrag povratio; ono *tri sta* suze proljevalo i ovako Zeki govorilo . . . . .“ IV. 277. (Mjesto 300 moralo bi se upravo reći: 310, ali taj broj ni malo nije običan, niti ga je pjevač umio smjestiti u stih).

---

[1] Ovomo broju nema potvrde u I. glavi.

100—200.

b) „moli mobu Kružić gospodaru, *sto* momaka, *dve sta* devojaka". I. 605. — „Turc' odondu doniješe blago: *sto* dukata, *dv'je sti* talijera; mi uzesmo za kadune blago". IV. 42.

100—300.

b) „tu ja imam *tri stotin'* ovnova i *stotinu* bačkijeh volova". IV. 423.

100—300—1000.

b) „a ja imah *hiljadu* ovaca, *tri stotine* konja i goveda i *sto* suda čela prijesjeda". IV. 38.

100—500.

a) Ivan Koičić u svatovima bega Ljubovića daje jenđibuli *stotinu* rušpija, da ga ob noć sastavi s djevojkom; poslije joj daje zlatne papuče i u papučama *pet stotina* rušpija, što je istu djevojku navela, da pođe za nj. III. 537.

100—900—1000.

a) Stojan Janković preobukavši se u prosjaka govori (lažući) Sinan-agi, da je bio sužanj u tamnici kralja zadarskoga, pa ga ban pustio, da sastavlja otkup, *hiljadu* dukata, a on je do sad sakupio *devet stotina;* Sinan-aga nudi mu *sto* dukata, ako hoće u njega godinu dana služiti. Stojan pristaje. III. 134.

100—1000.

a) Bajo Pivljanin, koji je brata ubio begu Ljuboviću, hoće da se s begom pomiri i nudi mu za znak pomirenja *sto* dukata, ali beg mu odgovara: „ja se s tobom pomiriti ne ću, da mi dadeš *hiljadu* dukata". III. 466. — Sužanj Batrić nudi Turčinu Osmanu za svoj otkup *stotinu* dukata; Turčin ne prima otkupa, već ubija Batrića; poslije brat Batrićev uhvati u planini Osmana, i Osman mu odmah nudi *hiljadu* dukata, da mu život oprosti, ali mu ne pomaže ništa, brat ga Batrićev ubije. IV. 1.

100—2000.

b) „i veliki plijen okrenuše *dv'je hiljade* b'ielijeh ovaca i *stotinu* konja i govedi". IV. 524.

120—200—300—500—600.

a) „metnu Turčin prvu belu strelu, strelu metnu, pak mere aršinom, prestrijeli *sto dvadest* aršina; metnu Marko prvu belu strelu,

prestrijeli *dve stotin'* aršina; metnu Turčin drugu belu strelu, prestrijeli *tri stotin'* aršina; metnu Marko drugu belu strelu, prestrijeli *pet stotin'* aršina; metnu Turčin treću belu strelu, prestrijeli *šest stotin'* aršina . . . . . metnu Marko strelu tataranku, ode strela u prah i u maglu, očima se ne da pregledati, a kamo li premerit aršinom!" II. 360.

300—500.

b) U sv. Gori ima *tri sta* kaluđera i *pet stotina* đaka. III. 67.

300—600.

b) Balačko sa svojih *šest stotina* latinskijeh katana ide u potjeru za svatovima cara Stefana, da otme djevojku, ali ga dočeka Miloš Voinović sa svojih *tri sta* drugova te Balačkove katane razbije. II. 153.

300—600—1000—1200.

a) Djevojački otac veli Zmaj-despotu Vuku, da povede *hiljadu* svatova; djevojka mu poslije piše, da povede *dvanaest stotina*, jer se sprema Đerzelez Alija, da na svatove udari; tako svjetuje Vuka i majka njegova, te on sakupi po Srijemu *šest stotina* svata, *tri sta* mu ih dovede stari svat Milovan, a *tri sta* kum Sibinjanin Janko. II. 578.

300—1000.

b) Turski car opravlja svoje sestre na ćabu, „s njima šalje *hiljadu* hadžija i suviše *tri sta* janjičara". III. 85.

300—3000.

a) Vuča dženeral šalje na Marka Kraljevića sina Velimira sa *tri sta* katana, ali ih Marko sve razbije; iza toga sam Vuča polazi na Marka sa *tri hiljade* katana, ali i njima bude kao i onima prvim. II. 250.

300—12.000.

b) „kad ja bijah u Šari planini kod ovaca *dvanaest hiljada*, za noć bude po *tri sta* janjaca; ja sam svako po ovci poznavo". II. 150.

500—3000.

a) „ljuto kune turski car Memede: grad Stalaću, da te Bog ubije! doveo sam *tri hiljade* vojske, a ne vodim (t. j. natrag, ispod Stalaća) nego *pet stotina*". II. 505.

600—3000—5000—7000.

b) „Turci gone plijen od Sovljaka: *sedam hiljad'* bijelih ovaca, *pet hiljada* crvenijeh koza, *tri hiljade* krava muzovnijeh, *šest stotina* mačvanskih volova". IV. 187.

1200—20.000.

a) „mnoga bješe sila u Turakah, silne vojske *dvadeset hiljadah*, a Brđana *hiljadu i dvje sta*, pa pred Turke izići ne smiju". IV. 372.

5000—15.000.

b) „to veziru vrlo milo bilo, dade njemu (t. j. delibaši Ibru) *petnaest hiljadah* po izboru silnijeh vojnikah od sve Bosne i Hercegovine, *pet hiljada* carevih delija". IV. 369. (To je ona ista vojska turska, za koju se u primjeru, što je pred ovijem, veli: 20.000).

12.000—30.000—60.000.

a) U svatove Nuki Novljaninu pridružuje se Ivan Senjanin, ban od Erdelja i kapetan Krla; prvi vodi *dvanaest hiljada* momaka (pod dvanaest barjaka), drugi vodi *trideset hiljada* momaka (pod trideset barjaka), treći vodi *šezdeset hiljada* (pod šezdeset barjaka). III. 237. (O ovim strašno pretjeranim i besmislenim brojevima vidi u bilješki pod br. 3300 u I. glavi).

15.000—30.000—100.000.

b) Na Mišaru se biju Turci sa Srbima; onijeh ima *sto hiljada*, a ovijeh *petnaest hiljada;* Srbi (pod Kara-Đorđijem) nadvladaju Turke, kojih pogibe *trideset hiljada.* IV. 205.

20.000—30.000—40.000.

a) Turci su udarili na Biograd sa tri strane; jedan je paša doveo *četrdeset hiljada* vojske, drugi *trideset hiljada*, treći *dvadeset hiljada.* II. 605.

30.000—60.000—100.000.

a) Marko se Kraljević povlači iz turske vojske, koja vojuje s Arapima, jer su neki Turci rekli, da Marko nije nikakav junak; kad Arapi opaze, da se Marko uklonio, udare na Turke i prvi dan pobiju *trideset hiljada* Turaka, drugi dan *šezdeset hiljada*, treći dan *sto hiljada;* onda se istom vraća Marko u vojsku tursku i svlada Arape. II. 366.

DRUGI DIO.

Otok.

Narodni život i običaji.

NAPISAO JOSIP LOVRETIĆ.[1]

(Nastavak.)

Dječje igre.

Dica se igraju na strani blizu roditeļa. Roditeļi paze na ńi, da se ne bi potukli. Pokazuju jim, kako će se igrati.

U poslen dan se ne igraju, koji znadu raditi; nego su svi u poslu.

Babe Radoše. Ne moraji biti ni na broj ni na par.

Izmitaju se, pa ko zadńi ostane, mora biti *baba Radoša.* Zavežu mu oči maramom, a drugi se uvate u kolo oko ńega, pa šuteć oblete dva tri put uokolo i posidaju uokrug po zemļi.

Baba Radoša ima štapić u ruki. Štapićem traži igrače. Kada ga dirne, javi mu se ona muklim glasom ne otvarajuć usta (ko što se običaje javļati, kad čovika vikneš, pa ti se odzovne). Ovaj prozvani odgovara isto tako zatvoritima ustima, ko da potvrđuje. Ako ga po glasu pozna, izrekne mu ime. Ako ga pogodi, mińaju se. Taj bude *baba Radoša*, a prvašńa baba ide u kolo među igrače. Ako li ga *baba* ne pogodi, svežu joj iznova oči, pa igraju ko iz početka.

Brazdice. Operti se oštricom sikire prostor ko četvorina. Podaleko od četvorine pruži se na zemļu slamka. Iz ove četvorine gađaju

---

[1] Po zakļučku folklorskoga odbora priopćuje se u ovoj prvoj polovini VII. sveska daļa građa iz Otoka. Ova građa nije isprvice napisata po „Osnovi“, već su je prema ńoj, koliko se moglo, udesili prije štampańa što sam g. Lovretić, što uredništvo. Za jezik vrijedi ono, što je navedeno u II. sv., str. 513—514. — *D. B.*

slamku svi igrači redom. Svaki gađa samo jedan put. Koji pogodi, taj je *zado pravu*. Kad se svi obredaju, gađaju iznova samo oni, koji nisu pogodili. Kada svi pogode, onda se zna, kojim su redom *zadali pravu*.

Kako koji *zadade pravu*, tako si operti iz četvorine komad zemļe. Kad svi *zadadu pravu* i svaki si odabere komad zemļe iz četvorine, stane najprije onaj, koji je prvi *zado pravu*, na onu slamku i odande gađa u svoj dio četvorine oštricom sikire, da je svu raskopa, ko da je preorana. Smije bacati sikiru, doklegod se ne zabuni, pa ne baci izvan svoje brazdice.

Kad se zabuni, baca drugi, treći i tako redom, dok ne dojde opet red na ńega. Koji prvi raskopa svu svoju brazdicu, ne igra se više, dok svi ne raskopaju. Koji zadńi ostane, tom zavežu oči, u krilo mu metnu sve busice iz prve brazdice i vode ga po onoj livadi, pašńaku ili ledini. Zavađaju ga uokolo, da ne zna, di je. Kad dojdu do kakve rivotine (di je krme zemļu izrovalo), istresu busice iz krila, pa ga opet vode i zavađaju uokolo, dok ga ne dovedu, odakle su ga počeli voditi. Odvežu mu oči, a on mora tražiti, di je busice poistresao.

Svi se ovi opet igraju iznova, a on ne može u igru, dok ne najde one busice, što su mu bile u krilu.

Burenca. Dva po dva diteta legnu na zemļu jedno spram drugoga. Obuvate se o pojasu, pa se vaļaju po zemļi, dok ne posustaju.

Car, ban i ciganin. To igra troje dice. Uzmu drvce od grane pedaļ dugačko i okruglo. Raskole drvce uzduž kroz polu. Bacaju redom na zemļu. Ako obadvi pole drva padu na zemļu tako, da je kora na zemļi, a raskolita strana obrnuta gore, onda onaj, koji je to drvce bacio, postaje *car*. Car sidi na stolcu, a ima u ruki bič spleten od marame. Na tańem kraju biča svežu obično po dva tri dugmeta, da jače boli, kad udaraju. Koji baci drvce, pa se jedna strana okrene gore, a druga doli, taj postaje *ban*. I ban sidi na stolcu, a ima bič u ruki. Ako se kome drvce okrene, da su obadvi strane poklopite t. j. da je kora gore, a raskolita strana prema zemļi, taj postaje *ciganin*. Ciganin ne sidi, nego stoji do cara i bana Čim je jedan *car*, a drugi *ban*, treći je odma *ciganin*.

Kad počimaju igrati, pa jedan dobije carstvo, a drugi banovinu, samo sidnu na svoja mista. Ako prvi dobije carstvo, a drugi za ńim dobije opet, onda mu prvi mora predati carstvo. Udari ga tańim krajem biča po ruki. Ako promaši, onda ga udari debļim krajem marame. (To ne boli jako ko tańi kraj.)

Kad se drvce tako okrene, da već svako nešto postane, da ima i car i ban i ciganin, onda bacaju drvce redom, pa čim se kako okrene, onda onaj veći po časti mora mańem predati svoju čast udariv ga tańim krajem biča, pa onda mińaju mista.

Tako igraju, dok jim ne dosadi.

Cim cime — drm drme. Jedno dite bude *baba*, drugo *anđeo* treće *vrag*. Sva druga dica su *zlatne stvari*. *Anđeo* i *vrag* odu, a *baba* nadiva dici imena: *zlatna jabuka*, *zlatna burma* itd. Kad svi dobiju imena, dojde *anđeo* i razgovara s *babom* ovako: *a.: Cim cime. b.: Drm drme. Ko je na vrati? a.: Anđeo. b.: Šta tražiš?*

Anđeo rekne koju stvar. Ako pogodi koga, onaj ide s *anđelom*, a *vrag* dolazi, da s *babom* đivani. Ako ne pogodi, sklone se *anđeo* bez diteta, a *vrag* dolazi i razgovara s *babom: v.: Cim cime. b.: Drm drme. Ko je na vrati? v.: Vrag na lopati. b.: Šta tražiš?*

Sad *vrag* pogađa isto ko prije *anđeo.*

Kad pokupe svu dicu, koju *anđeo*, koju *vrag*, onda *baba* opet skupi svu dicu oko sebe, da ji spasi od *vraga*. *Anđeo* stoji kraj *babe* a sva dica čučnu kraj ńi. Dici je teško ovako dugo čučati, a *vrag* pazi, pa vata, čim se koje dite osovi. Ako se *vrag* malo odmakne, poustaju dica, a čim *vrag* k ńima, viču: *Poklecajte, anđeli, dok vragovi dojdu.* Brže čučnu svi iznova. Koga *vrag* uvati, taj ide s ńim u pako.

Crvi, vrvi. Kolikogod bude dice: povataju se jedno drugom za ruku i šeću ko gužva pivajuć:

Ko priskoči makar koga,
Bolit će ga liva noga.
Crvi, vrvi, ko se prvi javi,
Sve crve pogńavi.
Ko ne rekne *ap*,
Umrla mu mat
I najmlađi brat!

Onda svi viknu *ap* i dale idu šuteć, a sve jedan gleda drugoga da privari, da progovori. Koji progovori, izbace ga iz gužve, pa se on uvati na kraj i bude zadńi, jer je *pogńavio crve.*

Posli toga pivaju ovo opet iznova, i tako se igraju, dok jim ne dosadi, a kogagod istiraju, kad *pogńavi crve*, taj se vata na kraj gužve.

Cvrge na batine. Izmiću se na štap. Svi, kojigod igraju, vataju rukom za štap, sve jedan povr drugoga. Čija ruka ostane najgorńa, da niko ne može rukom uvatiti za štap povr ńegove ruke, onaj služi, kliči, ili, ko što Otočani ponajviše kažu: trli. Koji trli, zove se *trloga.* Igrača ne mora biti ni na broj ni na par. Kolikogod ji se skupi, svi se mogu igrati. Uvik je boļe, što ji je više. Svaki igrač mora imati dugačku batinu. Tom batinom iskopa rupicu prid sobom. Ova se rupica zove *masla.* Trloga ima u ruki drvenu loptu, a ta se zove *cvrga.* Kada počmu igrati, stane svaki igrač petom desne noge u svoju maslu, a batinu drži prid sobom. Trloga stoji igračima postrance i zatoči rukom cvrgu. Čim bude cvrga spram koga igrača, gledi on, da je začuši svojom batinom. Cvrga se tako začuši, da se batina s ńom baci iz ruke. Ako koji igrač začuši cvrgu, odma je trloga zgrabi i žuri, da je metne u maslu ma koga igrača, a igrači opet moraju gledati, da svaki uvati svoju batinu i da je metne u maslu. To se kaže: *igrači kradu svoje batine.*

Ako trloga ugrabi čiju maslu, onda mora trlit igrač, čija je bila ona masla, a trloga stane na ńegovo misto.

Ako bi se u igri dogodilo, da trloga zatoči cvrgu, a nijedan je igrač ne začuši, nego svi promaše, uzme trloga cvrgu, metne je u maslu prvoga igrača, pritisne je nogom, a igrači postaju u ona mista, di jim je batina pala. Trloga povikne: *ajde.* Svi polete u jagmu, da batinom koju maslu uvate. Jedan ostane bez masle. Taj sad mora trliti. On trli isto ko i prvi, ako ma koji začuši cvrgu, kad je on zatoči. Ako li svi promaše, meće on cvrgu u maslu drugoga igrača. Tako kod svakog promašivańa seli cvrga od jedne masle do druge do kraja, pa posli opet iznova od početka.

Cvrge — otkupļaša. Sve je drugo, ko kad igraju cvrge na batine, samo je ovo drukčije. Igrač se na prvoj masli zove *otkupļaš.* Kad trloga potoči cvrgu, ne smije je otkupļaš začušiti. Drugi igrači čušaju je redom. Ako je koji začuši, bude ko kod cvrge na batine, a ako su svi promašili, mora ji otkupļaš otkupiti. To bude ovako: Trloga začuši cvrgu isprid otkupļaša, a on se baci batinom za ńom. Ako otkupļaš cvrgu ne pogodi, mora on trlit, a trloga bude otkupļaš; a ako pogodi, uzme cvrgu trloga i metne je u prvu maslu do otkupļaša (posli je meće i daļe redom), a drugi polete, da svaki sebi maslu ukrade. Koji nije ukro batinu, t. j. koji ostane bez masle, taj je trloga, a trloga postaje igrač.

Cvrge — bacala. Izmiću se na štap. Igrača ne treba ni na broj ni na par. Iskopa se samo jedna masla. Od masle se izmiri tri do četiri fata daļine i tu se okruži misto, di će se cvrga metniti. To se misto zove *geca.*

Prostor od masle do gece je prostor igrača; od gece daļe u istom pravcu je prostor trlogin.

Prvi čušač stane na maslu, drugi postaju redom do ńega, a svaki drži svoju batinu u ruki. Postrance stoji trloga, a ima u ruki dugačku šibu.

Trloga namisti cvrgu u gecu. Prvi čušak baci se za ńom batinom; ako pogodi cvrgu, odlete i cvrga i batina daļe iza gece. Sad poleti i trloga i čušač za cvrgom i batinom: trloga mora gledati, da brže boļe namisti cvrgu na gecu, pa da iza toga udari čušača šibom, dok čušač ne prijde na svoju stranu gece; ako trloga udari čušača, postaje čušač trloga, a trloga bude igrač misto ńega.

Ako čušač ne začuši cvrgu, stane na maslu drugi igrač sa svojom batinom, pa trloga iznova namisti cvrgu u gecu, a igrač čuša svojom batinom.

Kojigod promaši, ne smije skupiti svoju batinu. Ako bude, da svi redom promaše (izmašaju), onda, ako koji igrač povikne: *sabat!*, uzme trloga ńegovu batinu i baca za cvrgom. Ako trloga pogodi cvrgu, onda ovaj, što je viko: *sabat!*, bude trloga, a trloga igra misto ńega. Ako trloga ne pogodi cvrgu, smije opet, koji oće, vikati *sabat*. Ako niko ne rekne *sabat*, uzme trloga batinu, koja je najdaļe pala, i baca za cvrgom. Ako pogodi cvrgu, trli onaj, čijom je batinom trloga cvrgu začušio; ako ne pogodi prvom batinom, uzimļe sve batine redom; ako nijednom ne zgodi, igraju se iznova, a trloga mora opet trliti.

Cvrge — pištrice. Igraju petorica. Svaki ima u ruki *čulu* (štap grbav ko livča, s kvrgom na vru; tańi kraj drže u ruki, a kvrgasti kraj ili čula je pri zemļi), a trloga ima i čulu i cvrgu.

Iskopaje rupu, u koju može stati cvrga; ukraj ńe iskopaje na blizu uokolo četiri mańe rupe, di može stati samo debļi kraj čule Velika rupa zove se *centra*, ove male zovu se *masle.*

Trloga začušava polako svojom čulom cvrgu, da je utira u centru. Igrači je svojim čulama odbijaju od centre. Ako koji igrač odbije cvrgu, a trloga je pritisne čulom, *dok je još živa* (t. j. dok se još kotura), začuši trloga cvrgu daleko. To se kaže: *trloga je otpiļio*

cvrgu, ili *šaļe mu piļa*. Onda je prvašńi čušač trloga, a trloga igra misto ńega.

Ako trloga utira cvrgu u centru, smije on sebi odabrati maslu, koju oće. Metne svoju čulu u maslu, koju odabere. Onaj, koga je trloga iz masle istisnio, odabere sebi drugu maslu, ovaj opet treću, dok jedan ne ostane bez masle. Koji ostane bez masle, taj je trloga. Onda igraju iz početka.

Cvrge — live noge. Igraju petorica. Svi petorica imaju po čulu. Iskopaju centru i uokolo ńe četiri masle, ko i kod pištrice. Svaki igrač stane petom desne noge na svoju maslu. Livu nogu malo podignu. Trloga polako začušava cvrgu, a gledi, da pogodi cvrgom ma koga igrača u livu nogu. Koga pogodi, onaj trli misto ńega.

Trloga gledi, da utira cvrgu u centru. Igrači odčušavaju cvrgu. Ako koji odčuši cvrgu, a trloga je lupi svojom batinom, „dok je još živa“, mora prvašńi čušač misto trloge trliti, a prvašńi trloga zatoči svojom čulom cvrgu daleko od igrača („šaļe mu piļa“). Di cvrga pane, odande počme novi trloga trliti.

Ako trloga utira cvrgu u centru, onda bude ko i kod *pištrice*.

Cvrge — nadočušavańa. To se igraju po dvojica, kad nema više društva. Igraju se čulom i cvrgom, koji će daļe začušiti. To igraju često za okladu.

Čelâ. Jedno dite bude *čelar*, drugo *kum*. Sva druga dica su *košnice* pune čela.

Čelar ko tobož zaspi. *Kum* obilazi oko čela. *Čelar* s ńim iza sna razgovara: *Č.: Ko to tuda tapa? — K.: Ja, kume, ja. — Č.: Ne kradi mi čela. — K.: Ne ću, kume, ne ću.* — Čim to rekne, već uzme košnicu i vodi je sobom u svoj kovanluk. Vraća se, pa opet isto s *čelarom* razgovara. Kad sve *košnice* poodnaša, probudi se *čelar* i traži svoje *čele*. Najde *kuma*. *Č.: Za Boga, kume, jesi li vidio moje čele? — K.: Nisam, kume, ni jedne.* — U to *čelar* poznade svoje *košnice*, pa će k ńima, a *kum* mu ne da. Ni se dva stanu rvati. Koji koga svlada, onoga su čele, pa onaj bude *čelar*, a drugi bude *kum*.

Dok se čelar rva s kumom, lete čelice zujeć na ono misto, odakle su pokradene.

Čik igre. Jedan žmiri, a svi se drugi sakrivaju. Zadńi, koji se sakrije, mora viknuti *čik*, čim se sakrije.

Ovaj, koji je žmirio, ide i traži, di su se posakrivali, ali mora gledati, da ne bi koji dotrčo na ono misto, di je on žmirio, i viknuo

čik, jer bi on onda opet moro žmirit. Ako li on koga najde, pa prije dotrči na svoje misto i vikne *čik*, mora onda onaj žmirit, koga je našo.

Erbe rečke. Igraju obično samo divojčice. Mora ji biti na par. Razdile se na dvoje u dvi vrste. Jedna je vrsta spram druge. Jedna se vrsta zove desna, a drugo liva strana.

Na livoj strani zavikne prva divojčica: *Erbe rečke!* Cila joj desna strana odgovara: *Erbe tute!*

Onda joj opet cila desna strana viče: *Erbe, koga ćeš?* Ona odgovara: *Erbe, tebe, (Marice*, ili kakovo već oće ime).

Koju je divojčicu spomenila, ona pritrči k ńoj, ogrli se s ńome i stane na ńeno misto, a ova ide na ńeno.

Sad opet viče prva divojčica s desne strane, i igra se cila igra obrnuto. Opet se dvi divojčice promine. Onda je red, da zaviče druga divojčica na livoj strani.

Tako se redom igra. Koga u družbi najviše vole, taj najčešće mińa misto.

Fabule. Skupi se dosta dice, pa koji su vištiji, glede da varaju mlađe neuke. Pošaļu koje mańe dite, da se sakrije, pa će oni pogoditi, što to dite radi. Kada se ditešce sakrije i vikne: *Što ja sad radim?*, odgovore mu: *Što i drugi magarac.*

Privare koga, da će mu kroz vrata odrezati rukav na košuļi pa opet sašit, da se ne pozna. Bude, pa se koji privari i pruži ruku, a oni mu saliju u rukav pun lonac vode.

Ako je s večera, pošaļu ga, da ide zvizde brojit, a dotle svićom ugriju kvaku na vratima. On se siroma veseo vrati, da javi, koliko je nabrojio, pa uvati rukom za vruću kvaku i opuri se.

Nagare zdilicu odozdo, pa jedan uzme čistu zdilicu u ruku, a drugom dade tu garavu i rekne mu, da on ne može sve radit, što i ovaj bude radio. Siroma neuki obeća, da će raditi sve. Ovaj prvi pogladi rukom ispod zdilice, pa priko svoga lica. Tako uradi i ovaj drugi, pa se sav ogari.

Taki šala ima jako mlogo.

Gavranića. Igra se mlogo dice. Svako dite uzme štap spram svoje snage, da ga može u vis bacit.

Izmiću se ovako. Koji izmiće, on uvik izmitava od sebe prvoga. Kod koga rekne zadńu rič, taj izlazi iz kola. Samo kod zadńeg izmitańa, kad su dvojica, onaj bude *gavranić*, kod koga se zadńa rič izrekne.

Riči su ove: *Ja vam — svima — računam, što se — jede — koji dan; kada — budu — mrsni — dani, ima — ko se — mesom — rani; sa mesom se — kuva — juva, — kad se — posti — luka — kruva, cicvara — popara — tandara — mandara — drc!* Svako dite uzme svoj štap u ruku, a *gavranić* baci svoj štap u vis. Čim baci, zgađaju svi drugi svojima štapovima ńegov štap. Koji pogodi, bude misto ńega gavranić. Ako niko ne pogodi, on ostaje gavranić i smije tako dugo bacati svoj štap u vis, dok ga koji ne pogodi.

Igra kolo na dvadeset i dva. Ta se ìgra ȉgrâ svagdi jednako. Povataju se u kolo, a jedan bude usrid kola. Ovi, koji su u kolu, pivaju:

Igra kolo na dvadeset i dva,
U tom kolu lipa (Mara) igra.
Kakve (Mara) lipe oči ima,
Da me oće pogledati s ńima.
Kakva (Mara) lipa usta ima,
Da me oće poļubiti s ńima,
Volila bi već carevo blago.
Ļubi (Maro) koga ti je drago.

Kad se to dopiva, pride onaj, koji je bio u kolu, i ogrli ma koga iz kola, pa sad onaj mora usrid kola, a ovaj se uvati misto ńega u kolo.

Tako se igra daļe.

Iz kola u kolo. Kolikogod bude dice za igru, sva se povataju u kolo. Kreću se livo i pivaju: *Boštur ja, boštur ti, boštur moje dvoje troje, lipa (Mara) iz kola!*

Kad se to ispiva, onda onaj, komu je pivano, izide iz kola, pa se iznova uvati u kolo, ali ne licem nego leđima u kolo okrenit. Tako se piva redom i drugima, dok se svi ne pookreću iz kola.

Kad se svi pookreću licem iz kola, a leđima u kolo, povedu kolo desno i pivaju: *Boštur ja, boštur ti, boštur moje dvoje troje, lipa (Mara) u kolo!* Onda se opet onaj, komu je pivano, vraća u kolo ko na početku igre, pa se igraju, doklegod se opet svi u kolo ne vrate.

Jarca. Pripriči se motka na dvi *sove.* (*Sova* [soha] je kolac na vru rašļast, da se uvik na dvi sove može motka pripričiti.) *Jarca* igraju pojedince. Onaj, koji oće *oderati jarca,* uvati se rukama za motku, priokrene se, objaši motku, zakvači nogama za motku, da

mu glava ruke i tilo bude doli, a samo nogama visi o motki. Koji to može, kažu mu, da može *oderati jarca.*

Ja se srdim na te. Ovu igru igraju muški i ženske. Posidaju na blizo po sobi, smotaju maramicu, pa se ńom nabacuju i dovikuju: *Ja se srdim na te!* — *Zašto?* Prvi odgovori ma što, n. pr.: — *Što imaš plave oči, a ja nemam.*

Ovaj baci maramicu drugome i opet tako dovikuju. Kogod se zabuni, plaća zalog. Ko se ne dositi, da odma rekne razlog, i taj plaća zalog.

Zalozi se iskupļuju ko i u igri *zobi.*

Ja utoni'. Skupi se mlogo dice, pa jedno stane ukraj zida i viče: *Ja utoni'*, a drugi ga pita: *Koga zoveš u pomoć?* Ovaj rekne ime, koga želi. Prozvani dojde, ogrli se s ńime i okrenu se na mistu onako ogrliti.

Sad ostaje ukraj zida ovaj prozvani, pa viče i prozivļe drugoga. Tako igraju redom, a dika jim je, kog više prozivļu.

Ježońa. Dica se uvate u kolo. Dite, koje će biti *jež*, stane u pol kola. Dica mu pivaju, a *jež* radi ono, što mu dica u kolu zapovidaju. Piva se i radi ovo:

Ajd u kolo, ježe dragi,
Ježońa, dragońa, dragi brate moj! (Jež stane u pol kola).
Makni, ježe, livim okom,
Ježońa, dragońa, dragi brate moj! (Jež namiguje livim okom).
Makni, ježe, desnim okom, Ježońa itd. (Namiguje desnim okom).
Makni, ježe, livim uvom, itd. (Uvati se rukom za livo uvo).
Makni, ježe, desnim uvom, itd. (Uvati se za desno uvo).
Makni, ježe, livom rukom, itd. (Pruži livu ruku).
Makni, ježe, desnom rukom, itd. (Pruži desnu ruku).
Makni, ježe, livom nogom, itd. (Podigne livu nogu).
Makni, ježe, desnom nogom, itd. (Podigne desnu nogu).

Onda opet *jež* ide u kolo ogrliv kogagod u kolu. Koga je ogrlio, taj misto ńega bude jež. Tako igraju, dokle jim je voļa.

Kańe. Jedno dite bude *kvočka.* To stoji naprvo, a sva druga dica — ńezini *pilići* — povataju se jedno drugom s leđa za pojas. Jedno dite bude *kańo. Kańo* stane spram *kvočke* i gledi, da koje *pile* ugrabi, ali *kvočka* brani svoje i staje pred *kańu*, a cila gužva za ńom vije se, da ji *kańo* nikoga ne uvati. Koga *kańo* uvati, onaj bude *kańo*, *kańo* bude *kvočka*, a kvočka ide na kraj gužve.

Tako se igraju, dok se ne umore.

Kavane. To igraju najviše u šumi, di ima šišaka. Od šiške naprave lulu turkińu. Odozgor je provrte, da mogu duvana metniti, a sa strana naprave toliko rupica, koliko ima dice. Kamiše prave od mlečike. Nikoliko stablika mlečike nadostavlaju sve jednu na drugu, da bude kamiš duli. Sidnu oko lule po turski, svako uzme kamiš med dva prsta, a metnu živi uglen na lulu. Po dva tri dima povuku svi iz jedne lule i zapivaju:

Naša lula zeleńara,
I krajcara bakreńara,
I cvancika od čelika,
I škudara od šandara.
Odčepimo svi kamiše,
Slobodno je, nek odiše.

Kad duvan dogori, skoče svi i viču: *Izgori kavana!* Onda traže novu lulu, pa se iznova igraju.

Kobila. Jedan sidne na stolac ili na klupu, drugi stane prid ńega, sagne se i podboči se rukama o ńegova kolina, a glavu metne onome u krilo. Taj, koji se je sagnio, zove se *kobila.* Svi drugi skaču s leđa *kobili* na leđa. Čim koji skoči, mora *kobila* pogodit ńegove ime. Ako pogodi, onda ovaj mora biti kobila. Ako ne pogodi imena, mora dotle biti kobila, dok ma koga igrača ne pogodi.

Kog udarim. To se igra više dice, ali svako pojedince. Okreću se sami oko sebe na jednom mistu i govore: *Kog udarim, ja ne žalim.* Zato jim svatko ide s puta, da jim ne smeta. Igraju se tako, dok jim se mozak ne zavrti.

Više put se dvoje po dvoje uzmu za ruke, a noge upru u noge, pa se tako oboje na jednom mistu okreću.

Ko je jači? Raskole šibicu sumporaču, drugu šibicu zadilaju i u ovu utaknu, da bude šilati kut. Jednu stranicu kuta pritisnu na zemlu, druga je koso opružita. Jednu i drugu stranicu pripriče trećom šibicom. Tako bude trokut. Sad glede, ko će nožem podići sve tri stranice trokuta, da nijedna na zemlu ne pade. Koji to učini, zove se najjači.

Końa. Igraju se samo mala dica. Jedan bude *kočijaš,* a dvojica su *końi. Kočijaš* zauzda *końe* uzdom, a zažvali ji drvenom žvalom, pa trči za ńima, dok ne sustanu i *końi* i on.

Koji imadu kolica, upregnu se u kolica, a metnu unutra koje dite, pa vozaju sokakom.

Kroz šibe. Mora biti dosta dice. Jedno uzme olovku, kredu il ugļen i dasku, pa na đaski vuče poteze, a izgovara riči, pa ako spram svake riči potez povuče, mora biti petnaest poteza, kad dovrši. Govori se ovo: *Ja — sikoh — i za — sikoh, ako — vako — ne za — sikoh, mene — moji — mladi — sikli, pet — pet — petnaest.* Ima, koji govore i ovo: *Pišem — pišem — pet — naest, da — na — pišem — pet — naest, ako — mi — se — ne — vi — ruješ, a — ti — piši — sam.*

Ako bi ovaj, što piše i govori, napiso više ili mańe poteza, ili bi se zabunio u govoru, mora ići *kroz šibe.* Dica postaju u dvi vrste ko soldati jedan spram drugoga. Svako dite ima šibu u ruki, a ovaj, što je skrivio, mora proći triput kroz šibe, t. j. ovamo i natrag i opet prvim putom. Kadgod krivac prolazi kroz šibe, smije gå svako dite samo jedan put udarit. Koje ga udari dva put, ono mora ići kroz šibe.

Posli ovoga uzme drugi daščicu, govori i piše, pa se igra ko i prije. Tako igraju redom svi.

Laze. Odredi se meta. S jedne strane mete stoji *Lazo*, a s druge igrači. Igrači pritrkuju na Lazinu stranu, a on ji redom vata. Koga uvati, onaj bude *Lazo*, a stari *Lazo* ide među igrače.

Lazo smije uvatit igrača samo na svojoj strani mete.

Ako *Lazo* uvati igrača, mora gledati, da mu se ovaj ne otme, jer se onda Lazi govori: *Mačka miša uvatila, al ga nije suzdržala!* Dok jedni pritrkuju k *Lazi* i on leti za ńima, drugi prijdu s drugog kraja na *Lazinu* stranu i čučeć na zemļi pivaju mu: *Berem, berem travičice sa Lazine livadice!*

Lopte — bižańke. Igra ji se puno. Izmiću se na štap dvoje po dvoje tako, da polak ńi igraju, a polovica trli. Odredi se misto, odakle će čušati loptu. Od toga mista podaleko zabiļeži se *geca.* Lopta se začušava prema geci. Jedan od trlogâ stane i (svakom čušaču samo jedan put) naiti loptu. Čušač gledi, da je zavati batinom i odbije u vis. Ako čušač začuši loptu, mora bižati do gece i opet natrag na svoje misto. Trlogaši vataju loptu. Ako koji trloga uvati loptu, dok leti zrakom, svi trloge budu čušači, a čušači postaju trloge.

Ako ne uvate loptu, dok još zrakom leti, nego je koji uvati, kad već pade na zemļu, onda onaj, koji je loptu uvatio, baca se za čušačem, dok on biži do gece i natrag. Ako ga pogodi loptom iz ruke, onda svi čušači budu trloge, a trloge postaju čušači. — Koji

čušač loptu ne pogodi, ostaje na mistu i ne biži do gece (dok koji čušač iza ńega loptu ne zgodi). Kad koji čušač loptu pogodi, biži do gece i on i svi oni, koji su prije ńega promašili. Ako bi se dogodilo, da naditač naditue loptu svim čušačima redom, pa nijedan ne zgodi, onda se tom zadńem mora lopta tri put nadititi, ako ne bi od prvi put pogodio.[1] Ako pogodi loptu, trči i on i svi prvašńi čušači, koji su promašili, do gece i natrag; ako koji trloga ma koga od ovi loptom pogodi, mińaju se svi: trlogaši budu čušači, a čušači postaju trlogaši; ako trlogaš ne zgodi nijednog čušača. dok biže, a već su svi redom loptu čušali, počimaju opet od početka. — Ako zadńi čušač sva tri put promaši, mora on ići kroz *glidu*. *Glida* je odredita duļina ukraj plota ili zida. Naditač stane spram glide, daleko osam do deset koraka. Čušač mora birat od kraja do kraja glide, a naditač ga sa svog mista zgađa. Ako ga pogodi, onda svi prvašńi čušači trle, a trloge čušaju. Ako ga ne pogodi, onda opet prvašńi čušači čušaju, a trloge trle.

Lopte — zgađańke. Tu jedan čuša, a svi drugi trle. Odaberu si kakav stup, u koji će gađat, i odrede, odakle se ima zgađat u stup. Čušač začuši loptu, a sam si nadituje. Ako lopta leti zrakom, pa je koji trloga uvati prije već što pane na zemļu, onda taj trloga ide i čuša loptu, a prvašńi čušač trli s drugima trlogama.

Ako loptu niko ne uvati, nego ona pade na zemļu, opet se jagme svi trloge da je uvate. Koji je uvati, gađa sa odredita mista na odabrani stupac. Ako pogodi, onda čušač mora trlit, a ovaj, koji je pogodio u stupac, ide i čuša. Ako ne pogodi, onda čušač opet čuša iznova, a ovaj gađač i svi prvašńi trloge opet trle.

Lopte — trkanca. Jedan igrač uzme loptu u ruku, stane četiri do pet stopa od zida. Drugi igrači postaju za ńegova leđa. On baca loptu na zid, vata je u ruku i govori redom pri svakoj riči bacajuć i vatajuć loptu: *Kajzer, kenig, kuntilaš, auf, lauf, zagrebauf, izmicaus.* Kad zadńu rič izrekne, biže svi širom, a on gađa loptom. Ako n e p o g o d i nikoga, uzme koji drugi loptu i misto ńega nabacuje na zid, a on stoji s drugima za ńegovima leđima. Ako p o g o d i ma koga, onda on iznova nabacuje, a oni prvašńi svi stoje za ńim.

---

[1] Kad naditač zadńem čušaču loptu nadituje, govori mu, ko da vrača: Bila koka vraga jaši, da i ovaj promaši.

Ako se zabuni, dok baca, pa ne uvati loptu, kad se odbije od zida, onda biži on, a makar koji iza ńega zgrabi loptu i gađa za ńim. Ako ga p o g o d i, onda ovaj nabacuje, a prvašńi igrač stoji s drugima za ńim. Ako ga n e p o g o d i, ovaj igra iznova.

Lubenica. Posidaju dica jedno do drugoga. Ko najpridńi sidi, taj je *bostanǵija*. Jedan bude *kupac*.

Kupac dolazi i razgleda svu dicu ukraj bostanǵije. To su sve same *lubenice*. Kvrca ih redom po glavi, pa pità bostanǵiju: *Pošto ova lubenica?* Bostanǵija kaže cinu, a kupac odvede lubenicu. Uskoro se vrati, a lubenica dolazi za ńim držeć mu se odostrag za tkanicu. Opet pita kupac za koju lubęnicu. Bostanǵija mu veli: *A di ti je ona, što si jučer kupio? — Metnio sam na policu. Mačka došla, pa pojela. A kakva je to za tobom?*

Onda se kupac okrene, a lubenica biži. Kupac je vata. Ako lubenica utekne med lubenice, igra se iznova ko iz početka; ako li je kupac uvati, onda lubenica mora siditi di u strani, a ne ide više za ńim. Čim on nema lubenice za sobom, ide pa kupuje iznova, ko što je bilo s početka. Kupac mora gledati, da tako sve lubenice pokupuje.

Ļubiguza. Mora ji biti n a p a r. Razdile se u dvi vrste, jedna spram druge.

Prvi iz prve vrste stane prid svakog iz svoje vrste i pridade mu šapćuć druga iz druge vrste, a tako i sebi odabere. Sve se to taji, da oni iz druge vrste ne znaju, ko je čiji. Ipak ako ko koga voli, odade se pogledom. Zato oni iz druge vrste viču: *Ko je moj, nek miče nogom!*

Ko je u drugoj vrsti prvi, prijde prid prvu vrstu. Stane prid onoga, za kog misli, da je ńegov. Ako ga je pogodio, ogrle se oni i promine se mistima. Ako ne pogodi, onaj mu se odma leđima nakrene porugļivo, čim mu se ovaj pokloni.

Koji ovako ne pogodi, smiju mu se svi drugi u igri.

Za ovim ide drugi, treći i svi redom, dok opet na prvoga red ne dojde. Tako traje igra, dok jednom ipak svi ne pogode.

Onda počimaju iznova, samo obrnutim redom.

Metańa. 1. S l i c a. Igraju se samo dvojica. Jedan drugoga uvati desnom rukom o pojasu na leđima, a livom o pojas na trbuvu, brada dojde jedna drugom na desno rame. Omańuju se ko nerastovi, dok koji koga ne sruši na zemļu. Onda se metaju iznova. Koji koga prije tri put sruši na zemļu, onaj je jači.

2. O k o s t. Igraju se dvojica. Leđa okrenu u leđa, rukama se uvate pod ruku. Pritežu se, okreću, podizuju i jedan drugome noge potpliću, dok koji ne pade. Koji koga tri put sruši, onaj je jači.

3. O t r a š k e. Igraju se dvojica. Jedan stane, a drugi ga s leđa omańuje, dok ga ne sruši. Ovaj gleda, da ga zavara, pa da on upade. Onda opet ovaj drugi stane, a prvi gledi, da ńega svali. Koji koga prije tri put svali, taj je jači.

Miševa. Skupi se dosta dice, ali ni na broj ni na par. Posidaju u okrug. Noge zgrče u kolinu, stopala su jim sva usrid kola. Naprave *miša* od marame i guraju ga ispod zgrčiti nogu jedno drugome vičuć: *šaļite, šaļite.*

Jedno dite je *mačka*, pa stoji ukraj kola. Gledi, da uvati miša. Pod čijom nogom uvati miša, udari mišom onoga po glavi, pa sidne na ńegovo misto, a onaj bude mačka misto ńega.

Mladi kovač kuje. Svi se igrači povataju u kolo. Usrid kola bude *kovač*. Kolo se kreće uokolo i pivaju mu, a on udara rukom po kolinu ko da kuje. Obično se to samo divojke igraju.

Piva se:

Mladi kovač kuje,
Mlado gvožđe kuje.
Ustaj, ustaj, mlado momče,
Poļubi divojče!

Kad se pisma dopiva, prijde *kovač* onomu, ko mu je najmiliji, i ogrli ga, pa ide u kolo, a onaj, što je bio u kolu među igračima, ide usrid kola, pa bude *kovač*.

Tako igraju redom, dok jim ne dosadi. Ko češće u kolo, veća mu je dika.

Mrtavaca. Jedan legne ukočiv se ko da je mrtav. Dvojica podvuku prste svoji ruku pod ńegova rebra, jedan s jedne, drugi s druge strane. Dva dičaka stanu bliže mrtvome, jedan čelo glave, a drugi čelo nogu. Ovaj čelo glave počme šaptati. Što on šapne, to ponovi onaj, što je s desne strane, pa onaj čelo nogu a najposli i livak. Šapće se ovo:

Ko je ovo? — Mrtavac. — Kuda ćemo s ńime? — U vilovsko groble.

Kad se ovo izgovori, fićukaju sva četvorica, a ova dvojica podizuju ga na svojima prstima. Kažu, da mogu podignut svakoga, samo se ne smiju smijati.

Nadozbijańa. Dvojica stanu jedan drugome leđa u leđa. Uvate se rukama ispod pazua, pa redom jedan drugoga na leđima podizuju. To se igra samo, kad ji je malo za igru

Noška. Posidaju na ledinu. Ne mora ji biti ni na broj ni na par. Jedan uzme oštar nož za šiļak i prebaci ga. Ako se nož, kad pane na zemļu, zabode u zemļu, kaže se, da je ovaj igrač *zado pravu.* Tako svi redom probaju, svaki po jedan put, da se znade, kojim će se redom igrat. Igraju se tako, kako je koji *zado pravu.* Igraju se ovako:

1. Bubaúke. Koji je prvi zado pravu, uzme nož izmed palca i kažiputa i zabaci ga, da se u zraku okrene i da se šiļkom zabode u zemļu.

2. Trbua. Podigne prste desne ruke, a skupi dlan, pa šiļak noža metne na dlan, a korice su uzduž prsta. Zatoči nož, da se u zraku okrene i zabode u zemļu.

3. Leđa. Pruži prste, pa šiļak noža metne s gorńe strane ruke u prigíb ruke pod granom, a korice su nad prstima. Zatoči, da se okrene i zabode u zemļu.

4. Šila. Uzme šiļak noža med dva prsta. Korice su okomito osovite. Zabaci ga, da se okrene i zabode u zemļu.

5. Zupka. Uzme šiļak noža u zube i zabaci ga. Ako se zabode u zemļu, igra se daļe:

6. Niske glave. Šiļak noža dojde na time, a korice u zatiļak. Dlanom pridržaje nož prije, već što ga zabaci. Ako se zabode, igra se:

7. Visoke glave. Metne šešir na glavu, šiļak noža na šešir na timenu, a korice u vis. Zbaci ga s glave, da se zabode u zemļu.

Onda *zadade pravu* ko i na početku igre.

Ako jedan sve ovo po redu izigra, da ne promaši, onda mu svi drugi redom *varaskaju.* On uzme nož i šiļkom noža miri nokat prvom igraču do sebe. Kad izmiri nokat, uzme prstima desne ruke šiļak noža samo toliko, koliko je nokat dugačak, (korice noža vise doli), promoli livu ruku ispod desne i uvati se livom rukom za desno uvo. Sad baci (držeć se livom rukom za desno uvo) nož, kako može daleko. Onaj, koji prvi mora da *varaska,* trči za nožem bez oduška vičuć, sve dok ne donese nož natrag: *vrške, varaske.* Te dvi riči na dušak ponavļa, doklegod mu nož ne prida. Ako odane, miri mu ovaj, koji je zado pravu, drugi nokat i tako redom, dok na dušak svoju službu ne odsluži.

Od buǵaka do buǵaka. Kolikogod bude dice u sobi, svako si odabere misto u kom kutu budi u kutu sobe, budi ukraj posteļe, ili di drugdi. Jedno dite bude bez mista i stoji usrid sobe.

Kad ovaj, što je usrid sobe, pļesne rukama i povikne: *Od buǵaka do buǵaka!*, moraju sva dica svoja mista prominit, ali i ovaj sasrid sobe leti, da ugrabi sebi misto. Ko ostane bez buǵaka, ide usrid sobe i igra se počima iznova.

Pilića. Igraju divojčice i dičaci.

Jedno dite bude *kvočka*, druga se sva dica povataju u kolo oko kvočke. Ona sveže oči maramom i vikne: *Okrente se, moji pilići, i dva i tri puta.* — Kad se okrenu, viknu: *Okrenili smo se.*

Po glasu pozna *kvočka*, di je koje dite. Nijedno se ne smije izmicat, niti se smije kolo rastrzati. Sva dica čučnu na zemļu, da ji ne bi *kvočka* po visini poznala. Kad *kvočka* prvo dite napipa, rekne mu ime i skine maramu s očiju. Ako ga je pogodila, onda to dite ide usrid kola ko *kvočka,* a prvašńa kvočka uvati se s drugom dicom u kolo.

Ako *kvočka* ne pogodi ime ditetu, mora iznova u kolo, a oni igraju oko ńe ko i prije.

Pošto lonac? Koliko bude male dice, toliko triba veći divojčica i još jedna osim ńi.

Mala dica posidaju u okrug na travu. Svaka divojčica odabere si po jedno dite. Divojčice su *lončari,* a dica *lončići.* Svaki *lončar* pokrije svoj *lončić* svojim zapregom.

Ona divojčica, što nema lončića, jest *mušterija.*

Dojde *mušterija* prvom *lončaru* i pita: *Pošto lonac?* Lončar odgovara: *Po petak, po šestak, po što ti ga ja ne dam, pa ne dam!* Čim ovo pojde *lončar mušteriji* odgovarati, biži *mušterija* oko kola na desno, a *lončar* na livo i jagme se, koji će prije do *lonca* dojti. Ko prije *lonac* rukom dirne, onaj je *lončar*, a koji je zakasnio, bude *mušterija.*

Dok *mušterija* stoji kod kog *lončara* i motri *lonac*, dotle drugi *lončari* pristupļuju jedan drugomu, a mušterija gleda, da prileti k ńiovome *loncu,* pa bi onda *mušterija* bio *lončar*, a *lončar* bi misto ńega posto *mušterija.*

Priskakańa. Obično igraju ženska dica. Dvoje dice sidne jedno spram drugoga. Noge upru u noge, da pete diraju u pete, a prsti u prste. Sva druga dica po redu priskaču priko nogu.

Kad svi priskoče, onda ovo dvoje dice, što sidi, metnu nogu priko noge t. j. desnu nogu nad livu, da bude ograda viša. Opet priskaču svi redom. Ako koji zapne, taj više ne priskače.

Sad raširе prste na jednoj ruki i stave nad noge, da je ograda još viša, pa ako ostane kogod, da se nije potepo, kad je priskako, prave još višu ogradu, pa nad prste jedne ruke raširе još prste druge ruke.

Koji priskakač nikada ne zapne, taj je nadjačo druge.

Promaļanke. Povataju se dica za ruke. Dvoje najveći podignu ruke, a drugi jim se ispod ruku provlače. Oni, što su najposlidńi, moraju se još i ispod svoji ruku okrenıti. Onda ti dvoje razgovaraju ovako: *1.: Što je doli? — 2.: Zemļa. — 1.: Što je gori? — 2.: Nebo. — 1.: Što je na nebu? — 2.: Sinijica. — 1.: Što je na sinijici? — 2.: Čašica. — 1.: Što je u čašici? — 2.: Vino. 1.: Bi l' ti to sve mogo ispit? — 2.: Ne bi. I tebi bi do.*

Ovaj, što pita, mora gledat, da nasmije drugoga. Ako se onaj nasmije, istiraju ga iz kola. On je *vrag*. Tako ovaj ispitač ispituje sve redom, da se vidi, koji su *vragovi*.

Onda opet igraju svi iznova.

Prstenka. Sva dica posidaju u red, samo dvoje dice ostane stojeć prid ńima; jedno, da prsten daje, a drugo, da traži.

Ovo dite, koje prsten daje, metne prsten među dlanove svoji ruku, pa ovako svoje sklopite ruke meće u sklopite ruke sve dice redom. Jednomu pusti prsten među dlanove.

Onaj, koji prsten traži, dobro pazi, ne bi li po očima mogo poznat, u koga je prsten. Stane i pogađa. A k o p o g o d i, onda ovaj, u kog se je prsten našo, mora u drugoj igri prsten tražit; onaj, koji je dosad tražio, sada daje prsten, a onaj, koji je dosad prsten davo, sidne na misto onoga, u koga se je prsten našo. A k o n e p o g o d i, pokaže mu se odma, di je prsten bio, pa se prsten iznova sakriva, a on mora opet prsten tražit, dok jedan put ne pogodi, u koga je.

Rupica. Kolikogod bude dice, toliko se iskopa rupica. Sve rupice moraju biti u istoj prugi. Trloga uzme loptu i zatače je priko rupica. Ako lopta pane u čiju rupicu, onda onaj, u čiju je rupicu lopta pala, uzme loptu, a svi drugi igrači i trloga biže. On gađa za ńima. Koga pogodi, onaj mora trlit, a trloga stane na ńegovo misto spram ńegove rupice. Ako ne pogodi nikoga, onda on mora trlit, a prvašńi trloga stane na ńegovo misto. Ako li je pogodio prvašńega trlogu, onda onaj trli iznova.

Sira. Posidaju dica po ledini, pa svako obreže komadić ledine ko četvorinu. Zarežu je, kako koji oće duboko, pa onda polako

podrezuje ispod ńe, da izvade taj komad ledine ko krišku ovčijega *sira*. Kad se kriška izreže, mora biti cila. Ako se ma komadić od ńe odrune, mora onaj, od čije je kriške taj komadić otpo, držati komadić na jeziku i gledat u vis, doklegod ne vidi kakvu ticu da proleti.

Slipe babe. Ne mora ji biti ni na broj ni na par. Kad se izmiću, ko zadńi ostane, taj je *slipa baba*. Babi zavežu oči, a svi se razbignu uokolo. To se uvik igra u sobi ili zgradi, da ne mogu pobići od *babe*. *Baba* ide i vata ji po sobi. Dica idu za *babom* i povlače je za odilo, a ona se vrti, dok koga ne uvati. Čim koga uvati, skida maramu s glave, pa sad onaj bude *slipa baba*, kog je baba uvatila.

Stole. Uzmu se dvojica za ruke, a treći jim sidne na ruke, pa ga nose. Posli nose drugoga i daļe redom. Kad pronesu sve redom, onda druga dvojica prave stolac i opet nose sve redom.

Striļa. Naprave luk od šibe i svežu debelim koncem. Uzmu trsku, jedan kraj razrežu rašļasto, na drugi prilipe voska. To je *striļa*. Striļu odapińu priko luka.

Pogađaju se za okladu, ko će daļe. Ako na trski u vosak zabodu debelu iglu, onda se to zove: *arapska striļa*. Arapskom striļom striļaju tice.

Škole. Igraju samo muška dica.

Operte čim šiļatim na zemļi prostor, koji zovu *škola*. Obično *škola* ima osam pačetvorina, a te su jedna do druge; rastavļene su samo crtama. Iza ti osam je *nebo*, prostor u obliku luka, a krajiči sa najkrajńom *školom*.

Igraju obično po dvojica.

Prvi igrač baci kamečak u prostor prve *škole*. Skakļajuć na jednoj nogi skoči u tu *školu*, ali mora paziti, da ne stane na potez, kojim su označite međe *škole*. Stojeć na jednoj nogi začuši on tom nogom kamečak iz *škole* onamo, odakle je kamen na početku igre baco. Ako kamen sretno izleti, on je svršio pravu školu, pa će sad u drugu.

Ako kamen ne izleti iz *škole*, nego se otkotura na potez, onda će morat igrač iznova u tu *školu*, u kojoj je zapeo, ali prije mora pridat kamečak drugome igraču, da on igra, dok ne zapne.

Tako igraju redom, dok ne dojdu do *neba* i u *nebo*. Koji prvi istira kamečak iz *neba*, taj je nadjačo, ńegova je igra.

Škuļe. Za tu igru tribaju pet krugļica. Prave ji od cigle.

Tu igru igraju razno.

1. Koji nisu baš jako višti, dogovore se, da se smiju dotaći škuļe u igri i da je smiju uvatit od sebe, recimo, ako jim na prsa pade.

2. Koji se već duļe igraju, ti ugovore: ili se dotako ili od sebe uvatio, podaj drugome.

Igra ji se po dvojica, a i više ńi.

Koji počme igrat, baci svi pet škuļa na zemļu. Jednu škuļu uzme u ruku i zaiti je u vis, a dotle skupi drugu sa zemļe, okrene šaku i onu iz zraka dočeka u šaku. Ovu škuļu, koju je skupio sa zemļe, metne u drugu ruku, pa igra isto tako daļe, da i one tri sa zemļe redom skupi.

Ako su nevišti ovu igru igrali, smili su, dok kupe jednu škuļu, dotaći se druge, a smili su onu bačenu škuļu uvatit, ako bi jim na prsa spala, samo ako nije na zemļi već bila. Tako je ugovorito.

Koji su vištiji, ti ako se ili dotaknu ili od sebe uvate, moraju dati drugome da igra.

I višti i nevišti, čim prvi put promaše, pridaju škuļe drugome, da igra, pa čekaju, dok se i ovi svi ne zabune ili ne promaše. Onda, kad dojde na ńi red, nastave ondi, di su pristali.

Ko je svršio sa jednom škuļom, igra posli sa dvi. Razaspe opet svi pet po zemļi. Jedan uzme i baci u vis, a rukom skupi dvi škuļe sa zemļe i opet okreće šaku, da onu škuļu iz zraka dočeka u ruku. Tako sad dva put baca, a svaki put po dvi kupi.

Sad igrač opet razaspe škuļe po zemļi i pita igrača do sebe: *Koje će biti bika?*

Prije već što ovaj odgovori, igrač sastavio kažiput i sredńi prst priko velikoga, a palac i veliki prst osovi o zemļu. Kad ruku tako namisti, veli se: *uzido je kapiju.*

Kad mu igrač do ńega rekne, *koje je bika*, onda on zna, da *biku* mora najposli protirati kroz kapiju. Jednu škuļu baci u vis, prstom gurne jednu izmed oni, što su na zemļi, kroz kapiju, okrene ruku i dočeka onu škuļu iz zraka u ruku. Ako sve tri, a najposli i *biku* sretno protira, gotova je jedna igra.

Sad ili igraju opet iznova, ili, ako su se pogodili najedared za više igara, igra ovaj, dok ne promaši, pa onda pridaje drugome.

Špasa. Dice ne mora biti ni na broj ni na par; no ne smije biti mańe od troje.

Jedno dite žmiri, a druga se sakrivaju. Di to dite žmiri, tu je i šiba. Kad se sva dica posakrivaju, ide ji *žmira* tražiti. Čim koga spazi, mora letiti k šibi i viknut: *Eno ga Marko* (ili kako mu je ime), *jedan, dva, tri, špas!* Šibom ošine tri put ondi, di je šiba ležala. Sad mora ovaj žmiriti, a prvašńi se žmira s druginia sakriva. Dok žmira traži dicu, što su se posakrivala, mora dobro paziti, da ne bi koje dite prije ńega pritrkalo k šibi, pa odbrojalo jedan, dva, tri, udarilo šibom tri put i reklo: *špas,* jer onda žmira mora žmirit iznova.

Vašara. Dice bude, kolikogod se skupi. Ne mora biti ni na broj ni na par. Udare kolić u zemļu i za ń svežu uzicu. Jedan bude *šeširǵija.* Taj uzme kraj uzice u ruku, a svi drugi pomeću svoje šešire okolo kolića. Šeširǵija ne smije nikada pustit iz ruke uzicu, a dica moraju gledati, da pokradu od ńega šešire. Dok dica kradu šešire, mora ji šeširǵija vatati, ali kako mu je uzica u ruki, ne može daļe za ńima trčati, nego, kako je uzica dugačka. Ako nikoga ne uvati, meću dica šešire drugi put, pa opet kradu, a ako iznova nikog ne uvati, čine to i treći put. Ako ni sad ne uvati nikoga, onda *šeširǵiju žene.* Postaju jedan za drugoga raširiv noge. Šeširǵija jim se provlači izmed nogu, a oni ga svaki po jedan put rukom udare. Ako se koji zabuni, pa ga dva put udari, onda i onoga krivca žene.

Ako šeširǵija koga uvati, kad mu krade šešire, pamte to svi igrači, pa ako koga tri put uvati, onda i toga žene.

Posli ńega bude drugi šeširǵija, koji oće, pa se tako igraju redom, dok jim ne dosadi.

Višńičice. Igraju se samo divojčice. Štogod ji bude, razdile se u dvi struke, a u svakoj struki mora ji biti na par. Koliko parova u jednoj, toliko i u drugoj struki. Jedna struka stane spram druge i izminice pivaju:

Urodila višńičica.
Rode, rode moj![1]
Je l' koliko urodila?
O četvero, o petero.
Kad su grane prolistale?
Još za rana u proliće.
Kada ćemo višńe brati?
U po lita, prije žita.

[1] Iza svake se vrste ponavļa.

Kad će lišće opadati?
O jeseni, kad sve vene.
A kad svene i uvene,
Onda ļubi. ne dangubi.[1]

Kad se ta pismica ispiva, poleti jedna struka k drugoj. Svaka divojčica iz jedne struke poļubi se s kojom iz druge struke. Tako postaju novi parovi. Kojagod se s kojom poļubi, ono joj je par.

Opet se razdile parovi u dvi struke, da bude jednako parova u svakoj struki, pa pivaju i ļube se iznova.

Zecсva. Ko se privari, pa ovu igrù jedan put igra, ne će se više igrati. To velika dica varaju malu dicu.

Jedno čobanče bude *zečica*, a drugo *lovac*. Sva mala dica su *zečići*. Zečići se rastrču po poļu, a zečica sidne ukraj kravske balege, pa je opkorači nogama (obično drži svoju torbu prid sobom, da se balega ne vidi). Kad lovac poleti sa zecevima, biže ovi materi u krilo. Mati se pomalo izmiče, a zečići se iskaļaju, pa bude plača i tu i kad kući dojdu.

Zobi. Igraju se i muški i ženske, ali ponajviše u sobi. Posidaju svi uokolo po sobi na stolice ili na zemļu. Jedan bude *kupac*. Svi drugi *prodaju ranu. Kupac* kaže svakom po jedan broj od jedan pa sve daļe, koliko ima igrača. Osim toga kaže *kupac* svakom igraču ime koje rane: ječma, žita, raži, proje, graorice, kukuruza, zobi itd.

Kadgod *kupac* spomene koji broj, onda onaj, čiji je to broj, odma mora viknut taj broj.

Ako ne vikne, plaća zalog. Ako vikne, a vikne pogrišno, plaća opet zalog.

Ako *kupac* spomene ime koje rane, mora onaj, čija je to rana, viknut opet svoj broj. Ako igrač ne vikne svoj broj, mora dati zalog. Ako se zabuni, pa vikne misto broja ime svoje rane, opet mora platiti zalog.

Kupac obično prvi put pita: *Pošto zob?* Zato se ta igra tako i zove. Dojde kupac prid onoga, što ima broj *četiri*, a ranu *raž*. Pita ga: *Pošto zob?*

On mora šutiti, jer to nije ńegova rana. Ako se zabuni, pa odgovori, plaća zalog. Misto ńega mora odgovorit onaj, čija je rana

[1] Čuo sam i drugu pismicu: *Urodila višńičica,* ali je davno, pa se slabo sićam.

zob, ali ne smije spomenit ime zobi, nego svoj broj. Kupac se ńemu okrene i rekne: *Uzet ću, ako ćeš dati za dva.* Odma mora onaj, čiji je broj *dva*, viknut svoj broj. Kupac se okrene k ńemu i rekne: *Po dva mogu ja dobiti raži.* — Odma mora i ovaj, čiji je broj *dva*, viknut: *dva*, i onaj, čija je rana *raž*, mora viknut: *četiri.* Zato triba da je kupac jako višt, da znade brzo pitat i zavaravat, da se što više zabune, pa da bude mlogo zaloga. Kad nakupe dosta zaloga, onda zaloge iskupļuju. U Otoku se vrlo malo ļube u igri, pa zato ove zaloge teže iskupļuju već gospoda.

Kupac uzme zalog u ruku, da se ne pozna, čiji je, dojde prid prvoga i pita: *Što mora raditi ovaj, čiji je zalog u mojoj ruki?* Ovaj mora odma odgovorit, jer ako ne odgovori, mora za kaznu dati zalog. Ako odgovori, mora pogoditi, da izrekne kaznu, koja još nije rečena. Ako kaže, što je već drugi reko, mora platiti zalog.

Kazne budu ove: 1. Mora skakļati na jednoj nogi, dokle ga odrede. Drugi mu se igrači rugaju i viču za ńim: *Kas, kas, ko i drugi pas.* — 2. Mora doneti pepela na jeziku. — 3. Mora tri put zemļu poļubit. — 4. Mora se na zemļi tri put priko glave pribacit. — 5. Mora ići za vrata i vikati: *Ja sam mudar i pametan.* Onda mu igrači odgovaraju: *Da si ti pametan, ne bi stajo tu, di i druge budale.*

Tako ima mlogo vrsti, kako se zalozi iskupļuju. Kad se svi zalozi iskupe, igra je gotova.

Žabe labe. Mora ji biti nepar, a nikada mańe od pet.

Izmiću se ovako: Stanu svi u kolo. Onaj, koji izmiće, govori prid svakim igračem redom po jednu rič. Riči su ove: *Enci — penci — naka — menci — krake — tuke — magacin — puče — puška — zaurin — ja uteko — mako — lako — glavčić.* Kod koga se rekne: *glavčić*, taj ide iz kola. Tako se izmiće, dok svi ne poizlaze, a samo dvoje ne ostane. Koji ostane sam, onaj je *žaba laba.*

Igrači stanu sve par prid par. Prid svima igračima stoji *žaba laba* tako, da su joj igrači za leđima. *Žaba laba* povikne: *žabe labe!* i udari rukom o ruku. Zadńi par poleti tako, da dešńak obleti s desna igrače i žabu labu, a livak to čini isto s live strane. Igrači glede, da se iza žabe labe uvate za ruku, a žaba laba leti, da jednog od ńi dvoje ugrabi. Ako ona uvati jednog igrača, stane s ńim prid prvi par, a onaj drugi igrač bude žaba laba; ako ne uvati nijednog igrača, nego se oni uvate sami, onda oni idu prid prvi par, a žaba laba iznova lupa rukom i viče: *žabe labe!* Sad ide onaj par, koji je sad osto zadńi, i igra se ponavļa ko i prije.

Żeļeznice. Razdile se na dvoje. Jači budu żeļeznička kola, a nejači su putnici. Jači se sagnu, ruke upru u kolina i idu jedan za drugim u povorci ko żeļeznica. Mlađi ji objaše i jaše na ńima, dok ovi ne posustaju.

Żmire. Jedan żmiri, a svi se drugi sakrivaju. Kad se posakrivaju, traži ji, dok ji sve ne najde. Koga prvog najde, taj żmiri posli ńega. I tako se igraju redom.

Dječje igre riječima. 1. *Do deset broje:* „Jednogalo, dvogalo, trogalo, čevrgalo, pegalo, šegalo, egumalo, šegumalo, dedilija, zvrc".

2. *Ovako broje pet prsta:* Desni kažiput metnu na livi palac, pa kažu: „Jedan prsta, dva prsta, tri" tako, da svaka rič dojde na drugi prst, a primiču samo kažiput i veliki prst. — Opet govore iznova: „S ovim prstom, četir prsta, pet". I daļe: „Iju, viju, šo, viju, šest". Uvik nabroje pet prsta.

3. „Jedan, dva, tri, svadili se fratri u kući za vrati. Jedan uze tačku, pa udari mačku; mačka digne rep, dade dici med".

4. „Ja sam ja, ti si ti, on je on, ti si koń".

5. Ovo govore jedan pa drugi, dok ne sustanu: *A.:* Ta zar ja? — *B.:* Ta ti da! — *A.:* Ta ti lažeš! — *B.:* Ta da ko je? — *A.:* Ta pa on! — *B.:* Ta zar ja? itd.

6. Ako koje dite što ima, pa drugima ne da, iskrive drugi svoje ruke i pivaju mu:

a. Ova ruka evo prosi, sumporaču malu nosi. Ako daš il ne daš, 'vaka će ti ruka ostat. — *b.* Ova šaka nosi raka, ako daš, bit će laka, ako ne daš, bit će taka. — *c.* Poslala me baba Ruža, da mi dadeš malo puža. Ako ne daš malo puža, ostat će ti 'vaka ruka. — *d.* Poslala me moja majka, da mi dadeš malo maka. Ako ne daš malo maka, ostat će ti šaka 'vaka. Pa ovako broje, ko da izmitaju.

7. I ovo se govori, kad se u igri izmiće: *a.* Jedin, dodin, diven, disem, penga, renga, smokva, drokva, rana, des.

b. Jek, duj, trin, štar, panč, šan, elfta, ohto, ińa, des.

c. Una, doj, trej, patro, činč, šase, šapte, hopto, novo, zejače.

d. Ena, vena, tota, sija, sava, raka, tika, taka, vaj, vija, vam.

e. Enci, menci, naka, menci, troja, vrata, zape-čata, ere, vere, muzi, kere, kreč.

8. *Kada čuju grlicu grkati, govore:* „Grlica grči, Petar konjar trči. Daj mi, Petre, palicu, da ubijem grlicu. Men' će grla masla

dati, ja ću maslo maci dati; men' će maca miša dati, ja ću miša orlu dati; men' će orlo pero dati, ja ću pero fratru dati; men' će fratar kńigu dati, ja ću kńigu Bogi dati; men' će Bogo zdravļe dati, ja ću zdravļe mami dati; men' će mama kruva dati, ja ću kruva pojetkati".

9. *Kada vide rodu, govore:* „Rodo! dugonogo! Daj mi tvoju dugu nogu, da pregazim dugu vodu, da uvatim dugu štuku, da pečem, da jedem, da odrežem mome bratu, mojoj seki, mojoj majki, mojem ocu, mojoj baki, mojoj baki i didaku". — Ili: „Rodo, rodo, na dugački nogu, vrati se natrag, dobit ćeš batak, tebi jedan, meni dva".

10. *Pužu govore:* „Puži, puž, rogove na babine dolove, ako ne ćeš pužit, ja ću tebe tužit".

11. *Mačku govore:* „Macan bere jagode u livadi kraj vode, naidoše čauši, pa macana za uši. Macan poče plakati: nemojte me čupati".

12. Kad dica vide na sokaku *slipa miša*, bacaju se čičkom na ńega i govore: „Slipi miš, slipi miš, dojdi mi na večeru".

13. *Žabļa pisma.* Kad dica čuju u lito, di žabe u vodi slože svoju pismu, polezaju na obalu bare, pa pivaju jednoglasno, a slože ko žabe. Pismica je ova:

Ajde, dico, da ženimo,
Čiču Grgu oženimo.
A što ćemo popu dati,
Što će Grgu ovinčati
S Mandom,
S Margom,
Sa Grginom dragom?!

14. *Čabilo* ima na stabļiki mlogo glavičica. To dica muška uzmu, pa otkidaju jednu po jednu glavičicu govoreć za svakom: „Čabilo, božje vabilo". Ko na dušak to sve izgovori, vele: dobar je za ženidbu.

15. *Ciganima govore:* „Ciganine banine ukro komad slanine. Ciganćići mali, majka vam se mami po popovom dvoru. Pop se ita kamenom, vaša kuća plamenom. — Ciganine banine, ko ti kroji aļine? Oj ciganka, banka, crna ti je majka". — *Cigani odgovaraju:* „U cigana kola okovana, a u šokca ni čivije nema. Šokac radi, pa cigane rani".

16. *Kad ko plače, vele mu:* „Tira Plačko goveda i babinu junicu. Zakla baba junicu, dade Plačku guzicu". — Ili: „Sutra nam je nediļa, zaklat ćemo medvida, svakom po rebarce, a Plačku go-

vance". — Ili: „Ako čuje Ivo, ispast će ti crivo; ako čuje Bog, ispast će ti drob".

16. *Dječja zdravica:*

Urodila višńičica;
Vam kupi, vam kupi,
Vam kukińe i brekińe.
Pod ńom pij, pod ńom pij,
Pod ńom vile vino pile;
Vino pij, vino pij.
Jedna drugoj nazdravļale:
Zdrava bud, zdrava bud,
Zdrava budi, Drinopoļko,
Lipa divojko.

Ovu zdravicu i divojke pivaju gostima, ne bi li ji nanukali, da ispiju čašu.

Poezija.

Pjesme.[1] I pjesma se i pjevańe gubi u Otoku, kao i u selima uokolo Otoka. Ni moji se roditeļi ne sjećaju, da su seļani pjevali *junačke* pjesme. Već onda su se i junačke pjesme samo učile na pamet, pa tako prelazile od usta do usta. S večera bi se sastali u divan-sobi, pa tko zna kakvu pripovijest ili pjesmu, pripovijedao bi, a drugi bi slušali. Tako su se pjesme pamtile, širile i mijeńale.

Ženskih, poduļih pjesama sjećam se i ja. Danas se one ne pjevaju. Kao dijete slušao sam ih više od žena već od djevojaka, jer su djevojke već onda znale pripijevati u kolu, a kolo i sitnije pjesmice pobile su cijenu junačkim i ženskim pjesmama. U tim duļim pjesmicama pjevalo se je, što je davno bilo, spomińali su se ļudi seļanima nepoznati, a poslije, kad je pjesma ostala samo djevojkama, počele su one pjevati samo onome, koga znadu i tko im je mio.

Nije davno, otkako se *u kolu* pripijeva. Prije pedeset godina se za to u mom selu nije znalo. Kad tad bi tko dva retka ispjevao, pa se je opet igralo šuteći. Stari su spomińali, da se je negda mnogo pjevalo u kolu, ali to je i bilo drugo kolo. U tom bi kolu

---

[1] Ovo o pjesmama napisao je g. Lovretić kńiževnim dijalektom; jer — kako spomińe u svome pismu — „Otočanin ne može ovo o pjesmi govoriti, što sam ja rekao, pa se to ńegovim govorom ne može ni iskazati". — *D. B.*

pjevali svi skupa jednu pjesmu. To sam ja samo dva tri put vidio još kao dijete, da se pohvataju u kolo, pa bez gajdaša igraju i svi pjevaju. Ostale su još tri, četiri take pjesme.

Mladež je sama počela skraćivati ženske pjesme. Ponajprije su se gubili oni reci: „Al govori Ivanova majka“ i tomu slično. Poslije su se pjevali samo pojedini odlomci tih većih pjesama, a kad su iz tih odlomaka počele djevojke uklańati nepoznata imena, pa umetati svoja mila, postale su pjesmice od pet do deset redaka. To su bili bar u mojem selu počeci današńih *poskočica.* Prema ovim pjesnicama izmišļale su se i druge.

Evo sad nekoliko pjesama za kolo bez svirke i oko trideset kraćih, kojima su već prelazili u sitnije. Ima takih pjesama vrlo mnogo, ali druge nijesam čuo pjevati nego samo ove, a druge su prelazile pripovijedańem. Sad se više ni ove ne pjevaju.

Sve se klińem i preklińem,
Da se ne ću udavati.
Zareko se, udado se
Za golema, za malena.
Steko muža kolik puža.
Zapaso se za kozama,
Pada kiša, pokisnio,
Došo kući, opuznio,
Mokre oči, mokre uši,
Sto uz vatru, da se suši,
Vatra puče, ožeže ga.
Jaoj ženo, ožeže me!
Ja ga uze u pregaču,
Pa ga nosim u avlicu,
Pa ga metnem u travicu.
Kokoši se čudit stale,
Mužu glavu iskļuvale.
Jaoj ženo, ubiše me!
Ja ga uze u pregaču,
Odnesem ga na buńište,
A vrane se nadletiše,
Mal mi muža ne zgrabiše.
Vrana ga je šćapit tila,
Ja sam odma opazila,
Moga muža usta vika:
Jaoj ženo, vrana će me!
Ja povika iz sveg grla:
Ha! ijuju vranetina,
Nij' to valda piletina,
Već je moja mužetina!

Još se i ovako ta ista pjesma pjevala:

Ja se klińa i preklińa,
Da se ne ću udavati
Za golema nit malena.
Zatepo se, udado se,
Steko muža kolik puža.
Ja ga posla za kozama.
Pada kiša, pokisnio.
Svi kozaci dojariše,
Al moj mali ne dojari.
Ja ga idem potražiti,
Al moj mali zapadnuo
U stopinu kozjetinu.
Ja ga uzmem u pregaču,
Pa ga nosim na ogńište,
Puče vatra, ožeže ga;
Al mog malog usta cika:
Jaoj ženo! ožeže me!
Ja ga metnem na policu,
Dojde mačka, ogrebe ga;
Al mog malog usta vriska:
Jaoj ženo, ogrebe me.
Ja ga nosim na avliju.
Kokoši se čudit stale,
Mužu glavu iskļuvale;

Al mog malog usta jauk:
Jaoj ženo, ubiše me!
Ja ga nosim na buńište,
Al se vrane nadletiše,
Mal mi muža ne zgrabiše;
Al mog malog usta vika:
Jaoj ženo, vrane će me!
Ja podviknu iz sveg grla:
Ha! ijuju vranetina,
Nije oto piletina,
Već je moja mužetina!

Još se i ova pjesma pjevala u takovu kolu:

Nejak pojdo za kozama,
Zaborav se oženiti,
Ali opet ništa za to,
Imam strica domišļana
I strinkaču domišļaču,
Oni će se domisliti,
Pa će mene oženiti,
Isprositi jedinicu,
Baš babinu golubicu,
Aršin dugu, dva široku.
Ne mogu joj sukńu naći,
Do pońave u šest pola;
Ne mogu joj pojas naći,
Osim jedek sa vršaja;
Ne mogu joj burmu naći,
Osim gužvu oračicu!

Pjevala se je i ova pjesma:

Oženi se lud, mlađan,
Pa uzeo gizdavu.
Nit će presti, nit tkati,
Nit će civi sukati,
Nit aļine derati,
Nit slanine žderati,
Već udari u slavu,
Jede šećer i kavu,
I kad čuje za gajdaša,
Kod ńega se stvori snaša.
Još mu plati, da joj svira,
Makar kako, ne izbira.
Igra kao goropadna,
Jer je sita, nije gladna.
Još govori gizdava:
Jesi l' čuo, lud, mlađan:
Sad ćeš biti mlad volar,
Tiraj vole na pazar,
Pa prodaji svu marvu,
I zaodi gizdavu
U tri struke bisera,
Minđuše i cipele
O tri prsta debele
I sukńicu okratku.
Kad ja stanem igrati,
Minđuše će tuckati,
Biser će mi sijati,
Sukńica će skakati,
A cipele škripati!
Posluša je lud, mlađan,
Pa on ide bit volar,
Tira vole na pazar.
Skobio ga pametni,
Govori mu pametni:
A kuda ćeš lud, mlađan?
Zašto vole prodaješ?
Govori mu lud, mlađan:
Imam ženu gizdavu,
Nit će presti, nit tkati,
Nit će civi sukati,
Nit aļine derati,
Nit slanine žderati,
Već uz gajde igrati.
Kupit ću joj bisera,
I minđuše u uše,
I sukńicu okratku,
I cipele debele.
Biser će joj sijati,
Kada stane igrati,
Sukńa će joj skakati,
Minđuše će tuckati,
Cipele će škripati.
Al govori pametni:
Vrat' se natrag, lud, mlađan,
Idi ti u liskovac,
Pa odsici liskov štap,

Pa je uzmi za perčin,
Pa je udri po plećim,
Po tananoj košuļi,
Po debeloj stražńici.
Posluša ga lud, mlađan,
Pa ode u liskovac,
Pa odsiče liskov štap,
Pa je uze za perčin,
Pa je bije po plećim,
Po tananoj košuļi,
Po debeloj stražńici.
Al govori gizdava:
Ne udri me lud, mlađan,
Ja ću presti i tkati,
I civi ću sukati,
Aļinu ću derati,
Slanine ću žderati,
I kukuruz kopati;
Ne ću više igrati!

Stare skraćene pjesmice, koje sam još slušao pjevati:

1.

Sjao misec od veče do svita,
Nasjao je tavnici na vrata,
Iz tavnice sužań progovara:
Sjaj miseče, sjajni moj putniče,
Ti si sa mnom dosta putovao.
Ti si sjao, ja sam końe krao,
Ti zalaziš, a ja brojim blago;
Sad sam tužan u tavnici sužań.

2.

Ko je sada vozar na Novome,
Čuvaj glave, ne privozi robļe:
Sinoć mi je utekla divojka
Iz ložnice sa ruke desnice.
Al povika niki Latinine:
Ja sam sinoć privozio lađe,
I tvoju sam privezo divojku;
Lipo mi je darivala lađu,
Na kanate redala dukate:
Prvi dukat, da je privezemo,
Drugi dukat, da je ne zaļamo,
Treći dukat, da je ne odamo.

3.

U majke gospoje kažu lipu ćerku,
Vidit je ne dadu suncu ni misecu,
Suncu ni misecu, ni bijelom danu,
Ni bijelom danku, ni meni junaku.
Ja sam se zakleo prid mnogom gospodom,
Da ću je viditi i s ńom besiditi,
I s ńom besiditi, šećer kavu piti.
Tad ja junak pojdo u zelenu bašču,
Pa ja vidim dragu u trimu stojeći,
Di se moja draga svlači i oblači,
Rusu kosu gladi, a lice umiva,
A lice umiva, ružmarin zaliva.

4.

U gorici potajna meana,
Pod ńom piju osam kapetana
I deveti Mandušića Stanko
I deseti Kraļevića Marko.
Pofali se Kraļevića Marko:
Imam seku u dvoru mojemu,
Još je nije ogrijalo jarko,
A kamo li junak obļubio.
Al govori Mandušića Stanko:
Ne fali se, ne švańi se, Marko.
Ja sam tvoju obļubio seku,
Dao sam joj devet kavadova
I na ruku devet prstenova
I deseto prikrivalo zlatno,
Prikrivalo od sunašca jarka.

5.

Umri Rado jedini u majke,
Osta Mara udovica mlada.
Nij' mi čudo, što je udovica,
Već mi čudo, što odlazi majki:
Svekar joj je ko rođeni dada,
Svekrvica ko rođena majka,
Zaovice ko rođene seke,
Diverovi ko braća rođena.[1]

6.

Dvi sestrice brata ne imale,
Pa ga vile od bijele svile,
Od bijele i još od crvene.
Tilo mu je drvo šimširovo,
Kosa mu je kita ibrišima,
Zubi su mu dva niza bisera,
Oči su mu dva kamena draga,
Obrvice s mora pijavice.
Prid ńega su jesti donosile:
Ajde jedi, pa nam probesedi.

7.

Kaka j' lipa Osička meraja,
Još su lipše Osičke divojke,
Koje nose sukńe komertuka[2]
I na glavi mumlije šamije,
Ispod vrata đerdan od dukata,
Primamile b' anđela s nebesa,
A kam' ne bi mlada oficira,
U koga je klobuk od dukata,
Na klobuku pozlaćena parta,
Što je ńemu regimenta dala,
Varadinska, Brodska i Gradiška.

8.

S večera se Ivo oženio,
Do svita je triput ļubu bio:
Kaži ļubo, ko te je ļubio? —
Ļubio me aga i spajija,
I 'no momče iz Jasinovoga. —
Kaži ļubo, što je koji dao? —
Dao aga nebrojeno blago,
A spajija čovu nemirenu,
A 'no momče iz Jasinovoga,
'no je dalo nože okovane. —
Kaži ļubo, kud si koje dila? —
Ja sam nože bratu ostavila,
A čovu sam s majkom iskrojila,
A blago sam u tvoj dvor donela,
Il ti piti, il ti trgovati,
Il ti vrane końe kupovati,
Ako 'š piti, nemoj ļubu biti.

9.

Divojka je crne oči klela:
Crne oči, zmija vas popila,
Sve vidiste, jedno ne vidiste,
Ne vidiste bana Marijana,
Di no tira tri singira robļa:
Prvi singir mladi udovica,
Drugi singir lipi divojaka,
Treći singir mlađani junaka.
Carica se s carem razgovara:
Oj moj care, oj moj gospodare,
Što će naše večerati robļe? —
Udovice bijele pogače,
A divojke medene kolače,
A junaci nesijane prove.

---

[1] Pjevali su i ovako:

Majka Maru za Ivana dala,
Danas dala, sutra se kajala.
Ne kaj mi se, stara mila majko,
Ti si mene baš u dobro dala:
Svekar mi je ko rođeni itd.

[2] Kamertuch — šareni bez.

Carica se s carem razgovara:
Oj moj care, oj moj gospodare,
Di će našo konakovat roblje? —
Udovice dole u sobice,
A divojke gore na čardake,
A junaci pod plot u koprive.

10.

Sinoć Ivo iz Novoga došo,
Svojoj ļubi zadavao jade:
Il ti žao il ne žao, ļubo,
Ja isprosi u Novom divojku;
Od tebe je i viša i lipša,
Tilom viša, crnim okom lipša
I bijelim ruvom bogatija.

11.

Prelo prelo u cara Lazara,
U tom prelu sirota Marica,
Tanko prela, mudro pogledala,
Pogledala u cara Lazara,
Al govori Lazareva majka:
Ajde, Lazo, da te ženi majka,
Koju ćemo prosit divojaka? —
Prosi, majko, sirotu Maricu.
Al govori Lazareva majka:
Al u Mare bila dara nema.
Al govori sirota Marica:
Ne budali, Lazareva majko;
Ako j' moja i umrla majka,
Bile mi je saložila daro:
Starom svatu pribijelo platno,
Milom kumu tananu košuļu.

12.

Sio soko kraj mora sińega,
Pravo sio, krivo besidio:
Mili Bože i mila Marijo,
Ništa širje od morja sińega,
Ništa brže od końa viteza,
Ništa slađe od privirne ļube. —
A kada se sokol promislio,
Širje nebo od mora sińega,
Brže oči od końa viteza,
Slađi sanak od privirne ļube.

13.

Moje mi se rasrdilo drago,
Da bi za što, ne bi ni žalila,
Već za jedan stručak ružmarina,
Što sam mlada u subotu brala,
U nediļu za glavu metala,
A u večer drugom dragom dala.
Na to mi se rasrdilo drago.

14.

Sjaj, misečе, ne zaodi,
Dok ne dojdem do divojke;
A kad dojdem do divojke,
Zajdi sjajno za goricu,
Ja ću s dragom u ložnicu.

15.

Bože blagi, di je sad moj dragi?
Ili ga je ora zaorala,
Ili ga je ukarala majka,
Il mu babo na divan ne dade,
Ili ga je druga primamila?
Ako ga je ora zaorala,
Pravo ima, neka ga zaara;
Ako ga je ukarala majka,
Pravo ima, neka ga i kara;
Ako babo na divan ne dade,
Pravo ima, nek mu i ne dade;
Ako ga je druga primamila,
Da Bog dade, s ńim se pomamila:
Što rodila, sve kuga morila,
Što ostalo, sve slipo odalo,
Što povela, za goru zavela.

16.

Dvi su druge lipo drugovale,
U jednoj se vodi umivale,
Tu su vodu skupa izlivale
Pod zeleno drvo šimširovo.
Kad šimširu vlaga dodijala,
Šimšir drvo ńima besidilo:
Oj vi druge, vi se razudajte;
Jednu dajte, di izlazi jarko,
Drugu dajte, di zalazi jarko.
Druga drugu po zvizdi pozdravļa:
Jesi l', drugo, svikla i obikla;
I jesu li po voļi ti dvori? —
Josam, drugo, svikla i obikla,
A jesu mi i po voļi dvori,
Samo mi je vojno nepovoļno.

17.

Golub guče, golubica ne će.
Guči, guči, golubico bila,
Sutra ćemo letit na strńake,
Di no žańe diver i snašica,
Diver žańe, a snašica veže.
Al govori snaša svom diveru:
Je li kruto divojačko snopļe,
Je li kruto, što divojka veže?
Sad je evo godinica dana,
Kako sam se za Pavla udala:
Nigda ne znam, što je muška glava.

18.

Tambur bio tamburģija Ivo,
Tambur mu se po svoj Bosnoj čuo,
Po svoj Bosnoj sve do Carigrada.
Turci vele, da obise Ivu,
Al govori tamburģija Ivo:
Da znam prvo, na koje bi drvo,
Žiļe bi mu srebrom obalio,
Na vršiku tambur obisio;
Nek se znade, s čeg sam poginio,
S tamburańa i s ašikovańa.

19.

Leti soko više Sarajeva,
Traži lada, di bi ladovao.
Na kraj sela usađena jela
I pod jelom sinija prostrta.
Na siniji zumbul udovica
I divojka rumena ružica.
Misli sokol, koju bi ļubio,
Pa on ļubi zumbul udovicu.
Ļuto kune rumena ružica:
Sarajevo, vatrom izgorilo,
Kad u tebi nigdi pravo nije,
Momci ļube side udovice,
A didaci rumene ružice.

20.

Umri Rade jedini u majke,
Nij' ga dala ni gledati majka,
A kamo li u grobļe kopati,
Već u bašču pod žutu naranģu,
Kako će mu češće dolaziti,
U godini svakoga miseca,
U misecu svake nediļice,
U nediļi, koliko je dana.

21.

Kukala je sińa kukavica,
Kukavica, mlada udovica,
Na dvorova alajbegovice.
Tirala ju alajbegovica:
Id' otuda, sińa kukavice,
Što si moje zaglušila dvore
I u dvoru čedo rasplakala
Ni kršteno ni zlamenovano!
Odgovara sińa kukavica:
Ne tiraj me, alajbegovice,
Bit ćeš mlada moja drugarica.

22.

Ja obido sela i gradove
Na mojemu końu krilatomu;
Nigdi mene ne zaboli glava,
Već u gradu na majkinom krilu.
Nij' mi žao, što ću ja umriti,
Već mi žao końa krilatoga,
Što ga nemam kome ostaviti.
Ako bi ga ostavio majki,
Majka mi je stara i nejaka,
Nit ga može zobi nazobiti,
Nit ga može vode napojiti;
Ako bi ga ostavio seki,
Seka mi je jako žalostiva,
Vodit će ga u goru na vodu,
Suzama će vodu zamutiti,
Ne će końic mutnu vodu piti;
Ako bi ga ostavio ļubi,
Ļuba mi je roda kurvańskoga,
Prodat će ga, što mu cina nije,
Za bililo i za rumenilo.

23.

Pala rosa za visoka sunca,
Po ńoj Mara paune tirala,
Sa pauna opadalo perje.
Zašla Mara, da pokupi perje,
Pa je splela tri vinca zelena.
Prvoga je sebi ostavļala,
Drugoga je drugarici dala,
Trećega je Dunavom puštala:
Plivaj, plivče, moj zeleni vinče,
A kad dojdeš do Ivina dvora,
Ti upitaj Ivanovu majku,
Oće l' majka skoro ženit Ivu?
Nek ne ženi s kurvom udovicom,
Već nek ženi s gizdavom divojkom,
Udovice ruvo iznošeno,
U divojke istom saloženo;
Udovice nidra razderana,
U divojke istom prorezana.

24.

Tri put me je privarila draga,
Prvi me je privarila puta:
Dojdi, dragi, na vodicu ladnu.
Kad ja dojdo na vodicu ladnu,
Ona kurva i došla i ošla,
Na bajeru cvita ostavila,
Da ja znadem, da je dolazila.
Drugi me je privarila puta:
Dojdi, dragi, kolu velikomu,
Ja ću kolu kolovođa biti.
Kad ja dojdo kolu velikomu,
Ona kurva med dva brata igra,
Med Ivanom i med Marijanom.
Treći me je privarila puta:
Dojdi, dragi, u večer pod peńger.
Kad ja dojdo u večer pod peńger,
A drugi joj bilo lice ļubi.

25.

Dvoj' se mili u livadi ļubi.
Oni misle, to niko ne vidi:
To vidila livada zelena,
Ona kaže zelenome lugu,
Zelen luže tici lastavici,
Lastavica ranoj ručkonoši,
Ručkonoša staroj, miloj majki,
Stara majka svima ukućanma,
Ukućani selu na veseļe.

26.

Oj divojko, vodonošo,
Nad vodu se nadvodila,
Sama sebi govorila:
Mili Bože, lipa ti sam,
Tanka boka i visoka;
Još da su mi crne oči,

Crne oči i obrve,
Sve bi momke primamila,
I onoga vojvodića,
Koji jaše prid vojskama
Kano misec prid zvizdama.

27.

Sunce zajde, stra me najde,
Mlad na końu bliže sela,
A u selu ogań gori,
A u ogńu kolo igra,
A u kolu diver-snaša.
Diver kolom zaniuje,
Na snašicu namiguje:
Oja, oja, snajo moja,
Lipa si mi, snajo moja,
Još da su ti crne oči,
Crne oči i obrve,
Sve bi momke primamila
I onoga Alajbega,
Što no jaši prid vojskama
Kano misec prid zvizdama.

28.

Što je zlata, to je na Francuzu,
A što vojske, kod Save na straži.
Sve otišlo za cara na vojsku,
Sam' ostali starci i krastavci.
Nit' bi kuge, da pomori starce,
Nit' sunašca, da pali krastavce.

29.

Vezla Mara svilom zarukavje,
Mara vezla, a majka ju klela:
Vezi, Maro, živa ne derala,
Već derala u vodici ladnoj.
To se Mari brzo ispunilo:
Kod Svilaja utonila Mara,
Kod Broda ju izbacila Sava.
Sav se Mari rođak pokupio,
Niko Maru poznati ne može.
Poznala ju najmlađa sestrica
Po Marini svilom zarukavji,
Što je vezla, kad ju majka klela

30.

Mila majko, boluje mi drago. —
Nek boluje, al što poručuje? —
Poručuje, da do ńega dojdem. —
Idi, kćero, ali brzo dojdi;
Ima ļudi svakojake ćudi,
Pa će reći, da si otrovala. —
Kako bi ga jadna otrovala,
Kad bi ńemu svoje srce dala
I pod ńega mekano sterala:
Mileduva, da me dobro čuva,
Sandokasa, da do men' dokasa,
Dragoļuba, da mu budem ļuba.

31.

Sinoć mi je dolazilo drago,
Pa pitalo, što nij' ni pristalo:
Oćeš li se udavati, draga? —
Oću, dragi, al za tebe ne ću. —
Ako ne ćeš ti za mene, draga,
Kudit ću te po širokom svitu. —
Kudi, dragi, koliko ti drago,
Čisto srebro potamniti ne će;
Ako li bi malo smalaksalo,
Srebru će se kolunģija naći,
A i meni moj suđeni doći.

32.

Ružmarine, beru l' te divojke? —
Nit me beru, nit se sa mnom kite,
Već od mene sva gora miriši.
U toj gori Omerovi dvori,
A u dvoru kamen stanoviti,
Na kamenu Marko žalostivi,
Suze roni, a godine broji:
'vo je veće devet godin dana,
Kako prosim jedinu u majke.
Nit mi daju, nit mi obećaju,
Već je daju momo pobratimu,
Mene pobro u diverstvo zove.
Kako ću mu jadan diver biti,
Kad ja moram čašu nazdraviti,
Il' bi reko: zdravo, snajo moja,
Il' bi reko: zdravo, ļubo moja?
Ni u tvoje, ni u moje zdravļe,
Već u naše staro milovańe.

33.

Šetala se lipa Mandalina,
Šetala se od cvita do cvita,
Kad je došla kaloperu cvitu:
„Kaloperu, moje rano cviće,
Nit se cvateš, nit simena daješ,
Kano i ja Pavlovica mlada
Nit se ļubim, nit čeda imadem.“
To dočula Ivanova strina,[1]
Jedva čeka, da sunašce zajde,
Da joj Ivo na večeru dojde.
Sunce zajde, Ivo kući dojde.
Koliko ga strina ugledala,
Toliko je prid ńeg išetala:
„Oj Ivane, prvo radovańe,
Cvili, plače, lipa Mandalina,
Sve se šeće od cvita do cvita,
Kad je došla kaloperu cvitu:
Kaloperu, moje rano cviće,
Nit se cvateš, nit simena daješ,
Kano i ja Pavlovica mlada
Nit se ļubim, nit čeda imadem.
Oj Ivane, moje dite drago,
Šaļi Pavla końma u livadu,
A ti idi snaši u ložnicu.“[2]
To je Ivo poslušao strinu,
Šaļe Pavla końma u livadu,
I on ode snaši u ložnicu.
Kad je bilo noći o pol noći,
Al eto ti kurva Katarina,
Pa udara mamuzom u vrata:
„Otvor vrata, Pavlova sluškińo,
Da unide Pavlova gospoja.“
Al je Ivo vrlo mudar bio,
Mudar bio, mudro govorio:
„Nije ovo Pavlova sluškińa,
Već je ovo Pavlova gospoja.“
Al je Kata još mudrija bila,
Mudra bila, mudro govorila:
„Otvor vrata, Pavlova gospojo,
Da unide Pavlova sluškińa.“
Na oto se Ivo razļutio,
Jednom rukom vrata otvorio,
Drugom rukom Katu udario;
Kako ju je lako udario,
Devet joj je rana otvorio,
Sitne zube u nidra sasuo,
Leteć joj je duša govorila:
„Bog ubio svaku onu drugu,
Koja ļubi tuđeg vinčanoga,
A ne čeka svoga suđenoga.
I ja ļubi, pa glavu izgubi.“

Kad je iz pjesmica, koje se svaki dan u mom selu pjevaju, nestalo imena Kraļevića Marka, Budimlije Ive, Cara Lazara, Seļanina (!) Ive, Filića iz Krajine, počelo se je već gledati, da se redak sa retkom slaže. Te su pjesmice biranije već one, koje se sad u selu

[1] Pavlova majka.
[2] Ivo je djever Mandalinin, a ona ńegova snaha.

pjevaju. Bile su duļe: od četiri, šest i više redaka. Bilo ih je, da se prvi redovi nijesu slagali, nego predzadńi i zadńi, a možda i dvije polovice zadńega, jedna s drugom. Sad biraju pjesmice, gdje se redom nižu srokovi, a zato su i pjesmice kratke od dva retka, da već i nijesu pjesmice, nego samo neke dosjetke. Prije dvadeset godina, pa evo do prije deset mnogo se je takih pjesama izmišļalo. Sad se čuje po gdjekoja samo nova, a najviše se ponavļaju i preokreću stare. Duļih pjesama već nijesu mogli izmišļati ni prije dvadeset godina, jer su trebali sroka, pa su krńili misli.[1]

Sad ću evo poređati dvije tri stotine takih sitnih pjesmica. Nijesam birao odabranije, nego najobičajnije, koje svatko u mom selu znade. Najviše se pjevaju diki i inoči; za porugu se pjevaju materi, ocu, svekrvi, seoskoj gospodi i popovima; za prkos pjevaju se svakome, koji god mladog uvrijedi.

Mislim, da i nema to doba, kad djevojka pjeva samo sebi, a nikom drugome. Ona sama sebi i nije mila rad sebe, no samo rad drugoga, i štogod hoće da bude ljepša, uvijek je i to radi drugih. Bude kadgod, da ona časovito zaboravi na druge, a onda pripijeva sebi o sebi. Spomińe sve, čim god se dičiti može:

Pletenico, divojačka diko,
Dok te nosim, s tobom se ponosim.

Kose moje, al mi lipo stoje,
Čelo malo, pa mi je pristalo.

Kosa mi je dugačka pa gusta,
Od ružice rumenija usta,
Vita t'jela ko tanana jela,
Svi mi vele: moja zoro b'jela!

---

[1] Evo, kad su naši prelazili u Bosnu, čula se je u mojem selu i u okolišu samo jedna poduļa pjesma o Bosni, a i ta je među vojnicima skovana. Slažu se zadńe riječi, a drukčije je skroz na skroz prazna. Evo joj prvih redaka:

Iz Berlina telegram nam zvuči
I kaziva, što kongres odluči.
To je novo i to je u stvari,
Da u Bosnu idedu Mağari.
Mağar ide i u Bosnu uđe,
Al on ne zna, da dira u tuđe.
Mağar ništa u Bosni ne dira,
Ide samo, da ju okupira . . . . .

Ta je pjesma puna tuđih riječi i tuđih rečenica, kao što su i pisma, što vojnici pišu svojim domarima, jer biraju, što je nepoznato, da bude kao da je učeno.

Što djevojka više pjeva, sve više i pokazuje, da misli na drugoga. Ako još i nema momka, pjevat će ona sebi, svom umišļenom dragom, selu, momcima, materi, možda i zlotvorima. To su sve još pjesmice, koje je čula od drugih. Spominńat će najprije, što joj je na diku:

Ne diče me zidani kućari,
Već široki sa zlatom rukavi.

Što je kome za obraze moje,
Kad namaļam, bar mislim, da vaļam.

Divojki je ko caru u Beču,
Kad joj voļa leći, kad ustati,
Kad joj voļa mladoj bolovati.

A što će mi mladoj apateka,
Kad sam sama i od sebe l'jepa;

Što je kome za bililo moje?
Ja kupila, ja se nabilila.

Pivat znadem i grlo imadem,
Pa se svakom u selu dopadem.

Sirota sam, nigdi ništa nemam,
Samo moje lipo tilo
I fino odilo.

Ne može se falit apateka,
Da je u ńu dolazila seka.

Je l' još majka rodila divojku,
Je l' još koja, ko što mene moja?!

Pomalo zadirkuje i u druge, hvali sebe i selo svoje, kudi svakoga, koji se uznosi kao boļi. Evo o tom nekoliko pjesmica:

Volim biti malo i crnija,
Nego bila, da mi kažu vila.

Nisam frajla, nisam ni gospoja,
Kavu pijem, na mašinu šijem.

U mene su sve dukati mali;
Nemam dike, da mińa velike.

Al ja igram kano riba,
Naprid mi se sukńa digla,
Sad ću skočit kao vrag,
Nek se digne i ostrag.

Što ću mati s očima,
Dopadam se momcima.
Moje oči mnogo vr'jede,
S tog me momci glede.

Ide truļa, pa prodaje vula.
Stani, čiča, imaš obočića?
Imam, seko, za sedam grošića.

Grlo moje, što si smalaksalo,
Ko da te je vratilo deralo?

Što su kome moje oči krive,
Kad su moje oči milostive.

Crne oči nisu sad u modi,
Već šarene, ko što su u mene.

Pod penģerom čizma tuca,
U divojke srce puca,
Izišla bi sama,
Al joj ne da mama.

Kad sam bila kolik naša mila,
Onda sam se po modi nosila,
Jedna glava, trista pletenica,
Jedne uši, četvore minđuše.

Svit mi veli, da sam šećer b'jeli;
Da sam šećer, u kavi bi bila,
Pa bi mene gospoda popila.

Ide jesen, pomor divojaka,
Mloga li će zaplakati majka;
Mloga li će, moja za mnom ne će,
Jer me mlada udavati ne će.

Zvono zvoni na zdravu Mariju,
Ajte cure u svoju avliju.

Ma i ne imala momka, pjevat će mu, kako je čula od drugih. Obično baš te prve pjesme, koje se pjevaju nedužno, budu jako slobodne. To osokoli djevojke, da i poslije ostanu oduzdane. Evo takih nekoliko:

Alaj sam se navarala raca,
Naļubila medeni šokaca.

Oj kaka su sad izašla prava,
Smiješ s dragim živit nevinčana.

Što ću, mati, odoše soldati? —
Šuti, kćeri, doć će pašažeri.

Što ću, mati, odoše soldati? —
Kćeri, šuti, dolaze regruti.

Grlo moje, da si od olova,
Da me čuje dika kod volova.

Grlo moje, da si malo boļe,
Kad zagudiš, diku da probudiš.

Oj molere, što si namolovo:
Curu lipu, a uz curu diku.

Derite se, cipelice moje;
Dika ore, kupit će petore.

Derite se, cipelice moje,
Moja dika vozi duge,
Kupit će mi druge.

Čiča, baća, kupi mi kolača!
Deder, seko, bliže zakorači,
Da ti kažem, pošto su kolači.

Jaoj mati, pa mati,
Što ću radit s dukati?
Oće dragi, da me s'ječe,
Što dukati zveče.

U mene je soba molovana,
Ko sme reći, da će u ńu leći?
Al povika sa sokaka dika:
Smijem reći, da ću u ńu leći.

Hop šalaj raci,
Što ne vaļa, baci;
A što vaļa ostavi,
Diku mi pozdravi.

Derite se, cipelice,
Ne bi l' čula mama,
Ne bi l' mi se smilovala,
Ne bi l' me udala.

Zeleni se topola,
Tira dika dva vola,
Pa ji tira na splatu,
Da mi mińa dukate,
Da se nosim ko banica,
Dok sam divojčica.

Banak je, nezgoda je,
Furuna je, vrućina je,
Nediļa je, griota je,
Svit gledi, sramota je,
Čut će mama, budala je,
Ubit će me, sotona je.

Da sam, Bog do, ružica rumena,
Ja bi znala, di bi procvitala:
Na krevetu mladome kadetu,
Na penǵeru našem oberšteru.

Tanka sam, visoka sam,
Uz koga sam, onoga sam,
Uz kog sam se uvatila,
Za onog sam naumila.

Oči moje sanane,
Alaj bi mi spavale,
Al nemojte samo sada,
Imat ćete kada.

Kad sam bila u kolivki mala,
Još sam onda namigniti znala.

Nisam lipa ni jedna u mame;
Svi se momci otimaju za me.

Bisna sam, pobisnit ću,
Pridršte me, odletit ću,
Poskočit ću, poludit ću,
Kog mi vol̦a, pol̦ubit ću.

Oj Tereza debeloga veza,
Bi l' ti pošla za našega kneza? —
Ja bi pošla i meni je kana,
Al mi nije košul̦a otkana.

Oči moje i u dike moje,
Sastali se lipi obadvoje.

Nisam lipa ni bogata roda;
Što je diki, pa on za mnom oda?

Da je meni leći, pa umreti,
Pa viditi, ko će me žaliti,
Il će žel̦a, il niko iz sela.

Svome selu i svojima u selu pjeva ovako:

Nigdi raja nad Popova kraja.[1]
U ńem vrata Grgićeva Kata,
Na ńem brava Šokčevića Mara,
Stručak cv'jeta Kovačića Beta,

Struk bršl̦ana Šokčevića Ana,
Šaren prel̦a Brnatova Eva,
Komad beza Šokčevića Reza,
Lipog oka Kovačića Polka.

Otočanke svilu nose,
U široko pletu kose,
Idu oko straže,
Pa švalere traže.

Otočanka seka svaka
Po sokaku bosa skakl̦a;
Bila kiša ili ne,
Uvik skute potpregne.

Otočanke bile bule,
Koml̦etinke lipe cure,
Novosel̦ke, gromoderke,
Đeletovke, prpavice.

Nigdi raja nad Popova kraja,
U ńemu su sve lipe divojke,
Sve su tanke kao varošanke,
Svoje kose po gospodski nose.

Nigdi sela nad Otoka nema,
Nigdi bula nad Otočki cura,
Ni junaka, otočki momaka.

A zapjevat će i tako, kako se Otočanima okolišna sela rugaju:

Otočani, ne bojte se glada,
Dok vam ima u Ripači žaba.

[1] „Popov kraj“ je sokak u Otoku.

Koliko put zapjeva i malo djevojče nepostidnu pjesmu:

Kurva jesam, utrošila nisam,
Svoga roda sramotila nisam.

Da sam žena, 'ma bila bijena,
Al sam cura, pa mi kažu kurva.

Kurva svaka u pojasu tanka,
A debela, koja je poštena.

Nisam kurva, al mi opet kažu;
Nisam išla četniku u stražu.

Nije kurva koja rodi dite,
Već je kurva, koja oči čuva,
A poštena gleda u pol čela.

O udaji sańaju djevojke od malena:

Ide jesen, ide Gospa mala,
Mila majko, ja bi se udala.

Ide jesen, ide mala Gospa,
Udat ću se, stara dika osta.

Dok još nema momka, pjeva svima momcima zajedno, ili pjeva momku o nečemu, što nije ni bilo:

Oj vi momci, đavoli,
Ko bi da vas zavoli,
Kad varate cure mile,
Odnele vas vile!

Tri jabuke i guńe
Na ormanu istrule:
Istrule su stajajući
Diku čekajući.

Što ću mati od muke,
Ja bi jela jabuke. —
Lažeš, kćeri, ti bi šļiva
Iz dikina krila.

Moja mati i tvoja
Posijale šeboja,
A dragi je pogazio,
Kad je dolazio.

Sinoć ja i moj mili
Pod tarabom sidili.
Oj moj mili, grom te pali,
Što tarabu svali!

Pila cura bermeta,
Pa je spala s kreveta,
Pa je spala u tri muke
Na dikine ruke.

Sinoć ja i moj švaler
Sili malo pod penǵer;
Ide tata psuje veru
Meni i švaleru.

Išla cura na vodu,
Izgubila jagodu,
Našo dragi, pa pojio,
Pa se razbolio.

Sinoć ja i moj mili
Pod tarabom sidili;
Ide tata, psuje Boga
Meni droļinoga.

Dojdi, diko, s večera,
Donesi mi šećera,
Šećer će se rastopiti,
Mi ćemo se poļubiti.

A što ti se naškumiñe,
Moj prislatki gospodine,
Na jabuke okrugline,
Na divojke sedmakiñe?

Molim oca, molit ću i strica,
Da mi kupe šarena kolica,
Da me Pava voza po dubrava.

Pjevajući zadirkivaju u svakoga:

Pada kiša, kiši se,
Ide cura pišice;
Ide cura u Vinkovce
Da vara trgovce.

Cura leži na rosi,
Momak kruške donosi:
Jedi, curo, kruške gnile,
Na rosi su bile.

Išla cura u Rumu
Zabludila u šumu;
Okreni se, curo, 'vamo,
Nije Ruma tamo.

U subotu na veče
Sila cura, pa plače,
A dragi joj suze briše:
Ne plač, curo, više.

Čuj, mati, tereta,
Nestalo mi kreveta,
I dva para kokošiju,
Žalim na komšiju.

Varoščica, Novi Sad,
Cure rode kopilad.
Venecija, Gradinčani[1]
Žive nevinčani.

Cigani su štetu štetovali,
Crkla jim je matora kokoška,
S večera jim vigañ izgorio,
A do jutra žena odvedena.

Moja ruka od kosti,
Al je puna milosti:
Kad zagrlim, pa poļubim,
Tri put lane uzdane.

Čudila se ja i moja mama,
Di švabija kudiļu nabija.

Oj javore, javore,
Što o tebi govore,
Da j' pod tobom zimi zima
Liti ladovina.

Oj javore, javore,
Ti si drvo najboļe;
Pod tobom sam kosu plela,
Moju diku klela.

Igrali se po polici lonci,
Lonac šerpu uzo za švalerku,
A šerpeña lonca za švalera.

Druga drugu priko plota zvala:
Čuješ, drugo, da ti kažem ruglo,
Nestalo mi čovikovi gaća,
Da je s plota, ne b' bila sramota,
Već sa kraka, žalosna mu majka.

Štogod vide i za koga čuju, sve to u pjesmama obredaju. Štogod im je o kome krivo, to pjesmom osvete:

Serežani, ne vidili Boga,
Što ne smije biti divan-soba.
Da mi dika za dudove zajde,
Da mi zajde, pa da me ne najde.

[1] To su sokaci u Otoku.

Sto je strini, pa za mnom viziri,
Kad me mladi ļubo oficiri?

Sve me selo naokolo pazi,
Pa me oće s dragim da omrazi.

Skoči, curo, skočide,
Ne stidi se gospode:

Ne bojim se nikoga u selu;
Svim uz prkos poļubit ću żeļu.

Pokosit ću, kome nigda nisam:
Komšijama i starešinama.

Ne ću Sremca, koji psuje sveca,
Ni Mağara, što psuje bogara.

Ko se prati oko dvanajst sati?
Šubaraši, s ńima tamburaši.

Gospoda su đavoli
Ko i naši paori.

Sve se selo na me naupelo,
Fala Bogu, ništa mi ne mogu.

Oj vi cure, što se ne udate,
Što vi nama kolo ne pridate?

Oj Otoku, velika si varoš,
U tebi je budala nataroš.

Ništa meni ne dodija
Ko otočka parokija,
Di me čuju, poručuju,
Kad me vide, namiguju.

Oj baba, babuskara,
A što si se natruskala;
Koji ti je, baba, vrag,
Pa ti didak nije drag?

Sve se selo na me naupelo;
Dignem čelo, projdem kroz sve selo.

Selo godi, ko me kući vodi.
Neka godi, pogoditi ne će,
Ko me vodi, ostavit me ne će.

Oj kake su u Otoku frajle,
Prije su se olile (oholile) od đaka,
Sad se s ńima kriju po buğaka.

Nije gazda, ko ima volova,
Već je gazda, ko ima sinova;
Šest sinova, eto plug volova.

Stari starče, što će ti divojka? —
Al pusti, neka mi je,
Nek mi malo leđa grije.

Onako mlade pripijevaju već i švaleru:

Oj švalere, kupi mi cipele,
Da ne odam bosa do večere.

Oj švalere, kupi mi papuče,
Da ne odam bosa oko kuće.

Natirat ću švalera na provu,
Nek prodaje didovinu svoju.

Oj švalere, što si me ļubio,
Pa mi nisi cipele kupio,
Već papuče, da me majka tuče?

Sedam šora, sedam švalerova,
Da mi svaki po jabuku dade,
Meni rana na nediļu dana.

Cistim sobu, pa čistim,
Pa pristanem, pa mislim:

Kada projdu sveci ovi,
Triba švaler novi.

Svit mi kaže, da sam našeg meštra,
A ja mlada činim se nevješta.

Seka Mara tkala upredanac,
Kupio joj sa barake Krańac.

Sad moj šogor otišo u logor,
Da nasiče drinovi palica,
Da našlinga šogorici leđa.
Evo leđa, palica ji vređa.

Stala dika na četir sokaka,
Baca glavu, na koju će stranu,
Il će k meni, il će k mojoj ženi,
Najpri k meni, onda svojoj ženi.

Rascvali se od ružice pupci,
Poručuju vinkovački suci,
Da beremo, pa da se volemo.

Hop, hopa, nogom kopa,
Što dobije, to popije;
Dojde kući, ženu bije;
Žena plače, on se smije;

Kad u jutro svane dan,
A on bude mamuran,
Sav svuda izgreban,
Do pojasa zabļuvan.

Nigdi raja nad Živina gaja:
U ńem baće zelenile gaće,

U ńem seke iskaļale rekle,
Naša Mila peticu dobila.

Momci se ne umiļavaju mnogo djevojkama s pjesmama. Pjevaju gotovo iste pjesme kao i one, a koji je nepostidan, izvaļuje koješta. Evo nekoliko, kako bi se oni djevojkama javļali:

Oj Marice, malena curice,
Jesi mala, al si puna đavla:
Primamila b' popa od oltara,
Kamo l' ne bi iz šume svińara.

Tako je, da kako je,
Lipa j' cura, da šta joj je?
Kad je tako, zašto bali,
Ko da curi ništo fali?

Oj divojko, ti se toga mani,
Pa ti svoje obrve ne vrani.

Kiša pada, curi noge zebu,
Cini mi se, porodit će bebu.

Oj divojko, vrag ti tvoj keceļac,
Nema sveca, da si bez keceļca,
Ni nedjeļe, da si bez keceļe.

Sinoć zovem ženu na večeru,
Žena veli: prid tobom je, žderi.

Kad sam bio jako mlad,
Ja sam bio velik vrag,
Priko plota skako,

U kopriva spavo,
Koprive me žagrile,
Divojke me žalile.

Momak će zapjevati u kolu gajdašu. To zapjeva kadgod i koja djevojka:

Sviraj, gajdaš, moja bila lalo,
Istom mi se srce razigralo.

Sviraj, svirče, dam ti svińče,
Sviraj dugo, dam ti drugo.

Sviraj, gajdaš, tako ti nebesa,
Crklo krme, pa ćeš jisti mesa.

Sviraj, gajdaš, ako znadeš boļe,
Ako ne znaš, idi do nevoļe.

Sviraj, gajdaš, ko što si i sviro,
Da mi nisi u divojke diro.

Sviraj, dudo, goropadna tanca,
Nek pucaju u košari jajca.

Sviraj, dudo, u to jare,
Dok u tebi traje pare;
Sviraj, dudo, makar crko,

Sinoć si me i sam vrko,
Da mi sviraš itra kola,
Pa da igram, dok mi voļa.

Najvole se očešati o popove. Makar što popu pjevali, nikad ne bude pošteno:

Visok penǵer, a ja jadna mala,
Pa ne mogu ļubit kapelana.

Sad popovi postali barbiri,
Iz ǵepa jim brijačica viri.

Otkako su postali kućari,
Od onda su popovi kurvari.

Bog ubio staru baburendu,
Što podera popi reverendu.

Ja sam prala noge na potoku,
Prkosila našemu paroku;
Ja sam prala noge na kanalu,
Prkosila našem kapelanu.

U našega kapelana
Reverenda poderana;
Kad je bio u dubravi,
Ondi gaće zaboravi.

Igra popa i Anica
I na ńima kabanica;

Boļe igra kabanica
Već i popa i Anica.

Nit je lipo, nit pošteno
Popovima dopušteno
Držat mlade divojčice,
Da jim budu gazdarice.
Što će popu gazdarica,
Kad mu nije suđenica?
Nego tako to vaļade,
Koja dobro kuvat znade,
Nek mu bude kuvarica,
Nek s' ne zove gazdarica,
Već nek joj je ime teta,
Pa nek bude od ńeg sveta.

Ako djevojka stekne momka, ili se samo zagleda u ńega, odmah mu u tako sitnim pjesmicama pjeva:

Imam đku ko ružmarin lipu,
Nije taki ni ružmarin svaki.

Ja sam đavo, moja dika lola,
Al će doći lola po đavola.

U dike mi crne oči,
Bile ruke mlade,
Kudgod ide, sav miriše
Od same pomade.

Dala bi, dala
I dva końa vrana
I četiri mrkońe
Za dikine brkove.

U dike mi jako sitni zubi,
Mili Bože, kako ļubit može.

Ako je momak soldat, a to rijetko bude, jer se prije soldatije žene, pjevaju:

Jutros dobi ja vesele glase
Uplićući svoje zlatne vlase:
Došlo pismo iz Osika grada,
Da se dika jako dobro vlada.

Oj Osiče, ļuto me posiče,
Oj ti Šidu, šinula te guja,
Varadinu, vatrom izgorio,
Što si moje drago zarobio.

Moja dika pravi soldat nije,
Već rezerba, samo kad ustreba.

Caruj, care, al nemoj ko lane,
Ne vodi mi drago u katane,
Nije moje lane za katane,
Već je moje dere za ļubļeńe.

Igra kolo na ledini
Kraj dikina dvora;
Dika će mi u katane,
I to biti mora.

Srce moje, kalaj se na troje,
Dva za dikom, treći za Osikom.

Kad mi dika pojde na vojnicu, Ja ću obuć žalosnu odńicu,
Nek se znade, ko diku imade.

Da je dati s dragim vojevati,
Ja bi mala s mojim vojevala.

Više put samo onako pocikuju momku, da se zna, da misle na ńega:

Dođi, diko, al nemoj,
Ujist će te naš garov,
Poderat će čižme male,
Gaće šlingovane.

Dođi, diko, dođi,
Ili me se prođi;
Dođi, kad si naumio,
Makar poginio.

Sve su dike u kolu,
Samo moja nije;
Vatala ga nevoļa,
A da di je moja?

Ja znam, diko, što bi ti:
Igro bi se, ne znaš, di?
Na poļu su ļudi,
A u kući sudi,

Alaj sam se usrećila,
Do kog tila, ufatila;
Glete noge, kako ode,
Pa ne mogu da pogode.

Otkako su postale
U struk rekle čovane,
Ja od onda, milo lane,
Držim diku s jabane.

Kako sam se rodila,
Nisam brige vodila,
A sad mislim do po noći,
Za koga ću poći.

Šaren jastuk s granama,
Što si, curo, sańala? —
Sańala sam, da sam tvoja,
Živa žeļo moja.

Oko kuće vitar duva,
Mene mama čuva;
U ajata dvoja vrata,
Mene čuva tata.

Berem grožđe, berem greš,
Ne volim te, a što ćeš;
Ne volim te baš ni malko,
Lažem svakojako.

Čuj, diko, za Boga,
Griota je do Boga,
Nemoj, diko, reći: s Bogom,
Povedi me s tobom.

Imala sam jedno luče,
Dala luče za papuče.
Oj luče, pa luče,
Al su skupe papuče.

Sedamdeset i sedam
Svi su momci ko jedan,

Novo bure, novo dno,
Dođi diko pomodno,
Da ti kažem jednu r'jeć,

Sedamdeset i sedam,
Svi su momci ko jedan:
Danas curi krunu meće,
A sutra je ne će.

Sedamdeset i sedam,
Svi su momci ko jedan,
A med njima moja dika
Najbolja menika.

Samo jedna dika plava
Blutava ko trava.

Pa ti idi čak u Beč,
Pa nek čuju i u Beču,
Da za tebe ne ću.

Osim takova pocikivaña pjevaju djevojke i o svem drugomu, što bi momcima moglo milo biti:

Tiram diku, da se pomaǵari,
Ne bi l' i ja Maǵarica bila,
Ne bi l' i ja sukñicu nosila.

Puče puška, ubi dika zeca,
Barem ćemo večerati mesa.

Da nemamo u selu zvonara,
Ko bi moga budio volara?

Da je moći za diku umrti,
Ja bi prva za moju umrla.

Deset prsta, devet prstenova,
Diko sloga, kupi još jednoga.

Oja oje, di je jañe mojo?
Di je, da je, daj mu, Bože, zdravle.

Oja, oje, di je jañe mojo?
Čuva sviñe, po ñem pada iñe.

Znaš li, majko, što bi te molila,
Molbenicu dika izvadila;
Pusti mene, da srce ne vene,
Kad uvene, nestat će i mene.

Imam vinac svakojake šare,
Sto j' donela dika iz Osika.

Kunem mamu, što me rodi malu,
Pa ne mogu veliko da lubim,
Nego malo, pa mi dodijalo.

Nisam znala, kaki su Gradinci,
A sad znadem, jer diku imadem.

Nisam mala, da me lula mama,
Već velika, da me lubi dika.

Diko moja, lepezu mi kupi,
Da se ladim, kad u polu radim.

Diko moja, kupi mi ambrelo,
Da ne gori moje lice b'jelo.

O poklada opremim se lipo:
Zoru, laće i dikine gaće.

Kupi, diko, dva tri lota zlata,
Da navezem pošu oko vrata.

Kod tri dike osta neudana,
Za težaka nij' mi dala mama,
Za čobana nisam tila sama;
Treći reče, ni gledat me ne će.

Mili Bože, što ću od obisti,
Kad me popa u crkvi navisti?

Kosu češļam, kosa mi se zlati;
Kad s' okrenem, dika mi na vrati.

Lipo ime: dragi gospodine,
Sto put boļe: odi poļubi me.

Škripi đerma, ko je na bunaru?
Drži dika koñe na ularu,
Vodu liva i lice umiva.

Mojim šorom cvala bila lala,
A dikinim zeleni se trava.
Zovem diku, da beremo lalu,
Dika mene, da vaļamo travu.
Šteta mala, da se vaļa trava,
Al velika, kad se bere lala.

Ne pije se kava iz lonaca,
Ne ļubi se dika bez novaca.

Obično djevojka misli na više momaka, a to zato, da ne ostane neudana, jer u Otoku je dvajest druga godina djevovaña, duļe ne čeka ni jedna. Zato, kako djevojka na više ñih misli, ne možeš pravo pogoditi, na koga misli, kad ove pjesmice ređa:

Sve ću redom napojiti jedom,
Moju diku šećerom i medom.

Volim s milim spavat na iverju
Već s nemilim na mekanom perju.

Volim drago već carevo blago,
Jer ja ne znam pribrojiti blago,
A znam ļubit, što je srcu drago.

Ali, ako želi pokazati, da za seļaka ne mari, odaje se pjevajući:

Dika moja ne nosi opanke,
Već štiflete ko gospodsko d'jete.

Privarit ću šokca u minutu,
Poļubit ću diku u kaputu.

Dika moja ne puši duvana,
Već cigare, što j' za gospodare.

Kako bi se ja bojala suca,
S ñime sam se ļubila za sunca.

Češļala sam kosu na dvi strane,
Sad ću gore, to gospoda vole.

Kako ne bi ja volila diku,
Kad s' nagladi ko trgovac mladi.

A što će mi šokac podorani,
Kad me prose momci odabrani?

A što će mi šokac krpilonac,
Kad se meni nameće trgovac?

Kad ja projdem ma u koje doba,
Šeće dika po veliki soba.

Ako hoće, da selu prkosi svojim momkom, onda pjeva:

Selom idem, selo viče na me,
Što me voli jedinak u mame.

Da ja pazim na seosku viku,
Ne b' ja nigda poļubila diku.

Imam diku ko u čaši cv'jeće,
Svaka mu se beštija nameće.

Svitu muka, što dika fićuka,
Mene dika na fićuk izvika.

Nisam lipa, ni roda velika;
Ne znam, zašto, pa me voli svako.

Dikin penger u moj penger gledi,
Diku ļubim, inoča se jedi.

Mila mi je moje dike ruka,
Što j' no sinoć inoču istukla.

Ako joj je do sastanaka, poziv|e ga, spomińe mu i žali ovako:

Žur večeraj, moja mila diko,
Žur večeraj, pa se k meni spremļaj.

Svuda blato, u kiļeru suvo;
Dojdi, diko, ma se ne izuvo.

Da znaš, diko, kud bi mogo proći,
Mogo bi mi svaku večer doći.

Došlo doba, da idemo doma;
Došlo vrime, a ja nemam s kime.

Meni dika poslo plavi cv'jetak,
Poručuje, da će doć u petak;

Dojdi, diko, ma u oči sr'jede,
Poļubi me, di svi moji glede.

Da znaš, diko, kako srce boli,
Ti bi došo, da ti kuća gori.

Jesi l', drugo, upitala dike,
Oće l' moći, kad večera, doći.

Diko, tijo, pa na mala vrata,
Otišo je moj od kuće tata.

Kiša pada, što ćeš, diko, sada?
S krova curi, k meni se požuri.

Znaš li, diko, što je sad u modi?
Sad j' u modi: za ruku, pa vodi.

Spomińe mjesta, gdje su se sastajali:

Evo šora, di je dika moja,
Evo kuće, di je moje luče,

I klupčice, di sam posidila,
Di sam svoju diku obļubila.

Skobismo se ja i moja dika
Sinoć kasno u tisnom sokaku.
Sokak tisan, a on junak bisan;
Zapelo mu dugme od kaputa

Uprav za moj šlingeraj od skuta;
Kad se sagnu, da dugme otkvači,
Zapela mu lulica limana
Za dvi struke mojega đerdana.

Kiša pada, dika u livada;
Da sam s ńime, ma crkla od zime.

A evo, kako je žeļna, da su zajedno:

Diko moja, što tebi bijaše?
Sve dolazi, sinoć ne tijaše.

Misečino, dovedi mi diku,
Al po ladu, da ga ne poznadu.

Sjaj, miseče, dika doći ne će;
Ako dojde, a ti mi se stavni,
Da ga ne bi poznali dušmani.

Svakim danom molim očenaše,
U subotu molim virovańe,
Da mi dojde moje milovańe.

Dika diki svake noći iti,
Meni žeļa samo po nedjeļa.

Da sam sada, di bi bila rada,
Kod dikice, da mi ļubi lice.

Ako nijesu skupa, uvijek joj je na umu, što li radi i sjeća li je se?

Ladan vitar duše kao guja,
Sad se moja dika priobuva.

Štuca mi se, spomiñe me dika;
Valda dika misli o menika.

Mila majko, ja bi pila mlika,
Štuca mi se, spomiñe me dika.

A kazuje, i kaki su im sastanci:

Da zna zora, što je žeļa moja,
Nit bi zora rano ozorila,
Nit bi mene s dikom rastavila.

Da zna zora, što je žeļa moja,
Ne b' svanula za dva, za tri dana,
A kamo li za dva, za tri sata.

Diko moja, toliko si doblo,
Al mi tilo kraj tebe ozeblo.

Varam diku, da je zora b'jela,
Kad ustane, ni pol noći nema.

Sipi kiša rosuļa,
Kisne diki košuļa,

Kisne moja i boļa,
Spopala ga nevoļa!

Diku ļubim, kadgod se probudim,
A on mene, kadgod se okrene.

Ako ne dođe, i žali za ńim i izgovara ga:

Drimļe mi se, mila mati,
San na oči ne će:

Sad se moje milo jańe
Drugim šorom šeće.

Diko moja, blato mi ne gazi,
Već po suvu samo mi dolazi.

Tako djevojke mogu pjevati, a doista i pjevaju, ako i nemaju momka, jer to još nauče kao djeca, pa ako je pjesma slobodnija i odnzdanija, ne zamjera se, jer se često čuje.

Kad djevojka stekne momka, ili ga zavoli, pa želi, da ga primami, umiļava mu se, — sve na ńemu hvali:

Milo mi je u kolu igrati,
Kad se dika do mene uvati.

Nitko piva, a ja ne znam, ko je,
Sve bi rekla, da je lane moje.

Da sam mala ko zelena trava,
Ja bi diki u ģepu stajala;
Di bi stao, tu bi me gledao,
Di bi sio, tu bi me ļubio.

Kad sam bila od sedam godina,
Molila sam Boga za svakoga,
A sad molim samo za jednoga,
Za jednoga, za dragoga moga.

Diko moja iz drugoga sela,
Kad te vidim, odma sam vesela.

Nisu moje crne oči vrane
Za 'ne ļude, koji dicu trane,
Već za 'noga, ko nema nikoga
Osim mene ružice rumene.

Ne vataj se, diko, ti kraj mene,
Već spram mene, da gledam u tebe.

Tamburica u rukama gudi,
Stani, diko, za tobom poludi.

Moram molit mlada baščovana,
Da me pusti u staklenu bašču,
Da poberem rosne tulipane,
Da nakitim moje milovańe.

Kad ja igram, a uz diku nisam,
Čini mi se, da u kolu nisam.

Sad ja imam, što ni u kog nema,
Na ormanu diku molovanu.

Oči moje, i vi ste mi krive,
Što želite diku da vidite,
Kad vidite, onda se stidite.

Kad je već osigurana, da je voli, spomińe i to pjevajući:

Sve me selo zove: vita jelo,
Samo dika što mi kaže milka.

Pletem kosu od uva do uva,
Da me boļe moja dika čuva.

Kod tolike moje goropadi,
Pa ja, diko, tebi ne dosadi!

Da sam muško, da pomognem diki
Il orati, il vole čuvati,

Pletem kosu u sto deset strika,
Da me boļe moja voli dika.

Diko moja, kuća ti je blizu,
Ne šaļi mi po drugom avizu.

Diko moja, ko tebe naredi,
Oko tvoje u mene da gledi.

Il kositi, il vodu nositi;
Al sam žensko, pa je diki teško.

Diko moja, došla je sloboda,
Dosta su me ļubila gospoda.

Ako se zbiļa baš jako vole, pomalo ga i pecka:

Dika mlada ne zna da se vlada,
Kad zagrli, ne zna, da poļubi;
Kad poļubi, poznadu se zubi.

Nisam lipa, ni bogata roda;
Što je diki, da on za mnom oda.

Što su diki moje oči krive,
Kad su moje oči milostive?

Sinoć dika išo po sokaku,
Misto cure poļubio baku.

Jutros mene moja dika pita:
Cija j' oto modrica na licu?

Oj kaki je misec u oblaku,
Taka ti je vjera u junaku,
U švalera vjera ko u kera.

Mili Bože, što to biti može,
Da se milo zatajat ne može.

Oj kaka je dika bez brkova,
Kano kera, koja repa nema.

Diko moja, vatala te boļa;
Tebe boļa, mene ruka tvoja.

Uļo moja, modrica je tvoja,
Pijan bio, kad si me ļubio.

Meni piše generalkomanda,
Da je dika najgorja bitanga.

A što si se podbočio,
Glavu doli oborio,
Ded pogledi na me:
Srce moje, oči tvoje
Stvorene su za me.

Drugačije se uzbrine djevojka, ako joj brane za momka, ili ako ńu pred ńim kude. Ako je u ńemu sigurna, spomińe to u šali, a ako se boji, onda i nehotice odaje jade:

Dojdi, diko, postavi šilboka,
Nek šilboči, oće l' kogod doći.

Dojdi, diko, u avliju priko,
Pazi, brate, da te ne uvate.

Diko, tijo, ne lupaj kapijom,
Već polako, da ne čuje dako.

Dojdi, diko, k večeri sam sama. —
Kad si sama, a di ti je mama? —
Moja mama pijana, pa spava,
Zabubala glavu u pońavu.

Mene mama u staklo metala,
Staklo puče, poļubi me luče.

Ja sam bila s mojom dikom sveta,
Pa mi ipak zabranila teta.

Sinoć naši dugo večeradu,
Oće diki noge da otpadu.

Odi k meni, moj golube b'jeli;
Kući ne 'di, niko te ne gledi.

Diko moja odavde,
Što ti mene odade?

Dojdi, diko, al se dobro čuvaj
Cipanice ispod kabanice.

Alaj bi se naļubila dike,
Da nij' bilo na tarabi čike.

Što mi asni, što ja imam diku,
Kad je ne smem ļubit na vidiku?

Moja mama stupicu zapela,
Da uvati mene i švalera;
Uvatit će miša u duvaru,
Ne će mene s dikom u kućaru.

Volim, majko, da me i saraniš,
Nego da mi za milo zabraniš.

Imala sam ništo malo dike,
Čulo selo, pa ga priotelo.

Moram pisat na zemaļsku vladu,
Da mi moji za diku ne dadu.

Volim gada s toga, što je gazda,
A sirotu volim za lipotu.

Što odade, da sam tvoja?
Čula mati moja.

Volim milo, ma sirotno bilo,
Jer bogato nije umiļato.

Ako je tjeraju za nemila:

Sinoć mene moji svitovaše,
Svitovaše, za nemilo daše;
Oni znadu, da me ne imadu,
Al ne znadu, da zeta imadu.

Volim biti morske ribe rana,
Već ļubiti, kog mi nije kana;
Volim biti sime od graora,
Već ļubiti šugava paora.

Sinoć stado s nemilim na vrati,
Jedva čekam, da odbiju sati;
Izbi osam: sad je, diko, dosta,
Izbi devet, odlazi u krevet.

Nema roda, dok ne rodi mama,
Nemam dike, dok ne najdem sama.

Ako se sama zavadi s momkom, onda mu pjeva, kako misli o ńemu:

Dika mi se ukraj kuće šeće;
Ja ga zovem večerat, pa ne će.
U što mi je moje mladovańe,
Kad ja ne znam, što je milovańe.

Tri miseca ļubila se nisam,
Tri miseca, jest, tako mi sveca,
I tri dana, jest, tako mi zdravļa.
Ništo mi se moja dika srdi,
Što b' činiļa, bi li ga moliļa,
Il bi ńemu gorjo prkosiła.

Bilo vedro, sad se naoblači,
Bilo milo, sad se izopači.
Oči moje, veselo gledajte,
U staru se diku ne uzdajte.

Stara diko, staro kłepetalo,
Nova diko, sjajno ogłedalo.
Staru diku poznajem po glasu,
Novu diku grlim po pojasu.

Znaš li, diko, kako smo se kleli,
Kada smo se ļubiti počeli,
Da nas niko rastaviti ne će.
Došli dani, rastasmo se sami.

Žalostan mi osvanuo danak,
Počela sam s dikom u rastanak.

Ako žali za ńim, pjeva mu još:

Otkako sam diku izgubila,
Još se nisam slatko poļubila.
Ko bi mene pomirio s dikom,
Tom bi dala niz dukata s vrata.

Dika mami činio na voļu,
Pa mislio, da će naći boļu.
Može naći lipšu od meneka,
Al milije nigda ni do v'jeka.
Jutros sido u bašči na travu,
Naslonila na kolino glavu,
Pa študiram, što će sa mnom biti,
Oće l' drago druga privołiti.

Mili Bože, i ti pravo ne ćeš,
Svakom dika, a di je menika?

Ako vidi, da on žali, pjeva:

Već godinu i više
Za mnom dika uzdiše,
Sad znam barem, da nij' svaka
Ni cura jednaka.

Ako ne mari za ńega, onda prkosi:

Kako sam se dike mentovala,
Barem sam se slatko naspavala.

Ļubila sam, koji krua nema,
Al od sad ću, koji prima plaću.

Ļubila sam, ni gledala nisam,
Al od sad ću gledati, koga ću.

Otkako sam novu stekla diku,
Nij' mi stara ni na pamet pala.

Alaj sam se blata nagazila
Po Varoši[1], di su momci loši,
A sad idem po drugi krajeva,
Di je moja malo boļa żeļa.

Rad me nije, ko se na me smije,
Već ko gledi, pa se samo jeđi.

Sve mi selo pridavalo blago,
Kad sam svoje ostavila drago.

Stara diko, daj moju maramu,
Ja sam tebe bacila na stranu.

Mene mama u potaji trani,
Pa mi kaže: s gadom ne divani.

Ja sam, diko, u matere sama,
Ne mogu te ļubit sirotana.

Što će meni privelika svila,
Kad j' u dike devetero svińa.

Kad sam diku tela,
Onda nisam smela;
A sad, kad ga više ne ću,
Silom mi nameću.

Stara dika izašla iz mode
Kano riba iz malene vode.

Stara dika izašla iz mode
Ko tarana, kad je pogrijana.

Sinoć sam se zavadila s dikom,
Mal ga nisam udarila s ciglom,
Al do veče ni falit mu ne će.

Ako misli, da bi se mogla pomiriti, onda ga pomalo miti:

Stara diko, stazu pravi priko,
Il je pravi, il me zaboravi.

Stara diko, na starinu dođi,
A ti nova idi do vragova.

Da je novo, to što j' bilo staro,
Ne b' se staro nigda spomińalo.

Stare staze korovom zarasle,
Ajde, diko, da ji ponovimo,
Da dušmanma voļu ne punimo.

Često je mati kriva, što se mladi rastanu. Zato i nema lijepih pjesmica materi, nego samo ruglo i prkos:

Smisli sebe, mila mati,
Dok si bila mlada,
Da ne ļubiš, što si rada,
Crkla bi od jada.

Moja mama i dikina mama,
Te dvi prijo griota što žive,
Kad ne dadu, da se mi uzmemo,
Da s' uzmemo, kada se volemo.

[1] Varoščica je sokak u Otoku.

Moja mama držala bećara,
A ja sedam, malo mi je jedan.

Mene mama za te, diko, psuje,
Kadgod ona za poruke čuje.

Jaoj mati, jaoj goropadi,
Već mi tvoja pridika dosadi.

Da znaš, mamo, kako dika ļubi,
Diki bi se poļubiti dala.

Moja mama na drugoga viče,
Dok je kadgod ne izlupa milče.

Oj svekrvo, što si započela,
Od mene si dukate otela.

Ako će me svekrva i kleti,
Morat će me za sina uzeti.

I ti bi se privarila stara,

Ako će me svekrva grditi,
Morat će me za sina prositi.

Djevojki je najmrža inoča, jer joj ona najviše smeta, da ne dobije, kog želi. Zato joj i orešetaju u pjesmicama sve mane:

Inoča mi malena ko pače,
Kad u kolo, ko nevoļa skače.

Gle inoče, što nevoļa radi,
Kako ide, ko da kupus sadi (šepa).

Inoča mi tanka, pa visoka,
Samo joj je debela laloka.

Oj inočo, laloka te ruži,
Sad si čula, idi, pa me tuži.

Oj inočo, pare mirisave
Kano pseto, kad crkne u ļeto.

U inoče svileno odilo;
Sve badava, kad zadiše tilo.

U inoče zubi ko lopari,
A u mene ko u miša mali.

Po inoči same mozuļice
Ko da su je klale komarice.

Di bi dika inoču volila?
Digni skute, noge joj se žute.

U inoče noge ko dvi livče,
To je meni kazivalo milče.

Oj inočo, šuļ ti je u nosu,
Ja ti češļam kosu po prkosu.

Oj inočo, tari ogaroće,
Idi, alo, tari se o zjalo.

Nisam lipa ko što ima svita,
Al sam boļa već inoča moja.

Oj inočo, digni glavu gore,
Da vidimo, čije j' lice boļe.

Gle inoče, kako se namaļa,
Ko krmača, kad se sva ukaļa.

Inoča mi šuļivica
Šuļevi je guše,
Vračara joj like pravi,
Da ona ozdravi.

Žuta, naduta,
Kraća sukńa već skuta;
Eto ide veļača,
Bit će sukńa i kraća.

Na inoču navalile muve,
To je s toga, što j' rđave duve.
Uzmi, diko, grančicu od rasta,
Pa joj tiraj mušice sa krasta.

U inoče zubi mali,
To je jako kvari;
A u mene oveliki,
To je milo diki.

Inoča mi labrńača,
Na me gledi ko krmača,

Što sam u šļiviku
Poļubila diku
Prid ńom na vidiku.

Oj inočo, umi se u lugu,
Otriši se o traļavu gubu,
Uzmi skalce, pa počešļaj glavu.

Oj inočo, ne voli te dika,
Što si s prida zelena i blida,
A sa traga podobna na vraga.

Crnu, malenu,
Ne uzmi za ženu;

Kloni se đavola,
Dok ne sidne u kola.

Kude svaku krpicu inočina odijela, ili se nadmeću, da će boļe od ńe; ili kude, da joj nije pristalo:

U inoče kratka sukńa,
Malo duži skuti:
Zavuci se, oj inočo,
Pod krevet, pa šuti.

U inoče kratka sukńa,
Najero joj stoji kukma,
Na ruku se podbočila,
Živina ju rastočila.

Oj inočo, živina te jila,
Ti si moju košuļu nosila.

U inoče zapreg nove mode,
Kupit ću ga, ma ne bila ovde.

Inoča mi rumenilo troši,
Ide k misi u traļavoj koši.

U inoče veliki dukati,
Al od dike zlo veliko pati.

U inoče po prosluku grane,
Al su na ńoj svakojake mane.

U inoče marama svilena,
Svud šarena, po poli zelena.
Oj inočo, ti je ne derala,
Već ja tebi mrtvoj ukopala.

Inoča mi talandara,
Pa se nije potkasala,
Već spustila skuta dole,
Da je boļe momci vole.

Oj inočo tanka sala,
Grubo si se opasala,
Idi kući, pa s' opaši,
Onda dojdi, kolo vodi.

Inoča mi torbu prti,
A uprta nema,
I u torbu ono meće,
Što isprtit ne će.

Inoča se podigla na modu,
Pa metnila grebene u torbu;
Ajte, žene, kupovat grebene.

Inoča mi uprtila torbu,
Pola šļiva, a pola kučina;
Šļive jede, a kučine prede.

Inoča mi razapela tkańe,
Vezak veze, na mene pogleda,
A srce joj sve puca od jeda.

Rugaju se i inočinu poštéńu:

Inoča mi kaparu dobila,
Pa se fali, da je dukat mali.
Laže Orka, bila je četvorka.

Oj inočo, jesi l' odležala,
Bar da znadem, s čeg si bolovala?

Alaj imam inočicu krasnu,
Molovanu u šumi na rastu
Strmoglavce, što j' ļubila Krańce.

Cura mala, pa se jako maļa,
Da je boļe švalerovi volė.

Inoču mi zabolile noge,
Što j' tračila vračolije mnoge.

Oj inočo, vrag u tebe,
Ukrala ti mati čebe,
Nije čebe, već asuru,
Pa pokrila svoju curu.

Oj inočo, žuta kruško,
U tebi je čeda muško.
Idi kući, pa s' porodi,
Onda dojdi, kolo vodi.

A prkose joj pripijevajući i pocikujući:

Inoči ću čašu nazdraviti,
Il će piti, il će razginiti.

Oj inočo, zini, pa razgini;
Bit će milo, čije je i bilo.

Oj inočo, pukni na tri tala;
Ja ću s dikom kleknit kod oltara.

Da ja oću, ko što dika oće,
Vadili bi srce iz inoče.

Da ja mogu, ko što dika more,
Tirali bi inoču, da ore.

Oj inočo, a što ćeš ti sada,
Moja dika, moja je i vlada.

Inoča mi oko kola koca,
Tukla bi me, ne sme za mog oca.

Inoča se oko kola šmuca,
Tukla bi me, ne smije za suca.

Ne bojim se iza kola ala,
Ma da mi je familija mala.

Oj inočo, ded poskoči,
Ispale ti crne oči!
Uh, kako si poskočila,
Živina te rastočila!

Oj inočo, vraži gadu,
Tebi dika psuje dadu,
Tebi dika dadu psuje,
Meni lipo poručuje.

Karaščići kolo vode,
A kesege glede;

Tako isto naše nene
Oko kola šene.

Ako se natpjevava s inočom, zapjevat će koji put:

Nije krava vola nadorala,
Nit bi mene šuga natpjevala.

Ja ne pivam, što ja pivat oću,
Samo želim natpivat inoču.

Nije krava nadorala bika,
Ne ćeš ni ti prkosit menika.

Ja ne pivam, što je meni kana,
Već mojima prkosim dušmanma.

Djevojke, koje se ne stide ni sebe ni drugih, već će zapjevati u kolu:

Sve sam redom pisme ispivala;
Još ću jednu, nek se žene jedu.

Inoča mi po švaleru draga,
Kad je vidim, ko iļadu vraga.

Prkosit ću ženi do jeseni;
Od jeseni može cura meni.

Oj inočo, drvo javorovo,
Je l' ti milo oko švalerovo?

Sve je selo pizmeno na mene,
Ponajviše u mom šoru žene.

Oj inočo, reci mi za cilo,
Je l' mekano švalerovo krilo?

Oj inočo, ako 'š razginiti,
Ipak ću ti čovika ļubiti.

Kad moj švaler japunǵe navuče,
Inoča mi sidne, pa jauče.

Muńa siva, kiša navaļiva,
Sad moj švaler ženu uspavļiva:
Spavaj, ženo, dok od kurve dođem,
A kad dođem, otvori mi vrata.

Oj inočo, što ćeš radit,
Kad čovika nemaš?
A ti lezi ukraj peći
Na traļavoj vreći.

Švaler mi je żeļu ispunio:
Na ženi je čulu polomio.

Tri sam dana u vigńu stajala
I švaleru naǵak sakovala,

Naǵak žuti, a na ńemu zv'jezda,
Nek našlinga svojoj ženi leđa.

Gatke. (Gatke o zvijezdama). Sedam zvizda na nebu u rpi, to su sirote srpske majke, šest sestara i sedmi bratac. Oni su u sedam sati na veče izdanuli, zajedno umrli i odma se pokazali na nebu. Zovu se *vlašići.*

Sedam zvizda u skupu: četiri jedna za drugom okomito, a tri popriko isprid ńi, to su *kosci.* Vele, da je kosilo sedam kosaca na livadi, pa ji je nestalo i pokazali su se na nebu.

Sedam zvizda, što se vide u litu na siveru: četiri su ko četiri točka u kolima, samo malo koso, a tri su naprid ko rudo. Zovu se *vilovska kola.*

Zvizda večerńica. Izlazi i zalazi sa suncem. Ona je sunčeva zamina.

Kumovska slama. To je kum od kuma pokro slamu, pa nosio u krošńama, a slama je ispadala, da se trag znade za uvik.[1]

(Jabučica na grkļanu.) Muški imaju jabučicu na grlu, a žene nemaju. Kažu, da je Eva svoju jabuku pojila, kad ju je zmija nagovorila, a Adam je svoju samo zagrizo, pa je zapala u grlu. Tako je i danas u muški jabučica na grkļanu, a u žena je nema.

(Vrag u zmijskom repu.) Kažu, da se je vrag sam stvorio, pa ga Bog nadario, da i on bude svemožan. Kada je Bog napravio top, napravio ga je i vrag, pa kada su nasuli baruta u topove, Bog brže ubode straga top prstom, a vrag nije vidio, pa nije ubo na svom topu. Počmu pucati i paliti. Bog metne vatru na paļu i pukne ńegov top. Vrag metne vatru na top otrag. Vatra se utrne, top ne će da pukne. Vrag uzme vatru, pa dojde prid top. Zavuče ruku s vatrom u top. Barut se zapali, pa sve izleti iz topa na vraga. Vrag se poplaši pa uteče u zmijski rep. Zato ko ubije u poļu zmiju, rep živi sve dok onaj ne dojde na kućni prag. Kad on dojde na prag, crkne i vrag.

(Vrag i žena.) Kažu, da je žena tkala i pogodila se s vragom, da je služi, pa će posli i ona ńega. Žena sidi kod stativa, pritiska podložnike. Nite odskaču, ziv se otvara. Ona baca čunak kroz ziv, a ne dočika rukom. Vrag joj dokuči čunak, a ona ga opet baci kroz ziv na drugu stranu. Tako vrag moro trčati sad na jednu, sad na drugu stranu stativa. U večer je sretan bio, da je uteko, a prostio je ženi, da ńega služi.

(Duša.) Umrla u zadrugi žena, a baš te noći noćio u toj kući gospodin. U jutro se nijedan kućar nije zračio, svi penģeri pozatvarani, da duša ne uleti u koji kućar. Samo gospodin otvorio penģerak svog kućara, a žena, čiji je kućar, šuti, ne prigovara, ne smije da se zamiri. Zatvori u neke on penģer, a žene šapću: „Duša je ondi!“ Kad pošli na ukop, pootvaraše sve penģere, da duša sleti na križ, pa da otprati svoje tilo do grobļa, a gospodin ne otvara

---

[1] U rkp. se nalazi još ovo o zvijezdama:
Zvizda, što u jedanaest sati izlazi. Ona je bila znak i putokaz Isusovu rođeńu. Po ńoj se ļudi ravnaju, ako će kamo na dalek put. Najrađe se krenu oko jedanaest sati u noći. Zovu je *priodńica.* — *Zvizda volarka* izlazi u jedan sat iza pol noći. Po ńoj se ravnaju težaci. — *Zorjanica.* Kada se ona pokaže, tiraju marvu na pašu.
D. B.

svog kućara — veli — otvaro sam jutroš. Žena gazdarica šuti, da ne uvridi gosta. Kad u jutro jutro osvanulo, došli oni da gosta probude, a gost im se nikom ne oziva. Kad su silom otvorili vrata, vide gosta ispružena tila, na krevetu, izgrizene glave. Na ńem sidi tica savurina, kļun joj krvav i noge krvave. Kad ukućani unutra, ta neupokojena duša izleti iz kućara. Od onda se uvik svi penǵeri zastiru, dok je mrtavac u kući, da ne bi duša izišla, pa ostavila tilo, drukčije ona sidi mrtavcu čelo glave, a kad pojdu u grobļe, otvaraju, da kroz penǵer duša izajde.

Basne. 1. Kada je zimi svińar sa svińama u poļu, a svińe mršave pa ozebu. Svińar ji pusti kući. Velike svińe trče i viču: *Da sam znala, ponela bi kabanicu.* A mlađe za ńima jauču: *I ja bi, i ja bi.*

2. Kad svińe u žiru udebļaju, mora ji svińar u jutro komati nogom, da poustaju, a svińe odgovaraju: *grof.* Zato, kad se ko pofali, da mu je dobro, vele mu: *živiš ko grof u svińcu.*

3. Guske gačući viču: *gazda, gazda.* A gusak šapćuć odgovara: *skoro će doć, davno!* Zato, ako se ko od koga što nada, da će dobiti, vele mu: *Skoro ćeš dobiti! Reko je gusak: davno.*

4. Kad žena purarica čuva pure, razidu se pure i purići, a ona sidi i šije. Kad se vrate natrag, skupe se oko purarice, pa purići žubore: *bili smo dalekô, bili smo daleko*, a pure povlađuju: *čak, čak.*

5. Divļi golub govori: *Sidii Turčiin na tuđoj zemļii kod tuđe ženee.*

6. Kazuju, da žaba viče *groš*, kad krupno piva, pa vele, da je soldat išo s vojske i dojde pod vodu, a žaba zapiva: *groš, groš.* Soldat misli, da ona zna, da on ima samo jedan groš, pa veli: „Kad zna, što imam, nek joj je prosto“. Baci groš i pogodi žabu, a žaba zaroni pod vodu i vikne: *pit.* Soldat reče: *Ili ti pit, ili papuče kupit, od mene ti je prosto.*

7. Kad se kosa brusi, vele, da brus izgovara: *Koscu pile, koscu pile, a reduši perje.*

Vjerovańa.

Postanak i opstanak svijeta.

Kada je *pomrčina sunca* ili *miseca*, kažu, da se sunce s misecem potuče, i ako bi misec kako nadjačo sunce, to bi onda sunca nestalo, a misec bi sjo za uvik.

Kada *muńa siva*, pa prikriži priko neba, to je onda sveti Ilija kum kojem anđelku, koji je nekršten otišo s ovoga svita.

Di su ono *zvizde na gusto* na nebu, to blažena Divica puca kokice onim sirotama anđelcima, kojima je majka prije umrla, pa su to poispadale kokice iz rešeta.

Kažu, da je zmija božji list. Žene ne će ubit zmiju, nego samo reknu: *Idi tamo, božji listu.*

Kakove snage ima u svijetu.

1. *Zmija.* Pripovida se, da je čovik krčio među i slago na rpu, pa je zapalio. Kad je grańe zgorilo i napravila se žar, čovik uvati zmiju, pa je metne na žar, a zmija ošine repom po vatri. Iskra frkne od vatre. Jedna čoviku pade na usta. Čovik pritisne iskru na ustima. Kad on pogleda, ali to je muva. On je pusti, a muva odleti. Zmija opet ošine po vatri repom. Iskre frknu okolo čovika. Jedna iskra pade čoviku na livu ruku. Čovik desnom rukom pritisne i opazi, da je to komarac. On ga pusti, a zmija i treći put ošine repom po vatri. Iskre frknu, pa čoviku pade jedna na čelo. On rukom pritisne i opazi, da je pod prstom još nika životińa (buva). On je uvati i metne je u škatuļu, a zmija se zgori. Više nisu mogli *stvarati životińe*, koje tentaju narod. — Kažu ļudi, da nije taj čovik metnio buvu u škatuļu i zatvorio je, da bi *rep* još nastvaro životińa, koje tentaju narod. Već čovik odma dojde kući i kaže ženi, neka svezu razveže na nidrima, da joj istrese lipi dar iz škatuļe u nidra. U čovika bila dva brata mlađa od ńega. Stanu i oni nuz snaju, jedan s jedne, drugi s druge strane, da vide, što je brat snaji donio. Sna je stajala blizu vatre med diverovima, a čovik joj istrese iz škatuļe u nidra. Žena opazi, kako buva skače. Ona se pripade od buve i da će u vatru, a diveri je uvate ispod ruku i trgnu je natrag, a buva skoči iz nidara u pepeo. Zato se piva u svatovima:

Skoči buva u pepeo,
Da joj je toplo;
Lipa Mara med divere,
Da joj je dobro.

Ako je koja žena slobodna, pa stane zmiji na vrat do glave, pa je onda udara prstom po glavi, dok je ne ubije, vele, da će ńen prst biti asnovit u svakom bajańu.

2. *Diteļina sa četiri lista* je vilovska trava. Postala je onda, kad je vrač razdilio vile na četiri strane svita. Ko taku diteļinu najde, bit će sretan cila vika u svakom poslu; u kući svojoj i trgovini; na putu će novaca nalaziti, jer mu vile mogu sve doneti, samo novaca ne mogu, a ovom travom se i novaca nalazi. Kad je Bog razdilio nevidļivi svit od vidļivoga i stvorio vile, onda još nije bilo novaca, pa zato vile ni sad ne znaju za novac, a ni vračevi ne smiju za likove svoje više iskati već deset krajcara. Ovaka diteļina ne smije doći u vatru, jer bi se vile osvetile onome, ko bi je u vatru bacio.

Kazuju, da je bila mati udovica i imala sina. U sirotińi ga otranila, a on doraso, išo na nadnicu i ńu dorańivo. Tužio se on više put materi, da je nesretan: ako ima novaca, mora izgubit, ako pije u birtiji, mora plaćat i za drugoga, ako se potuče, isprebijaju mu leđa. Mati ga pošaļe vraču, da pita, di mu je sreća. Vrač mu reče, da traži diteļinu sa četiri lista, ali jer je nesretan, ne će ni to moći naći, nego će biti boļe, da uzme od crne kokoši jajce i drži pod pazuom, dok se pilče ne izleže. Pilče će mu onda naći diteļinu sa četiri lista. Momak posluša vrača i metne jaje pod pazuo. Kad projdošo tri nediļe, al se iz jajeta izleže neka utvara. Momak se uplašio i pita: „Ko si?“ — „Vrag“, odgovara mu utvara. Momak se dositi i posla ga, da mu traži diteļinu sa četiri lista. Vrag donese diteļinu i ode nevidom, a momak ostade i živio je sretno, jer je diteļinu čuvo uza se. Ne projde ni godina dana, a vrag se vrati. Sastane se s momkom i ponudi mu, da se ženi. Momak veli, da bi se ženio, ali ne zna, koju bi divojku. Vrag obeća, da će mu i divojku naći. Dovede mu vrag divojku i s ńom silno blago. To nije bila divojka, nego vragova žena. Momak to nije zno. Vrag dolazio svake noći svojoj ženi u poode. Jedne noći pritaji se ovaj čovik, da spava, a vrag došo svojoj ženi i s ńom razgovaro do osvitka. Mladi čovik sve to čuo. Sad je zno, kaki je teret na ńemu. Smišļo je dan na dan, da se oslobodi vraga i žene. Jedared se dositi. Baš žena metala kru u vańsku peć, a vrag bio do ńe. Dojde i čovik k ńima. Dade vragu listak diteļine, nek metne na žar kod zjala vańske peći. Vrag posluša na svoje zlo i baci listak na žar. Još listak ni ne planuo, ali se sjatiše vištice sa sve četiri strane svita, isprebijaše vraga i ženu mu i otiraše ji od ovoga čovika. Još mu vile rekoše, da volé sidati na grane topolove, bristove, jasenove, vrbove, rakitove i liskove, i da će ji on ondi uvik naći, kad ji ustriba, jer na to drveće vragovi ne smiju. Vražje je drvo samo grab, a sve drugo bilo drveće je vilovno.

3. *Špirgasta trava.* (Ne cvate.) Kad se na Veliku subotu zvona razvežu, ako ko ide livadom po travi, pa nagazi na tu travu (a ona se lako prilipi za opanak), neka je uzme i spremi, a kad misli u

krađu, nek metne tu travu pod jezik i digod dojde prid bravu, samo nek ukne na kļučanicu i brava popusti, a vrata se sama otvaraju.

4. *Luda trava.* Ko nà ńu nagazi, taj ne zna za se. Kažu, da je niki čovik naišo na ludu travu, pa oko ńe sto obilazit, a dojde drugi i pita ga, što radi. Onaj sto odgovarati ni sebi ni svome, dok se ovaj ne dositi jadu i ne pruži mu štap, da se pridrži i otale uklone. Čim je otišo odande, odma je zno za se. Zato se i sada kaže, kad ko koješta buba ko izvan sebe, da je nagazio na ludu travu.

5. *Ludińak* je otrovna biļka, ali vele, ko se ńim nakiti, ne naudiše mu vile.

Niki čovik pijan išo kroz šumu kući, a otkinio stabļiku ludińaka i nosio misto štapa. Pivo je kroz šumu:

Ludińače, cviće osim bašče,
Ti ne tražiš vrta ni kopnine,
Već ti ludo rasteš iz ledine,
Blago onom, kom si trava mila,
Taj se može nalupati vila.

Tri vištice slušaju ga s topole i otpivaju:

Dok je vila i naši odila,
Ne bi na nas vojska udarila,
Di li ala, pijana budala.
Može na nas poći pijandura,
Al će vidit, što j' vilovska cura.

On pogleda na topolu, a vile baš pletu svoje pletenice. Onako pijan naš junak zgrabi jednu za kosu, pa tres ńom o topolovu žilu. Sutradan se čovik rastriznio i zaboravio, što je bilo, pa kad bilo na večer, legne on bez ludińačkog štapa, a vile došle noći i iskršile mu obadvi noge, da je posli ko bogaļ išo na štakama za nauk svitu, da se krste vila.

6. *Prdavčeva trava* zove se ona, koju tica prdavac rado jide. Tom se travom niko ne će da nakiti, jer vele, da se dugo ne bi mogo čovik suzdržat, koji se tim cvitom kiti.

Kazuju, da je divojka nabrala cvića, a nije ni znala, da ima i te travke med cvitom, nego savije vinac, okiti glavu i side na plandištu uz svog momka i ńegova oca. Privarila se ona dva tri put, a svekru

se to zgadilo i ode od ńi. Istom kad svekar ode, spazi momak u ńe za glavom prdavčeve trave. Divojka skide i više joj nije smetalo. Pod jesen ženio bi se momak, al otac ni čut, da momak uzme tu divojku. Dojde on k ńoj i potuži joj se, a divojka veli: „Kaži svom ocu: nit ima stativa bez trzala, niti divojke bez prdala. Zato je Bog i do odušak, da nam ne pukne trbušak; al da nije bilo one trave, ne osramoti ja svoje glave“. Kad je otac čuo, da je to bilo zbog trave, dopusti sinu, da uzme divojku, i vele, sretan je bio s ńome.

7. *Vučja gora* (ima lišće ko i šimširovina, samo je vr lišća bodļikav.) To lišće zabadaju u sobna vrata, da more i vištice ne dolaze.

Kažu, da se kadgod sastala vištica, kuga i lopov u jednom selu, pa govorili, što ko može. Kuga veli, da može ući u svaku sobu, di nema češļuge, i čeļade samo tri put kine, pa je gotovo. Vištica govori: „U kojoj sobi nema vučje gore, ondi ja smlatim po krevetima sav narod u sobi“. Lopov se opet pofali, da ima u dlanu uraslu travu, koja svaki zatvor otvara. — Podigoše se, da vide, što mogu. Uđe kuga u sobu, di nije bilo češļuge. Svit stade kijati, a lopov viknu: „Na zdravļe!“ i baci stručak češļuge od svog šešira u sobu. Kuga izađe ne naudiv nikome. Za ńom će vištica. Lopov otkine stručak vučje gore i baci za ńom. Ni ona ne smlati nikoga, no pobiže iz sobe isprid vučje gore. Sad će i lopov, da izvede końe iz zakļučane štale. On udari dlanom o vrata, a ova se otvoriše. Kuga i vištica povikaše gazdu na penǵeru: „Evo ti odvedoše końe iz štale!“ Tako i lopov pobiže bez końa.

8. *Doskočnica trava.* Raste na pravednikovu grobu iz križa pri zemļi. Čuva se, da se čovik nikad ne smete, nego da može svakomu odgovoriti.

9. Ako ko najde leglo, di je *korńača* izlegla jajca, taj ogradi to misto šibicama, a kad korńača dojde i ne može k jajcima, uzme ona travku u usta, da rastvori to misto. Ako ovu travku čovik nožem podvuče sebi pod kožu na ruki i ta ruka zaraste, može on posli za svaku ranu naći tom rukom likovitu travu.

10. Ako ko vidi *guštera*, di jede travu, neka ga uvati i uzme travku iz ńegovi usta. Taki čovik može po noći u čiju oće avliju, a ne će pseto zalajati na ńega, samo ako čvrsto pritiska travku prstima.

11. Ako ko ima *sviću od Svitlog Marińa*, koja je već gorila kod mrtavca, može tom svićom u čiju oće kuću, a svit spava ko mrtav i niko ga ne vidi.

12. Kad žena na stativama tkańe odreže, ona ga porubi i bili, a kad stane krojit od ovoga tkańa košuļe, odreže onu porubu i baci. Ta se poruba zove *vodena poruba.* Kažu, kad bi se ta poruba skrojila komu u košuļu, da bi ga u vodu uvukla i da bi se on udavio.

13. Kažu, da ima *dan* u godini, kad je žena jača od čovika, samo Bog nije do, da se znade, kad je taj dan ženske jakosti i snage, jer bi žene sve ļude pobile, pa ne bi ostalo ļudi na svitu.

Kakovu snagu imadu neki ļudi.

Što neki ļudi mogu za života. *Bajalice.* To su obično žene, koje liče u bolestima. Liče, napajaju, kade i taru bolesnika kojekakima travama, a uvik mole kaku molitvicu.[1]

Bajalice nisu u selu sramotne i nepoštovane, jer često znade i divojka bajati. To, koji otac ili mati znade bajati, pridade najmlađem ditetu. Viruje se, da onaj, koji je drugom kazo bajańe, ne može više bajati, ako onaj pojde bajati, koji je to naučio. Sad već i sami seļani to i viruju i ne viruju, nego kad se razbole, pa pripnu vile k očima, vataju se i slamke, da se ne utope, pa se to baje, kako ko zna.

Niko ne zna sva bajańa. Dikoji liče od nike bolesti; samo se u selu zna, ko što znade i od čijeg je bajańa asna. Kad sam kupio bajańa, rekoše mi nikoje žene, da znadu lik i riči, ali ne baju, jer ne pomaže bolesniku, ma koliko molili nad ńime.

Ako ko mladi znade bajati, a osobito, ako je to divojka, dika joj je, da se u potaji šapće, da znade, ali ne će skoro nijedna da baje, dok se ne udade, da je ne bi koji zlobni jezik potvorio, da je vračara, a divojka mora da štedi svoj glas.

Ima mladeži, koja se bajańu i ruga. Dosta put bude, da kogod mlađi koga i privari, pa izmisli i molitvu i lik. Onaj siromak muči se i liči se tim, pa ako kako ozdravi, kazuje taj lik i molitvicu drugome, dok ne bude, da kadgod to učini i onaj, koji je to izmislio.

Vračare i vrači. U ńi se narod više uzda već u bajalice. Bajalica znade samo pomoći u bolesti, a vračara znade reći, otkud bolest, kako ćeš se bolesti mentovat i kako ćeš se osvetit onome, ko ti je skrivio. Zato se vračarama leti jatomice.

Nije dosta svitu, da čuju od vračare, što je bilo tajno, nego traže i lika. Više se viruje, da *vračevi* mogu pomoći, a i one vračare, koje

---

[1] Ako bolesnik sve to radi bez molitvice, kaže se, da *se liči;* ako ništa ne čini, nego samo one riči govori, kaže se, da *se moli.* Ako i moli i čini, veli se, da *baje.*

su ko i vračevi s vilovske strane. Ove obične vračare, što karte bacaju, samo su zato, da pogode i upute.

Vračare su obično ciganke. Ne znam, da ima u Otoku druge vračare, a nisam čuo ni da koja otočka ciganka vrača. Ali zato, kad projdu selom banatski cigani čergaši, zaredaju ciganke od kuće do kuće, a seļaci jatomice rle, da čuju sreću svoju.

Ciganke vračaju kartama. Razastrve karte, pa govore, a sve onako, da se možeš odma sititi, da ima ništo slično, što si doživio. A da i nije ništa onako, kako naši žele, opet oni tako slipo viruju vračari, da bi se zakleli, da je sve onako, kako jim je kazala.

Vračare vračaju i u dlan. Glede prutke na dlanu, pa govore, što jim na um pade. Na biļegu išću sekser. Ako što pogode, pa onaj jadnik traži pomoći u svom tešku, onda ga dobro ošišaju.

Vračaju i u svezu od košuļe. Ako onaj, kom triba pomoći, ne može doći vračari, pošaļe po kom komad sveze od košuļe, a ako je muški, pošaļe i malo svitńaka iz gaća, pa vračara u to gleda, gata i pomaže.

Vračaju i u vlakno kose. Ako ne možeš doći vračari, pošaļi po kome tri vlakna kose sa svoje glave. Vračara to metne u zdilicu vode, gledi, kako vlakna plivaju, pa pogađa i pomaže.

Vraču se ide samo utorkom i petkom, a ponajviše u mlade dane, Kažu, da se mlogo *dobrica* obisi na kola, koja idu vraču, i da jedva końi vuku kola, a kad se sveže trava na bolesnika i pojdu natrag, idu końi sve uzagrapce.

Pod oraom oni najviše mole svoje molitve i ponajviše dile svoje trave narodu pod oraom, jer vele, da i na ńemu ima vila.

Ko dojde vraču radi sebe, mora mu reći svoje ime, a ko dolazi radi drugoga, mora reći ńegovo ime i doneti vraču svezu košuļe onoga, zbog koga dolazi. Ako ko dojde vraču za travom radi sebe, sveže vrač travu na ńega i on je nosi kući; a ako dojde radi drugoga, ne smije on, kad dobije travu, nikuda pod krov zaći, nego kad dojde onomu bolesniku, koji ga je za travom poslo, ostane u avliji, a bolesnoga iznesu iz sobe na dvor, da primi travu, da je on sam pod krov unese.

Ako je bolesniku, kad ga okade travom, lakše, ne pomože mu niko, mora umriti. Ako mu je težje, kad ga okade, vele *vrači*: „Nek se uzda u Boga, u molitvicu i svece i bit će mu boļe.“ Tako kažu, da i bolesnika poslidńi lik obično ubije, jer je mlogom bolesniku prid smrt lakše.

(Kako je posto prvi vrač.) Pripovidaju, da je u jednom selu živio čovik sa svojom ženom, a imali grozničavo dite. Četiri mu godine bilo, kad se je razbolilo, a bolovalo je već tri godine — sve po tri ga na dan groznice tresle. Kad je ditetu bilo sedam godina, dojde po noći dvanaest vištica i jedan vilovńak sa žutom bradom, ukradu to grozničavo dite i u svojima vilovskim kolima odvezu ga nebu pod oblake, na brdo Aršań. Tu se ditetu vištice klańale i ovako ga pozdravlale: „Zdravo, vilovski kralu! Nama od milosti, svitu od pomoći. Ti ćeš biti vrač i narodu pomagač.“ Dadoše mu likovite trave učeć ga, da svaki vilinski ulom tom travom liči, ali mu se zaprite, da nikad ni od kog više ne primi do li jedan groš za svoj trud. (Sad primaju vrači 10 krajcara). Dale su mu i šibicu, ako mu nestane trave, da ode na ono misto, di mu majka baca pepeo iz lužnice, na pepeo nek stane, tri put šibom ošine i eto odma će one doći i trave mu doneti. Učile su ga molitvu moliti i svece narodne zazivati; kod koga sveca zapne, taj je pomoćnik u bolesti. Molitvica je ova: „Anto Bono Boniparto, Anto santo velepanto, Anto sigo prepovigo, Anto mange čerepange, Anto silo saparilo, Anto tale dividale, Anto lemi natilemi, Anto pana dilovana, Anto saku karasaku, Anto vamem ustiamen.“ — Narodne svece zaziva: „Sveti Petre i Pavle; sveti Luka, Ivane; sveti Marko, Martine; sveti Bartole, Grgure . . .“ i tako, dok ne zapne. — Kad su dale ditetu molitvicu, sidnu večerati i piti vino iz čutura, a stari vileńak sve navija ditetu čuturu, da se okripi. Tako su se častili dvi noći. Treću noć stanu *dobrice* u dva reda, dite svuku do gola, i ono je moralo izmed ńi tri puta proći, a one ga oštro išibale, da ga više groznica ne vata. Dadoše mu vilovski prutić, da ji razdili. Dite manu rukom na četiri strane svita, a vileńaci i vištice se razletiše po svitu, da škode, a ńega odvedoše kući, da liči od ńiovi bola. Na rastanku obisi stari vilovńak poderani opanak na vr Aršańa. Kažu, da se taj opanak i danas ondi vidi. Ovo dite spremiše vile u *češlugova kola* i odnesoše kući u krevet. — U jutro se obradovali roditeli, kad najdoše dite zdravo od groznice. Još tri godine ostade dite u posteli, a ne okusi ni jila ni pila, pa ipak ne oslabi, jer su ga noći vileńaci i vištice dvorili. Kad je posli tri godine usto, počeo je vračati. Tako je posto prvi vrač, jer do ńega nije vračeva bilo.

Vještice i vileńaci. (Kako su postali.) Kad je Bog istiro iz raja Adama i Evu, sažalilo mu se ipak posli. Ode on, da ji vidi, kako žive. Zateče ji zdrave i vesele. Uplašili se ńi dvoje, kad su Boga spazili, a on ji pita, koliko imadu dice. Imali su dvanaestero. Stid ji bilo, da kažu, pa privare Boga; vele: šestero, i izvedu ji prid ńega. Bog jim samo reče: „Koliko vidlivi, toliko nevidlivi.“ Od to doba postadoše ta zatajita dica nevidliva. To su vileńaci i vištice. I danas ima jednako vidlivog i nevidlivog svita, jer se oni jednako i mlože i umiru ko i mi vidlivi ludi.

Narod zove vištice i vileńake *nedobre*, a vračevi i vračare kažu im: *dobrice*.

Kazuju, da je vileńački sastanak i ńiov grad bio u davno doba na Aršań-planini. Onuda je svako daleko obilazio, jer su *nedobre* tamo svoje kolo igrale i ńiov se gajdaš čuo pet sati odaleko od Aršańa. Sad — vele — ima *dobrica* najviše na bristu kod Šida.

Svako mora paziti, da ne staje na mrvice jela, jer *dobrice* kupe mrvice, što od ļudi ostanu, pa zato svako pazi, da jim se ne zamiri i da ne strada.

Vile i vileńake može viditi samo vrač i vračara, a drugi ko ji vidi, mora stradati. Zato se slabo ko i fali, da je vilu vidio.

Ko oće da pozna, ko je u selu *vilovńak* ili *vištica*, taj počme na svetu Luciju praviti stolac, a na badńak svrši. Taj stolac ponese na polnoćku. Kad se o pol noći sveto tilo i krv diže, stane on na taj stolac i pozna sve vilovńake i vištice, samo mora otići ranije iz crkve, jer bi ga posli polnoćke vištice ubile, da ga najdu prid crkvom.

Kažu, da je jedan čovik naručio kod kožušara kožu za polnoćku, a kožušar počeo praviti na dan svete Lucije, a istom na badńak svršio. Ovaj čovik ne sluteći zla ponovi se na badńak u kožu i ode u crkvu. O podizańu upozna on ujedanput sve vištice i vilovńake, pa je i drugima pokazivo, ko je taki, ali mu drugi nisu virovali. Kad su posli polnoćke počeli izlazit iz crkve, dočekaju ga vilovńaci na vratima i ńegov treći komšija udari ga metlom po glavi. Sreća, što je on imo za šeširom stručak vučje gore i u šeširu upisano ime Isusovo, drukčije bi ga vištice ubile, a ne bi mu bilo ni suda ni pravde, jer drugi, koji idu uz ńega, ne vide, da ga ko tuče, nego čuju fićuk oko ńega i glede, kako se on drži za glavu, a na ńemu se kožu raspada na komade.

Kažu, da se svako mora čuvati *pepelinca*, jer one na pepelincu jidu, pa čovik pogodi stati baš u ńiovu zdilu i one ga smlate.

Popovi. Svaki pop, koji može navlačiti oblak, proklet je. Kazuju, da je čovik sina školovo, pa kad je sin izučio škole i prvu misu reko, pita ga otac, što je sve u školama naučio. Ovaj reče, da može oblak navući na očev vinograd, da ga led potuče. Veli otac: „Ajde de, sad nam je vinograd baš urodio, pa da vidim, oće li ga led potući?“ Sin uzme kńigu, stane molit. Oblak se navuče nad ńiov vinograd, led pade i vinograd potuče do zemļe. Otac uze pušku, na

oko nanišani i ubije prokletnika sina i reče: „Eto, sinko, da više ne biješ ničije rane u polu, da mene ne grde ludi za tebe.“

Ludi po smrti. *Ukodlak.* Ukodlak dolazi po noći kući ili ko čovik ili ko druga kakova spodoba. Viđali su ukodlaka ko p s a, ko k v o č k u s p i l i ć i m a, ko veliku k r m a č u; viđali su, da se b u r e vala po avliji, da se p l a s t sina miče, da g u s k a oko kuće gače. Niki se ukodlak javla svake noći ko k o ń. Na vratu mu zvonce, pa zvoni. Stane na ćupriju, uđe u avlija, trči po avliji, po sokaku, selom, a sputan je, sve zveče bukagije na nogama. Višti ko i drugi końi. Ludi stali zaklińati toga końa, a on se stvori čovik i odgovori jim, da je ukro końe od siromaka čovika. Końi su bili sputani u bukagije, a imali su zvonce na vratu, pa je on zvonce zatvorio travom *troskotom.* Zato se ne može spasiti, dok ne dadu za ńega na Đurđevo devet misa i ne vrate gazdi, što je ukradeno.

(Š t o s e p r i p o v i d a o u k o d l a c i m a). 1. Umro čovik oženit, pa posli smrti sto dolaziti svojoj ženi. Žena ostane trudna i devet miseci iza ńega rodi muško dite, a nikom ne kazuje, ko je otac toga diteta. Kada su dite donili na kršteńe i pop meto soli ditetu na usta, poreza on svoj prst. Brže otvori ditetu usta, da vidi, o što se je porezo, i spazi u diteta zube velike, crvene i šilate. Ide pop porodili i pita, ko je otac ditetu? Žena reče, da je zanila prije već što je čovik umro. Dite to nije bilo kočiperno, nego luńavo i sluzavo ko lučeńe. Pop reče ženi, da nadoji dite; a kad ona ditetu sisu u usta, ugrize je dite, a krv joj poleti na prsa. Onda žena reče popu, da je zanela sa pokojnim, ali da joj je zapritio, da nikom ne kaziva, jer će je ukodlak pojisti. Pop je uputi, da u dasku nazabija veliki eksera, pa neka dasku ostavi na kućnom pragu, a šilke eksera gore okrene. Kad on legne kod ńe spavati, onda nek ona sakrije ńegove čižme. Zbila žena tako do veče uradi, a kad je tribalo da on ide kući, pa nije našo čižama, ode on od ńe. Samo joj reče, da pripremi čižme do veče. Odilazeć stade na eksere, ali nije ositio, da ga što boli. Sutradan se skupilo cilo selo, pa glede krvav trag ńegovi nogu, pa ajd svi tim tragom do grobla i upravo do ńegova groba. Otkopaju grob, otvore mu škrińu, pa vide, da je on bos i sve mu stvari krvave. On tako krvav leži na leđima i puši lulu na veliki kamiš. Stadoše ga tri put zaklińati, a kad nije odgovorio, odrežu glogov kolac i zabiju u ńega, a on samo ruknio ko vol pa crko. Odma ubiju selani i dite, pa bace k ńemu u raku i zatrpaju ji obadvoje.

2. Bio čovik u selu, pa otrańivo svake vrsti marve, a ni mu bilo sreće. Ode on vračari, da mu štogod kaže. Vračara mu reče, da se sedam mladi nedila izastopce ispovidi i pričesti, pa neka onaj zalogaj kruva, što ostane iza pričesti, uzme u usta, sažvaće, ali ne pojide, nego neka ga spremi u limanu sklopicu (škatulu), a kad skupi taki sedam zalogaja, neka to sve zakopa pod prag ma koje svoje zgrade. On to učinio

i zakopo te zalogaje pod kućni prag, a marva jim se odma stala mložit i toliko jim se naplodilo marve, da su se zasuli novcem prodajući je. Umre taj čovik, a četrnaest dana iza ńega izginu jim sva marva. Ukućani stadoše plaćati mise za marvu, ali marva gine, kako je počela. Oni kupuj za novce, a marva gine ko i prije. Ponestalo jim novaca Prodaju zemļu, pa kupuju marvu, a marva gine, pa gine. Odu ukućani vračari i potuže joj se, a ona jim reče, neka kupe kravu i neka paze po noći, ko će kravi dolaziti. Kupe oni zbiļa kravu i čekaju prve noći. Prid pol noći eto ti dojde u avliju crni pas, a za ńim se vuče mrtvački pokrov. Pas skoči, da zaguši kravu, ali ga ukućani stadoše zaklińati i pas ode šuteć. Idu ukućani za psom, pa dojdu na grobļe i vide, di pas uđe u raku ńiova pokojnika. Sutradan skupe se ukućani, otkopaju grob i otvore škrińu, a ukodlak leži u škrińi. Šuti, ništa ne govori, samo privraća krvavima očima. Oni stadoše vikati: „Svaka duša fali Boga, fališ li ga ti?“ Kad treći put povikaše, odgovori on: „Falim da!“ — Opet ga pitaju, zašto dolazi i zašto jim marva gine, a on spomenu, kako je zalogaje kruva iza pričesti ispļunio i zakopo pod kućni prag, da se marva mloži, pa zato da marva i gine, jer nije ništa blagosovļeno, što je krivo stečeno. Nego, ako oće, da oslobode i sebe i ńega, neka plate devet sveti misa na Đurđevo, kad se u crkvi ulari blagosivļu i nek donesu te zalogaje kruva ispod praga, pa zakopaju s ńime u raku. Kad su ukućani to učinili, pa zalogaje zakopali i devet misa platili, oslobodila mu se je duša tereta, pa nije više dolazio, niti je marva ginila.

3. Išla divojka noću na divan, pa povela sobom brata od osam godina. Kad se je poslim deset sati noći vraćala s divana kući selom, spazi ona, da se ništo crni na putu. Kad oni bliže, a to čovik. Oni pojdu oko čovika, al on prid ńi. Oni da će na drugu stranu, al on opet pripriči stazu i uvati divojkina brata. Divojka spopade čovika, da obrani brata, pa se stadoše boriti tako, da je čovik bratu glavu razlupo, i dite palo na zemļu ko mrtvo. U to zapiva oroz, a čovik pobiže u grobļe. Divojka zaboravi i brata svoga, pa potrča za čovikom i vidi, kako se jedan grob otvorio i opet zatvorio. Ona skide ispod vrata svoju maramu crvenu i sveza na križ, pa ode po brata i odvede ga kući. Sutradan usiku seļani glogov kolac i maļ, pa dojdu na grobļe. Kad su grob raskopali, al ukodlak leži na livoj strani i puši čibuk. Liva mu ruka pod glavom, a desnu opružio po sebi. Divojka stade više rake, a on je pogleda. Bilo mu je lice crveno ko šipkovina. Spaziv divojku vikne: „Opet si tu!“ — Ona odgovori: „Opet sam tu! Da! došla sam opet.“ — Opet joj on veli: „Moli Boga, kog moliš, da te opet ne ugrabim. Znala bi ti, ko sam ja.“ — Onda ušuti, a seļani ga stadoše zaklińati. Zaklińu ga tri put, a on ne odgovara, nego još boļe dimi i puši. Onda jedan čovik metne kolac ńemu povr slipog oka, a drugi udari maļem po kolcu, pa brizne iz glave crna krv. Ruknio je ko vol, pa crko, a oni ga zakopali i otišli kući, pa više nije dolazio.

4. Sidilo jedanaest divojaka na sokaku, a momci ne dojdoše na divan. Jedna će divojka drugima: „Mile druge, uzalud sidimo, kad

momaka nema.“ — Još ona to ni ne doreče, al eto ti jedanaest momaka, jedanaest ukodlaka, pa svaki zgrabi po divojku. Koji je najposli pograbio divojku, pogleda je i vidi, da nije lipa, pa je ostavi i ode, ali divojka pojde za ńim, da vidi, kuda će, i spazi, da ode u grobļe. Kad u jutro, nema drugi divojaka. Onda ona reče ńiovima roditeļima, da su ji odveli ukodlaci. Tri godine plakali roditeļi i rodbina za divojkama. Tri godine iza toga isprosi momka iz sela ovu divojku, i ona se uda za ńega. Kad bilo na dan vinčańa, kad se mladi u večer tribali da polože, dojde onaj ukodlak po divojku i zove je sa sobom. Momak ne da, veli: „Ona je moja vinčana žena.“ Ali ukodlak navalio: „Mora da ide.“ — „Kad je tako,“ veli joj momak, — „idi, pa vidi, što će biti.“ Divojka ode s ńime u grobļe do ńegove rake, pa s ńim i u raku. Ovdi je pita momak: „Jeli boļe u zemļi ili na zemļi?“ A divojka veli: „U zemļi.“ I kaže momku, da bi ostala kod ńega. On nije tio, da ona ostane, jer je već s drugim vinčana, nego joj dade šibu, da spasi ńega i ńegove drugove i svoje druge. Reče joj, nek udara redom po deset grobova, pa nek onda ide grobļu na vrata i udari svakog, ko kraj ńe projde. Divojka ošinu po grobovima i stade na vrata, a grobovi se pootvaraše, pa sve izlazi iz groba muško i žensko. Kako dolaze do ńe, udara ji divojka šibom, a oni se rastaju. Divojke se kupe oko ńe, a momci se vraćaju u raku. Kad se grobovi zatvoriše, pitaju divojke drugu, ima li tri sata, kako su one otišle, a ona jim veli, da su to već tri godine prošle. „Vašo su vas,“ veli, „majke i oplakale i zaboravile, a ja sam se danas udala, samo se još nisam položila, jer sam morala u grobļe, da vas spasim.“ — Divojke odoše s ńome u svatove, pa je svatovi odvedoše u kućar mladožeńi, a divojke ostadoše te noći med svatovima, i sva jim se rodbina skupila, pa glede divojke, a one su bile i mlađe i lipše već prije tri godine.

5. Bio čovik soldat, pa umre i postane ukodlak. Kako je tako odo po noći, dojde u kolebu, di je gorila vatra. Ukraj vatre ležala dva čovika, jedan do vrata, a drugi s druge strane vatre. Soldat, ukodlak, uuide u kolebu, pa stane na nogu čoviku, što je ležo do vrata. Taj čovik bio budan, a imo na vratu patrice, pa se Bogu molio. Kako soldat unide u kolebu, pita ga čovik, što bi on. Soldat reče, da je on ukodlak i da će ga odvesti sa sobom. Čovik se odma dositi jadu, pa pograbi rastov oblić i udari ukodlaka. Ukodlak spopade ńegova druga, a drug čvrsto spava. Ovom čoviku, što je bio budan, pomogoše patrice, pa je bio jači od ukodlaka i baci ga iz kolebe. Ukodlak ode do bunara, pa zgrabi đermu, da je zavali, a čovik poleti za ńim, da ga udari ugaratkom. Ukodlak biži, pa opet stane, a čovik opet za ńim. Bilo tako u dva u tri puta, pa i oroz zapiva, a ukodlaka nestane. Ovaj čovik pojde natrag, pa je išo dva dana i dvi noći, dok je do kolebe došo. Kad se je vratio, zateče još druga, di spava, a nije se budio, jer se nijedan čovik ne može razbuditi, kog ukodlak zatekne da spava. Istom, kad mu se je drug javio, probudio se je čovik i začudio se jako, što je spavo dva dana i dvi noći.

6. Kažu, da je bila u Otoku, u Ilarkovoj kući divojka, odrasla od maloće s momkom iz istog sokaka. Volili se ko dvoje golubova, ļubili se od maleni dana. Oci su jim skupa drugovali, majke jim se prije nazivale, a oni se mladi zavirili, jedno drugog tvrdom virom zvali. Kad je došlo za ženidbu doba, pa divojku momak isprosio, prošli gosti mali i veliki, još divojka za prstenom čeka. Kad je bilo uoči tog dana, sila cura na sokak na klupu, čeka momka, al ga dugo nema. K ńoj dolaze ńene drugarice, pa divojka s drugama popiva. Bilo to o svetoj Kati. Pivale su:

Ugovor sam s dikom sastavila,
Do smrti ga ne bi ostavila;
Al se ništa tiji vitrić kreće,
Sve bi rekla: dobro biti ne će
Ili Milki il' ńezinoj diki.

Vidiš, żeļo, da je prsten blizu,
Što mi, zlato, ne šalješ avizu
Il po seki, il po miloj mami,
Ili dojdi, da tvrdimo sami.

Momak sa svojim društvom odgovara:

Mila draga, ti ćeš pogoditi,
Što ti reče, dobro biti ne će.
Ništo me je oko srca steglo,
Pa je ladno ko gujino leglo.
Al ti reko po iļadu doba:
Ļubit ću te do mrtvoga groba.

Ako j' doba, da idem do groba,
Doć će moja duša, da te kuša.
Volim tebe kao svoje oči,
Pa ti moram na kapiju doći,
Da ti reknem, što novoga ima,
Kad se prostim s mojim drugovima.

Dojde momak divojki i pripovida joj, da ga steže okolo srca još od rana jutra, a to je sad bilo jedanaest sati noći, i veli joj, da će teško dočekati sutra to doba. Divojka zajadikuje, jer u sridu triba da je vinčańe, i kaže, da mu se je klela: ńegova do groba i posli groba. Momak ostane kod ńe do jedan sat iza pol noći i na rastanku reče joj: „Ako se ne vidimo živi, poađat ću te iz groba u ovo doba". — Kod kuće se momku odma steška, a oko jedanaest sati prid pol dana već nije ni za se zno. U jedan sat izdane. Položili ga, da mrtav leži na siniji. Otac, majka, rodbina i svati plaču, a dojde i divojka. Nije pristalo, da za ńim nariče, nego uzdane suznima očima, poļubi ga i šapne: „Tvrda viro, kako si mi reko, nije dugo, pa si i dočeko", i zatakne mu bilo čapļino perje za kapu, da se zna, da joj je mladoženńa, a kradom ispod pokrova razveže mu maramu, kojom su mu noge bile svezane. Sutradan po ukopu porani divojka na momkov grob i zaplače na grobu:

Faļen Isus, moja živa żeļo!
Progovori meni, crna zemļo.
Danas mi je danak za vinčańe,
A di mi je moje milovańe?
Valda si mu, zemļo, doteščala,
Dok me moje vira zaboravļa.
Zašt mi, željo, što ne progovoriš,

Ko nedavno što si progovaro,
Da b' se za me i u grobu staro?
Znaš li, żeļo, što smo pripivali,
I ti meni i ja, srce, tebi?
Zar je nama zbiļa zadńe bilo,
Kad je tebe srce zabolilo?
A znaš, što si onda govorio,

Da nas niko ne bi rastavio?
Znaš li, zlato, na zadńemu časku,
Kad si na me glavu naslonio,
Na svoje se srce potužio,
Bog sam znade, kako mi je bilo,
Kad sam vidla, da ti klańa tilo.
Sad je evo na istinu došlo
Ono tajno naše govoreńe,
Za to sam ti došla na viđeńe.
Pruži, srce, tvoju desnu ruku,
Pruži ruku, pa uzmi jabuku,
Što ti tvoja tvrda vira daje.
Znaš li, żeļo, na poslidńem časku,
Kako si mi tvrdo obećavo,
Da bi došo ispod crne zemļe,
Da ne b' nikom prigorio żeļe.
Sunce jarko, ugrij crnu zemļu
I u zemļi moju živu żeļu!
Valda ne znaš, moje milovańe,
Da su tvoje noge rasputane.
Ustaj, luče, vodi me do kuće.
Ja govorim svojoj tvrdoj vjeri,
Oću l', zlato, ostat do večeri,
Je l' ti voļa, da ja ovdi noćim,
Da se, zlato, na grobu ukočim?
Mrtva żeļo, prid okom se stvori,
Pa mi samo jednu odgovori:
Ti si reko, da ćeš se ženiti,
Misliš mene mladu zaprositi,
Il me možeš drugom prigoriti?
Danas nam je evo prvi danak,
Pa sam došla k tebi na uranak.
Pruži, srce, svoju desnu ruku,
Pruži ruku, da se bar rukujem,
Došlo doba, da kući putujem.
S Bogom ostaj, živa żeļo moja,
Ode kući tvrda vira tvoja!
Nemoj više, da te żeļa traži,
Kad si reko, u snu mi se kaži!

Dojde advent i božićno doba. Divojku prose, a ona ne će, nego samo kod kuće tuguje. Druge dolaze i mole je, da s ńima na prelo pojde, ne bi l' ondi momka odabrala, a pokojnog svog zaboravila. Ode s ńima, i nagovore je na prelu, da zapiva. Bilo je jedanaest sati noći. Ona zbiļa povede:

Misec sjaji, mene dika taji.
Diko, taji, nikom ne odaji.
Vidiš, diko, misečine sjajne,
Zašt' ne dojdeš, da ti kažem tajne?

Kad ona ispiva, uđe u sobu momak. Pogledaše ga divojke, al ga ne poznaju, misle: iz drugog je sela. Samo ga poznade prava divojka po bilom perju za šeširom. On sidio na prelu ne govoreć ni riči, a divojke se prid pol noći razilazile. Ostade on sam sa svojom divojkom. Uslobodi se i ona, pa izide, a on za ńom u ńezin kućar. Tako je dolazio svake noći i osto od jedanaest sati do jedan po pol noći, ali nikad s ńom nije riči progovorio. O korizmi pojde se divojka bojati ńega i potuži se jednoj baki u kući. Ova ga dočeka jedan put kradom u kućaru i sveza klupko konaca za ńegovu čižmu, a momak ode. Sutradan oni za koncem u grobļe i vide, da je uvučen u momkov grob. K večeri opet dojde momak divojki i veli, neka pojde s ńim k ńemu, jer je noćas jedva došo svojoj kući, tako je teško vuko desnu nogu, ko da su za noge verige svezane. Divojka ga zagovara, veli: „Dok prije spremim stvari svoje“. Sprema ona, a on nestrpļiv veli: „Ajde“. Divojka će: „Dok najdem dukate“. Već bilo momku dogara, jer je grobļe daleko, a jedan sat blizu, i uze je za ruku. Dojde ona s ńim do grobļa, pa k ńegovu grobu, a grob mu otvoren. Šaļe on divojku unutra, a

ona ńega, jer mu mora stvari dodavati. Uđe on u grob, pa viknu druga do sebe: „Ustaj, druže, došla je večera“. Divojka se uplaši i pobiže glavom bez obzira, a on iz groba, pa leti za ńom. Čuje ga divojka, stići će je, a kuća joj daleko, pa uleti u kuću, di je vidila sviću kroz prozor. U kući ni žive duše, samo mrtav čovik na zemļi. Divojka zaklenu vrata, a ńen momak kuc u prozor: „Druže, otvori!“ — Mrtvi odgovara: „Ne mogu ustati, noge su mi svezane“. U to udari jedan sat i momak ode. — Divojka se razboli i umre od stra, ali reče svojima, nek uvik mrtvom noge vežu, da ne bi dolazio, ko što ńen momak k ńoj.

7. Bila u selu divojka. Imala momka i volila se s ńime pune tri godine. Zavirilo se jedno drugome, pa nit on da uzme drugu divojku, niti ona da pojde za drugoga momka. Baš prid svatove dojde mu zapovid, da mora za cara na vojsku. Uzdiše momak, plače divojka, ali carska je rič, pa se slušati mora. Što će jadan? Spremaj se, pa idi u vojsku. Dojde i dan, da se mili ŕastanu. U večer uoči toga dana sidi ńi dvoje prid ńezinom kućom na klupi. Ogrlila ga ona oko vrata, pa uzdiše: „Ne idi, zlato, povratit se ne ćeš!“ — Momak je slobodi, ali mu je i samom teško na srcu. Obeća joj, da je ostaviti ne će, a ona ńemu, da ne će za drugoga. Kad vojna projde i vojska kući dojde, eto onda i ńenog vojna po ńu, da je vodi svojoj kući, da mu bude staroj majki zamina u kući. Zora zabili, a oni se rastadoše. Dugo za ńim gledi divojka, a kad joj ga nesta sa vidika, vrati se ona svojoj kući. Tugovala je, venula je, ali pomoći nema. Projde godina prva, projde druga i treća. Stužilo se divojki, pa piva:

Oj cesaro, silovit vladaru,
Ili miri, il zemļe podili.
Pusti momke — ostaše divojke.
Već divojke side pletu vlasi,
A junaci bile briju brade.

Još odbroja divojka iznova tri godine, a dragoga nema, pa nema. Nastade godina sedma, a junaci se vraćaju kući svojoj. Sve svoj svome ruke raširiva, sve svoj svoga grli i ciliva, a ńenog dragoga nema. Pita junake: „Vidiste li mi drago?“ A oni vele: Jesmo i nismo. Podolazile četa za četom, prid svaku leti divojka, svakog junaka divojka sustavļiva, svakog bratom brati, svakog Bogom zaklińe, da joj kažo, di l' da joj je dragi? Kad poslidńa četa kući došla, pita divojka i tu junake redom, pa kad došla do zadńeg junaka, veli joj ovaj: „Tvoj je dragi poginio, više ga nema. Baš kod mene je stajo, kad ga je tane pogodilo.“ Ne viruje divojka, da su istiniti glasi, pa čeka, ali ga ne dočeka. Ide ona vračari, da joj dragog primami. Ova joj reče: „Idi ti u mladi petak o polnoći na grobļe, pa nakupi mrtvački kosti, a u mladu nediļu kuvaj ji do pol noći, pa će ti dragi doći“. — Ode divojka u mladi petak i nakupi kosti, a u nediļu kuva i čeka. Kad kucnu ponoć, eto ti dragog na kućna vrata. Dojašio na bilu końu.

„Ajde, da žurimo“, reče joj dragi. Divojka uze svoje ruo i ide do ńega na końa. — Pomrčina, ne vidiš prsta prid očima, a końjuri sve uzagrapce. Pita je dragi: „Nit je misec, nit je dan. Je li tebe, draga, stra?“ A ona veli: „Kako bi me bilo stra, kad sa dragim putujem?“ — Onda joj on reče, da mu se pridrži za ruku, a divojka ositi, da je ruka ledena ko mrtva. Opet lete daļe još podaleko, a dragi je iznova zapita: „Nit je misec, nit je dan. Je li tebe, draga, stra?“ Divojka se malo poplaši, ali opet odgovara: „Kako bi me bilo stra, kad sa dragim putujem?“ — Dragi joj veli, neka ga ogrli oko vrata. Kad ona posluša, ali ti to zglavak do zglavka, kost na kosti, a na cilom vratu ni kože ni mesa. Idu još, idu, pa je i treći put dragi zapita: „Nit je misec, nit je dan. Je li tebe, draga, stra?“ Sad se već divojka tresla ko šiba na vodi, ali ipak reče: „Kako bi me bilo stra, kad sa dragim putujem?“ — A on joj kaže, da ga poļubi. Kad ona usta k ustima, ali u ńega zubi gvozdeni, a usijani ko da su iz kovačkog vigńa. Dojdoše oni do grobļa. Momak sjaše s końa, sveže ga za ogradu grobļa, skide i ńu s końa, pa joj reče, da mu poišće glavu.[1] Kad divojka prste u glavu, ali u dragog glava trula. — On je uze za ruku i uvede u grobļe. Dojdoše do ńegova groba, a raka otvorita. „To je moja kuća“, veli on divojki, „ajde unutra“. Divojka ne će nikako prije ńega u grob, nego ga nutka, da on prije uniđe. Kad je unišo, pa je zovno, reče ona, nek pričeka, dok mu prida stvari. Dodaje ona sve košuļu po košuļu, sve maramu po maramu, dok joj on ne priviknu srdito: „Žuri unutra, dok ne svane“. Ali divojka se dositi, da bi sad mogla uteći, pa put pod noge i poleti glavom bez obzira. Kad je ovaj vidio, da divojke nema, skoči i on iz rake, pa za ńom. Ona biži, a čuje ńega iza sebe. Kuda će sirota, ne zna ni sama. Najednom spazi ona, da se ništo svitli. Opazila je sviću u jednoj kući. Uleti onamo na vrata, pa zaklenu vratu iznutra. Kad se ona ogleda po sobi, ali tu nigdi žive duše, samo na pol sobe leži mrtav čovik, a do ńega gori svića. Ukodlak lupi na prozor: „Druže, otvori!“ — „Ne mogu ti otvorit“, odgovara mrtvi, „kad mrtav ležim, a skrstite mi ruke.“ — Opet on viče: „Druže, otvori!“ — „Ne mogu ti otvorit, kad mrtav ležim, a svezana mi usta“. — On se javi i treći put: „Druže, otvori!“ — „Ne mogu ti otvorit, kad mrtav ležim, a noge mi svezane“. U to zabili zora, pitli zapivaše, a ukodlak pobiže u grobļe. Sva sreća, što su u ovog pokojnika bile noge svezane, jer da nisu, usto bi on, pa bi se poukodlačio i otvorio bi svom drugu vrata, pa bi razderali divojku. Zato svakom pokojniku rođaci i ukućani svežu noge, da ne dolazi kući posli groba, a ovog siromaka soldata nije saranila ni majka ni rod ni kuća, no tuđa nemilosna ruka, ko kad živinu za plot bace, pa se je za to poukodlačio.

8. Bio kraļ, pa imo kćer divojku. Kći se kraļeva razboli i umre, a nije se ispovidila na čas smrti. Zakopali su je u crkvi. Kad su je

[1] Poiskati glavu znači malo prstima počešati.

saranili, dolazila je ona svake noći svojima roditeļima, pa lupa i viče. Kraļ posla *šilboka*, da straži kod ńezina groba. Kad je bio čas, da ona izajde, ne ode ona svojima rođacima, nego pojide šilboka, pa ode opet u svoj grob. Kad oni u jutro došli, da vide šilboka, al ńega nema: pojiden je, samo mu kosti ostale. Kraļ slo od to doba svake noći šilboka. samo da kći ne dolazi kući, a ona ustajala svake noći, pa uvik šilboka pojila. Već se je znalo, ko u crkvu ode da straži, da ne će iz crkve napoļe izajti. To čuo i jedan siromak soldat, pa se sam prijavi kraļu, da će ići šilbočiti. Kraļ ga zbiļa pošaļe, a čim je on došo u crkvu, legne pokraj ńezine škrińe. Kad došlo doba, da ona izide iz groba, otisne ona zaklopac svoje škrińe upravo na šilboka, pa ustade i oda po crkvi, a ńega ne vidi. Traži ga svuda, po crkvi lupa i viče: „Oče moj, oče moj, zašt' mi i danas ne posla večeru?“ Kad je opet morala u škrińu, legne ona i privuče zaklopac na se, a soldat ustade, uze pušku i stražio je opet daļe do jutra. U jutro dojde kraļ prid crkvu, progleda kroz kļučanicu i vidi živa šilboka, di straži ukraj škrińe. Ode kući i kaže kraļici, pa dojde i ona i opazi šilboka živa. Oni ga ispitaju, kako je bilo, a kad jim on sve ispripovida, ostaviše ga, da i drugo noći šilboči. Te noći bilo ko i prve. Kad bilo treću noć, ne tide šilbok da legne ukraj škrińe, već stade čelo glave kraļeve kćeri, a puškom operti u daleko oko sebe, da ona ne može k ńemu. Kad je ona otisnila zaklopac, izajde i traži šilboka, ali ga naći ne može. Viče ko prve i druge noći, a najposli ode za oltar, di su bile kosti oni prvašńi šilboka. Ršte kosti i pucaju, a šilbok gleda pa šuti. Šilbok čuje, di oroz zapiva, pa zna, da će ona sad u škrińu, pa je stade zaklińat: „Svaka duša fali Boga; fališ li ga ti? Ona šuti, a on je pita drugi i treći put. Kad treći put zapita, odgovori ona: „Falim da!“ — „A što tražiš ovdi?“ — „Tebe šilboka“. — „Pa što bi sa mnom?“ — „Da se udam za tebe“. U to zabili zora, a ona se oprosti svoga teška i osta živa. Kad u jutro došo kraļ s kraļicom i progleda kroz kļučanicu, ali ovi dvoje šeću po crkvi živi i zdravi. Obradova se kraļ i sva kraļevina, pa kad su izveli šilboka iz crkve, udadu odma kraļevu kćer za ńega. Posli su oni živili sretno i veselo, i kažu, da su imali devet sinova ko devet ždralova.

9. Bila dva brata na konaku u livadi, jedan kod końa, a drugi kod goveda. Naložili vatru, pa se griju i divane pokraj vatre do jedanaest sati. Kad je jedanaest sati prošlo, reče mlađi brat starijemu, da je ogladio, a ovaj odriže kruva i slanine, da malo slanine poprži i kruva namasti. Mlađi zadrima, legne i zaspi, a stariji masti kru, ali najedanput dojde čovik, sidne kraj ńega, natakne žabu na ražań, pa je cvrļi pri vatri, a mast iz žabe nadnosi nad kru ovoga čovika, da kapļe na kru. Ovaj ga stade tirati od sebe, ali nepoznati samo šuti i masti kru. Stariji se brat razļuti, pa ga udari vrućom slaninom po ustima, a ovaj se ni ne miče, nego okreće žabu i masti kru. Sad stariji brat stade buditi mlađega. Privraća ga, drma ga, vučo ga za nos, za uši, za kosu, ali onaj šuti pa šuti, spava ko zaklan. Kad je vidio, da ne može brata izbudit, uze on ugaratak, pa lupi nepoznatoga

po ustima, ali se ovaj ne miče, ko da u drvo lupaš. Onda on pomisli, da to nije pravi čovik, nego kakova sablast, a sablast se tira sikirom. On lupi ušicama sikire toga neznanca, ali se taj ne miče, nego vrti žabu i masti kru. On udara pet šest put brata držalom sikirnim, da ga probudi, pa vidi, di ovaj tuđin uvik namigne, kad on na brata zamane. Uplaši se stariji brat, pa zazove ime božje: „O Bože, pomozi! Ko je to uza me?!" Tuđinac rastvori usta i pokaza zube, crvene i sjajne, gvozdene a usijane. Odma se brat dositi, da je to ukodlak, a zno je, kako se ukodlaci tiraju, pa ga stade udarat ušicama svoje sikire, a svaki put, kad je udario, vikne: „Jedan". Kad ga je deveti put udario i reko: jedan, nestade ukodlaka. Kad je bilo dva sata iza pol noći, probudi se mlađi brat sav izubijan. Usta mu ispurena vrućom slaninom i ugaratkom drveta, poznaju se ušice od sikire, a na ustima mu pečena žaba. To je, kadgod je stariji brat udario ukodlaka, a nije kazo: jedan, uvik je udario mlađeg brata misto ukodlaka; a ono, što je ukodlak namigivo, namigivo je zato, da se mlađi brat ne probudi, jer kad god ko spava, pa ukodlak na ńeg namigne, onda se on ne može razbudit, nego spava još kruće već prije. Kad se je malo razdanilo, a braća opaze nedaleko od vatre mrtva crna psa. To je bio taj ukodlak, jer kad ukodlaka devet put udariš i svaki put kažeš: jedan, pretvori se on u psa i crkne.

10. Bila jedna pusta kuća. Ni žive duše nije bilo u ńoj. Sav se svit razamro. Bilo zimno doba. U tu se kuću kupile divojke, a nisu imale momaka. Jedan put predu divojke i pivaju:

Predem preļu, okrećem vreteno,
Još da mi je momče nežeńeno!
Mile druge, grijota do Boga,
Što nemamo svaka po jednoga;
Mi smo došle do vrimena svoga,
A nemamo momka ni jednoga.
Daj nam, Bože, dvanaest momaka,
Nek se stvore kod nas divojaka!

Istom one dopivale, ali eto ti dvanaest momaka. Idu u sobu jedan za drugim, pa sidaju redom do divojaka. Side i razgovaraju s divojkama, samo sakrivaju zube. Jedan se privari, pa se nasmija, a divojka mu spazi zube crvene i sjajne, skoro krvave. Divojka odma šapne svojima drugama, da su to ukodlaci, pa ukine svoj kožušak i dade momku do sebe. Veli mu: „Čuvaj to, dok ja donesem kudiļe od kuće." On je pusti, da otide, a divojka se više ne vraća. Drugoj puče vreteno, a ona ode kući po drugo. Tako se sve izlagaše, a ostade u sobi s ukodlacima samo jedna. Misli i ona, kako bi se izlagala, ali u to spazi na penǵeru čovikà s rogovima. Ona ńima reče: „Gle, čovika s rogovima". Zbiļa, čim oni ńega spaziše, poizlaziše jedan za drugim iz kuće, jer ukodlak ne može gledat rogove. Stadoše prid kućna vrata, pa čekaju divojku. Divojka otvori penǵer, pa skoči

na sokak. Tu je dočeka čovik s rogovima i reče, da je on sveti Petar, pa da je metnio rogove samo da ukodlake poplaši, i veli, da je uvik dobro uza se rog nosit, jer se ukodlaci boje rogova. A divojki kaže, nek ide kući natraške, pa je ne će ukodlaci naći. Ona ode kući, a kad je legla u posteļu, pokuca joj ukodlak na penǵeru i govori:

Evo, curo, onaj, koga voliš!
Moli Boga, divojko, kog moliš,
Da ni bilo svetog Petra,
Ne b' ti danas čula p'jetla;
Što si momka poželila,
Ne b' se glave nanosila.

Otide od ńe i više joj nije dolazio. Kad su u jutro došle divojke u onu sobu, ali najdu divojkin kožušak sav rastrgan. To su ukodlaci rastrgali, kad su vidili, da su ji divojke privarile. Pa tako se one nisu više kupile na divan u onu sobu.

11. Bio je čovik, koji nije zno, što je stra, a želio je, da i to znade, i uvik je pito, da mu kažu, di bi mogo naći stra. Upute ga ļudi, da ide noćivati na grobļe, pa će znati za stra. Ode on na grobļe. Kad je bilo doba, da mrtvi izlaze, on sidne, da vidi, otkuda će ko izajti, pa spazi, di na jednom grobu stoji čovik i skida odilo sa sebe. Kad je poskido, poviša odilo na križ, pritvori se u krmaču i ode u selo. Ovaj čovik ode na grob, poskida svoje odilo i obisi na križ, a to lipo odilo sam obuče. Kad bilo sat posli pol noći, vrati se krmača iz sela, pritvori se opet u čovika, ali kada se je sto oblačit, vidi, da to nije ńegovo odilo. Spazi svoje odilo na ovome čoviku, pa dojde k ńemu, pa išće. Ovaj nije tio da dade, a u to se moro mrtvi vratit u grob, pa ode u tuđem odilu. U jutro ode ovaj čovik, što nije zno za stra, ukućanima ovoga pokojnika i pokaza jim odilo pokojnikovo, a ukućani odsiku *glog jedinak* i dojdu na grob, ubiju ukodlaka, pa nije više izlazio iz groba.

12. Bio u selu vodeničar, pa imo jako dugačku bradu, a kro je i brašno i žito, kad bi mu ko na meļavu donio. Umro taj vodeničar, a seļani pogode drugoga i pošaļu u vodenicu. Kad bilo odma prve noći, dojde pokojni vodeničar ko ukodlak i pojide novog vodeničara. Pošaļu seļani i drugog onamo, pa i ńemu dojde ukodlak i pojide ga. Ketuši pošaļu i trećeg. Ovaj zno, što se je dogodilo prije ńega, pa u večer nije lego spavati, već naložio u vodenici vatru, pa se grije. Izbi jedanaesti sat, a niko pokuca na vrata. „Ko je božji?“ javi se ovaj iznutra. — „Ja. Gazda ove vodenice“. — „Nema tu drugog gazde do mene“, odgovara mu ovaj iz vodenice, a onaj sve jače lupa i viče: „Otvori!“ Ne može novoga osolit, da otvori, nego on reče pridošlici: „Ja ću svrdlom probušiti dasku, pa ti unidi, a vrata ti ne otvaram“. Zbiļa probuši on malo svrdlom, pa vikne pokojnom, neka provuče kroz rupu najprije bradu u vodenicu, da mu ne bi zapińala,

kad se stane provlačiti. Pokojni ga posluša i pruži bradu, a ovaj brže zabije klin u tu rupu, pa prikujo ukodlaka bradom za vodenicu. Kad u jutro došli k e t u š i, da vide vodeničara, ali najdu pokojnog, di visi prikovan bradom za vodenicu. Oni odsiku *glogov jedinak* i ubiju ukodlaka, pa više nije nikada u vodenicu dolazio.

13. Bila kuća u selu, di su se kupili momci i divojke u večer na divan. Jedan put se dogovoro momci s divojkama, da će momci poniti novaca za pilo, a divojke nek donesu jila za večeru, da se malo počaste. Kako rekoše, tako učiniše. Skupiše se druge večeri, pa se vesele, jidu i piju. Kad jim je malo ponestalo vina, triba da koji momak ode u birtiju po vino. Moralo se je prolazit ukraj grobļa. Ne će nijedan da ide. Sve tiraju jedan drugoga. Ipak se ojunači jedna divojka i kaže, da će ona ići. Ode ona i projde pokraj grobļa. Kad je kupila vina u birtiji, pa se opet vraćala kući ukraj grobļa, spazi ona n i š t o b i l a n a d r u m u. Savije se i povuče to za sobom. Mislila je, da se je koji momak pokrio pońavom, pa lego, da je plaši. Dojde ona u sobu med momke i divojke, pa broji momke redom, a svi su u sobi. Onda ona istom uvuče isprid kuće to bilo u sobu. Kad oni pogledaše, ali to m r t v a č k i p o k r o v. Pogađaju, čije bi to bilo, ali niko pokuca na penǵer i viče: „Dajte meni moje!“ — Oni spaziše čovika na penǵeru, pa baciše brže boļe pokrov napoļe. Čovik otvori penǵer, pa baci pokrov iznova unutra. Tako se je to bacalo, dok orozi ne zapivaše. Onda on ode. On je mislio, divojka će doneti pokrov, otkud ga je i uzela, ali ona to nije tila. — Druge noći spava divojka u svom kretu, a posli jedanaest sati lupa ukodlak i opet joj viče: „Daj meni moje!“ pa joj baci pokrov u sobu. Divojka ńemu odituje, ali ne će da izajde, da mu pokrov napoļu pridade, jer bi je ukodlak razdero. Kad je vidila, da ne asni, nije mu više pokrov nį oditavala, nego ostavi pokrov u sobi. Sutradan pokaže ona pokrov svojima roditeļima, a róditeļi i ukućani odu s divojkom na grobļe, da vide ukodlaka, pa da ga ubiju. Spaze na jednom grobu razrovanu zemļu ko krtičinu, pa kopaj i dokopaju do ńega. Kad oni otvorili škrińu, ali ukodlak l e ž i p o t r b u š k e, a okrenio leđa gori. Oni ga stadoše zaklińat: „Svaka duša fali Boga, fališ li ga ti?“ Ne odgovara. Zaklińu ga drugi i treći put, a on šuti. Onda stade i divojka da ga zaklińe. Govori mu prvi put, govori mu drugi put, a on ništa. Kad ga treći put zaklo, okrenu se on i dune ustima na ńu, a m i s t o ńe o s t a d e o n d i p r a i p e p e o. Ukućani brže spopanu glogov kolac i udare mu kroz leđa u zemļu. Kad je kolac samo još malo virio iznad ńegovi leđa, viče jim on, n e k z a b i j a j u d a ļ e, a kad ne tidoše, reče jim: „Sretni ste, što ga niste i daļe udarili, jer bi svi glave pogubili.“ Onda rukne i crkne, a oni ga zagrnu zemļom. Više nije dolazio, ali je i divojke nestalo, nikad je više ne vidiše.

14. Kogod što u k r a d e, mora n a s m r t n o m č a s u o č i t o v a t ukućanima, da namire, da ne bi on nespokojan posli dolazio noći u u kuću. Kažu, da je bio sin u oca, pa čuvo goveda. U svakom guvnu,

di su goveda, ima prid marvom kamen soli u jaslama, da ližu. Taj mladić namirļivo svoja goveda, pa ukro od komšije kamen soli i do svojim govedima da ližu. Umre on ne iskazav to na smrtnom času, a sedme noći čuju ukućani po kući strašnu lupu, padaju zdile i lonci, ruše se kotlovi i čabrovi, a niko ne smije da vidi, što je. To trajalo od jedanaest do jedan sat noći. Tako je dolazio svaku noć, a svako jutro vidili su, kako je pet svoji prsta soļu zaprašeni otriso o kućna vrata. Kad bi žene poližile svoje stvari i povišale ob noć po avliji, da se suše, vidile su, da je crni pas priskočio priko tarabe, uzo dugački prut i udaro po košuļama opet od jedanaest do jedan sat iza pol noći, a jutro je ipak sve čisto bilo. Nagovori ih niko, da plate Grgurske mise, ne bi li se zla oslobodili, pa opet nikako asne. On dolazi ko dolazi. Roditeļi mu pobigli na stan, a on dolazio i tamo. Ondi ga počeli zaklińati govoreć po običaju: „Svaka duša fali Boga, fališ li ga ti?“ — On ne odgovori ništa, nego šuteć ode. Ipak je i posli dolazio, a onda jim reknu seļani, nek odsiku *gložić jedinak,* pa nek idu u grobļe, da ga vide. Ne tili to roditeļi, jer se tako samo na ukodlaka ide, ali kad nije asne, probat će i to. Dojdu kolcem do grobļa, otkopaju raku, otvore škrińu, a on leži poleđice u škrińi i puši čibuk. Roditeļi ga stali zaklińati: „Svaka duša fali Boga, fališ li ga ti?“ Tek treći put odgovori: „Falim da! Ja ko i vi.“ — „Pa zašto dolaziš?“ — „E! — veli — ukro sam soli i reko misniku, a nisam vama, pa da namirite. Zato mi je suđeno, da još dvi godine ovako odam.“ Kad oni vidili, što je, maknu ga glogovim kolcem u tri put u zatiļak, a kad je treći put dobio, rukne on ko vol i izdane. — Od onda više nije dolazio.

15. Kad zvoni pozdravļeńe i posli pozdravļeńa malo zvonce za duše mrtvi, mole se Bogu i ļudi i žene za pokoj znani i neznani, jer vele, da je nika žena imala kumu, pa čula za ńu, da je umrla, a nije povirovala, nit se Bogu pomolila, da joj bude spokojno. Iza tog prošla dva tri miseca, a iz kumina sela došo blagosov u ńiovu crkvu. Bila i ova žena u crkvi. Kad je izlazila iz crkve, spazi u tom blagosovu (procesiji) i pokojnu kumu. „Oj, kumo! — veli — meni kazuju, da si umrla, a ti živa!“ I pride kumi, pa je poļubi. Kuma se nasmija, a žena protrne i bezobzirce poleti kući. Vidila je u kume gvozdene zube, usijane, pa se crvenili ko crvena šipkovina. Dojde kući, pa svo jaoj, pa jaoj i treći dan izdane, a prid smrt rekla je svojima, da se mole za svakog pokojnika, pa će drugi i za ńi.

16. Bila su dva virna druga. Jedan se razboli, pa kad je vidio, da će umriti, zovne svoga druga i reče mu: „Vidiš, druže, da ću ja umriti, ali ti ipak, kad se staneš ženiti, javi mi se na mom grobu, da ti dojdem u svatove, ako ikako mogu.“ Zdravi mu se drug zakune, da će mu objaviti. Bolesni umre. Kad se je drug sto ženiti, siti se on, kako je pokojnom drugu obećo, da će ga pozvat u svatove, pa kaže to svome ocu. Otac mu veli: „Kad si obećo, moraš i učiniti. Sutra su ti svatovi, a noćas dvanaestog sata možemo otići na grobļe,

da ga zovemo. U pol noći dragi Bog misu govori dušama u nebu. Možda će i ńegova duša biti gore, a mi ćemo ovršiti zakletvu i obećańe svoje. Ako ńegova duša bude kod mise, ne će ti moći u svatove doći." U po noći dojdu oni zbiļa na grobļe. Stanu na ńegov grob i zovnu ga, on jim se odazove, izajde iz groba i zapita ji, što želo? Odgovoro mu: „Došli smo po tvojoj želi, da te zovnemo u svatove." — „Ne mogu — veli jim — moram slušati misu, što Bog dragi dušama u nebu govori. Nego ti, druže, dojdi sutra na večer sam, pa me iznova zovni." Otac i sin vrate se kući bez ńega. U jutro se sin vinčo. Kad bilo na večer, da se on položi s mladom, ali on ne će u kućar, već ode na grobļe po druga. Bilo je devet sati s večera. Ide on grobļu, a idući misli, kako li ćo sam u grobļe, a obećo je, pa mora. Kad dojde do grobļa, ali spazi, di čovik u mraku stoji i ńega čeka. Dojde do čovika i javi mu se: „Faļen Isus!" — „Uvik Isus!" odgovara ovaj. „Ako Bog da, momče?" — „U grobļe, da pozovem pokojnog druga u svatove." — „Idi ti, sinko, kući, — veli mu čovik — a sutra dojdi u jutro na ovo misto, di si sa mnom govorio, a niti ti svog druga zovi, niti ga čekaj u svatove, jer dva ukodlaka već čekaju, da pojidu i druga i tebe." Mladožeńa se vrati kući, a ovaj čovik otide u grobļe i stane čelo momkova groba. Imo je u ruki kvakast štap. Tim štapom opcrta uokolo sebe, da ukodlaci ne mogu k ńemu. Izbi jedanaest sati, a dva ukodlaka izajdoše iz svoji grobova, pa dojdoše na momkov grob. Raskopaju grob, otvore škrińu, zgule kožu s momka i bace je iz groba, a onda mu stadoše jisti meso. Ovaj čovik, što je stajo čelo groba, svojim kvakastim štapom povuče kožu momkovu u ono opcrtito misto. Kad su oni momka pojili, izajdu iz groba, pa traže kožu. U nike opazo čovika, di stoji ukraj kože na tom opcrtitom mistu. Pitaju ga, di je koža, zovu ga i mole, da pristupi k ńima bliže, ali ga ne mogoše privariti, da pride k ńima. Stali su, pa ga mole, da jim kožu vrati. On išće, da mu dadu svoje šešire i pokrove. Morali su mu dati, da što će, a on jim baci kožu iz onog opcrtitog mista. Ukodlaci bace kožu, zatrpaju grob i vrate se u svoje rake. U jutro dojde mladožeńa na ono misto, di je sinoć s čovikom razgovaro, pa poznade ukraj ńega šešire i pokrovce svoji pokojni seļana. Tio je, da plati čoviku, što ga je izbavio, ali ovaj ne će da prima novaca, nego mu veli: „Zafali dragom Bogu i svetom Nikoli putniku, da si živ osto. Ja sam sveti Nikola. Na nebu se je znalo, da ćeš zvati druga u svatove, pa da te ne pojidu ukodlaci, poslo je Bog mene, da te čuvam, jer si i ti čuvo zakletvu, pa rad zakletve došo, da druga u svatove zovneš. Misto tebe pojili su ukodlaci tvoga druga". Kad mu je to sveti Nikola reko, nestade ga s pokrovima i šeširima, a mladožeńa ode kući, da pripovida svatovima, kako ga je sveti Nikola izbavio. Zato se bolesnici svetom Nikoli putniku priporučuju, da posli smrti ne putuju.

17. Bila u čovika jedinica kći, pa imala momka svoga virnoga. Momak se nije oženio, nego otišo na vojsku, pa joj iz vojske svaki drugi dan piso, kako mu je. Razboli se momak, pa naglo umre, a di-

vojka čekaj danas, čekaj sutra, pa nigda da dočeka pisma od momka. Ode ona jednoj baki, pa joj se potuži, a baka joj reče: „Dite moje, tvoj je momak umro.“ Divojka zaplače i kroz plač govori: „Jaoj, da mi ga je makar mrtva vidit!“ — „Pa to je najlakše — veli joj baba: — otidi u dvanaest sati noći na groblе, pa nakupi mrtvački kosti, kuvaj to u kotlu, pa će ti momak dojti.“ Divojka jedva dočeka, pa u dvanaest sati noći nakupi na groblu kosti i pristavi u koto, da se kuvaju. Divojki je bilo ime Ana. Kad je već bilo kuvano, sila ona na banak, pa govori: „Misečina kao dan, sidi Ana kao pań, ide dragi kao dan.“ — Najedanput eto ti momka u kuću. Divojka ga polubi i on ńu, pa je odma zove, da pojde s ńime. Divojka se spremi, nameće svoji stvari u vreću i pojde s ńime, a imala je od ńega prsten na prstu. Idu oni, a momak je zapita: „Lipa Ano, je l' te štogod stra?“ — „A što bi me bilo stra? Nit šta vidim, nit čujem, a sa dragim putujem.“ Opet idu malo, pa je on opet pita: „Lipa Ano, je l' te štogod stra?“ Ona veli: „Ne bojim se vuka ni ajduka. Nit šta vidim, nit čujem, a sa dragim putujem.“ Kad su još malo išli, zapita je on i po treći put: „Lipa Ano, je l' te štogod stra?“ Ona odgovara: „Ne bojim se nikoga do Boga. Nit šta vidim nit čujem, a sa dragim putujem. Putovat ću s mojim dragim, ili išo u groblе ili u roblе. Koga se bojim, kad idem s dragim svojim? U Boga se uzdam, od Boga se nadam, da će me sačuvat, da ja ne nastradam.“ Najedanput opazi divojka, da ona ide priko grobova ukraj križeva. Momak je dovede na svoju raku, a ona opazi rupu u grobu. Momak joj reče, da stane, a divojka se siti na Boga i pomisli: „O Bože, budi mi u pomoći, da mi ništa ne može. Uputi me, što ću; nauči me, kako ću živiti kod ńega. Izbavi me od ńega.“ Momak joj reče, da ide u raku kroz ovu rupu, a divojka se izgovara: „Kako ću ja prije u tvoju sobu? Ne znam, ni di ti je krevet u sobi, već idi ti naprvo, a ja ću za tobom.“ Momak se spusti u raku, a divojka pusti za ńim svoj prsten. Prsten pade na škrińu, a on mislio, da je to ona skočila u raku, pa je zove: „Odi 'vamo!“ Ona brže izvadi krpu iz vreće, pa zatvori onu rupu, a druge stvari pobaca širom po groblu, pa uteče. Kad momak opazio, da divojke nema, povuče onu krpu u raku misleć, da su to divojačka skuta. On istrči iz rake, pa leti po groblu od stvari do stvari, a onda poleti za ńom. Nije pogodio pravac, nego strańuši i desno i livo. Ńezina *Sreća* joj se javi: „Lipa Ano, kud bika, tud i ti.“ A ona poleti razorom. Kad je on doletio, da je pripriči, vikne joj *Sreća:* „Lipa Ano, prid takim zazorom položke razorom.“ A ona legla u razor i on je nije mogo naći. Opet on leti stramputice, a ona navrnila pravac kući. Čim je došla kući, zaklenu vrata iznutra i leže u krevet. Pita je otac, pita je majka, di je bila, a ona kazuje, kako je jedva ostala živa. Vidila je svog momka, a nije znala, da je ukodlak, pa sad jedva živa utekla od ńega. Još ona to govori, a niko pokuca jako na ńiov penǵer. „Evo ga!“ povika divojka i vrisnu. On sto na penǵer, pa iskesio na ńu svoje krvave zube. Divojku odma uvati groznica od stra i umri do zore.

18. Imala majka jednoga sina. Oženila ga, a žena mu rodila troje dice. Sin se razboli, pa kad je vidio, da će umrit, zovne mater, oca i ženu k sebi, pa jim reče, da mu je teško, što ji mora ostavit, ali se sve boji, da će posli smrti k ńima dolazit, jer mu je teško bit bez ńi. Zato jim reče, neka ga ne kopaju na groblje nego na brdo, di oni imaju svoje jutro zemļe, pa kad on bude u svojoj zemļi, onda ne će moći dolazit svojoj kući. Sin umro, a roditeļi ga zakopali na brdu. Jedne večeri prolazio onuda čovik prosjak. Noć ga uvati na brdu, a on leže, da prinoći na grobu toga čovika. Kad bilo oko jedanaest sati, pokaže se vatra na grobu toga pokojnika, a prosjak sidne, da pri vatri malo kruva namasti. Oko ponoći otvori se zemļa, a iz ńe izajde čovik i reče prosjaku: „Žuri, jidi, pa ćeš sa mnom k misi u crkvu.“ — Prosjak pojide kru i ode s ńim u crkvu. Vidio je popa kod oltara, di misu služi i govoreńe govori. Taj pop bio je sam dragi Bog. Posli mise izajdoše iz crkve, mrtavac ode u svoj grob, a prosjak leže ukraj vatre i zaspe. Kad se je u jutro probudio, ode roditeļima ovog pokojnika i reče, što je vidio prošle noći. U večer spremi se majka, pa ode svom sinu na grob. Kad se je ob noć vatra pokazala, klekla majka, pa se uz vatru Bogu moli, a otvori se zemļa i sin izajde iz zemļe. „Gle, ti si to, majko!“ — reče joj sin, a ona odgovara ko iz mrtvi: „Jesam, sinko.“ — „Ajde sa mnom u crkvu,“ zovnu je on, a majka ode s ńime. Kad je pop svršio i misu i govoreńe, okrene se i reče: „Ovdi ima živa kŕštena duša.“ Sin odgovori: „Jest, to je moja majka.“ — Onda se popu, dragom Bogu ražalilo, pa rekne majki: „Ako ti oćeš, da tvoje dite ide kući, a ti da ostaneš ovdi misto ńega: uzmi ovaj nož i udari se u srce.“ To nije bio nož, nego nebeska svića, pri kojoj dragi Bog svetu misu služi. Žena uze nož, pa zamane, ali opet popusti. Nije se probola. Bog je pošaļe kući, a sin ode u svoj grob. Druge večeri ode otac na grob sinu, ali ni on nije smio da svoje srce probode, pa da sina spasi. Kad se otac vraćo sa sinom iz crkve, reče mu sin: „Ni ti ni majka ne mogoste me spasiti, a ja sam žeļan pokoja, da ne ustajem, pa da me ļudi viđaju. Još je sva sreća, da sam ukopan u svojoj zemļi, pa se ne mučim ko ukodlak. Nego vi platite dvanaest misa za pokoj moje duše, pa da mi se uz dušu i tilo smiri.“ Otac došo kući, pa pripovida to ženi i snaji. Sna reče: „Idem ja onamo misto ńega, a on neka dojde kući k svojoj dici“. Zbiļa treću večer ode žena onamo i legne kraj ńegova groba. Kad je bilo vrime, da on izajde iz groba, izajde on i zapita je: „Što ćeš ti, ļubo, tu? A kako naša dica kod kuće?“ — „I živa su i zdrava su.“ On je odvede u crkvu, pa side s ńome u klecala. Kad je pop svršio i govoreńe i službu, upita ženu, bi li ostala misto čovika, a čovik da ide kući? Žena reče, da bi, a pop, dragi Bog, dade joj nož, da se udari u srce. Ona udari u prsa, ali se ne probode. Tila i drugi put, ali Bog joj suzdrži ruku i reče: „Dosta je. Nemoj više. Idi kući sa svojim čovikom, pa živite lipo sa svojom dicom.“ Kad su došli kući, reko je sin ocu i majki: „Sad vidim, ko mi je priči, ili otac i majka, ili virna ļuba, koja bi i srce probola, samo da mene spasi.“ Tako je on posli opet lipo živio sa ženom do druge svoje smrti.

Stvorovi kao ļudi.

Vile. Kada bi ko tio vidit sve vile i vileńake, neka skupi s grobļa kolina od mrtvi, neka uoči mladog petka metne na zemļu velik obruč s kace. U obruč neka nanese drva i lonac vode. U deset sati neka naloži vatru, pa u tom loncu kuva kosti do po noći. Ne smije nikud iz obruča, jer bi ga vile potrzale. Kad bude oko ponoći, toliko se vila nakupi, da ji jedva zemļa drži. U jedan sat neka istrese kuvane kosti izvan obruča, pa se vile potuku za ńi, a ńemu ni jedna ništa ne može, jer ni jedna ne može u obruč dojti. Kažu, da je tako niki didak uradio, pa u jutro pripovido, što je vidio, ali se je ipak toliko te noći stra napatio. da je u jutro lego i umro od stra.

Ako je koje dite malo i slabo, ako mlogo plače, daju mu piti kuvane makovice. Ako opet plače, vele vračevi, da su pravo dite ukrale vile, a ženi podmetnile svoje, od kakog starog didaka. Tako se dite zove *podmeče.* Da se tako dite smiri, meću ga na lopati u peć iza kruva, i ako ga kupaju, ne izlivaju onu vodu na avliju, nego nose na krstopuće sela. Da ko vodu izvrne, dok se dite kupa, ne bi mu bilo pomoći ni od vračke.

(Što se pripovida o vilama.) 1. Bila majka i imala tri sina i tri snaje. Uvik je prela, dan i noć, a nikad se ništa nije vidilo — nijo bilo pređe, a doskora nije imala što ni da obuče. Najstariji sin ńezin sidne jedan put za vrata za metlu, da ga majka ne vidi, a mati sidi na ogńištu i prede. Naprela je dvoje vretena, al kucne dvanaesti sat i kroz ogak spusti se dvoje, ne znaš, jesu li muški li ženski, i vele materi: „Faļen Isus, baba. Ded štogod da jidemo, mi smo gladni“. — „A što ću vam dati, veli ona, kad ništa nemam?“ — „Imaš tri sina: ded nama jednoga“. — „Ne mogu“. — „Imaš tri snaje: ded nama jednu“. — „Ne mogu ni to“. — „Imaš te puste unučadi: ded jedno ovamo“. — „Oslobodi Bože! Već imam evo ovo žalosne pređe, što sam naprela. To vam dati mogu“. — Oni uzeše tu pređu, uprpaše u pepeo, potrzaše, pojidoše i rekoše: „Pripremi nam i za sutra“. — To je sin vidio i reko braći svojoj, kako majka za ńi gine, pa su je dica odivala, a snaje prilagale pređu, da se majka ne muči, nego nek ji ńiovim trudom otkupļuje. Vile su još dugo dolazile, no bi li staroj pređe ponestalo, a kad su vidile, da ne asni, otišle su, da drugog napastuju.

2. Kad se ide od Otoka u Župańu, vidi se livo ukraj puta već blizu među stari rast visoko izraso bez grańa, a istom gori u visini razdilile se otoke i porasle grane. Gori blizu vršike rasta ima *stuba* (gvozdena kvaka). Kazuju mi, da je prije sedamdeset godina čovik iz Gradišta, dobar peńač, opazio čelca na vr rasta, pa naumio da čelca

utuši i med povadi.[1] Došo je već blizu čelca. Al tu povikne: „Jaoj ļudi, zadńe mi je peńańe. Evo dvi žene uz mene. Ne dadu mi daļe“. Pade mrtav na zemļu. Saraniše ga, a vračevi govorili ńegovome rodu, da su ńega *vile* i peńale i srušile s drveta. — Zato ta gvozdena okuka i danas tamo stoji, a niko se ne usuđuje gori radi vila.

Kad guska snese po par jaja, pa se nasadi s parom, onda odma prvu noć nestane jednog jajca ispod guske. Druga se sva jaja polegu. Ono jaje, što ga je nestalo, pojide *vilovski kraļ*.

Suđenice. Kad žena rodi dite, u kući pod ogńakom stoje tri *sudije* i sude ditetu. Jedan je čovik ležo u kući kod vatre, kad mu se žena trudila. Čim je žena rodila, vidi on tri sudije, di sude ditetu. Jedna veli: „Spast će s drveta“; druga: „Ujist će ga zmija“, a treća: „Utopit će se“. Čovik nije virovo sudijama, a kad je to dite doraslo, da je već bilo momčić, pojde vadit tice iz gńizda na drvetu kraj vode. On rukom u dupļe, a iz dupļa ga ugrize zmija. On spade s drveta u vodu i udavi se.

Mora. Kako mlogo svita strada od more i vištice, pripovidaju, da je nika žena legla u krevet; kad u jutro, ali ona ne može da ustane, boli je tilo, bole je prsa, a po ńoj same modrice. Kazuju joj, da je to *mora*. (Od more i vištice dobro se je namazat bilim lukom, jer one osite smrad i ne će onda na čeļade.) Ona uze biloga luka, pa namaže pete, uze od crne krmače đubreta i namaže prsa, uze dvi oraove ļuske i metne na bradavice na prsima. Kad tu noć ona na oprezu, a unide u sobu niko, rekla bi: žena je, prem joj se ne zna ni kroja ni spola, strašna je, crna je, pa će krevetu. Ońuši ženu, a kad ositi, da smrdi, ode i više nikada ne dojde. Ta žena, koja se tako oslobodila more, veli, da je dobro ditetu metnit pod glavu ogledalo, britvu i napravit slovo Salamunovo, i prije već što dite zaspe, zaklińat ovako: „Vilo, vištice; moro, đavolice, od Boga prokleta, od svetog Ivana, ne mogla k meni dojti. Koliko je u moru piska i na drvetu lišća, uvik jedan put više“.

---

[1] Ima kod nas ļudi, jako dobri peńača. Oni traže cile godine uokolo, ne bi li našli di na drvu koga čelca. Kad najdu, zapamte, di je, pa u rujnu misecu, kad je saće puno meda, peńu se, utuše če'e i povade med. Ako je drvo vitko, a do visine nema ogranaka, onda se taki čovik sam oveže jedekom, a sikirom zasica u deblo, u te zasikline stupa nogom i tako se peńe. Mučan je to poso, jer u jednoj ruki mora nosit i koto, kamo će med strpat iz čelca. Jedek mu mora dva put biti duļi od drveta, jer na jedeku spušta doli koto s medom. — Dikoji se ne peńu tako, nego sa *unkom* (okukom, stubom). Tako je i taj Gradištac do sakovati gvozdenu kvaku i prikovo je na dugačku motku, a u motku pozabijo gvozdene kline, da se može peńati. Kvaku je kvačio za grane drveta, po klinovima se je peńo do te grane, pa onda opet kvačio kvaku za višu granu.

Pripovidaju, da je žena u selu rodila dite i uskoro opazila, da dite sisa ili mora ili vištica. Trla je žena dite bilim lukom i više nije viđala ništa. Jedne noći zaboravi da dite natare. U gluvo doba noći svlada ženu san. Najedanput se trže od sna i spazi nikog kod ditetove kolivke. Skoči žena i ugrize nikog kod diteta. U jutro poustajali svi, samo strina Klara leži u krevetu bolesna. Kad su došli k ńoj, vide, da je ugrižena za nos. Tako su poznali, da je ona dite sisala. (A tako obično stradavaju stare žene u velikim kućama, osobito, ako nemaju svog roda, jer uvik na ńi potvore, da su krive, ako dica boluju.)

Kad koji iz sela pojde u soldate, uče ga babe, ako bude digod po noći na straži. neka bodom svoje puške operti okrug oko sebe, pa mu onda ondi ne naškodiše ni vile ni more ni ukodlaci.

Kuga ima tilo ko i druge žene. Pod ńom su kozje noge i kozji papci na nogama. Na svakoj su ruki po četiri prsta, ni na jednom prstu nema nokata. Na vratu nosi kesu i u ńoj kńigu, u kojoj su popisani, koje će umorit. Ko nije u kńigi, nek se ne boji kuge.

Kad kuga uđe u sobu, pa koga dirne prstom ispod nosa, taj mora kijat. Ako tri put kijne i niko mu ne kaže „na zdravļe“, mora umrit.

Kolera. Kazuju, da je kolera mala žena. Ima jedno oko u glavi i jedno uvo na glavi. U ustima ima dva zuba; jedan gori, a drugi doli. Zubi su poširoki. Lice joj je okruglasto, usta su dugoļasta, a velika. Ima dva jezika. Nos joj je širok, a ima tri nozdrve. Iz nosa ide otrovna para. Na koga dune, taj umre. Kog jezikom oblazne, i taj umre.

Pripovidaju, da je niki čoban uvatio koleru na svom psu. Pas imo na vratu limanu ogrlicu sa gvozdenima šiļcima. Kolera zašla, da pse davi. Kad je došla do čobanova psa, obuvatila ga je ustima oko vrata i oštro stisnila, da su joj se šiļci kroz obraze vidili. Kolera nije mogla doļe sa šiļaka, a pas se borio s ńome. Grizo ju je, ali nije mogo da progrize, jer je u kolere tvrda koža. Čoban oprosti koleru s psećjeg vrata, a nije zno, kog je oslobodio. Uplaši se jako, kad je spazio, kakova je to nakaza, a ona pobiže i upita ga iz daļine, zna li, kog je oslobodio? Reče mu, da je ona kolera, ali da ne će više pse daviti. Kad je bila već dobrano podaleko, podvikne mu: „U jutro ću, čobane, tvoju ovcu i jańe“. Zbiļa u jutro mu mrtva jedna ovca i jańe. Tako bilo dan na dan, dok mu ne potamani i ovce i jańiće. Ode ona i drugom čobanu, pa zadavi i ondi prvu noć dvoje. Čobanina niko uputi, da pronese tri put oko obora onako mrtvu ovcu s jańetom. On to učinio i više kolere nema.

Zato i danas, ako ko u kući od kolere umre, metnu na mrtvog ma kaku stvar i tu stvar tri put obnesu oko mrtvog, onda opet tu stvar nosaju tri put oko kuće, da kolera ne dojde ni ne davi.

Kazuju, da se je jedanput uvatila kuga i kolera u vučju stupicu, kad su išle po zemļi, da svit tamane. Od to doba meće narod na vrata plod nikog drveta nalik kurjačem papku, da kuga i kolera daleko biže od kuće.

Mlada Nediļa je bila žena. I danas vidi ditko mladu Nediļa, di stoji na krstopuću ili sidi na plotu ko žena u bilo obučena i rekne joj: „Faļen Isus“, a ona uvik odgovori: „Uvik Isus“. Mlada se Nediļa uvik tako vlada, a ne će nikome ništa zla učinit.

Gatańa.

Gatańa po prirodnim pojavima. Kad se repatica pokaže na nebu, bit će rata.

Vilovska kola na nebu znače dobru žetvu.

Kad se zvizda na nebu skrune, niko je taj čas umro.

Na dugu se ne smije prstom pokazivat, jer ko pokaže, umrit će do godine. Kad dica oće komu da pokažu dugu, ne upiru prstom, nego govore:

Ko ne vidi duge,
Ne bilo mu druge,
Ne vidla ga majka
Do Petrova danka,
Ne našo lika
Do kozjeg mlika.

Kad se misec mińa, ili je upravo pun; ne smije se ništa prati ni lužiti, jer bi se sve poderalo, što bi onda u vodi bilo.

Mlada miseca nije dobro nikaki poso počimat. samo salatu sijat. — Ko siče sitnu šumu, neka je ne siče za mlada miseca, jer će je sitni crv točiti. — Ko na mlad misec prstom pokazuje, umrit će do godine.

Kad sunce zajde, ne daje se iz kuće sito, rešeto, kvas i mliko. — Kažu, da nije dobro prolazit ispod motaka posli zaoda sunca, jer će ga vištice smlatiti. — Kad sunce zajde, ne smije se u bašču ići, da ne bi što smlatilo.

U večer se ne smije pređa motati na rašak, jer će se zlo motati oko kuće. — Ne vaļa popredati u večer, jer će oslipiti, ko popreda. — U večer se ne smije pređicom vesti, jer će se vid izgubiti. —

Ko oće, da vidi koga svog pokojnika na snu, ne smije se u večer moliti za mrtve posli pozdravlena.

Ako ko vidi rano u jutro onoga, na kog je pizmen, ne će biti sretan taj dan. — Ako ko kamo rano ide, a ruča kod kuće, zabludit će.

Gataña po pojavima na čovjeku. Ako se dite rodi, da mu je dugačka glava, vele, da ima dvi pameti: jedna razumije govor, a druga misli.

Ako obraz gori, niko te ogovara. — Ako gori desni obraz i desno uvo, ogovara te muško, ako gori liva strana, ogovara te žensko. Obično se onda kaže: „Ako ogovara rod, pomogo ga Bog; ako nije rod, ubio ga Bog“.

Ako je ko žut u licu, kažu, da je blušta pojio.

Ako je u koga modrica na licu, kažu, vila ga je udarila.

Ako se ko ogari po obrazu, polubila ga je ciganka.

Ako oči svrbe, plakat ćeš. — Ako samo livo oko svrbi, vidit ćeš, kog želiš. — Ako se oko zaigra, ne smije se nikome reći, jer i oko vidi često, kad se čovik zaigra, pa nikome ne odaje. Ako rekneš kome, da se je oko zaigralo, izdat će oko i tvoje tajne. — Ako je ko modar pod očima, jaše ga vile.

Pop ne smije gledat u svit, kad kaže: Dominus vobiscum, jer će viditi sve nedobre i nečiste duove.

Ako se udovac ženi i uzimle udovicu s dicom, ne smije on ńenu dicu viditi, kad dojde sa svatovima po ńu, dok ne progovori s kim iz kuće. Onda mu istom smiju dica na oči. Koje bi dite prije spazio, već što s kim iz kuće progovori, to bi do godine umrlo.

Ako pišti u uvu, čut ćeš glas. — Ako u desnom uvu pišti, čut ćeš zao glas. — Ako pišti u livom uvu, čut ćeš dobar glas. Zato se nikad ni ne pita, koje uvo pišti, već ako zapišti livo uvo. — Ako koga upitaš, koje uvo pišti, a onaj ne pogodi, čut ćeš lažliv glas; ako pogodi, bit će glas istinit. — Ako uši svrbe, padat će.

Ako obrve svrbe, stidit ćeš se.

Ako nos svrbi, lutit ćeš se.

U koga rano kosa opada, gataju, da je s velike brige.

Ako usne svrbe, lubit ćeš se.

Ako se u koga, dok jide, mela dlaka po ustima, vele, da će se častiti s dobrim prijatelem.

Kad se komu groznica izaspe po ustima, kažu, da je pokro popove čvarke, pa ga sami izdali; došli mu na usta.

U baššu se ne smije unilaziti sa zalogajem, niti u bašči što jisti, jer će crv u bašči sve povrće izjisti. — Ako zalogaj ispade, dok jideš, niko te ogovara. — Ako ko dojde sa zalogajem u ustima u tuđu kuću, kažu, da će se ondi čeļad psovat i klat. — Ako ko jide, pa mu zalogaj ispade, vele mu, ogovara ga niko. — Ako ko jide, pa se ugrize za jezik, vele mu, niko ga ogovara. — Ako ne pojideš komad kruva, a već drugi odrižeš, gladan je niko u rodu. — Čobanin ne smije čuvajući ovce odat i jisti, jer će mrvice padat na zemļu, pa će ovcama runo spadat, nego mora sist, a kru metnit na otarak, pa kad pojide, mrvice u vatru bacit, da vuna ne spada. — Svaki se seļak u jutro umiva prije, već što jide, jer kažu, ko jide neumiven, da ńegov anđeo plače.

Ako leđa svrbe, dobit ćeš batina.

Ako momak oće da zna, koliko će imat divojaka, on povlači prste, pa koliko prsta pukne, toliko mu je divojaka suđeno. Tako rade i divojke.

Ako se u koga naprave nabori na dlanovima u križ, pa ako ti križevi idu do kraja, ili se svi posastavļaju, umrit će skoro.

Ako svrbi desni dlan, dat ćeš novaca. — Ako livi dlan svrbi, dobit ćeš novaca.

Ako je u koga na noktima pri živcu plavo, kažu, da je ditetom siso ciganku. — Ako u bolesnika nokti poplave, umrit će. — Ako u kog ima bili biļega na noktima, siso je ciganku.

Ako noge svrbe, putovat ćeš.

Ako se na bolesniku mrtvičine pokažu, umrit će.

Ako žena drima, kad uvađa pređu, bit će tkańe gusto.

Ako si pospan, bit će kiše.

Ako žena ziva, kad uvađa pređu, bit će tkańe ritko.

Koja baba upade, ne smije se nikomu potužiti, jer kažu, da ju je vištac udario pod kolino.

Ako je žena trudna i jako krupna, šale se ļudi, da će roditi dite odiveno i obuveno u klompe.

Ne smije se mokrit na stazu, jer će pri vatri dim na takoga čovika. — Ne vaļa mokrit na pol druma, kud rudo ide, jer će końi šepati. — Težak ne smije u brazdu mokriti, jer će końi ošepavit.

Po živinama. O ručku, užini i o večeri ne smiju spomińati kurjaka, jer će jim kurjak marvu klati.

Kad se **mačka** liže, doći će gost odande, kud je okrenita. — Ako se mačka struže nogama po drvetu, bit će ribe za strugańe. — Ako se mačka omaci na krevetu, bit će kuća sretna. — Kad se mačka ili pas vaļa, bit će kiše. — Kad mačka ili pas pase, bit će kiše. — Ako se mačka u sobi umiva, doć će gosti.

Ako **pas** zavrlava, umrit će ko u kući ili u komšiluku, ili će biti vatra u selu, ili će doći onostranci (Turci) u selo.

Ne vaļa kleti **gronicom**, jer će doći gronica na svińe.

Porodiļa ne smije ni prije ni posli poroda jisti nikakve **divļetine**, da ne bi po ditetu ispadalo divļe meso.

Ako **oroz** prid kućom zapiva, doć će gosti. — Ako priko dana puno pitli pivaju, bit će smrti, ili će se vrime prominit, ili će ko rodit.

Ako **kokoš** prokukuriče, škodit će kući, jer je vištica. Triba je zaklat. — Ako kokoš prokukuriče, triba je ubit. Vrag je u ńoj.

Ako **perlinke** viču, bit će kiše.

Ženska dica i divojke ne smiju jisti **vrat od živadi**, jer će jim se momci spremati k ńima, ali se od ńi svraćati drugima, a tako će jim i prosci zabaviti, pa druge prositi.

Kad **kukavica** kuka, vele joj: „Do Petrova kuka, od Petrova piliće tuka".

Ako **vrana** viče „plak", bit će štete ili smrti. — Kad vrana viče „plak", umrit će ko u kući. Zato je dobro odgovoriti vrani: „Plakala za svojom glavom". — Ko čuje vranu, kad viče „kva", čut će glas.

Ako **svraka** krešti na visoku drvetu ili zgradi, doći će gosti. — Ako svraka viče s niska, bit će smrti.

Kad čuju, da **savurina** di blizu kuće jauče, veļe: umrit će kogod u kući.

Kad po noći zapiva **tica zlogodńača**, bit će ružno vrime.

Kad piva **ševrļuga**, bit će duga zima. — Kad ševa visoko u zraku piva, bit će kiše.

Ako ko u proliće prvi put vidi **rodu** s glave, bit će sretan; a ako s repa, bit će nesretan. — Žene vele, ako vide rodu s glave, da će bit kudiļe malo.

Ako ko **ribu** vata svecem, posli smrti će ogrnit pređu i odati po svitu.

Ako **žabe** do Blagovisti krekeću, bit će makovice pušļive.

Kad **katoličančica** krekeće, bit će kiše.

Kad **mrmak** viče „kr", bit će kiše.

Ko ima dosta čela, u tog je sloga u kući. Di nema sloge, i čele se razaspu.

Kad mravi iz zemļe izlaze, bit će kiše.

Kad ko s ruke pusti patu popudarku (božju ovčicu), da odleti, veli joj: „Popu popudarka, umrla ti majka; kaži mi, s koje ću se strane oženit“. Kud pata odleti, odande će se oženit.

Kad se mušice visoko dižu, bit će kiše.

Ako buvu uvatiš na ruki, dobit ćeš pismo.

Gataŉa po danima i po svecima. *Po danima.* U utorak i petak ne vaļa krojiti košuļa, jer su to nesretni dani.

U četvrtak se ne snuje, jer je onda svit osnovan.

U petak ne vaļa rezat osnutak kod stativa, niti metat obumiru kod snovaŉa.

Po svecima. Ne vaļa u lov ići svecem, jer misto zviri može čoik ubiti sebe.

Kada oroz na novu godinu skoči sa sidala i zakorakne, koliki je prvi ńegov korak, toliko od nove godine biva svaki dan duļi.[1]

Sveta Apolonija. Kog na taj dan bole zubi, bolit će ga čitave godine.

Ako je na Svitlo Mariŉe u jutro vedro, onda medvid izajde iz svog brloga, pa se provaļa, a onda se opet dubļe zakopa; a ako je oblačno, ostane napoļu, pa tako gataju, da će skoro zima proći.

Na vrtićevu sridu žene ne predu, da jim se mozak ne zavrti. Taj dan se ništa ne smije okretat.

Bezimene nediļe žene ne tkaju, jer vele, da se te cile nediļe ne smije ziv (zijev) rasklopit. — Iste nediļe ne sastavļaju tkaŉa, jer bi se u kući rodilo dite bez imena.

Kad žena rodi, kažu, da joj je 40 dana raka otvorita, pa ako umre u četeresnici, ide s dušom i tilom u raj.

Cvitne nediļe ne luže košuļe ženske dice radi ńiova cvita; — ne sade luk, da ne budu same bačke u luku.

Blagovist, četrdeset mučenika i Grgurovo zovu se zli sveci, jer vele: ti ako ne tiraju zlo vrime prid sobom, vuku ga za

[1] Na novu godinu se čestita ovako: „Čestitam vam novu godinu; živi i zdravi bili, mlogo lita i godina živili, što od Boga želite, nek Vam Bog da“.

Ako se priko godine čestita, veli se: „U ime našeg svečara! Da ga Bog poživi mlogo lita i godina! Živa, zdrava i sretna bila ova kuća, i bogata i moguća“. To je ko zdravica, jer se ni ne čestita, dok gosta rakijom ne ponude.

sobom. Na Blagovist odrižu tri komada kruva, poprže i daju kravi da jide, govereć: „Jila, ne jila, do godine se telila". — Krave ne puštaju u čordu da ne bi mlika nestalo. — Ko ne želi gamadi u sobi, neka na Blagovist ne otvara pengere. — O žabama se veli: Koliko su dugo prije Blagovisti pivale, toliko će posli šutiti.

Velike nedile sade krompir onaj dan, kad je vaga u kolendaru, da bude krompir velik i težak. — Cile velike nedile siju i sade, štogod žele, da veliko raste. — Ko ima veliku bolest, tomu velike nedile ništa ne kroje niti šiju.

Ako ko na veliki petak jide rizanaca, gusenice će mu jisti voće.

Kad se na veliku subotu zvona razvežu, dobro je, da se umije, ko je pigav, da pige spadu. — Na veliku subotu posli mise sade krompir, pa ako se rano kući vrate, gataju, da će biti suv krompir, a ako kasno, da će biti voden.

Od Uskrsa do Križeva ne vala sastavlati tkańa.

Od Uskrsa do mladog Uskrsa traje vodena nedila. Te nedile ne vala saditi krompir, jer će biti voden.

Na Đurđevo ne puštaju krave iz avlije, jer kažu, da samo na Đurđevo i Blagovist mogu vištice odneti mliko. — Ko se na Durđevo okupa, ne može se ošugati do godine. — Kad na Đurđevo sunce izlazi, idu u pole gledati ranu. Okrene se čoik prema suncu, metne ruku na oči i gleda kroz prste na svoju ńivu. Ako je zeleno žito toliko, da se kroz prste ne vidi zemle, bit će obilan plod.[1]

Na svetu Sofiju vele: „Sofija ispija". Onda su zadńi mrazovi.

Uoči Brašančeva poste, a jedno iz kuće ide u pole i donese, ako ima u žitu, graorka i kukola. Kad se na Brašančevo naloži u peći vatra za kolače i drva dogore, sveže se i kukol i graorak na prutić. Tim izmiću vatru iz peći, da ne bude ni graorka ni kukola u žitu. — Na Brašančevo posli blagosova otkinu od sivnica po grančicu i kod kuće zabodu za priliku. To je od leda i oluje.

Kako je vrime na svetog Medarda, tako će biti četrdeset dana iza ńega.

Svetom Antunu Padovanskom poste sedam utoraka, da ne bude štete.

Do Petrova se niko ne smije titrat jabukom, da ne bude leda.

Sveti Ilija ne zna, kad je ńegov dan, jer bi onda moro grmit. Ako ne grmi na Ilińe, mora na svetu Mandalinu. Kažu, da Ilija pita po nebu, kad mu je dan, a niko ne će da kaže. Istom mu

[1] U ožujku i travńu sije se graorica, a o Đurđevu polažu težaci pod žito (oru).

Marija Mandalina kaže na svoj dan, da je ńegov već prošo. Zato on grmi taj dan, što je svoj promašio.

Od velike Gospe do male kupe žene jajca. To su, vele, gospojinska jajca, koja duļe ostaju bistra već druga. Zato se i čuvaju.

Sveti Lovrinac se pomokri u bostan. Od to doba su lubenice vodene.

Na kraļa Stipana se govori: „Svińar u žir, pudar u vinograd, težak u trećak". Sad se ore pod sime.

O Matijevu se počima žito i ječam sijat. Govore: „Sveti Matej prva sidba, o Mioļu druga sidba, o Lučinu treća sidba." — Govore i ovo: „Sveti Matej, sij u sridńu ruku, da ti dragi Bog blagosovi muku; a Mioļe, sij do voļe, tako će ti biti boļe; sveti Luka, triba puna ruka, drukče ti se ne isplati muka." — O Matijevu pivaju o sijańu:

Ori plitko, posij ritko,
Ne žańe ga nitko.
Vlaćaj granom,
Na pijac za ranom.

I ovo:

Svaka šoļa postala je ola (ohola),
Ore plitko, pa mu nikne ritko,
Drļa granom, u Kovar (Vukovar) za ranom.

O Svim svetima se veļi: „Od Svi sveti Martin dan deveti; sveta Kata, evo snig na vrata; svet Andrija svim zavezanija." I ovo: „Sveti Luka svima drva lupa, sveti Karla drva natovarļa; sveta Kata unaša za vrata; sveti Toma s nova nosi doma."

Od svete Lucije do Božića rane živad drukčije, već pod godinom. Prvi dan skrune samo jedan klip kukuruza, drugi dan dva, i tako, dok ne namire do Božića dvanaest klipova. Kad tako rane kokoše, ne vabe ji nikuda, jer ako komšije čuju, pa reknu: „Tebi pipi, a nama jajca," onda bi kokoši uvik ovamo dolazile kupit zrno, a u komšińsku bi avliju išle nesti jajca.

Od svete Lucije do Božića paze, na koji će dan ińe pasti po drveću. Na proliće sade gra samo na one dane, na koje je bilo ińa na drveću, ne bi li se i na grau maune obisile ko ińe po grančica. — Pazi se, kakvi su redom dani, jer kaki budu ti dvanaest dana, taki će biti dvanaest miseci do godine.

Ako ko koga na kokošji badńak udari, onda onaj udareni mora reći: „Ćiri miri, dvajest i četiri," da čirevi dojdu na onoga, koji ga je udario. — Taj dan se kokoši rane tri put. Ni sad se kokoši ne vabe, nego se rana posipa ukraj kuće u obruč i u tom obruču kokoši jidu.

O Božiću juga, bit će zima duga. — Ako nije došla zima o Božiću, doći će o gložiću.

Ako je prvi dan Božića u petak, bit će one godine puno bisni pasa.

Gatańa po čovječjem poslu. Kad navijaju, pa bileška bude s one strane, di je glava vratila, bit će na lito dosta simena u lanu i konopli. Ako je bileška s druge strane, bit će dosta lana i kudile za predivo.

Kad se dovršuje navijańe, ne smije divojka stati u stative, jer se ne će udati.

Ako se žice na stativama trzaju, kažu, da se je to sinoć žica pritrgla, pa je tkala nije svezala. Zato se mora malo prošetati po avliji, pa se više ne će žice trzati.

Ako škripi vratilo, kad se osnutak navija, bit će na dar divojki.

Ako se osnutak razdvoji, ili na više dilova raskoli, bit će pokrov mrtavcu od toga tkańa.

Koja divojka nije navezala na vratilu pređu (kad je već pređa uvedena u nite i brdo), ne smije to činit ni kad se udade, jer će ostat udovica.

Koja žena nije divojkom nite nitila, ne smije ni kada se udade, jer bi joj umro čovik. Dok je živa, mora joj druga žena nite nititi. — Koja žena nite niti, ne smije pol nica nanititi, pa ostaviti priko noći, jer bi do godine ostala udovica.

Doklegod žena ima kudile za predivo, ne smije joj prela ni u svetac ni u poslen dan biti bez kudile. Čim sprede, što je na preli, mora odma novu kudilu namotat. Ako joj jednu noć prela gola prinoći, ostat će ona i ńezini one godine goli.

Kad divojke predu kudilu, pa ispluvaju, u koje curi slinka izmed prsta, bit će joj čovik pijanac.

Kad žena tka, pa joj pukne u osnovi žica, a ona je opet sveže, ali je ne nadovezuje drugim koncem, vele, da će imati dosta poučice za to tkańe.

Kad siju ranu, vele: „Di zuba gru, bit će dobar kru."

Ako divojka zdile greca, pokisnit će joj svatovi.

Ko u novoj kući prvi vatru naloži, prvi će umrit. Zato, ko prvi loži, dune tri put na ono misto i rekne: „Bože, pomozi!" pa prikriži rukom. Zato obično najstarije žene lože vatru na novu ogńištu.

Kada se žito ovrši, ne smije se kru pržit ukraj vatre, dok se žito ne posije, jer će biti gada u žitu.

Svińar ne smije ušicama sikire udarat o ledinu, jer će svińe ošepavit.

Kada čovik ili žena pere ruke, ne smije stariji mlađem polivati po rukama, jer ne će mlađi od starijeg nikada posla primiti.

Stoku ne smiju nikad prstom brojati, jer će pocrkati.

Gatańa po stvarima. Ako se svića sama utrne, bit će smrti u kući.

Ako nož na trpezi leži, a oštarje gore okrenito, klat će se ukućani med sobom.

Ako vatra uči na ogńištu ili u peći, bit će svađe u kući. — Vatra se ne smije dati iz kuće, jer ne će biti pepela. — Dite ne smije stajat ukraj vatre i odande uzet skalicu, da je pripali na vatri, jer će mokrit u krevet.

Čobanin ne smije opalitim drvom ili štapom, što je ogorio kod vatre, udariti marvinče. Ako udari kobilu, kravu ili krmaču, pojalovit će se ona.

Ako stara žena sveže zrńe pod vrat, udat će se.

Ako se u koga sat sustavi u sobi, vele, umrit će mu kogod u rodu.

Koje je zvono zvonilo na obišeńaka ili utopļenika, to ne može rastirat oblake.

Kom cipele škripe, kad se ponovi, nije ji platio, pa ga odaju.

Ako se ko ponovi u obuću, pa odma voda kroz ńu probija, to je onda koža od crkńita marvinčeta.

Ako se u kog punolitnog, muškog ili ženskog popori košuļa ili gaće, prvo će mu dite biti žensko.

Ako se opanak popori, niko je u rodu gladan.

Ako na ženi di odilo progori, vele joj, da joj je muž ugovorio, da se s drugom sastane. Tako vele i o ženi, ako na čoviku što progori.

Kada se koji gost sprema da ode, a okliva, kažu, da je niko izvrnio metlu što gor, to dol, pa zato ne može izić već postaje.

Ko donese sito ili rešeto od komšije, mora ga do noći i povratit, da ne bude gada u rani.

Ako ko sidne na četveronožnu stolicu, ne smije ńom zanijavati (šklebati), ako je stolica na ravnu tlu, jer će marvu noge bolit. — Ako ko privrne stolicu, mora je podići, jer će marvu noge bolit.

Ko ima čele, ne smije nikome pozajmiti četvrt ili pol kruva, nego samo cili kru.

Kada idu kola drumom, ne smiješ prići druma, dok kola ne projdu, jer ako onaj, što se vozi, stane, pa okrene točak, što ide unutra, ono napoļe, ili ako čiviju odozdol zabode, a gori kajišac uvuče, onda ne ćeš moći mokriti.

Bajańa.

Bajati, to je ličiti koga bez lika molitvom i koječim drugim, ko što evo od *prosadi* baju nožem, a govore: „Zaklińem te, zli boliša,“ itd.

Bajańa, to je baš ono, što radiš, dok baješ. Bajańa kažu ko jedno ime za sva taka ličeńa: „Naučila sam sva bajańa.“

Sad, kad mi je majka slala likove i bajańa, veli mi: Da kupimo ma dokle, ne možemo sve pokupit, jer to, što ko sańa, to sutra i radi, pa tako bajańa ne pristaju, nego se još gomilaju.

Otočani su vesele ćudi, a mlogo pivaju, pa su jim i bajańa ko pismice.

Uroci. Od uroka liče ovako: 1. Stara žena uzme maramu, koja je božićevala na siniji u sobi. Ńom križa po čelu i govori: „Kako je sa stola otišla slama, tako s tebe skinila uroke ova marama, i svete božićne mrvice odnele sa tebe urokļive crtice.“ Ovako se tri puta zasebice govori. — 2. Baba donese nenačete vode u tańiru s bunara. Uzme žive žari na vatraļ, pa jednu žeravicu namini ocu i spusti je u vodu, drugu namini materi, a treću ukućanima i komšijama u selu. Čija žeravica potone, onaj je ureko dite. Ko je ureko dite,

mora na dite pluniti, a baba mu istare oči i baci i vodu i žar u avliju pod đermu. Tako se radi tri puta. — 3. Koja baje, ide bunaru, klekne ukraj stubńa i pozdravi Gospu. Donese vode u zdilici u kuću, sidne kod vatre, moli tri očenaša, tri zdrave Marije, prikriži tri put priko zdilice. Uzimle živo uglevle. Pusti jedno u vodu i pita, je li otac ureko? Ako uglen ne potone, pita, je li mati? Ako opet ne potone, obreda sav rod. Ako je momak ili divojka urečena, pa ne potone, dok se to pita, pita se dale, je li oko crno, plavo, žuto? redom, na koga misle, ko bi bio taj, čije se oko tako zagledalo, da ju je moralo ureći. Tako ako je uglevle od lagana drveta, spomene sav svit, pa ipak ne potone ni jedan uglen. Onda ne može glavu trti ni oči, nego spušta ugal dale i govori spomińuć redom svece: Je li sveti Bono, Antun, Marko, Đurađ, Josip, Martin, Luka? Tako sve svece redom spomińe, dok jednom koji težji uglen ne potone. Onda ga onom svecu obećaju, jer nisu uroci na ńemu, nego mora da poodi sveca. — 4. Kada se divojka ili momak sprema u crkvu ili u kolo, plune u dlan, pa dlanom mane po čelu govoreć: „Kada po mojem dlanu dlaka porasla, onda me urekli.“ — 5. Zamoči prst u napoj, prikriži sebi na čelu, da je ne ureknu. — 6. Kuvaju uroklivu travu, pa onom vodom taru vrat i oči. — 7. Uzmu tańir i kašiku. Onaj, ko baje, ide na bunar, a do bunara tri put Gospu pozdravi. Iz bunara uzme tri kašike nenačete vode u tańir i vraća se natrag ne obziruć se ni ne govoreć ništa. U sobi umoči bajalica prste u vodu i prikriži po siniji. Onda prikrsti onoga, koga će bajati, pa mu tare oči, a onda unakrst noge i ruke. Dok tare, govori: „Urok urica, sveto Trojstvo izrica po milosti i kriposti blažene divice Marije.“ Nikoliko kapi dade obajanome, da gutne ove vode. Kada ga obaje, grabi kašikom tri put iz tańira vodu. Ako je u tri put ne izgrabi, onda se zna, da je bolesnik urečen. — 8. Kažu, da uroci najlakše prozriju onoga, ko je lip i ugledan na očima. Ako je čovik lip, pa urečen, onda naberu grańa od one voćke, koja je cvala, pa opala. Kupi se i to cviće pa se osuši, a posli se skupa s grańem kua i u toj se vodi urečeni kupa. Dok se kupa, govori ovo:

„Voćko!
Sve su rajske voćke rodile,
A ti neplodna, nerodna,
Cvateš, opadeš
U cvitu oprudeš,
Uroklivom lik budeš.“

Kad se urokļivi okupa, ako ga ko skobi i zapita: „Kako je, bolesniče?", mora on odgovoriti: „Dobro, fala Bogu. Oneredio sam uroke. Da mogu srećom i onoga, ko ureče koga." — 9. Dikoja baba uzme pero iz peruške, urečenog križa perom po čelu i govori:

„Peruška smiće brašno u uborke,
Iz ńe ovo pero smiće uroke.
S kršćanina, s marvinčeta
I sa svakog živinčeta
I sa svakog božjeg stvora
Pero urok stirat mora.
Di 'vo perce stane križat,
Otud urok mora bižat.
Digod moja ruka dojdi,
Ondi urok ne naškodi.
Koga moja ruka baje,
Kod tog urok ne ostaje,
Već stvor božji zdrav ostaje."

10. Niki uzmu stari bakreni novac i metnu u kupeļ. Urečeni se kupa, a dok se kupa, pere i stari novac, pa govori:

„Novčiću stari!
Dat ću te slipom, nek te on pazari.
Ti si se s urokļivim okupo,
Da Bog da, i urok s tobom odstupo.
Ne tribam ja novce bakrene,
Samo nek ide urok od mene."

Tim novčićem daruje slipca i pristanu uroci. — 11. Ako su uroci na oženitima, ńi taru u kupeļi sa travom, što se zove „otpad." Najdu stari češaļ na buńištu. Češļem češļaju urečenoga po glavi i po tilu i govore:

„Ovaj stari češaļ s ubroka,
Neka mi je lijek od uroka,
Kad ja urok poskidam,
Da ja češaļ iskidam."

Nose češaļ na buńište. Bace ga i govore:

„Češļu!
Ne češļaj više uroke
Ni po čoviku ni po ditetu,
Već istruni tu na đubretu.
Dok otpad trava na zemļi leži,
Nek urok s bolnoga bježi."

12. Ako ko urekne divojku, baje baba bajalica divojku peračem. Križa je po čelu i križajuć govori: „Biži urok iz glave na prsa, iz prsa na trbu, iz trbua na bedre, iz bedara na tabane, nek ovoj bolnoj odlane i neka zdrava ostane. Ne stavio se urok na gori, di tica liće, da na ńu naide; neka urok ne ide narodu, već neka ide u ladnu vodu, di vodena muńa siva, di pital ne piva, di kvočka ne kvoca, di krme ne roca, di čela ne zuče, di krava ne muče, di końi ne vrištu, di kerovi ne laju, di mačke miše ne vataju, di plugovi ne oru, di popovi svetu misu ne štiju, di kosa ne kosi. Neka voda uroke nosi, di srp ne žańe, nek je u narodu mańe, di biļe ne raste, di niko ne pase. Neka se pasu na vodi uroci, da bude boļe divojci. Neka u more utiču svi potoci i sa potocima nek idu uroci, nek divojka bude prava i zdrava. Dok je moje ruke desnice, da više ne boluješ, bolesnice. Dok je moga sudopera, on u vodu urok tera, nek ide vodom od brega do brega, neka ga jide kesega, crvenperka i sińača, al nek se više divojki ne povraća." Sudoper ostavi žena, odakle je i uzela, a divojka ozdravi. — 13. Dikoja bajalica pita urečenoga, kako mokri, ili crveno ili ko vodu. Ako je ko voda, baje ga čim gvozdenim. Križa mu po čelu i križajuć govori: „U uroka dva oka. Jedno vodeno, drugo ogńeno. Išla je baka u goru, iskopala tamo tri rupe, neka se ondi vodeni uroci kupe, neka od bolnog odstupe. I dok baka ovo gvožđe na svoje misto ostavi, neka ovaj bolni ozdravi." Odnese gvožđe i metne, otkud ga je i uzela, i bolesni ozdravi. — 14. Ako urečeni rekne bajalici, da mu je crven mokreš, onda bajalica kaže, da su to ogńeni uroci. Ureklo ga je ogńeno oko. Uzme u tańir vode, tare urečenom sa dva prsta oči i glavu onom vodom i taruć govori:

„U uroka dva oka:
Jedno vodeno, drugo ogńeno.
Došla je baka u zoru,
Da tira urok u goru.
Di je urok večero,
Da ondi više ne roča,
Već nek se mori po gori.
Ja vodom ogań gasim,
Da od uroka bolnog spasim."

Vodu prolije u petice u zavratak i bolesnome odma odlane. — 15. Baju vodom, a u vodu meću živa ugļena, pa gataju, da su jaki uroci, ako ugļevļe potone. Prsti se umaču u vodu, pa se taru kapci

na očima, slipe oči i čelo nad obrvama do slipi očiju, a govori se u tri put zasebice: „Sidi urok na pragu, uročica pod pragom, urok uriče, uročica izriče: Prvo Otac i Sin i Du sveti. Amen“. Kad se to izgovori, izlije se voda u sobu za vrata, pa ako zemļa brzo upije vodu, vele, da nije dobro, a ako ne upije, gataju, da će biti pomoći.

Vańske bolesti. (Ozlide i rane.) *Kad zmija ujide.* 1. Mole se Bogu ovako:

„Oj nebeski Bože, oče,
Svem na svitu vladaoče!
Držiš nebo, sunce, misec sa svizdama,
Držiš zemļu sa vodama,
Pustu goru sa zmijama.
Varala je i Adama,
Varala je tebe, Boga,
Pa ujide i ovoga.
Dragi Bože, bolnog pazi,
Da se otrov ne razlazi;
I Bog neka gleda,
Da ne umre od ujeda.
Dragi Bože, daj mu lik,
Nek ozdravi bolesnik“

2. Uzmu metlice šibicu, provuku je kroz kamiš, šibicom oko ujida crte i crteć govore:

„Ova metlica zmijska satrlica,
Na metli jida od ujida.
Di moja ruka dojde,
Tu bolest projde.
Zemļa zemļu neka jide,
Nek iz bolnog otrov ide.
Zmijo od Boga prokleta!
Trbuom puzaš, bez nogu odaš,
U repu vraga nosaš.
Ali će ti dragi Bog dati,
Da će te od moje ruke smalaksati.
Smirit ću te s tvojim vragom i ńegovom rukom,
Ja ću vas sastavit s mukom, da crknete pod mojom rukom.
Dok samo dojdem do kućnog praga,
Nestat će tvoga u repu vraga.
Od moje ruke i božje voļe,
Bit će bolesnomu boļe“.

Metlicu zabodu u zemļu.

(Čirevi i rane.) *Čir obični.* Izvuče slamku iz krova iz strije, makar bilo iz svińca, slamku otkine u kolincu. Tim kolincem operti oko čira i govori:

„Čiri miri, dvajest i četiri,
Samo da se u daļem ne širi“.

Uz slamku povlači i mali prst veleć:

„Ova slamka i mali prst levi,
Nek ne idu u daļem čirevi“.

2. Uzmu jajce, a ugriju vode za kupeļ. Bolesni se kupa, a jajce stoji u vodi. Kada se okupa, nosi vodu i jajce na krstopuće. Vodu prolije, a jajce ostavi na ono misto i govori: „Ko uzme ovo jaje, bolesni mu i čireve daje“. Kući se vraća ne obziruć se i ne govoreć ni s kim. Ako ga ko skobi i zapita, di je bio, smije mu samo ovo odgovoriti: „Prije lik bio, već što si me ti upito“. — 3. Niki baju čireve. Bajalica uzme kozji rog i nož. Tim crti oko čireva i crteć govori: „Čirevi, plodite se na pańu i na kamenu, a nekate na ovoga imenu i ńegovom tilu, jer vidite li vilu sa kozjim rogom i nožem šiļastim. Ja ću vas izbosti skroz do bile kosti“. Svaki čir pomalo bocne nožem i rogom. Rekne „S Bogom“ i otide. — 4. Mole samo jedan očenaš na dan svetom Ćirilu, da se čirevi osuše.

Čir potkožńak baju opankom. Donese se opanak s buńišta. Lagano se spušta opanak na čireve i govori:

„Evo baka donela opanka,
Na opanku od kože oputra,
Da bog da te nestalo do sutra“.

Opanak se odnese na buńište i ostavi, di je i bio.

Čir kokošar baje se kokošjim percem. Pero se vuče po čiru i govori: „Kokošje perje lagano, neka čireve otira onamo, neka rastu po kamenu, di ne bole, di ne svrbe, dokle oće, nek stoje“. Pero nosi i u ledinu zakopa govoreć: „Kad ovo pero izašlo, onda se na ovom čireva našlo“.

Šuļevi. Poprže ko kavu devet orâ, devet lišńaka, devet drińina, devet zrna gra, što ide na pritku. To sve utucaju. Utaru devet vršika crne metle. To sve s medom mišaju. Onaj, na kom su šuļevi, izajde u večer prid kuću, okrene se zapadu, uzme devet puta na vr'u noža te smise i pojide. Klekne i moli tri očenaša i tri zdrave Marije „*suncu zapadu*“. To isto radi u jutro do sunca, samo se okreće istoku i molitvicu priporučuje „*suncu istoku*“.

Žvale. Uzmu mačkin rep, provlače ga priko usta i govore:

„Dugačak si, repo, dosta,
Nek na tebi žvala osta,
Na meni je bilo dosta“.

To govori tri put.

Krupica. 1. Ako je u kog krupica na jeziku, uzme vlakno svoje kose, struže po jeziku i govori tri put: „Biži, krupica, eto ide majčina dušica“. — 2. Privlače mačkinim repom priko jezika i govore: „Biži, krupica, eto majčina dušica“.

Koštak. Baju nožem i govore: „Tri divojke u šum' pasle, jedna nima, druga gluva, treća slipa, devet rika, devet braće, plavo se spraviše na vojsku, plavo odoše, plavo u boj udariše, plavo poginuše, u kožu iz kože, u kost iz kosti, u ledinu odoše, u 'no misto, di zvono ne zvoni, di pitaļ ne piva, di brat brata ne zove“.

Mačja dlaka. Baju bolesni prst mačkinim repom. Crte okolo prsta i govore:

„Mačja dlaka, biži s prsta,
Ubost ću te ja u krsta
Ili nožom ili šilom,
Kad neš milom, ti ćeš silom“.

To govore tri put zasebice.

Micina. 1. Ako je micina oko vrata ili pod pazuom, napišu ondi, di je otečeno, ime Isusovo i slovo Salamunovo. — 2. Ako je micina pod kolinom, napišu samo Salamunovo slovo. — 3. Baju usijanim vatraļem držeći boļe blizu, da se jara osića. Govore: „Zaklińem te treće, čim se vatra preće, da ne rasteš veće. Gospodina Boga moći, blažene divice Marije pripomoći“.

Jašterica. 1. Ko ima prištić na jeziku, kažu, da ima jašterícu. Liče je ovako. Onaj, ko ima jašterícu, sidne kraj vatre, uzme vatraļ, pļuje u suprežak, pa miša vatraļem. Drugi ga pita: „Što prećeš?“ On odgovara: „Jašterícu“. — Ovaj mu veli: „Preći, preći“. Tako govore u tri put, samo mu se poslidńi put kaže: „Preći, preći, pa zapreći“. — 2. U kog je jašterica, ide u kuću k vatri, vatraļem miša po vatri i govori: „Jašterice, ide bika, idi doli s mog jezika“. To govori tri put.

(B o l e s t i k o ž e.) *Perutac.* 1. Uzmu nenačete vode, metnu u ńu srebrn novac, umaču gusje pero u vodu, mažu dite po obrazima govoreć: „Vodom perem, metlom metem, srebrom čistim. Bilo čisto ko srebro“. — 2. Krsni kum ili kuma kupi crvenu pantliku ne cinkajuć se i sveže mu na vrat.

Šuge. Na Đurđevo se do sunca provaļaju po rosnom ječmu i govore tri put: „Šuge, šugice, bojte se ječmenice, s mene sidite, na ječam naidite.“

Lišaj. Baju bumbarom i govore: „Lišaj ńiva i pepeo sime: sime na ńivu, ńiva pogine". Bocnu bumbarom u pol lišaja. Tako tri put izastopce rade.

Bradavice. Kada vidi u večer, da se zvizda skruni s neba, šukne rukom po bradavici i govori: „Kako zvizda s neba, tako bradavica s mene".

Mrtva kost. 1. Ko ima mrtvu kost, ide u mladu nediļu do sunca na grobļe, pa ako najde na neznanu grobu kost, klekne ondi, pozdravi Gospu, uzme kost i ńom operti mrtvu kost na sebi, ubode je i rekne: *sušak.* To čini tri put. Kost ostavi, di je i bila, pa ide kući šuteć bez obzira. — 2. Mora se dogovoriti sa čovikom, komu je ime Ivan, da dojde u mladu nediļu do sunca na avlijska vrata, ali da ostane na sokaku. Onaj, u koga je mrtva kost, izajde noseći u ruki komadić krede. Šuteć pruži Ivanu kredu kroz avlijska vrata. Šuteć pruži iz dvorišta kroz vrata na sokak ruku, nogu, glavu — ono misto, di je mrtva kost. Ivan okruži kost kredom šuteć. Rastanu se bez obzira svako sebi. — 3. Koje je poslidńe dite u matere, to obzine kost, pa malo uvati zubima. Posli opet unakrst obzine i malo grizne. — 4. Najde ma kaku kost, kada misec ide na mańak, pa do mine svaku večer svoju kost okruži, a tu kost uvik ostavļa, di je nađena. Tako radi za tri miseca.

Unutrašńe bolesti. *Glavoboļa.* 1. Zavituje se, da ne će na vrtićevu sridu vrtiti ni šilom ni burgijom ni svrdlom; da ne će na vrtićevu sridu na kolima se voziti, u suvari se okretati, na vodenicu ići, da ne će taj dan civi sukati, a niti sa svojim vinčanim drugom taj dan pristati. — 2. Ne češļa se utorkom i petkom. — 3. Kadgod se češļa, moli očenaš, zdravu Mariju i virovańe za trnovu krunu Isusovu.

Kokošja slipoća. Ko ne vidi, čim sunce zajde, vele, da je na ńemu kokošja slipoća. Liče je ovako: 1. Uzmu novi lonac nenačete vode, u vodu puste srebrn novac, obise u večer pod drvo, di kokoši side. U jutru peru onom vodom oči i mole očenaš, zdravu Mariju i virovańe svetom Vidu radi očiju. Novac dadu u crkvi lemozinu. — 2. Zavituju se, da na Vidov dan ne će raditi svoga posla.

Ako je ko balav. Ako mu smeta u nosu, neka tri put izgovori: „Podigla se petoroga vojska na jednoga kraļa balavoga i otrisa osmrdeļa kraļa". Onda se usekne sa svi pet prsta i baci u pepel, što isekne, a prste neka otriše odostrag o zadńicu.

Uvoboļa. 1. Onaj, ko tu bolest prvi put vidi, pļune bolesnome malo u uvo i kaže: „Bilo, pa nije“. — 2. Baje i govori ovo:

„Odletila bila guska
I s ńom guščići,
Odletila bila pura
I s ńom purići,

Odletila bila patka
I s ńom pačići,
A i to je božja voļa,
Da pristane uvoboļa“.

To govori tri put, a dotle čačka uvo čuvarkućom. — 3. Ko ima od devet godina svete vode od sveta tri kraļa, ali da je sve to nadolivano u jedno staklo, liva po nikoliko kapi te vode u uvo.

Zuboboļa. Na sam dan svete Apolonije mole ovako:

„Sveta Apolonijo!
Smisli, da si ti u dobi, kad si patila bol od zubi.
Sveta Apolonijo!
Na me se okreni, smiluj se meni.
Sveta Apolonijo!
Ti si bez zubi ostala,
Smiluj se, da bi mi zuboboļa pristala.
Sveta Apolonijo!
Izgubila si u boli zube svoje,
Daj da se meni stišaju teške boli moje.
Sveta Apolonijo!
Od zubove boli svako te moli,
Ja ne ću jisti, već ću ti postiti,
Uzet ću zavit, pa ne ću radit.
Sveta Apolonijo!
Molim te, kako se i Bog moli,
Da mi pristanu u zubima boli.
Sveta Apolonijo!
Ne molim te radi luba,
Nego radi moga zuba.
Sveta Apolonijo!
Molit ću ti, postit ću ti, dok sam živa,
Radi bola moji' zubi u pomoći ti mi budi.
Sveta Apolonijo!
Molit ću ti, dok sunce, misec sja i zvizde sjajne,
Samo da mi u zubima bola nestane.

Sveta Apolonijo!
Dirni rukama svojima,
Da nestane bola u zubima mojima,
I neka bude tvoja sveta voļa,
Da pristane ova moja zuboboļa. Amen".

Uńavica. 1. Meće ruku poda se i nosi smrad pod nos, pa govori: „Kaki gost, taka čast". — 2. Ide u avliju one kuće, di ima čovika imeńaka, pa se usekne na erezu ńiovi vrata i govori: „Imeńače, ja pridajem tebi svoju uńavicu i ropotinu, nek se primi u nosu tvojemu, a neka odlane mojemu". Ko prvi uvati za kvaku, taj dobije uńavicu i ropotinu.

Štucavica. 1. Zaklińu ovako:

„Ko me spomińe,
Spao s kobile,
Upo na čačak,
Ujio ga mačak".

2. Zaklińu i ovako:

„Ko me spomińe,
Spao s kobile,
Razbio kolina,
Izgubio što ima,
Tražio, ne našo,
Dok do mene ne došo".

Žaba. 1. Baju: „Bez oca se zadilo, bez matere rodilo, bez popa se krstilo, bez imena poginilo". Prikriži i kaže: „U ime Oca i Sina i Dua svetoga". — 2. Baje se kočańem (oļuštitim klipom kukuruza), a veli se: „Ovo sve, što je, nek ide u sušak, a ti, žabice, u bručak. Oj šurice, ušurice, ušurice devet kćeri. Amen".

Vratoboļa. 1. Ako su žlizde oko vrata, izajde prid kuću, kad sunce zajde, a još nema zvizda na nebu, popļuje veliki prst na desnoj ruki, operti ńim oko žlizda po vratu govoreć: „Ni na nebu zvizda, ni na vratu žlizda". Tako isto u jutro posli zvizda a prije sunca govori i prstom okružuje. — 2. Poļubi tri put zemļu i tri put govori: „Crna zemļo, mila majko, mene grlo boli". Ide u kuću bez obzira. — 3. Uzme kolince plive iz duvara, koji je blatom mazan. Okruži oko žlizde govoreć: „Kad se to zgodi, Isus se rodi, zla ne bilo". — 4. Ako najde na bunaru vode u kablu, okvasi prst ispod kabla, križa tim prstom po vratu i govori: „Nit u kablu dna, nit u grlu zla".

Ko je zagušļiv, uzme živu vranu i govori joj držeć je u ruki:

„Vrano, ja se pati,
Dok tebe uvati.
Ako ne odneseš s mene boļu,
Turit ću te u plamen u groļu,
Neka stoji u veļetu vranskom,
Neka nije u tilu kršćanskom".

Pļune joj u kļun i pusti je.

Suvi kašaļ. Zakoļu ježa, rastope mu mast. Tom mašću mažu kruv, jidu i govore:

„Kašaļ, čuješ,
Kaže jež, da putuješ.
Jež je meni dao lika,
Ne smeš biti kod čovika bolesnika.
Na tebe su došli ježi,
Idi, kašaļ, ma kud bježi,
Il u goru, il u vodu,
Da te ježi ne izbodu.
Ukloni se ma kud tajom,
Ubost će te jež perajom".

Šklopci. Okreću ditetu kļuč u ustima, da ga ne sapnu boli tako da ne bi moglo otvorit usta.

Crv. 1. Baju osim krova, a uvik spram sunca, ma bilo u koje doba dana. Baju prstom kažiputom i govore: „Bog veli, da gori, Isus dragi, da boli, a blažena Divica: bilo pa ni. Zaklińem te, boļo ļuta, Bogom živim, velikim, istinitim, krvju i mukom Isukrstovom, da ideš u bazino srce iz ove duše krstite i zlamenovane". — 2. Križaju slamkom po bolnom mistu. Mole očenaš, zdravu Mariju. Iza molitvice kažu: *sušak*. Tako čine tri put zasebice, a samo onda, kad misec ide na mańak.

Prosadi (Sanģije). 1. Uzmu čašu punu pepela i ukraj čaše metnu nož. Pokriju čašu i nož otarkom, pa okrenu čašu doli, onda nožem i čašom kroz otarak bockaju bolesnoga u rebra i govore: „Bižite, sanģije, ubost će vas". Izmoli očenaš i zdravu Mariju. Otkrije se čaša. Ako je pepeo popuco, ili se vide rupice, onda su sanģije na bolesnome. — 2. Ko nije nikada psa izličio, može u ovoj bolesti pomoći bajańem. Uzme brezovu šibicu, šiba po rebrima govoreć: „Suprot, suprot, di si ti? Faļen budi Bog. Otud ide put franc i on

nosi oštru ošuļicu, udara ga šibicom. Okante se tila toga krstita i zlamenita, već idite u 'nu goru, u pustińu, di se Bog ne moli, di se ništa ne govori". — 3. Kuvaju renov list, papriku i koprive zajedno. Kada se to skuva, izlije se u korito, miša se varjačom i govori:

„Renov listane,
Sad ću te piti, da mi prosadi nestane.
Sa renom mišam i ļutu papriku,
Da nose od mene daleko falinku;
Sa renom mišam i koprive žagrene,
Neka s ńima idu i prosadi od mene.
Ren, papriku i koprive mišam varjačom,
Da budem i ja zdrav med drugom braćom".

Vodu iscide i piju jutrom i večerom. — 4. Piju prisno jajce od vrane. Kad popiju, govore:

„Popio sam veće svašta,
Ni mi asna ni oda šta,
Još ću jajce tice vrane,
Pa neka mi bol pristane".

— 5. Naliju kļučane vode u stupu, što mak tucaju. Uzmu kapicu, što žene nose pod šamijom, jer se šamija priko kapice zavija, da se ne omasti o kosu. Kapica mora biti ona, koju je nova mlada prvo jutro imala na sebi, kad su je prvi put zavili. Kapicu umaču u tu vrelu vodu i tim pare prsa. — 6. Svežu rebra vinčanom maramom. — 7. Paze, da se ne mašaju nožem ni u lonac, ni u zdilu, jer ko vadi bud što iz lonca ili zdile nožem, taj dobije prosadi. — 8. Niko ne smije ni na koga nožem ni u šali, ko da će ga ubosti, jer se onda dobiju prosadi. — 9. Uvate prolitarca vrapca. Bolesni mu otvori kļun. Tri put mu pļune u usta i govori:

„Vrapče nejaki, pustit ću te taki,
Neprestano leti tamo u jedrene,
Neka s tobom idu prosadi sa mene;
Ti prilitaj i livade i poļe,
Ne bi li mi u prsima bilo boļe."

Vrapca pusti, a bolesni za ńim gleda i govori:

„Sretno ti bilo, vrapče.
Neka te ni lovčeva puška ne pogađa,
Samo da me ova bolest ne prosađa,
Da mi više ne dosađa.
Idi, vrapče, kud i tvoja braća,
Nek se meni bolest više ne povraća.“

— 10. Zabodu nož do korica u zemļu. Izvade nož iz zemļe, jezikom skidaju zemļu s noža i jidu je, a jiduć govore:

„Nožu, skidam s tebe zemļu jezikom,
Ne bi l' bio ko i dosad zdravim čoikom;
Kako mi je bolest od noža došla,
Ne bi l' dao dragi Bog, da bi i prošla.“

— 11. Uzmu zalogaj u usta i piju vodu priko zalogaja, dok još nije sažvakan. — 12. Sadilaju olova sa olovna zrna. To sitno metnu u kašiku, naliju vode i piju. Ako nije sve olovo bolesni proguto, opet mora uzeti vode u usta, da proguta i ono malo, što je ostalo. Tako uzimļe vode u usta, dok najmańi trunak olova u ustima osića. Kad ovo sve proguta, govori:

„Ne pijem rakiju, ne pijem rujno vince,
Već pijem samo po jednu kašiku lađane vodice.
Ne jidem kruva, ne jidem kolača,
Već ovo dva tri zrnca olova, to mi je večera,
Samo nek mi iz prsa prosadi istera.
U vodi olovo ne pijem, da se s ńim otrujem,
Nego samo da se ovi prosadi mentujem.“

To tri put govori bolesnik i odma legne u posteļ, a prilegne na onu stranu, na kojoj ga probada. — 13. Ide u poļe u toj bolesti, pa ako skobi koga čovika, zaišće od ńega zalogaj kruva. Ovaj mu dade, a on uzme u ruke, pa ga zagrize, a ne žvaće, nego govori držeć zalogaj u ustima: „Da Bog da, ovaj kru, što mi ga je do ovaj čovik, bio mi od ńega ovaj zalogaj lik.“ Proguta nesažvakan zalogaj i zafaļuje onom čoviku: „Fala ti, brate, što si mi do ovaj zalogaj kruva. Neka ti Bog plati. Nisam ga isko od gladi, već da otidu od mene prosadi.“ — 14. Baju nožem; govore: „Suproti, suprot tri, otud ide put franc i on nosi oštru čulicu, udara je prutićem, zaklińe je mukom i krvju

gospodina Isukrsta, da on ide iz ovog tila krstitog i zlamenitog u tu goru pustińu, di se Bog ne moli, di se ništ ne govori."

Sipoti. Uvate živa vrapca. Bolesni mu pļune u usta i pusti, nek nosi sipote.

Srdoboļa. Baju svetom vodom. Taru bolnog po tilu na uranak do sunca is'oda i taruć govore: „Boļo, srdoboļo, moli baka trojaka, Boga Oca, Boga Sina, Boga svetog Dua, da bolesnog Bog sačuva od boļe, teške srdoboļe, da Bog dragi dade, čim sunce sine, da ti odumine od boļe, teške srdoboļe, i prid noć, kad sunce zajde, da te baka zdravog najde bez boļe, teške srdoboļe."

Žutenica. 1. Donesu zobne slame sa devet obala, vinčani dukat, konac zlata i crveni kukuruz. To sve metnu u nenačetu vodu i kupaju onoga, ko ima žutenicu. Posli se dukat zlatnim koncem sveže na vrat, a voda se izlije na sokak govoreć: „Idi, žutenice, s vodom; zlato ostaje sa mnom." — 2. Posli mise dolaze u sakristiju i nadgledaju se na zlatni tańirić, što je na kaležu. — 3. Mokre na krtičinu. — 4. Nadgledaju se na svoj mokreš. — 5. Iskruže mrkvu, u ńu uliju mokreš, zatvore mrkvu i obise u oǵak, da se žutenica suši. — 6. Uzme konac crvene svile, sveže ga na crvenu ružu u večer, kad sunce zajde, a konac žute svile sveže sebi oko vrata. Tako prinoći. U jutro do sunca ide k ružici. Skine crveni konac s ružice. Veže ga sebi na vrat. Svoj žuti konac skida, veže ga na ružu i govori: „Ružo rumena, eto tebi moje žutilo, daj ti meni tvoje rumenilo." Ide natrag bez obzira.

Pridor. Ko se pritrgne, kupa se u vrućoj vodi. U vodu metne rodino jaje. Dok se kupa, govori:

„Kako ovo jaje iz rode ispalo,
Tako i ovoga u mene nestalo;
Čim se rodino jaje razbilo,
Odma i na meni ovo usanilo."

Lupi jajem o što mu drago.

Ako ko ne može mokriti. 1. Čovik, komu je ime Ivan, neka zgrči na desnoj ruki veliki i sredńi prst, nad ńima nek sastavi kažiput i mali prst. Sa ta dva prsta neka digne slamku sa zemļe i pribaci priko bolesnoga s lica. Posli neka opet skupi slamku i pribaci priko ńega s leđa. — 2. Traži se kabanica, na kojoj su čoik i žena prinoćili. Kabanica se prostre na zemļu, a bolesnik obide tri put oko ńe i onda pride priko ńe.

Sušak. Baju bumbarom; govore: „Bez oca se zadilo, bez matere rodilo, bez popa se okrstilo, bez imena izginilo. Križ ime Isusovo. Ovo u ime Oca i Sina i Dua svetoga. Amen.“

Pokostica. 1. Baju nožem i sikirom. Ko baje, drži nož i sikiru više bolesnoga noge i govori:

„Crve vran, crve vran,
Ne izajdi nikad van,
Nožem ću ti rezat papke,
Sikirom ti odsić glavu,
Da ne budeš ni u mravu,
Već ugini u toj kosti,
Da ozdravi taj bolesni.“

Potuca nožem i sikirom, di boli, i otide. — 2. Nabere lista žalosne vrbe, loze od jabučica, vriža od bundeva i krastavaca. To se kua u kotlu. U toj vodi pare se noge. Pareć govore:

„Skupila sam od dvi vrsti vriža,
Da mi više u nogu ne križa,
Približi se vrba k sosi,[1]
Da iz nogu bol iznosi.“

— 3. Pare se isto tako, a govore ovo:

„Rugala se vrba jabučici,
Oteklina mojoj pokostici;
Vriž da vrižu zadovoļi,
Pomoć će mi kostoboļi,
Da ja budem zdrava tila,
Ko što sam i dosad bila.“

— *Krstine.* Baju nožem u jutro prije izlaza sunca. Govore uz to: „Zaklińem te, zli bolişa, Bogom živim, Bogom velikim, torńem nebeskim, korom anđeoskim, da ideš iz ovi krstina na usta, jer će doći sveti Antun iz rike regecijanske, di se Bog rodio, Otac i Sin i Du sveti.

Kad trnu ruke. 1. Peru ruke u onoj vodi, u kojoj su okupali mrtavca. — 2. Metnu ruke u striju od trske ili slame, kad mrtvog voze kraj ńega u grobļe.

---

[1] *Sosa* se u Otoku zovu jabučice.

Kad se usta iskrive. Uzmu kļuč od tabernakula, di se čuva prisveto otajstvo, i kļuč okreću bolesnome po usti, ko da otkļučavaju.

Drtavica. 1. Ko ima drtavicu, ode na vodu, najde crknitu ribu, stane na bajer pod vodu, a ribu drži u ruki. Pļune joj u usta i rekne:

„Oj ribica, sirotica,
Eto tebi drtavica.“

Pļune joj drugi put u usta i veli:

„Puštam te opet med ribe vodene,
Odnesi samo drtavicu od mene.“

Pļune joj i treći put u usta, baci je u vodu i govori:

„Nek moja drtavica u ribi ide,
Da je moje oči nikada ne vide.
Nosi je, ribo, u Dunav upravo,
Samo nek moje tilo ostane zdravo.“

Vilovski ulom. 1. Ako se ulom ne može ispravit, vele, da je vilovski ulom. Onda idu vračevima, da oni isprave, ili da jim lika kažu. Vračevi odrede, da se kade svetima travama na drvńaku, buńištu ili ogńištu. — 2. Kupaju se u nametni čuprija i povratļivom plotu.

Smlata. Donesu žari u čem i metnu u bućak, kud se smet smiće, kad se sobe metu. Onamo nad žar dovedu bolesnika, pokriju ga krušnim stolńakom iz naćava, a mrvice božićne i trave metnu na žar. Tako ga kade i mole se svetom Boni od smlate. — 2. Baju rukom; govore: „Općinska večerica, sirkova posteļica, kameniti vańkuščić, rogozna pokrivačica. Želim od gospodina Boga moći i blažene Divice pripomoći. Amen.“

Vodena bolest. 1. Oblažu bolesnoga žabokrečinom. Kad ko ide za žabokrečinom, govori prije sa bolesnim ovo: Bolesnik pita:

„Srmo moja, kuda se otpremaš?“ —
„Zlato moje, na carevu vojsku.“ —
„Srmo moja, što ćeš mi doneti?“ —
„Zlato moje, drezgavu maramu,
Da izličim tvoju ļutu ranu.“

Ode na vodu, kupi žabokrečinu i drezgu; govori:

„Drezgo i žabokrečino,
Ja vas kupim vodom porad lika,
Ozdravite moga bolesnika.“

Nosi kući; obloži bolesnoga, da to na ńemu prinoći. U jutro skupi s ńega, nosi to natrag u vodu i govori:

„Molim te, žabokrečino,
Drezgo i vodotečino,
Ja sam vas donila u ruki desnici:
Neka ostane ńegova boļa u ladnoj vodici,
I neka ozdravi moj sin kao drenov klin.“

— 2. Bajalica traži travu vodeniku, ali jedinicu, koja je na samo iz zemļe izrasla ko jedna šiba. Bere je i govori:

„Vodenika, svekolika,
Ne jidu te kořii ni volovi,
Već od tebe prolaze bolovi,
Evo ja te berem porad lika,
Da pomogneš moga bolesnika.
Nit ću tobom tkati niti presti,
Već pomagat svitu u bolesti.“

Bolesnika tare tom travom i govori:

„Evo baba sidolika,
U ruki joj vodenika,
Tira boļu iz čovika.
Blagosovna moja ruka,
Od ńe biži svaka muka.

— 3. Bolesnik ide u potok, di ima potočara vodenica, a s ńim zagazi u vodu i bajalica. Pere ga i govori:

„Došla strina molit mlina,
Što s' okreće dan i noć,
Da ti bude u pomoć.
Vodenico, ajtašico,
Moja dobra pajdašico,
Ti stojiš na vodi,
Bolesnik u vodi,
Ajde nam ugodi,
Da mu ti budeš lik,
Da ozdravi bolesnik.“

— 4. Ako bolesnik duļe boluje, pa ne može doći do potoka, onda bajalica donese vode od vodenice, odriže malo od svakog brvna, otkine po malo od svakog kamena u mlinu, odriže po skalicu od sua kolesa,

vretena i ajtaša. To metne u kupeļ; kupa bolesnika i opet govori ono isto, što i onda, kad ga vodi na vodenicu. — 5. Kuvaju devet vaļušaka od ražova brašna. Vaļuške skuvaju, a bolesnika u toj vodi kupaju. Kad ga okupaju, izliju vodu na sokak govoreć: „Putem došlo, putem ošlo."

Groznica. 1. Ko ima crnu groznicu, ocrni ko koto. Zato u toj groznici piju gari sa kotla u vodi ili rakije i govore:

„Ja ne pijem poradi žeđe rakije,
Već neka me ostavi groznica što prije.
Pijem i sa kotla garica,
Da mi ovo bude zadńa groznica."

— 2. Od crne zavituju se Arapskoj Gospi u Komļatince. — 3. Niki obzine jajce u crnoj groznici. Onda nosi jajce na kraj sela i ostavi u kapeli, di ima slika Majke božje, i govori sklopivši ruke:

„Pomogla me pričista, sveta Divica!
Ko uzme jaje, nek mu je i moja groznica.
Il' uzeo ga čovik, il' vuk, il' lav,
Samo neka ja ostanem od groznice zdrav."

4. Nametna groznica dobije se na krstopuću. Ako se je ko kupo od groznice u nametni ćuprija, pa bacio vodu na krstopuće, a drugi nagazio na to misto, dok je još mlako bilo, na toga je prišla groznica. Ko se tako razboli, zavituje se *odmetnoj* Gospi u podgrađe i nosi onamo tri jajca za lemozinu, pa se moli.

5. Neplodna groznica uvati i brzo popusti. Ko je tako bolestan, uzme sviću od Svitla Mariña i nosi je, di ima drvo topola. Zapali je na topoli, da izgori, i govori:

„Oj topolo, vilovska skupštino,
Na tebi se kupe vile,
Na tebi su sve sidile
I mene su 'vamo zvale,
Sa tebe mi lika dale.
Lik, lik, lik mi bio,
Ja pod tobom ozdravio.
Ja ne palim sviću, da ti gineš,
Već da samo groznicu s mene skineš.
Lik, lik, lik mi bio,
Ja pod tobom ozdravio."

Ubere tri topolove grančice, na svakoj po tri lista. Baca svaku grančicu za se i govori:

„Topolo! otkinio sam od tebe tri grane,
Nek me se groznica mane;
I tvoja tri lista, da odem zdrav s mista.
I kad se prva, druga i treća sa svojim lišćem sastale,
Onda i mene groznice popale.
Lik, lik, lik mi bio,
Ja od bole ozdravio.“

Oguli dugačko topolove kore. Tim tri put omata oko debla i govori:

„Neka mi bude u pomoći ovaj vilovski remen,
Da ja odma ozdravim kao kremen.“

6. Końska groznica. U toj je groznici čovik uvik gladan; zove se i gladna groznica. Od te se groznice liče końskom pinom. Kad końi vodu piju, podmisti bolesnik ruku pod usta końu. Vodu, što uvati u dlan, popije i veli: „Końu, tvoja usta mlogo zivaju, mlogo i oblo gutaju. Iz ńi ću vodu piti, pa ću ozdraviti, di stoji tvoja žvala, ne bi li moja groznica pristala.“

7. Vodena groznica. Ko ima ovu groznicu, taj prije, već što ga vata, pije vodu, a kad ga groznica popusti u vatru, onda jako bunca. Liče je tako, da drugi ko izlije kabo vode na bolesnika, da ga uplaši. Polivajuć govori:

„Vodom si, groznico, došla,
Da Bog da, od vode se uplašila, pa ošla,
Pa više na ńega ne došla,
Da nije na ńemu redńa,
Neka mu bude ova poslednа.“

8. Vitrenasta groznica brzo spopane i popusti. Od ńe se liče ovako: Kad je bolesnik u groznici, izajde napole na vitar i govori:

„Duni, vitre, s visoki planina,
Dok groznica nije zastarila,
Da me više ne bi ni morila.
Ako mi ti, vitre, ne ozdraviš lišinu,
Ja ću ti nožem probosti mišinu.“

9. Groznica lednica. Ko ima taku groznicu, tare ledom ručne i nožne žile govoreć:

„Od muke i sile
Tarem sa ledom žile,
Na meni se led stopio,
Ja od zime ozdravio.
Kad se stara zima s novom sastala,
Onda mene opet groznica spopala.“

10. Vruća groznica liči se ovako: *a.* Ugriju vodu i saliju u niski čabar. Bolesni pari noge u čabru i govori:

„Božja voļo sveta i moguća,
Ne daj, da vruća više kod mene ruča.“

b. Uzmu trsku iz komšińskog krova. Bolesni objaši trsku držeć je rukom naprid. Tri put jaši oko bunara, svaki put pļune malo u bunar i govori: „Ne jašim trsku već groznicu.“

11. Kad groznica spopada, pokriva se bolesnik vrećom i govori: „Nek groznica ide u vreću, nek skine s mene nesreću.“ — 12. Kad koga groznica vata, isprži gra ko kavu, sam nosi na neznanu jedinicu, ukopa i govori: „Kad ovaj gra poniko, onda me groznica uvatila.“ — 13. Rižu sa krstopuća ćuprije po komadić. To čine jutrom do sunca. Odrižu tri komadića drveta sa tri drvńaka, uzmu vode sa tri bunara, di ima udovica u kući. Od tri udovice zaišću ma šta: bumbar, jaje, ora; devet vrsti gvožđa, tri komadića komšińskog plota. To sve mišaju u vodi. Vodu ugriju i bolesnika kupaju. Vodu bacaju na krstopuće govoreć: „Vodom došlo, vodom ošlo.“ — 14. Mole sedam očenaša, zdravi Marija i jedno virovańe za duše oni, koji su u groznici pomrli. — 15. Mole sedam očenaša, zdravi Marija za one rane gospodina Isukrsta, za koje Jude znali nisu.

Ogań, vatra. 1. Uzmu tri uglena. Sve jedan po jedan baca bajalica u vodu i govori:

„Biži, ogań, s mutnom vodom,
Budi ladan, da ne griješ,
Na bolesnom bit ne smiješ.
Ja ću ogań vodom gasit
I bolesnom život spasit.
Ova moja desna ruka,
Podnela je dosta muka,
Koja baca žeravice.
Izličuje bolesnice.
Moj prst satro zmiji glavu,
Pa sad zato ima pravu.
Kad bolesnom moj prst klim,
On ozdravi kao klin.“

Nikoliko kapi te vode puštaju bolesniku u usta, da ozdravi. To češće ponove. — 2. Nose u tri crkve lemozinu. Svagdi izmole sedam očenaša, zdravi Marija i jedno virovańe svetom Boni od velike moći. — 3. Ima u Otoku u Vidović kući propeće. To meću pod glavu bolesnome. Ako mu odma odlane, umrit će. Ako mu se steška, ozdravit će. Propeće bude pod glavom 24 sata. — 4. Ako je velik ogań, da bolesnik mlogo bunca, kažu, da su mu mučeni duovi u glavi. Onda mu vežu na vrat veliki zapis, ne bi li bolovi odstupili. Zapis mu veže čisto dite. Kažu Otočani, da je taj zapis stajo na oltaru u manastiru, kad je najviše govoreńe govorito. Mora se paziti, da ne pade na zemļu, jer više ne bi asnio, dok ga opet ne bi nosili u manastir. Na zapisu piše ovo:

OVI SU	D	A	J	M	U	BOLOVI
	L	A	K	Š	I	
	T	E	R	E	T	
	I	Š	K	A	L	
MUČENI	U	M	J	A	D	DUOVI
			U GLAVI			

Uz to se moli sedam očenaša i zdravi Marija svetom Boni od velike smlate. — 5. Najdu travu, koju nije niko otrgo, nego je sama otpala. Ta se trava zove: *otpala*. Tom travom križa bajalica bolesnika po čelu, tilu, tabanima i križajuć govori:

„Sveti Petre, ja ti dođo!
Molim, rajski poslovođo,
Otvori mi rajska vrata,
Da u raju berem biļke,
Da pomažem bolesnike.“

Uzme jabuku, razriže je više bolesnika na dvi pole. Povadi sime iz ńe. Jabuku meće u usta bolesniku, a simenke nosi i sadi u ledinu. Onda opet moli, dok sadi:

„Sveti Petre, ja ti dođo!
Molim, rajski poslovođo,
Pružila sam tebi ruku,
A ti meni do jabuku.

Pojio je bolesnik,
Ti mu budi pomoćnik.
Simenke sam pokopala,
Ne bi l' s bolnog boļa spala.“

Ide u voćńak. Traži tri vršike od voćaka, koje se nisu primile. Jednom ga šiba po glavi, drugom po trupu, a trećom po nogama i govori, kad šiba po glavi:

„I u raju ima dosta neprimitka,
Da Bog da, otišla bolest iz glave bolesnika!“

Kad šiba po tilu:

„I u raju ima voćka, kojoj deblo sane,
Nek na ovom bolesniku bolest ne ostane.“

Po nogama šiba i veli:

„Sveti Petar u raju voće sadi i pazi,
A za mojom šibom nek boļa iz bolnog izlazi,
I neka budu svetoga Petra udesi,
Da za mojom rukom ozdravi ovaj bolesni.“

— 6. Svežu zapis od velikog ogńa na bolesnika. Ako je bolesniku boļe pod zapisom, umrit će. Ako mu je težje, kad zapis svežu, ozdravit će. — 7. Zovnu babu, da ga koncem obaje. Ona mu zakvači konac za livo uvo, pa ga onda unakrst vuče i sveže za desni nožni palac. Od livog nožnog palca krsti do desnog uva, pa vuče oko glave i sastavi kraj s krajem na livom uvu. Dok vuče konac, govori:

„Gle ovaj konac!
Dao nebeski otac,
Di god ja konac pružila,
Bolest se kod Boga odužila,
I od božje svete voļe
Bilo bolesnome boļe.“

Konac skinu s bolesnika i ukopaju pod striju, di s krova kapļe. — 8. Zavituju ga ogńenom Antunu, da će uvik prije Antunova postiti tri utorka i da će na ogńenog Antuna (17. sičńa) ići bos u crkvu.

Dalak. Kad bolesni vidi mlad misec, upre dalak u rudo na kolima i tri put govori: „Miseče mladi, pozdravio te stari, da ne jideš ribe ni raka, već moga dalka.“

Frašt. 1. Ako bolesnik ima majku, skine ona zavoj s glave, rasplete kosu, pa koca na golima kolinima oko ńega tri put i pozdravļa Gospu. — 2. Ako koga stra napane, da se u snu trza, donesu s voćke one stvari, koje su metnili, da se tice plaše. To se zove strašilo. Uzme se malo toga strašila, čista tri zrna žita, malo *omela* i *ogrebla*. To sve ušije u krpicu čisto dite od deset godina, pa sveže malom ditetu na vrat, da stra projde. — 3. Ugriju vodu, pa okupaju psa ili mačku, da na ńi projde stra, a onda kupaju dite. To čine, ako je *vrisak* na ditetu. — 4. Mati, kada su na ditetu *vriskovi*, okupa dite u vodi, pa zovne psa ili mačku i izlije na ńi vodu govoreć:

„Mačko, eto ti vrisak sav,
Neka mi bolesni ostane zdrav,
I neka ima dobar san."

Prismagle zove se bolest diteta, koje je lakomo. Da to projde, metne mati, kada kupa dite, čelo glave na desnu stranu korita kruva i soli, a tako i čelo nogu na livu stranu. Kad ga okupa, dade ovaj kruv i sol psu i mački, da pojidu.

Izid. Ako je ko slab i nemoćan, kažu, da je *iziđen*. Liče se ovako: 1. Ima trava od izida. Tu travu kopaju, pa u večer nakisele u nenačetoj vodi, da stoji do jutra. Ako je bolesnik iziden, onda voda do jutra pocrveni. Tu vodu pije bolesnik jutrom i večerom. Ako voda ne pocrveni, onda je bolesnik ne pije, nego kažu, da je *namet* na ńemu i *čini*. – 2. Uzmu jabuku, što su je svu iznutra ose izile, pa ļusku osuše i utaru, nakisele u vodi i daju bolesnome, da pije. — 3. Ako je koja divojka želila momka, za kog se je mlada udala, ta je rasklopila na krstopuću grebene, pa prinela jedan greben na jednu, drugi na drugu stranu druma, da su svatovi s mladom prošli izmed grebena, a ona opet posli sastavila grebene. Zato nova mlada boluje, suši se i uvik je pospana, pa kažu, da mora do godine umriti. Onda je kupaju u nametni ćuprija i povratļivom plotu, kade svetima travama, idu vračevima, pa se zavituju svecima, kojima ji vrač uputi.

Velika bolest. 1. Mati bolesnikova svuče se do gola, koca oko bolesnoga na kolinima i moli se Bogu, a priporučuje svetom Valentinu. — 2. Ko najde prolićem gomilu zmija, kad se one gomilaju, pa ji pokrije maramom i čeka, dok se one ispod marame poizvlače, skupi onu maramu, al je ne otresa. Kad bolesnika uvati velika bolest,

onda onaj, koji još nije gledo ovaku bolest, neka maramu rastrese više bolesnoga. — 3. Provuku bolesnoga ispod mrtavca, čim umre. — 4. Kada se prvi put na kome pokaže, skinu košuļu s ńega, bace je priko kuće i zakopaju ondi, di je spala.

Kolera. Da ne umru u koleri: 1. Mažu crnim katranom vrata sobna i kućna. — 2. Na pragu zabijaju eksere unakrst jedan priko drugoga. — 3. Uzmu ugaratak iz vatre, pa ńim na pragu operte okrug, a oko tog okruga povuku ugaratkom petnaest raboša, da jim kolera ne dolazi petnaest nediļa u kuću. — 4. Uzmu kost svińske ńuške, pa zakopaju pod kućni prag i govore:

„Ko se u ovu kuću dotuška,
Evo mu svińska ńuška.
Ko ne zna za post,
Evo mu ova kost,
Neka po ńoj meso izbira,
Samo neka u svit ne dira;
Oko kosti nek se bavi,
A nek na svit zaboravi.
Moja ruka tira vile i kugu
I svaku sablast drugu;
Makar došla i kolera,
I ńu moja ruka tjera,
Da u kuću ne doodi
I da svitu ne naškodi.
Kolero, ne išla putom ni stazicom,
Već putuj ladnom i brzom vodicom;
Nogom ne putovala, koraka ne imala,
Već brzom vodom plivala.
Dok nebo i zemļa snuje,
Nek kolera vodom putuje.
Dok ne popila iz Dunava, Save i Drave vodu,
Ne došla narodu;
Dok sińe, crveno i ledeno more ne prisane,
Neka kolera ondi ostane;
Dok ne pojila iz mora do zadńeg šļunka,
Ne udavila vuka ni ajduka.
Po svitu odila, dok moju zapovid ne ovršila,
Da Bog da, ne davila više ni svit ni marvu,

Ne došla odsele ni crvu ni mravu,
Već u dubokom moru izgubila glavu.
A kad to sve počinila,
Onda opet svit davila.
Dok móra suva i prazna ne stvorila,
Nikad svita ne vidila.
Oj kolero, čuješ, čuješ,
Kud ti kažem, da putuješ,
Ovdi više ne postaj,
U moru ti bio kraj.
Ti kolera, ja sam vila,
Digod budem ja i vile druge,
Tu ne smiju morit kolere ni kuge".

Kuga. 1. Triba uokolo sela obrazditi, da kuga ne dojde u selo. — 2. Niki meću u penǵer lutku i ciglu i govore:

„Na vratima češļuga, da nam ne dojde kuga;
Lutka se u penǵer postavi, neka ńu kuga davi,
A cigla nek bude kugi rana na godinu dana".

— 3. Drže u kući kozjeg roga i kozjeg loja, jer na to kuga ne smije. — 4. Niki drže samo lutku u penǵeru i govore joj, kad je meću u penǵer:

„Lutku, kad dojde kuga ili vila,
Obadvi su nevidita tila,
U 'voj kući kuga ne morila,
Dok ne pribrojila
Na gori lišće, u poļu cviće,
Po zemļi travice, na nebu zvizdice;
Borila se s vragom i mirila s vagom;
Tursku, Krańsku, Frušku goru
I pisak u moru.
Kad to uradila, u moru glavom platila,
Ne davila kršćanske udbine,
Već mirila mrtva morske dubļine".

Prikriži lutku kozjim rogom i otilazi govoreć:

„Lutko, ja sam tebe načinila
I u penǵer postavila
Ko poštenog slugu,
Da paziš na kugu,
Nek nas kuga ne pomori,
Već neka se s lutkom bori".

— 5. Kad je kuga di blizu u okolišu, zabadaju češļugu svuda na svaki kraj sela, jer ne može kuga kraj češļuge. — 6. Niki drže divļu ružu i kaločepu u kući, da kuga ne dojde.

Moruština. 1. Ako se na kom pokažu modrice, veli se, da ga mora sisa. Zato se napravi na posteļi ili na kolivki znak ko kopito. To je vilovska noga. Na vilovsku nogu mora ne dolazi. — 2. Kog mora sisa, moli se s večera ovako: „O vištice, mora roma, ne lezi doma. Od Boga prokleta, od svetog Ivana Krstiteļa u lanac sapeta i svetog Trojstva omotala lanac oko sebe; i dok pod ńim ne pribrojila na pitlu perje, na nebu zvizdice, na zemļi travice i po gori lišće, na kurjaku dlaka, na lisici repaka; i dok ne prinela priko morja carevu vojsku na oraovoj ļuski, neka mi te sveti Ivan ne pusti; i ne došla do mene, dok to sve ne ovršila. Dragoga Boga moći, blažene divice Marije pripomoći neka mi budu u pomoći. Amen". — 3. Niki mole ovu molitvicu:

„Leti križ priko kuće.
Nije križ, već je bran.
Brani, Bože, našu kuću,
Brani ju noć i dan.

U našoj su kući četiri ugla i u svakom uglu sidi anđel, na ońaku Marija krilima kuću pokrila, sa desnom je rukom prikrižila, i pod ovaj krov ne smije mora doć, blažena Divica nam došla u pomoć. Amen".

Ženske bolesti. *Ako žena nema dosta cvita:* 1. Kupa se u nenačetoj vodi. Urani u petak posli pol noći, kad misec ide na mańak, i zagrabi vode sa tri bunara iz oni kuća, di ima udovica u kući. Kupa se kod kuće do izlaza sunca, ali bude u košuļi i opasana tkanicom, a u nidrima joj klupko konaca. Kad se kupa, uzme za kraj klupka i pomalo izmata klupko, pa govori:

„Mili Bože, u mene je malo,
Ne bi l' meni od drugi pripalo.
Nek mi vrime ko u drugi juri,
Makar da mi po nogama curi,
Da sam i ja ko i svaka draga,
Ma ne mogla sakrivati traga".

Kad ovo izgovori, metne klupko u vodu i sve nosi na krstopuće. Baci vodu i u vodi klupče i govori:

„Evo klupko, a evo i konci,
Kogod bude, da bi šio s ńime,
Od onoga nek mi dojde vrime.
Idi, klupko, nek te nose šiše,
Samo ne bi l' meni došlo više".

— 2. Žena, kada je pri ńoj, mora se čuvati vatre, da joj ni kap u vatru ne dojde, jer bi joj onda za uvik nestalo. Tako se žene i osvećuju, pa odrižu škarama, ako u druge najdu, i bacaju u vatru, ako su pizmene na ńu. Ako koja misli, da je tako izgubila, ide mladi dana na potok, zagazi do pojasa u vodu, pa govori:

„Potočiću, žuboriću,
A što šutiš, ne govoriš,
Da mi moje vrime stvoriš,
Da iz mene vrime lije,
Isto 'nako ko i prije;
Da ja nisam nerodica,
Jer su meni mila dica;
Da ja imam svoga cvita,
Da narodim više svita".

— 3. Nikoja u oči mladog petka obisi svoju košuļu na voćku, koja dobro rodi, ali je okrene naopako. U jutro u mladi petak rano dojde, ošine tri put po košuļi i šibajuć govori:

„Biži doli, ladna rosa,
Nek mi curi krv iz nosa
I na svaku moju rupu,
Nek mi nije cvit u skupu.
Makar išla po kapčica,
Da ja budem rođačica".

— 4. Nike mole u mladi petak u zoru gledajuć istoku:

„Sveta Trojico, sveta Divico,
Vi ste božji rod, dajte meni plod,
Da ja mogu dicu rodit,
U svojoj se kući plodit.
Sveti Bono, ako je smlaća,
Ti Boga moli, da mi se vraća;
Sveti Valeto, ako j' uzeto,
Nek mi se vrati, da mogu rađati".

— 5. Ako misli žena, da za to nema cvita, što je namet na ńoj, liči se ovako: Mora skupit od devet vrsti koječega, od svačega po devet raznih komada, a to je: *a)* devet komada stara gvožđa: potkova, šarka, ereza, eksera, pijavica, petica, karika, burgija i šilo; *b)* od devet ćuprija: od svake po skalicu odriže (zovu se nametne ćuprije); *c)* od devet vrsti voćaka po vršičicu: od šļive, višńe, trišńe, fićure, briske, zerdelije, kajsije, kruške, jabuke; *d)* od devet guvana, sa svakog po malo ledine nožem odriže; *e)* od devet zgrada, što su slamom pokrite, od svakog po slamku; *f)* od devet stupaca, na kojima je jedek svezan, kad końi vrše, od svakog po skalicu odriže; *g)* sa devet točkova, ali svaki nek je s drugi kola, po malo odriže; *h)* od devet crkava odriže sa glavni vrata, ali ko klipić, a ne ko skalicu; *i)* od devet vrsti trava: drinka, prostriļenika, mace, gospine šenice, Ivańskog korena, svetog Beneduka, suncokreta, kozjeg roga i čabila, od svega po stručak. — To se sve skupa kuva. U toj se vodi žena pari, kupa i govori:

„Skupila sam devet puta devet,
Da se ne bi svalila u krevet,
Skupila sam sa voda ćuprije,
Da mi dojde vrime ko i prije.
Skupila sam gvožđa devet vrsti,
Da se meni opet život pusti.
Oj potkove, ereze i šarke,
Vratite mi moje ženske znake!
Pijavice, ekser i petice,
Da ja mogu naroditi dice;
A karika, burgija i šilo,
Ne bi l' mi se dosta naplodilo.
Skupila sam devet vrsti voćke,
Da se za mnom broji ko u kvočke.
Od svake sam donila vršike,
Da ji imam male i velike.
Višńe, trišńe, ma bilo i smišne,
I fićure, ma bile i cure,
A od kruške, ma bilo i muške,
Al od breske, da nisu sve ženske;
Zerdelija, plodna familija,
A kajsija, moja plodarija,
Od jabuka, u porodu muka.

A ledine guvna i obale,
Da bi moju potaju odale.
Kad se jedek oko stupca sveže,
Nek se moje plodilo odveže.
Točkovi se na kola okreću,
Nek se sa mnom rodiļe nadmeću.
Malo slame iz krova iz strije,
Da mi dojde vrime ko i prije;
A od crkve, od vrata klipići,
Da mi vrime često žuboriči;
Mace, drinka i prostriļenika,
Da vrimenu ne bude falinka;
A pšenica, koren, Beneduka,
Da iz mene vrime sve fićuka;
Kozjeg roga, suncokreta sime,
Da bi mi se povratilo vrime;
I čabilo, to Božje vabilo,
Ne bi l' mi se puno povratilo!"

Sad kune ovako: „Ko je meni uradio, nikada se ne spasio! Da Bog da mu oči ispale, na glavi mu dvi rupe ostale!" To govori sideć u vodi, a pere se onom vodom i sve baca gori vodu na se, pa doli stiruje, ko da čine skida sa svoga tila; a kada izajde iz vode, moli: „Sveta Kato, Katarino, prva božja mučenice, koja si se mučila dvanaest ponediļaka, trinaest utoraka, šibicama šicana, uokolo vijana, krvca vrcaše, anđeli u kitu kupiše, prid Boga nosiše, sam Bog govoraše: Ko bi ovu molitvicu tri put na dan molio, tri bi duše iz pakla iskupio, prvu očevu, drugu materinu, treću onoga, ko moli". Molitvicu svrši, nosi vodu na krstopuće. Tamo je izlije. Kući se vraća da se ne obzire. — 6. Stane više lužnice povr pare, kad luži, i govori tri put zasebice: „Nestale mi dojčice, porodit ću dvojčice". — 7. Veže za tri mlada petka po svojima bedrima crvene pantlike. — 8. Ako ima cvita, a ne može da rodi, ide ženi, koja je udovicom pošla za momka, a sad je trudna. Od ńe trudne zaišće tista, kad kru misi. To tisto metne mladi dana pod pojas, dok ne okori, onda pojide, da rodi. — 9. Traži crvotočinu na drvetu i pije vodu iz crvotočine — 10. U voćńaku uzme sedam vršičica od voćaka, koje su kalamite i primite, kuva te vršičice i pije sedam dana tu vodu, da je se prima ko kalim. — 11. Na grobļu, na neznanu grobu pruža konce unakrst. Tim koncem sašije košuļu i obuče je u mladi

petak do sunca is'oda, da je se prima ko konac košuļe. — 12. Stane iza trudne žene, kad ona izgrće iz peći prije kruva, da je ona komi ogreblom, omelem ili lopatom. — 13. Dade čoviku koju svoju vinčanu stvar, da joj isiče na pragu, da može roditi. — 14. Muž s kreveta prodrma ženu za noge i izvuče je na krevet, da rodi. — 15. U posteļi promini čovik ženi uzglavļe, da bude čelo nogu, i okrene sam ženu u krevetu, da ne bude nerotkińa. — 16. Muž se namaže lukom, kad je pri ženi, i govori:

Magnet vuče čelik gvožđe,
Da mi žena rodit pođe,
Bili lukac ženin plod,
Da mi plodi i da rodi".

— 17. Sveže burmu svoju i svoga čovika (vinčane prstenove), ako je vračala na vinčańu, da ne rodi. Kad je s mužem, razveže burme, da može rađati. — 18. Metne rešeto povr sebe, kroz rešeto je polivaju vodom, a ona govori:

„U rešeta ima srce, a mene se plod ne prima,
Da se meni moj cvit vrati, da ja mogu ponašati
I dičicu rođavati i rođenu odgajati.
Oj da dojde samo cvit, da ne grdi mene svit".

— 19. Sveže bilu lozu oko sebe i vežuć govori:

„Oj lozo, lozice,
Na tebi je bio rod,
Bio rod, bio plod.
Prije bi, a sad ni,
Ded iz mene bar proli,
Da ja mogu roditi,
Da ne moram veniti,
Da ne moram umriti".

Ako ima odviše cvita. 1. Kupa se u nenačetoj vodi. Kada je misec na mańak, urani ona petkom od pol noći, ide na tri bunara, di ima udovica u kući. Iz ta tri bunara zagrabi vode, do sunca is'oda okupa se u toj vodi kod kuće i nosi je na krstopuće. Tamo je izlije, a ovako govori:

„Ajde, vodo, u mene je mlogo,
Idi onoj, u koje je malo,
Ne bi li joj od mene pripalo,

Da ja nisam nadarita sama,
Već neka sam sa drugima ravna.
Ima, koje možda Boga molu,
Da od mene zadobiju polu".

— 2. Opere, što je prljavo, nosi tu vodu na krstopuće, izlije ju i govori: „Što je tuđe, nek ide od mene; što je moje, nek bude kod mene". — 3. Ukalja dvi skalice u svoj cvit i nosi u mladu nedilju do sunca is'oda na potok, klekne na bajer, pozdravi Gospu, baca te skalice u potok i govori: „Što je tuđe, ajd vodom od mene; što je moje, nek se meni vrati". Ako se jedna skalica vrati, nosi je kući i baci u vatru. — 4. Ide u mlin, di se je okreto kamen, pa sto. Žena sidne brže na kamen i govori:

„Okrete se ovaj kamen,
I ja brže na ńeg sila,
Ne bi l' mi se zatajila.
Do godine u 'vo doba,
Ma mi bila puna torba".

Bilo prańe. Zove se, kad žena misto crvena svog cvita dobije bili tok. Onda jim vračare kažu, da su nagazile na trag ili sile na misto take žene, koja ima bilo. Zato te, koje tako stradaju, operu svoje, što je od toga prljavo, i bace vodu pod krevet one žene, u koje misle da je bilo.

Kad ženu prsa bole. Baju štapom i govore: „Sirkova posteljica, kameniti vańkuščić. Da ne bi dobra didaka, otpala bi babina sisa".

Vračke.

Ko prvi vidi, da se je krava otelila, pribaci ciglu priko krave, da tele bude zdravo.

Kravu podoje prvi put kroz ušice sikire, pa unakrst štrcaju po kravinima nogama, da jim niko mliko ne odnese. — Kad je kravi mliko odńešeno, doje ju mladi petak, a ako onda krava mokri, skupe mokreš u tikvu i obise u ógak, da stane voda onome, ko je odnio mliko. Niki kažu, ako se taj mokreš obisi u ógak, mora onaj, ko je mliko odnio, doći, da makar što zaišće od ukućana. Ko prvi dojde i što zaišće iz kuće, izlupaju ga, jer misle, da je on odnio mliko. — Kad nestane mlika u krave, metnu na vrata štale s obadvi strane biljke *vratića i debelkose*, da se mliko vrati i da debelo curi.

— Ako ko kravi mliko odnese, mažu se *vratićem* kravi sise i govori se:

„Oj vištice roma, doma,
Povrati mi mliko oma;
Ako mi ga neš povratit,
Ja ću tebi dobro platit:
Sa olovom i sa puškom,
Rastavim ti tilo s dušom.
Boļe ti je vratit mliko,
Već da pustiš dušu priko,
Sa mnom nije dugo šale,
Ubit ću te u po štale“.

— Kad se krava oteli, prosipaju mak oko štale, da vištice ne odnesu mliko, dok mak ne pokupe. — Kada kravu prvi put iza teleta puste iz štale u čordu ili livadu, svežu joj crvenu pantliku na rep. Ko vidi pantliku, začudit će se ńoj, a ne će vimenu, pa ne će zareći vime, jer da ga zarekne, nestalo bi mlika kravi. — Kad kravi ko odnese mliko, podoje ju u mladi petak u lonac. Lonac metnu na sviński valov i pucaju u lonac iz puške, da crkne tele onome, koji je odnio mliko. — Ko mliko prodaje, nalije punu miricu, pa opet malko odalije sebi iz mirice, da ne bi kravi ponestalo mlika. — Kad nestane mlika, izvrte dovratke, u vrtline metnu cvita od sakramenta iz crkve i udare kline u vrtline.

Ko posli ponoćke uzme sina iz tuđe štale isprid końa i metne prid svoje końe, bit će mu k o ń i siti i debeli, a komšijini gladni i mršavi. — Ražań, na kom je božićna pečenka pečena, odnese pizmen komšija komšiji u štalu posli polnoćke, da mu se końi osuše i ođolave ko ražań.

Kad se kobile pasu, a ne mogu biti ždribne, triba doneti izmeđ tuđih atarova s druma stare štrańge, pa ji isići na końskom pragu. Onda će se k o b i l e ždribiti.

Na svińskom valovu mora biti prišita potkova, da s v i ń e ne boluju.

Kad se k u j a prvi put ošteni, triba štence pobacat, jer će pobisiti. Ako baš oće da ostave, triba skiniti točak s kola i štence provući kroz glavinu tri put ovamo i onamo. Tako se isto radi i sa mačićima.

Ako ko dobije mačku od koga, mora platiti novčić, a kod svoje kuće ukopa komadić mačkina repa pod kućni prag, da mačka ne uteče od kuće.

U kog ima parcova: 1. Donese iz livade biljke *čabila*, pa zabode u zgradu, di ima parcova, da oni pobignu. — 2. Uzme zemlju, što su parcovi izrovali, pa metne kom svom gostu u kola, ne bi li s ńime i parcovi odavde k ńemu otišli. — 3. Traži na putu spram tuđeg atara naplatak s točka. Donese ga i baci na tavan, da parcovi sele iz kuće u komšiluk.

Ako ko želi, da mu kokoši cilu godinu dobro nesu i kvocaju, mora, kad svećenik kuće blagosivle, odma izbrisati slova i godište s vrata, čim on ode. — Ako kokoši ne nesu, ide se u tuđe selo i uzme se spram tuđeg atara, ako se nađe, zemle, što je końu iz kopita ispalo. Taj kopitńak metne se u kokošje gnizdo. — Na pokladni utorak zakole reduša kokoš, odriže joj noge i zakopa pod komšiński plot, a okrene papke u svoju stranu, da kokoši ne nesu jajca u tuđoj strani. — Koja žena želi, da joj kokoši bole nesu, uzme bila gra i nosi do crkve rasiplúć po malo od kuće do crkve. — Ako kokoši crkaju, triba jednu mrtvu proneti tri puta oko kokošińca, pa je zakopati u ledinu i ne će više crkat. — Ako kokoš snese malo jajce, mora se to jajce u đubre bacit, da druge kokoši ne stradavaju. — Kada ko u čiju kuću dojde, ne smije se napit vode u onoj kući, pa odma natrag otić, jer će kokoši one kuće piti jajca. Kada se ko u čijoj kući vode napije, mora malo posiditi i podivaniti sa svitom.

Kad žene nasađuju živad, gledaju, da ji niko ne vidi, jer ako ji ko gleda, pa se samo uvati ma za što iza sebe, ne će se nijedno jaje izleći.

Piliće triba provući izmed nogu, kad se izlegu, pa ji ne će vrana vatati.

Ako se guske i patke dobro ne legu, triba da se ukrade od komšije gusje ili pačje jajce, pa će biti sreće, a komšija će biti nesretan, dok on sebi tuđe jajce ne prisvoji.

Ako ko komu daje jaja za podsad, a nije rad, da mu se izlegu, on dajući jajca metne svoju livu ruku na stražńicu, pa se jaja ne će poleći.

Kad se u polu radi, pa se ručak donese, prostru na zemlu krpu, na krpi naprave krst od slamke, a na slamku stave zdilu, da ne bi skakavci skakali u zdilu.

Kad se s prolića s prvog orańa težak kući povrati, ne skida obuću u sobi, nego u avliji, da ne bude te godine buva u sobi.

Kad se nadviju crni oblaci, bace cvitak mace i stručak drinka u peć, da ne bude leda ni oluje. — Kad led pada, dobro je zasići sikirom u zemļu, pa će pristati padati.

Kad se sije vijojličino sime, pusti se kroz gaće, da bude kitńasto, a što se sije u gluvu nediļu, da raste ko iz gluva.

Ko na badńak namota kudiļe na pređu i počme presti, pa tu preļu s kudiļom i vretenom zabode u okno u ambaru, bit će mu žito rodno ko preļa.

Ko do Đurđeva ubije zmiju štapom, nek zabode štap u luk, pa ne će crv u luk, da ga jide. — Kad se luk sadi, meće se pod prvi luk ciglica i govori se crvu: „Evo ti rana na godinu dana, ne diraj lukac".

Narod piva:

Digod ima topolove kore,
Ondi buvač naudit ne more.

Zato se danas, kadgod se kupus sadi, zabode med kupus topolova grančica, da buvač ne pojide kupus. — Na Blagovist ko mete sobu, neka je pomete metlom, kojom je guvno pometo. Tu metlu neka posli zabode u kupus, pa ga ne će buvač pojisti.

Ako je ko naučio od maloće svoje prste metati pod vrat u onu rupu na grkļanu, kažu, da mora uvik duniti u prste, jer će drukčije umriti. — Kad udovicu dovedu udovcu u kuću, moraju se i ńegova dica posakrivati, dok ona ne progovori s ukućanma, jer bi sva do godine pomrla. — Kad se kome šije košuļa, pa je blizu dovršak, otkine se velik konac, pa se ńim završuje, da još priostane konca; jer ako ne ostane konca, umrit će onaj, čija je košuļa.

U petak triba nokte orezivat, pa ne će zubi boliti.

Ako se ko privari, pa pokaže prstom k nebu ili oblaku, mora se malo sam za prst ugrist, jer će ga prsti bolit.

Kad pišti u uvu, prikriži se ukraj uva i veli: „Križ ime Isusovo; ako je na dobro, pišti, ako na zlo, ne pišti".

U kog kosa opada, nek svakog mladog petka odriže malo kose i ukopa u ledinu, da raste ko ledina.

Ko želi, da ga ne bole leđa, nek se dobro provaļa na zemļi, kad u proliće prvi put čuje da grmi.

Kad dica idu priko velike trave u livadi, govore: „Sveti Petre, Pavle, smeti guji đavle“. Vele, ako tako govore, ne će ji zmija ujist.

Kad svećenik na Uskrsnuću prvi put zapiva aleluja, kogod je bolestan, ili ima ranu, ili mu je na tilu udba kakova, ošukne rukom po sebi govoreć: „Saleluvala se moja bolest sa mene i sve zlo sa duše i tila“.

Posli jila triba mrvice skupit, sobu pomest i očistit, da se po mrvica ne gazi, da ne bi koga što smlatilo. — Ko se boji smlate, neka na Blagovist na ogńištu zapali metlu, pa ga ništa ne će smlatiti.

Ako se po mraku voda unese u kuću, mora se nad vatru nadneti, da iz kuće pobigne noćno zlo ko po danu.

Kad idu u birtiju gledat čarolije, što prikazuju komedijaši, što idu od sela do sela, nose sa sobom đubreta od crnog krmeta, koje žir jide, da ji ne opsini.

Ne smije se na bunaru napiti vode iz kabla, dok se ne dune u vodu, da se ne vidi sina na vodi. Govore, da bi se mogo pokazati nečišńak (vrag) na sini.

Ko ide u lov, neka nosi sobom četverolistu diteļinu, pa će biti sretan.

Ļudi vele ženama, ako oće imati dosta kajmaka na mliku, nek zapale lulu i puše, dok kajmak skidaju, pa će ga biti više, već kad svaki put kašiku obližu.

Ako ko oće, da mu se dosta pepela nagori na ogńištu, ukrade od komšije praćak, pa ga na svom ogńištu sažeže. — Ako u koga nema dosta pepela u kući, kažu, da je niko odnio na luli živ ugļen iz kuće. Zato, kogod iz avlije ulazi u kuću, mora poneti iz dvora drvce ili skalicu, da se povrati pepeo, da ga bude zadosta.

Bude više put, da se saloži tkańe u lužnicu novo i čitavo, a kad se poluži, sve je izderano. Niko ne zna, zašto je to, je li kriva lužnica, pepeo, bez, safun ili sam poso. Zato paze na to i ovo čine: 1. Ako je grom puko u drvo, to se drvo ne smije metati na vatru. Ako bi se od gromoderca pepeo ostavļo za lužnicu, bila bi dera na košuļama. — 2. U lužnicu se meće potkova s końske noge, prije već što se saloži tkańe, da ne bi dera došla na košuļe. Potkova mora biti s tuđeg atara. — 3. Metnu žari u bundevsku koru, pa kade rubine na pragu. — 4. Otkaju tkańe na stativama,

pa od tog tkańa ništa sebi ne kroje, nego nose u Jud za lemozinu. — 5. Uzmu sve, što je iz lužnice traļavo izvadito, pa bace u potok i kažu: „Vodom došlo, vodom nek ide." — 6. Zavituju se svetom Ivanu Usikovanu, da ne rade čitave godine na dan, u koji je usikovańe bilo. — 7. Ne luže na dan, u koji je bilo usikovańe sv. Ivana. — 8. Ne luže ništa u sičńu misecu. — 9. Ne luže nikada u utorak i petak. — 10. Idu vračevima, da jim pomognu. — 11. Daju čitati svete mise, a priporučuju potajno nezakonitu svecu. — 13. Idu pa mole za oprost svakoga, s kim su u zavadi.

Ako se ko ponovi u košuļu, a niko ga ne uštine, poderat će se brzo košuļa. Zato ga svako, ko pozna, da je košuļa nova, štipa i govori: „Koliko žica, toliko godinica." — Ko se novi u gaće ili košuļu, triba mu propustiti nož kroz rukav ili nogavicu i reći: „Živ i zdrav podero tu i više drugi."

Ako se opanak prodre, kaže se: „Volio bi, da su tri slipca progledala, već moj opanak." To zato govore, da se ne bi novi opanci brzo poderali. — Ako se na opanku otrgne kajiš, vele: „Volio bi, da se je vodenica na Savi otrgla, već moj kajiš." To govore, da se više ne trza.

Kad se kudiļa đurđevača posije, optrči se oko ńe žmireć, da je tice ne vide i ne pojidu. — Prvo povismo čiste kudiļe vaļa dati u crkvu za lemozinu, pa će biti dobra pređa. — Puna miseca vaļa početi presti, da bude puno truba i kudiļe.

Bude kadgod, da se selom pronese glas, da će bit vojske, ili ma kako drugo čudo. Onda vele, da se di crkva maļa, pa moleri lažu. Kažu, ako moleri ne otpreme po svitu ma kaku laž, ne će jim se primiti farba na zidu. Zato, kadgod ko što farba, dobro je, da laže, jer i moleri lažu, kad moluju.

Ako ko nije mokrio na stazu, a dim pojde na ńega, kad sidne ukraj vatre (jer dim ide samo na onoga, koji je na stazu mokrio), onda veli mašuć rukom isprid sebe: „Biži, dimi, karadimi, tamo su ti vrata i pečena jajca. Doći će ti gosti, pa će tebe bosti iglicom, bumbaricom, boc, boc." (To obično dica govore).

Koja žena navija osnutak, čim počme raditi, natakne osnutak priko glave vratila, da i u porodu diteta prije rađa glavu već noge.

Ako ko malo dite miluje, mora mu na svršetku reći: „Pfuj gadu mali," da ga ne urekne. — Kad porodiļa nosi dite u selo, šukne ga peračem po licu, da ga babe ne ureknu. — Svako se novorođenče izmiri, čim se porodi, da mu čini ne naude.

Žena pokrije dite po noći maramom, kojom je ona priko dana pokrivena, i pribaci priko diteta očev pojas, da mora ne dojde. — Čim poviju prvi put dite, meću mu pod jastučić britvicu, da ga mora ne sisa. — Ditetu se na kolivki čelo glave izvana ureže ime Isusovo i slovo Solomunovo, da mora ne dojde.

Zabodu vilicu u prozor kod porodiljina kreveta, a držalo okrenu doli, ili u vrata zabodu nož, da držalo doli visi, ili napišu na vratima slovo Solomunovo i zabodu stručak vučje gore nad vrata, da ne bude moruštine na ditetu.

Ako ko dojde u kuću, di je malo dite, pa ostane do noći, mora ma što sa sebe otkinit i bacit na dite, da mu sna ne odnese. — Kad žena kupa dite, pa dojde koji komšija, ne smije on otići, dok žena ne baci kupelj, da ne odnese sna ditetu.

Ako je dite nedonošče, meću ga iza kruva na lopati u peć, da vile donesu pravo dite, a ovo da nose sebi.

Materi dadu dva čilita. Ona svaki čilit dva puta zakljuěa i otključa, a onda ji baci od sebe, da ne bi dite povraćalo.

Ko želi, da mu dite bude rumeno, mora dati, da ga prvi put nadoji žena, koja je u licu rumena.

Rodilja dade ditetu najprije desnu sisu, da sisa, da ne bude šuvak. — Kad porodilja dojde prvi put kud s ditetom, dadu ditetu jaje u desnu ruku, da ne bude šuvak.

Kroz prvu košuljicu, prije već što je ditetu navuku, propuste gvožđa, da vištice ne dolaze; propuste jabuku, da dite bude rumeno ko jabuka; propuste živu ribu, da bude dite čisto i itro ko riba. Ova košulja zove se *promitaljčica*.

Kada mati pravi svojoj dici košuljice, kad će ji ponoviti, najprije propusti nož kroz košulju i govori: „Da Bog da, bio ko nož gladak i suđenom ko med sladak.“

Kad prvi put dite ošišaju, mora siditi na ćebetu, da mu bude kosa gusta kao ćebe.

Ženskom novorođenom ditetu privuku kudiljom priko usta, da bude radenica, a muškom donašaju nož i sikiricu, da bude vridan.

Ko želi, da mu je dite sretno u ribolovu, omota ga ribarskom pređom, kad se rodi.

Da dite rano progovori, uzmu gusle od guslara i lupe dite po glavi.

Čim se žensko dite potuži materi, da joj na **prsima smeta**, mažu matere bradavice sviňskim đubretom i bilim lukom, da je mora ne sisa, dok ne opaze, da to nije mora, nego da prsa rastu.[1]

Kada **divojka** čuje prvi put mladog oroza da kukurikne, udari se pesnicama u **prsa** i rekne: „Ne bile veće već pesnice.“ — Dikoja uzme jajce i operti okolo bradavice govoreć o prsima: „Ne bile veće već jajce.“

Kad divojka prvi put dobije svoj cvit, čim ga vidi: 1. Pļune na zemļu, da ne bude veći od pļuvačke. — 2. Umoči prst u ono misto, napravi tim križ na čelu govoreć: „Dan i noć“, da joj ne traje duļe već dan i noć. Ne triše čelo, dok je ko ne spazi i ne zapita: „Što ti je to na čelu?“ Ona odgovori: „Dan i noć.“ — 3. Opere pļuvačkom, na čem je prvi put vidila cvit, i onda tu stvar, na kojoj je vidila: poňavu ili košuļu, opere u friškoj vodi, tu vodu nosi pod crvenu ružu i govori: „Ružo rumena, daj ti meni tvoje rumenilo, evo tebi moje bililo“. Prolije vodu vod ružu. To čini zato, da ne bi dobila misto crvena cvita bilo praňe.

Kad cura ide međ druge, šukne dlanima po obrazima, pa govori:

„Bila sam, debela sam,
Lipa sam, rumena sam.
Makar da sam najstarija,
Nek sam svakom najmilija,
I do koga budem sila,
Nek mu budem od svi mila;
I ko gleda lice moje,
Nek ne smiće oči svoje.“

Kad divojka ide na divan, govori: „Ko mi vidi lice, nek mu je sjajnije od sjajne danice; ko me gleda s traga, nek sam mu draga.“ Tri put se okrene na peti i govori: „Ne okrećem se na peti, već na mog suđenika pameti.“

Divojka se moli za dragoga na dan Silvestra pape uoči nove godine. Moli se zvizdama: *večerňici, priodňici, volarki, zorjanici.* Stane pod vedro nebo, okrene se istoku sunca i govori:

---

[1] Kad divojki u dvanaestoj godini, ili kašňe, počimaju prsa rasti, trpi ona bolove, jer je uvridi, ako se dotakne, a uvridi je i košuļa, ako je oštra. Zato one nose onda stare mekane košuļe, ili što mekano u nidrima, da ji košuļa ne češe i ne vriđa. Tako odaju po godinu dana i više.

„Dragi Bože, divojka te moli,
Pošaļi mi, što mi srce voli.
Sjajne zvizde, što sjaju do dana,
Pošaļ'te mi mojega dragana.
Večerńico, izlaziš za rana,
Pošaļi mi mojega Milana.
Priodńico, prid jedanajst sati,
Nek mi bude suđenik na vrati.
A volarko, u sat od pol noći,
Ti pošaļi, pa će dragi doći.
Zorjanico, kažeš, kad je zora,
Reci dragom, da on k meni mora.
Nebo plavo, učini mi pravo.
Ja ne tražim ni srebro ni zlato,
Nit odilo, nit ikako blago,
Samo ono, što je srcu drago.
Molim Boga i četiri zvizde,
Da me moje drago ne obide."

Sidne na zemļu i govori: „Ne sidim na zemļi, već na pameti lika moga suđenika, da ga zemļa okrene, da dojde do mene, svoje suđene. Ošo i opet došo. Nek za mnom trune i vene, nek je ńegova pamet kod mene. Crna zemļice, zelena travice, po Bogu sestrice, travo okretna, okreni ga k meni, da budem sretna." — Ustane pa opet govori:

„Pozdravļam ga po zvizdama,
Pozdravļam ga po travama.
Ako dojde, primit ću ga,
Ako ne će, proklet ću ga:
Nek se suši rtenica,
Nek ga vata žutenica,
Nek mu trune ǵigerica;
Oteko mu bubreg i slezenka,
Dok ja ńemu ne bila suđenka;
Ko pas crko, ko top puko,
Dok se k meni ne dovuko;
Ko drvolaž profićuko,
Dok se k meni ne dovuko;
Ko vol ruko, dok se ne dovuko
Do mene, ńemu suđene."

Tri put se okrene na peti i ide u sobu bez obzira.

Kada divojka kuda ide u selo: 1. Namišta na sebi skuta i zapreg, da joj zapreg ne bude više na jednoj već na drugoj strani, jer bi se udala za udovca. — 2. Stane prid ogledalo, pokriva glavu maramom i govori: „Ja zasjajim kao zlato, moje rebro kao srebro; ja sam čista, kako triba; ja sam itra kao riba; nisam tamna, već pomamna; ja od oca mamim sina i seļana i ratara. Lice mi je kao svila, da Bog da jim bila mila." — 3. Uzbere mirisavku, pa zatakne za uši i veli: „Mirisavko, biļko rana, od prolića do jeseni u pomoći budi meni, da mirišem ko ti svakom, bio pop, bio grof, svakom momku i čovjeku i na blizu i daleku. Bogati i uli nek za mnom poludi. Bože daj!"

Kada divojka ide poļem, govori: „Divojka sam, što mi fali? Nit ćorava, nit romava, nit kļakava, nit krastava; već sam lipa i pametna, daj mi, Bože, da sam sretna. Moj je govor i sloboda, nek moj dragi za mnom oda, ako mi je odabran, nek me dvori svaki dan."

Kad je divojki četrnaest godina, počme moliti svaki dan četiri zdrave Marije za četiri četvrtine svoga sela, da se udade ma u koju četvrtinu u svom selu, da joj ne bi sreća potegla, da se mora udati u tuđe selo.

Kad divojka prolazi kraj momkove kuće, nosi stručak mileduva i govori:

„Mileduv nosim kroz dikin kraj,
Ne bi l' me obegeniso svaj (sav)
Komšije i krajičani
I dikini ukućani,
A najboļe u 'vom domu,
Da omilim dragom svomu.
Evo moj cili lik,
Nek ga vidi suđenik.
Evo moje cilo tilo,
Ne bi l' ńemu milo bilo.
Ńegova sam evo sva,
Daj Bože, da sazna."

Divojka, ako želi viditi na snu momka, za koga će poći: 1. Posti na svetog Andriju. U večer, kad će spavat, zaveže u krpicu tri zrna žita, zalogaj kruva i štipetak soli, pa metne pod glavu, pod jastuk, na kom će ležati, i govori ovo:

„Sveti Andrijo, zavezanijo!
Ja vežem krpu, kad pojdem ležat,
Da vidim na snu, s kim ću se svezat:
Tri zrna žita, nek sam mu čestita,
Zalogaj kruva, neka me čuva,
Štipetak soli, da me najvoli.“

— 2. Ne jide ništa na svetog Tomu. U večer uzme zalogaj kruva i sažvaće, ali ne guta, nego ga ispļune u ruku, metne pod jastuk i govori:

„Ja postila, a ne jila,
Ja žvakala, ne gutala,
Već u ruku ispļuvala;
Pod jastuk metla,
Da budem sretna,
Da mi se kaže u noći,
Ko će po mene doći.“

— 3. Posti na badńak, a kupi kurjače zrno olova, ali se ne cinka, pa rastopi u limenoj kašiki i salije u vodu. Što se od olova u vodi napravi, ono će joj biti uskoro.

Kad divojka (ili momak) oće, da je momak (ili da ga divojka) zavoli, vrača ovako: 1. Marama, kojom je mrtavac bio ispod brade svezan, skine se s mrtavca, kad ga u grobļe ponesu, pak tu maramu momak ili divojka tri put obnese oko onoga, kog voli, ali da onaj ne zna. — 2. Onu vodu, kojom je mrtavac opran, daju u piću onomu, kog žele da obmame. — 3. Kad žensko umre, metnu jaja mrtavcu među nožne člinke, da prinoći, pa daju ta jajca onom, kog vole, da jide. — 4. Omotaju mrtavca koncem oko ležaja pod mrtvim, pa taj konac ušiju nesuđenom u košuļu. — 5. Kupi ogledalo u mladi petak (ali se ne cinka) i u mladi petak na veče ukopa na grobļu u koji neznani grob, a u mladu nediļu prije sunca is'oda ode na grobļe po ogledalo, ne nagleda se na ń, nego, kog voli, onom dade, da se prvi nagleda. — 6. Idu u mladi petak noći na neznani grob, a kad kucne ponoć, pucaju iz puške priko groba, da jedno drugom leti ko zrno iz puške. — 7. Nose u mladi petak prije zore jabuku u suvaru, pa onaj, ko triba, gol golcat okrene jedan put jabuku uokolo i govori: „Kako jabuka oko suvare, tako on oko mene,“ i dade mu u mladu nediļu, da jabuku pojide. — 8. Od trave miloduva uzmu

korin, razrižu uzduž, jedan dio namažu mašćom a drugi medom, pa zakopaju u zemļu u razmak, a glede, da kroz taj razmak projde onaj, kog vole. Više put ne zakapaju taj korin, nego ga drže svaku polu u drugoj ruki i ogrle onog, kog vołe, a dok grle, dotle spoje korin, kao što je bio, dok nije bio razrizan. Ili korin zakapali, ili u ogrļaju sastavili, svakako ga, kad se rastanu, omataju sa tri vunena konca: crvenim, zelenim i crnim, pa govore: „Kad me vidio, onda se crvenio; kad skobio, onda se zelenio; a kad ne vidio, za mnom pocrnio“. — 9. Ugrabe sline, kad pļune onaj, koga žele, pa uzmu ńegove stopine, ako je na vlažnoj zemļi stajo, i uzmu kose, to umeļaju u blato i prilipe u ońak, i ako onaj onu ne voli, nek se osuši ko u ońaku. — 10. Divojka zaišće od dvi sestre, koje obadvi dicu doje, da joj svaka ištrca malo mlika u dlan iz svoji prsa. Uzme tri štipetka brašna, pa na dlanu zamisi kolačić. Na suncu ga osuši, pa u mladi petak do sunca is'oda progleda kroz taj kolačić, misli na momka i govori: „Kako se ovo tisto slipilo, tako ti za mnom oslipio.“ — 11. Kad dva brata umru pri jednoj svići, napravi se kolačić od te sviće, pa se u mladi petak progleda na momka kroz kolačić i govori: „Kako se ovaj kolačić slipio, tako ti za mnom oslipio.“ — 12. Dvi žene odnesu trubu tkańa u suvaru, pa okreću suvaru tako, da se tkańe odmata. Od tog tkańa naprave košuļu momku, da se ponovi, ne bi li se i on okreto samo za divojkom, radi koje su one suvaru okretale. — 13. Ako se mačka omaci u mladi petak ili mladu nediļu, sažeže mačiće na vatri i onaj pepeo umiša u jilo onome, kog oće da primami, pa će oslipiti za ńom ko slipo mače.

Koja se divojka želi udat, a nije sretna: 1. U mladu nediļu do sunca nadila malo vila i grabaļa. To sve i malo sitne prove metne u nidra i ode u crkvu. Kad se vraća iz crkve kući, onda to pomalo pušta iz nidara i govori:

„Idi, provo, nek me prosci prose,
I vi, vile, da me boļe vide,
I vi, grabļe, da me sebi grabe.“

— 2. Govori, kad legne spavati: „Oj krevetu, nemaš srama, što na tebi ležim sama. Ja sam mlada, nisam stara, daj mi, Bože, moga para. Ispuni mi moju voļu, jer me samu buve koļu. Kaži, di je moja dika, pošaļi mi suđenika, pošaļi ga što prije, da mi krevet ugrije.“

Vračańa kod ženidbe. *Kad bude prstenovańe*, pa divojci i svekar i stari svat ponude piti iz svoje čuture, neka iz svake potegne, ali da ne ispije, nego neka leti u kuću i kroz prsten ugasi živi ugļen, pa dok taj ugļen ne oživi, ne će oživiti ni porod u ńoj.

Kad mladožeńa k mladoj dolazi sa svatovima: 1. Neka divojka stane na tavan, pa neka ga izgleda kroz burmu, pa će uvik živiti s ńim ko da su se istom vinčali. — 2. Neka uzme uzdu, zaokruži je i kroz ńu nek izgleda momka i govori: „Ne uzdam końa uzdom, već tebe sa mnom.“ Onda će je on slušati ko dobar koń svog kočijaša.

Kad pojdu na vinčańe: 1. Neka divojka donese u nidrima klip kukuruza, a kad se vrati, neka dade końu da jide, pa neka govori: „Kad se ovaj koń oždribio, onda ja rodila.“ — 2. Neka nakiti oplećak na prsima liskom muškatla, (jer se taj cvit ne simeni, nego kida i sadi), da dica ne dobiju prosadi. — 3. Neka uzme iz žive guske pero, pa kada kola krenu iz avlije, neka podune pero i bit će uvik lagana ko pero, pa će je i čovik voliti. — 3. Neka moli virovańe, da je čoik ne bi sumńičio, nego neka joj uvik viruje. — 4. Neka uzme za krajcar kopče, ali kopče i kopce, pa neka ji u nidara nosi na vinčańe, a u večer, kada legne, da pazi, da je momak ne opazi, nego neka ga ogrli, pa neka oko ńega u svojoj ruki sve po dvi parovite skapča, onda da ji di ostavi, pa nikad više ne dira. (Ko što se dvi kopče sastaše, tako da se i on skopča s ńom i da se nigda ne rastanu.) — 5. Kad se vinča, nek stane momku na gaće, da bude uvik starija od ńega u kući. — 6. Lupi desnom nogom u crkvena vrata i kaže: „Ova vrata čamova, ja seka jalova“. To veli, da ne bi rodila. — 7. Nek trgne momka za rukav, pa kad se okrene, neka rekne: „Uvik se okreto za mnom.“ Onda će je muž uvik volit. — 8. Momak uzme kremen, masat i devet lišńaka, pa zamokri kumov točak u glavinu, da mu taj dan divojka ništa učiniti ne može. Na vinčańe nosi u ǵepu neprimļenoga kalima, da ga se ne prime divojkine vračke.

Posli vinčańa: 1. Ako ne želi dice, neka mlada kupi čilit, ali da se ne cinka, i čim se vinča, neka ga odma zakļuča, a kad prvi put dojde na momkov bunar, neka ga baci u vodu i rekne: „Kad se ovaj čilit otvorio, onda je rodila. — 2. Neka uzme maka u krpu, pa kad ko nova mlada dojde na bunar, neka baci i kaže: „Kad ovaj mak

poniko, onda ja rodila".[1] — 3. Neka šuvom rukom naprede žicu pređe i na toj žici naveže guka, koliko oće, pa koliko guka naveže, toliko godina ne će roditi. — 4. Ako želi dice, neka metne jabuku i komadić šećera u nidra, pa u večer ona i mladožeńa rukom raskinu jabuku i prigrizu šećer, pa će jim dica biti bila ko šećer, a rumena ko jabuka.

Ako žena želi, da više ne rodi: 1. Rasiče svoj poslidak po poli na svińskom valovu, pa zakopa u dvi neznane jedinice i kaže: „Kad se ove dvi jedinice sastale, onda je rodila". — 2. U kojoj košuļi rodi, onu košuļu umoči u vodu i ńom mane po plotu. Koliko tačaka polije, onoliko godina ne će rađati. — 3. Kad rađa, metne poda se brdo iz stativa, pa rodi na brdu. Brdo prikine po poli posli poroda i rekne: „Koliko u ovom brdu zubaca, toliko ja godina ne rodila". — 4. Kad prvi put bude s mužem, zavezuje ńegov svitńak, da toliko godina ne rodi, koliko je gučica zavezala. — 5. Kad prvi put dobije cvit, zakaļa četverocipnu krpu i zakopa u neznanu jedinicu na ńivi, da ne rodi četiri godine. — 6. Kad prvi put bude s mužem, pomokri živ ugļen i zakopa ga u ledinu, da ne rodi, dok ugļen ne oživi. — 7. Kad prvi put izajde iz sobe, zakaļa svojom krvļu tačke na tarabi, da ne rodi onoliko godina, koliko je tačaka zakaļala. — 8. Uzme se poslidak od porodiļe i povuče kroz razrizanu vreću. Onda se vreća zaveže, da se zaveže i porod, dok se vreća ne odveže. — 9. Poslidak se razriže na četiri dila, zakopa se na četiri mista, da porodiļa četiri godine ne rodi. — 10. Rodiļa odriže komadić prļave košuļe na pridńoj poli i spremi, da ne rodi, dok ga opet u košuļu ne ušije. — 11. Kad se rodiļa prvi put počešļa iza poroda, skine kosu, koja se je svukla na češaļ, metne je u trsku, trsku zapane sa obadva kraja voskom od sviće, pri kojoj je kogod umiro, a govori: „Kad se ova civ otvorila, onda je rodila". — 12. Ako ženi umre dite, a ne želi da više rodi, okrene mrtvo ditešce na posteļi, da budu noge, di je uzglavļe, i govori:

„Umro mi je plod i rod,
A više mi ne do Bog,
Ni da nosim, ni da rodim,
Bog do, da pogodim".

---

[1] Ļudi šalivģije posiju maka u proliće kraj zdenca, pa se rugaju mladi, da je ona rasula, pa da ne će vračke asniti, jer je mak poniko.

Koju ženu muž ne voli, ta uzme voska, što kapa s jedinstva (uskrsne sviće) na zemļu. Taj vosak razdili na dvoje i metne na dovratak vrata, kuda će muž proći. Kada prođe muž, žena slipi vosak i metne u krevet, da i ńi dvoje budu svoji i jedini.

Ako je muž trkalica: 1. Žena u mladi utorak osnuje pređu, do mladog petka otka tkańe, a do mlade nediļe svrši košuļu. U mladu nediļu do sunca is'oda nosi je u suvaru i tri put okrene na vretenki uokolo govoreći: „Ne okrećem suvaru, već ńegovu pamet“. Tu košuļu dade mužu, da se taj dan ponovi. — 2. Uzme par golubića, otkine jim glave, metne ji tako, da muž mora proći izmed glava, a onda sastavi glave, da se kļun s kļunom ļubi, i metne u posteļu, da se ļube ko golubovi. — 3. U mladi petak peče kolače, okreće ji na žrvńu i daje mužu da jide.

Ako je muž pijanac: 1. Uzme žena mlika od crne krmače, koja se je prvi put oprasila, i daje mužu da pije u onom piću, koje mu je najmilije, da mu se to piće omrazi. — 2. Metne živu žabu u rakiju, da crkne, pa opet izvadi žabu, a onu rakiju daje mužu da pije. — 3. Nabere gļiva, koje rastu na buńištu, nakiseli ji u rakiji priko noći, a onda rakiju ocidi i daje mužu da pije — 4. Metne srebrn novac (sekser) u usta crknitu psu, da prinoći. U jutro ga nosi u crkvu i posli mise metne u vodu, u kojoj je svećenik ruke opro. Tu opere sekser, a vodu salije u stakalce. Vodu nosi kući i daje pijancu u piću da pije, da mu se piće ogadi. — 5. Najde do Đurđeva krticu, zakoļe je, a ńene krvi daje čoviku u vinu, da mu omrzne piće.

Ako ko oće da se kome osveti, da bude lud u piću, uzme kala ispod nokta i dade mu piti, da bude lud, da ga moraju vezati, dok se ne rastrizni.

Ako se čovik kuda daleko vozi, prije već što pojde iz kuće, prikriži rukom prid końma, da ne bude nesreće.

Ako je ko opazio, da mu je što ukradeno, mora šutit, nikome ne kazivat, nego šuteć otići u crkvu, za zvono uzeti i malo pozvoniti.

Sedmak trava ima sedam stabalaca i sedam vršika. Te se vršike uberu i vršike od sedam raznih voćaka, koje su kalamite, ali se nisu primile. Ovi četrnaest vršičica ušije se u krpicu i obisi na vrat, kad se ide sudu. Kod suda se šapće:

„Moja trava, moja su i prava,
Neprimitak i vršike
Odbile mi protivnike,
Sto su došli sa mnom tud.
Moj mora biti sud!“

Ako će ko krivo svidočit, nosi sa sobom na sud novu maramu u desnom rukavu. Kada digne ruku, da se zakliñe, misli na maramu, a ne na zakletvu. Kad izajde iz sudnice, uzme maramu, razdre je na četvero i govori: „Ja dilim svoje grije na maramu, nek ji nose psi u slamu i miši u jamu“.

Ako se ko kod suda krivo zakune, mora ga ma kakva kazna stići. Zato je dobro kod krive zakletve ma na kog zlotvora misliti, a ne na zakletvu, pa će kaštiga prići na dušmanina.

Sveci. Crkvene stvari.

Divica Marija. Narod idući na sveta mista i oprošteništa pripovida, da je blažena divica Marija bižala s Isusom ditetom od Židova i da je došla pod topolu, da se sakrije, a topola nije tila da je primi. Marija ju je proklela. Došla je pod vrbu, pa ńu molila, a vrba je svoje grane spustila, jer joj se sažalilo. Zato se ta vrba od to doba zove *žalosna.* Zato pivaju idući na sveta mista ovu pismu:

Šetala se Marija
Pokraj tija Dunava.
Skobili je Židovi,
Krive majke sinovi.
Govore joj Židovi,
Krive majke sinovi:
„Oj Marijo, Marijo,
Što ti miri u nidri?
Il je sunce il misec,
Il je oto pravi Bog?“
Al govori Marija:
„Oj Židovi, Židovi,
Krive majke sinovi,
Nit je sunce, nit misec,
Već ja nosim sinka svog,
Koji vam je pravi Bog“.

Dojde diva k topoli
I topołu zamoli:
„Oj topolo, topolo,
Savi grane do zemļe,
Sakri sinka i mene,
Nek Židovi ne vidu,
Pa neka nas obidu,
Da mi sinka ne otmu,
Da ga na križ ne propnu.“
A topola ni tila,
Proklela je Marija:
„Oj topolo, topolo,
Lelala se, lelala
U pol lita bez vitra,
U pol zime bez sniga“.
Ona stane pod vrbu,
Pa govori Marija:
„Oj vrbice, vrbice,
Spusti grane do zemļe,
Pokri sina i mene“.
Vrbica se savila,
Isusa je sakrila.

Zato se u topole uvik lišće lela, jer je prokleto drvo, a žalosnoj vrbi su od ono doba uvik spustite grane.

Na Gospojino ima najviše prošteńa. U Ilači je draga G o s p a u b u n a r u. Kažu, da svi momci, koji nisu grišili, vide mladi dana dragu Gospu u bunaru, kako drži malo dite na rukama, a više ńe zvizda sjaji i trepti. U Aļmašu je p r o š t e ń e drage Gospe. U Ukovaru je d o b r a v o d i c a. U Bogdanovcima je d o b r a v o d i c a p r o t e k l a i z o r a o v a p a ń a.

Draga Gospa je, kažu, ispustila u Bosut zvonce u vodu, pa se mladi dana prid kapelicom svetog Luke čuje, di u Bosutu zvonce zvoni.

Sveti Luka je najstariji svetac na svitu. U Lipovcu pod Bosutom na bajeru je crkva svetog Luke. Pripovida se, da je sveti Luka bio ajduk sa dvanaest ļudi. Kuća mu je bila u šumi. Ńegovi su drugovi otišli krast i robit, a on osto sam kod kuće. Dojdu k ńemu dva čovika. To je bio Isus i sveti Petar. Zaiskali su od ńega jist. On jim je do, a nije zno, ko su oni. Pokazali oni svoje novce prid

ńime, a kad su jili, pojdu napoļe iz Lukine kuće, a on ji sustavi i tio je otet novce. Isus reče svetom Petru: „Uzmi štrańgu, pa mu nabi na rogove“. Sveti Petar zbiļa baci štrańgu na svetoga Luku. On se stvori vol. Sveti ga Petar vodi za sobom, pa skobe čovika siromaka. Imo je ženu i četvero dice, a malo zemļe. Onda mu reče Isus: „Ajde, da ti prodamo ovoga vola“. Čovik odgovori: „A što će mi vol, kad nemam čime ni svoju dicu ranit, a di ńega“. Isus reče siromaku: „Mi ćemo ti ga poklonit. Ne tribaš ga ranit nit napajat, nego ori na ńemu tri godine, dok mi opet ne dojdemo za ńim“. Čovik ga primi. Oro je na ńemu tri godine ne raneć ga ni ne napajuć ga i obogatio je. Onda dojde Isus sa svetim Petrom za volom. Petar ošine vola šibom. On se stvori čovik, pa se posveti i posli umre sveto.

U šumi, di mu je bila kuća, uzidali su crkvu. U toj crkvi je pokopan sveti Luka. Kažu, da je jedan put k ńemu došla draga Gospa u crkvu, pa ju jedan čovik posiko, a krv poletila iz ńe, bila ko mliko. To se misto na zidu i danas pozna, ne da se malterisat ni okrečit.

Sveti Petar. Žena, koja je dite saranila, ne smije do Petrova jabuke okusiti, jer na Petrovo sveti Petar dili pokojnoj dici jabuke. Onom ditetu, čija je mati već jila jabuke, ne da sveti Petar dila.

Sveti Đurađ je ubio aždaju, koja je imala poredovnicu, pa gutala i proždirala divojke redom. — On je na svoj dan pustio sužńeve i robļe iz tavnice i veriga. Zato se ńegovu danu svako veseli. — Ima trubļu, pa ńom zatrubi i skupi sve kurjake oko sebe. Rekne jim, koje životińe smiju klati, a koje ne smiju. Kad jim to iskaže, mane svojim kopļem oko sebe, a kurjaci se razbignu i posakrivaju u grmļe i trńe.

Sveti Bono u Ukovaru bio je vojnik końanik. Ubijen je bio i plivo Dunavom. Kad su ga našli na vodi, u onom vojničkom odilu bilo je pismo u ģepu suvo, nije se pokvasilo. U pismu je pisano: „Sveti Bono“. Metnu ga u lađu. Kad su putovali k Ukovaru, sama su zvona zvonila u ukovarskom namastiru.

U Sotinu je draga Gospa bila već u ono doba, pa su mislili i svetog Bonu privesti u Sotin (ili ko što Otočani kažu u Sotino). Narod je pivo:

Sveti Bono, sveto tilo,
Oćeš ići u Sotino?

Lađa odma stane. Ne može daļe. A kad narod zapiva:

Sveti Bono, vojni pastir,
Oćeš ići u namastir?,

onda lađa odma sama krenu i dojdu do Ukovara. Tu ga iznesu iz lađe i odnesu u namastir u crkvu. — Kad je već prošlo sto godina iza toga, tile su žene Posavke došav na oproštene vidit, je l' to zbiļa pravo tilo, pa su ga bole bumbarima na tri mista i odma je potekla krv iz tila. Onda su ga metnili u staklo, da više niko ne može viditi, je li pravo tilo.

Kako je posto običaj na dane sv. Barbare, Nikole, Lucije i Tome. Bila baba u sela, zvala se Barbara. Kuća joj bila četvrta u selu od kraja. Spremila se Barbara, da ide jedne večeri na prelo divojkama. Da je ne poznadu, metnila je rešeto na glavu. Ipak se baba bojala, da ide sama, pa povede i komšiju Savu sa sobom. Komšija uze kanģiju od jarečije kožice, da obrani babu, ako psi navale. Dojdu oni u sobu, di je prelo sedam divojaka. Sidnu u zapećak. Najedanput čuju žamor prid kućom. Tri se žene oko kuće vrzaju. Bile su to: smrt, kuga i kolera. Smrt i kolera pošaļu kugu u sobu, da potamani divojke. Dojde kuga na prelo, pa stade uplašena na vratima. Vidila je u Save jarečiju kanģijicu, a u ńe su kozje noge, pa ne smije krv na krv, niti ona smije divojke tamanit, di ima jarečije kože. Glede je divojke, čude se, što je u ńe po četiri prsta na ruki, a kozji papci na nogama i pitaju je: „Ko si, prijo?“ Veli jim ona: „Ja sam seka osmakińa“. Divojke gataju po graničarski: valda je iz osme kumpańije, ili ona to veli zato, što je nas sedam, a ona osma, ili možda s toga, što je u ńe na obadvi ruke samo osam prsta. Kuga malo postojala, pa ode iz sobe. Ļuta je bila na Barbaru, što je komšiju Savu dovela. Stade kuga prid Barbarinu kuću, da je čeka. Kad je Barbara pošla kući, isprati je Sava samo do svoje kuće, a ona ode daļe sama. Na vratima je dočeka kuga i udavi je. Sutradan se raznese selom glas, da je Barbara od kuge poginila, a komšija Sava uplaši se i pobiže u Srbiju.

Do veče se ojunači Savin komšija Nikola, pa će on u selo. Nakiti si šešir zelenom *vučjom gorom* proti kugi i *češļugovinom* proti koleri. Da ni ńega ne poznadu, povezo je na lice dva raščešļana povisma kudiļe, ko da su mu bili brci i brada. Dojde Nikola u kuću, di je bilo puno dice, i počeo dicu pitati molitve. Kako je kućni gazda udaro masatom o kremen, da zapali trud, vrcne iskra upravo

na bradu Nikoli. Zapali mu bradu, a opuri mu sve lice. — Sad se nediļu dana ne usudi s večera niko iz kuće, jer vele: začarano je selo, dok se posli ne ojunači žena Lucija, ali ta se pripremila, pa uzela punu tavu žari. Digod bi našla dice, pa čula, da dica ne predu dobru pređu, metala bi jim ruke u tavu, nek se sprže. Lucijin dan projde sretno. — Zato se spremio posli nediļu dana i Toma, da vidi, jesu li se dica provridnila. Uzeo Toma rašak sa sobom, da namata pređu, što su dica od svete Lucije naprela. Da Toma ne mota dičju pređu, dale su mu žene u svakoj kući kobasicu na rašak, a kad je on ositio miris bila luka u kobasici, kazo je ženama, nek se uvik na dan svetog Tome namažu bilim lukom, pa ji ne će Mora sisati. Od to doba mažu žene na taj dan svoja prsa bilim lukom.

Kumovańe. Kada ko umire, čelo glave stoji anđel čuvar, a čelo nogu vrag i zovu dušu kršćansku svako sebi. Zato je dobro, da svaki kršćanin ma kome kumuje na kršteńu, jer takom čoviku prikrste ruke na prsima, kad umre. Ako nije nikom kumovo, pa umre, polože mu ruke ukraj ńega uzduž. Kad duša iz čovika izide, ide po rukama k nogama. Vrag je dočeka i nosi sa sobom. U koga su ruke prikrstite, ide mu duša na ruke, a anđel je s ruku primi i nosi u nebo.

Molitve. Idnć na oprošteńe mole samouke molitve ovako: „Zvonce zveči, Gospa kleči i u ruki ńigu drži. Kńiga joj je govorila: ‚Ti ćeš, Gospo, sina rodit; ime će mu Isus biti‘. Al govori draga Gospa: ‚Kako bi ga ja rodila, kad se nisam udavala ni za grije poznavala. Ja sam božja službenica, Josipova zaručnica. Josip me je zaručio, prsten mi je naručio, ni od srebra ni od zlata, već od krvi Isusove‘.“

„Zdrava Marijo, Davidova roka, dobrovoļna i pokorna. Otkud Gospa iz sela svoga sinka izvede u zlatnoj kapici. Agno gavijane. Kako te je Bog stvorio, tako će te i povisit“.

„Tri se zemļe provališe, čiste krvi napuniše. Kud je krvca padala, tud je cviće rodilo. Divice ga kupile, u kitice kitile, u vince uvijale, u kalež metale, u nebo nosile, sam Bog govoraše: Aleluja, Aleluja“.

„Ko bi ovu molitvicu tri put na dan izmolio, ne bi se bojao jadovne jame, teškog sna, bisnog psa, guje ujesne, vode potopne, britve ni sabļe, ni ogńa gorećeg“.

„Isus mini i primini kroz svu vojsku, kroz Židove. Nit ga čuše, nit viđiše. Opet sveti Isus biše. Na čelu mu sveti Petar, na ustima draga Gospa. Progovara draga Gospa: ‚Ko bi ovu molitvicu izmolio tri put u subotu, četir puta u nediļu, tri bi duše iz pakla izbavio: prvu očevu, drugu materinu, treću onoga, ko govori. Amen‘.“

Kad po noći izlaze iz kuće, mole: „Križ za mnom, križ prida mnom, Isus sa mnom. Svi zli s puta, a dobri na put, svi su časi sretni, ovaj najsretniji“.

Kad u večer legnu: „Krstom se krstim, na krstu ležim, krst me čuva do po noći, a Marija od po noći, anđelak do svita, sam Bog do vika“. — I ovo se moli, kad se legne: „Sveti Vide, vidi mene, draga Gospo, krili mene, svi anđeli čuvajte me, dok mi tilo poočine, da mi duša ne pogine“.

Kad idu spavat, govore: „Idem spati, Boga zvati i Mariju milovati. Marija je božja mati, Sina božjeg porodila i na krilo položila, svetim Duom nadanila. Amen“.

Kada se u crkvi svetotajstvo izvadi, govore: „O prisveti sakramente, da iz tebe iskra skoči, da na moje tilo pade, tilo bi se posvetilo, a duša bi u raj pošla. Oj Francisko, sveti oče, ne daj mi se s paklom speti. Tvoje rane već ne mogu, ti se moli Ocu Bogu i Mariji Maudalini i sestrici Katarini i Šimunu o večerńi. Šimun veli: Budi faļen, po sve vike vikom. Amen“.

Kadgod seļak ide kuda, kaže: „Bože, pomozi i draga Gospo, neka mi bude kod kuće sretan ostanak, i di dojdem, neka mi bude sretan sastanak“.

Ako žena putuje kud daleko, prikrsti se i rekne: „O Bože, budi mi u pomoći. Ukloni mi zle s puta, a dobre mi pošaļi na put.“

Velika molitva. Kad ne asne bajańa, a ne zna se, oće li bolesnik umriti, moli se ova molitva, da se ne zabuni. Ako se šapćuć ta molitva izmoli, ozdravit će bolesnik; ako se smete i zabuni, umrit će. To obično dojde koja žena iz sela i moli nad bolesnikom: „Pita kuso diteta, samouka đačeta: Znaš li, đače, što je jedno? — Sam Bog na nebu, koji stvori nebo i zemļu. — Znaš li, đače, što je dvoje? — Dvi table kamenite, sam Bog na nebu, koji stvori nebo i zemļu. — Znaš itd. . . . Tri osobe u Bogu . . . . . Četiri evanđeliste: Ivo, Luka, Marko, Mata . . . . . Pet rana na Isusu . . . . . Šest grija proti Duu svetomu . . . . . Sedam glavni grija . . . . . Osam

blaženi ..... Devet kora anđeoski ..... Deset zapovidi božji ..... Jedanaest divica kriposni ..... Dvanaest apostola, jedanaest divica ...... dvi table kamenite, sam Bog na nebu, koji stvori nebo i zemļu. — Trinaesto: Bog, koji na nebu sidi i na zemļi sva otajna vidi, dvanaest apostola ..... dvi table kamenite, sam Bog na nebu, koji stvori nebo i zemļu“.

Poslovice i druge u običaj uzete riječi.

Kad ko obuče zimi aļinu, a ne obuče kožu' pod ńu, vele mu, da će prozepsti, jer je: *Aļinica — zavitrica; kabanica — drimavica; opaklija — spavaģija i na ledu i na snigu i na dolu i na brigu.*

Ako divojku prosi momak iz drugoga sela, pa joj nije voļa za ńega, ona kaže pred svitom: *Take obuće imam i kod kuće.*

Kad ko kome proda debela końa, pa koń omršavi, a ovaj se novi gazda potuži, što mu je koń mršav, a da je prvašńi gazda reko, da je koń dobre forme, onda mu ļudi odgovaraju: *On je tebi prodo końa, a nije ambar, a ambar je forma końa.*

Ako kola cvrče, što su nemasna, rugaju se seļani kočijašu: *Prodo salo, pa kupio gajde.*

Kad divojku često momci prose, a opet joj zabave, tuži se ona prid drugama: *Mile druge, nit sam nima, nit sam gluva, nit ģolava, nit ćorava, nit sam uda, nit sam luda, već pametna a nesretna.*

Ako je ko udebļo, pa mu se začude, veli: *Nisu miši navukli, već moji zubi natukli.*

Udavači divojki govore u šali: *Oj divojko udavačo, kad se staneš udavati, zovi mene na rakiju, da ti vidim đuvegiju.*

Ako se koja kuća razamre, svit kaže, da je prokleta, da su ma od kog što oteli. Onda vele: *Oteto, prokleto. Naglo tecivo, gotova sirotińa.*

Ako se bogati momak naruga siroti divojki, ona kaže: *Metni glavu na kolino, pa se s ńom sprdači* (rugaj). *Ako mi je sreća uda, ni mi pamet luda.*

Psa viču fićukom. Kad čuju, da ko fićuka, vele: *Zove brata.*

Kažu, da divļi golub oće końu u livadi oči povaditi. Kad se ko umiļava komu, rugaju mu se: *Mili moj golube, što końma oči vadiš.*

Kad ko baje, da bude što, vele: *Vračala baba, da ne bude mraza, a u jutro snig do kolina.*

Ako se ko psuje i pravda, vele mu: *Ko traži pravicu, ne muze kravicu.*

Ako se ko fali, vele: *Ko se fali, sam se kvari.*

Ako je žena starija od čovika, pa ga što popsuje, veli ovaj: *Moja žena Marija od mene je starija; moja žena kao kučka, pa mi ne da ručka.*

Kad je moba, pa ne dojdu svi poznati na mobu, onda oni, koji su došli, kažu: *Mańe sviňa, gušči napoj.*

Ako divojka ostavi momka, pa mu to spomenu, kaže on: *Nije mi stalo, imam ji na svaki prst po krst.* (Krst je 17 snopova.)

Kad momci na večer idu na divan, u jutro bi dugo spavali. Stari ji bude i vele: *Sinoć si bio orozak, a sad si koka.*

Ako čovik i žena dobro žive, a žena je reduša, ona, kad isprazni kabo ili koto, samo zvekne erezom, a čovik šuteć ide i donese vode. Čovik, ako želi čistu košuļu, samo rekne: „Ne znam, di sam tu košuļu zakaļo.“ A žena odma donese čistu. Zato se kaže, da *žena nosi čovika na obrazu, a čovik ženu na košuļi.*

Ako je ko od koga što dobio, pa se zabogatio, kažu mu: *Kom se ne privali, taj se ne pofali.*

Ako ko boluje, pa se ne nadaju, da će ozdravit, kažu: *Teško će svetog Đurđa poļubit u čelo.*

Kad se skose dva jednaka, koji bi tribali, da se pomažu. pa se tako odmognu, da obadva stradaju, kažu: *Udarila kosa na brus, pa nit će brus brusit, niti kosa kosit.*

Ako je ko neuputan, kažu, *da nije otpo od čovika, nego od ovčeg* repa.

Kažu, *da se samo mrav raduje starosti, jer onda dobije krila.*

Kad se momak ženi, govore mu: *Gledaj divojku iz kuće, ma ispod kučke. Nemoj sirotu uzeti, jer se sirota zabogati, pa se poba'ati* (uzoholi). *Najide se buva kruva, pa se ponevidi.*

Ako je ko od koga dobio što imetka, pa mu propalo, vele mu: *Tuđa muka teb' nauka. S vragom došlo, k vragu ošlo. Brzo stečeno, brže rastepeno.*

Ako ko od koga što zaišće i dobije, pa se pofali, vele mu: *U ciganke crn obraz, a puna torba.*

Ako se ko za što mlogo muči, a malo je asne, kažu: *Velika muka, mala guka.* (Guka je zavežań konca.)

Kod seļaka nova mlada sobu mete. Jednoj dosadilo da mete, pa kako je u sobi bilo crtalo od pluga, ona mela, pa izmela crtalo i bacila sa smetom na buńište. Kad je svekar tio na orańe, a nema crtala. Od onda kažu, kad se što u kući zametne: *Valda je reduša izmela, ko nova mlada crtalo.*

Svako želi svoga sina za rana oženit, da ima rano unučadi, i svako voli mušku dicu već žensku, da ji muški pod starost rane. Kad se otac i sin pririče, veli mu otac: *Moraš me ranit. Ja sam sebi skovo vatraļ, da mi ruke ne gore.*

Prvoj dici vele: *To su dica za pomoć, a poslidńa su pužńaci.*

Ako su se druge razudale, pa jedna otišla u svoje selo, a druga u tuđe, kad se one posli sastanu, pa pitaju, kako je kojoj, onda, ako je ovoj, što je ostala u selu, boļe već onoj, veli joj ona iz tuđa sela: *Blago tebi drugo, i blago onom, ko se pod sretnom zvizdom rodio. Budi u sreći, ma bila u vreći.* (Nek si zadovoļna, pa ma ne bila ruom bogata.) Ako je onoj u tuđu selu boļe, veli joj ova, što je ostala u selu: *Blago tebi, drugo, kad si sretna. To je ono, što kažu: Priđi poļe, naći ćeš boļe. A mene moj oće da zakoļe.*

Ako momak divani s divojkom, pa je ostavi, svit joj kaže: *Ostavi te momak.* A ona odgovori: *Fala Bogu, niti sam prva počela, nit ću poslidńa svršit. Nit u koga ńiva neorana, nit divojka koja neudana.*

Kad grmi, nije dobro stajat u zaklonu, već na čistu, jer govore: *S visokog se na visoko ciļa, na čistine ne udara striļa.*

Ako koga žale, veli onaj: *Teško onom, kog žale; blago onom, na koga viču.*

Ako je ko do sebe, da sve sebi grabi, a drugi mu govore za to, onda on veli: *Samo ludi nije do sebe. I sveci su sebi prigrčili ruke; i sveci drže grabļe, a ne drže vile.*

Kad udovac u godinama zaprosi divojku, pa bi ona pošla za ńega, a rodbina joj brani i prigovara, što je star, onda cura veli: *Pojd' za stara ko za cura, a za mlada ko za vraga.*

Kad ko koga za što kune, onaj odgovara: *Tvoje kletve za pete, iz usta za nidra, meni ji ne triba. Ta se tvoja kletva sa mnom ne štima; ko me kune, nek ga se i prima.*

Ko pojde ma kud na put i u goste, triba da ponese u torbi što za jilo, jer ko zna, kako će biti dočekan. Zato kažu: *Ko nosi, ne prosi. Pitan s puta ne zalazi. Bez leba ni u crkvu ne treba.*

Nek je misec i sunce zajedno, a zvizde nek idu širom. To kaže snaja, ako dobro živi s mužem, a ukućani, zaove i jetrve je ne vole.

Sa nevišta gora plače. To kažu onome, ko se lati kaka posla, a ne razumi, pa šeprtļi.

Kad se koji momak fali da može dobit, koju oće divojku, drugi mu kažu: *Otimļu se za tebe, sve govore: uzmi ga, drugo, ja ga ne ću.*

Ženi, koja sporo prede, kažu druge: *Griska, griska, u sanduku ništa.*

Ako koja žena dugo pravi košuļu, govore joj: *Jedna repa cila leta i ta protrula.*

Ako žena ide kamo, a s ńom puno ńezine dice, rugaju joj se: *Ide Orka i za ńom povorka.*

Ļudi se rugaju ženama, što na prisvečaje ne predu. Vele, da se je žena sva poderana falila prid misnikom na ispovidi, da nije nikada prigrišila sveca, a on joj pogledo traļavu košuļu i veli: *Vidi se, bako, i na tebi.*

Pripovidaju o prisvečajima i ovo: Udala se baba iz Pemske za Srimca, a nije nigda u životu prigrišila sveca. Došla popu, da se ispovida, pa se prid ńim fali i kaziva: „Nisam nigda prigrišila sveca.“ — „Zašto?“ — „Na svetac sam šila, tri igle pribila. Na svetac sam tkala i u zlo dopala“. — „U koje zlo? — „*Ošo didak*

na čast, spopala ga napast. Došo kući, pijan bio, mal me nije ubio. Od stativa sam utekla i onda zavit izrekla".

Kažu, da su jedared jako skakali skakavci, a žeteoci se brane i izbiraju jilo, da jim se ne gadi. Jednom čoviku skoči skakavac u kašiku, baš kad ju je primaknio ustima. On se razļuti i reče: „Grči noge, pa putuj". I pojide skakavca. Zato sad, ko nije gadļiv na loše jilo, rekne: *Grči noge, pa putuj ko skakavac o žetvi.*

Imela raste na rašću. Ima šeširnasto grańe, zelene grančice i žute bobice. Ļudi, koji se smiju peńat, idu na rastove i ruše imelu svińama, a svińe, koje se imelom rane, čim vide, da se ko na rast peńe, već se kupe pod drvo. Pripovidaju, da se je niki peńač srušio s rasta na svog nerasta, pa nerast osto mrtav na mistu. Čovik žali za nerastom i nije više išo na rast, da ruši imelu. Zato danas ļudi, kad što rade, reknu: *Dete se, braćo, odmorite. Čovik pade s rasta na nerasta, pa opočine, a ne bi mi u ovom teškom poslu.* (Nikoji vele, da se to zato govori, što čovik u mladosti raste, a kad pristane rasti, opočiva neko vrime, dok se posli ne pojde gurit).

Bio čovik i žena; imali jedno muško dite. Kad je dite do ženidbe doraslo, reče ocu i materi, da ga žene, jer je siromak, pa ako se ne oženi za rana, ne će posli niko za ńega. Otac veli sinu: „Ako se misliš ženit, tiraj na vašar ovce. Prodaj ovce, primi novce i dotiraj kući ovce. Divojku si sam najdi". — Momak ode na vašar, a sve misli, kako li će moći i prodat ovce i primiti novce, pa opet dotirati kući ovce. Na vašaru opazi on tri divojke: jedna je bila roma, druga kriva, a treća ćorava. Bile su s j a b a n e (iz drugoga sela). Momak stade, da s divojkama govori i reče jim, zašto ga je otac poslo na vašar. Ćorava divojka reče momku: „Lako je to. Prodaj ti ovnove, primi novce, nosi kući novce i tiraj ovce". Momak je posluša i učini tako. Dojde kući; otac se obradova, što ga je sin razumio, i reče mu, nek traži divojku. Sin veli ocu, da je već našo, samo nek oni idu i isprose je. Odoše stari, kud ji je sin uputio. Dojdoše natrag. Materi bila divojka po voļi, jer su joj puni sanduci i truba i guba, a ocu je nepoćudno, što je divojka bez oka. Sin mirio oca; veli: „Pametna je to divojka. Ona me je uputila, da prodam ovce, primim novce i opet dotiram kući ovce". Otac prigovara: „Sinko, ćorava divojka jest grbav ońak na kući". Sin kaže: „Ako je i grbav ońak, ipak kroz ńega dim upravno ide". Mati je govorila: „Ma da i nije lipa, bogata je, a i od roda je, a nama

triba cura iz kuće, ma bila ispod kučke". — Tako su oca sklonili, da je pristo da uzmu divojku. — To se zato pripovida, da se vidi, kako momci biraju samo što jim je milo, ma i nakazno bilo; oci traže, što je lipo, stasito, glavito; a matere paze, kojega je roda i iz koje zadruge, pa zato i vele: *Nek je cura iz kuće* (velike i bogate), *ma bila ispod kučke.*

Kazuju, kad su Turci u ratu prolazili kroz naša sela, sakrila se baba Dora pod ćupriju od turskog zuluma. Projašio selom Turčin na doratu końu, pa kad došo na tu ćupriju, podbode końa, da brže leti, i povikne: „Dora!" Kad on ode, izvuče se i baba Dora, pa rekne: „Što je on moje ime viknio, samo kad me nije ubio. I za to mu fala". — Od onda vele: *Pripo se ko Dora od turskog końa.* To vele najviše onda, kad ko šta skrivi, pa se boji, da se ne sazna, a dojdu iz sela ļudi, pa ni ne znajuć pripovidaju štogod, što je nalik onome, što je on skrivio.

Kažu, da su za mańarske bune udarali onim daščicama, što su bile do mali vrata na tarabi, radi znaka u nuždi, a kad se je svit skupio, vikali su poplašeni starišine: *Kru na noge, opanke u torbu! Puške laju, psi pucaju, ajte, da bižimo!* — To reknu i sad češće, kad ko naglo govori, pa se zabuni.

Bila velika zadruga, pa kad su na guvnu žito vršili i zagrtali na stupac, tio jedan da pokaže, što u ńiovoj kući ne vaļa. Ni desetero zgrću žito, a on sam lopatom od stupca rasipa. Ńi desetero ne mogu nazgrtati, što on jedan raspe. Onda jim on reče: „*Sad vi vidite, zašto smo mi sirotińa. Vi svi kupite na rpu, a ja sam razbacivam, pa ne možete nikako zgrnit; a šta mislite, kad nas toliko niko ništo odnese iz kuće, onda ne možemo da staro s novim sastavimo*".

PRVI DIO.

Slovenska „Hagada“.

Napisao dr. Fr. Ilešič.

„Hagada“ (= povijest, priča) zove se židovska kńiga, koja određuje obrede židovskoga vazmenog „jagnjeta“, t. j. obrede o vjerozakonskim gozbama, što ih sprenaju Židovi za spomen o prijelazu preko Crvenoga mora. Osim toga nalaze se u toj kńizi i učena objašńeńa dotičnih glava staroga zavjeta. Pod kraj ove kńige nahodi se pjesma, koja ne stoji ni u kakvu savezu s prijelazom preko Crvenoga mora, a natpis joj je „Echod mi jaudea?“ Pjesma se počińe ovako:

Jedan, tko zna to?
Jedan, ja znam to:
Jedan je naš Bog
na nebu i na zemļi.
Dva, tko zna to?
Dva, ja znam to:
Dvije su table zavjeta,
jedan je naš Bog
na nebu i na zemļi.

Iza svakoga se broja navede po koja nova stvar iz sv. pisma, a sve se predašńe strofe ponavļaju u obliku stalnoga refrena. Tako dolazi: tri su praoca, četiri matere, pet je kńiga Thora, šest je redova Mišne, sedam je dana u nedjeļi, osam dana obrezivańa, devet mjeseci trudnoće, deset zapovijedi božjih, jedanaest zvijezda, što ih je vidio Josif u snu, dvanaest je rodova izraiļskih, trinaest je svojstava božjih.

Iza ove pjesme u židovskoj Hagadi stoji još jedna: „o jagńetu“. Sadržaj joj je ovaki: Moj otac je kupio jagńe, vuk ga je izio; pas je rastrgao vuka; palica je ubila psa; palicu je uništila vatra; vatru je ugasila voda; vodu je popio junac; junca je zaklao mesar; mesaru je prekinuo nit života anđeo; anđela je kaznio Bog, jer je usmrtio mesara, koji je ubio junca, koji je popio vodu, koja je ugasila vatru, koja je uništila palicu, koja je izjela vuka, koji je rastrgao jagńe, koje je kupio moj otac.

I prema prvoj i prema drugoj pjesmi ima sličnih u slovenskoj narodnoj poeziji.

I.

U mome zavičaju (Sv. Juri ob Ščavnici, kotar ļutomerski u Štajerskoj) pjeva se u prostim družbama uz vino, osobito po seļačkim svadbama ova pjesma:

„Bratec od Ļubļane,
povej da nam to prvo!“
„Prva je edini Bog,
med nami on kraļuje“.

Zbor: Pinka, pinka, pinka pe,
med nami on kraļuje. —

„Bratec od Ļubļane,
povej da nam to drugo!“
„Dve sta tabli Mojzesa,
ta prvi je edini Bog,
med nami on kraļuje“.

Zbor: Pinka, pinka, pinka pe,
med nami on kraļuje. —

„Bratec od Ļubļane,
povej da nam to tretjo!“
„Tri osebe božje so,
dve sta tabli Mojzesa,
ta prvi je edini Bog,
med nami on kraļuje“.

Zbor: Pinka, pinka, pinka pe,
med nami on kraļuje. —

Ovako se pita daļe do dvanaest. Uvod je svagda isti: „Bratec od Ļubļane . . . . .“. U odgovoru se svakome novomu broju do šest daje značeńe iz svetoga pisma (tako: „Štirje evangelisti so“, „pet je Jezusovih ran“), za tim se značeńe pređašńih brojeva u dugome refrenu ponavļa do broja prvoga. Zbor svagda jednako otpijeva.

Od šest do dvanaest uvod je isti kao do šest, a u odgovoru se nešto promijeni. Broj šest se opširnije tumači nego svi drugi brojevi:

Šest vrčóv friške vodé,
ka j' Jezus stora vino ž ńe
vu Kani Galileji.

Daļi brojevi znače: „sedem svetih zakramentov, — osem zveličańskih, — devet je korov ańgelov, — deset zapovedi božjih je, — ednajst taužent svetih devic“.

Završetak pjesme glasi:

„Dvanajst lastnosti božjih je,
ednajst taužent svetih devic,
deset zapovedi božjih je,
devet je korov ańgelov,
osem zveličańskih,
sedem svetih zakramentov,
šest vrčóv friške vodé,
ka j' Jezus stora vino ž ńe
vu Kani Galileji.

S brojem šest završuje se, kako se vidi, nabrajańe. U opće kod svih brojeva, od šest počevši do dvanaest, ide se u nabrajańu samo do šest natrag. Šest je dakle međa i novo ishodište.

Još po nečemu drugom prikazuje se pjesma od šest do dvanaest kao samostalna cjelina. Do šeste na ime strofe za pjesmom pristaje zbor:

(ta prvi je edini Bog)
Pinka, pinka, pinka pe,
med nami on kraļuje.

Bog je tu, da govorimo s Prešernom,

„petja našga magistrale,
iz ńega zvira, vań se zopet zlije
po vrsti pesem vsacega“;

od šeste pak do dvanaeste strofe javļa se sasvim drugi duh, *duh vina:*

Pinka, pinka, pinka pe,
pijmo, bratci, vino.

Zanimļiv je taj „bratec od Ļubļane“ u veseloj družini istočno-(panonsko-) slovenskoj, gdje joj tumači zagonetke brojeva, kao da

se i priprosti istočno-štajerski Slovenac nada rješeńu svojih pitańa iz — Ļubļane. Trebalo bi dakako istraživati, nije li upravo u tome uvodu vidjeti trag krańskoga utjecaja na pjesmu.[1]

U Štrekeļevu zborniku „Narodne pesmi slovenske" pjesma još nije priopćena; za to i nije poznato, kako je ona raširena po zemļi slovenskoj.

U Korytkovu izdańu „Slovenskih pesmi krajnskiga naroda" (1839. do 1844., V., str. 14) priopćena je evo ova varijanta:

Bratec iz Ļubļane,
kaj novga mi povej,
kaj zlasti tebi znano,
razloži meni zdaj.
Prvo je edini Bog,
kater nad nam kraļuje, kraļuje.

Bratec iz Ļubļane,
še drugo mi povej,
kaj zlasti itd.
Dve ste table Mozesa,
eno je edini Bog... itd.

Pitańe je uvijek isto te ide do četrnaest. Odgovor: tri patrijarha; četiri evangelista; pet Hristovih rana: — broj šest tumači se:

Šest je vrčov blo vode,
k' je storil Jezus vino ž ńe
v Kani Galileje,
na Mozesa ženitnini,
tam so pumpo pumpali
tam so pumpo pili.

Sedam je Marijinih žalosti, osmo je Marijino veseļe, devet zborova anđeoskih, deset božjih zapovijedi, jedanaest tisuća čistih djevojaka, dvanaest apostola, trinaest je Isus Hrist sam, četrnaest je postaja Hristova stradańa. Refren se od sedam daļe završuje odgovorom broja šest, dakle riječima:

[1] U Bleiweisovim „Novicama" (1848, str. 67) navodi rođak moj, blagopokojni Davorin Trsteńak stihove, koje pjeva štajerski Slovenac „okoli žarečega vinca":

Ta vesela bratrnija ne bo nikdar doli,
krańsko-štajerska dežela tega ne privoli,
lepo ime — bratec! zdaj se ga napij!

tam so pumpo pumpali,
tam so pumpo pili.[1]

Osim toga znam, da se pjeva pjesma u Karalu, varoši goričkoga dijela austrijskoga Primorja, ali bez uvoda „Bratec od Ļubļane“.

Ovu je narodnu pjesmu našļedovao Jožef *Virk,* inače neznatan pjesnik Slomšekova doba (r. 1810., † 1880). U Slomšekovoj kńizi „Šola vesela lepega petja za pridno šolsko mladino“ (Celovec, 1853.) ima i Virkova pjesma *„Ure Glas“:*

1. Prve ure glas
opomińa nas:
zdaj je zveličański čas.[2]
En Gospod je, ena vera,
ktera nam nebo odpera;
ona nas uči,
kako se časti
en Bog, stvarnik vseh reči.

2. Druge ure glas . . .
Dve ste zapovedi ļubezni,
da odideš večnemu brezni:
Ļubi prav Boga
ino bližńega,
ļubi tudi sovražnika!

3. Tretje ure glas . . .
Tri osebe so v Trojici,
en sam Bog pa le v resnici.
Se nikar ne boj,
oj sirotej moj,
ker je Bog prijateļ tvoj.

4. Četrte ure glas . . .
Štiri evangeļe imamo,
štiri reči poslednе znamo;
kdor se ńih boji,
sveti Duh govori,
nikdar greha ne stori.

5. Pete ure glas . . .
Pet zapovedi cerkev dala,
da bi v nebesa nas peļala;
pet je svetih ran,
v kterih si, kristjan,
z rešńoj krvjoj bil opran.

6. Šeste ure glas . . .
Šestkrat Jezus krv preliva
itd. u pobožnome duhu.

7. Sedme ure glas . . .
Sedem žalosti Marije itd.

8. Osme ure glas . . .
Osem zveličańskih čednosti
itd.

---

[1] Što znači „pumpo pumpati“? Vaļa da imamo tu posla s narodnom etimologijom po svoj prilici tuđe riječi, koja znači „čaša“, a po glasovima je nalik običnoj „pumpi“ (sisaļka). Isp. Grimma, Deutsches Wörterbuch: „Bumper, m.: poculum capacius, nach dem Englischen bumper, ein volles Glas, das man anstosst: nachdem die Mahlzeit vorüber war, liess sich jeder nach Gewohnheit einen Bumper mit starkem Porterbier geben; cfr. bomber, Stoss, Schall und Bompernickel“. Pomperdon = bas u gusala.

[2] Uza svaku se uru ponavļa.

9. Devete ure glas . . .
Devet korov tam bo pelo,
angelcev Bogu veselo itd.

10. Desete ure glas . . .
Deset je zapovedi Očeta itd.

11. Enajste ure glas . . .
Enajst taužent devic je bilo
krv za Jezusa prelilo itd.

12. Dvanajste ure glas . . .
Ur dvanajst je le za šteti,
se za večnost oskrbeti:
ko bo umreti ńam,
pridi, o Jezus, k nam
in Marija z Jožefam.

* * *

Očevidno je slovenska narodna pjesma — Hagada. Od židovske se Hagade razlikuje tek u dvije točke, u kojima se izrailska vjera razlikuje od kršćanske.

Ovakva je pjesma o brojevima poznata i u poljskom narodu. U mogilanskom okružju kod Krakova glasi joj početak:

A ty żaczku ucony,
coś był w skole ćwicony,
powiedz, co jest jeden?
Jeden Syn Maryi,
co w niebie króluje,
a na ziemi panuje.

Dvije su „tablice Mojźesowe“, tri su patrijarha, pet rana je trpio Gospod, šest „grają w leliją przed Najświętsą Maryją“, sedam svetih svetotajstava, osam svetih milosti, devet zborova anđeoskih, deset božjih zapovijedi, jedanaest proroka, dvanaest apostola, — trinaest: pijetao je zapjevao: „Djobuł się w smołe uozloł“.

Ondje recitiraju ovu pjesmu svaku večer. Poslije molitve treba da je djeca govore na izust i to poradi toga, što prije ponoći dođe đavo ili „strzygon“ te ukine glavu onome, koji ne umije odgovoriti na koje između pomenutih pitańa. (Lud, IV. 297).

Iste zagonetke đavo daje đaku u Targowisku (Trgovištu) nad Rabom, samo da se za broj jedanaest navodi ovdje jedanaest apostola; baš kad je đavo zapitao za dvanaest, pijetao je zapjevao, a đavo se u smoli „ozlał“ (Lud, V. 367—369).

No pjesma nije ograničena na slovenske i poljske krajeve; i u Rusiji je pjevaju u Podoliji (Dragomanov, Malorusskija narodnyja predanija i razskazy, Kiev, 1876), a poznata je i na Kavkazu.

Slična se pjesma nahodi u romanskih naroda. Italijanske „Le dodici parole della verità" imaju kao i slovenske „le undici mila vergini" (Archivio per lo studio delle tradizioni popolari, Palermo 1891, 500). Francuzi pače takvih istina broje dvadeset; poslije dvanaest apostola dolazi: „treize Judas, quatorze allégresses, quinze mystére du rosaire, seize Jesus est dans la créche, dix sept Jesus reçoit un soufflet, dise huit Jesus est dans un tombeau, dix neuf, vingt Jesus est parmis les saints". Pobožnim učiteljicama pjevaju ovako djevojčice učeći se plesti. (Zeitschr. des Vereines für Volksk. IV. 250). Spomenuti treba još francusku varijantu u Kanadi pod imenom „ronde religieuse", religiozan ples. Plesači dobiju svaki svoj broj; po tom se plešući i pjevajući pitaju: „Dis-moi, pourquoi un?"; tako do šest, gdje se odgovori: „Six urns de vin, remplis à Canna en Galilée". Kad se tako došlo do ove šeste strofe, upravo do riječi „six urns de vin", plesači se ustave, i koji imaju lihe brojeve, oni se klańaju, a uz riječi „remplis à Canna" opet zaplešu. (Zeitschrift des Ver. f. Volksk. IV. 252).

Ova pjesma dakle nije samo dostojańe Jevreja, već i širokoga slavenskog svijeta, pa i u Romana se može naći.

Pita se sada, gdje je izvor ovoj Hagadi. Na prvi se pogled čini, da je židovska Hagada izvornik, prema kojemu je nastala kršćanska; no židovski naučńaci tvrde, da je pjesma o brojevima u ńihovoj vjerozakonskoj kńizi dodatak novijih vremena.

Italijanski naučńak Prato (Archivio per lo studio delle tradizioni popolari, XI. 265 - 267), i Rumuń Hasdeu drže, da je taj običaj pjevańa o vjerskom značeńu brojeva nastao u religiji Zoroastrovoj, a odavde se raširio među Žide i Muslimane. Varijante su kršćanske po mnijeńu Hasdeuovu nastale pod utjecajem različnih sekata; iz Perzije, domovine Manihejaca i Pavlićana, prenesli su ih Bogumili u sredńemu vijeku u Rumuńsku i Bugarsku, a odavde su s Albigenzima prešle u južnu Francusku.

Zadaća je nauke, da uđe u trag ovoj pjesmi na Balkanu; da istraži, nije li može biti tamo osobito raširena.[1]

Ako se i bolje utvrdi misao o persijskome izvoru ove hagadske pjesme, opet je moguće, da su na pr. Poljaci svoju primili neposredno iz židovske Hagade.

---

[1] Kao „molitva" nalazi se ona u Otoku (u Slavoniji); vidi prvi svezak VII. kńige „Zbornika", str. 200—201. *T. M.*

II.

Kad sam prvi put čitao drugu naprijed po sadržaju navedenu pjesmu židovske Hagade, odmah sam se sjetio slovenske pjesme, koja se pjeva također u mome zavičaju i glasi:

Gospod je posla medveda ta vűn,
kaj bi moga te grűške doj stepsti:
Te medved je ne hta teh grűšek doj stepsti,
te grűške so ne htle doj kapati.

Gospod je posla to palco ta vűn,
kaj bi mogla medveda pretepsti:
Ta palca je ne htla medveda pretepsti,
te medved je ne hta teh grűšek doj stepsti,
te grűške so ne htle doj kapati.

Gospod je posla te ogeń ta vűn,
kaj bi moga to palco zežgati:
Te ogeń je ne hta te palce zežgati,
ta palca je ne htla medveda pretepsti (itd. u svakoj strofi do stiha: „te grűške so ne htle doj kapati“.)

Gospod je posla to vodo ta vűn,
kaj bi mogla te ogeń gasiti:
Ta voda je ne htla itd.

Gospod je posla te vole ta vűn,
kaj bi mogli to vodo popiti:
Ti voli so ne htli itd

Gospod je posla mesara ta vűn,
kaj bi moga te vole zaklati:
Mesar je ne hta teh volov zaklati,
ti voli itd.

Gospod je posla štendare ta vűn,
kaj bi mogli mesara odgnati:
Štendari so ne htli mesara odgnati,
mesar je ne hta teh volov zaklati,
ti voli so ne htli te vode popiti,
ta voda je ne htla tega ogńa gasiti,

te ogeń je ne hta te palce zežgati,
ta palca je ne htla medveda pretepsti,
te medved je ne hta teh grűšek doj stepsti,
te grűške so ne htle doj kapati.

Şličnost među tom slovenskom pjesmom, koja je u ostalom jednako poznata u goričkome Kanalu, i židovskom je očita Ipak se one u nekim točkama razlikuju; osobito početak je različan: slovenskoj kao da nedostaje pravoga i isprvičnoga uvoda; nema na ime u njoj ni jednoga pozitivnoga čina već je sve sam neposluh. Sav značaj slovenske pjesme je negativan: ništa se ne radi, jer nitko ne sluša; nasuprot se u židovskoj sve kazni radi svojih djela.

Sa židovskom se varijantom podudara jedna varijanta poļska. U Turzemu (kotar Staremiasto u Galiciji) pjeva se:

Poszedł tatko do miasteczka,
kupił nam baranka,
za dwia pieniążki, za dwia szelążki . . .

a vuk ga je pojeo, vuka je uništio pas, psa kijača, kijaču vatra, vatru voda, vodu bik, bika mesar, *mesara je uzeo sotona, a svećenik je pokropio sotonu* (Lud. II. 22).

Toj poļskoj varijanti nalikuje ova slovenska:

Prišla je miška . . .

1. Prišla je miška z mišnice,
vzela je pšenico s pšeničnice:
Miš pšenico,
pod goró, pod to goro zeleno.

2. Prišla je mačka z mačnice,
vzela je miško z mišnice:
Mačka miška, miš pšenico,
pod goró, pod to goro zeleno.

3. Prišel je zajc iz zajčnice,
vzel je mačko z mačnice:
zajec mačko, mačka miško,
miš pšenico,
pod goró, pod to goro zeleno.

4. Prišla je lisica z lisičnice,
vzela je zajca z zajčnice:
lisica zajca, zajec mačko,
mačka miško, miš pšenico,
pod goró, pod to goro zeleno.

5. Prišel je jelen z jelenčnice,
vzel je lisico z lisičnice:
jelen lisico, lisica zajca itd.

6. Prišel je volk iz volčnice,
vzel je jelena z jelenčnice:
volk jelena, jelen lisico itd.

7. Prišel je medved z medvednice,
vzel je volka z volčnice:
medved volka, volk jelena itd.

8. Prišel je ļovec z bajtice,
ustrelil je medveda z medvednice:
lovec medveda, medved volka itd.

9. *Prišla je smrt z mrtvašnice.*
vzela je lovca z bajtice:
smrt sne lovca, lovec medveda,
medved volka, volk jelena,
jelen lisico, lisica zajca,
zajec mačko, mačka miškó,
miš pšenico,
pod goró, pod to goro zeleno.

Ovu je pjesmu već harmonizirao M. Hubad (Aljaž Jakob, Slovenska Pesmarica. Izdala in založila Družba sv. Mohorja v Celovcu. II. 1900.)

Druga se poļska varijanta iz Wieliczke po kruškama[1] i negativnom značaju slaže sa slovenskom:

Stworzuł Pon Bóg koze,
zeby gruski trzesła:
Koza nie kce grusek trząsać,
gruski nie kcą lecieć.

Bog šaļe psa, a taj ne će kozu ujesti, kijača ne će psa ubiti, vatra ne će psa sažeći, voda ne će vatru ugasiti, vo ne će vodu popiti. (Lud, IV. 291).

U Ludu IV. 438 čitamo još jednu poļsku varijantu, koja se sastoji iz dva elementa, iz jednoga negativnog i jednoga pozitivnog:

Stworzuł Pombóg gruske, zeby gruski rosły;
gruski nie kco leciеć.

Stworzuł Pombóg koze, zeby gruski trzęsła;
koza nie kce . . . . .

itd. do mesara, koji ne će da ubije vola. Toga radi stvorio je Bog sotonu, da uzme mesara; tad će mesar odmah vola ubiti, vo će odmah vodu popiti, voda će odmah vatru ugasiti, vatra će kijaču sažeći, kijača će psa pobiti, pas će kozu, koza kruške — i kruške će letjeti.

[1] U rukopisnoj ostavštini Kastelčevoj, koju čuva ļubļanska licejska kńižnica, ima vrlo trivijalna pjesma i u ńoj dolaze stihovi: „Tresel je mojo duško *kakor medved hruško*“.

U Ludu V. 4 imamo još jednu varijantu, koja je već mańe slična gore navedenima; u ńoj se radi o „koziołku rozpustnym“.

Kao druge kńige vjerskoga značaja imaju Židovi i Hagadu sačuvanu u dvojakom tekstu, u jevrejskom na ime originalu i u ńemačkom prijevodu Ima ipak i osobitā ńemačka varijanta (isp. Lud, IV. 292), koja sjeća druge naprijed navedene poljske pjesme:

Ein Zickelein, ein Zickelein,
das hat gekauft der Vater mein
um zwei Pfennig.

Ein Zickelein, ein Zickelein,
da kam die Katze und frass das Zickelein,
das hatte gekauft der Vater . . .

za tim se pomińu: Hund, Stock, Feuer, Wasser, Ochse, Schächter, Todesengel.

Da kam der Heilige, gelobt sei Er,
und schlachtete den Todesengel . . . . .

U „Archivio per lo studio delle tradizioni popolari“ X. 1891. str. 495 govori se o dječjoj igri, koja se zove „Scale“ i poznata je u Sieni. Igrajući se djeca raspletu ovaj dialog:

„Questo bocconcin di pane e questo bocconcin di cacio chi l'ha mangiato?“

„Il topo“.
„Il topo dov' è ito?“
„Alla trappola“.
„La trappola chi l'ha bruciata?“
„Il fuoco“.
„Il fuoco chi l'ha spento?“
„L' acqa“.
„L' acqua chi l'ha bevuta?“
„Il bove“.
„Il bove dov' è ito?“
„A semina il panico“.
„Il panico chi l'ha beccato?“
„Gli uccelli“.
„Gli uccelli dove so' andati?“
„Alla macchia“.
Macchia, macchiella!

Do sada smo govorili o slovenskim, poljskim, ńemačkim i italijanskim varijantama, a motiv ove pjesme poznat je i u Persiji, Indiji i Africi.[1]

U tri vrste rasporedio bih sve nabrojene varijante: I. jedna prikazuje općeni neposluh prema božjoj volji; — II. druga općeni boj sviju sa svima; — III. treća prijeti neposluhu kaznom.

Općeno uništeńe, koje bi imao izvesti anđeo smrti ili đavo, zaprečuje Bog i ńegova crkva.

Kod takve veoma pesimističke (II.) ili upravo nihilističke (I.) filosofije mili nam se onaj radiša, koji je brojio godine do osam, a svake godine zabilježio prirast svoje imovine:

Prisluženo plačilo.

Prvo leto, ko sem služil,
eno koklo sem prislužil:
Moja kokla špikla, špokla,
pišence vali.

Drugo leto, ko sem služil,
eno racko sem prislužil:
Moja racka zmirom tacka,
moja kokla špikla, špokla,
pišence vali.

Tretje leto, ko sem služil,
eno gosko sem prislužil:
Moja goska krivonoska,
moja racka itd.

---

[1] Ovdje treba navesti i pjesmu u Vuka I. br. 689. „Sve jedno drugo pojede". Ta je pjesma od Dubrovnika, a svršuje se ovako:

Ja posijah bjelicu šenicu
Dalek' sela, blizu puta,
Kraj luga zelena,
Kraj luga zelena;
Navrani se lavo s lavićima
Te pojede tigra s tigrićima,
Tigro risa s risićima,
Riso meda s medićima,
Medo vuja s vučićima,
Vujo liju s lisičićim',
Lija koku s pilićima,
Koka pojede bjelicu šenicu
Dalek' sela blizu puta,
Kraj luga zelena,
Kraj luga zelena.

Iz onoga, što piše E. Cosquin, Contes populaires de Lorraine, II. 37—38, razabira se, da je ta pjesma u Vuka vrlo nalik na osobite pjesme, što ih Jevreji o svojoj pashi pjevaju po Francuskoj i po Italiji. *T. M.*

Ovako se i u daljim strofama ponavlja sve natrag do „kokle“:

Četrto leto, ko sem služil,
eno backo sem prislužil:
Moja backa be, bebe,
moja goska krivonoska, itd.

Peto leto, ko sem služil,
eno kozko sem prislužil:
Moja kozka mekeke,
moja backa . . . . .

Šesto leto, ko sem služil,
enga osla sem prislužil:
Moj osliček nosi me,
moja kozka . . . . .

Sedmo leto, ko sem služil,
enga kona sem prislužil:
Moj koniček vozi me,
moj osliček . . . . .

Osmo leto, ko sem služil,
majhen gruntič sem prislužil:
O, moj gruntič živi me,
moj koniček vozi me,
moj osliček nosi me,

moja kozka . . . . . backa . . . . . goska . . . . . racka . . . . . *kokla piščeta vali.*

O dječjim igrama.

Napisao dr. Fr. Ilešič.

I.

Brojeńe.

Nekim filosofima činili su se brojevi jezgrom svega, što biva, pa i prosti narod sviju krajeva tražio je u brojevima sudbinu čovječju lučeći sretne brojeve od nesretnih, te im pripisivao osobitu tajnu snagu — samovoļno im davao smisao, koji oni sami sobom kao gole forme nemaju.

Vjerskom je sadržinom ispuńena jedna pjesma u „Hagadi“, koja se počińe riječima: „Jedan, tko zna to?“[1]

Brojevima se može označiti i ritam, kao što se na pr. drži ritam kretańa kod gimnastike ili kod vojnika brojeći „jedan, dva“. Dakako mjesto da se ponavļaju prva dva broja, može se i nastavļati u brojeńu: tri, četiri, pet itd.

Upravo vojnike rado našļeduju djeca u svojim igrama. Nije dakle čudo, ako ona među riječi svojih igara upleću i „jedan, dva“.

U mome štajerskom zavičaju (Sv. Juri ob Ščavnici) ovako govore djeca:

   Eden, beden, dva roglá,
v našoj mlaki ded bubļa.
   Tri, štiri,
po sekiri.
   Pet, šest,
gor na peč.
   Sedem, osem,
tak te plosnem.
   Devet, deset,
črni pesek.

[1] Vidi predašńi članak.

Brojeńu se ovdje pridružio i srok. Već se djeci mili srok kao najznačajniji izraz ritmičkih muzičkih vrsta. Očevidno samo radi ńega dodate su brojevima riječi kao „dva rogla' itd., kojima nedostaje svaka unutrašńa sveza.

Vrlo slične su ńemačke dječje igre u sredńoj Štajerskoj. Ondje glasi tekst:

Eins, zwei,
Papagei.
Drei, vier,
Mückenbier.
Fünf, sechs,
mei liebe Hex.
Sieben, acht,
Kiechl bach.
Neun, zehn,
Doppelbier.
Elf, zwölf,
dürre Nuss.
Dreizehn, vierzehn,
du bist us. (Zeitschr. f. ö. Volkskunde II. 97 i d.)

Obično se ńemačka djeca i po ovim stihovima ređaju u vrste u igri:

Eins, zwei,
Polizei.
Drei, vier,
Grenadier.
Fünf, sechs,
halbrechts.
Sieben, acht,
gute Nacht.
Neun, zehn,
schlafen gehn.

Sâm sam već čuo ovakvo brojeńe u ńemačkim gradovima, a napose me na ń upozoriše u ital. Gorici, gdje su se tako igrala djeca u vježbaonici tamošńe učiteļske škole.

U pomenutome već časopisu „Zeitschrift für öst. Volksk." (IV. 210 i d.) čitamo i ovaj tekst:

Eins, zwei, drei, vier, fünf, sechs, sieben,
Gott hat mir drei Brief geschrieben:
einen für mich,
einen für dich,
einen für Kaiser Heinrich.

Ili:

Eins, zwei . . . . sieben,
acht, neun, zehn, elf, zwölf, dreizehn,
geh hin nach Weizen,
geh hin nach Korren,
dort sind Esel geboren.

Ili:

Eins, zwei, drei, vier,
du bist zaundürr.

Brojeńe kod igre daje, što no riječ, takt. Kako kovači gvožđe kuju po taktu, tako i drugovi radnici pjevajući opravļaju svoj posao; u Danskoj se baš uz ovakve pjesme s brojevima mladež uči plesti i čipkati.

O staroj „pedagogiji štapa“ govore francuski stihovi:

Un, deux, trois,
la meotte en bas;
quattre, cinq, six,
levez la chemise;
sept, huit, neuf,
tapez sur le boeuf;
dix, onze, douze,
il a les fesses toutes rouges.

(Zeitschr. des Vereines für Volksk. IV. 250).

II.

„Anguli, banguli . . .“

Iz djetińe se dobi još sjećam riječi, što no smo ih govorili djeca: „Eketi, peketi, cuketi me . . .“ (daļe više ne znam), ili: „Anguli, banguli, cinga če, . . . šviga švaga črez dva praga . . .“.

Ove su mi riječi bile tamne, tajne, dok nijesam naišao na poļski tekst u folklorističkom časopisu „Lud“ (V. 376): „Eketi, peketi . . . Abel, fabel, *domine,* eks peks kostka gra“. — „Domine“ je očito latinska riječ, a i „eketi, peketi, cuketi me“ = anguli, banguli, cinga če“ tumači se iz latinskoga jezika; pokvarene su na ime to latinske riječi: *angite, pangite, cingite me.* Ostale riječi poļskoga teksta objašńavaju se iz italijanskih stihova: „Enghene, penghene pupadine *abili fabili* dominnie ess pess puss trau“, dakle znače: *habilis, fabilis.* Prema tome bismo mogli rekonstruirati prvi dio:

Angite, habilis,
pangite, fabilis,
cingite me, domine . . .

Pita se sada, kako su došle latinske riječi u dječje igre današńih naroda? Bez sumńe je to ostatak iz prošavših vremena, kad je la-

tinski jezik vladao školama; a sačuvao se, jer je igrama kao i obredima duh konservativan: što ih mańe ļudi razumiju, to više nalaze u ńima tajnosti. Sjetimo se bajańa, koja se često govore nerazumļivim, pa za to tajinstvenim latinskim riječima.

Sabrao sam više slovenskih varijanata. Velikoj većini još se poznaje isprvični latinski značaj, a na gdjekojoj se jedva vidi, da joj je izvor bio latinski. Drugi je dio u svima veoma iskvaren i ponajviše pokazuje ńemački, a katkada i talijanski utjecaj.

I. U Ļubļani sam čuo dvije varijante:

a) Anguli banguli fir koči, čiči biči *kompani,* serbaraka tika taka, *vija* vaja *ven.*

b) Ena nuja trta tuja, sija vija *kompanija*, srbaraka tika taka, *vija* vaja *ven.*

Ova pošļedńa varijanta jedva prvom riječi sjeća latinskoga izvora. Ńemački se utjecaj u ńoj još ne vidi. Zadńa riječ „ven“ očevidno znači isto, što u poļskome tekstu ‚eks‘, u talijanskom ‚ess‘ = lat. „ex“.

II. U Doleńskoj oko Novoga Mjesta pjeva se ovako: Ancoli, bancoli crencodelli, elli elli trimadelli, *ti si lajder lukež*, *pukež*, *ven*...

Riječi „ti si *lajder* lukež, pukež“ znače za cijelo: ti si *žali Bog* lukež; „lajder“ je ńemački „leider“.

III. U Goreńskoj oko Krope zapisali su mi ove varijante:

a) Ekate bekate sukate be, arbe farbe domine, etrun petrun *guter štuc*, *kvinte kvante* ugar fuc.

b) Engel tengel dufe de, dife dafa domine, e čez prot dime not, *bija* baja bom.

c) Andrle pandrle cuci kosi, kje si hodil, kje si bil? Po vrtu španciral, kamenčke nabiral, ajha pajha riten knedel kos kavs.

d) Ekate fekate sukate me, arbe farbe domine, et *konfectum kupfer štuc gense fuc.*

e) An doj terka noj, siv biv *kompa noj*, sama raka tika taka *vija* vaja *ven.*

Između ovih varijanata nalikuju jedna na drugu a) i d); varijanta e) najsličnija je ļubļanskoj I. b). — Riječi „guter štuc“, „kupfer štuc gense fuc“ (?) jesu ńemačke.

IV. U Komnu (u primorskome Krasu) broje djeca kod igre ovako: „Binguli, canguli perkončir, čiči biči *temperiči,* čika čaka ušberaka, ena vila a bičpaka“. — Na kojega padne riječ „paka“, onaj istupi iz vrste, tako da budu dvije vrste, dvije stranke za kuglańe.

V. U Kanalu (varoš u Goriškoj na Soči) jedna je varijanta veoma nalik na kropsku III. d): „Angeli bangeli kirkoči, kod si hodil, kje si bil? po vrtu španciral, kamńe pobiral, rajha pajha *rajsihaus*“.

Druga kanalska varijanta ima završetak: *fora via.*

Riječ „rajsihaus“ je ńemački: reiss ich aus! = utečem, dakle isto, što znači obično slovensko „ven“, lat. „ex“ ili talijansko „fora via“ (= ven, na poļe). Talijanska riječ „via“ vaļa da je i u varijantama I. a), b); III. b) e). I riječ „temperiči“ (IV.) je talijanska; isporedi još „kvinte, kvante“ (III. a).

VI. Osobito mnogo varijanata dobio sam iz Kastva kraj Rijeke:

a) Engele bengele cukardi, med fabel fabel domine, eks spuk straus.

b) *Ente fente tinte vas, kom cu hose sogen was, a e i o u, der greste Esel bist du.*

c) Aj baj tumi staj, tije mije kumpanije, ti mi rakuj, tiki takuj aj baj bum.

d) Čiči biči *temperin, una vija* dižbaraka, dasi spaka.

e) Činčiri binčiri, bonpanela, ki ti mańa bogatega, smokvi, lokvi, kapitan, daj ga nutar, daj ga van.

f) Engule bengule tri kandele štakule bakule fumanžele, ec bec, *fora* lupa bec, štapa kapetan, daj ga nutar, lavidan.

g) Etan ketan kare karić, čubi čubić kinge ginge gera gec.

h) Enci benci na kamenci, troje vrata na pečata, eni beri kuke krec.

i) Činčiri binčiri pampanela, oto nove bagatela, pirun peče i baškota, titi grando galijota.

k) Edońa drugońa trikući, čagara penga šenga, smokva lokva, dreveni bisk.

l) Peta petuļa domani, Marija dopahija, taj nela bin stopa tera lana.

m) Očenaši žižinaši, tri sto vere na kapele, bligni lizni šanta lore, osam kola prč.

Između navedenih formula bit će formule l) i m) potekle iz drugoga izvora. Formulu c) isporedi s I. b) i III. e). U formulama d), e), i) otpao je početak; ńihove riječi „čiči biči“ („činčiri binčiri“) nalaze se po srijedi u formuli I. a) i IV. Po riječima „tri kandele“ opomińe formula f) na točku III. („crencodelli . . . trimadelli“). Formulu d) isporedi sa IV.

U d) i i) ističe se osobito talijanski značaj, tako isto i u l).

Formula l) je ńemačka: *Ente fente Tintenfass, komm zuhause sagen was: a e i o u, der grösste Esel bist du.*

Dakle je i u Kastvu u običaju ńemačka formula.

Gotovo do riječi podara se ova kastavska ńemačka formula s onom formulom, koju je prije dvije godine mojemu pouzdaniku u goreńskoj Kropi priopćila neka starica:

Ete fete tinto fass,
in der Schule lerne was,
komm i haus a e i o u,
bist Esel du.

U Kropi je bila u pređašńa vremena tvornička ńemačka škola; s toga su stari ļudi do u naše dane umjeli još po nešto ńemački.

I u ńemačkim dječjim igrama s riječima nalazimo očevidne tragove latinskoga „Angite pangite“. Po izvješću u „Zeitschrift-u für öst. Volkskunde“ II. 97 recitiraju ńemačka djeca u Tirolu:

Enige, enige pipigi,
dabit dabit domine
et a Brot
qui qua dus.
Wer soll duss sein?
I oder du?

U istome su časopisu (IV. 210) navedeni ovakvi ńemački stihovi i iz sredńe (ńemačke) Štajerske:

Angerle wangerle zuckerle bu,
trakerle wackerle aussi musst du.

Kod preinačivańa ovakvih nerazumļivih latinskih i uopće tuđih riječi utjecala je tako zvana *narodna etimologija*, isp. n. pr. ‚cuketi‘, ‚kompani‘, t. j. cukati, kompanija.

Sitniji prilozi.

Napisao dr. T. Maretić.

Kum i korńača.

Vuk u svojem rječniku kod riječi корњача piše: „Srbļi pripovijedaju da je čovjek (prije nego je korńača na svijetu bila) umijesio pogaču i ispekao kokoš, pa sjeo da jede, a u taj čas rupi kum ńegov na vrata, a on onda brže boļe metne kokoš na pogaču pa poklopi čankom, i tako sakrije od kuma. Kad kum otide, a on ustane opet da dohvati kokoš i pogaču da jede, ali se ono sve (kokoš, pogača i čanak) pretvorilo u korńaču (što je sakrio od svoga kuma). I tako postane korńača".

Već je prije 25 godina opazio Daničić, da je ova narodna priča crkvenoga izvora. On je u kńizi dalmatinskoga fratra Jos. Banovca „Pripovidańa na svetkovine korizmene" (II. izd. u Mlecima 1747.) našao bogoļubnu pripovijetku, u kojoj se za nauk i opomenu vjernima govori, kako je Bog jednoć kaznio nezahvalnoga sina, koji je sakrio pred starim svojim ocem pečenoga „tukca"; kad je otac otišao pretvorio je Bog onoga „tukca" u „žabu zapuhaču", koja je skočila nezahvalnome sinu na lice i na ńemu ostala, da svijet vidi, kako Bog kazni nezahvalnoga sina. Daničić je tu Banovčevu pripovijetku priopćio u Jagićevu „Archiv-u für slavische Philologie" III. 215. i d. ističući ńezinu srodnost s navedenom narodnom pričom u Vuka. Daničićevu člančiću dodao je R. Köhler kao prilog svoje bilješke o rečenoj priči. Köhler veli, da se ńemu poznati najstariji trag priči o korńači i nezahvalnom sinu nalazi u djelu „Bonum universale de apibus", što ga je napisao u XIII. vijeku neki „Thomas Cantimpré". Köhler priopćuje iz toga djela pomenutu priču, u kojoj se veli, da je ona kazan Božja postigla nekakvoga nezahvalnog sina u Normandiji; tu se kaže, da je ona pečenka bila guska („auca") i da se pretvorila u žabu („bufo"). Za tijem spomińe Köhler i druge kasnije zapadnoevropske varijante rečene priče.

G. 1882. ja sam u VI. knjizi Jagićeva „Archiv-a“, str. 427. priopćio nepoznatu do tada hrvatsku varijantu pomenutoj priči, kako sam je našao u glagolskoj kńizi „Korizmeńaku“, štampanoj godine 1508. u Seńu. Tu se veli, da se strašni onaj događaj dogodio u gradu Montani u Istriji, i to g. 1453. Tu se pečeni kopun pretvara u žabu veliku i strašnu, koja nezahvalnome sinu skoči na lice i ostaje na ńemu.

Tako eto nalazimo našu priču u dva hrvatska pisca, od kojih je jedan štokavac XVIII. vijeka, a drugi čakavac XVI. v. A sada neka se zna, da se ista priča nalazi također u kajkavskoga jednog pisca, i to u ježovita J. Habdelića, u djelu mu „Prvi otca našega Adama greh“ (u Gracu 1674) na str. 226—228. — Evo kako piše Habdelić: „Drugu peldu, i onu strašnu, piše Thom. Cantiprat. lib. 2. apud c. 7. apud Daurovtcium Speculo exempl. c 3. tit. 82. exempl. 1., ka je ovakva: V Normanije bil je človek neki prece bogat, stališa drugač muškoga. Ov je imal sina jednoga, koga je jako ļubil i do vrstne dobe gingavo odhranil. Dojde pako k starcu vitez jeden plemenit svojemi prijateli i reče mu: imam kčer kruto lepu i spametnu, po ke, ako ti je voļa, odvetek tvoj more se dobro pomoči i na veliko iziti; ńu sinu tvojemu za ženu dati hoču, pod ta podpunoma red, da im vsu tvoju stoku i blago, ko imaš, v ruke daš, oni pak tebe i tvoje stare žene obilno budu skrbeli za vse, kaj ti potrebno bude k živleńu i k oprave tvoje i žene tvoje, doklam živi budete. Az ako bi blagom i imańem ti ladal, moglo bi se pripetiti, da kem tem putom sin tvoj i moja kči prez ńega bi ostali, navlastito da ti s tvojum ženum stari buduči k gospodarstvu tak friško prigledati ne bi mogli; boļe vam ada bude v pokoju uživati, kaj vam skrbļiva ļubav dečice naše bude preskrbļavala. — To čuvši i sobum nekuliko premišļavajuči starac zače nekuliko dvojiti zvrhu tak mastnoga obečańa dobroga onoga soldata. Na velike ništarmańe prijatelov prošńe i svetuvańa priloži srce i hoteńe, ako i plašivši se nekuliko siromah starac, i koga je ļubil, sinu zruči vse, kaj je i z ženum svojum od detinstva velikum skrbjum bil zadobil. Poklam bi ada svadba minula bila, sin i nevesta lepo su otca i mater poštuvali i ļubļeno im služili skrbeči se marlivo, da im nikaj ne manka, i to je prvo leto trpelo. Drugo pak po mańe, a tretje nedostojneje, nego se je pristojalo, začeli su je držati; četrto zevsema nesu ih mogli sobum imati, nego nezahvalni sin polag natuckavańa malo vredne svoje žene učini im naproti hiže svoje jednu malu hižicu skučiti, v ku je je preselil

skupo jako hranu im dajuč. Onde ada nevolni starac zadńe svoje teške danke (o otci! o matere! kakvu si vnogi decu z nepokojnum vašum skrbjum odhranite!) svojum starum babicum v velike tuge i siromaštvu tratiti je moral, tak da je jedvaj smel v hižu sina svojega nemiloga negda priti. Pripetilo se je pak jen krat, da starica mati opazila je v sinovle hiže racu li, kokoš li, na ražen natekńenu i na jeliš pripravlenu i rekla je lačnomu mužu: moj muž, mene se, kakti žene bole pristoji gladuvati nego tebe; pojdi ada v hižu sina našega i bar jen krat glad od tebe odtiraj falatom race, ku sem tam lepo pripravlenu videla. To čuvši na palicu se upirajuč pojde gladen starac v hižu sinovlu. Jedvaj opazi sin otca, i taki od ogńa učini racu odmeknuti i skriti; išedši pak proti otcu opita ga, kaj išče. V pamet vzevši otec sina svojega nemilošču povrnu se kot i prvo lačen nazad v svoju pustu hižicu. Sin videvši, da je otec odešel, zapovedal je dekle, da zopet k ogńu racu postavi. Dekla odkrivši plahet, kem je skrivena raca pokrivena bila, zapazila je ružnu veliku žabu krastavu ležeču zvrhu race i od straha jako zakriknu; krič čuvši gospodar doteče, da vidi, kaj je; hotejuči pak žabu odegnati, odskočila je ona od race i na ńegov obraz opala, koga se je tak čvrsto prijela, da ni močjum ni jednum ni meštrijum nikakvum neje bilo moči ni otrgnuti ni odegnati, nego je tak hudobnoga človeka hudobu vnogo let kaštigala. Ono je pak čudneje i strašneje bilo: ako se je gdo kakgode i gdegode žabe one krastave doteknul, tak je nevolnaku onomu teško postalo, kak da bi ga gdo v srce obol. Zboječi se ada i pokajuči se išal je k svomu biskupu, komu se je z velikem srčenem pokajańem spovedal, od koga je ovu pokoru prijel, da po vseh francoskeh varašeh ide i da odgrnuvši obraz po vsud poveda, kaj mu se je i zakaj mu se je pripetilo, da se polag ove pelde sini vuče i kčere rođenike svoje poštuvati i ńe pomagati v nevole".

Iz prvih se riječi Habdelićevih vidi, da je on ovu priču uzeo iz samoga Tome Kantipratanskoga (Cantimpré); Habdelić citira: „Thom. Cantiprat. *lib. 2. apud c. 7.*", — a Köhler u navedenoj svojoj bilješki doista veli, da se priča nalazi u Tominu djelu „Bonum . . ." *lib. II. cap. 7, §. 4.* Tko isporedi Tominu priču s onom u Habdelića, vidi odmah, da ju je Habdelić preveo iz Tome, samo je gdjekoja mjesta malko raširio i mjesto g u s k e („auca") uzeo je p a t k u („racu"). Da je Habdelić preveo priču iz Tome, to dokazuju odmah prve riječi, koje u Tome ovako glase: In Normanniae partibus vir admodum dives erat, sed ignobilis . . . . .

Dok je naša priča putujući iz zapadne Evrope došla u naš narod, lako je mogla izgubiti i promijeniti gdjekoje crte; tako je nezahvalni sin pretvoren u lakoma kuma, i korńača ńemu ne skače na lice, već onako ostaje na svijetu, na kojemu je prije nije bilo.

„Jedna gobela u kao, a druga iz kala“.

Pod tijem natpisom štampao je Vuk narodnu jednu pripovijetku o caru Solomunu (Srpske nar. prip. 1853., br. 42). Tu se veli, kako je Solomun dopao šaka nekakvoga drugog cara, svoga neprijateļa, i kako ga je ovaj car poveo sa svojim vojnicima na poļe izvan grada, da ga posiječe. Solomun je sjedio na prostijem kolima ... „kad su tako išli, Solomun se kroz kola bio zagledao u predńe točkove, pak se u jedan put nasmije. Car, koji je pored ńega jahao na końu, zapita ga, što se smije, a on mu odgovori: smijem se gledajući, kako jedna gobela u kao, a druga iz kala. Onda car okrenuvši glavu od ńega rekne: hvala Bogu, ļudi govore premudri Solomun, a on budala! .... “ Car dakle ne razumije, što Solomun govori, ali Solomun dobro zna, čemu se smije; on zna, da će za čas doći ńegovi vojnici te ga izbaviti i pogubiti ovoga cara, koji sad hoće ńega da pogubi. Solomun dakle vidi, da će za čas biti onako, kako je u točkova: tko je sada gore, bit će doļe i obrnuto. Tako se i dogodilo.

I ovu priču nalazimo u Habdelićevoj naprijed pomenutoj kńizi, na str. 246. Habdelić ne veli, otkle ju je uzeo, ali za cijelo joj se u zapadnoevropskom pričańu mora nalaziti negdje izvor. Što navedena Vukova priča govori o caru Solomunu, to je u Habdelića preneseno na misirskoga cara Sestorisa ili Sosterisa (koji je jamačno istovetan s Herodotovijem Sesostrisom). A sada evo Habdelićeve priče.

„Sestoris kraļ egiptionski srečno je jako vojuval i vnoge narode obladal i iz tulike sreče na tuliku je oholnost izašal, da si je zlate učinil kočije načiniti svetlem dragem kameńem nacifrane, na ktereh sedečega morali su četiri obladani i vlovļeni kraļi voziti. Pripeti se pak jen krat, da gda bi ga tak kraļi oni vozili, jeden zmeđ ńih gusto krat se je ogledal na jedno kolo kočij oneh nasmehavujuč se. Videvši to Sosteris opita ga, za kaj se tak gusto krat nazad ogleda; komu odgovori: jako se čudim, pače se i smejem, da se kolo pod tvojemi kočijami tak brzo obrača, i stran, ka je sada gore, malo potlam je dole, a ka je dole, ona gore dohaja. Sosteris čuvši ta od-

govor i razmišļuči, kam ciļa, zapovedal je, da nigdar već kraļi ga ne voze, ar je spoznaval, da i kolo ńegove sreče, na ke on sada visoko sedi, obrnuti se more i opasti na tla“.

Čovjek i zmija.

U Vukovijem „Poslovicama“ (izd. god. 1849.) nalazimo na str. 63 ovu narodnu priču: „Za kućom nekakvoga čoeka, koji je imao jednoga sina, dijete od nekoliko godina, bila je pod kamenom u rupi zmija, koja je često izlazila te se pred rupom svojom sunčala. Jedan put sin onoga čoeka uzme sjekiru te zmiji, koja se bila kao udomaćila i nije se od ńega ni bojala, pred rupom odsiječe rep, a zmija se rasrdi te ńega ujede i zada mu smrt, pa uteče u svoju rupu i prestane više izlaziti na sunce. Pošto čoek sina svoga s najvećom žalosti više kuće zakopa i pošto mu vrijeme žalost malo utiša, onda dođe jednom zmiji pred rupu i dozvavši je stane joj govoriti, da se pomire i da izlazi opet pred svoju rupu i da žive u prijateļstvu kao i prije što su, dodajući, da se ono već ne može popraviti, što je učińeno. A zmija mu odgovori iz rupe: Možemo se pomiriti, ali dok ja gledam moj rep, a ti tvoga sina grob, dotle pravog prijateļstva među nama biti ne može“.

Ni ova priča nije nastala u našem narodu, već ju je on dobio od drugud. O tome će se svatko uvjeriti, kad mu ovo rečem: Godine 1655. dođe od poļskoga kraļa Jana Kazimira poslanik Stanislav Ļubovicki kozačkome atamanu Bogdanu Hmelńickome nudeći mu u ime svoga kraļa mir i prijateļstvo. Hmelńicki saslušavši poslanika reče mu, da među Poļacima i Kozacima ne može biti pravoga mira i prijateļstva, kad se i ovi i oni sjete, što su do sad jedni drugima zla učinili, — pa mu pripovijeda priču o čovjeku i zmiji. Ta je ńegova priča vrlo nalik na Vukovu, samo je gdješto dotjeranija i više motivirana (tako na pr. sin onoga čovjeka jednoć jede mlijeko iz zdjele, a zmija se približi k ńemu te i ona hoće mlijeka, na to je dječak udari žlicom, a ona onda ńega ujede; otac poslije ńegove smrti vrlo osiromaši, jer je prije ńegova kućna zmija odvraćala od ńega — po narodnom vjerovańu — sve nevoļe i zla, a posvadivši se s čovjekom prestala je to činiti i dobro se krila od ńega, onda je on stane moliti, da se pomire i t. d.). Vidi u djelu N. Kostomarova: Русская исторія въ жизнеописаніяхъ ея главнѣйшихъ дѣятелей. II. (3. изд.), str. 280.

Mnogo stariji trag od ovoga našoj priči nalazi se u sredovječnom zborniku: Gesta Romanorum (ed. Oesterley), str. 495., samo što je tu priča malko razvučena i bez potrebe iskićena. Evo je, kako je tu čitamo:

„Fulgencius regnavit, in cuius imperio erat quidam miles nomine Zedechias, qui uxorem pulchram accepit, sed non prudentem. In cuius domo quidam serpens in quadam camera habitabat, miles vero torneamenta et hastiludia frequentavit in tantum, quod evenit ad magnam egestatem, flevit amare et quasi desperatus hincinde ambulavit ignorans, quid agere deberet. Serpens videns eius dolorem data est ei vox a deo sicut quondam asine Balaam et ait: cur fles? fac secundum consilium meum et post factum non penitebis! Singulis diebus lac mihi dulce ministra, et te ditabo. Miles hoc audiens gavisus est valde hoc fideliter adimplere promisit. Statim infra breve tempus ditatus est valde et prolem pulchram et magnas divicias habebat. Accidit una dierum, quod uxor diceret marito: domine, credo, quod ille serpens multa bona possidet in camera, in qua jacet. Consulo igitur, ut occidatur, et bona eius obtinebimus. Ille vero ad instructionem mulieris malleum portavit, ut serpentem occideret, cum vase lactis. Cum vero serpens vas lactis videbat, caput extra foramen camere extendit, ut lac more consueto lamberet; miles vero hoc videns malleum extendit et serpentem percutere volebat. Serpens hoc subito videbat et caput retraxit, et ictum mallei vas suscepit, statimque prolem post hoc et omnia, quae habuit, miles amisit. Ait ei uxor: heu malum consilium dedi tibi, sed perge ad foramen serpentis et te in omnibus humilia, si forte graciam per eum obtineas. Perrexit miles ad cameram serpentis et flevit amare petens graciam, ut per eum sicut prius ditari possit. Ait serpens: modo video, quod stultus es, et tu in stulticia permanebis, quia non potest esse, quin ille ictus magnus mallei ad memoriam sepius mihi veniat et occurrat, quomodo prolem tuam occidi et omnes divicias abstuli, et sic nulla pax vera inter nos stare potest. Miles vero contristatus est valde et ait: tibi fideliter promitto, ammodo contra te nihil velle perpetrare, si graciam tuam habere possum modo. Cui serpens: carissime, natura serpentis est astucia et veneno plena; sufficiant tibi verba mea, quia iam mihi occurrit ad memoriam ictus mallei cum tua nequicia. Recede, ne tibi maius malum contingat. Miles vero cum magno dolore recessit ab eo, et ait uxori sue: ve mihi, quod tuum consilium operatus sum! Et sic semper post hoc in egestate vixerunt“.

Đavolak.

Vuk u svojem rječniku kod te riječi bilježi ovu očevidno narodnu pričicu: „Uzeo kaluđer Svetogorac malo dijete muško (dok još nije znalo za se) pa ga odnio u Svetu goru i onamo ga othranio i naučio kńizi. Kad mu je bilo već oko osamnaest godina, onda ga povede uza se kao đaka i pođe amo u svijet, da piše. Kad dođu u prvo selo, a to djevojke uhvatile kolo pa igraju (vaļada je bila nedjeļa ili kakvo veseļe). Kad ugleda đak djevojke, začudi se, kakva su to stvoreńa, pa onako malo kao veseo i začuđen upita kaluđera: šta je ono, duhovniče! šta je ono? A kaluđer kao namrgođen odgovori mu: ne gledaj onamo, sinko, niti pitaj, šta je: ono je đavo. Onda đak najumiļatijim glasom reče: dela, duhovniče, Boga ti! da kupimo onoga jednog *đavolka* pa da ga povedemo namastiru!“

I ova je priča prodrla u narod iz crkve. Dalmatinski franciškan Mato Zoričić izdao je godine 1780. u Mlecima na svijet kńigu „Zrcalo različiti događaji“ u 2 dijela. Tu je štampano nekoliko stotina svakojakih legenda o Bogorodici, o svecima, anđelima, đavolima i t. d. sastavļenih u duhu najmračnijih vremena sredńega vijeka. Sámo se po sebi razumije, da Zoričić ni jedne te legende nije sam izmislio, već ih je uzeo iz različnih latinskih kńiga, koje pri pojedinijem legendama i citira. U drugom dijelu ńegova „Zrcala“ na str. 105. i 106. nalazimo dvije legende, koje su svojim sadržajem vrlo srodne navedenoj Vukovoj priči o đavolku. Te se dvije legende nekako potpuńaju; prvoj je natpis: *dite u pustińi odrańeno poželi žene*, — a drugoj: *sin kraļev poželi djavle, koji ļude varaju.* Ja ih evo ovdje priopćujem obje:

1). Mladić uzdignut u pustińi, koji nigda žene ne bijaše vidio, jednom otiđe s opatom u grad. U isto vrime vidi žene igrati kolo i pita opata, što je ono? Opat mu govori: ono su guske. Vrativši se mladić opet s opatom u pustińu poče plakati i reče opatu: otče, hoću isti onizi gusaka, koje sam u gradu vidio. Tada opat skupi sve redovnike, kaže im stvar od mladića i reče: sada promislite dobro, koliko je jezļivo („jezdglivo“) gledati na ženu; evo ovo dite uzdignuto u pustińi, koje nigda nije žene vidilo i ništa ne mańe bivši prvi put ugledalo, vidi se, da mu se put užgala prama ńima. Nije dakle veće izgibi duši, što je stati ondi, gdi žene igraju ali se razgovaraju, i ńi gledati i razgledati — *(Discip. Serm. Quad. pag. 670).*

2). Kraļ jedan imade sina. Ovi kad se rodi, rekoše mu likari i gatavci, da ako isti vidi prvļe deset godina sunce, da će oslipiti. Što čuvši kraļ iskopa u stini jednu pećinu, u ńu postavi sina i do deset godišta čuva i rani ga u istoj pećini, da ne bi sunca vidio. Bivši svršila deseta godina, izvede ga na dvor iz pećine, čini ga vidit različite stvari, čini ga vidit na jednom mistu ļude, a na drugom mistu čudo žena. Dite pita pomļivo od svi stvari, što su, kakve su i kako im je ime. Kad upita od žena, što su, jedan mu odgovori: ono su vrazi, koji ļude varaju. Razgleda dite pomļivo sve stvari; najposli ga kraļ pita: što ti je najdraže od oni stvari, koje si vidio? Dite odgovara: oni djavli, koji ļude varaju. Po ovome se vidi, koliko je lasno prignuti na bludnost gledajući u obraz ženski, a još veće š ńima se razgovarajući. *(Discip. Serm. Quad. pag. 670).*

Latinsko djelo, koje Zoričić uz jednu i uz drugu varijantu citira, nije meni poznato, ali ja ni najmańe ne sumńam, da je to ķiga bogoļubna i potpuno crkvena. Ali i u svjetovnoj sredovječnoj evropskoj ķiževnosti nalaze se priče vrlo nalik na Zoričićeve. Tako u Boccaccio-vu „Decameron-u“ nalazimo u uvodu četvrtoga dana pripovijetku, kako se nekakav Florentinac Filippo Balducci poslije smrti svoje žene sklonio u nekakvu planinu sa svojim dvogodišńim sinčićem, i tamo su zajedno živjeli kao pustińaci. Kad bude sinu 18 godina, odu obojica jednoć u Florenciju milostińe radi; mladić tamo prvi put ugleda nekakve djevojke i kad zapita oca, kakvi su to stvorovi, on mu reče, da su to g u s k e (dakle kao u prvoj Zoričićevoj priči!); onda mladić, kojemu se ništa, šta je vidio u Florenciji, nije toliko dopalo, koliko one djevojke, navali na oca, da jednu od tijeh „gusaka“ povedu sa sobom u planinu.

Od „Decameron-a“ stariji je za nekoliko desetaka godina zbornik pripovijedaka, kojemu je ime „Novellino“ ili „Cento novelle antiche“. U 13. (14). noveli toga zbornika priča se o nekakvom kraļevskom sinu od prilike onako, kako smo vidjeli u drugoj legendi Zoričićevoj.

Mogao bi se tko čuditi, kako su bogoļubni pisci onakovijeh pripovijedaka, kakove su Zoričićeve, mogli uzimati što iz onakovih svjetovnih ķiga, kao što su „Decamerone“ i „Novellino“. Ali ne treba da tako mislimo, već obrnuto, t. j. pisci pomenutih svjetovnih ķiga uzimali su kašto građu iz pobožnijeh djela prerađujući je, koliko treba, prema svojim svrhama. Tako ćemo i ovdje reći: priča o đavolku (ili o guskama) prodrla je u „Decamerone“ i u „Novellino“ iz kakova bogoļubnog djela; iz kojega upravò, to ja dakako ne mogu reći; ali da je za cijelo tako, to će mi svatko dopustiti, kad kažem,

da se priča, o kojoj ovdje govorimo, nalazi u bogoļubnom kršćanskom romanu, koji je nekoliko vijekova stariji od onih pomenutih talijanskih zbornika novela. Mislim ovdje: život Varlaama i Joasafa, koje se djelo po svoj Evropi, i zapadnoj i istočnoj, mnogo čitalo i prepisivalo u sredńem vijeku. To je djelo prevedeno i na crkvenoslavenski jezik. U *50.* knjizi „Гласника српског ученог друштва“ (g. 1881) izdao je na svijet St. Novaković rečeno djelo po srpskoslovenskom jednom rukopisu iz početka XVI. vijeka. Na str. 109. toga Novakovićeva izdańa nalazimo priču „o snazi ženske ļubavi“, koja glasi ovako:

Царь нѣкыи, дѣтишта не имѣѥ моужьска полоу, скрьбѣше зѣло печалоуѥ доушею и безьчьстїе таковоѥ не мало быти помышлꙗаше. Вь сихь оубо соуштоу ѥмоу роди се сынь, и радости о семь срьдце напльни се цареви Рѣше же ѥмоу оть врачевь нарочитїи: ꙗко аште до десети лѣть възраста сльньце или огнь оузрить отроче, лишить се вьсма свѣта и слѣпо боудеть, се бо очїю ѥго съложенїе ꙗвлꙗѥть. Сїа царь слышавь повелѣ храминоу ꙗко врьтопь въ камени нѣкоѥмь истесати, и тоу отроче съ питаюштими ѥго заключити, никако же вьсма до скончанїа десеть лѣть, ни малы зароу свѣта показати ѥмоу заповѣдавь. По скончанїи же десетихь лѣть изведе оть храмины отроче, ничтоже отноудь мира сего не видѣвша, и повелѣ царь вьса по родоу прѣдставити и показати ѥмоу: моуже на ѥдиномь мѣстѣ, на иномь же жены, на дроузѣмь же злато и сребро; индеже бисерь и каменїе многоцѣнноѥ, ризы свѣтлы и оукрашены, колесницe прѣоудобрены, съ кон'ми царскыми вь златыхь оуздахь съ чрьвеными покровы, и вьсадници на нихь ороуженосны, ограды же воловь и стада овьць, и простьрше вьса по редоу показовати отрочети. Выпрашаюштоу же ѥмоу, како коѥждо оть сихь нарицаѥть се, царевы же слоугы и ороужници коѥгождо име повѣдаахоу ѥмоу. И ꙗкоже име выпрашааше оувѣдѣти женамь, нѣкыи оть мьчникь царевехь радостно рече: си нарицаюmь се бѣси, иже чловѣкы прѣльштаюmь. Отрочети же срьдце тѣхь похотїю множае прочїихь оуслади се. Ꙗкоже оубо вса прошьдше кь царeви вьзведоше ѥго, выпрашааше царь: что ꙗви се оугодно ѥмоу паче всѣхь ꙗже видѣ? Рече отроче: ничтоже ино тькмо бѣси они, иже прѣльштаюmь чловѣкы, ниѥдино оть видѣнныхь мною дьньсь, тькмо онѣхь любы раждеже мою доушоу. И

оудиви се царь онь о глаголѣ дѣтишта, и каково юсть моучително дѣло жен'скою раченіе.

Srodnost između ovdje navedene priče i druge naprijed navedene Zoričićeve tolika je, da ne možemo sumńati o tome, gdje treba tražiti izvor priči o đavolku. Ja mislim za cijelo, da je ona iz života Varlaama i Joasafa svojim putovima prodrla i u svjetovno i u crkveno pričańe evropskijeh naroda. Samo ću dodati još dvoje: 1. u pomenutom kršćanskom romanu ima na različnijem mjestima umetnutijeh još nekoliko priča, kao što je umetnuta i ova, koju smo sada naveli; — 2. rečeni kršćanski roman i po svojem čitavom sklopu i po svojim pojedinostima potječe iz Indije. O ovome jednom i o drugom vidi obilno u uvodu pomenutoga Novakovićeva izdańa.

„Što je nebo, da je list artije“.

U I. kńizi Vukovih narodnih pjesama (bečkoga izdańa g. 1841.) štampana je na str. 401. pjesmica, kojoj pośledńi stihovi glase:

„Što je nebo, da je list artije,
što je gora, da su kalemovi,
što je more, da je crn murećep;
pak da pišem tri godine dana,
ne bih mojih ispisala jada“.

Krasna ova hiperbola nije našega narodnog izvora, dok je nalazimo mańe ili više promijeńenu u kńiževnostima različnijeh naroda, kako je to već odavno pokazao naprijed pomenuti R. Köhler u Benfeyevu časopisu „Orient und Occident“ II. 546 i d. Ja ću ovdje pokazati samo, da se rečena hiperbola nalazi u dvije bogolubne hrvatske kńige iz XVII vijeka, i to će nam biti dokaz, da je ona prodrla u narod iz crkve.

U debeloj ćirilovskoj kńizi bosanskoga fratra M. Divkovića „Besjede svrhu evanđela nedjelnijeh“ (u Mlecima 1616.) nalazimo na str. 404. ovu legendu: „Budući u jednomu čoviku djavao, i upitaše ovoga čovika govoreći mu: koliko je veliko i koliko je čudno vesele, koje imaju sveti u kralevstvu nebeskomu? Odgovorivši reče: da su sva nebesa od hartije, a sve more da je mastilo, a sva slama i patrle perje, čijem bi se pisalo, a sve zvijezde nebeske da su pisaoci i naučiteli, kako su naučiteli od Pariža, u istinu svi ovi naučiteli i pisci ni bi mogli izgovoriti ni bi mogli ispisati najmańšega vesela, koje imaju sveti gledajući lica Božjega, toliko je čud-

nijem načinom svijetlo, slavno i uzorito". (Ova se priča nalazi u „besjedi" na uskrsnu nedjeļu).

Tome vrlo slično mjesto nalazimo i u kńizi J. Habdelića „Zrcalo marijansko" (u Gracu 1662.) na str. 389: „Neki pobožen i vučen reda našega ježuvitanskoga prodekator ovako piše: ne zfalim, ako rečem, da bi vse zvezde pisci bili, nebo paper, morje tinta, da spisati ne bi mogli nebeske device Marije". U bilješki (na istoj strani), koja se na ovo mjesto proteže, navodi Habdelić ime onoga „ježuvitanskoga" prodikatora i ńegovo dotično djelo ovako: „Mathias Faber conc. 6. de Assumpt."

Dodajem, da V. Jagić u svojem „Archiv-u" II. 402. navodi ono mjesto iz Divkovića, koje sam ja sada naveo, ali Jagić niti veli, u kojoj se kńizi plodnoga pisca M. Divkovića rečeno mjesto nalazi (pa dakako ne navodi ni stranu kńige), niti spomińe ikakvu narodnu pjesmu, u kojoj se rečena hiperbola nalazi, niti mjesto iz Habdelićeva „Zrcala". Za to mislim, da nije nepotrebno bilo još jednoć progovoriti o hiperboli: „što je nebo, da je list artije . . ."

DRUGI DIO.

Bukovica.

Narodni život i običaji.

Napisao Vladimir Ardalić iz Đevrsaka.

(Nastavak.[1])

Godišńi običaji.

Domaći (kućni) običaji kod svetkovańa.

Svetkovańe pojedinih porodica. *Krsnica po svecu.* U našoj Bukovici, pa i niz Ravni Kotar, ne svetkuje niko onog dana, kad se rodio, niti veštuje t. j. svetkuje onog sveca imeńaka, kad trevi kome doći. U prva vremena, a i sad u đekog imala (bogata), kad trevi doći svetac, kom je ime ka' i ńemu, šutradan naranģije ili ti dokońaci slaptaju se oko ńeg. Ne vele mu ni pet ni šest, nego ćap da će ga kao vješati glavu doļe noge gore, govoreći mu: „Plaćaj oli daj rakiju! Znaš ti, što ti je danas!“ Šaleći se on govori tima: „Okan'te se, ļudi, koi vam je vrag. Ne znam ja za ništo“. A oni sve to više drpe ga, podižu u ariju, a jedan trče mu ženi: „Daj, starješica, uže, da ti objesimo đuvegiju. Danas ti znaš, što mu je: oli ga otkupļuj“. Nije kud kamo, dođe ona i tijem reče: „Mir svak sebi, sve prošće ka' i ostalo kôļe“. Onda oni znadu, koja 'e ura, pušte ga, a ńe eto đe nosi rakiju, bajama, smokava suvije, pa i ćuktera. Tako uz te, što to izgone, okvasi se rakijom starješina i starješica i onda svak sebi ka' baba i Bog.

[1] Vidi IV. i V. svezak „Zbornika“.

Kad dođe tako i starješici *krsnica po svecu,* a oni, što najviše u ńi pro godine rade, što su im više proždrli paru i znadu im za vâj, odma čim svane, eto j' pa se oblentaju i oko starješice, da će je objesiti, pa ćapaju je obarski, da će je strmoglav. Brani se ona što more kroz smij, dok god starješina ne obeta rakiju, i s tijem je otkupi ka' i ona ńega. To se izgoni od onog, ko ima prćije dosta, a dok je vinica u svakog bila, događalo se to mal' da ne i u svakoj bogatijoj kući tije naranģija, što im reku; bilo ij je i biće ij vavijek, pa ako zańuše, da je stutolila (sakrila) koja starješica rakije, da kućani ne znadu, pa kad joj krsnica dođe, eto ti ij, čim svane, pa ćap oko ńe ka' i oko one, koja ima svega, da će je vješati. A ona ti se lijepo okosi na ńi, pa će im: „Nos' vas vrag od mene, dokońaci. Ko bi vami potrebu iz droba išćera'? Đe je u mene rakija? Lako je davati nevi Joki, ona ima. Ko ima masla, i muda maže, a ko nema, ne mere ni grla". Tako im odrapi, oni onda vide, da tu nema koristi, prevrnu govor o drugoj kojoj, pa ovda mi je put, đuvegija te odma počme prigovarati: „A da oni ne znadu, da ti nemaš đe rakije, ne bi je pitali." Kune se ona i tropa; đuvegija ne vjeruje; kad najkašńe vidi ona, da mu ne može slagati, jer je on zasmije, pa onda otme se ma i ńoj smijati. Kad on vidi, da se ona kekeće, onda je već sigur za rakiju. I nije kud kamo: iznese je, a on ala da se čuruta. Kad odane, reče: „Jö, jö, evala onijem, što kazaše za rakiju". A ona će: „Bi rek da sam ja za drugog koga štedila, evo sam jadnica donijela od matere, nek se nađe — ne daj, Bože, — bolesti, ol da trevi prieteļ doći, od koga obrez gori". Onda će on: „Pa ku'š boļega prieteļa od mene, e ja ne znam, da bi 'vakog našla u sva čet'ri kraja svijeta?" Ona će: „Ali od tebe ne gori obrez ka' od drugog". On će: „Gorijo, ne gorijo, daj ti meni da ope' šmrknem". Dade mu ona, a on se nategnu, dok god mu suze ne trgoše.

Ovoga i ovakog običaja još ima u po đekojoj kući, da se izgoni rakija, za koju se ne zna.

Krsno ime. U nas u Bukovici i đe god ima pravoslavļa, svaki svoje krsno ime slavi i drži od pantivijeka pa do danas. Osim nas pravoslavnije ma i katolici to drže. Oni reku svome krsnom imenu vešta ili veštovańe, pa pro godine puno tije oni vešta drže, na koima dočekuju prieteļe i znance (zvanice ili goste); ka' na pr. osim Božićâ oni svi veštuju Svisvete, na koje im naši pravoslavni piti idu. Osim toga svaki drži po na baška svoe krsno ime, ne krsno ime po svom rođenom imenu, ńego ga slavi po kutńom plemenu ka'

su mu ga i stari slavili, kao Ivańu, Stipańu, Tri kraļa, sv. Nikolu, sv. Martinu s tikvom i t. d. To su sve krsna imena ili veštovańe. Kad je đe crkva u kom selu, pa trevi biti sajam, t. j. imendan toj crkvi, i onda sve to selo veštuje, da bude pečena i varena. Vaļa da se svak za to providа isto ka' i za Božić, jer nije kud kamo, boļe da nestane sela nego u ńem adeta. Pravoslavni kad se zovu, da idu u ovije na piće, reku edni drugom: „Ajmo ćerati buńevačke Svisvete oli Mratińu" i t. d., a ovi opet reku: „Ajmo rkaćima nabijati ogńište". I tako edni s drugim jeglendišu, kad imadu oko šta; a najviše edni u drugije idu ćerati ćeip, kad rodi vino, pa makar bilo i najmańe selo. I ako je malo selo, u ńem stoi svak veselo.

Naš Bukovičanac prije na toliko mjeseci ránî krmeću pečenicu za krsno ime, a u svom bûku (krdu) od blaga zabiļeži baška, što će klati, pripravi drva, sameļe žita, u grad ide po svijeću voštenu i tamjen i ostale sve stvari, što mu giļtaju. Svijeću ne će on da krije, kad je kupi, nego je nosi u ruci. Koje budu od talijera (2 viorina), zajedno što je nosi, š ńom se ponosi, a drugo, da mu se ne bi prekršila, ako je u kar metne oli na paripče u antrešaļ (ozgo na natovareno kad je, pa svr samara). On to za udes drži, ako prebjenu donese, pa je zapali na sopri.

Pred krsno ime na dan na dva koļu muškići blago, šure krmeću pečenicu (neki je ošuri vrućom vodom, a neki opali bukavcom, i tako vele, da je slađa esti). Svako blago, pa bilo Božiću oli krsnom imenu kad koļu, okrenu mu glavu istoku, pa onda nožom pod vrat. Dok oni deru i koļu, ženske se vrte na sav ma, kuvaju kruve i somune za popa, bergaju drobove, stružu zjele i bukare, peru stolove, đe će se esti, uzdižu po kući i čiste, jer se svaka nada svome rođaku, pa se vrte i okreću, da ne dadu sobom divaniti. Ne bi tako sustale, pa da je svaki bogovetni dan krsno ime na pragu. Ta ńeva preša i radńa, kako reko, sve je na dan na dva prije goda, a uvoči ńega malo se što i sprema za ručak, neg za večeru, kad će zvanice doći, sprema se, to jest samo vari, a ispeklo se prije, ali svaka kuća dimi taj sav dan pred gôd, da more svak poznati, da se tu nešto sprema.

Ko služi sv. Jovana, sv. Đurđa, sv. Nikolu i t. d., reku im Jovańštaci, Đurđevštaci, Nikoļštaci i t. d. Kako o kom kad gôd dođe, 'nako i sprema se večera. Zimi za večeru najboļe kuri kiseli kupus i krmetina osim ostalog, ali o sv. Đurđu za večeru se vari meso vreško s suvom krmetinom; drop iskrižaju na sitno (što reku *kurma*) te na vrigu ga svare s manistrom

(pirničom). To se sve pripremi i čeka gotovo, dok ne dođu prieteļi. Jedan mi je iz Boke Kotorske kazivao, da u ńi šaļu zvati uvoči krsnog imena zvanice i prieteļe, a u nas, ako si ti išao piti ńemu, bez da ga zoveš, eto i ńega tebi. Ako trevi zaboļeti onog, što je dolazijo, eto na mjesto toga odma drugog, i tako edan po edan, kad se sve lijepo unoća, prilaze kući prieteļskoj, jer im se čini sramota zarana doći, koi trevi da im ne reče: „Ku' si podranijo na piće? Zar si poša' večeru im spremati?“ I tako oni dođu na gotovo. Kućani već znadu, ko će im rupiti, te ga očekavaju večerom. Taki, koi god dođe, ne će odma da ide u kuću, nego lupa na vratije u debeli glas i zove: „Domaćine!“ Ako čuju odma u kući, odazivļu mu se: „Domaka' se!“ i: „Koi si ti?“ On kaže: „Naši smo“. — „Ka' smo naši, ajde naprijed!“ Izlete brže boļe na susret, a ženske najviše, ļube se š ńime, najprije s muškijem usta i usta, i uvate se po' ruke, te se pitaju za zdravļe. Sad se s tijem ednijem zakalaju ženske grliti i ļubiti i cigla koliko ij je god u kući, pa doša' prieteļ o prieteļica, najprije se od svega srca izļube u usta. Ako se ļubi muško i žensko, žensko će ńega osim usta poļubiti u čelo, u oba obreza, u bradu, ma baš po svoj glavi sprijed, kud god more dospjeti, a ńu čoek ne će neg što, kako reko, usta i usta. Kad se trevi žensko i žensko ļubiti, kako god muškića grle i ļube, tako one jedna drugu cvrkaju i trackaju, da se edva otisnu, pak onda ove iz kuće zakalaju uvijenim glasom i tankim ove pitati: „Kako seka Đuka, rôdo moja, kako Stevanija, kako tetka Marija, kako prieteļica Joka?“, tako da ispita za po sela: kako ona, kako ova, kako joj djeca, i t. d., te koe su došle, edva ij mogu zarukovedati govorom (t. j. odgovoriti) na svako pitańe. I onda ti, koi su došli, o muško o žensko, zakalaju vaditi darove: muškić u torbaku ponio jabukâ, te tu svakoj ženskoj dade po ednu oli po dvije. Koja god primi, poļubi dar, pa š ńim u ńedra, jer jabuka je veliki dar, pa bilo za curu oli za ženu oli za staru baku. Ali babami se dariva kruv bijeli meki, jer one nemaju zuba; curami se darivaju osim velikog dara jabuke i papreńaci (kolači tvrdi triještini) ili šupeļaci; djeci se daju bajami i kumpjeri, pa đe kome i kolač; odrasli ko god dar primi, makar koi, cvrkne ga, pa ga turi u ńedra.

Kad su se darovi izdijelili, a čim baš i dođe prieteļ, odma ga zovu k vatri, tu mu je mjesto u svaka doba godine. Tako načetaju se oko tije zvanica kućani, gledaju u ńi; još ako je koi dobro ođeven pod ajdučku, nikad oka š ńega ne skidaju. Kad su se tako svi šću-

kali, koi ima' je doći, onda se meće večera. Sve te zvanice stoe kod vatre, dok se ne vrže na sto manistra, starješina se vrti, nosi i zove esti. Zasjeli su. Manistra je u drvenije zjela; svak po žlicu, pa: „Ala po ńoj", reče starješina, „i ako kom što mańka, mjesto da zove, nek makne uvom". Edu zvanice, što mogu boļe, još ako je koi iz daļega pošao, pa zovu starješinu: „Odi k nami, biće ti ka' i nami". Govori on ńima: „Delate vi, doteći će i meni jä". I tako kad sve pod ruku metne za dovatiti, sjede i on s kraja stola, da se može lašńe za što dignuti (a baš više je na nogami neg sjedi). — Iza kurme eto mesa lešoga, pa iza toga krmetina i kupus, i onda meso pečeno od zaoblice (ovce ili debela ovna). Krmeća se pečenica ne dira do šutra, jer drže za udes načimati je prije dana krsnog imena. Tako edući kućani nukaju i namiču pred prieteļe da edu; odgovaraju im ovi: „Oćemo, jä nuđen ka i čašćen, a pred nami je, u jelu ni u krevetu nema stida, od stidna nijesmo ni otpali, da je Bog". Starješina bukarom dae piti, koliko ko oće i može. Čaše su i nagonica za šutra. Divan po divan, ako je toplo, stoje za soprom u drugoj kući i bujure o svemu i svačemu ka' dokoni, čili, siti i pjani. Pjana neva ļubila đevera, pa joj nijesu zamjerali, — tako i tijem da što koi i poklizne, sve prošće ka' i ostalo kôļe. Ako li je ledeno, eto ij sviju k vatri. Čim uđu na vrata, sve se ženske dižu i namještaju im stôce od tri noge (od koije ima šporka zagonetka: da što mi ti je da, tri ti kura iz prkna vire?) i tako oko vatre posjedaju i bukara pred ńima puna vina. Nadmudrivaju se tute oko vatre, zagoneću, prsteńkaju, otparuju vacoletom smotanijem palice jedno drugom i toliko igara i varalica zameću, o koima će kašńe biti na svom mjestu duļa riječ.

Kad vlašići budu nasred neba i kad zakalaju pijevci prvi pjevati, onda ako zvanice zakalaju govoriti: „Ajmo ļegati", reći će i kućani: „Ajmo"; ako li svak muči, ne će kućani ni regnuti, boe se zamjerke. I tako kad se siti iz divana otiskuju, već zna se: čoek ide čoekom, koi je ożeńen, momak momkom, cura s curom, a žene ženami. Muškići ponesu plosku rakije uza se, pa ob noć, kad se koi probudi, svire, a i pred ļegańe dadu joj po repu dobričak. Ženske se vavijek stide muškije, pa bile tuđe o svoe, da bi rek nigda ne piju ni vina ni rakije, ali ńev je vrag baška, znadu se one ižińati i proviđeti dobro, te nekako izvrte i za se za ob noć, a i po vazdan one ńe odneklen šmrkuću osim što im muškići, kad oni piju, donesu. Tako kad su legli i maja vatru zapretala i krst mašom na ńoj učinila, da

se ne bi nečastivi pošeša', zaspu svi ka' i zaklani, rču, moga' bi ij čuti na bunar.

Nijesu pravo ni bi rek zaspali, kad svanulo, čue se graja ženska i od djece, probude se i ovi sinoćni nabrajali, protežu se, pro'rkuju se, pljucaju, zovu još s kreveta: „Daj vode!“ Nose im u bukari, onda će oni: „Ko vina večera, vode ruča,“ pa se je nategne do mile volje. I tako pita i drugi: „Daj i meni“. Onda ovaj veli: „Na ti je, nek nijesam ni ja sam,“ pa onda maše se za rakiju, koja im je vržena na meti više glave u penǵeru; dižu se i oblače. Ako je zima i blato, cure i mlade odnesu zvanicami obuću k vatri, ostružu i osuše još s večera, u jutru im nose satrato i gotovo i tako se obuju, umivaju. Ženske im polijevaju i ope' će k vatri svi. Kava se već vari, onda starješina ij zaokupi sviju na tavan (ako ga ima), đe su i večerali, tu se čeka, dok ne dođe kava i škudelice i šta piju. Kad se sve donijelo, starješina meće cukar i razlijeva te namiče pred svakoga. „Kolača ima, ko će lomiti, nek supa u kavu; ako ne će, nek poljubi pa ostavi“, starješina kaže. Kako dolazi edan po edan na kavu, tako i „dobro jutro“ nazivlju edan drugome; vele, kako je koi lega' na koju stranu, da je na onu i osvano bez da se je probudio, i t. d. Srče se kava, ršću kolače, pa neki supaju, a neki ne će neg je piju samu. U tome eto u povelikom sudu rakije, na pijatije smokava, ćuktera, orasa i bajama, ka' o gozbi. Ćurlikaju rakiju, ršću orase i bajame, lome ćukter, pa edu i smokve, odma već na rakiji bude dolibaša, i taj lijeva i dae, ko nije pijo. Dolibaša mora, bila rakija o vino, da tuvi, ko 'e pijo a ko nije. da ne bi presra' koga, (t. j. prekoračijo ga pa osta' taj žedan); on mora biti odgovoran u velike za to, jer u dolibaši sve stoi. Tako na rakiji iz jutra već počmu graiti i larmati.

Kolikaju se na bajame ovako: Pred svakim tijem ima rpica voćke, što s pijata preda ńi starješina metne, jer ima ij, da su stidni neki s pijata oklen doklen ispred ljudi mašati se. I onda zagrabe punu šaku bajama, pa će edan drugom: „Po koliko šinkoliko šindelija šindeset, koji nosi sto i deset“. Drugi mu odgovori: „Po lijo“. Onda onaj, što je zakolikno, pruži dlan i tome broi: ako bajama ima pet, sedam oli devet, onda je lijo ili dešpar; ako ij ima čet'ri, šest ili osam, onda je po tâko a ne po lijo, t. j. par. Kad tako edan drugom ispogađaju oli ne ispogađaju, daju se bajami, da neki ostanu na stolu bez ijednog. Neki znadu svaki put pogoditi i odnijeti, ne-

kako zagledaju se u oči onome, koi kolika, pa mu znadu na nosu, je li kriv o prav.[1] Kad tako odnesu neki po oku bajama, saspe ij u torbak; koju šaku povrati mu šaleći mu se: „Na ti, bolan, ne ću te globiti“. Ali isto starješina namakne pred zvanice druge. Taj, što je iskolika', što ne povrati, čî su bili, razda ženskijem í djeci valeći se, da je dobijo.

Dolibaša čašicom od po kvarta o čas do čas služi rakijom, a ona jeglen otvori, da u sve udari divan. Kako otvara jeglen, tako i glad; nije kud kamo, starješina donaša kruv i pińure, pa od pečenije zaoblica rebra, glave i druge kraeve. Dolibaša rakijom vavijek obređiva; starješina reče: „Dedete, ļudi braćo i prieteļi, što zabac'te, da lašńe ručak dočekate, pa ćemo boļe jeglendisati, er sit očeńaš vragu oči izbija, a ne će gladan“. Krste se i počimļu esti. Neki, ko je naučio sklapati, sklapi i pro zalogaja, a neki se polože pa ni riječi, nego češu mesinu na obe strane zuba, pa će im neki reći: „Dedete i vi, ļudi, koju bac'te jä“, a ovi im odgovore: „Koja ovca blei, gubi zalogaj“.[2] Dolibaša rakijom jednako obređiva, a zvanice edu; nema tu o vinu još ni sańańa. Kad i prestanu narendovati, rakija isto ôda, benave neku s brda, neku s doline.

Ali primiče se leturđija, vaļa crkvi ići, ako je blizo. Starješina uzme svijeću ednu voštanu osredńu i šenice prebrate ka' pirnič dobru kapu, što se zove k o ļ i v o, to ponese sa zvanicami u crkvu. Đe đak odgovara leturđiju popu, ima povelika mjedena tepsija ka' zjela, u ńu iskrenu šenicu svak i zadiju svoje svijeće: koliko je kršńaka, on'liko kapa šenice i svijeća voštanica. Čim počme leturđija oli na polak, zapale svak svoju u toj šenici svijeću, da gori tako namijeńena svoim mrtvima. Kad se leturđija svrši, na te svijeće i šenicu (koļivo) dolazi pop s kađenicom u ruci i čita molitvu za mrtvijem u pokoj i za rod poļa, oklen je ta šenica. Ali prije neg on počme svoe, reče đaku, da izreče tri puta *sjati Bože*, *slava ocu*, *presvjataja troice* i *očeńaš*. S tijem još čas pa gotovo, svijeće se potrnu: koja

[1] Od ovom kolikańu i šalańu samo je o krsnom imenu na rakiji iz jutra, a o p r s t e ń k a ń u, koe nalıči na ovo, to biva uz mesojeđe (krneval), što će biti opisato na svom mjestu između ostalije igara.

[2] S tijem u kratko kažu, kad je metnuto preda ńi esti, pa se koi stavi u predikańe, a ne ede, poiju ispred ńega drugi, jer nije pred svakog metnut pijat i na ń meso ka' u gospode, nego na koliko drvenije pijata velikije natrpato mesa ka' drva, pa ko će se mašati, nek se maša.

je izgorela, dobro da je izgorela, a koja nije, ostaje vosak za crkvu.[1]

Kad narod iz crkve izađe, svaki starješina dozivļe svoe zvanice, da idu kući, i svaki se diči tu pred narodom sa svoim zvanicami (još koi je lijepo ođeven). I tako upute se kućami. Čim dođu, manistra se meće variti, a ļudi sjedaju za sto, dolibaša ope' ij obredi rakijom. U tome i manistra svarena. Kad je sve vareno i spremļeno donešeno na sopru, vali nešto, a to je pop, jer da je svega i da ij je trista, nije l' pop tu, te nema ništa. Daklen pop ne more se rasjeći, pa svakom prispjeti na ručak, nego odredi doći onom, ko ima što. I tako on dođe, kog kućani ušpijaju iz daleka, đe se crni na paripu, a momak mu na drugom, na kom će goniti, što ko bude dati. Zaludu je manistra na stolu i zasjeli prieteļi: dok pop ne dođe, kad ide, i ne očata slavu, ne smije niko mašati se za ništo. Izašli su pred popa koi od kuće, i tako eto ga jedva među ļude, nazivļe im: „Pomoz Bog, junaci!“ — „Bog pomoga', oče!“ Jagme se neki ļubiti ga u ruku (to je običaj od starine), čine mu mjesto, đe će sjesti, ali popi nije do siđańa, jer on ima puno kršńaka opremiti, pa nema dokad, nego pita, da donesu vatre na maši (ožegu, što vatru preću). Brže boļe nose, a starješina gologlav žeže svijeću od talijera, koja je zadjevena usred kruva šenična oli ječmena nasred stola, koi se zove krsna česnica. Za udes starješina drži, ako mu se svijeća odma ne užeže, nego treba kresati šuverine puno. Kad je zapalijo, svi oko stola stoe gologlavi. Onda pop metne na mašu s vatrom tamjena starješinina, uzme u ruku te na' mjesto kađenice tri puta oko svijeće na sopri pronese na glas govoreći:

---

[1] Što o krsnije imenije, što o triju zadušnica pro godine pane silni vosak crkvi, jer o zadušnica sļepački se nose svijeće u crkvu voštene sve neki od pet viorina, koe namijeni svoim mrtvima. Kad je donese u crkvu i gori od po leturđije svakom svoja u ruci, da bi rek sva crkva izgore, koliko plamenova ima; i tako ne izgori nijedne ni podlanica, koja je debela. Kad svrši leturđija, potrnu se svijeće i bace u kantun crkve. Prokaraturi i pop to vaļa da prodadu, i tako najviše crkve za taki vosak dobiju novaca. Narod, koi je donio, namijeno je svoim mrtvima; što nije izgorelo, ostalo je crkvi, ali isto za u pokoj umrlije i tu zakopatije oko crkve. Lańske godine zidala se popu kuća sa carske strane, šest iļada dao je guveran, dvije i po selo, a šes stotina metne vlada u dogovoru popom na crkvu. Svom tome novcu zna se, za što je potrošen, a ono šes stotina crkvenije, šta je bilo namijeńeno u vosku za mrtve, pa ga pretvorili u novce, potrošeno je za popu kunduk (serńak) i za štalu, đe mu parip stoi.

slava ocu, svjati Bože tri puta, *presvjataja troice, očeńaš.* Zatim onda poja iz litra tropar i kondak svetiteļev. Kad se god krsti, on tad i ti svi oko stola tome reku: *slava.* (A i bez popa đaci idu u slave). Kad je pop svršijo *slavu,* onda ope' teke mašom prokadi, tamjen dimi, a zvanice rukami sve nagone dime sebi u usta (jer tamjen se broi svet). Preda pop mašu starješini, a starješina kome kućaninu, da ostale kuće prokadi. Ope' pop očata *slava ocu* i *očeńaš* te uzme punu čašu vina, koja čeka ispod svijeće na kruvu, pa nazdravi starješini (ali u popova obično kratke su zdravice, jer nemaju dokad nabrajati oli ne će da se ponizuju, jer to je za ńi nisko). Koja tome popu, đe je doša', zdravica je ovaka: „Zdrav, domaćine, za slavu Boga i sv. Đurđa (oli koga mu drago sveca). Da bi ga slavijo mnogo ļeta i godina; da bi dočekivao svoje prieteļe u zdravļu i veseļu; da bi te zdrava ostavili, kad od tebe pošli, a kod svoe kuće sve zdravo našli". I onda pop okusi zeru vina, pa preda čašu starješini, a on napije redom ovako: „Zdrav za slavu Boga i sv. Đurđa!" Drugi mu odgovara: „Bog te uslišio". I tako ednom čašom gologlavi vaļa da se svi u kući obrede, s kojom je pop oli đak napijo, a svi još stoe na nogami gologlavi. Kad su se izredali svi čašom od slave, onda sjedu, nuka starješina esti popa ka' i sviju, ali obično popovi čim iz crkve izađu, idu svojoj kući, pa ručaju, bi rek da se vladaju po onoj: sit očeńaš vragu oči izbija. Da tako đe dođu ol što čalabrknu ol ne čalabrknu, sad zvanice kivni u toj zgodi na popa, pa bi ga rada opoiti, te mu odma počme dolibaša nazdravļati, jer je onoj kući dika, u kojoj se pop opije. Ali ako i osuče ednu čašu, on ne će više, nego se diže, pa veli starješini: što je popovo, da je gotovo, oli neki reku na drugi način kao: reka' je Jakov i Isak, da se popu napuni bisag. U zakonu je, ako starješina popa zovne svojom voļom, a ne da on sam po sebi dolazi blagosoviti mu sto, da mu ima dati 20 krajcera.[1]

[1] Oni su to preokrenuli u cvanciku (33 novčića). Ļeti kad se trevi krsno kome ime, oli zimi sv. Nikola u postu božićnom vole popovi tu cvanciku uzeti, jer ļeti ne može meso ni kruv da dura, a zimi o Nikoļoj što bi mu sve duralo, koe mu starješina dade, post je, pa mesa nema, zato voli cvanciki. Drugi pak sveci zimi kad dođu kao Jovańa, sv. Stevan, treći dan Božića i t. d., ne će pop da uzme prepisanije novaca, neg po običaju pleće, pečeno koe bude i krmeće, somun kruva, koi je za ń i ukuvat, i vrč stari vina, što ima blizo dvije litre, i to sve starješina dae popovu momku na oči ńegove. Ka' vino uđa mu se podmaknuti u bukari slabije neg je na stolu, za to popo malo koi da ga ne će prije neg salije u mješinu, kušati, pa ako su mu pripetali česovu ćurliku, on vrati, pa izgoni drugo. Koliko on kuša, da mu ne

Kad pop ode i starješina ga spremi, zvanice već poiju manistru, onda se nosi za ńom vrigana ǵigarica, za tijem vareno meso, pa kiseli kupus i krmetina, onda ide pečenica krmeća. U svakom veselu se i gozbi poznaje stariji prietel, pa i više ńi, pred koe se metnu drveni oli zemleni pijati, na koe pred te metne po pleće pečeno bravije oli krmeće, pred neke metne za čast osim ostalog mesa grude pečene bravije oli po glave s mozgom. To je sve neko štimańe po brcije i starosti, a ostalijem već nikom ne mańka svakojaka mesa po izbor: ovog oću, ovog ne ću. Bukara stoi nasred stola puna vina; piju, koi što more; nuka starješina, da edu, da ne dangube, da to nije donešeno, da se gleda u ń. Ženskije na stolu među ludije nema: one su sve kod vatre djecom, da ne mańka ništa ni ńima. Ludi to i vole, da one nijesu među ńima, jer oni za stolom divane o svačem, pa i o kojoj šporkoj, za nasmijati se, pa pred ženskijem i djecom ne sliši. A baš vole i one, da su same među se, lašńe im budi.

Najkašńe dolibaša pita starješine, bi li se napili po kapac, što li bi? Smije se starješina, pa veli: „Ja ne kratim, a zašto je donešeno tu, nego da se pije?" Onda dolibaša dočepa se obilate čaše, pa zavati iz povećega suda neg je bukara vina, pa zakala: „Kud ću, kamo li ću? Da bi tome ol tome, biće kome ža', nego zdrav omene domene, s ovom si mi zdravo, drugom veso, s trećom pomoga' te Bog, a četvrta batela!" Tako dolibaša jednu za drugom tri posviri, pak se nasmije i onda četvrtu batelu, koju je navijestijo, napije svome omene domene, i taj, kad je ispije, ne nazdravla redom svakom ka' one tri, neg nasukrst, đe se namane. Ko 'e niko ne želi preda se, nasukrst taj i napija, ne bi li koga mimoišla oli se zamrsijo račun, pa da ko ostane prost od ńe; ali dolibaša je mudar, pa tuvi, ko pije, ko ne pije. Najkašńe kad su se izredali jedan drugom napijajući, a dolibaša zna, ko je presrat (preko ńega prešla čaša), pa će tome: „Amode ti jä, na de je sukni!" Brani se taj, da je popijo, ali laže: nije kud kamo, salije je u se. Čude se ostali i smiju se, pa vele: „Tome se, ludi, ne može sakriti".

---

bi podmakli drugo, toliko ope' da se zna ravnati, ko mu bude u naprijed davati, kakvo će mu dati, bole oli gore. Moj pokojni stric nije to išćerava', a ne bi ńemu niko ni podmeta' jedno za drugo, a ne bi ni odnosijo tije poreština potpuno, pa ni drugije onije stvari, koe se sad izgone. Eto nešto je od popa, a nešto do popa; i tako na mjesto cvancike, kad je vrijeme i kad se mrsi, oni iščekulaju, da sve vala do dva viorina; pa zato mom pokojnom stricu sad vele, đe tako nije radijo, da je pop Ardala bijo budala.

Poslije te nagonice divan po divan do drugog napitka, nagoni starješina i namiče, da edu. Ne bi se ni dobra lula duvana zapalila (t. j popalila), dolibaša ope' napija, nije više kud kamo, ne će vino da se omiče, pa ga oklijevaju nekako piti, a ńi dva, koi znadu dobro pjevati, pa će edan debelo, drugi tanko kontati ovako:

Pi de, pobro, tvoj je red,
Slađe vince nego med.
Ko ne moga' popiti,
Ne moga' se pokriti
Ni sebe ni žene
Niti djece ko' sebe.

Ko oklijeva merele kurele čašom u ruci, te malo po malo ispija, misli, da će koga zabašuriti, pa da će je ostaviti, onda mu zapjevaju:

Ko za dugo čašu drži,
Tome žena pod nos prdi.

Ako ne more da pije, onda veli mu dolibaša: „Oli, brate, pi oli ajde između ļudi u ženske". Ope' neki tu vele: „Ja bi mu ga ulijo za vrat". Neki veli, da bi u ńedra. Ima nekije za ne piti, čini vintu, da je izašao na dvo' puštiti vodu, to uprav onda, kad se poćeraju na čaše. Dolibaša to dobro tuvi, pa družini odma kaže, da je taj i taj izmuždijo se na dvo', da ne pije. Onda svi u glas „A zar ćemo mi za ń piti? Uli ti ńemu, što ga je išlo od reda u bukaru na baška, pa kad dođe, nek pije ka' svoe". Kad su se iskrasili i okvasili, starješina veli: „Dela dete koi zapjevajte, čoče, što 'e korist vasdan piti, a ne pjevati i ne veseliti družine? Nije vajde, što mora biti, to ne mora proći". Nagone i nuka edan drugoga: „Dela ti", onaj ope': „Kušaj ti"; neki veli: „Ajde ja ćemo i ti, ti naprijed, ja ću strag". (Oni, koji goni tanko, prvi je, koi debļe, stražńi). Pa se ta dva zakalaju pro'rkivati i pļucati prije neg počmu. Kad opučili, ne mogu složiti, jednako gone oba. Ostali odma zamijeraju, da ne vaļa; neki veli: tako; neki: ovako, neki veli: „Ti, Đuro, digni, a ti, Jeto, spušti". Tako začaglane svi. Dolibaša meće red te ļeva odma tri čaše pune, pa ij meće na pijat. To namijeni onom, ko prodivani, kad se zakala pjevati. To pjevańe zove se *pod pjansku*, na koe dođu onda za sto i ženske zvanice te se đe zbiju pri kraju. Pod pjansku pjevańe nije šporko ni zagojatno, nego puno miļka, ono se ne brza, kad se pjeva, nego oteže grlom i sporo a orzilo (glasno viče se). Pjevajući spomińu se sve zvanice, pa kad do koga dođe,

odma skine kapu, dok ne izgovori o ńem ono, što je počo, i dok mu ne reče pjevajući: „Metni kapu na poštenu glavu“, ne će je niko ustaknuti. Za završiti pjesmu smijom, ta dvoica bace se drugovačije, i najkašńe bez da što kontaju, pjevaju oba što igda mogu i ôču jedan debelo, drugi tanko, da sve ječi, a čuti se može na mi|u puta. I s tijem svrše. Nijesu pravo ni umukli, a zvanice i svi kućani ćapaju svak svoju kapu, pa edan drugom maše vičući: „Zivijo, živijo, evala, evala Nikola, Đuro, Jeto“ i t. d. U pjevańu kad se ženske spomińu, kad kape nemaju da je skinu, one se onda dignu; dok ij miti, ope' sjedu, dok god ti ne svrše; kad svrše, one odu među ženske, đe su i bile.

Općeno pjevańe pjansko i otezańe grlom jest ovako:

Drži, kušo, da ga zapjevamo,
Evo ima sto godina dana,
Da ga skupo zapjevali ńesmo.
Sve pijemo, jer ga ne pjevamo.
Nije ovo vino ukradeno,
Nit je ńega koza bara dala,
Ni svoijem rogom uskopala,
Neg motika i pleća junačka.
Pleći dale, pleći i popile.
Prostite nam, draga braćo naša,
Dok bi svakom pjesmu pripjevali,
Ńesmo vami na kršteńu bili,
Na kršteńu niti na znameńu.
Starješina od ovoga doma,
Đe si goder, Bog ti dao zdrav|e,
Dušmani ti pod nogami bili
Kano końu sve četiri ploče
I dvadeset i četiri čavla.
Redom, braćo, edan do drugoga,
Bog pomoga' svije i ednoga!
Kume Jovo, do tebe ću doći,
Do tebe mi svaka sreća došla,
I s tim drugom uz ko|eno tvoe,
Dvije glave, Bog vam dao zdrav|e.
Pobro Niko, moja mila diko,
Uzgor glavu, Bog te veselio.
Kume Đuro, moja mudra glavo,
Što si mrke potočio brke,
Štimala te braća i družina.
A moj Ćiro, moja desna ruko,
Milo mi je pogledati na te
Kano majci na jedinog sina.
Pobro Jeto, moj si svakojako
I s tim drugom uz ko|eno tvoe,
Zdravo bili, rujno vino pili!
Ostaj s Bogom, Bog te veselio!
Moj Gligorja, do tebe ću doći,
Metni kapu na poštenu glavu.
Oj netjače, moe desno krilo,
I ti mi se mlađan oženio
Sa gizdavom lijepom đevojkom,
Tvoj se ujak tute dogodijo,
Ćako ti se, brâco, radovao,
Majka ti se, rano, veselila.
Ostaj s Bogom, milo jańe moe!
Ženske glave a junačke majke,
Muške vam se uzdržale glave,
Cure vam se mlade poudale
Pod kozaru, đe se vrane more,
Đe no ore jare i magare,
Jare more, magare ne more,
Jare kreće, a magare ne će.
Ku' ćeš da|e, od Boga nam zdrav|e.
Prostite nam, draga braćo naša,
Vami pjesma, nami čaša vina,
Da bi ona od barila bila,
Popiće je braća i družina,
Makar bila muva jol kvasina,
Kvasina bi za srce ujela,
A od muve glava zabo|ela,
Čaša pravog glavi |ekarija.
Čuo jesam, a vidio ńesam,
Da j' daleko gora Romanija,
Pomoga' nas Kristos i Marija,

Da bi iđe na strašnome sudu,
Đe no sudi svetitelu Đurđu,
A ne sude jarci rastriguzi.
Ova pjesma ne ostala pusta,
A nami se osušiše usta;
U rodu vam ne bijalo slipca,
A vi naske napoite vinca.
Stü, krasuļa, n› bodi telaca,
A šib, kûco, ne koļi štenaca,
Püis, mâco, no jedi drobleńa,
Jer to baka zetu ostavila,
Da bi ńemu brke namazala.

Poslije ovog pjevańa pozdravļa jedan drugog kapami, a starješina nuka esti; ali dolibaša prije pjevačma dae piti, koliko koi more bez nagonice. I tako svi redom, kad su što poeli (jer tije pojedalica ima puno pro dana, a pije se o čas do čas), onda počmu edan drugom nazdravļati, ali o krsnom imenu zdravice su kratke (a na svadbi puno su duļe i smješnije). Od krsnog imena kad se napija, ovaka je: „Zdrav živijo, Bog te veselijo, vino pijo, zdravo bijo! Kud god odijo, zdravo odijo, još sretnije kući dolazijo. Zdrav, brate, u dobri čas. Kud god se skitali edan za drugog pitali. Zdrav, brate, što ti ne domaka' riječi, to Bog svojom milosti. Za zdravļe našeg kućnog starješine, da bi ga Bog pomoga' na svakome kraju, na svakome putu, kud god iša', da bi ga sreća pratila, svak mu moga', a Bog mu pomoga'. Za zdravļe onoga junaka, kome on napije. Zdrav, brate, mi s mjesta, a Bog na mjesto. Ne bila nam ova čaša prva ni posļedńa, nego sretna i čestita, da bi se više puta sastali zaedno i rujna vinca ponapili za mnogo ļeta a više godina; zdrav svadili se a ne omrazili se. Izgubili ti końi ploče goneć u Bodule sir i maslo i izgoneć vino i rakiju, ženeć momke a udajuć djevojke“. — Kad taj ispije, dolibaša nalije, pa da onome, a on mu veli: „Vala i evala tebi i tvome napitku, i vala, ruko, koja si mi dala. Kako ti, brate, napio, tako Bog uslišao. Vala svima redom pod ovom gredom i imenom pod ovim šļemenom. I zdrav, Đuro, u tvoje zdravļe a u moe telo!“ — I tako svi neko kraće, neko duļe nazdravļaju i piju[1].

---

[1] Ono, što spomińu u pjanskom pjevańu: „Đe će sudit svetiteļu Đurđu, a ne sude jarci rastriguzi“ — „špacko, štricko, rastriženak, rastriguz“ reku svakom gospodinu, koi nosi rastrižene aļine, jer su im se zazreli, od kad je svijeta, a bi rek i Boga, da im krivo čine, pa za to ij i spomińu. O krsnom imenu za soprom dojme se do svega, pa okrenu edan drugog najkašńe u šali nadmudrivati i varati u besjeda. O toj mudrosti biće kasnije riječ na svom mjestu. Kako okreću u svake, tako kušaju, ko 'e junak slomiti među dva prsta kost od zapińača; bajamo tuku na dlanu iza šake; vilicu braviju među dva prsta podižu, a ne more niko; vino piju iz čaše, da ne metnu nosa u ńu; cvanciku srebrenu meću u čašu, pa je ispu'uju parom, da sama

Sav dan o krsnom imenu gori na stolu u kruvu svijeća, a druga od uļa (lućerna) o čavlu baška gori noć i dan namijeńena mrtvijem te kuće. Kad živi slavu imaju, nek imadu i oni svjetlost na onome svijetu, jer kažu, da je svijeća duši oko. O krsnom imenu pojave se prosjaci: neki dođi, neki pođi, ali nijedan se s vrata ne odgoni baš nikad, a te dane po gotovu. Iznesu mu piti i jesti, a i ponijeti što uza se.

Tako prieteļi galameći, pjevajući, mudrujući i t. d., u tome se priškrba i mrak, te se nosi večera. Ako 'e zima, u prvom je redu kupus i krmetina, a pečenke ima sve i maloj djeci; je li ļeto, onda je meso vareno i kurma; i kroz svu godinu uǵaju peći tuke, di lov koi spreme za promijenuti jeǵak. Malo ko što i jede osim ručka: ne da mu vino. Kad su tako iznemogli više i došlo kasno doba, onda starješina trne svijeću, odreže skrišku kruva, nalije čašu vina, skine kapu i digne se on i sve zvanice. Prekrsti se, pa umoči kruv u vino te nadne se nad svijeću, da kap pane. Čim pane svijeća. počme to mańe miždìti, to mańe, to mańe, dok se ne utrne. Tu skrišku, s kojem je trno kruv, starješina odma poije, a vino u čaši popije (u koe kruv umakao) i onda još dvije jednu za drugom popije. Tako treba da svi urade; to se zove **čaše od svijeće**, koe mora

izleti ka' perušina; o vukodlacije divane, vještica, vilama, morama, o arku, a najviše spomińu ajduke i žale ij, jer dok su oni bili, da je onda, vele, Bog iša' po zemļi. Draču i Kutlaču drže za svece, a odma za ńima nekog Skoru s Dubravica više Skradina pe' šes' miļa, ben da je bijo taj katolik, ali srčan, jer vele rišćani, da su svi Buńevci strašiviji, te kako je taj Skoro dočekao van grada za tri miļe puta suca Pelegrina, koi je pošao u karoci sa svojom gospojom u šetńu. Sudac taj imao je vlast nad ajdukma gonati ij i za ńi plaćati, ko će kaz'ti, đe su. Tako ti on ńega iščeka nasred teste te ćap za uzde końma. Vidi kočijaš 'nako oboružata do grla, ko 'e on, mora stati, otvori Skoro karocu, izagna suca, a ženu mu ostavi, pa upita: „Koi si ti, gospodine?“ On mu reče: „Ja sam sudac Pelegrini“. Veli mu Skoro: „Dobro, ako si ti sudac u gradu, ja sam ođe; vadi, što imaš“. Nije kud kamo, izvadi mu taknin s novcima, pa misli, da mu je to dosta. Reče Skoro: „Skidaj reloj i sve, što imaš ti i gospoja ti na rukami“. Nije kud kamo, skidoše i dadoše mu sve, a tu uz testu ka' za dešpet neko donijo naviļak drače za zagraditi zid, a tvoj ti Skoro čini suca izuti, pa ga naćera da draču gazi, pa mu reče: „Sad ajde s Bogom. Kaži svakom, da sam ti to ja, ajduk Skoro, uradijo. Da si pravo sudijo i jadnom siromaku ne radijo, što si radijo, ne bi ja sad to od tebe perijo“. — U svakoj pravdi, koja se čini da je krivo suđena, odma reku: „'nako bi ńima trebalo uraditi ka' ajduk Skoro; da po drači pročepaju, onda bi pravije sudili“.

da svak pije. Više te čaše ubiju, neg što se vas dan pilo, i onda idu lijegati, jer su i na stolu počeli rkati. Zvanice idu one, koe su s večera došle, i one iz jutra svaki svojom rodbinom spavati, muško muškim, žensko ženskim. Ploska rakije više glave metne se, i tako zaspu ka' i zaklani.

Šutradan kad se dižu, odma pitaju, je li se koi oždrijebijo, pa da more uzjati, kad pođe kući. (To je reći, da nije koi bļuvao). Nije kud kamo, za to pribadaju i šale se o tome ždrijepcu ili ti surcu. Ko ga je oždrijebijo, niko ne će da kaže, da je on. Ko će reći, da je kurvin sin? Ima ij ope', da ij je sramotnije dopalo, jer ždrijebac se može utrkmati (sakriti), a ko je posrno kako oli zapela mu noga te pao, pa odro čelo, obrvu, a najviše na nosu, to se dogodi, pa šutradan, kad dođe za sto sjesti, a to se vidi a pada u oči. Onda se zakalaju šaliti i sprdati pitajući ga: „Što ti je to, prijane, bilo? Zar si letijo u vještice?“ Taj bi pregorijo puno, da to more kako sakriti ka' oni, što je ždrijepca izvalio, pa ženske posule lugom i pomele. Brane se i od ždrijepca, i taj, što je rog steka' na glavi, onaj veli, da mu je naudilo meso krmeće oli kupus podgrijavat, za to da je bļuvao; drugi, taj veli, da kad 'e išao na dvo' sporad sebe ob noć, da mu je nešto zapelo između nogu oli da se ubio o dovratak; a oni, koi su zdravi ustali, a drži ij mamurluk, u brk će: „Bogme, brate, lažete, vas je ubijo vinko lozić“. Drugi će: „Nije ni tako; ńi je sapela gospa od obruča“. — U tome i kava dođe. Neke vidijo sam, da ne će da piju, koi su ustali mramorni od vina, ni kave ni rakije, nego odma, čim iz kreveta, nategnu se što igda mogu cijela vina; kažu, da im je to jedini lijek, da postanu itri i lagani: ako zakalaju piti vodu oli rakiju i kavu, da po vas dan drkću[1].

[1] Tako pripovijedaju, da se bijo opijo mudri Solomun. Šutradan kad se digo, da je drkta' i strijepijo. Beni i da je bio najmudrî, ali nije znao lijeka za to. Ima' je sestru, te što god ne bi on dokučijo, pita' bi ńe. Tako da je posla' slugu ńoj, da je upita, čim bi se izliječijo od sinoćńeg pjanstva? Ona da nije ništa slugi rekla, neg čim ga je razumjela, sjela je na stolac i metnula nogu pro noge i poslala ga ća. Kad doša' ovi, pita ga Solomun: „Šta ti je rekla?“ — „Bogme nije ništa nego sjede, pa metnu nogu pro noge“. A Solomun zapovidi, da mu odma donesu cijela vina. Kad donijeli, 'nako na tešto nali se ga do mile voļe, pa onda reče: „I ako nije ona rekla ništa, ali kako je metnula nogu pro noge, to je reći: ako si se u veče opijo a šutradan te vata dr'at, prije svega udri vinom svr vina“. — Ko zna za ovo među zvanicami, svaki će se ga na tešto nadulikati za izliječiti se.

Oni, koi se oždrijebijo i otarliča' se po mutriji (licu) sprijed, ti drugi dan krsnog imena, za pokaz'ti se junaci, poduvate po redu biti dolibaše, za da mogu opoiti one, što se š ńima ćikaju. I tako i bude, da treći dan na polasku svi budu jednaci: oli se koi ope' oždrijebijo oli stekao rog oli mramora, dok god ope' ne zakalaju srkati.

Taj treći dan najviše udari divan u ńi i najpametnije piju, jer je vrijeme od odlaska i rastanka, jer kažu: „Najmilijeg gosta tri dana dosta". I taj zadńi dan ne mańka ga nikom piti, ali oni među se ne će da se nagone, ako i oće starješina, jer starješini je posve milo, da mu se zvanice ošekendaju (opiju); pa kad se još šutradan zakalaju tužiti na vino mu, da je usovno (jako — pjano), tadaj starješina debļa i reče: „Oće, oće, ma kapi valaj nijesam ulijo u ń vode, niti sam od masta mješine omućao". — Još od kašńe podne trećeg tako dana počmu se mańižati i vrpoliti, da će kući, a starješina i svi ostali: „Ne još, ne još, delate što poite, sa' ćete jä". Ustanu, pa sjedu ope', jer kako su s noći došli, tako bi rada da i odu, da ij niko ne vidi, đe su bili ni što su radili. Još ako su se teke okvasili, pa da basrļaju. Tako galameći na izmaku svega dobra priškrba se i mrak, a oni od zvanica edan po edan zakalaju pļucati u dlane i udare jedan o drugi govoreći: „Noć ka' i sinoć". Krste se, uzimļu aļine svak svoju; žale ij kućani veleći im: „Ostan'te, ku' ćete sad pod noć, šutra pa podran'te". Ženske i cigla prate ij i mole, da ne idu. Ko će pjan svijet ustaviti, da ne ide, kud je odumijo? Kad vide, da nije moguće, onda iznose im darove, da ponesu od druge vrste, nego što su donijeli. Govore ženske, kad daju im: „Na, krasni Đuro (oli Ćiro), podaj ovo seki Joki". Druga veli: „Podaj nevi Đurđiji i poļubi je za me". I tako svaka će poslati u onoj mjeri, što je i primila, a i ono što šaļe, nije kupila nijedna, nego im prije neko isto darovao, tako da jedan kolač oli jabuka preko deset će ruku i ńedara proći (jer se ne smiče jabuka, dok god ne izagńije sama, a kamo li kolač i t. d.). Kako su se izļubili, kad su došli, tako isto i kad pođu. Starješina bukaru punu za ńima na puškaricu puta nosi i nagoni, da piju. Kad se već rastaju, ope' se iznova ļube i jedan od drugoga oproštaj pitaju, da nije koe koga ne otijući uvrijedilo besjedami, i onda: „Zbogom, zbogom!"

Čim se rastanu, a te zvanice muške metnu prst u uvo, te ala da se pjeva, svaki pose iz svije ramena, i nabraja i pod'okiva se. Kad dođu kući, odma idu leći, i tako šutradan do ručeńa doba vaļaju se. Kad se dignu, pitaju ij kućani im, da nije koi doja' na ždrijepcu? Brane se, da nije, ali se kašńe isto sazna, pa im se za dugo

rugaju. Oni, koi se otarliča' i steka' rog na piću, ne smije za dugo u svijet, dok se rana ne potairi, jer ij svijet kori, šta nijesu u glavu pili vino, a ne u drob.

Ovaki je običaj krsnog imena u Bukovici, što ne može se kaz'ti kraće, a duĺe bi, jer o krsnom imenu valaju i gańataju u pleće bravije (lopaticu oglodatu i otratu bez da ima i zere mesa), tako isto i u zečiju pogađaju, jer ko god zeca ubije, onome je sve suđeno, što je god u pleću mu zapisato (isto ka i u bravijemu, koje je u gospodara objańilo se). Tako zvanice u golu kost (pleće) sve mogu pogoditi, što jest, što je bilo i što će biti, a to sve na dlaku kazaće bez valinge. Tako u pleću se zna, oće li ko u onom plemenu umrijeti: vidi se greb; oće li se dijete roditi muško oli žensko, ako li će muško, s desne strane vidi se kolijevka, ako li će žensko, onda s lijeve; oće li slama oli kuća izgoreti, vidi se vatra; oće li goveče krepati, vidi se koža; oće li biti svadńe i bijeńa, vidi se rana; oće li biti krepa u blagu; znade se, je li domaćin crkvi dužan, a je li kom drugom; zna se, jesu li ženske u kući zle oli dobre; krepavaju li końi odavno. Bukovički narod boĺe u pleće vjeruje, koliko i u evanđeĺe, jer evanđeĺa veli da ne razumije, a niko mu ga baš i ne iskaziva, a u pleće se razumiju isto ka' i suci u paragrave, jer svaki sińal na pleću glasi za se ka' i paragrav za se. Kad što o kom starješini divane i pretresaju mu aĺine, odma reku: „Pušti ga kraju, ta ńega nema ni u božićńem pleću oli krsnom".

Krsno je ime veliko veseĺe kod svakog težaka, ka' ima neki odušak svome srcu, jer niđe se ne će prieteĺma porazgovoriti i jedan drugog naučiti što tadaj. Neki slave i po 4—5 dana.[1]

Javni običaji kod svetkovańa.

Vučari. Vuka kad ubiju oli uvate u gvožđa u Bukovici, skinu lijepo s lubine kožu mu i nabiju punu slame, u noge mu utisnu štape, zube s vilicami odru i metnu mu u žvale, jezik mu učine od sukna

[1] A neki pop Miloš K., što je bijo parok u Bjelini kod Kistańa, a sad je došao u Dobropoĺce bliže Đevrsaka, kad slavi svoje krsno ime, ne zove niti rača kao ostali bogataše i kakvu gospodu, nego prije na toliko dana pita i poručuje, đe god koi prosjak ima i nevoĺnik, tako da ij po četrdeset za ńegovijem stolom imade te on š ńima veseli se i okreće u svake pjevati. Tu se trevi staro, muško i žensko, kĺasto i slijepo. Drugovi mu za to zamjeraju, a on kaže, da u tom najvišu nasladu nalazi, kad take počasti, koi mu oklen vratiti nemaju.

crļena, da je viši neg kog je prije imao, u zube mu metnu jabuku, te tako gotova nabiju ga na dobar kolac. Tako gledati ga bi rek da je živ živcat. Onda se izabere do desetak sigurije ļudi i ļijepo ođevenije u crļenije koporanma, začarme glave, uza se ponesu torbe i vreće, vuka metnu na rame, te ala da se ide od kuće do kuće, od sela do sela pjevajući ovako:

Evo kuće i ođaka,
Evo žene i čoeka,
Ođe će nas darovati,
A ne će nas opsovati.
Domaćine, dome moj,
Evo vuka pred tvoj dvor.
Darujte nas, ne drž'te nas,
Nije vujo za držańe,
Jer je vujo ostarijo
I planine ostavijo.
Daruj vuku sočice,
Da ne koļe ovčice;
Daruj vuku vunice,
Da ne koļe junicê.
Daruj vuku svake struke,
Da ne kole tvoje muke,
Ni na vodi govečeta,
Ni u poļu paripčeta;
Daruj vuku slanine,
Da ne sađe s planine;
Daraj vuku soli,
Nek su zdravi voli;
Daruj, majko, mrka vuka,
Da je đeva ļepšeg struka.
Pođe neva u drva,
Ćapa vujo iz grma;
Pođe cura na vodu,
Ćapa vujo za nogu.
Darujte nas, ne drž'te nas:
Starješina šinik pira,
Starješica pijat sira.
Ako vuk omrče,
Uješće ti goveče.
Boļi ti je dobar glas
Neg u kući crļen pâs.

Onda čim to ispjevaju ńi u dva, jedan debelo, drugi tanko, žene nose, što god mogu, i meću ozgo na vuka, a najviše otipsate (otańgate) gotove struke i vunice zelene, žute, bijele, modre, crļene, pa i ko ca vunenog. Sva ta struka visi o vuku, da mu se zere ne vidi ruńa osim glave i jezičine, tako i repa. To meću na vuka, nek se vidi, da im se daje; i onda tako okićena vuka svak dariva, jer vele: sto para kuće ne obara, a boļe da nestane sela neg u ńem adeta. Nema one kuće, koja ne će što dati; koliko daju sporadi vuka, toliko i ļudma sporadi ńeva obraza, jer se izaberu u vučare kršni i brkati ļudi. Jesu li ti nastupili u selo, svak više zna, i stane ij graja: „Eto vučara! eto vučara!“ Vrti se svak, ļudi i žene izlaze gleti i stoe na prijetoču, a djeca u cureńci bježe glavom bez obzira, kud god koe more.[1]

[1] Kažu, da su Bošńaci ļudi odrasli i krupni, ali da ij je još u kolijevci mater ubila straom govoreći im: „Muči, râno, ne plači, eto Turčina, ubiće te“, oli: „odnijeće te“. Taj stra primijo se djeteta i ostao u ńemu vavijek. Crnogorska, kažu, mater da svoje dijete kad oće da umiri, veli mu: „Ne plači, râno, pa ćemo ubiti Turčina“. Dijete pita:

Čim vučare i vuka daruju, onda im po sto puta zavaļuju i teke propjevaju ovako:

Vala tebi, domaćine,	A ńesi nas opsovao,
Koi si nas darovao,	Od Boga se radovao.

Onda kad zakalaju polaziti ća i vuka dizati, nagrnu ženske ka' ovce na so oko vučije kože, s koje čupaju i odrezuju ruńu, pa je zašivaju sebi i djeci po robi protiv vještica, mora i uroka. Koliko vučari sela obiđu i po ńima kuća, osim čeļadi, da svaka kuća i selo po sprežu dlake očupa, morali bi mu mješinu ogoliti, a kamo li đe u kući ima krndija ńi, pa navale svi na vuka: daj dlake.

Kad se više dod'ja tijem po izboru vučarma bazati, onda se vraćaju kućami, da nose na sebi i gone na końma, što su za zdravļe vučije isprosili, te podijele po brcije svakom svoje, što se tiče od žita, novaca i otipsate vunice, a ono, što je ko dao od jeđaka, kao slanine, sira i kruva, kupe vina i s tijem se časte, ako š' i po ned'ļu dana, i napijevaju i napijaju. Đe koga znana ortaka prizovnu u tu svoju koledu, te kad nije od ńeva društva, reku tome *pridošlica.* Kad idu ti esti, onda krmetinu oli koje mu drago meso podijele na dijelove, koliko ima ńi, toliko rpa mora biti mesa i kruva. Sasvim što su za sopru zasjeli i svaki preda se metno parat, ne smije niko taknuti, jer još se to nije podijelilo. I onda od te družbe jedan skine kapu i metne na oči, da ne more ništa viđeti, drugi meće ruke na rpu po rpu i viče na tog, što je začepio oči: „Čije je ovo?“ Onda taj govori: tog i tog, i tako sve po redu podijeli se, da nijednog ne zapane, koi je preda se bio natrpa'. Tako dijeleńe zovu *žmirak.*[1]

„Kad?“ a mater kaže: „Šutra“, te šutra po šutra dijete se vavijek uzda i s tijem se tješi. Naše pak matere u Bukovici, kad oće djecu da umire od plača, vele im ovako: „Ne plači, moj sinko, eto vuka, pa će te izjesti oli sobom odnijeti u vreći“, i s tijem ga umiri, ali nije nikad zaboravilo stra vučijega. Za to bježe od vučara i od vučije kože.

[1] Ali na taj žmirak kad su ti, što dijele, u dogovoru, ugaju koga nasaditi na slabi dijo, jer tu vlada vurbarija. Tako kad imadu koga na zubu, dogovore se, kako će mu dati mali dijo. Oni, koji pita za mali taj dijo, kom će ga dati, utańi glasom ol se prokašļe, a taj sasvim, što je začepio oči, zaćorijo se i zaslijepio se, ali ipak zna, kom će ga uklepati.

Kad se sve izreda, onda edu i na taki dijo ne prigovara niko ništa, jer ga računaju, da je najpravednî.[1]

Prporuša. U vrijeme ļeta, kad je za dugo suša, sjati se 10—12 momaka u prostoj robi, koi svaki usiječe rastovu granu. Između sebe učine jednoga za p r p c a, koi je za rugo bijo vavijek i u selu, pa mu nije stalo, da ga vale. Taj bude u najprńavijoj robi, isto granu nosi ka' i ostali; oko glave začarmi se divolozom dobro, a pro ramena do na bočine omota se isto divolozom, da mu izgleda smotato kao kabanica u soldata; osim toga opaše na se ovnujsko zvono. I onda se upute kroz sela od kuće do kuće pjevajući ovako:

Prporuša odila
Ter je Boga molila,
Ne bi l' kiša udrila,
Ne bi l' proja rodila
I šenica bjelica
I vinena lozica
I nevjesta djetića
S desnu stranu ogńišća
Do prvoga Božića.

Daruj nama, majko naša,
Oku brašna, striko naša,
Bublu masla, snašo naša,
Jedan sirčić, diko naša,
Dva tri jajca, rodo naša.
Daleko je kuća naša,
Naša j' kuća kod Nunića,
Karaće nas majka naša:
Đe ste bili, berekini?

Nije kud kamo, prporuše vaļa darovati, te na koja god vrata dođu, ne bude im na prazno. Davaju im najviše jaja i soli, pa brašna, skorupa i malo da ne svega onoga, što pjevajući pitaju.

Pjevači budu dva, koi jedan goni debelo, a drugi tanko, da slože isto ka' i svirale. Čim dar prime, zavaļuju na mnogo načina, a naj-

---

[1] Osim tije vučara, i drugi tako meso i kruv dijele (a vino piju zaedno), kad se đe porevenaju kupiti ńi desetak dobra ovna, što takijo revena ima pro godine dosta, o koima će biti kasnije viša riječ.

Ovijem vučarma od nekije godina zabrańeno je odati: ne krate im popovi ni učiteļi ni sud, nego sami đendari; nadijevaju im imena, da su to uvode, da koliko idu na vuka svijetu mamiti, toliko razvižitavaju, kako kome stoi avlija i vrata, da tako upamte, s koe bi se strane moglo ob noć provaliti, pa pokrasti. To svijet ne misli o ńima, ali eto su drugi po srijedi. Od prije jest bila i t a ļ a (nagrada) na vuka u Dalmanciji: ko bi ga ubijo, t. j. samo pokazati mu kožu na općinu, onda ona bi dala nekoliko talijera (pet i šest), a za žensku više bi se plaćalo. Natrag nekolike godine ukinuše u saboru dalmatinskome te taļe, jer bi narod otiša' u Liku te donio više vučî mješina, pa za izmamiti novaca, reklo bi se, da su ubjeni ođe u Dalmanciji: u kršu oli u svojoj ogredi. Za to vele, da se digla taļa. Ali isto dok se išlo prositi mu na mješinu, pa kad se je ne bi moglo doimati, trknulo bi se u Liku, kamo vukova ima dosta, i tako bi se š ńom išlo pro svijetu, i sad bi svakom bilo drago, da ima tije vučara.

više ovako: „Ko je nami ovo da', on ženijo i uda'. O, o, oj, oo, oj". I tako idu na druga vrata. Ali sad kućani polijevaju prpca vodom; brani se on granom, izmiče se, uvija se, zvoni na ńem zvonetina. Uzalud to sve, on je mokar vavijek kal da je u robi kupao se, jer ga uǵaju prevariti, pa iz potaje na ń izliju po kaba' pun vode. Tako kad ga okupaju, ne žale dara dati.

Kad su se izodali i nakupili darova, onda žito, brašno podijele, a maslo, sir, skorup i jaja sve zaedno smiješaju, pa povrigaju (a tome reku kajgana). Za žito kupe vina i tako se siti iščaste.

Ako trevi kiša na brzo udariti. odma vele, da je prporuša Boga domolila, za to da je i udarila. Ako suša oblada, a niko se nikud ne miče, odma reku: „Kako se ne diže prporuša po kišu?" I tako kad ij narod želi i pita za ńi, onda se slaptaju i pođu.[1]

Čaroice. Čaroice kod našega naroda u Bukovici jesu ono, što u gradovijem maškare. Kad misle u to ići, onda prije na nekolika dana dogovaraju se. To biva uz mesojeđe (krneval). Izabere se 10 do 12 sigurnije ļudi, pa zakalaju bujuriti, kuda bi prošli, što bi i kako li bi. Pošto svi u to žele, onda se lako namoraju i onda se probuku svi doli dvaju u žensku robu: povezaču metnu na glavu i zaviju se, da se ne poznadu, da im se ništa ne vidi neg oči; povr povezače na glavu ustaknu svaki svoju crļenu kapu. Između sebe, koi su najpogrdnî od dvaju, učine đeda i babu, ali se apošto traže za to dva, koi su ružni, pristari i vragometni. Ta dva najgore budu obučeni, t. j. u najdrońavije ženske aļine; nemaju kape ka' ostali svr povezače na glavi, a ne sakrivaju čudo lica. Taj đed i baba imadu svako po dug štap pod pazuvom; na svakom je po końska zobnica

[1] Ni ovijem ne brane popovi ni učiteļi, a đendari ši, da imaju neke zakone, da se to ne smije činiti. Povr sve te zabrane lani su bili na moije vratije i pjevali, koje sam rado slušao i gledao, što se čini od prpca, kako ga moe snae peru vodom. Nijesam dara ustegao, na kome su mi puno zavaļivali, a ja im tvrdo preporučijo, da toga običaja nikako ne zabacuju: da je boļe, da nestane sela neg u ńem adeta. — Drago je prporušarma svakom dati, jer oni kašńe ne kriju ničijeg pošteńa, nego vele pred svakim: da' nam je taj to, taj ono, taj ovo; te koi ne da ništa, a na vrata mu dođu, onda ga pronesu kroz svu krainu nadijevajući mu imena: da je cincar, dromoser, ǵuvana, da ono, što iza . . . e, da bi opet poijo, da bi mu čoek krepa' na vratije, da mu se po . . . u na ogńište, i još drugije stotinu imena reku mu. Te tako drugi kad čuju, te za ne imati zla glasa (jer boļi je dobar glas neg u kući crļen pâs), daju makar bilo i pro voļe takijem narangijami (dokońacim ili mukteranim).

*

o ramenu, u kojoj drže luga. Đed ima na ramenu go veliki ka' sabļa nož i na ńemu komadi slanine, što svijet dava. Kako prpca u prporuši polijevaju vodom, tako đeda i babu svak posipļe lugom, da śvaka kuća da bi varćak će izasuti na ńi. To kad im dar prije tisne, ali dara, kad se muškići kod kuće treve, ne dadu prije, dok đed babu ne povali na zemļu i ne digne joj noge. Ako to on ńoj ne radi, ne vaļadu čaroice, i lagano će kući sve donijeti: jer kud god čaroice prolaze, svak pita, šta đed babi radi.

Od te ńeve družine dva se izaberu najboļa pjevača te od vrata do vrata pjevaju ovako (jedan debelo, drugi tanko):

Evo kuće i oǵaka,
U ńoj žene i čoeka,
Ođe će nas darovati:
Uńgu masla, zjelu brašna,
Pleće mesa od koze,
Bocu vina od loze.
Domaćine, dome moj,
Evo mene prėd tvoj dvor,
Darujte nas, ne drž'te nas,
Ńesu neve za držańe,
Nego neve za odańe.
Ovo ruvo poderaše,
A drugoga ne stekoše.
Namažite didi sabļu,
Neka j . . . boļe babu.
Aj ti dido, diko naša,
Aj ti bako, rugo. naša,
Što si didu obružila
I roge mu navrnula.
Ovo jeste bijel dvor,
Pomoga' ga gospod Bog
I divica Marija.
Ko bi nami piti da',
Taj ženijo i uda',
A ko nami ne bi da',
Nit ženijo nit uda'.

E nije kud kamo, ovome gori obrez, ko pita, a gori obrez i starješini, ako ne da, te za jamiti se toga i za osvjetļati obreze sebi i ńima, zapovidi, da im se donese žita oli brašna. Koi je moguć i imal, odreže polutinu slanine te natakne đedu na nož, kamo još komada ima, pa makar ij svoije od kuće ponijeli, za da svijetu upane u oči, da im se dae ka' i dae. Najdraže je čaroicami, kad se đedu tako slaninom namaže nož. Ali čim su izručili dar kućani, stane lug sipati po đedu i babi od pete do glave, da se ne more gleti u ńi od pogrdavi, kakvi su: roba drońava i jest a još lugom posuta. Uđa taj đed i baba koju žensku, što ij posipļe, zadimiti svojim lugom, što ga uza se nose o vratu. To biva na polasku i izmaku ispred kuća. Onda bude smija, kad muškići iz kuća vide, da su im žene posuli đed i baba lugom. U ostale ne smije niko taknuti od čaroica, jer je na ńima najnovija roba. Đekoji na toj ńevoj ženskoj robi i srebro imadu, što im ga žene nose kao reci na kanici od cvancikâ.

Na daru, koga dobiju, i na polasku zavaļivaju ovako pjevajući:

Ostaj s Bogom, domaćine,
Koi si nas darovao,
A ńesi nas opsovao,
Od Boga se radovao.

Po petnaest dana ove čaroice odaju od sela do sela[1]. Kad su se izodali i dovukli, štono se kaže i za nogom, onda podijele, što su dobili od brašna i žita, a krmetinu metnu variti, dok god je ne poiju i dok je teče. Vina i kruva, ako nemaju, kupe te tako se deverte, ako imadu dokad i o čemu, po više dana isto ka' i na piru[2].

Vjerovańa.

Postanak i opstanak svijeta.

Više moe kuće na vlaci pod moije ladovije, kad ko ne radi ništa, koe biva svetačnijem danom, jer mi je i crkva s grobļom ciko kuće; oli kad kiša trevi malo udariti, onda malo i nakvasi, te bude polak suvo, polak mokro) što tome onda reku, da je paštro) te ne će da rade o zemļi, da im se pogani, kako reko, za to šćukaju se pod moje ladove tako dokoni, pa ala da se nabraja o svačem i o svemu. Te će edan ležeći (kao što i svi su se proćeknuli i izvalili na ledinu) protegnuti se rukami i nogami, pa prst po prst do dlana pritiskuje (t. j. lomi), da mu pucaju edan po edan, pa onda poče:

(Zemļa.) „Ļudi, brzo bi ja zaspa': poče me zemļa pritezati". Drugi će: „Oće ona, oće, te liš ako je još mokra. Bog je ńu za to

---

[1] Olomlani su se usudili bili u Skradin doći 'nako obučeni, a đed i baba lužavi. Osim na đedu što je bijo veliki nož pun slanine, ma i zvono ovnujsko bilo je na ńomu. Čim su počeli pjevati na vratije od butige do butige, rupiše đendari te sa svijem na sud. A šta će sud da uradi, nego smijat im se? Oni rekoše, da su to ńevi običaji od postańa svijeta. Na to ij sudac pušti, ali svakako bili su proćerati iz grada po nagovoru trgovaca i ostalije špacaka, jer ij ne mogu da vide, samo đe su vlasi i đe su obučeni u svoije žena lijepoj izveženoj nošńi osim đeda i babe. Ali i to dvoe ne čine svoije magareština svađe, nego điđe, i kad ij narenu, da im se smije.

[2] Bile su prestale te čaroice odati za dvije tri godine, te lani su se ope' podigli. Popovi ni učiteļi ne krate im, a đendari već obično zabrańuju im. Ńevi su zakoni prepuni paragrava te oni to lako nađu i zbakļaju, da je protivno carskom zakonu. A ono, što se o krnevalu po gradovije kâze mrče, rogove i repove na se lacmani i špacki meću i što po svu noć revu i svaka magaradańa rade, niko im ni bǎu.

stvorijo, jer kao majka sve priteže uvijek sebi u svoja ńedra, oklen je sve i izašlo. Ona je najprvo, kažu, varila sva kao pula u bakri i kvrkeļala, te je na edan put prestala. Onaj veliki, ko je stvorijo, sašao je na ńu poslije, neg je prestala puļkati i variti, te se ispo na visoko brdo te sijo na kamen tadaj mekan još od vareńa zemļe, pa posijaše po zemļi svako na svijetu biļe i gore. Onda upita kamena: „Tebe sam najprije stvorijo, eto i rasteš, pa mi kaži, doklen misliš ti tako rasti?“ Kamen mu odgovori: „Rašću, doklen je mene voļa!“ Onda ga Bog prokune, da se okamenijo i ne pomaka' više, neg što jest“.

Ope' će neki: „Bog, pripovijedaju, ili onaj veliki čoek, što je svijet stvarao i sve, što je na zemļi, nije odao po svoj zemļi i na svakom mjestu stvarao koješta, nego kamo je najprije sašao, tu je sve stvorijo. Onda su se sva stvoreńa razodala po zemļi, jer trave i sjemena tice su iz jednog kraja svijeta u drugi prenijela izasirajući.“ — Iz te role, što su se izvalili, opet će neki: „To je čêla istina, da osim ticâ i vjetar donese dimeći svakog sjemena i zagojati“. — Drugi će: „Uteko ti se u riječ, po Bogu brate; osim tica i vjetrova i blago more, pa i svaka stoka donijeti bez da zna svako sjeme u sebi i na sebi. Ta znaš li ti, da s ovu stranu dvaest godina ne bijaše po našije podvornica čička ni sjekaoca, nego od kad počesmo gorńačke bosanske krmke i vole kupovati, odunda se potrovaše naše zemļe s tom travurinom, jer 'nako bodava i okrupna sjemena uvati se krmčetu i govečetu za rep te se skesa, da se i ne vidi; mal po mal izotpada, pa đe pane, onđe i nikne. Eto kako je biļe i trava postala. Bog posija na ednom mjestu, a živine raznijele svukuda“. — Ope' će neki: „Duše mi, tako i est. Evo vi znadete moj vinograd u Otresu, pa lani kad sam ga otrga', sarenem u ń vole, te popasu svu diviju sjerčinu, koja se bila već osjemenila i sazorela u ńemu. Tako site dogna' sam ij kući; poslije dan dva sagnao sam ij u ovaj vinograd, što ga imam u Đevrskami, da popasu ono troskota po ńemu. Kad ove godine na mjestije, kuda su voli pasli, iznicala sve zgoļa sjerčina (pirika), a ńe u ovom selu ni kuvinu ļe nema, nego u Otresu po vinogradije, pa sam se u svake mislijo, ne bi li se dovidao, kako je ta zagojat mogla niknuti na jedan ma' u Đevrskami u vinogradu, te ću se zakleti, da ona sama o sebe nije nikla niti je je ko posija', nego kako su mi goveda u Otresu ńu popasla, a u Đevrska u balega izasrala, i tako je nikla. Sad ope' neka iz drugog sela goveda tu travu sazorenu sjemenom popasu, izasraće je te će

niknuti i zakopititi se. Tako iz sela u selo na kraj svijeta more dospjeti".

(Magarac.) Neki će: „Tako je od Boga suđeno, da bude; ta moj brate, ni list s gore ne može pasti bez božije voļe. Pripovijedaju stari ludi, kako je Bog najprije stvorijo Adama, pa onda svaku živinu. Kad su narasle i obruńavile, reka' im je, da idu redom pred Adama, da će im imena ponadijevati. Otišla su, nadijo im je svakom svoe, najkašńe dođe i magarac pred Adama, pa će ga upitati: „S čega si, bolan, ti tako još mlad osijedijo?" Reče mago: „Ovaki smo poželi i pokosili, t. j. da sijedi i u jednoj vavijek dlaci budemo, čim se opulimo, pa dok ne krepamo; jedna dlaka jedna pamet, nego mi kazuj ime, pa da selim". Adam videći, da je goropadan, nasmija mu se te mu reče: „Kad kažeš, kakav si i što si, najboļe ti sliši, da se zoveš magarac, i odma mi seli ispred očiju!" Otisne se za ostalom stokom, mrsko mu to ime, te se iskeļi i baci uši po sebi te će do malo taki opet pred Adama misleći, da je zaboravijo ono ime, a da mu drugo nadije ļepše. Kad je došao preda ń, veli mu: „Gospodaru, ja sam zaboravijo, kako ti meni ono ime nadijaše". Reče Adam: „Ta bolan: magarac". Čim to ču, poklepi se ka' i prije te se odvuļa šklocati travu. Misli se, što bi i kako bi: e ope' ću se zaurńati preda ń, pa što bi, da bi, — te ga do tri puta eto sporadi imena pred Adama veleći mu: „Ja povrgo i zaboravi', kako mi ono ime nadi?" Izdrije se na ń Adam, pa mu reče: „Magarac pa magarac". E više nije vajde, nego se natoprļi, pa pobjegne u šikaru; misli se i okreće u svake: što će i kako će, bi li to nosijo ime na sebi oli bi išao ope' pred Adama, da ga kako okrenem, da mi prevrže lijepo za ružno ime, i ne će li zaboraviti; počekaću, jer između toliko imena nije moguće, da će mu moje biti na dumi. Te ti ga eto i četvrti put na leportu u Adama za ime, misleći i nadajući se, da će ga izmlatiti: pa volim i mlace podnijeti, a da mi se ime promijeni. Pa reče: „Gospodaru, ja nijednoga puta nijesam utuvijo, kako ti meni ono ime nadi, jer čuo nijesam, za to ne mogadija utuviti". A tvoj ti Adam skoči se i reče: „Kad dobro ne čuješ, dajde se amo, da ti uši te male boļe istegnem, pa do boļe osalen i čueš". Te ti ga ukoči obema rukami, što igda može vičući mu: „Magarac keńac, tovar, dê, čuš, or! Kad ne ćeš ednog imena, eto ti ij više, pa kako te zvali, da zvali. Osim toga sam ti još i ušerine isteglijo za dvoe neg su ti bile, i seli ispred mene, kud te god oči vode a noge nose". I nasmijaše mu se Adam i Eva, pa mu se počeše smi-

jati vo, ovca i parip, pa i krmci, a deva žaleći ga zakala ga ogajati: „Brâco mâgo, baš viđo, da ti se eto svak smije tvoim nadjevima i pridjevima i dugim uvima, pa, bolan, smiju se i mojoj glavi, da je ružna, pa nam se za to ni malo ne služi ļutiti, već treba da rečemo našim mlađima ovako, kako nami govore. Kad se na nami iskaļuju, a mi ćemo na drugome, kako koga bude voļa po svoju. Mi deve kud god budemo putovati, ti vaļa da ideš pred nami za vođu i kazivańe puta i da popijevaš pred nami". Kad to razumjede mâgo, baci noge u raskorakaļ, a ušima zastriže, uskovrči rep, stane ga prdļavina te zareve, što igda more, kobacajući se nogami na sva čet'ri vjetra. Kad to čuše ostale stoke, ala da se bježi kud građ koe more od velikog strâ magarećeg. Tako, kako su Adamu u prvotač, kad im je imena nadijevao, na ruku dolazile, onako od magarećeg glasa se usplašile, da su neke se i do dana današńega maom podivļačile i učinile se po cijelom svijetu ļute zvijerke. Pa kažu, da se bijo i Adam od te sile i vriske magareće prepao, da se nije u Boga uzdao i molijo ga, da bi vaistinu i on sa ostalom stokom bijo u pustińu utekao i podivjao. A bijo se s mjesta već i makao; jedva da je magarac prestao revati. I kad više je znao, da uteći ne more ispod tog imena, onda se ne ćede dati potkivati: da voli ići bos, makar i zob ne zoba', da voli pustelekati, po kršu glodati koru, pasti sjekavce i što koje zle trave".

(Gdje stoji zemļa, mjesec, sunce, zvijezde.) Neki će: „Valaj ti, mo' junače, evala, ka' si tako pripovidijo; to je uprav istina, da je Adam nadijeva' stoci imena, a Bog samo ńemu, pa sam čuo od pokojnog đeda, đe je kazivao, da ova sva zemļa stoji na ednom stupcu, za koi je privezat nečastivi u sinģiru. Stupac on uvijek glođe, a za najviše uz korizmu, kad je časni post, da ga preglođe i dorene ka' konac prteni tanak. Da popovi ne reku na Uskrs: *Kristos voskres*, đavo bi pregloda' stupac i sva zemļa prosjenula se. Onda bi bijo strašni sud. I ono kad se zemļa trese, svezani đavo zadrma stupcom, a zemļa se onda zatrese. S tijem prijeti, da je žedna i gladna ļudskog mesa, da se primiče strašni sud, a da mjesec, sunce i zvijezde stoje na vazduku".

(Grom, Irudica.) Drugi će: „A, ļudi moi, ono, što grmi, vele, da se Bog na nas kara te nam prijeti, da budemo dobri". Neki će: „Bogme sam ja čuo, đe vele, kad ono žestoko grmi, da se sveti Ilija u karoca voza, potiska se za Irudicom, što pred krupom ide. Svu je gromovma izrešeta', a još nije je pogodijo u srce. I kad god

grom puca, ne puca mâzol (za ništo), nego vavijek u ńu, a ona ka' i ostali nečastivi (a Bog s nami bijo ođe!) sakriva se svukud od groma. Pa kažu, da se ne vaļa krstiti, kad grmi, jer ona bježi, kad joj dogusti, i pod krst, a sveti Ilija to ne gleda nego puca za ńom, kamo je god spazi. Po tom se zna, da ona bježi pod krst misleći s tijem uteći, jer joj je drago i pod zvonik, kad grmi, uteći, a sveti Ile iz svoe šibe zadimi sa stran Boga i u zvonik zaradi ńe; ne žali na ńem krsta. Tako bi u nas zadimijo, da se prekrstimo i ona da se ispod nas sakrije. Boļe jä, da je još nije pogodijo, jer vele, čim je zgodi u srce, onda da će biti strašni sud i iskon od svijeta.

(Pređašńi ļudi.) Na ovom svijetu vaļa da bude ļudi zli i dobrije, pa da se edan od drugog čuvamo. Nije više ka' u prve zemane, da je svak jak, pa da se niko nikog ne boji. Šta ćeš, moj brajko, danas ko jači, taj bači, a ko je nejak, mora da se podlegne jačemu oli silom oli milom. Lako je onda bilo, kad su sama tri brata na svijetu bila: *Mrvońa*, *Krivońa* i *Vrndaļalo*. Ti se nijesu nijedan nijednoga bojali i nikoga drugoga. Mrvońa, vele, da što bi god u ruke zgrabijo, da bi smrvijo, pa bilo kuk oli glavica; Krivońa da bi najvišu oli najdebļu bukvu uspravnu iskrivijo, a krivu ispravijo; Vrndaļalo da bi ćapao kamen kao kuća u šake te da bi ga bacijo preko tri brda, i sve one grdne kamenine, što se nalaze osamļene na goleti, kažu, da ij je Mrvońa odlamao od kukova, a Vrndaļalo bacao za međedma u prve zemane, što ij je na alaje bilo, pa kažu, da su od tije onda postali i *ģidi*, koi su bili glave ka' varćak grdne, a tela za pet sade najboļije ļudi".

Neki će: „Uteko ti se u riječ, to je istina čela, onomadne (lani), kad sam ja mekotijo za vinograd, zapińa' mi je plug za nekakve ploče. Kad sam pêtijo (sadijo) loze, dignem tu ednu ploču, kad pod ńom greb. Kad, mo' junače, ukaza se glavina ļucka ka' najviši lonac od varćaka, e na moju dušu da bi stalo u ńu lako čet'ri oke žita; a gńati su mu od bedara, koliko naša sad oba od pete pa do prapone, a moj brajko, koliki je taj ļûdo bijo, ala onakog uvatiti sad, da kopa vinograd". — Ope' će neki: „Ma ti su ļudi od velike glave, i u ńoj onda velika i mozga, morali pametniji od sadašńije biti, jer koi je god veće glave, više i mozga, pa je vavijek pametniji, a tuka malu glavu ima, pa malo i mozga, za to ništa i ne zna". Ope' će oni: „E moje mi duše, ļudi, da ste mu vidli zuba u onoj velikoj glavi, bi rek da su koński, i svi ciglati mu zdravi, kutńi mu svi dvojstruki, bogme ga ļe boļeli nijesu".

Drugi će: „Moj mi je stari đed pripovijedao, koga teke pantim ka' kroz sito: on je uvijek u planinu blago gonijo i ostarijo već pasući ga, pa da je još kao klapčić (momčić) počo u planinu ići tako da su se izagnali, ko more više pojesti i ko je jači od koga, onda da mu je jedan rekao, da je vidijo ednog ogrdna čoeka, širokije pleća, đe doćera u mlin tovar žita, te kad će brzo samļeti, zapita bakru, u kojoj bi mogao svariti varćak pule. Dade mu je mlinar; a on sam nastavi nad vatru, pa prosija ništa mańe neg zbjen varćak kukuruzova brašna. Uso je u bakru, sam je podjariva' i sam umiješao, te zapita, da mu da mlinar, u čem bi mogao stopiti mezanu masla (sadašńe dvije litre). Dade mu mlinar tavu poveliku, on stopi, pa izvadi pulu svu u zjelu od varćaka, poli s tijem maslom, te dede pa poreni, pa poćeraj, pa svu zjelu ogreba' i poliza', i onda se maši svoe torbe, pa izvadi po kruva kao po najvišeg lopara, i izvadi brzdar sira mješnog, te s tijem kruvom umači i prismači otud odovud, dok sve ne poede i to. Mlinar usudijo se, pa ništa neg gleda. Onda taj zapita, da mu donese dvije mezane vina. Donese mlinar, a on nagnu te u jedan dušak sve popi. Pita ga mlinar, bi li još, jä, napijo se? „Bogme, brate, bi, ali nemam pri sebi za platiti ti, nije mi se trevilo“. Onda mlinar: „Valaj ka' nemaš, ja ću te napoiti 'nako“, te mu donese ope' dvije mezane, a on nagnu, pa posviri sve do kapi opet u dušak, pa krčmaru reče: „Valaj mi se požednilo bilo, i baš ti evala, što si me teke zajazijo“, pa onda dođe, pa skinu samar sa paripa, pa natovari na zemļi obe vreće brašna te sve uveza, kako treba, i onda uze samar za krstine s vrećami, pa natovari na paripa, pritegnu poprug te da će kući. Mlinar se tome divi i čudi te ga ponüdi ope' vinom; reče on, da oće, pa mu donese ope' dvije mezane, a on ka' i s prvijem u dušak ij popi te se okrenu mlinaru veleći mu: „Zbogom, brate i prieteļu, pa mi sad kaži pravo, je li ti ikad još vaki pomlijoc došao, koi je izijo varćak pule, mezanu masla, brzdar sira i po kruva, i popijo u tri duška šes' mezana vina, pa skino samar s paripa te natovarijo vreće pune brašna na zemļi, ćapa' za krstine te diga' uma natovareno na paripa?“ Mlinar mu reče: „Bogme još taki mi se nije trevijo“. Pomlijoc će: „Bogme ļe i ne će, zbogom, zbogom“.

Onda će svi u jedan glas: „Alä, brate, zor junaka, što je bijo. Ta bolan, koi je kapac poesti, kapac je i uraditi“. Neki će opet: „Gon' toga ī takoga bez traga! Koi bi ga vrag ranijo, ta izijo bi dotu svete Ane“. Drugi će: „Neka bi i izijo, al će za čet'ri uvijek uraditi. Znaš li ti, bolan, da punu jednu vreću po dva dižu, kad

tovare? Da Bog da, da ja takvog u kući imam, lako bi on sebi i drugom ranu zaradijo. Moj brajko, čega nije gleti, nije ni glodati, ko nije za se, nije ni za drugog. Sad takoga majka više ne rađa, sad ne mogu da podignu edni ni kvartu šiļa (pira), i pravo su kazali, da će doći vrijeme, da ne će moći jedan čoek podignuti jednog jaja, nego će ga morati u dva u traļije nositi, jer sve se izrađa. Ta pripovijedaju, da je u neke zemane bilo r e p e, da si joj od glave moga' stolicu za šes' ļudi načiniti, da bi š ńe mogli esti; a **ž i r i** da su bili tako grdni, da bi im od kape mogao lako učiniti kubu na rakiński kotao, a đe to sad? Svi ti junaci od prije i jaki ļudi, što su bili, propali su na vojsci i u tavnici, jer ko vaļa, car ga uzimļe, i dopane pržuna, ne da nase; a ko je kukavica i budala, stoji kod kuće, da izmeće rocu, pa od nevaļala navijek nevaļao i izađe, a od junaka junak".

Kakove snage ima u svijetu.

(Z e m ļ a.) Neki se ope' prokašļa, pa se protegnu govoreći: „Neki dan sam *na bari* poslije podne legao, na moju dušu, ļudi, sve bi i dańas ležao tu, da me djeca nijesu potezala, i bijo sam se naspavao, i oću da se dignem: ne da mi se, priteže me zemļa. E nije kud kamo, uprav je tako, da barska zemļa priteže ka' kalamita". — Neki će na to: „To si ti mogao davno znati. Ne daj ti Bože, da bi ti ja i sijo doļe na barami i livadami. Jedan put me prevarilo, ma više ļe ne će. Šta sam ja znao, otišao sam kupiti sijeno te na podne lego pod plast u lad. Lezi ja lezi, jarački svijet ne će da me niko zovne, e u pameti znam, da sam se naspavao, ali mi se ne da dignuti. Podižem glavu, ali mi odma klone, zemļa je oće sebi. Tako neđe pred mrak rupi mi žena, pa me zakala potezati i gurati u me. Čujem, đe mi veli: „Diži se, crni kukavče, šta ti je? Ta vidiš li, da je blizo mrak". Ispravi' se 'nako sjedeći, tarem krmeļe, a istom ti ope' lego, priteže, ļudi, zemļa, tako mi umrloga dana. Poteže me ope' žena: „Diži se, zaklińem te Bogom, što ti je?" Ne da se meni nikako ispraviti, a istom ti ona odneklen donese vode, pa mene pļus po obrezu i po zatijoku. E onda jedva se natoprļi' na noge, koļena mi otimļu, ma da opet prevalim se, priteže ka' priteže. Nije ni to dosta: okrenula mi se svijest, te od početka sunca čini mi se, da grańiva, te mjesto zapada zaklo bi se taj put, da je uprav istok. Idem kući, a čini mi se, da idem od ńe. Ļudi, da me ne dovede žena, nikada se ne zna, što bi od mene bilo. Jedva se šutradan osvijesti' i dođo sebi, pa mi reče žena: „Vidide se na ogledalo,

kakav si". Posluša' je, kad ja, brate, sav podbuno, ispod očiju pomodrijo, gubice otekle, da za tri čet'ri dana nijesam došao na šëst bijo; pa šukada bukada više ne ležim na bari nikada". — Onda će svi u glas: „Svaka zemļa čoeka priteže, a đe su bare, tu pet puta više. Je li se na ńoj omrklo, ne lezi na ńu, ńego bježi u krš i na litice lezi; ne boj se, da će te tu pritegnuti".

Ope' će neki: „A moj brajko, da ti znaš od mene jedan put prdačine. Biće otud pe' šes' godina, ka'no sam iša' u Zadar, a znate svi, da do ńeg odavlen ima trijest dobri miļa. Oblada me trud i žega, te napokon ležem teke daļe od leste, kad sam prevalijo bijo po puta. Kroza san ču' neko vrcańe karova, skoči' se, kad oni zamakoše. E nije vajde ležati više ni meni, pođo, kad mi se svijest okrenula, te idući naprijed, čini mi se, da idem natrag, krstim se i Bogu molim misleći u sebi, što je ovo? Za moju sreću sustigoše me neki Bukovičani, pa im nazva: „Pomozi Bog" i „kud ćete, ļudi?". Oni rekoše, da će Zadru. E onda kal da se iznova rodi'. Idem š ńima, ali sve na silu, jer čini mi se, da idem kući, a ne od kuće. Ne kazujem nikom ništa. Dopriješmo na konak u jednu krčmu na domak ńega, te ja odma lego. Probudili smo se rano, te ajde da se ide, srećom jedva dođo na šëst. Da sam straku za dugo ima' u sebi, za to, kako sam nezgode mogao dopasti". — Iz te sjednice povikaše neki: „Lega' si na travu, koja to čini". Neki opet: „Bijo si biće pjan", a neki rekoše, da to čini zemļa. Onda i on reče: „Bogme, brate, uprav zemļa; da ne budem ja tu na ńu legao, doisto ne bi mi se ļë svijest tadaj okrenula. Ta još sam vaļao se što kud po kršije i travami, ma nije mi se to nikad sperilo. Davno su rekli naši stari, da smo mi na visini i kao pri planini pramu dońem svijetu. Eto mitiš li Bribir i Ostrovicu, onda je sve to niže i svijet drugovači. Zašto bi se zva' Kotar, da nije zemļa vilovita? Ćaća dok mi je bio živ, uvijek je tavrijo na me, kad idem niz brdo, da niđe ne ležim na dvoru, niti da pijem kotarske vode, da će me podbočiti, a zemļa pritegnuti. E vjere mi, mi je uprav pogodijo".

(Sunce.) „Moj brajko, i u suncu snage svakojake ima, ali kako kade; marčano je najgore, one šćeto čoeka umrtva. Davno su rekli: „Boļe da čoeka zmije ćönê, neg da marčano sunce ogrije ka' tuka". Vele: „Iznesi u boti žlicu masla, a izreni jańce preda se: kako god sunce maslo raskravļiva, tako isto i jańce dae bez straga, š čega nami siļež zimi krepavaju, to sve, što ij je marčano sunce prostrijelilo, te veščaju i veščaju, dok ne krepaju. Viđeti mu je na ǵige-

rica i na srcu, što je sunce od ńeg uradilo. Srce, brate, pomodrelo i meko ka' rep zečî, bi rek da se za ń i ne zna kal da su ga vještice izjele, tako isto su mu i ǵigerice: bijela pomodrela i premeļušavila se, a crna gńila".

Drugi će ope': „E moi junaci, osim marčanog sunca i vremena, ono može čoeka prostrijeliti. Jedan put ja jeseni radijo sam na poļu, a bijaše ugrijalo, Bogo moj, kad mene poče od nogu neka vatra obuzimati; sve bi rek da lizi nekakav plamen uza me, i obuze mi i glavu, gori mi obrez, brate, više neg od poštena čoeka, kad mi pita zajam da mu vratim a nemam, a rok prošao je. Pa mi onda udari u ruke, gledam i zavraćam mišice; kad ja pocrļenijo ką' skerlet, mislim se u sebi: što je ovo, zaklińem te Bogom? Zavraćam nogavice; kad ja taki svukud, bjež da se bježi kući. E vaļa raditi o sebi, nije šale: gorim ka' vatra i obrez mi se sav ubrusijo, prepa' sam se više neg me boli. Devete oko mene kućani, neko veli: to, neko: ovo mu je; odnesoše mi robu popu, da moli Boga na ńoj. Dozvaše vraćaricu, prošapta nešto oko mene, pa kurva nikako nego da sam nagazijo na vilensko kolo. Nekako je krijući i ugļene gasila, nagnaše me, da proždrem vode ńezine. Ajde od muke se svašto radi, uze' nekolika gutļaja. U te mjere rupi i onaj od popa s robom, obuko je na se, zaspa' dobro, navali, brate, nekakav san, da te Bog sačuva. Jedva se neđe pred mrak probudi'; gledam se po tijelu, ne prolazi još crļen, a ja ti se svuko gô ka' od majke rođen te udri vodom po sebi ledenom. Obuko se i polak bi rek s mene toga svuče se. Sad ne znam nikad, što mi pomože: oli pop, oli vračarica, oli ja sâm vodom ledenom? A baš ću se zakleti, da me je sunce bilo prostrijelilo gore neg vještica".

Drugi će: „Svetoga mi Petra, tako ti se meni edan put sperilo, ali ja sam bijo sav požutijo ka' limun, pa i oči mi; prava žutjanica bila je došla na me. Bilo je ļeti, a ja napako tuka' škaļ za testu na sjedeći; a ugrijalo, da mozak uzvari, te ti mene obuzeše ježuri isto ka' i tebe. Nijesam nikud išao, nego pijo vodu s kvasinom i u čet'ri dana mi žutilo prođe. A jedan put sam tako isto nešto na suncu radijo i stajao na mjestu, a istom ti mi se zavrti svijest. Da mi ne pade na um ruku metnuti pod pazuvo te protrati po onom potu, pa onda pod nos, vjere mi bi koprčijo na zemļu. Nema ti preče stvari, kad ti se svrsne od sunca, što prińušiti u pot ispod pazuva, jer da je silom, pa sila silu i uzbija. — Koliko, moj brajko, sunce ime snagu, da čoeka može na prečac ubiti oli prostrijeliti, toliko ono sve i oživļava, svaku travku i stoku. Kad čoek na ńemu

oda, ne će mu nauditi, ali kad se usići stati na ednom mjestu, onda će ga prostrijeliti.[1] Duše mi, brate, koi je bijo teški bolesnik, pa se izvidao, ne udi mu, što po suncu oda. To je bilo onomadne na meni. Šćeto sam poznao na sebi, da mi sunce daje snagu. Znate li vi, da sam ja bortao godinu dana poslije bolesti, te koliko sam se napijao i omrsivao, toliko sam sve po suncu odao, pa sam opazijo, bi rek da u me neku snagu ulijeva. Neka ńega, da Bog da sjalo mi i na drugom svijetu, ono je mene oživilo, da se mogu i zakleti. A što isteže usjeve iz zemļe neg sunce i čini goru razlistavati? Snaga je, ļudi moji, velika u ńemu, ne pucaju grede ni ploče ni zemļa od leda ka' od sunca, jer ono popprži, pa se mora svaka stvar rascijepiti i otići napose. Po tome se vidi, da ono ima veliku moć, kolike sńegove i ledove ono svojom lučom i ždrakom čini rastopiti, a da nema snage, ne bi".

(Mjesec i zvijezde.) „E vjere mi, kad si ti, Tanasija, rekao, da u suncu snaga ima, valaj ću i ja nešto kazati o zvijezdami, što znam, i o mjesecu. Čuo sam od jednog lovca, da je išao čekati zimi zeca, er mu se naḿečijo korjenice od kupusa esti; uza se da je povo bijo vižle. Veli mi, da je bilo okolo ponoći, ali da se vidlo ka' i ob dan, jer da je mjesec sjao i treperile zvijezde ka' ogledalo, uz to da niđe oblačka nije bilo. Brije vedrina ka' brije, viža ńegov ne budi lijen, nije ćijo lovcu među noge leći kao što ga je ćökâ, nego ode u osjen po' zid. E on čitavo zna, da mu je na mjesecu ležati ledeno i na zvijezdami. Lani, ka' smo trgali vinograd, bijaše ostalo masta u masnici, te sam sa sinom mora' kod ńe noćiti, da ne bi ko potrudijo se doći mješinom po ń te odneti ka' i svoe. A kažu, da pûsto mlijeko i mačke loču, tako kad sam večera' s malijem, prevali' se ciko uz masnicu. To je bilo, znate, po' kraj teste vranceške, đe masnice i stoe. Odma s večera neki prođe, pa mi

[1] Ja sam lani zimi cijepao u ogredi cerić, bijaše sav crvotočan, a u ńemu buba nekakvije i ļeļana puna torba. Uze' jednog ļeļana, koi se je sav oklopijo u nekakvu prašinu, metnu' ga na sunce, a on mal po mal poče se pružati, spada s ńega neka prašina, pruži jedan rog, pruži i drugi, i osta čist i sjajan. Dođe debo ka' prst i toliko dug. Sunce bijaše teke pripeklo, a bilo je u nekoj zavjetrini, a tvoj ti ļeļan razrogači oba roga, koja su bila duļa od prsta, pa se poče okretati, pa na jedan ma' vrr u ariju. Eto, ļudi, baš vidijo sam, da mu je sunce snagu dalo". Onda će neki: „E bijo se ugrija', mo' junače, vatra daje snagu. Ko makine ćera nego vatra, i ti kad se rakije oli vina napiješ, zapjeva' bi. I ļudsko je tijelo ka' makina od vapora, pa kad mu se da vatre, boļe kuri.

reče: „Šta si tu, po Bogu brate, lega'? Vjere mi će te prostrijeliti mjesec i zvijezde“. Ajde to ja baci na jebànu, što on reče. Kad okolo ponoći zazbiļ počeše bosti mjesec i zvijezde: okreći se, prevrći se, ali sve svêdno, obada ka' obada, čitavo poznajem, da mjesec i zvijezde prosipļu neke tȑne na me. Pade mi na um, kako je lovčevo vižle od ńeg pobjeglo u osjen, pa ti se skoči i ja s malijem, ostavi ti ja mast i masnicu. Đe ću, što ću, i kamo bi se sakrijo od mjeseca i zvijezda, da me ne bodu? San ne će na oči, pa da mi ij šiješ. Uđo pod maslinu; e rijetka je, kroza ńu more svjetlost. Ušpijam ti ja preko trećeg vinograda jednu gustu smokvu, a ja ajdeš ajdeš s malijem, pa poda ńu. Čim, brate, lego, isto ka' da sam u kući: bijaše toplo, i odma zaspa ka' i zaklàn. Bijaše gusta smokva, ogranci joj sve do zemļe, pa u ńoj, brate, sedno, kako reko, ka' i u kući. Eto uprav sam na sebi provao mjesec, kakav je, i zvijezde. On ima neku snagu i moć. Zvijezde, kad nije ńega, mańe bodu, a š ńim su jake svêdno ka' i on i boļe sjaju. Pašče nije ļe slagalo“.

Neki će: „Oće, oće, bolan, svaka živina pogoditi i kaz'ti u naprijed, kakvo će biti vrijeme. Lani, moj brajko, odrenem ja oko ponoći s bratom jańce u ogredu. Proļeće je, a mjesec sjae ka' i dan. Legli smo zaedno ciko jedan uz drugog i pokrili se aļinami. Svanulo je; gledam oko sebe: nema mi brata, a nijesam ni ja pravo na onom mjestu, đe sam se najprije izvalijo. Zovem brata iz svije ramena: „O Božo! o Božo!“ Nema ga. Niz brdo nâs grede su i kukovi za vr' zvonika, te pomišļa, da ne bi vrat ulomijo, da ga što nije bacilo, jer vi znate, da u mojoj ogredi ima svaki' zidina. Traži ja, traži, a nema ga; a ja lijepo od muke zamagli kući, pitam maťere: „Majo, da nije Božo od malo prije dolazijo ođe?“ — „Bogme nije“. — Ne kažem ti ja ńoj, da ga je nestalo, jer bi ńe stala pomagańa i perila bi trista čuda. A ja ope' natrag u ogredu, zovi i traži: nema ga. Kad dođo na kraj kraja, za puškomet puta, đe smo ležali, kad on spava pokriven aļinom poprijeko i kamen mu pod glavom. Probudi' ga jedva, diže se, pa ga pitam: „Šta si išao amo spavati, kad si sa mnom onamo bijo lega'?“ — Reče on: „Bogme, brate, ja znam, da sam s tobom bijo tamo lego, a amo ļe ne znam, da sam doša', nego čujem kroza san, da me nešto odiže od zemļe i ušuškava“. — Onda svi u glas će neki: „Toga je mjesec podiga' i prenijo. Ima toga dosta, nego čudimo se ńemu, on je momak i gotov čoek, da ga je mogao prenijeti; a djecu oće vavijek, za to nikad djecom ne vaļa vanka na mjesecu spavati, jer ko zna, kud dijete mjesec more zanijeti?“

Umukoše svi, pa će edan, što je vavijek mučao, reći: „E ļudi braćo, o mjesecu bi se puno i puno imalo šta pripoviđeti, ali sad ne ću neg nešto malo. Moj dragi brate, mater, koja što zna (ali ij je malo, da znadu), ne će u novom mjesecu (mladijaku) nikad svoga djeteta odbiti od sise, nego u starom mjesecu, jer u novom odbijena djeca zlo i sporo rastu, da ij i zovu *mjesečarma.* Jedan put, kad sam bijo momčuļak, oćerao sam tovar žita u mlin u Bribišnicu. Bijaše onda u ńem za mlinara jedan stari, koi je sav svoj vijek provo u mlinije. Dognao sam ti ja s večera, još ne bijaše mjesec grano. To je bilo neđe u početku jeseni, suša bijaše ka' usred ļeta, mļeti se nije moglo neg na ustavu. Srećom ne bijaše preda mnom pomlijocâ, pa se obeseli', da ću brzo opremiti. Saso sam u koš, reko starome: „Puštaj mlin", a on mi reče: „Pričekaj dok mjesec grane, jer nema vode". Mislim se ja: šta mjesec ulazi u vodu, pa mu reko' šćeto neto: „Zar će ti mjesec dovesti vodu?" Onda taj stari mlinar ćapa me za ruku, pa vod vod na jarugu pred ustavu. Pomrčina je, trepeću zvijezde đekoja, ponijo uza se luč, pa mi uprije prstom u vodu na žlijebu: „Vidiš, kako se sporo voda nalijeva sad, a dovešću te, kad još do malo mjesec grane, pa 'š viđeti, kako će voda rupiti". — Vratišmo se u mlin i legošmo teke; poče se mjesec ukazivati boļe i boļe, a stari zapali luč, pa će sa mnom pred mlin. Čujem ja još idući, đe orca boļe voda; kad se nadvirišmo nad žlijeb, a to, braćo, rupila voda za trojstruko više neg prije, dok nije mjesec grano. Pušti stari ustavu, samļe' ja bogme u čas obe vreće, da nije trebalo ići ustavļati žlijeb, dok se napuni vode. Reko ja starome mlinaru: „Vaj, striče, čudna tebe pogađala!" — Onda će on meni: „E moj sinko, stari sam ja muštranac, dosta sam ja Božića u mlinije izijo i svega upantijo. Nego moj sinko, drugi put, i kad bude sušno, ne dolazi ob dan u mlin ni ob noć, kad nije mjeseca. Znaj, da sva vrela uzmiču oli stoe na mjeri u danu i ob noć na pomrčini bez mjeseca; a kad je mjesec ka' i dan, onda tako primiču kal da si ij nalijo; a vidijo si svojim očima".

(Uzduh.) Trže se edan iz te role ka' iza sna, pļunu među dlane te se pļesnu, pa će: „Ajde de! Svak je svoju, a i ja ću moju, da mi se ne reče, da sam jalov osta'. O svačem benavite, a od ariji niko ni côke, ali baš i ne znate, jer nijeste po putovije išli ni š ńom bìrali, a ja, braćo, mogu reći, da sam obiša' bunu i bunicu i vražiju g . . . cu, što idući u planinu za blagom, što ope' niz Kotar po prieteļije, što ope' kad bi me potreba nagnala i po gradovije.

Daklen mogu znati i poznati svaku ariju, kakva je za čoeka. A vi neki nijeste bili neg doklen goveda gonite, pa daļe i ne znate niti morete znati. Ali do arije je sve. Vidite li vi muškoga svijeta a gradskoga: naša cura, brate, kao da si je nadoijo, obrezi joj pûče ka' rumena jabuka, ne mari ništa, što ede koi put kruv suoparan. Ńe se u ovoj ka' i nas ariji dobro prima, valaj boļe neg gradske lacmanke, što piliće edu na svake uvrati; naše cure su po ariji i o' sebe 'nako crļene i gromorne, a lacmaske nečim se, kažu, da mažu, i posute nekakvijem brašnom kal da su u mlinu bile. Vidiš ti, moj brajko, u jutru, kad se digneš, kod nas sve meriši, rači se esti, odma, čim se digneš, izijo bi šiļega. To je sve po ariji. Ja kad se trevim okonačiti u gradu, šutradan vrti mi se svijest kal da sam pjan; drugu noć uzamanice mučno bi u ńem noćijo, a treću ne bi pak nikako, mora' bi se razboļeti. U ovoj našoj ariji i svijet je boļi, a u onoj gradskoj otrovna arija, otrovan i svijet".

Neki će: „Duše mi, brate, pravo kažeš. Svi mi, koi stoimo pri kršije, kod nas je arija druga, jer je naše sve krupnije, pa i stoka. Ko tu maglu kod nas viđa, a počimļući od Bribira i Ostrovice, pa niz brdo eto ti je i ciglo jutro, š česa niz brdo vavijek kad ideš, svijet je tavan i po greda' narasla panušina i pečurke, a kod nas ne. Šta ćeš ti, moj brate, kad niz brdo uvijek magle osviću, ļudi i čobani kod blaga onu magluštinu srču u se, u kojoj svake živine ima, zato su i Kotarci svi i kuļavi kal da su zbabni i nijedan nije dugovjek". Neki će: „Zašto u Kotaru najviše udovica ima a ļudi mru? Zato, đe oni spavaju po dvoru a arija vilovita, pa ij nešto iz ńe strijeļa. Žene s djecom im leže u kući, zato su zdrave i rumene, kroz krov ne mere ij prostrijeliti. Ta, moj brajko, ja sam lani bijo na piću doļe, pa mi kažu: da oni naprijeko umru, jer je mjesto vilovito, niz sav Kotar su kule i palaci bili starinski i čardaci turski, grebļa, đe se god makneš, i Bog zna, koliko je tu ļucke krvi proliveno, dok je Janković Stojan i Smiļanić Ilija živ bijo, pa Turke otalen trijebijo. Te brajko moj, ostao taj udes (ili Bog zna, što), pa koga god zaboli, ne leži više od tri čet'ri dana. Kad umre, na rebrije ka' talijer modri mu se, što ga je nešto prostrijelilo, odniklen, brate, neg iz arije. Ja dok sam bijo mlađi i skitao se, pa kad bi makar đe došao van svog sela na konak, ne bi ti ja ležao na dvoru neg u kući; jer će te prije devoračka arija prostrijeliti neg svoja". Neki će: „Nije ni tako, jä. Ja sam jednom u ladu pod guvnom ležao, bez da sam u Kotar išao oli u koi grad; tijo bijaše, brate, da si mogao svijeću nositi. Kad ču' kroza san neki vjetrić leden, pa

mlak i onda zgoļa vruć; taj vrući me zauši i probi, da ne znado o sebi. Počeše uza me isto ka' neki mravi gomiliti, a ja ti brže boļe uteko u kuću: prostrijeli me ka' prostrijeli. Kad, mo' junače, o čas do čas otekoše mi gubice i kapci od očiju, prepado se one boline. E ļudi, u onom vrućom vjetru moralo je nešto biti". — Nekoliko će ńi u glas: „Sreća, kad si ti i živ osta'. Da ti je bilo moguće vidjeti u onom vjetru, što 'e bilo, umijo bi nam kaz'ti. Ono nije pravo nagiļalo na te, nego te samo vjetar od ńeva zòra zaušijo, pa si se mora' okrastati". — Onda će on: „Jesam bogme sav se ojariča' (ogulijo)."

Neki će ope': „Bogme sreća, kad nijesi oslijepijo, jer ja znam takije arija kad zauše, da čoek za uvijek oćori, okrasta se, ošpice dobije i na ń pane smata (pomanita). Nego čim se taka arija opazi, brže boļe odma vaļa sve i oči zamotati, ako mo'š đe uteći pod krov, bježi; ako në, a ti pani potrbuš a okreni glavu suncu, tako će te preskočiti. Moj brajko, u ariji sve dolazi i na ļude se istresa. Jeseńska je arija najgora, puno bolesti u ńoj na svijet dođe; a najviše u to vrijeme rupi i maniti ogań, jer vidli su ga, đe pada. Pripovijedali su, da je u jednoj avliji šestero čeļadi ležalo, kad u zoru bijaše tijo, Bogo moj, i toplo, a iz arije kao proso neke svjetlice počeše padati. Đe će, kud će, te na samu onu čeļad. Šutradan jedva su se probudili, ali šta je korist od ńi. snašlo ij (pomanitali napolak), napalo neko bandańe na ńi, klisańe, da su ij morali pod naredbu čuvati, te srećom s molitvami i što čim jedva dođoše sebi. Zimna, brate, arija bi rek da je svukud jednaka, ona čini svakom pravo. Kad je ledeno, kažu, da je i u tikvi ledeno; ne gleda zima lisa gospodina, nego oće toplik, pa bijo i kožun na tebi. Preļeći i ļeti ima arije svake, u dolinami guši čoeka, a na brdije krijepi.[1]

---

[1] Ne bi špacki (gospoda) išla stati po selije ocijediti je ļeti na zdravļe, da znadu, da će ij tu arija ubiti. Da oće s nami da vavijek stoe, bili bi kapci ka' i mi, ali oni ne će da se s vlasima miješaju, neg kad ij narene potreba. Moja braćo, da ja vami pripovidim od gospodina jednog, kad sam š ńim putovao kroz planinu. To je bilo usred ļeta, gospodin je uzeo mene i mog paripa pod kiriju, mene je natora vavijek nositi zagrńač, pa bila makar koja doba godine. Taj gospodin ništa nije uza se ima' nego nekakvije karata, lumbrelu i na sebi ono robe ļetne tanke. Jaše on na mom paripu, ja idem pred ńim; ugrijalo, Bogo moj, da mi je aļina pro ramena, koju sam nosijo, bila dokońala. Zamoli ja gospodina, da bi je primijo na paripa preda se, a on ti se na me okosi: „Ja ti je ne ću, to je vlaško šukno, šmrdi, i puno je ušiju". — Ajde de, omičemo naprijed, još je daleko, đe on je na-

(Oblaci.) „E moj dragane, i oblak čini čudesa na ovom bijelom svijetu. Jednog jutra bijadija' ja u gaju kod goveda, a istom ti se namaće crn oblačak ka' dobra aļina, malo po malo spušti se u more, e ļudi, s brda gledam svêdno ka' i u čašu. A on kako se spuštijo u more, zadimi, a brate, more se vidi na dlaku, ben da je daleko 10—12 miļa. I, ļudi, viđo' šćeto, đe usrknu vodu, pa se učini kiša te začepi tuda blizu glavice. Mislim se sam u sebi: Bože moj, kako od majušnog oblačka učini se veliki, i taj veliki imadijaše neku silu. pa potegnu u şe morsku vodu, pa je raspršta što kuda".

Drugi će: „Jedne godine bijadoše Boduli u nas na piću o krsnom imenu (to teke, brate, pantim ka' kroz sito), pa kazivali su, kako je oblak jedan put tako usrkno u se silu mora lijepo iz dna, pa se onda letera' uza stranu za pô miļe puta te prolijo ono, što je usrkno. Poslije nekolika dana da su čobani tuda najavili blago, kad u strani kamen morski, brate, ka' osredńi kašunić. Dosjetiše se, da ga je oblak iz mora iznijo. Od neki dan počeše ga razbijati, kad on kako je bijo sedrast, u ńemu nađoše dva ugora debela ka'

---

kumijo. Došli smo kroz planinu, priškrba se i mrak, vedro ka' i caka. Tako tumarajući po ńegovu dešeńu zabasasmo: kriv on, ja ni zere; veļo, odma da ćemo izgubiti stazu, kojom smo došli, da se držimo gorńeg kraja, a on upro na dońi. Tako ti bogme zagiļasmo kroz gustoš, da nije vajde ni tamo ni amo, nego lezi, đe si da si. Zaludu je ļeto i vedro ka' i caka, ali arija planinska ob noć probada do ģigarica. Bogme ti se ja prevali' u šušań i zamota' u moju krasnu suknenu aļinu, paripa priveza', da pase, a tvoj ti gospodin metno lumbrelu pod pazuvo, pa doļi gore šeće i švikuće. Vidim ja, što je ńemu, zaludu se on čini junak, brije ga arija planinska sve uz dlaku, da mu je počo zub o zub šklokotati. A ja ništa, nego u sušńu puktim i debļam. E nije kud kamo, kažu, da potreba zakona nema, pa ti taj gospodin priđe se savijati oko mene veleći mi: „Dajde malo kabaniše". Reko mu ja: „A, šta će vami moja kabanica? ona je puna ušiju i smrdi, jer je vlaška". Onda će on: „Ma ne šmeta, bolan, ništa, daj ti meni ńe". Ajde, neka ga led nosi, učini' mu mjesto, leže uza me, pokri' ga ja i ušuška'; čujem ja, da on sav strijepi, ali se domalo i ugrija, pa zaspa ka' i zaklan. Spavam i ja boļe, vruće i meni odma. Tu smo drincali, dok god nije sunce ograjalo; ne će on da se diže, proslačalo mu se spavati pod mojom aļinom suknenom slađe neg pod svojim pamukom, jedva ti se nakanijo dignuti. Kad ćemo poći ća, najprije sâm lijepo smota aļinu mi, pa je vrže preda se na paripa. Pitam ga, eli čemu kabanica? — „Pošve dobra, da ne bude ńe, ja bi proša' šlabo!" I tako se uputimo naprijed". — Udariše u smi', koi su god tu ćutili, kako je mogla arija planinska nadrvati gospodina, pa đe je uteka' pod vlašku suknenu aļetinu.

ruka. I taj oblak da se zove pijavica. Da bi tako kapac bijo i brod usrknuti u se i odnijeti u ariju. Ali mornari čim ga spaze, pucaju u ń iz trombuna i pušaka, pa ga razbiju, da snage nema. Pa, čôče, i mi pucamo, kad vidimo, da će krupa, te je oćeramo".

„O moj brate, neko zna, a neko zja", ope' će neki. „Ta znate li vi, ļudi, onomadne (natrag nekoliko godina) kad mene zamal taki oblak ne diže u ariju, da ne lego' potrbuš te prijanu' uza zemļu. Oblak se navuče do po neba crn ka' môr, a iz ńega puše ka' iļadu bura, čupa, lomi, nosi. Ta znate li, da se nalazilo grančica od maslina, kažu, na međi bosanskoj?" — Neki će: „Ono je bijo *tarajilo*, što je i kuće orijo; ono je, moj dragoviću, bilo sa vražije strane. U nebesije pred onim šijunom vidla su se tri orla ka' tri ovna; oni su taj šijun i vodili, te kako je od mora počo činiti ȁru, tako je vavijek uz brdo dospijo, dok se god nije ubijo o planine. A moj brajko, crnoga oblaka vaļa se bojati ka' groma, niti poda ń ići na put, jer u ńemu svake ȁrtije imade, da čoeku more nauditi. Mornari kad spaze taki oblak, čuvaju ga se ka' groma i stoe u portu, đe su da su, ne puštaju se poda ń".[1] Vjere mi, ob noć on je i siromaški biļac, toplo je pod ńim te liš jeseni spavati na dvoru. I duše mi, brate, svaka oblačina i udi čoeku, jer se u ńemu krv miješa, neoran postane i ȁtuv kal da mu je neko ćaću ubijo. Oblačan dan — namrgođen čoek, i bolesniku svakome je gore na oblačnu vremenu, neg kad je vedro, jer na vedrini je svak veseo, i tica u gori i riba u vodi. Kad čoek putuje te se iznenada naoblači, svakoga neki stra uvati, jer iz oblaka padalo ȁto oli ne padalo, čoek sumńa; jer rijetko da će kade oblak ȁtrociti, da ne će svoju moć pokazati".

Ope' će neki: „Ta božja ti vjera, iz vedra neba nikog grom nije ubijo, ako nije iz oblaka. U oblaku je svako zlo sakriveno, oklen krupa pada na nas ako ne iz ńega? Sveti Ilija strijele sipļe na Irudicu. Ako je zao oblak, ope', vjere mi, ga žele pošteni i zli. Evo, brate, kako kiša iz vedra neba nikad nije udarila, daklen treba prije da se naoblači. A šta onda on vaļa o Jurjevoj i Petrovoj, kad kišu donese ļudma, pa svakog razveseli, zla i dobra, siromaka i bogatoga. A baš za pravo reći, bogataši i kamatari se ne vesele čudo oblaku, da im kišu donese, jer žito, što ga imadu po magazinije na odmet,

[1] Ope' će neki: „I ļeti najviše se pod ńim sprži ļetina; više puta navuče se na nebo on, pa iz ńega gore žeže neg da je sunce samo (što tome reku omorina; baš su pogodili, jer čoeka omori i umori).

onda, kad rodi novo, staro im prokuriti ne može, nego im ga izije mrvnica. Nego oni se vesele, kad nema oblaka ļeti, i još mole Boga za to. A šta 'š, brate, ne m'eš im ništa ni reći, svak Boga moli za svoju korist. Kako kamatari mole ga, da ne da oblaka za kišu, tako i mi gramzimo i molimo, da spušti on svoga oblaka, pa da iz ńega lijeva ka' ız kabla. Neko se veseli, kad oblak spušti se na zemļu, te ko 'e od zanata, on će što pritegnuti za se, te liš ko ima duge nokte. A moj brajko, koliko se blaga ukrade, kad magla od oblaka pane i začepi sve. Oblačna magla i ajducima u prve zemane punila bi torbe."

(Noć i pomrčina.) „Valaj ka' ste otparali svak svoju o svačem i o nekakvije štroļiga. i ja ću moju, da mi se ne reče, da sam zapređen. Vâs nijedan nije putovao ob noć, koliko ja, i svakog se stra napatijo. Moj brajko, dan je jedno, a noć je drugo. Od svega najgore se je ob noć odazivati, pa makar te ko zvao. To sam ja upantijo davno od pokojne matere (Bog joj prostijo, ona je na istini, a mi smo na laži), da se za obe oči nikom ob noć ne odazivļem Jesi li se prevarijo. pa odazvao, napako i u zo čes: nema te više, jer doisto ne'š izjesti drugog Božića; te ako si prevarijo Đurđa. ne ćeš Kate (t. j. produļio životom); ako i ne umreš, snaći će te (pomanitaćeš). Ta vidite li, braćo, ko je god sugranut (lud), da mu reku, da ga je *zovnulo iz noći*, jer svake vâde i utvare vrzlaju se ob noć, na putove izlaze i raskršća, pa priziru ti se i u kući, a kamo li ne će na dvoru. Ta znate li vi, da ne smije ni roba od prańa ostati ob noć na dvoru, da se suši? Mi u to muški ne ćabimo, ali ženske tuve dobro[1]. Ne vaļa da nikakva prôbuka omrkne na dvoru, jer bi je mogle *noćnice* otrovati i svašto na ńu nabaciti, pa potrebu poslije imaš od vračaricâ. Noć je puna zlije stvari, što se po svačem uvate, a kad robu zateku, onda za najviše se po ńoj vaļaju i oblače je na se. Pa, moj brajko, ne dadu matere za obe oči male djece na avliju iznositi, pa da je najviša ugriva, pri večeru ni ob noć sporadi

[1] Moj brajko, uprav sinoć to se trevilo. Juče kako je prala djetińu robu, priškrba se mrak, a ona zaboravila unijeti. Taman da će klasit večeru (stolicu je bila i metnula), a istom ti se pļesnu i reče: „Ajme meni! zaboravila sam robu unijeti; omrče mi na dvoru". Pa poleti na dvo'; najâ' ja na ńu: „Odnes' te vrag, kladi večeru, ta ne će lupež doći ukrasti je!" Dä, ne bi ńu niko ustavijo: osta stolica 'nako prazna, a ona ode po robu, donese je i malo što ne plače sama na se, đe je zaboravila.

noćnicâ da ne bi dijete prostrijelile. Od noći djecu vaļa čuvati ka' od groma".

Drugi će: „Duše mi, brate, noć ima neku snagu, da čoeka razmrtva. Nek si vas dan spava', ob noć si mramoran i nešto te bi rek da steže u grudije; ni žile u čoeku ne tuku ka' u danu. Ko putuje, mučno je noć uzimati na glavu, noć ubije čoeka svojim drijemom. Lupež je u noći veso, on kaže, da je ona iz raja izašla, i vele, da on vidi na najvišoj pomrčini isto ka' mi u danu, da nekako umrači oči. Tako i jest, on kad ide krasti na pomrčini, vidi, kuda će ući i šta isteže; starješina uǵa opaziti, izađe na dvo', on ne vidi nikog, a ńega dobro vidi lupež. Daklen oli mu pomaže vrag oli Bog, pomrčina neku moć lupežu da; da kroza ńu more viđeti". Neki će: „Bogme sam ja čuo od istije lupeža, đe pripovijedaju, koi su više ostareli kradući, da su oni ob noć lagani, kad idu krasti, ka' repušina, i bi rek da ij nešto nosi, sve kao da lete brzo idu, da ij noć ćera i uzdiže, da se u danu, sve da im je dopušteno, ne bi ontđe ispeli ni uvukli ka' ob noć, kad je pomrčina, i da duplu snagu imadu u noći, da su kapci junca na se zavrći, pa ga odnijeti, a da u danu ne mogu ni dobra ovna. Ob noć i po dva ovna za vrat metnu i pod ńima trču kao pod parom tûka, puta da će oni prevaliti duplo neg u danu. (Zato dok se moglo krasti na sva čet'ri vjetra, lupeži su vavijek po vas dan spavali, a ob noć u šišļagu). Neki dobivaju u noći duplu snagu i dva srca, a neko nema ni polak one, što je vavijek imao, a za srce mu se ne zna niti mu bije, kal da ga nije ni imao; jer ko želi noć, ona ga uzme na se i dae mu duplu snagu, a ko je mrzi i boi se je, toga ubija. Ima ednije, da ne smiju na dvo' još s večera izaći, a kamo li u ponoći; niti jedni oće da idu na put, nego kad pijevci zapjevaju treći, onda je već i zora, jer čim oni zapjevaju, svaka noćna utvara bježi u svoje leglo. Pa, brate, tako i Boduli rade: u veče mimo zdravu Mariju ne bi ni jednoga na dvoru vidijo za lijek; a tako ope' u jutru, dok ne zazvoni u zoru isto zdrava Marija, jer onda i vukodlaci ńevi vraćaju se u svoje grebove iz noćnog arlakańa".

(Noćni osjen.) Neki će: Mo' junače, da ti znaš, kako je meni jedan put bilo ob noć, kad sam s pića (krsnog imena) kući išao. Mjesečina sjae ka' i dan, a ja bijaše teke pripjan; zapjeva' sam iz svije ramena, da ječe brda i doline, i probudi' pse na sve strane od moga potakańa. Kad na jednom opazi' čoeka spore' sobom, e čini mi se, da je vini jä i kolik i ja. Zovem ga, a on muči; stojim,

pa gledam u ń, onda stane i on. Ima' sam uza se šibu (pušku od edne cijevi dugu) te potišti u ń, a on isto potišti u me. Pomisli' u sebi: ništa nije nego vrag, pa se počmem krstiti, a ja viđo', da se poče i on. Dvoumim u sebi: da je vrag, čoče, ne bi časnog krsta metao ļe na se, pa se teke uslobodi' i sjedo, kad sjede i on; digo se, diže se i on; pođo kući, sporeda mnom ide i on. Ko crńi, ko žalosnî! Prepado se ope'. Kad dođo blizo našeg varoša, opazi me moj garov (pas) te istrča preda me; spored ńim viđo i drugog psa, ali se osjeti', da je od *osjena*, te sam sebi reko: Vidi mene budale i ćuka, od čega jesam uru puta drktao od stra, ne bi ni žalijo, da bi o šta, neg o' svog osjena".

Drugi će: „Moj prieteļu, jednom meni je gore bilo. Išao sam nositi iz Lišana za Božić rakije, podranijo sam dobro, mjesec sjae ka' i dan, a neki vjetar potpuiva, bi rek da i nije grdan, ali meni na leđije čini se, Bože moj, da je velik, i zvoni ka' iz badńa. Bogme ti se ja prepado; još ima do zore da bi ura. Uša' sam u kuvin lišanski, pa se bojim ńevije vukodlaka; da sam u svom kršu i pustińi kal da bi bijo i kod kuće, jer naši ļudi se, brate, ne dižu. Kad ja ču, da to boļe meni na leđije svirli vjetar, bogme ti ja bjež da se bježi, a ono onda sve to više puše. Osim toga opazi' i ja ka' i ti čoeka još spore' sobom, pa se više prepado. Kasam i trčem, čoek sporeda mnom puše mi na leđije to više i oko ušiju, da ne m'eš stati, a ja ti brže boļe skido torbu sa sebe. Kad ono iz ńe sviri i ćurlika, gledam što 'e, kad kurva mi žena nije dobro bila začepila tikve, što sam je bijo ponijo po rakiju, te čep ispa' u torbu, a kako je bila povelika ogrļka, virila je teke na dvo' i tako je vjetar u ńu pirijo praznu i ćurlika' do mile voļe, da je zvonila ka' i trubaļika oli ka' da tučeš u novu tavu. Kad ja to razumjedo, edva dođo sebi. Koliko sam se bijo prepa', toliko sad poče' žaliti sam na se: vidi mene magarca, u ime čega sam se išao prepadati! Baš sam bijo želijo doimčati se žene, pa da me ispsuje do mile voļe, isto kao da bi me sita izļubila, jer sam miritao. Dosjeti' se kašńe, ono što je sporeda mnom drugi neko išao, da je bijo moj osjen, jer dođo do jednog stabla, pa mu viđo grane na ńemu, a grane opet od osjena na zemļi. Eto brate, da čoeka lako može noć ubiti vidno i nevidno, zato, brate, najboļe je u danu kuda štrandati (bazati), a ob noć počivati. Su koliko se čoek mora da rve stvari vidimije i nevidimije,

pa makar da mu se što dogodi javno ili tajno, reći će mu svak: dogodilo mu se iz noći, ili ubila ga noć.[1]

(Kopito od mazge.) „Ja, braćo, što znam, to ću kaz'ti; što visi nek otpada.“ Drugi će: „Ne daj ti, Bože, još toga, da ono, što u mene visi, da otpane“. Prvi će: „Bjež', bolan, o čem ti, o čem ja, ta ti bi rascijepijo dlaku na četvero; nego ka' smo počeli pripovijedati, pripovijedajmo“. Isti će: „Počmi ka' si počo; ti pluži, imaće ko oticati“. Onda onaj prvi će: „Duše mi sam čuo, đe kazuju, da je moguće od *mazge kopita* dati curi, da uza se nosi sašiveno u kanici, da ne bi nikad, dok to uza se ima, uvatila djeteta, da ne znam s kim momkom leže; jer da to ima neku silu, te da silu od momka odbija od cura.

(Vučija koža.) I čuo sam od jednog starog čoeka, te mi kaže, kad je on u mlada doba krao, te za oćerati pse o' sebe da bi opanke i oputu načinijo od *vučije kože*. Psi se vuka boe kao groma, a za ńegovu kožu lako zańuše i razbjegnu se kud koi. Tako da lupež lako može u svači tor ući ka' i u svoj.[2] — Neki će: „Bogme sam tako i ja čuo od ednog starog lupeža, koi je više pregna' końa i volova neg ima na glavi dlaka, da kad bi god u krađu išao, da ne bi psi na ń nikada, jer da bi od pasije kože oputu načinijo i na opanke metno, psi da bi zańušili za kožu svog druga te da na ń ne bi ćeli; a znaš, bolan, da vele, da pas pasu očiju ne vadi.

---

[1] O osjenu smo skoro divanili, na vedrini pram mjesecu kako je topal i kako svak bježi u ń, pa i pašče (a ko ne bi od zla bježao?). Svak može znati, ko je god provao, da je mjesec leden, kako smo o ńem i divanili, a da je osjen topal; ko ne vjeruje, neka kuša, onda će znati kaz'ti, ali boļe je i vjerovati neg ići pitati svojim telom.

[2] Ma da vi, ļudi, znate onomadne prdačine od moe magaradi u avliji. Došli gorńaci (Bošńaci) odlijevati u mene vino, rastovarili su końe i skinuli samare te ij metnuli pri zidu u avliji, a moe dvoe magaradi stade revļavina, da nikad ne patišu. Čudim se ja, koi im je vrag, što o čas do čas štukiću, a jarac gorńački jedan puka' o' smija, pa će mi kaz'ti, što je magaradije, pa mi reče: „Mo' junače! kad magare vuk nađe, ono ne zna ništa drugo neg revati, a vuku je ono od sve stoke na zemļi najdraže, pa prije neg će ga poesti, tri puta pro ńega đisne (skoči) tamo i amo, a ono vavijek reve. Pa, moj brajne, ođe vuka nema, ali moj samar je od vučije kože, pa su tvoja magarad zańušila za ńegovu kožu, isto ka' da je on, i misle, da je ođe blizo. Zato eto revu, jer vučija koža ima snagu, da i pse oćera, kad čuju za ńu“. Cim gorńak to meni reče, a ja otvori vrata, a magarad atakir uigar kud koe, i sve se obziru, i prestaše revati. Pogodi gorńak ka' pogodi“.

(Štenad.) I onaj mi je isti stari lupež kazivao, da bi on vidijo na najvišoj pomrčini isto ka' i u danu. Pitam ga ja: kako? On meni reče, da je to lako; kad će se kuja oršteniti, onda svoje podlogače iz opanaka metnu se pod kuju i pod štenad da stoe, dok god štenad ne progledaju, i onda ij metni u opanke i oni ti dadu moć, da vidiš u noći svêdno ka' pašče".

(Zmija.) Umukoše svi, a istom će ti jedan iz te role: „Ǵaba to sve, što ko more o' čega dobiti snagu, ali da vam ja kažem, što je meni moj đed, dok sam bijo klapčić, jednom pripovijeda'. Pantim ka' da je juče bilo. Veli mi, da je ńemu još ńegov đed pripovijeda', da je jednom ńemu došao neki špacko, poput česova mjerača, da neke karte uza se nosi, i da mu je taj rekao, ko bi š ńim mogao otići u Velebit, da će ga on dobro platiti. On da mu je rekao: „Bogme ja ću". Špacku bijaše drago i odoše. Ļeti je bilo; u dan i po dođoše usred Velebita, a špacko izvadi nekakvu sviralicu (pištak) te okruži okolo ńi dvaju ka' jedno malo guvance, te stadoše usred toga. Onda špacko poče u sviralicu piščukati, a istom ti, mo' junače, počeše se zmije surńati, da ij je bilo došlo Bog zna koliko. Reče špacko svomu vođu: „Ti ne boj se i stoj s mirom". Zmije metnuše glave na obruč okolo ńi dvaju; onda on zakala pipati po ńima te izabra dvije te ij zakla, pa će š ńima u torbak. Zaćurlika ope' u sviralicu, a one kud koja odoše. Pođoše i ńi dva daļe te daļe, dođoše na neku stazu; špacko ope' sviralicom učini poveće guvno, stadoše oba u srijedu, reče svom vođu: „Ti ne boj se", i zakala opet piščukati, ali zmija dva puta doplaza se više neg prije, zakala po ńima ope' pipati, izabra ope' dvije te ij zakla, pa š ńima u torbak. Zaćurlika u sviralu, a one kud koja. Pođoše ńi dva ope' naprijed kroz neke vrleti i peštere; kad su došli u jednu dražicu, učini špacko sviralicom guvno za tri puta više neg ona prije dva prva, stadoše u srijedu, zapiščuka, ali eto, brate, zmija, bi rek od svega svijeta da se tu skupļaju, i dvije dođoše duge i debele ka' dva telegrava. Reče ope' svom vođu, da se ne prepada ništa, pa onda zakala okolo guvna ope' pipati, izabra dvije, zakla ij, pa će š ńima ka' i s prvijem u torbak. Zapiščuka u sviralicu, odsurńaše se kud koja, a one dvije velike ostaše, nikud se ne miču. Zapovidi on vođu: „Otidide ti tamo". On ode, a špacko s onijem dvema razgovara se svêdno ka' ja sad s vami. Kad se izdivanijo, dođe, pa će onda izaći iz planine. Kad su došli na neku ravnicu, zapovidi špacko, da naloži vatru. Bi vatra gotova, a on izvadi sve te zmije, pa ij

očisti i izreza na bokuniće, izvadi pińatu iz torbaka, metnu ij variti, pokri pińatu pločicom, pa ode leći. Kad se naspava, pita vođa: „Je li gotovo?“ Veli mu on: „Bogme ja ne znam“. Diže se špacko te okuša i reče: „Nije još, podjaruj“. Leže ope' spavati; kad se naspava, pita: „Je li gotovo?“ Veli vođ: „Bogme ja ne znam“. Kuša on ope', pa reče· „Nije još; podjaruj“. te će ope' leći. Umi ovi u sebi: valaj kad ńemu ništa o dva puta, što je kušao, ne će biti ļe ništa ni meni o trećeg, te zavati žlicom zeru čorbe. Čim proždro, čue i razumije, što svaka tica divani i što svaka travka sama divani, od koe je bolesti ļekarija. U te mjere probudi se i špacko, pita: „Je li više gotovo?“ Reče ovaj: „Bogme ja ne znam“. Okuša špacko, pa reče: „Gotovo je“. Prekrstijo je tu na ledini noge te je to použina'. Pošli su otalen kući, treviše curu da jaše na kobili i za ńom ždrijebe kaseļi i rže; kobila i ona rže, ali ovaj razumije ka' špacko, što god ona divani, pa kako za ńom žd·ijebe vrišti, đe mu mater brzo ide, a ona ńemu odgovara: „Šta ti je? Meni nije teško, što čet'ri srca nosim, a tebi est, što nemaš neg edno“. Govori ždrijebe: „Kakva su te čet'ri srca snašla?“ Kobila ńemu odgovara: „Čet'ri čet'ri, i uprav čet'ri; eli edno moje, drugo u moga ždrebeta, s koim sam suždrebna; cura na meni jaše kuļava i ona ima dva srca, daklen esu li to čet'ri?“ — Ajde opučuju put brzo, bi rek da ij nešto nosi, kakvu su snagu i moć dobili. Rupiše među neke bare i livade, đe svake trave na svijetu ima i svaka progovara, od koe je bolesti lijek, a jedna između ńi zavika: „Ja sam ļekarija od g . . . . e!“ Onda se toga špacka vođ (a moj šukunđed) nasmija, kad ču, a taj špacko reče: „A šta se smiješ?“ — „Bogme ništa“. — Onda špacko izvadi nešto iz ǵepa, pa ga prokriži po čelu, te onda zaboravi sve, što je zna' i razumijeva', i sva ona snaga š ńega uteče, koju je prije ima', te postade ka' i drugi čoek, što je bijo i prije“.

Svi će onda u jedno grlo: „Valimo te, Bože! Čuli smo mi davno, da je zmiju izjesti, da bi svašto zna'“. Pa će neki sâm: „Ma moj brajko, svijet što god divani, oli je nešto bilo oli će biti; a od zmija ima puno pripovijedaka, ali ja ću kaz'ti, što znam. Kaziva' mi je pokojni stric, da je od nekog čuo u Bukovici pripovijedati, kako za tri jutra na struzi u jari po ovan mrtav bi osvita', ni rane ni bolesti nego na zdravo krepaj. A nije moguće, nešto ńi iz zida strijeļa. Stave se na špiju; kad su u jutru razlučivali blago, nagone na strugu, a istom ti zvonar pade. Gledaju, što mu bi, kad spužalina skače u vis, ovan je već mrtav. Gledaju spužalinu, kad u ńoj *zmijina glava.* Kako je neko neđe ubijo, telo joj se raspalo oli pre-

bjeno ostalo i otrglo se od glave, a glava trevila naći praznu spužalini i zarasla u ńoj, i ļudi da su gleli, da je šćeto glava obrasla u spužalini kal da je nikla iz ńe. I ta ļuta ļutica sa samom glavom ujedala je ovnove, te čim bi kôga cvoknula, odma bi crka'. A Bože te sačuvaj rańave zmije te liš tê, koja je po čudestvu ostala i tako živila".

Neki će: „Duše mi sam ja vidijo, đe zmija stoji na repu navr' gromile i zinula, a tica odneklen let let, pa ńoj top sama u čeļusti. To nije laž, nego sam moim očima vidijo". A jedan će: „To je ona ńu pritegla, mo' junače. I ja sam ednom vidijo, kako ona mudro živi. Šaruļa, brate, žestoka, sve po ńoj kruščice, pa se izvalila nauznak ka' da je krepala; ozdo po trbusu nekako na drugi mod šargasta. Znala je *tice maniti:* bjeloguzi sve trču na ńu čuditi joj se ka' na ćuka, samo đe je šarena i bijela; tice oko ńe ćî ćî, a zmija na jedan put ćap, pa ti se zamota oko ńe, pa š ńom u se. E ļudi, svačem je Bog dao mudrost, eto pa i ńoj; ona je apošto tako izvratila se nauznak, da joj se manite tice čude, pa koja joj se približi, a ona š ńom u ćûlu, to joj je tako dodato da žive.

Pa mi je isto jedan iz Bukovice pripovijedao, da je u ńega bila krava otelila se, kad svako podne stani je rika te uteci i zaštrkļaj se niz poļe, pa u ogredu. Do nekoliko eto ti je iz ogrede posata; kukavo tele joj miče za ńom, a ona u ń ne ćabi ka' ni vrbilo u Božić. Bogme tele veščaj i veščaj, krepa najkašńe, te tako ona svaki dan na podne uteci niz poļe, pa u ogredu. Kaziva', da je to, i jednom gorńaku, a on mu reče: „Duše mi se namečijo sati je *kravosać*" (zmija velika i ka' ražań). Nikako nego da zasiju u ogredu prije neg će ona doći, pa će viđeti, šta se radi. Bogme skupi se pe' šest ńi iz kuće s puškami; odu u ogredu na prijetoč i zasiju, a istom ti stade nešta mikańe iz jame neke, isto ka' poput teleta na taj tipar, stade ope' i krave ozgo rika niz poļe i trka, te jedno drugom odgovara. Doleti kravetina u čas, a moj brate, izvuče se zmijurina iz jametine ka' mišica debela, a dugačka vrag zna koliko; prilazi krava a prilazi zmijurina, kad se sastaše, ližu se, pa se lijepo omota oko stražńije nogu kravi zmija, te ala da se sê; i promjeńiva sisu, čas ednu čas drugu; i cukti slađe neg tele. Ćedoše pucati, ali se pobojaše, da će ubiti kravu. Tako ne šćaše, dok je god nije opremijo, nadu se i nali od varenike ka' noga, ne m'eš o' stra da gledaš u ń. Kad mu bi dosta, on se lijepo odmota, pa se izvali na ledinu. Krava od ńeg učini mâ, a ńi šest iz šest pušaka odapeše u jedan dim u ń. — Kako ga je šinulo olovo, šiba iz ńega

varenika na mlazove ka' uzice tamo i amo, ali dok je krepa', oćelo se posla. I šta li ga je on o' sebe činijo. đisa' je u nebo 'nako za vruće rane, lomijo je oko sebe, vaļa' je grede i omotava' se oko ńi, dok ga nije više sapelo i krv mu izašla. Eto moj brajko, kako ta zmija živi, pa pravo svijet ima, što je zove kravoscom, jer eto krave sê. Čim su muškići kazali to kod kuće, stade koļupovina ženskije, zavikaše: „Goni, goni dušmanicu našu s očiju, da nas ne truje!“ Tako da su je poslije uranili i prodali Arbanosma“.[1]

(Zmijski car.) „Moj prieteļu, davno se divani, da kravosac sê krave; on je najviši od ostalije ovda zmija do *cara*. Ńemu zmije odlaze i dolaze, i svaka svoje ime imade: najļuća je Manda i Marija. Car im stoji u Promini kod Goluba kamena. Ali on ima i u Velebitu, pa ađunto i evo kod nas u Gošiću, tu su ga edne godine vidli više jame, đe stoi, i okreno kroza žito, koe je bilo za žetvu. Onom, ko ga je vidijo, nijesu ćeli vjerovati, dok nijesu išli gleti trag, kuda je prošao. Kad, brate, kuda se surńao, sve žito satrveno i razdijeļeno kao da si vuka' prļ kroza ń. Iša' je sav varoš to gleti ńegovo trlo. Ne da se on svakom gleti, a ima ij, koi bi ga vidli, da bi crkli o' stra. On na svetoga Đurđa vavijek zapjeva i izađe na sunce pred jamu makar malo. Debo je ka' čoek u pasu, bijel ka' snijeg; na glavi ima krunu ka' najviša peka, koja se sjae ka' dvanajst sunaca. Onoga cara nema, koi bi ńu moga' platiti, da mu je ko donese. Lako bi ga moga' izmamiti iz jame samo na svetog Đurđa, ko znade. Ima *zmijara* još, koji bi š ńim znali divaniti. Zmijar ne bi na ń kindisavao sporad krune, jer bi ga poslije zmije svega izjele; a oni, ko bi moga' i kome poslije ne bi zmije ništa, jer ga ne poznadu, taj ne će niko da se usuđiva ići.[2]

---

[1] Zmijami se zna ńevo delvetovańe: do Gospe male zna im se stańe, da odlaze u zemļu. Koja ostane, ta se ispne na drvo, pa tu čeka ka' usiđelica i zatjecalica, da koga uije, da je ko ubije oli da sama krepa. — Ja sam lani lega' pod rastić, kad se probudi', a to zmija više mene savila se oko jednog ogranka i izverugala se, da ti, brate, ne umijem kaz'ti; debela bijaše ka' ruka za šake, a duga dobričak. Učini ti ja mâ, kad ńu ušpija, pa ti nakupi greda te ala da se tuče u ńu, ali ona nit se miče nit pomiče. Osjeti se ja, da je ono ona, što se zatekla koga ujesti, da će biti ubjena oli da će sama krepati ka' i jest, te usjeko štapinu, gurnu' u ńu, a ona se sva zdrobi u mrve. Biće da je još lańska, pa se 'nako očavedala.

[2] Neki Uzelac Jovan iz Brguda bijo je *zmijar*. On je zna' svakoj ime kaz'ti, pa i koja bi čoeka ujela, te je govorijo, da š ńim oće da

(Pripovijedaju o zmijskom caru:) Bila tri brata, mlađi reče: „Braćo, ja ću se odijeliti, dajte mi moj parat, pa ću ići pro svijeta“. Dadoše mu braća trista vijorina, a on onda torbu na leđa, štap u ruke, noge poda se, pa ovda mi je put pro bijelog svijeta. Kad je došao u edno selo, zateče jednu staru babetinu, đe bije mačku. Onda on reče: „Ne, stara, za Boga, što to radiš? Ne ubijaj nego mi je prodaj“. Stara reče: „A ti evo na ti je, šta 'š mi dati?“ On veli: „Evo ti za ńu sto vijorina“. Uze stara, a on metnu mačku u ńedra, da joj glava viri vanka. Ajdeš tako ajdeš pro svijeta, kad trevi jednog staroga, đe psa bije; najâ' ovaj na ń: „Ne, stari, što to radiš, šta ti pas čini? Daj mi ga prodaj“. Stari mu reče: „Koga će ti vraga staro pašče?“ — „Ne brini se ti, samo mi ga daj, ja ću ti dati za ń sto vijorina“. Dade stari, edva dočeka. Povede taj uza se i psa, mačku izvadijo iz ńedara, pa za ńim ide s psom zaedno. Nagiļaše na ednog čoeka, đe zagrađiva zid dračom, pa podiže ploču metnuti je na zid, kad pod ńom zmija; zakala zmija bježati, a on dá će za ńom ubiti je. Reče ovaj: „Ne ubijaj je, po Bogu brate, nego mi je prodaj, evo ti za ńu sto vijorina“. Reče on: „Oću, daj amo“. Dade mu ovaj sto tvrdije vijorina, a on zmiju uze i š ńom ode.

Kad je odmašijo, veli mu zmija: „Ovda nosi me, kud ti ja glavom uprem, tako ćeš me donijeti do jame, đe nam car stoi. Ja ću ńemu kazati, da si ti meni glavu otkupijo; ti se ńega ništa ne prepadaj, što je on strašan i velik. On će tebe pitati, šta pitaš, što si meni glavu otkupijo? Ti ńemu reci, da ne 'š ništa nego s devetoga ńegova traka prsten. On ti ga ne će ćeti dati, a ti svakako sprcaj. Kad ti ga dade, čuvaj ga dobro, te što god š ńim zaumiš, zapovidi, odma će se stvoriti pred tobom“. — Upamti on to dobro. Tako divaneći i dođoše blizo jame zmijske. Reče mu ona: „Sad me pušti“. Izvadi je on iz

pođu sigurije dvanajest ļudi, oboružatije nožma, šibami i kuburami pod ajdučku, da bi ga išao izmamiti iz te jame, pa da bi ga lako moga' ubiti i š ńega krunu skinuti. Ali, brate, nijedan se ne nađe, da bi išao kindisati; svakom je do svoe kože, znaš, da su rekli: ko je god novi, svak sebi voli; tako je i ostalo.

To, brate, nije laž. Ja sam moim očima vidijo, đe zmijar dozivļe zmije i dođoše mu na ńegov švîk, i toga zmijara vidijo sam, đe je najžešću šaruļu (na glavi joj šiļak) metno sebi oko vrata i dvije u ńedra. Da on nešto ne zna o ńima, ne bi to od ńi ni radijo. Malo kad taj da zmiju uza se nema, i pod kapom on ńi drži. Koja se god đe ubije, on joj zna ime i žalosti se za ńom i ide psovati onog, zašto je ubija, kad mu ništa ne čini, jer da je Bog ńu stvorijo ka' i drugu stoku, da je grôta ubijati; prije će vavijek onog koja uesti, koi ubija, jer one znadu, ko im je neprieteļ. Oni, koi ubija, na san mu često dolaze i koļu ga. Puno svijeta ima, da je ne bi nikako ubilo, jer onda za godinu dana nema u kući napretka. Ta to se još od starine pripovijeda, kad ideš na put za koim poslom, pa te ona srete oli pređe put, nadaj se, da će ti ispasti za rukom, za čim si poša'. Ona je sretna, samo miruj u ńu.

ńedara, opuči ona pred ńim, a on za ńom: uđe ona u jamu, a on stade pokraj ńe. Stoj i čekaj za dugo, kad eto se promaļa ńev car, debo ka' rastić, bijel ka' snijeg, na glavi mu kruna ka' kuba od kotla, da bi se sav svijet od ńe mogo sjati, te toga zakala pitati: „Šta oćeš, pobro, što si moga' soldata otkupijo o' smrti?“ Ovaj mu reče: „Daćeš mi, kruno svijetla, tvoj prsten s devetoga traka“. Reče car ńemu: „To, moj dragi, nije moguće; pitaj šta drugo; o'š li zlata, o'š li srebra, oćeš li blaga na tovare, daću ti“. Reče ovaj: „Ne ću, care, ništa toga; na svemu ti vala; nego to, što pitam“. Reče car: „A ti onda zini“. Zinu on, a car tresnu sobom, vrci prsten i na ńemu dragi kamen s devetoga ńegova traka, te ńemu upade pod jezik. Zavali on caru i pokloni mu se te ovda mi je put.

Kad bijaše odmašijo dobro, reče on prstenu, da mu stvori bogato odijelo. Kad se priškrba noć, eto ti ńem odijela ka' na serdaru. Kad se obuka', reče prstene(!): „Ja sam gladan“. Odma stvori se bogati sto i na ńem svakojake manđe. Kad je već blagovao, reče prstene: „Ja bi išao u taj i taj grad“. Ali se stvori karoca i końi ka' vile te odleće u onaj grad, đe je odumijo. Kad je došao, reče prstene: „Rada bi imati dvorove ka' car od ovog grada“. Sve je to noć još, kad osvanuše dvori i palaci isto ka' i ju cara. Šeće on po ńima, pa edan po jedan, te naumi, da će prositi carsku ćer od tog grada. Ode caru, pa mu tako reče. Veli mu car: „Moj dragi, ona je izprošena za ednog mog vijetńaka; ali ipak ja ću ti je dati, ako napraviš do u jutru testu od suvoga zlata iz tvoga dvora u moj, kako možemo jedan drugom dolaziti i odlaziti“. Obeta on, da oće. Čim se je ugledalo prozorje, zasvijetli i zlatna testa. Nije kud kamo, carska se ne pobija riječ, nego on ńemu pokloni svoju jedinicu. Kad je za ń došla, bila je vesela i lijepa, da je se ne bi nagledao za tri bijela dana, i omiļe tako lijepa svome đuvegiji. Zaludu je ona carska ćer, koja je svega u tom dvoru, đe je došla, imala, ali je bila rada znati svašto, što se god na svijetu tajno i javno radi. Vidi ona svoga muža sretna i da ide svaki dan napretku, pa ga poče bantovati, da joj kaže, ko ńemu tu moć dava, da on, što god zaumi, da mu se ono stvara? Ne će on da kaže nikako, a ona dan i noć udri kustolomi, i više mu petne žile potkopala pitajući ga, da joj kaže. Najkašńe viđe on, da je se ne more otresti, kaže joj, da ima prsten i u ńemu dragi kamen, što mu ga je zmijski car darovao, i da on š ńim što god zaželi, to dobije. Pita ona, đe ti je? a on zinu i veli: „Evo ga pod jezikom“. Čim ona ga viđe, zakala se uńigavati, žensko ka' žensko, da joj ga dade, da će ga ona tvrđe držati pod svojim jezikom neg on. Koga će vraga da uradi, nego joj ga dade, a ona šutradan k večeru zapoviđe: „Prstene, prenesi ove dvorove preko devet kraļevina u deseto carstvo; ovoga muža ostavi, a onoga ponesi i mene, koga ti ja dovedem“. Čim se noć priškrbala, oseliše dvori, oseli ona i ńezin prvi, što je bijo isprosijo, carev vijetńak.

Osta ovaj pod vedrim nebom, š ńime pas osta i mačka. Pa veli mačka psu: „Ajmo tražiti našu gospodaricu“. Reče pas: „Ajmo dè“.

Poslije nekog zemana prispješe te ģidimice uđoše u dvore svoje gospodarice. Pozna ij ona, pa reče: „Evo moje mačke i moga psa“. Zakala ij milovati i bacati im esti, da se pripitome, i tako obikoše i pripitomiše se. Jedne večeri ta mačka uvati miša kusasta, stade ga piska, a ona ńemu reče: „Ne boj se, puštiću te, ako ćeš me poslušati, što ti zapovidim“. Reče on: „Oću, što god budem mogao“. Onda ńemu mačka reče: „Ajde uđi noćes u komoru moe gospodarice, đe spava, pa joj se popišaj u usta; ńoj će se stužiti kroza san, pa će početi pļuvati; gledaj ono, što ispļune, pa mi donesi“. Obeta on, da će to sve biti gotovo. Kad bijaše oko ponoći, došmiga miš u komoru, gospodaricu nađe, đe je zaspala i zinula, a on lijepo joj se popiša u usta; ujede je pišaća mišija, pa kroza san poče rkati i pļuvati kal da bļuje; a miš je stajao atento na pļuvaču ńezinu, te kako ona ispod jezika prsten neote je ispļuvala, ugrabi ga miš te nôs nôs, pa mački na! Obeseli se mačka te reče psu: „Ajmo sad tražiti našeg starog gospodara“. „Ajmo dè!“ Uputiše se preko brda i dolina te dođoše do mora. Reče pas ńoj: „Daj ti meni prsten, ja ću ga boļe sačuvati plivajući neg ti, u mene su prostranije žvale“. Dade ga mačka ńemu. Kad su bili na pučini, plivajući psina susta, od umora isplazi jezičinu ka' dlan, prsten se izmakne te potone u dubanac. Kad preplivali na kraj, pita mačka: „Daj prsten“. Položijo se i potočijo pas, vidi mačka, da ga nema i da ga je smeo u vodi, te skoči na ń i uvati mu se čampragami oko gubice, te udri da se pļeska i čeprļa, da mu je svu gubicu i nos isparala i iskrvavila. Poslije neg mu je dala taku paštekulu, stane kod mora štuva i žalosna, a najviše i gladna. Rupiše odneklen ribari, čuše, đe mačka ńauče i da se prenemogla od ļute glace, pa reče edan: „Ajmo joj baciti jednu ribicu“. Rekoše i ostali: „Ajmo dè“. Baciše joj, odoše oni ća, čušļa ona ribicu, kad u ńoj prsten onaj ńezina gospodara, što ga je pas izgubijo. Obeseli se, pa reče psu: „Evo, stara vâdo i paščetino, ope' prstena u mene; ajmo tražiti našeg gospodara“.

Pođoše i dođoše u onaj grad, đe im je ostao gospodar, tražili su ga i tražili zadugo, jedva ga nađoše: kad on lega' po' zid prama suncu i po sebi bira uši, jer bijaše spa' u veliku potrebu. Reče ńemu mačka: „Evo nas, gospodaru, i evo ti tvoj prsten nosimo; ne boj se više nikakve potrebe“. Obeseli se gospodar jadni ka' da se je iznova rodijo, metnu prsten odma pod jezik i zapovidi mu, da oni dvori, što mu ij je žena prenijela preko devet kraļevina do u deseto carstvo, da se imaju povratiti noćes i u ńima žena mu i onaj, što je preoteo. Pak onda zapovidi prstenu, da mu odijelo dođe serdarsko ka' i prije i bogati sto, da je gladan. Čim se unoćalo, sve mu se to stvori; zapovijeda on u svoije dvorovije ka' i prije. Kad svanulo, šaļe ulaka caru svome đedu, da napravi dvoja vješala, jedna za svoju ćer, a druga za ńegova vijetńaka, što mu je ženu premamijo. Car to ne ćede da ispuńava, a ovaj mu poruči ope', ako ga ne će poslušati, da će š ńim i š ńegovom vojskom sâm bojak biti. Car pristane na boj, izrene na poļe silnu svoju vojsku, a ovaj sam na susret izađe i stvori prstenom krupu od samije tvrdije talijera krstaša. Da ne uteče vojska, svu bi

mu je pobijo srebrenim taļerma kao gromom iz arije. Onda car videći, da nije vajde s jačijem megdan dijeliti, pokloni mu se i reče mu: „Budi voļa tvoja“. Onda ovaj odma čini smaknuti carevu ćer, a svoju ženu, što mu je učinila nevjeru, i onoga š ńom, što se je na ń navrgao, te zakala sam u tom gradu carovati, da se oglasijo na sva čet'ri kraja svijeta. da je živ sad i da mu niko nauditi ne more. I sad što god zaumi, to preda ń dođe, i svi cari drkću od ńega i stoe pred ńim s kapom u ruci.

(Ćuk.) „Ćuk ima neku svoju silu. To je bilo lani kod kuće štadijerove kod teste. Tu kako ima gnijezda od lastavice ispod krova na duzine, a jednog jutra odneklen vrag donese ćuka te let let, pa će se objesiti na gnijezdo jedno. Spaziše to lastavice, pa zakalaše cvrčati, da ij se stvori uma trista; okupiše ćuka, pušti se od gnijezda, pa poleće, a one za ńim a neke pred ńim ka' oblak. Zamakoše cvrčeći, da nijesi mogao okom spaziti ij. Kukavi ćuk ćedijaše pasti u grede đe tu blizo, a one nikako ne dadoše. Eto su se domalo i povratile, pa ono gnijezdo, na koe je on bijo pao, razvališe i raskomadaše u minut, porazbijaše u ńem jaja, i odma saviše drugo, koliko bi lulu duvana popalijo. E one su čitavo znale, da je on neèto ńevom gnijezdu uradijo i nekom silom svojom otrovao. Eto da živine više poznadu, u čem sila, snaga i zgoda leži neg mi ļudi“.[1]

(Koje se životińe ne smiju ubijati.) „Bogme, brate, i *lasica* je sretna; miruj u ńu; ako li si je taka', vjere mi će ti se osvetiti. Đe se lasica nameči u kuću, tu je sreća, i ne boj se, da će ti miši dodijati“.[2]

---

[1] Ćuka sasvim što ne vaļa esti ođe kod nas rišćana, eli đe pa' ob noć oko kuće na stablo, pa zaćuka', diže se iz kreveta makar da ga ko prvi čue, te se vrgne u ń iz puške. Pa je pusto on nesretan: okreni pušku napako mimo ń, ubićeš ga; jer đe gol vâda pada, pa zaćuka, tu će nabrzo mrtac. Pa ga niko ne želi čuti, makar i dobre glase donosijo, jer ga je svijet upantijo, da za napako sluti, svêdno ka' i kad pas zavije.

[2] Olomlani Milica Jakovļevića okupila gredami lasicu i svatila je, a ona istog dana ńoj ušla u kolijevku i načela joj na pe' šest mjesta dijete. Da ne budu opazili, šta dijete kmeči, ko zna, šta bi ona uradila. Tako da je nekakav devorac tuda prolazijo, pa mu se ona tužila, on ńoj da je rekao: „Biće si joj što radila?“ „Bogme“, veli, „esam je purlila gredami, jer mi je troe piladi odnijela ispod kvočke“. On ńoj da je rekao: „Eto vidiš, da ona ne bi tebi na dijete laburdala, da joj ti nijesi prije zapaprila. Bogme sreća, kad ti ga nije zadavila; ne žali ti pilića, neg ij nosi, a miruj u ńu. Ne znaš ti, moja draga snašo, da tako jedan u nas kad je orao, ona odneklen nosila svoje štenčiće, če-

tvero ńi, pa joj se uvatile za sise, a ona trče pro oraća ka' i zec. Biće da ij je prenašala nekud na boļu poštu, a onaj, što je gonijo vole, zamane badom na ńu, — ne svati je. Šta će ona uraditi? Kako su imali kablić uza se mlijeka, a ona ti lijepo uvuče se u torbe, nađe kablić, otklopi ga i izbļuje se u mlijeko. Kad su bili počeli užinati, kladu u zjelu mlijeko, kad ono pomodrelo ka' čivit. Čude se, što je to, okusi ga edan, a ono, brate, ka' sičen, te mu se opuči bļuvati. Daj ti pogađaj, ko je otrova' mlijeko? Bogme se nekako dosjetiše: ništa nego lasica ga otrovala, jer pade jednom od tije na um, kako je lasica sude u kući i zjele potrovala, kad joj je prekratijo da zmijom megdan dijeli. Zato, moja draga snašo, za žive oči miruj u ńu!" — Bogme ti poslije Mîka Jakovļevića ne dira u lasicu, nego je dva tri puta mitila, kad bi je vid'la, i vrigala joj jaja na maslu, te bi isklala na bokun rbine te iznosila preda ńu. Kad je jednom u kući vid'la, da oda iz zida u zid, govorila joj: „Lajo moja, eto tebi vriganije jaja, nemoj ti meni, rôdo moja, pilića odnositi, ne ću ja tebe više plašiti ni gonati; zaklińem te svetim Đurđom, moim krsnim imenom, da mi miruješ u dijete!" I tako lasica o' tog puta miruje joj u piliće i u dijete, pa se vali po selu, da je podmitila. Najboļe je, kad se lasica vidi, osim što djeca viču u jedno grlo, ma da i ļudi zaintače reći: „Lajo li lajo, prijete ti miši, da će ti odgristi uši; to ti poručuju po nami. Rašćeraj ij, molimo te!" Zato se na svijetu najmańe lasice ubijaju.

Ni *žaba* se ne ubija za obe oči ona, što stoi u kući ispod vodnice, jer se onda ne da mlijeko ukiseliti. Bogme brate, u mojoj kući sve oda ona oko vodnice, ma niko ne dira u ńu. Otkad se počelo svašto biti, odunda nam i jest napako. Ta ļudi kazuju, da se ni *zec* u neke zemane nije tuka', jer da ima glavu mačiju, uši magareće, a noge paščeće. Onda neki da su ga počeli ubijati i vatati u gvožđa, đe ima rep kozî, zato da se more esti, ali ipak svaki oni lovac, ko ij pro više tuče, ne će mu izdobreti, a najviše ne da mu se u djeci; oli mu mru nejaka oli budu magańata i nedotr(!)pavna (sumanita).

Goluba je grôta ubiti; on je blagosoven. — *Guštaricu* isto je grôta ubiti, jer ne čini nikom štete nikakve. Ko je ubija, taj se okrasta sav. — *Lastavicu* i *kukavicu* ope' je najgrotnije i plašiti, a kamo li ubiti, jer kažu, da su to bile dvije sestre Lazarove, da im je brat bijo umro, tako da su srele Krista, kad je po zemļi išao, te plakale pred ńim, da im jedinca brata digne. Kristos da je uslišao ńevu molbu i digao im brata, koi je opet poslije umro. A kad čoek umire, kažu, da grku smrtnu čašu ispija, pa Lazar sporad sestara da je ispijo i drugu smrtnu čašu; kad je drugi put umira', zato da ij je proklo, da kako su za ńim kukale, kad je prvi put umro, tako

da kukaju do sudńega danka. — Poslije toga da su bila tri sunca na nebesije, pa zmija da je dva ispila, a treće da je lastavica sakrila pod svoe krilo. Ona dva slijepa sunca, što se ukazuju i vide na nebu koi put, to su ona, što su od zmije bili popijeni, a ono, što nas sad grije, da je sačuvato od tice lastavice. Zato je błagosovenija od sestre joj kukavice, te mjesto kukańa ona prevrće drugim glasom. Alì isto ona kuka po svoju, i zato ove dvije tice grôta je velika plašiti i ubijati.

(Djetelina). „Ajmode, ļudi, zna li ko, čim bi se brava mogła otvoriti bez kļuča i bez da se ide razbijati?“ — Neko veli: ramadelami, neko: povrazom od bakre, neko veli: čavlom skučenim, neko: da je moguće kupiti nekakve vode u špicijaliji, pa uliti u bravu kako, da bi onda gvožđe od one vode izgorelo i smrvilo se. A istom će ti edan: „Bogme, brate, i bez tije stvari more se travami sve, što je god zatvoreno pootvorati“. Neko kaže, da je za to dobra *đetelina od čet'ri lista*, ma koja je prava, zašto ima đetelina od više vrsta. S onom pravom osim brave što bi se mogla otvoriti, ma da bi se moglo š ńom puno stvari uraditi, pa i curu primamiti za se. Momak samo neka š ńom takne, koja mu je draga, te štogod on ńoj misli, da i ona istog îpa počme ńemu misliti. Pa kad se tako slože u misli, onda gotova radńa.

(Bujad.) Ima još trava na svijetu, koje veliku silu i snagu u sebi imadu, ali se je mučno i kako mučno doimčati; a to je *bujad*. Ona uoči svetog Ivana ob noć naraste, cvijeta, sazori joj cvijet i opane. Sjeme da je ńoj moguće uvatiti, onda bi svašto na bijelom svijetu zna', ma zna' bi, što gol koja tica divani među se; koja je gol koja travka od ļekarije, sama bi se kazivala; svaku bravu ope' na svijetu da bi mogao s tijem sjemenom otvoriti. Sjeme to ne bi mogao nikako uvatiti; nego da bi bilo moguće onu noć uoči svetog Ivana oko cemuļike od te bujadi kako naperiti devet svilenije šudara, kako more sjeme na ńi pasti: ono kako u sebi snagu i moć imade, probiće osam tije svilenije šudara, a tek jedva će se što na devetom ustaviti. Ali to treba svu bogovetnu noć čuvati i stati atento, ali ga nema, ko bi to izdura' o' stra. Tu se svašto dođe prikazivati, štogod ima na bijelom svijetu, i plašiti. Najkašńe drijem oblada, a nešto dođe da sjeme sakrije, ako se uvatilo na devetom šudaru. Ta ļudi su po toliko aļina metali ispod te bujadi za sjeme, da bi uvatili, ma nikako nijesu mogli. Pa te bujadi i nema svađe,

ver je sa vilovske strane; nego je najviše u Lici imade, da se i selo od ńe zove Bujadnice. U našoj krajini se ne zna za ńu, neg kod Gračaca u Krivoj Drazi kod teste u plotu vidi se, đe je nadvisila svoim perjem ostalu travu. Neki joj reku i *repuv.*

(Korijen od trave.) Pa moj brajko, ima trava i u mojoj ogredi, koja otvorala je bukagije na końma, kad bi sapeti pasli te trevili na ńu. Duše mi, pokojni je ćaća iļadu puta kleo se, da bi końe osim što bi ij u bukagija kļučom dobro zapro, ma da bi ij još čavlom zakovao, e to ne bi mogao otvoriti bez kļuča i bez čekića gvozdena nikako, i one povr svega toga da su se isto otvorale.[1] *Korijen* od tije trava da je imati, osim što bi mogao svaku bravu otvoriti, ma bi mogao š ńim i svake bôle izliječiti. Zmije dobro poznadu taj korijen. Kušaj primlatiti oli baš i ubiti zmiju, pa se đe sakri tu čekati, pa ćeš viđeti domalo, kako je druga došla i nosi korijen žut u zubije, koi joj se vidi maom, te će ona tu zmiju ubijenu od repa do glave namazati i oživiće odma ka' da joj ništa nije bilo. To je moj pokojni ćaća očima gleda'. Da bi čoek ćijo taj korijen oteti, odma će ga ona proždrijeti. To je istina čêla, jer je više ļudi to vid'lo. Pa da su i po dvije zmije dolazile s korijenom u zubije svoju drugaricu liječiti, u jedne da je bijo crļen, a u druge žut korijen".[2]

---

[1] Jedan je meni lovac kazivao, da je rano u proļeće išao na dočku čekati zeca u svojoj ogredi na nekoj stazi i vlaćici, da tu dođe vaļati se i češati. Tako da je podranijo doći, pa teke leže, a pušku po' glavu metne, bijaše ga san prevarijo. Kad se probudijo, ima ga šta viđeti: mo' junače, puška mu se sva razalatila, ogań napose, cijev, oklop, pa i svaka mala činija, koja je u ńoj bila, rastavila se jo; na ńemu ope' sve se spone osponile, pa i kaiš od benevreka, te da bude česova poćera bila, da bi od ńeg rugo trevilo se. Ko crńi, ko žalosnî! Taj se bijo prepa' u velike, ne čeka ti više zeca, nego skupi pušku i skute, pa udiļ kući. Kaže tako čeļadma. Za sreću da mu bijaše u kući starije stricâ, koi su svašto čuli, vid'li i upantili, pa mu kazaše, da se toga ne prepada ništa, da je on to na travu bijo legao, koja bi svaku ârtiju na svijetu bijelom mogla otvoriti, zato da je i ńemu puški tako uradila. Te ti taj lovac edva dođe sebi, a da ne' bi starije stricâ, vjere mi bi mu trebali popovi. Pa pravo je svijet reka': drži se čoeka starežńaka i puta testenaka, nigda ne 'š valiti.

[2] Neki će iz te role: „Moj je meni pokojni đed na drugi mod od *žabe* tako *samarńače* pripovijedao, da su želi šenicu jednom na poļu, te nađu od žabe gnijezdo i jaja. A neki od ńi digne ga, pa metne povr snopa usred klasova, a istom ti na jedan ma' eto đe klapuza žaba, puše, ńuši, traži, pa stade kod snopa, podigla noge uza ń, pa

(D o ļ e n.) I trava *doļen* ima veliku snagu i moć protiv svaki baja na svijetu. Mater ga svaka u kolijevci kod djeteta drži. Doļen kad začuju vještice, ne će lako ni u onu kuću ući. A najboļi je on za perčin, kom ne će da raste. Znaš da reku: „Od doļena kose do koļena“. On i izraste do sise čoeku, a udara nekom silom na škriļu puta.

(O r a h.) Oras, ko ga ima u avliji, vele, da je nesretan. Osim što najviše puca grom u ń, lad je ńegov nezdrav. Ima ļudi, da vole na suncu stati neg ići poda ń ladovati; vele, da se ne bi pod ńim nikad naspava', jer svaka vada na ń pada, a najviše vještice. Ta znate li vi, da je naš Vaseļda Amrožić takav pravi i mladi oras ima' pred kućom u avliji, te čim mu sin umrije (bilo mu je 17 godina), odma ga je posjekao. Kune se i dan današńi, da nije ima' tog orasa pred kućom, ciko da bi mu sin i danas bijo živ, jer ga je nešto š ńega prostrijelilo. Da koja sreća, da ga tu nije ni sadijo, kad svašto na se priteže, pa i grom.[1]

(U s t u k.) Kad ženi dijete umre, pa za odbiti mlijeko, da joj ne navrće, natrpa puna ńedra do gole kože trave *ustuka*, i odma ustukne mlijeko nase sa svojom moći.

---

gleda, ne mere biće da se ispne. Stoj ona tu stoj, a istom ti učini ma', nekud ode u lužinu, te koliko bi dlan o dlan, eto je, đe jde, bakti, šušti oko sebe i lomi. Gledaju žeteoci svi, kad ona nosi u zubije korijen crļen ka' krv, a debo ka' prst palac, pa onda udri šeći oko snopa tamo i amo. Kad dođe i pogodi onđe, đe je uzao i zavežļaj, ispe se uz snop na stražńe noge, utištila korijenom gore, a snop na edan ma' sav se rasu i jaja padoše preda ńu. Korijen proždrije ka' i smokvu, jaja dođe, pa odvaļa pre sobom nekud. A žeteoci ništa nego se vavijeste i krste, što ona uradi; kajaše se poslije, đe joj korijen kako ne oteše, al bi ga ona odma proždrla. Divanili su, da je bijo pińur dugačak drškom, pa joj kako strag u glavu saćerati ga bilo, da ne more korijena proždrijeti, tako da bi joj ga moglo se oteti.

[1] Odma ispod orasa ciko ima Vaseļda maslinu, ma je ne će da posiječe za žive oči, jer se bez *masline* ne može leturđija reći. Ona je blagosoveno drvo od Boga. Ni bez *čele* se ne može leturđija reći. Kako dae maslina uļe za crkvene kandele, tako od čele je vosak, da od tog svijeća gori svakog sveca pred svetiteļma, a uļe uđa i svaki dan i noć goriti u kandeli pred majkom božjom. Koliko je sretnije drvo od drveta ka' i čoek od čoeka, dobri od zloga. Kad ko kome uđa' sječi od prije vinograd za krvarinu oli za koju drugu osvetu, ne bi ticali u masline, man da bi koga posve vrag obladao, i to ako je posve velika ļutina, da bi se đekojoj ogranak zagulijo, ma do dna da bi se presjekla, to ne bi niko ļe radijo.

(Voda.) Tako je edan Kotur s Nunića bijo u kršu kod blaga, pa naša' vilu da spava, a on ti se ńoj polako privuče, pa skine š ńe santalet (neka vrsta krune). Kad se ona probudila, nema nikakve moći ni snage ka' ni ostale ženske. A on ti lijepo ńu odvede svojoj kući i uzme za ženu. Š ńim je ona imala porod i bila vaļana i kaderna. Ali kad bi je poslali na vodu, koi put bi došla odma, e mislijo bi da nije ni na po puta još, a drukča ne bi došla za po dana š ńe, pa bi je pitali, šta ona radi koi put toliko na vodi? Ona da bi rekla: „E moja braćo, da vi znate, šta koi put u vodi dođe, ne bi je crpali iz bunara za žive oči. Jer u danu i noći voda se toliko puta mijeńa, te vrelo zavrije svakom na svijetu bolesti, ono jedne ure baca kļuč vode bolesne, druge ure zdrave, treće da ti se je napiti, da ne bi zna' za se, četvrte da bi zaboravijo, ko te rodijo i kako ti je ime, i tako sve u naprijed vrelom dolazi i vremenom svaka bolest i zdravļe. Pa ja zato čekam drukča, dok ona zla voda miti, a ne dođe druga zdrava, pa je zasladi“.[1]

(Rosa.) I u rosami sve pada na nas. Ajde ti kušaj leći na dvo', pa nek te ona ob noć zateče, znaš mi kaz'ti šutradan, kako ti je.[2]

[1] Kotar je mjesto vilovito po vodami, te š ńegovije voda svijet je malovjek, ne boluju čudo nego uprijeko svak vazdukńe (umre). U ńi voda ima, da je se vrebac napije, da ne bi moga' poletiti smjesta, da je teška, a kamo li čoek, kad se je napije. Ajde Kotarani se toliko i ne plaše svoe vode, niti na ńu sijeku sovu (klevetaju), ali bukovički i gorńi svijet se čuva kotarske vode ka' žive vatre. Puno će ńi žednije proći pro ńe, a ne će se je napiti, jer se boji, da će ga posjeći i groznica odma uvatiti, da ne će znati za se. A najskoli se čuvaju našeg Otresa. Ta čoče, ono je vrelo ledeno ka' planinsko, a izvire iz škaļa, ali to je sve zaludu; puka' je taki glas, da ko se kotarske vode napije, da će mu se svašto dogoditi, pa to svijet drži na umi boļe nego očeńaš. Da je najzdravija, pa nek se prevari napiti, a da mu poslije ko kaže: „Što si uradijo, ne pi, pasja vjero, kotarske vode, oće li te posjeći; još ti ne znaš, što su ńeve vode“, — taj će se odma promijenuti u licu i more ga što snaći, pa je kapac odma i izbļuvati. Taki je svijet, kad mu ko usije u glavu.

Kako gol vrela jednaka nijesu iz zemļe, tako v. le, da ni *mlijeko* iz sise materine nije; da u sisi kroz jagodicu ima sedam bugica, kroz koe dijete isteže mlijeko; kroz ono šest da ide slatko, a kroz sedmu grko ka' pelin, pa da ono grko sedmo začińa ono šest slatkije, te da bude berićet za dijete, jer da ga čisti i liječi.

[2] Ono olomlani, ka'no se najprije grloboļa pojavila u Letuničkom varošu u Gošiću, pa ńi djece četvero umrije u ednoj kući, a od ostalog varoša niko ni prije ni poslije, onu noć su sami oni ležali na dvoru, pa je na ńi pala neka rosa te su naprijeko umrli.

Rosa kad pane drukča iz oblaka, pa trevi zeleno žito, a sunce za ńom upači, eto ti odma snijeti, a na bob ušiju. Nikakav čoban ne će na rosu svog blaga izagnati, jer u ńoj pane svaka snaga, da čini oživiti svaku bâju na travami, što je naše oko ne vidi, i tako u rosi je blago popase, pa se zakoti metiļ u ǵigerica. Čoek nek rosno grožđe zobļe, odma će ga bodbočiti i bļuvati more; a smokve za najgore su, kad je kupusa u vrtlu, a rosa kad pane a sunce odma pripači, eto gusjanica ka' i zemļe. Nijesu sve rose jednake; ima rosâ, da iz zemļe izlaze.[1] Ali ona je rosa napaka, koja pada iz nebesa, kao što je medena.[2] Ko na kojoj rosi noći, on šutradan bude ka' izvan sebe, oteče mu glava i kapci ispod očiju (ali onda mu rakija srcu ide, pa kad se je nasviri, kolika ga je voļa, svu tu š ńega rosu svlači). Koliko rosa ima svašto u sebi o' zla, toliko i dobra; svijet i gata nešto na rosi na svetog Đurđa, te najviše se cure po ńoj vaļaju gole, o čemu ćemo drugi put nadglaisati se, ko zna boļe reći.

(Novac.) Cvancika srebrena desnica (na kojoj majka božija s desne strane drži dijete, a nekije ima, da ga drži s lijeve) ima moć zaustaviti krv, kad na nos ide, te kad se ona metne na čelo i pritisne.

(Zapis.) I zapisâ ima, da od čoeka svašto odbijaju. Buńevac malo koi, da ga nema i da mu ne visi o vratu.[3] Pomaže, moj brajko, to sve.

(Štap od crnoga trna.) I štap od crnoga trna ko pri sebi nosi, taj pjevajući more, kud god oće, ići, sve da je i pomrčina.

---

[1] Ja sam moim očima gledao pred početak sunca, đe sam na travu izvalijo se potrbuš. Bijaše suva trava ka' i prga, a istom ti iz zemļe uz travu istrča kâp pa jedna pa druga pa treća navr vr'a trave, da ona sva posta naǵiǵata kapnicami. I tako sve bijaše oko mene, da ne me'š gleti od mileńa. Ležim ja na tom, ne boim se ništa.

[2] Ima nekoliko godina da pada medena rosa; najprije po gori na rašću se je poznavala, pa mu sav list svoim medom ogabaj; onda eto ti je na drače i rašeļke, sve se poznae sami med ka' da si po listu polijo ga. Otalen se poče po vinogradije raznositi, te eto ti ij, Bože: uzalud ļekarije i galica, sve gore iza gorega, svijet gańata, da će najkašńe početi padati zla rosa, pa će i svijetu uditi, kad sve u ńoj dolazi.

[3] Od nekog vremena i naši su se popovi sjetili, otkad su škole postale, davati djeci, pa i velikijem, neke krstiće i meduļice, te ij nose prišivene, a neko sašivene pri sebi, te će se i naši onda mańe čega bojati; ali kasno su se sjetili.

(Tipsovo drvo; jagoda od bršļena.) A mater, koja drži drveta tipsova u kolijevci i jagodu od bršļena, more se ne bojati vještica, jer to dvoje ima u sebi neku silu, pa da ne smiju prići ka' ni živoj vatri.

Moć ima i ono *drvo* malo, *na kom se izvraća drop*, kad se pere ili berga, te ako želiš koga omraziti, dosta da jedno i drugo dotakneš: odma će im se prijateļstvo izvratiti, isto ka' i onaj drop, što ga je to drvo izvraćalo

(Krst.) Đavo bježi od krsta na vedrini, a kad grmi, ide poda ń, a vještice bježe vavijek.[1]

(Što ima jakost protiv puške, noža, groma.) „More biti da znam od vas najboļe, a more biti najgore, ali je moj ćaća dočekivao ajduke i ńev bijo trbonoša, daklen oni su ńemu svega i svašto kazivali, jer oni se često puškarali sa stražama, jedni u druge; pa bogme bi više stražani odnosili obdoļu nego oni. Da ij ne bi balota mogla probiti ni nož posjeći, nosili bi ajduci uza se *moći*. Eno i sad ednije u kući Merǵanovoj u Dobropoļcije. To je jedna škatula kao karta duvana na četvrt, od čistoga srebra, s dvora ispuļčata dragijem bi rek kameńem, zelenijem, žutijem, bijelijem i modrijem; osim toga je izvežena zdvora žicom prepletenom srebrenom. Ta škatula se otvora, unutra ima od drveta izrezato dvanajest apostola, da naokolo stoe, a u srijedi sjedi Kristos te blagosivļe. Te moći imadu na sebi brńicu, da se mogu objesiti o vratu. Ko ij pri sebi ima, balota može svatiti u ń, ali probiti ne more, nego onđe samo pomodri i zaboli. Ako se nožem zamane oli sabļom na tog, odma se izvrne u ruci, te mjesto da ga udariš oštrcom, ti teludom oli ploštimice.[2]

[1] U puno stvari, brate, sile i snage ima, pa kad se zakalamo razgovarati o ļekarijami, onda ćemo se nadglaisati, ko zna boļe. A brate, vjere mi, od svega ja sam kušao na sebi, da mi u jutru najboļe daje vurset (srce i snagu) dobra rakija; a tako kad ručam, nali me bukarom vina rvaštine, pa kudgod oćeš, evo me: oćeš li zapjevati, gotov sam ispeti se na najviši jablan, sve trke oću, pa još kad sam se zeru okvasijo, duše mi ću usred grebļa otići i leći, u pomrčinu svaku ući ka' i pojatu, meni je pravo. Nada sve snage i sile u vinu je i u rakiji. Znaš, da kažu: vino je zob ļucka, vino viče a zob trče. Ta u vinu i djecu kupaju, kad se rode i čim ispane iz matere, da bude imati snagu za podnijeti o krsnije imenije vino."

[2] Te moći su u Bosni bile, pa su se bile oglasile svukud, pa su ajduci apošto odavlen u Bosnu odlazili za doimčati ij se. Da je ńi dvanajest došlo i pred ńima aramboša im u onu kuću, u kojoj su bile, te da nijesu ćeli ništa odnijeti neg ńi. Ona je kuća, vele, bila bogata

Protiv puške i noža uza se je dobro imati osim moći 'nakije i *rebro od živa čoeka.* Ko to pri sebi ima, toga nikako ne more balota probiti. (Ali da bude to čisto i sveto, te kad se uza se nosi, pa kad navali s prošteńem ići s..ti oli pišati, treba ostaviti od sebe.) Da je imati zeru *pričešća,* zrno soli i zrno šenice, pa to sve oklopiti u balotu voska ispred majke božije od svijeće, i onda podmetnuti krijući pod evanđeļe popu, kad ga čita na leturđiji, onda ta se maštanija sveta nosi pri sebi, pa se ne boj ništa. Osim puške i noža to je dobro i protiv vještica i vukodlaka.

Jedni odrežu od djeteta, čim se rodi, zeru *pupka,* pa ga urežu u dlan u svoje meso, da more obrasti. Onda na toga nit će puška ni grom. Pa i oni, koi uza se nosi onu *košuļicu* suvu, u kojoj se rodijo, da puca u ń iļadu gromova, ne će mu nauditi.

U Bukovičana što pod vratom nose namjesto puca zakovato u srebro, ono je *štrelica iz nebesa.* Viša je neg jae od goluba, pa ka' i babuška. Grom kad pukne, ona štrelica ode u zemļu, te jedva devete godine ispline iz zemļe i tako se nađe, ol je ko zabiļežijo, đe je grom udarijo. Tu štrelicu ko uza se nosi, ńega ne more nikad grom ubiti ni vještica prostrijeliti. Tu je lijepo štrelicu viđeti: ona bi rek da nije od cakla, nego izgleda ka' led, a tvrda je ka' gvožđe. Iz ńe krešu i vatru isto ka' iz kremena.

---

ka' i begova, pa im je svašto nudila da nose: novaca, robe, srebra, dukata ako će na torbe, a da ńi ostave, a oni nijesu ćeli nikako, i najkašńe su morali ij iznijeti i dati. Puno je ona kuća, vele, tugovala za tije moćma, jer su im od starine u kući prebivale, te koi bi god iz te kuće na put iša', nosijo bi ij edan po jedan uza se. Ali su ajduci zakleli se, da će oni ńi i ńevu kuću uvijek držati za prieteļa i čuvati, nek im i zeru ko što pritruni, nek se ńima javi, oni će se š ńim starati. I tako je i bilo, da je poslije ńevo omrcalo i osvitalo blago, ali nije bilo onog, ko bi im ga odagnao, niti je ko smijo na tu čeļad pepeliti, jer su imali dvanajest ajduka, dvanajest dobri i vjerni prieteļa, koi bi ij, more se reći, ranili i oda zla branili. Moći je te nosijo samo aramboša ńev, jer ako bi on poginuo, sve bi poginulo, a kad je zdrav i živ aramboša, lako je onda i za ajduke.

(Nastavit će se.)

Vrbnik (na otoku Krku).

Narodni život i običaji.

Napisao Ivan Žic.

(Nastavak.)[1]

Rad.

Sprave i oruđe.

Lovske sprave.

Zvjerad. Za lovit i ubijat krajno živo rabe: *leška, železa, labor* i *puša*. Nigda su lovivali zece i va *mriže*. Za lovit miši rabi još i *mišńak*. Ako van jušto rabi i ako mi ne ćete zamirit, provat van oću ovdi doli popisat se jeno po jeno, kako sen čul praveć, da se ča na čen zove.

Leška je od železa. Udela ju kovač. Doli ima kolo, a za ńega se derži železo l e v a. Leva je prigńena nazgoru i naprid ravna. Na kraji ima na gorińen delu škuju. Leva je takove naravi, da kada se gorińi del pretisne, leže na dolińi, a kada ga se pusti, skoči sam gori, zato pravimo, da je leva udelana n a š u s t u. Na kolo od leški su prebjeni dvi železne kerpice: jedna prida pol levi, a druga zada ravno kuntra ali nasuprot pervoj. Obi imaju seka po dvi škujice naspored jenu do druge. Va te škujice su provrzeni dva polobručića železne, seki va svoju škujicu sprida i zada. Još gredu obadva i skroz one škujice, ka je na levi. Kada se leva pretisne doli, obručiće se razdvoje i padu doli; kada se leva zdvigne, ontrat se zdvignu i one ter se stisnu jeden do drugoga. Na pravu ruku je na kolo prebjena posopet jena kerpica od železa. Ovajsta ima dva kraja nazgoru: jeden znutra, drugi ozvena. Na venskon je jeno želesce, ko

[1] Vidi IV., V. i VI. svezak „Zbornika“.

se kreće na nuter i na ven. Ne bi rekel, nego da je to jeden mali zajik, to je zajičec od leški. Na nuterńen kraji je li tako želesce, ko so kreće. Sprida ima koti jenu kučicu, ka more zajizdit na zajičec, a zada ima koti šilo nazgoru, na č se nabode jalovišće, to je šćenec od leški. — Leška se leče ovako: na šćenec se natekne jalovišće, ontrat se pretisne levu, neka obručiće padu doli (jeden od ńih vavik pade mej šćenec i zajičec), onda se prehiti zajičec berzo priko obručića i pretisne s perston na ńega, da se ne bi leva dvignula, ter se hitro prigne šćenec, da zajizdi na zajičec. Kada je ta posel opraven, leška je zalečena, ma još se ni zalekla, tribi ju je položit na niko mesto, kadi se želi ča va ńu jet, ontrat oće bit zalečena. Lešku se more zaleć ali tverdo ali metko. Ako je tribi jako pretisnut na jalovišće, da se šćenec otpusti od zajišca, ontrat je tverdo zalečena; ako je tribi samo malo potrest ali pur teknut ješku, a leska se spruži, onda je bila metko zalečena. Ako je zalečena metko, onda se gusto puti i sama od sebe spruži. Još ima seki obručić po nikoliko oštrih zubi, da jače derže ono, če se va ńu jeme. Te zubi se zabodu živu va meso.

Železa nisu niš drugo nego jena vela leška. Je jih dodar, ke imaju i po dvi levi. Ako se leku za ćapat zeca, ni ńin tribi ni jalovišća, dosta je je zakopat v zemju i položit na ńe pokrovčić. Ki jih ne će zakopat, pokrije je s travun, samo da jih ni vidit. Zec se pride se po malo klańajuć po stozi va dermuni ali po brazdi va mesti do korenčića, pek udela „tap“, a železa udelaju „brrn“, a ušak ontrat „kmek, kmek, kmek“. Ako ga je ćapalo za nogu, kmeči, dokli mu gospodar od želez ali ki drugi ne da z ušima od sikire po tikvini.

Labor je škril od kamika i jeden debji ravni kamik koti prag (zove se c i j a n) ter tri ali četire zbice od derva. Poda ńu se lovi sve, če i va železa, i još orebice, kjunače, kosiće i seke sorti tiće, dodar i miši i pelhi. Za veći lov je tribi veću škril; če je meńi lov, to je tribi i meńa škril. Cijan mora bit kuntra škrili, da ga ne more ona odrinut. Ako je legek, ontrat ga se odzada podepre z drugin kamikon. I labor je tribi kot i železa leć i zaleć. I ona se spruži, pek škril pade doli, to se zove „labor je pala“. Pod labor od zeca i od orebice ni tribi jalovišća, zač ju se zaleče uvik na mesti, kud ima to živo padat, a tako je benasto, da ne gjeda, če ga kadi čeka, nego ide ravno svojin puten, pek pride pod labor. Za kunu i male tiće je tribi dat pod labor jalovišće. Kuni se nabode mesa na zbicu, a tićen se prospe zobat pod zbicami. Kako je kuna

jako furbena, tribi je svu labor lipo ogradit i pokrit, da je ne obliči, zač ako ju obliči, ona jist ne će. — Labor se leče ovako: najprija se položi cijan, ontrat se kuntra ńemu povali škril i dvigne se on kraj od ńe, ki gjeda kuntra cijanu, ter se prova par puti, ako će dobro padat na tla, a ne na cijan. Po ton toga se otešu tri ali četire zbice; za velu labor su tribi debele, a za malu tenke zbice. Dejina od zbic je od pol nogi do jednu kvartu. Kada su prepravni i zbice, onda se dvigne škril i va ńe verh i va verh cijana se upre gorińa zbica, ontrat se zeme v ruku jednu zbicu i položi ju se na cijan, tako da se va gorińoj polovici upira na ńega, ma je malo mora bit i zven ńega gori; ontrat se upre va ńe verh kraj gorińe zbice, ki je bil pervo upert va cijan; seda se hitro zeme dolińu zbicu i upre va dolińi kraj zbice na cijani i va dolińu polovicu škrili. To se se načińa, doklagod se ne upre baš va srid, da lipo stoje zbice ravno dolińa pod gorińun. Ovako se zaleče labor na tri zbice. Na četire zbice je tribi delat se, kako i za na tri zbice, samol one su veće i doli pridu dvi mesto jedne, ter se ne moru uprit ravno pod gorińun, nego je seka malo z bandi uperta va škril, a va sridńu zbicu su uperti obi. Legje je leć labore na četire zbice nego na tri. Ako dolińa zbica pade, gorińa poleti po sridńoj ven, a labor udeja „hlup“ i pokrije ter zatere ono, če poda ńu pride.

Puša. Ki oće bit pušar, lovec, kacador; ki gre na lov, ki hojiva s pašun; ki gre na kacu, ki gre po lovu, ki gre po kaci, reku mu dodar i j a g a r. — Na puši je nič od derva, nič od železa, a nič od platna, špaga ali od kože. Driven je k a s, železna je c i v, a platnen ali od kože ali od špaga je p â s, na kon se nosi pušu. Puša more bit na jednu civ (od jedne civi; uńula, uńulica; od jedne kani, na jenu kanu).[1] More bit puša i od dvi civi (dupla, duplica; od dvi kani, na dvi kani). Koliko je civ široka na verhu, tolik ńoj je kaliber. Pušu se kerca, kada se va ńu daje tir. Ako pušar hita tir ozgora po civi nuter, ontrat se puša kerca sprida; ako ńoj zatekne tir ozdola va civ, ontrat se kerca odzada. Zato se takova puša zove r e t r o k a r i k a. — Ze starun pašun, ka se, oću reć, kerca sprida, morala je bit jedna šibica, baketa ali nabijač, za pobijat čepi i zikercivat pušu. Zaradi toga ima baketa doli jedno železo, ko je široko, koliko je široka i civ od puše, da dobro pobije čep, a gori ima svidrić (kavabalin, verigulu) od jednoga ali od

[1] Ako se judi rugaju puši na jednu civ, ontrat je: p u h a j k a, š ć o k a v i c a, a ako je delga, je k r a č u n, r a ž e ń.

dva traka. Kada je tribi zikercat pušu, ontrat se rine svidrić va civ, malo ga se zaverti i zitegne na ńen čep.

Kas od puše je doli širok i po bandah stišńen, okovan ze železon i utesan malo naoblo, da se more uprit na rame. Va vratu (grla) je malo pogńen i obel, a naprid gre raven. Ozgorińe bandi, kadi ima ležat (sidit) civ (puša), lipo je zdelben, da more puša nuter leć. Još je i skrozi namozi probjen, da more va ńega poć jeno železce p a š a r i n, ko derži civ, da ne ziskoči ze kasa. Ako je puša uńulica, ima s prave bandi va kasi zidelano mesto za šustu, ka poteže końić, da pada. Ako je duplica, onda to ima i z live bandi udelano. — Kada se oće pucat s puše, mora se najprija namirat, pek umirit ono, va č se poteže, za to ima puša dva seńala: jeden na kopańić nadno civi, a drugi na iglicu naverh civi; oba se zovu s e ń a l ali c i l. Kada je puša tako složena ter ima sve, če sen rekel do sedaj, i ako ima još svoj pas, ontrat je i n k a s a n a. Kada ju je tribi očistit ali načińat, ontrat ju se mora rasut (raskasat, razmolat, razvidat), za to mora seki lovec imit još jeno orudji, ko se zove: k a c a v i d e. Da puša šaldije stoji na kasi, pokla su ju inkasivali, nabijali su na kas jeden ali dva železne pašarina na persten. Puša, ka se osprida kerca, je doli cela, a ono železo, ko ju zatvara, zove se k u š i n i ć (kušinel). Zgorińe bandi blizu samoga kušinela je imivala puša, ka se sprida kerca, škujicu, a va ńu je bil zavidan šupji bokunić železa, p e r e n, na ki se polaže jeden čevjeni klobučić prez krila, k a p č u l. Kapčul ima oznutra na dni koti jenu belu harticu, to je špirit, ki zda ogeń, kada po ńen lupi końić.

S t a r i n s k e p u š e su bili na kremik. Još pametin niku i ja. Ove su imeli fogun na boku a nad ńin kremik, a pod ńin čašicu za prah, m i ć u. K o ń i ć je oparival po kremik, s kremika je iskra skočivala na mići, a mića se je vežigala i po fogunu napajivala prah va civi, ter je puša zdavala ogeń. Ma čudo puti je udelival „škjoc“ (sklok, škloc), a puša ni zdavala. — N o v e p u š e, retrokariki, nimaju ni miće ni perna ni kapčula, nego imaju fišket (fišek, veli kapčul). One mesto perna imaju va glavi od końića iglu, a vasrid fišketa nutri kapčul. One su čudo naročitije (narednije) na ruku za pušat nego starinske puše. Š ńimi se beržije i legje barata. Za nakercat retrokariku ni tribi nego odmeknut jenu ručicu, m a n i c u, i puša je operta, ter zateknut va civ fišket, pek podvignut civ, da leže na svoje mesto va kas, i rinut manicu na ńe mesto. Za zikercat retrokariku je tribi samol oprit ju i zitegnut fišket ven. Ki toga ne mari delat z rukun, ta ima za to osobojne klišća, ke nosi sobun na

lov. Za retrokariki se kupe fišketi udelani na fabriki. Ki tako ne će, on kupi prazni fišketi s kapčulon na mesti, pek je kerca doma sam na osobojnu za ta posel makinu.[1]

Čul sen praveć, da su nigda judi rabili ostran puše još *trunbun* i *haloč*. Kakovo je to bilo, ne znan pravit, zač nis videl nigdire i nikadare.

Do nezdavna je bilo vidit i *pištolu*, ma pokla se ne smi pucat na veseļi, od potla ni vidit ni ńe. — Imaju niki sedaj pištoli od šest i od dvanajst tiri, ma majko šoldi, ke su dali za ńe, zač ne rabe. Pasali su one vrimena, kada su bivali okolo nas hajduci i kusari, pek se je bilo tribi branit od ńih.

Mišńak. Za lovit miši rabil je va staro vrime driveni mišńak. To je bila domaća roba. Udelat ga je mogel sveki, komu se je ikolo beštalo tesat. Još se najde kadigodare po kućah kigodare driveni mišńak, ma je jako redek. On je jeno korito zdelbeno na dleto. Va to korito zapada debel driveni pokrov, ki je proverćen ze svidron na tri četire mesta. Skroz škuj od pokrova gredu debeli zbice, ke su zabjeni va

---

[1] Koliko posla je imel starinski pušar, a koliko imaju mladi pušari, vidite z ovoga, će ću seda pravjat. Pervańi pušar je moral najprija znet pušu z ramena, pek ju uprit s kason va tla, a ćapat civ mej stegna od nog. Z rukami ju ni smel deržat, zač su mu morali rabit za drugi posel. Pre boku je nošival torbu, a va ńoj prah i balini, olovo i kapčuli ter stupinu za čepi. Prah i balini su bivali sveki va svojen rogu, a kapčuli va maloj posobojnoj škatulici, stupina je pek bila prez niš va torbi. Tako kada je bilo kercat, bilo je forca z nogami pušu deržat. Torbu je moral potegnut z boka malo naprid, skoro pred terbuh, ontrat zet rog ze prahon, zmirit tir i vesut ga va civ, zatin je moral znet s torbi pahjić stupini, mej dlani malo požulit, da se udela na balicu, vedit ga va civ i z baketun rinut na prah ter dva tri puta dobro potlić, da posve leže na prah, zač ako ne bi bil čep ležal posve na prahu, bilo je rišćožo, da pukne civ. Pokla je odmiril prah i nabil pervi čep, bilo je tribi odmirit tir balini, zato teci posopet va torbu po rod od balini. Kada je vesul i balini va pušu, ontrat je bilo tribi udelat drugi čep i pobit z baketun jeden do dva puta. Sedaj je bilo tribi baketu vedit na ńe mesto spod civi. Pokla je ves ta posel udelal, mogel je jedva položit pušu na oko i namirat, namirit i umirit lov. Koliko puti je udelal końić „šklok“, a puša ni zdala! Već put je i kapčul pukel, a puša ni zdala, zač ni va pernu bilo praha. Čudo puti je lovec kercival pušu, a već je bival zec na tiru, dokla je lovec parićival pušu, ušak mu je othajal. — Z novimi pušami je legji barat. Sedańi lovec nosi sobun sve parićano, ni mu nego da va priliki hitro opre pušu, s pasa zitegne fišket, zatekne va civ, zapre, namiri i opali.

dno od korita. Pokrov je vezan ze uzun, ka gre priko zbic va korito li skroz pokrova. Na boku od korita su zverćeni skuje, koliko more pasat miš nuter. Priko tih škuj pasa ona uza, i ako će miš nuter, mora ju prejist; a kada ju preji, ontrat pokrov hlopne na ńega i tako ga zadavi.

Sedaj kupuju judi mišńaki udelani od onoga, ki gre okolo z mišńaki.[1] Tako mišńak ima doli dešćicu, a na ńoj je upleten koti jeden hjibec od žice ali koti jena iškrińica. Ze dešćice gredu ven debje žice, ke služe za lebra, a priko ńih gredu teńe žice, ke bivaju vezani za lebro još ze teńun zbicun. Ako je mišńak na fožu od hjiba, ontrat ima gori škuju (u s t a), kuda gredu miši nuter, a ven ne mogu, zač jih badaju one punti od žic, ke su nadno ust. Veli mišńak ima još i po bokih po dvi škuje. Pre boku doli do same dešćice ima mišńak jednu laticu, d v e r a. Ako je mišńak udelan na furmu od iškrińice, ontrat ima dvera od lati sprida. Na ńih je gori koti rep jedna dešćica, dvera stoje na brutavelicah gori ter se moru krećat. Vasrid ńih su propejani od kraj mišńaka znutra dvi žice zaverćeni na vidu, ke se protežu i stiskaju; protežu se na silu, a stiskaju se sami. To je š u s t a. Nasrid mišńaka je kučica; pol je je zvena, a pol nutri. Na dolińi del se položi jalovišće, a pod gorińi se zakuči onu dešćicu, ka gre z dver na zgoru. Kada je dešćica zakučena z otun kučicun, ontrat su dvera od mišńaka operti. Miš pride, vidi jist, zateče se nuter i počne kosmat

[1] Ki gre okolo z mišńaki, je jeden furešt človik. Na glavi ima mali posobojni klobučić od sukna. Vlasi su mu delgi i na jednako podstriženi. Pod noson ima mustaćiće ne vele. Na nogah nosi openki, ma nisu po našu, nego su koti upleteni na spridńici. Brageše ima od beloga kočevara, pleteni od pol kolena zdolu s nikakovimi žužńami, a sveka nogavica mu je široka, da bi va ńu mogel oblić obi nogi. Više puti nosi stomańu zvena. Opasan je pod širokin centurinon od kože. Pre boku nosi torbu od kože, ka visi na široki pasi; na ńen uža imit i križić udelan od želtih brukvic. Na plećih nosi ta človik, ki ni jako bel, anci je dosti cernobernast, da ne rečen černe pelti, na plećih nosi, kot din, seke sorti perškarij, ke rabe za po kuhińi i po kući: mišńaki, gradeli, šćetice, lati, kogomice, latice, kacoliće, žlice, broštulini i drugo od lati. Govori doboto, kako mi, ma nateže malo drugako, razumi mu se istešo dosti besed. Pravi, da je z Ungarije, ma da ni Ungarež, nego da on je Slovak. — Poj ća, kamo sen šel! Otel sen pravjat od mišńaka, pek sen prepasal (zabasal) na 'noga, ki prodaje mišńaki.

jalovišće, zboga toga se strese žica, pek dešćica zipelzne spod ńe zuba, a šusta se stisne i potegne za sobun dvera, ter miša zapre nutri, da ne more ven.

Nigda da su dida i va *mriže* lovivali z e c e. Mrižu bi bili položili na stozu, kud je imel pasat zec, ontrat bi bili počeli plašit, zec bi se spelšil z loža i šel tekuć ća ravno, a najvoli teć po stozi, pek bi prišel tekuć, sunul bi se va mrižu i zaplel. Sve če se je više konbecal, to da se je sve više zapletal. — Kadagod užaju poć lovit z mrižun d i b j e g o l u b i. Zemu bokun mriže i večer škuri zapru škuju, kadi bivaju golubi, ontrat vežgu sviću i počnu plašit. Golubi se zderhnu i počnu bižat, pek padaju na mrižu, a ondi jih ćapuju v ruki, zakreńivaju ńin z vraton i hitaju jih va barčicu, zač to biva samo alaj mora.

Ptice. *Bizg*. Kadagod kigod fureśt ali i domaći školant uža poć lovit tiće i na bizg, ma to je jako retko. Bizg je nikakova mast. Va ńu se namoče dervene zbice i polože na dervo tako, da je ni letko znet. Kada tiće pridu, fermaju se na zbicah, a pera ńin se primu za onu mast, bizg, i tako ne moru zletit ća, pek jih polovi on, ki načini bizg.

Ribe. Pokla smo pobrojili sve, ze čin se tere krajno živo, homo na mori. Ali, ni nan se deboto ni tribi potrudit do tamo; dosta da pogjedamo ribaru v kuću i v konobu, oćemo vidit, s čin on ribi mori (lovi, davi, ubija).

Mriže. Se, čegod je upleteno (udelano, ušveno) na oka, bilo od konca, špaga ali lipo i od bunbaka, se se to zove mriža (mriže, mrižice).

Mriže se zovu po 'noj sorti ribi, ka se va ńe lovi: mriže, oližnice, sardelera . . . Jedne mriže su, ke se baš zovu samol m r i ž e. Nisu jako visoki, nanci seženj, a delgi su, kolikogod se oće. Upleteni su od malo debjega konca, a imaju okolo dva persta široki oči. Gori i doli imaju konop ali ličinu malo debju nego je uza od miha. Na gorińen konopi imaju male šuvra, a na dolińen olova. Ove mriže se hite v more; zakalaju, kadigod se oće, samo se nad ńimi ostavi seńal, da se je zna nać, kadi su. Da je ne zeme more ali korentija od vodi ća, da ńin se i jeden surget. Va 've mriže se ćapa sve, če se va ńe zaplete.

Oližnice su od finoga konca upleteni na oka, koliko more pasat mali perstić od ruki skrozi. Nisu jako delgi, nego su visoki. Mesto konopca imivaju najradije veršcu, konop od dlak. Olova i šuvra su mali. Rabe za lovit samo oligi.

Sardelera je veća od oližnic, od debjega špaga i ima debje konopi šuvra, olova i oka. Rabi za lovit sardeli, ma je u nas ne rabe.

Lokardenice su mriže, va ke se lovi lokardi. One su još veće i jače od sardeleri.

Palandara je od debeloga špaga upletena i na vele oka. Rabi za lovit tunice, palandice (smucače) i rubece.

Sve ove gori rečene mriže se hiti prvi večer v more, a jutrodan se je gre dvignut, salpat, za vidit, ako se je ča va ńe jelo.

Tunera je bila va verbenskon komuni jedna, i tu jednu su zaterli, zač ńin ni nosila računa. Ona je od debeloga špaga koti i palandara, i vavik stoji v mori zakalana, a kada pridu tuni va ńu, onda ju je tribi hitro zaprit, pek stegnut na kraj.

Grip je, ja mislin, da najstarija mriža verbnička. Za moga ditinstva su bili ovdi samol on, oližnice, jedna palandara i tunera. Grip je na glavah najbasiji (najuži), a na sredi najviši, najširi. Na svekoj glavi ima svoju palicu. To je dervo skoro sežeń delgo. Na obih krajih ima babicu; za jednu babicu se veže konop od šuvar, a za drugu konop od olov. To je zato, da se ne bi šuvra i olova spravili skupa, kada se grip steže (poteže). Od glav gre naprid ke sredi bok od gripa; sreda se zopanča od gripa. Grip je od debjega špaga udelan. Oči ima na glavah i va bokih veliki, da ne more skrozi lokarda. Va panči ima male oči, a vasrid panče ima tako gusti oči, da ne more skrozi ni girica. Spod konopa od šuvar, pod šuvri ima grip jeden pedeń višini širokih očuj, to je „sardun". Na seku glavu od gripa se sveže jeden konop delg deset do dvajset sežań, to je „lancana" (rešta, ličina). Konopari i ribari znaju uprav, koliko sežań mora bit ličina delga. Kada se grip kala na deje od kraja, to biva, ako se poteže na sriću (brankana), onputa se navežu po dvi i po tri rešti. Uprav nasrid gripa za šuvra je vezan na gripu jeden konop, a na ńen pek je dervo nabjeno ze šuvri, to je seńal od gripa, a rabi, da ribari vide, ako jednako potežu obi glavi ke kraju.

Migavica je sa koti grip, samol je čudo veća i vasrid panče ima torbu (sak), a palice ima za pol meńe od gripa. Sak je na migavici zato, da riba ne more tako letko ž ńe uć, koti more ze gripa.

Koća je viša nego migavica. Ima kratke boki a velu torbu. Ńu potežu barki za sobun. Kada ribari misle, da je već dosta, ontrat ju dvignu i nasrid mora ter stresu va barku, če va saki najdu.

Gripić je mala migavičica, s kun baratajn samo dva človika.

Grip, migavicu i koću i gripić je tribi zakalat, pek potezat (brankanat) na kraj.

Jastogera se zove zato, zač se va ńu love jastogi (to su nike čevjeni raki, ke se jako drago prodaju, zač da je va ńih sila slatko meso). Jastogera je upletena od finoga konca, a naveržena je na jeden driveni obruč.

Sek je jedna torba od mriže koti jedna vela kapa, a visi na jednon koli, ko ima delg rep za deržat. Rabi za sekat ribi z gripa i hitat va barku. Š ńin love i kozje repi, ke rabe za ješku, kada se gre na kańe.

Taranteli su jedne base, a delge mriže od platnenoga konca s tenkimi konopci, olovi i z malimi šuvricami. Ne bi rekel nego da su i to mrizeže, ke mi zovemo mriže.

Zasput sen već pravil, da sveke mriže imaju dvi glavi: pervu, ka se perva hiti v more ali zakala, i zadńu, ka zadńa pade v more. Isto tako imaju seke mriže olova i šuvra. One je potežu na dno, a ove je zdvižu zgoru, ter moraju vavik v mori stat nazgoru. Kako ote bit veliki oči od mriže i koliko oće bit debel špag, od koga se imaju uplest mriže, zapovidaju ribi, ke se želi va ńe lovit. Većin riban je tribi veće oči i jači, debji pleter, za meńe ribi rabe uže oči i teńi pleter, špag.

Mriže se pletu, šiju, a kada se raskinu, ontrat se kerpaju, bilo da se na ńe upletu nove oči, bilo ako se na ńe prešije mriža, kerpa.

Ako je mriža, ka se zakala i pusti na mesti stat, ontrat ima na pervoj glavi škandaj (ličinu, konop), da ju se more vezat za kraj, a na zadńoj glavi ima doli na olovih sidrešce (surget). Više puti i veći šupji kamik opera za sidrešce.

Na šuvrih pek ima jeden tenki škandajić, ki gre sve do nad more, a na ńen je vezan seńal: bokun derva, privatna tiki, barilec ali jedna vela šuvra ali čudo šuvar zbjenih jedna do druge. Seńal rabi za nać mriže, ako su i nasrid mora zakalani. Nego tada imaju mriže po dva surgeta i dva seńala: jeden na pervoj, jeden na zadńoj glavi.

Igla je orudji, s kin se mriže pletu. Ona je udelana od tverda derva: drena, bukve, dodar more bit i od mahače. Gori je otesana

na puntu, a doli ima zitesani koti vilice. Široka je okolo jeden perst. More bit i veća i meńa, šekondo za kakove mriže rabi. Debela nì jako, okolo pol maloga perstića od ruki. Perst dva spod punti ima zajik, iglu, ki je zitesan od istoga derva. Udelaju ga tako, da s prave i z live bandi zajika ter z gorińe bandi od ńega zdelbu dervo i sprobiju.[1] Iglu se nadiva (nadije, tribi ju je nadit, dat konec na ńu), ako će se š ńun šit. Nadije ju se tako, da se kraj od konca sveže na mezavoltu za zajik, pek se ontrat konec protegne zdolu va vilice, ontrat se zdvigne zgoru i prehiti priko zajika i opet zdolu na vilice, pek zgoru na zajik, doklagod se zajik skoro do verha ne napelni.

Ki oće plest mriže, mora imit ostran špaga i igli još i furmu. Furma je zato, da se na ńu delaju jednaki oči. Ona je veća i meńa, po ton kako se žele imit veće ali meńe oči. Uvik je od derva, a nigda je obla, nasvalito za male oči, a nigda podelgovata široka; ponajviše za vele oči.[2]

Osti su driveni ostij, lanča i železo, ko se zove osti. Lanča se kupi v Rikvi oli v Seńi. Delga je če se više more, deset do petnajst nog, ako ne više, a debela, koliko ju se more obać, opasat s perston palcen i velin, sridńin perston. Predelga ne smi bit, zač kada se nosi na rameni, ontrat se jako žiće, pek bi se mogla i zlomit. Udelana je od jelve ali od smriki, a ne smi imit nijenoga švora, zač ako bi imela švor, na ńen bi se najradije i najberžije zlomila. Osti imaju pet, šest i više zubi; če je na ńih više zubi, to su teńe. Nad ńimi je gurlica (uho od osti), va ku se zatekne lanča. Da ne bi osti pali z lanče, gurlica ńin je probjena, koti zverćena, pek se va tu škujicu zabije čavel, da pasa skrozi namozi lanče po drugoj škujici ven. Zubi su svi jednako delgi i seki ima na dni ošter verh ali puntu, a po bandi punti malo ozgora ima seki jeden zajičec, koti je i na udici. Sridńi zub ima dva zajišca, jeden na livu, a jeden na pravu; one zubi, ke su od sridńega zuba na livu, imaju

[1] Kako to delaju, nis videl, nego su mi rekli, da je z iglun čudo mantri i da se oće velo usterpjeńi, pacijenca, dokla se udela; da moraju dodar kuhat dervo, od koga žele udelat iglu, pek rizat, dokla je metko, zač dervo je metko, kada ga se skuha.

[2] Prija su pletali i kerpivali u nas mriže Gorinci, a sedaj kerpaju mriže sami domaći ribari, dodar je i pletu. Koliko ne moru donaplest, kupe upleteno v Rikvi na butigi. Ma i to su upleli najveć Gorinci po tunerah, zač tunari imaju najleznije za plest mriže, oni drugoga dela skoro i nimaju nego to za pasat vrime na tuneri.

zajičec na pravu, a one, ke su od sridńega na pravu ruku, imaju zajičec na livu ruku. Zajišce su na zubih zato, da kada se ribu z verhon od osti nabode, ne more past, zač ńoj se zakopaju va meso, pek ostane viseć na ńih.

Osti rabe za poć na iskani i na malu sviću. Š ńimi se ubijaju ribi, ke leže na dni ali spur miruju blizu dna. Uža se kigod potegnut z osti va ribu, kada biži ća, ma ju retko umiri. Ako ju zgodi, onda reku, da ju je ubil „na vozeć“ ali „na leteć“. Oće se da je fini najstor, ki će ribu na leteć z ostima ubit.

Udica je nikakova železna žica. Najpervo ima lopaticu, pek raven rep. Na priličnoj dejini od lopatice je rep pogńen naprid, šekondo koliko je udica velika, toliko je i to delgo, pek je ontrat zaverńeno nazgoru. Na verhu je verh (punta) od udice, ošter koti igla. Malo zdola verha je to železo koti zasičeno i od ńega je otpušćen jeden bokunić nanuter kuntra repu. To je zajičec od udice.

Udice ne delaju doma, nego je kupe udelani na butigi. Je jih malih i velih. Ima jih dvi sorti: r a v n e udice i k r i v e udice. Ove se zovu ingleske (inglenske) udice i ponajveć su černastomodrasti. A ravne udice su veći del vavik belastomodrasti. (Ingleske udice su boje, zač su narednije za zakučit ribu i ne pucaju, nego se radije opru, pek se dadu i zaprit, a bela udica, ako se opre, pukne). Ki oće, da mu udice ne pucaju, to je mora zabost va bokun teple palenti z vrutka i pustit va ńen, dokla se palenta ohladi. Tako ote udice omeknut.

Udice su navezani na špagu, a te špagi su:

P a l i n g a r je jeden delgi špag, more bit delg do sto, sto i pedeset paš (sežań), a debel je koti uza od miha, talekval je koti on, od koga se plete palandara i tunera. Na sekon kraji ima svoj surget i kavitet (seńal). Na seko pol do jeden sežeń dejini je na ton špagu udelana punča, na ku se obisi udica. Ova visi na pol sežńa delgon špagu, a velika je i zove se u d i c a o d p a l i n g a r a. Seku udicu od palingara je tribi naješkat, to je dat je tribi na ńu jalovišće.

P a n e l su dva do četire traki špaga, ali upleten more bit i od dlak, a na kraj svekoga je svoja udica, udica od kańi, ka visi na fildešpańu i na ńoj je čegod belo, če mami ribu, da pride zahlapnut udicu. Traki su dva teńe, a dva debje. Teńe traki imaju reje olova i v mori plavaju pod škorup, zato se i zovu p l o v c e. Debje gredu sredun dna ali po dnu, zarad toga imaju debje i gušće olova.

Panel se more udelat i doma, ali najvole ga kupit udelana v Rikvi.

Ušatera je sva kot panel, samo ima samol jeden trak i rabi za lovit ušati, i udicu ńoj je tribi naješkat s pelžićen. Udica ne smi bit vezana za sami špag, nego mora visit na pol sežńa (kreni, fildešpańa). Krena je jedna kvartu delga bela dlaka ka je jako jaka: raskinut se ne more, a skeršit malo po malo ši.[1]

Nad udicun igra bela **ješka**, ka mami ribu. Tu ješku se udela od panceti od lokardi, ali od rańena, ali od kerpice. Najboja je od rańena. Kada ga jemu, oderu kožu z ńega, pek ju rastegnu i osuše. Ontrat ju rastrigu na gremiki široki koti mali perst od ruki. Seki gremik udelaju delg dva do tri persti. Ontrat ga ostružu. da pride čisto bel. Još ga odzada rastrigu, da boje mami.

Sipec (hinec), je jeden špag, a na ńen visi od dešćice udelana koti jedna sipa. Rabi za lovit sipi.

Povraz je ali od špaga, trijini, ali od dlak. Su dvi sorti povrâz: mali, krajni (od kraja) i veli od kańi. Z onin pervin se kala s kraja na male ribice, zato se i zove krajni; z onin drugin se kala z barki, na gelboki, kadi ni vidit dna, a love se na ńega kańe, zato mu je i ime od kańi. On pervi je teńi i ńiliji; ov drugi je debji, jaći i deji. Sveki mora bit dosta delg, koliko rabi: mali biva delg po deset do petnajst sežań, a veli po dvajset do trajset najmeńe. Na dno povraza, na kraj ńega, visi peza (fjunbin), ka ga poteže, da pride beržije na dno. Kadi ni dna vidit v mori, ondi pek fjunbin rabi i za pravit, je l' povraz prišel do dna ali ne, zač kada pade na dno, ontrat lupi, pek se to čuje, ako i ne na uho seki put, ma se pozniva po perstu, na kon se povraz derži, kada se kala. Jeden pedeń ozgora pezi su na povrazi jedna, dvi, tri, najviše četire punče jedna nade drugun, a seka gjelaju na svoju bandu i mej sekun, od jedne do druge, mora bit pedeń prostora. Na seku punču se načini ali obisi svoju udicu. Mali povraz ima najveć po dvi do tri udice. More bit i prez fjunbina i z jenun udicun samun, ku se ontrat sveže na kraj povraza, ondi, kadi bi bil imel prit fjunbin.

Sveka udica, ka je ozgora pezi, visi na skarsu kvartu delgon marafuni ali špagi. Za ta špag ju se veže na voltu (mezavoltu) To se udela ovako: najprija se špag obevije okolo persta kazalca dva puta,

[1] Niki govore, da krenu udelaju ovako: zemu kusinicu, ka dela cvilu, i kada je spravna za poć se plest, ontrat ju hite v ocet, neka se nikoliko dan moći nutri, a ontrat ju ćapaju za glavu i zitegnu z ńe konec, a to je krena. (Je l' to istina? Ne znan. Videl nis, reć sen čul. Kako kupih, tako prodah). Niki opet govore, da je krena nikakova morska trava.

pek se dolińi kraj špaga prehiti priko obidvih zdolu izvena i potegne skroz ńih ozdola zgoru, ontrat se vedije vasrid onih kolonbarić od špaga udicu, tako da pride ńe lopatica gori zven ńih ven, ontrat se potegnu oba kraja od špaga seki na svoju bandu i zatisnu dobro uzel. Kada je udica vezana, udela se na drugon kraji špaga punču. Tu punču se vedije va punču, ka je na povrazi, ontrat se skroz ńe potegne udicu i zategne ter ostane tako punča va punči i derže se jače, nego da bi špag od udice vezal na uzel za špag od povraza. — I na mali povraz, ako nima pezi, mora se svezat peščić, zač ako ne, gre trišćeno na dno, pek bi gladi, male ribice, ke ne moru zahlapnut udicu, zač imaju mali usta, a vavik okolo povraza ofiraju i za ješkun teku, ter ju se po malo skubu, zneli z udice i pojali pervo, nego bi povraz na pol dna prišel.

Povraz se udela od špaga, more ga se udelat i od dlak. (Ki pek ne će ali ne more, on ga kupi udelana v Rikvi.) Ako se ima udelat povraz od špaga, ontrat se kupi napočni klupčić ali napočnu matasicu, pek ju se razmola i jeden kraj sveže za č god, a ontrat ju se se pomalo razmata i gre naprid, doklagod se sva matasica ne razmota i nategne; sedaj se na zadńi k raj obisi jeden kamiček. Ov kamičić se počne san od sebe vertit na drugu ruku od one, na ku je bil špag zaverćen. Ka' se kamičić ferma vertit, ontrat je dobro špag hitit v more, pek ga malo povlić, a ontrat potegnut na kraj. Ovo se skupa zove se z jednun besedun (ma su dvi) „špag rastegnut". Rastegnut ga se mora prija nego rabit, zač ako bi ga se šlo duperat prija nego rastegnut, seki put bi se krupećal i zauzlival san od sebe, pek bi bilo dosta posla, dokla bi ga se razuzlalo. Ako ni dosta jena matasica ali klupčić, naveže se još jedna, jedna z drugun se svežu na „fraterski uzal". (Ov uzel traži ves va onajsti, koga fratri imaju na 'non belon konopčići, pod kin gredu opasani, zato se tribida i zove fraterski uzel). On se udela ovako: Oba kraja od špagi, ke se misle navezat, se protegnu jeden kuntra drugomu naspored, pek se skupa zajeno obeviju jeden put okolo persta, ontrat se on kraj, okolo koga mislimo udelat uzel, otpusti ća, koti da ga se ne bi bilo ni obevilo okolo persta, ma se zato okolo onoga kraja udela još jeden kolonbarić i prehiti, vedije i potegne, koti kada se vežuje udicu, po ton se stisne i tako se udela pol uzla. Seda se na isti način udela pol uzla i na drugon kraji, pek se te poluzli potegnu jeden do drugoga i zatisnu, i to ti je fraterski uzel, ki se san od sebe ne će tako lehko molat, a dosta bi vrimena zgubil š ńin i človik, ako bi ga otel molat.

Ki oće doma uplest povraz od dlak, mora se najpervo svećat dlaki. Ovejste moraju bit końske struni od repa, ali pur mogu bit i žgribni (dlaki od žgribni). Struni su boje nego žgribni. Najboje dlaki za povraz su dlaki od volovjega repa (od volovje metlice na repu). Dlaki se najprija moraju razbrat, deje po sebi a kraće po sebi. Kada su tako zjednačeni na oko, zeme se v ruku pet do deset dlak zajedno. Na debjen kraji jê je tribi zjednačit posve, da ne bude jena deja od druge, pek je udelat uzel, da se ne bi pomeknula ka naprid ali nazad. Kada je to gotovo, ontrat vaja prevernut nogavicu do kolena, a ako je čovik va hoveji, mora hoveju pokalat doli do kjičice, neka mu bude noga posve naga. V livu ruku zeme one dlaki i zavali je na nogu popriko, a derži za uzel. Va dlan prave ruki pjune i položi se četire verhi od perst, protegńe nih na dlaki, pek riva ruku priko dlak po nogi zdolu, a z livun rukun poteže se po malo na ven na livu ruku, da prava po svih dlakah od kraja do kraja pasa. Dokla to udela, pasa malo malo vrimena, jeden hip, i dlaki se zaverte jedna okolo druge. Sedaj mora i na drugon kraji udelat uzel, zač ako ne, dlaki bi se opet razverteli. To se zove, da je „udelal jeden trak“. Ki ne će na golu nogu i ako već dobro umi plest povraz, ta more i na bragešah zaverćivat traki, ma onda to mora delat ozgora kolena, od stegna zdolu do kolena, samol mora još nogavicu dobro pogladit i nategnut. Pokla su sve traki udelani, tribi je je opeta zjednačit, deje z dejimi spravit, a kraće s kraćimi. Po ton toga se svežu dva, tri, četire, a more jih se svezat i pet zajedno traki, šekondo kakov, koliko debel, povraz ki želi imit, oće l' od dva traka, oće l' na tri traki, oće l' od četire traki ali na pet traki. Najlištiji povraz je od tri traki; od dva traka je preteńek, a od pet traki je predebel. — Kada se oće povraz od tri traki, vaja zet tri traki upletene. Na debjen kraji se zjednače i udela se uzel. Sedaj se je povali priko nogi, ma sekoga po sebi, i pogladi se je, kako se je gladilo, kada se je plelo traki Da se zaverte boje, stavi se mej traki pol uzla dva persta, kazalec i veli perst. Jeden trak pride zven kazalca, jeden mej ńega i mej veli perst, a jeden mej veli perst i sridńi ali persteńak. Gladit se more nazdolu, ali nazgoru, kako se oće. (Boje je gladit nase, nazgoru, zač ontrat se povraz ne će zapletat, kada bude rabil. Gladeć na se se dlaki va trakih razvertaju, a gladeć od sebe, zdolu, se traki još više zavertaju.) Kada je trak s trakon zaverćen, ontrat je tribi udelat posopet uzel, da se ne bi zaverteli. To je seda jeden m a r a f u n. Kada su marafuni zaverćeni (upleteni), ontrat se vežu jeden za drugoga na fraterski uzel i to tako, da pride debji kraj jenoga

marafuna vezan za teńi kraj drugoga marafuna. Kada su sve marafuni povezani, ontrat je upleteno šezeń. dva i više povraza od dlak, ali upleten je ves povraz od dlak. Samol je još porizat ća one uzliće, ma to se dela zasput navežujuć marafun na marafun. Riže se z britvicun ali s kosirićen; neretko oprave ta posel i zubi v ustih. Seki marafun biva delg, staven na mesto, ušćipečnu kvartu.

Povraz za lovit lubeni i ćifli je jak i ima samo jednu udicu na fildešpańi koti i ušatera, ma nima olov kot i ona.

Udica za gruma je jedna vela udica od palingara, vezana na špagu od palingara delgou tri do pet sežań.

Babec je klupko debeloga špaga (špaga od palingara), delgo petnajst, dvajset sežań. Na ton špagu visi koti jeno sidrešce od udic, pravi babec, ko je obelčeno va beli kamižotić. Na babci, na onon sidrešci je svezan i jeden tenki, platneni konec, na ki se sveže živa ali mertva raka, da boje mami. Na babec se love samo merkače, male kobotnice i kobotnice. — Babec udelaju ovako: Zemu jeden čavel od madira. Puntu mu zavinu na kolačić. Ontrat zemu četire vele udice; seku dadu ze svoje bandi čavla na četire kraje, pek svežu ze koncen, da ne padu. Sve skupa stave va šupju terst, ma da stoji lipo vasrid ńe, neka se nigdere ne tiče tersti. Gorińi kraj zamažu ze zemjun ali polože na tla. Do ton toga rastale va staroj suričini bokun olova, pek zacvru z otin olovon i udice i čavel, sve skupa va tersti. Kada se olovo ohladi, rascipe terst, a babec je udelan, samo mu još fali končić i kamižotić. Ma za to najlegje: končić prevežu za babec gori, za kamižotić zemu jenu kerpicu beloga platna (batudi), jeno četire persti delgu, a široku, koliko je babec visok. Seda zašiju kraj s krajen kerpice na iglu. To je kamižotić ali stomańica od babca. Babec pasaju skrozi i svežu gori pod kučicun, i — babec je va kamižotići.

Mesto udic moru se zet i četire čavli nagerbačeni s puntami nazgoru. Mesto olova more se zet i platneni konec, ma je tribi š ńin dobro svezat i oplest babec se od kolonbarića zdolu, do kadi počimju kučice od udic. Va staro vrime su imivali namesto babca gančarić, ki je bil skovan od železa.

Verša i *veršica*. Perva je velika za čovika, druga je delga jeno dva pedńa. Jedna i druga imaju usta, bok i rep. Verša je upletena od šibja i špaga, a veršica je udelana od brulvini. Po ustih 're riba va veršu i va veršicu, a po repu se znimje ven. Ako je riba tako velika, da ne more ven, ontrat je tribi rep od verše oparat, a od

veršice rasplest. Potla se mora pek opet postavit sveko na svoje mesto. Ozvena su usta široki, koliko je verša i veršica: na nuter gredu se na uže, dokla nisu samol toliko široki, koliko more pasat riba nuter, ako se zańete. Kada se riba zańeta v usta, ontrat se one badala, ke su va ńih, razmiču i razmeknu, dokla pasa. Kada je pasala, ontrat se stisnu, i ako bi otela poć ven, badaju ju va glavu.

Verše i veršice kupuju udelani va Delmaciji. Doma jih ne umi ali ne će plest nijeden. Verše užaju kerpat, ako je tribi, a veršicu se mora hitit ća, kada se razdere.

Kopitńak su bili jedne železne vele čavlene klišća Na jenon repu su imeli gurlu za nateknut na lanču, a na drugon repu kolonbarić za vezat špag. Rabili su za kidat ze dna nike sorti kaškuje, ke se zovu kopita. Seda već na to ne nastoje, vajada su se kopita zaterli ali judi ne mare za jih jist.

Fišket (dinamit, delemit, mina, šćok)[1]. Fišket ima prah, kapčul i kordu. Prah je bel, poteže na modrasto; ako ga se da v usta, pari se sladek, ki ga ne pozniva, bi ga zel za cukar. Kapčul je velik za dva do tri kapčuli od puše; govore, da je jako otroven i rišćož, ako pukne, zač da od ńega lete šprihi male bokuniće ali mervice, i da se zakopaju va meso čoviku. (I z otin kapčulon se je već jedna nesrića dogodila.) Korda je ona ista, ka rabi za minat. To je jeden černi špag, ki je nutri šupej i peln praha. Kada se napali, počne gorit, pek dela šššš, šumi, doklagod do kraja ne pregori. Kada pregori do kraja, ontrat iskri zilete z ńe ven na dolińu bandu, i ako dosegu do česa, če se letko vežge, ono napale. Ki će s fišketon pucat, dobavi se praha, kapčul i kordi. Prah zavije va hartu i još oplete s koncen. Na kordu zatekne kapčul, pek oboje položi na verh fišketa va prah i sveže, da ne bi palo, a ontrat, kada rabi, vežge kordu i hiti v more mej ribi.[2]

---

[1] Ovu stvar nisu sprid trajset let poznivali, a boje da je ne bi bili nigdar ni zapoznali, zač su š ńun čudo škodi udelali v mori na ribah, a dva od ńih su se i rujinali za vavik, jeden ni nanci prebolel nego je umerl, a drugi je ostal kńast, zgubil je ruku.

[2] Kako su prišli do dinamita, ne bih znal reć, ma sve mi se pari, da ńin je v noťi pal na železnici, kada se je delala z Rikve va Zagreb i z Rikve va Šan-Petar. Ontrat su videli, koliku forcu ima fišket, morali su zapoznat, da puca i v mori.

Poļodjelske sprave i orude.

Za fadigat zemju ima težak sekakova orudja: motiku pojsku i vensku, sapunić, motičicu, mejku, zub, kranp i pralicu, vergań, ralo, zubaticu, branu.[1]

Motika je od železa. Dokla ni udelana za nasadit, zove se lama. Lamu kupi kovač na fabriki, pek ńoj probije uši, udela ńoj puntu, i ako je tribi, a to je se bojin da vavik, da ńoj nado (obnadi ju). Ostran ušuj i verha ali punti ima motika još i dva pera, livo i pravo, ter toporišće. Ovakova, na tri kantuni, je venska motika, ka rabi za kopat zemju, kadi jo čudo gruha. Pojska motika rabi samo va poji, kadi ni kamika. Ona nima verha, nego od kraj per zdolu gre na kolo, na tondo, pek se pari koti da je pol kola, a teńa je od venske, nego oštra. Staru motiku, ka se je već razderala (zjala) kopajuć, vaja dat kovaču, da ju obnadi. Kada je obnajena, pari se, da je nova. (Ako se čudo vrimena kopa z motikun, tako ne samo da se zji, nego ńoj se i verh zarubi, udela se na ńen putec, pek motika ne će da se zakapa va zemju.) Uši od motiki su ravno na sredi gori mej permi a kuntra verhu; malo su pogńeni nad lamu. Če su uši više pogńeni nad lamu, to je motika zatvorenija.[2] Seka motika je nasajena na svojen toporišći. Nasadit ju se mora ozdola, zač ima uši uže nego je toporišće debelo. Toporišće mora bit debje zato, da ga more težak boje deržat v ruki: ako bi bilo teńe nego su široki uši, bilo bi preveć tenko. Seko toporišće od motiki će bit delgo blizu dvi nogi i pol, malo više ali niš. Na sredi je malo gerbavo, ima koti terbuh oberńen kuntra zemji. Na gorińen kraji ima li zdolińe bandi koti jeden pupić, da motika ne spelzne z ruki, kada se š ńun fadiga. Se do jeno četire persti nad dolińin krajen je toporišće od motiki oblo i glatko, da se ruka za ńega jače derži i po ńen legje pomekne. Doli je pek otesano na furmu, kako su uši udelani na motiki, ozvena na kantuni i šire, a oznutra na oblo i uže. Seko toporišće ima tu i procip zato, da, pokla se motiku nasadi, pride va ńega štika, ka jače derži, da mo-

[1] Zub, mejka, kranp i pralica rabe, kada se dela novo mesto. Tada je još tribi: bet, mlatec, kopań, čvira i arti od mini: macola, svider, špaceta i nabijač ter korda i prah.

[2] Niki težak voli, da mu je motika zaperta, niki da mu je otperta. Jeden misli, da mu se dela legje ovako, a drugi onako. Ma najboje da ni preveć ni siko ni tako.

tika ne pade. Nakraj procipa je ze svidrićen zverćena škuja. Ovu se udela prija nego procip zato, da se ne bi toporišće rascipilo.[1] Ako je štika, ku su zabili va procip, tešća, ontrat se mora mej toporišće i mej uši ali ozvena ali oznutra ali i ozvena i oznutra zabit bokunić poplata ali kerpicu naplati.

Počeli su rabit gorinske motiki. Gorinska motika je sva koti i naša, samo je deja i uža od naše ter ni tako zatvorena koti naša.[2]

Sapun (sapunić) je od železa. Doli, oštro, je širok jeno četire persti, zgoru 're sve na uže, a najzada je širok samo, koliko je tribi za uši udelat. Visok će bit po priliki jenu kvartu. Nima ni verha ni per; ves sliči va teslicu. Nasajen je na toporišće ozdola i on koti i motika, nego toporišće ima ravno i nima na ńen procipa. Ako ga ki udela, udela ga za prepart, to će reć: ako bi bilo tribi. Više mu daju v uši štičice od derva i naplati, dodar zabiju i čavel va toporišće mej ušima od sapunića.

Motičica je sa koti i motika, samol je mala i ima ravno toporišće koti i sapun. Kagod, ma već je jako retko, ima još nad ušima dva roščića.

Vergań rabi za seku ral bilo poznu bilo ranu, bilo za teg, bilo za podorat ali preorat. Kigod rabi i ralo, ma to su retki, ki ga rabe.[3]

Ovo su deli od vergańa: lemeš, pregeń, ralica, priruč (preruč), dešćica, ojić, berdica, gužve, jarem, kuka, zbica i ukret. Se skupa se to zove z jenun besedun: sprav. Sva sprav je ostran lemeša, a seda i pregńa, drivena, a oni dva su železne.

Lemeš ima sprida puntu (verh), s kun bada zemju. S prave bandi ima pero, zada ima škare (uho), za nabit ga na vergań. Ono, će gre od punti ke škaran ter je malo visočije po sredi nego ke peru nagńeno, zove se oplaz od lemeša.

---

[1] Još je najboje procip udelat ze pilun, zač ona ne čini dervo puknut. A ako se dela ze sikirun, tako je riščožo, da ze sun škajun udelanun toporišće pukne, se rascipi, pek je ontrat za hitit v ogeń i poć se mora dat drugo.

[2] Govore, da se š ńun legje dela, zač da boje biži v zemju, ali ima tu mendu, da zemju meńe prevraća, a ni dosta zemju kopat, nego ju se mora i prevraćat; ako se ne prevraća, onda zdibja, pek ne će da rodi.

[3] Čul sen praveć, da je nikakov vergań, ki se zove *čertalo,* i da je ves koti i drugi vergań, samo da ima sprida jeden železni nožić, s kin riže zemju. I jopet sen čul praveć za nikakov vergań, ki se zove *plug.* Ma ni čertala ni pluga nis videl nigdare. Tribi da su jih judi videli kadigodare po svitu, pek za ńe doma prave.

Pregeń je jedan veli stari čavlina, ako ga kovač ne skuje napočnoga za pregeń. Ta čavlina ima debelu glavu, da ne more skroz škuje past, a verha (punti) nima, zač mu ga ni ni tribi, kada ga ni tribi zabit.

Ralica je jeno dervo visoko za pol človika. Gori je nagerbačena nazad, a doli je nagerbačena naprid. Gori je otesana na oblo i ima ručicu, za ku ju čovik derži z rukun, doli je, ako je moguće, va terbuhi obla, ako ne, na kantuni, a na dni mora bit debela, koliko su visoki škare od lemeša, a široka, koliko su široki i te škare, ter otesana na četire kantuni. Nadno trbuha je ralica najdebja; to će bit malo više od mesta, kadi počne bit pogńena naprid. Tu ona i mora bit debela, zač je ondi va ńu zdelbena tri do četire persti visoka, a perst široka škuja, va ku se mora nabit ojić.

Priruč je ehe! koliko teńi od ralice. Malo ali niš je gori basiji od ńe, a doli je pek kraći, baš je ze kjinon prebjen na ralicu. Da jače stoji i da bude largan od ralice, gre skroz ńega va ralicu zbica. I preruč je gerbav, ma ne naprid nego samol nazad. Jednako je debel posvuda od kraja do kraja.

Dešćica je jena dešćica široka pol nogi do cele jedne nogi, a delga, koliko more doseć od berdice nazad do pasat priruč, na prišapoko će bit delga nogu i pol do dvi. Sprida ima dvi škujice, da se more skroz ńih vedit žukvica ali gužvica, s kun ju se veže za berdicu. Zada ima jenu velu škuju, va ku se zabije kjin, ki doseže do ralice, i dvi male škujice koti sprida, da ju se more prevezat za priruč. Ova dešćica rabi za prevraćat zemju.

Ojić je od ralice nogu, nogu i pol naprid pogńen nazgoru, ontrat odotuda malo nazdolu, pek ontrat gre naprid već ravno. Delg će bit okolo desetek nog, ako ni više. Na kraji ima nikoliko škuj za sprezat na deje i na kraće, kako je kada tribi; to zapovida ral i kako su jaki voli. Na 'non mesti, kadi je najviše pogńen, ima ojić škuju, skroz ke 're berdica i štika ka berdicu derži. Ojić je najdebji blizu češja, a najteńi na kraji, kadi se spreza voli. (Češej od ojića je on bokunić ojića, ki se zabije va ralicu, ter se ontrat ralica i ojić derže zajedno.)

Berdica je jena dešćica široka četire persti, debela perspalec a visoka skoro dvi nogi, ako ne više. Doli je tverdo zabjena va ralicu i gre zgoru na zbrišo naprid, pek skroz ojića ven. Zven ojića uža imit škujicu i ozgora i ozdola. Po bandi pek zada berdice va škuji od ojića, skrozi ke 're ona ven, je jedna veća i jedna meńa

štika. Ako se štiki zibiju, ojić se pokala zdolu, pek ako bi se šlo tada orat, zdvignul bi se gori morda i priko berdice. Tako one štiki rabe za to, da derže ojić na se jenoj meri, kako je tribi za orat. Kada se ojić pokala po berdici zdolu, ontrat se vergań zapre, a kada se zdvigne po ńoj zgoru, onda se opre. To se zove z jednun besedun: „smelit vergań“. (Težak mora znat smelit vergań, zač kako ga smeli, onako i ore. Če je vergań otvoreniji, gelbje ore, če je zapertiji, pliće gre pod zemju.)

Gužve (gužva, gužvi) su koti dva kolača upleteni od zaverćena grabra i proverzeni jeden skroz drugoga koti kolonbari od komoštar ali od verugoćeta. Gužvi vise na jarmi. Kada se spreže, ontrat se vedije ojić va ńe i položi pregeń va škuju, neka gre skroz jarma i ojića i gužav. One derže ojić, da se ne pomiče simo tamo po jarmu i da se ne zitigne ven.

Jarem je jeno oblo dervo delgo tri do četire nogi. Na sredi je, ako je moguće, malo posedlasto. a na krajih je nagńeno na zdolu. Nasrid ńega je škuja za pregeń. Z jene i z druge bandi te škuje je zabjeno jeno dervce, visoko okolo dva persta, i pari se seko koti jeden roščić. Na krajih ozdola ono, če leži volon na vratu, lipo je otesano, da more sest na vrat, a dobro je oglajeno, da vola ne žuli. Od sekoga kraja ke sredi za toliko, koliko je debel volovji vrat, je jena škuja v jarmi, delga tri do četire persti. a široka jeden perspalec. Va tu škuju se zaštika kuku. Na samih obih krajih je po jena škuja, široka jeden perspalec i obla; va ńu se vedije zbica, ka brani, da se ne bi volu odmeknul vrat z jarma.

Kuka nosi ime sobun: to je jedna lipo otesana kučica. Široka je tri do četire persti, a debela dober perspalec. Jeden kraj ńoj je delg, koliko je volu vrat debel, a drugi, koliko je volu vrat visok, i još je ta drugi kraj malo viši. Kuki su liva i prava. Z dejin krajen su zabjeni va jarem, kraći kraj ima na kraji škuju, va ku pride zbica z jarma zdolu. Kada su kuki v jarmi, ontrat su operti seka na svoju ruku. Ne smi se kuku zabit v jarem ze čavlon, zač bi mogla bit volu tesna, pek bi ga davila, a ne bi bilo pomoće. Kada je kuka samo zaštikana, onda je tomu legek remedij: zibije se štiku, i kuka more zgoru, zdolu, kako je kada tribi.

Zbica je drivena zbica i to od tverda derva, od drena, delga je, koliko je tribi da doseže od verh jarma do dno kuki. Doli je mora bit zven kuki dva persta, a gori zven jarma skars pol nogi.

Ona je debela jeden perspalec. Još je gori, če ostaje zven jarma, debje, da ne bi pala zdolu ven.

U k r e t. Ako je jeden vol nagel, a drugi trišćen, ali ako je jeden jači, a drugi ńiliji, ontrat je tribi naglijemu, jačemu dat ukret, to je vezat ńegovu bandu jarma ze ojićen, da mora on potezat više nego on drugi vol. Prez ukreta se jarem obraća na pregńi. Kada je jarem ze ukreton vezan za ojić, ontrat ostane vavik va se jenoj meri, kada ga se riva naprid z one bandi, ze ke je ukret. — Ukret načine od konopa, od gužve ali od žukve, kada je tribi. Niki imaju i napočni ukret od gužve udelan i nose ga sobun, kadagod 'redu orat. Niki imaju ukret od veružic. Zato je na jarmi koti kolonbarić, na kon vise te veružice, a na ojići kučica, za ku se veružice zakuče, ako je tribi.

Š i b a je šiba, ka rabi za gonit voli, kada se ore. To je jeden jesenić ali grabrić na dni debel jeden perst, a delg je toliko, da more orač, kada stoji na ralici, lupit vola po boku ali po plećih, tako bit će šiba delga jeden sežeń, malo više. Šibu ne nosi nijeden seduron ze spravun, nego kada mu je tribi, posiče ju va dermuni.

Ralo ima se, če i vergań, ostrau dešćice i preruča. Lemeš mu je kraći i uži, a viši oplaz ima nego lemeš od vergańa. Lemeš od rala nima pero koti odstriženo od uha kako i lemeš od vergańa. On ima dva pera, livo i pravo na furmu od motiki. Ki bi ga zdelga videl, bi rekel, da je jena dobra motika, a ne lemeš. Ralo samo para zemju, a ne prevraća. Ore gelbje nego vergań.[1]

Verńice gredu ze spravun. Seka volovja verńica je udelana od poprivi. Ona ima gori obručić velik, koliko more volu na rilo. Va ton obručići su tri polobručića sprekrižani, doli su zabjeni ondi, kadi se križaju (na dno verńice), sve tri z jednin čavlon; gori je pek va obručić zabjen seki ze svojin čavlićen. Verńica je gelboka okolo jeden pedeń. I obručić i polobručiće nisu jako debeli, nanci pol maloga perstića od ruki, a široki su skoro dva persta. Seka

[1] Sprid nikoliko let bila je delopojska zadruga kupila jeden železni vergań, ma ga nisu zvali vergań nego p l u g. Ma ta plug ni bil juden jako v dušu, pek ga je nestalo. Provivali su orat i s ńin, ma su mu niku mendu našli, kada su ga rebandali. Najveć mu prigovaraju, da ni za ove kraje, zač ovdi je malo zemje, a čudo gruha. I to mu zbadaju, da ni za naške čore (voli), zač da je preteżek. Najviše pek govore, da ni za to za naše kraje, zač da imamo male mervice (particeli), na kih se je tribi gusto obraćat. Govore, da se ote za ńega širini (vele kusi) poja, a da nisu za ńega naše vardačuje (škondretini).

verńica ima dvi uzi, livu i pravu, da ju se more vezat, neka ne pade, kada ju se da volu. Volon je tribi dat verńice, kada oru, deboto svegda, ma največ ontrat, kada je ča zeleno v mesti, a to biva v leti i na podzimi. Vol oruć, ako ča kadi vidi za se, rado se za 'nin zarene, da se zablazni (zagrize), a onomu, ki ore, to jako dodija, zač mu ne gre brazda ni posel na favur.

Mejka je od železa, dva persta široka, a delga jenu nogu. Uši ima koti i motika, gori ravni, doli na podelgovato na oblo. Toporišće ima ravno. Nasajena je ozgora. Rabi najprija za razbijat grudi (za mejkat), a pek rabi i va drugon posli, kada se kopa ledinu. (Zalezna se more mejkat i va potribi istešo z ušima od sikire). Z mejkun se jako dobro mejka, ma gre trišćeno delo od ruk.

Zubatica fadiga beržije, ma splošnije od mejki. U nas su dvi zubatice: drivena i železna. Obi su jednaki va sven, samol ne va zubih. Drivena ima drivene zubi, a železna ima železne zubi; ova je teža od onejeste. Onajsta rabi i za zabatit mesto, pokla je intrada zvena, a ovajsta, dokla se još sime va zemji ne okli. Jedna i druga rasipju grudi i kidaju žili. Zubatica je na tri kantuni. Udelana je od trih gredic; dvi su gori na verhu prebjeni jena z drugun, doli gredu se na šire, a na dni je poda ńe prebjena treta gredica. Po sredi ima zubatica dvi pričnice. Sprida na verhu ima kolonbar za vezat na ńega poprezni konop, ki biva vezan za jarem ter služi mesto ojića. Zada ima dva kolonbarića, va ke se veže konop, s kin se zapovida, kuda ima zubatica hodit. Na pričnicah su od pričnice na pričnicu dvi zbice prebjeni naspored, da se more tu položit jeden kamik, neka pretiska zubaticu, da boje lovi.

Brana. Nikoliko verhi od bresta, kjena, hrasta ali česa drugoga, če raste va kraji od mesta ali v umejki, a ako ni va kraji ni va umejki, onda se posiče va dermuni. Te verha se položi na zemju i sveže, tako da sliči v zubaticu. Na to se položi kamik ali kigod sede na to. Sprida se veže s konopon, a onda se veže konop za jarem i ajde, neka se šuja po mestu. Kada se mesto pobrana, hiti se branu v kraj, da se osuši, a suhu ju se okaštri i nosi doma za ogeń.[1]

[1] Kako je se meńe derva, počeli su niki već ne sić branu za seki put, nego posiku graber ali hrastić debel, koliko je čoviku za pestun, pek udelaju od ńega vlačicu i nose ju sobun, kamogod gredu orat, na rameni. Kada zoru mesto, povale vergań na bok i svežu tu vlačicu za ralicu ter pretiskaju z rukami na preruč, če više moru, i tako pobranaju mesto. I ovakova brana je dobra, deboto boje opravi posel nego ona od verhi.

Grabje imaju češej i rep ali deržalo. Va češji su zubi. I zubi i češej i rep: sve je od derva.

Kosa ima železnu lamu i driveno kosišće. S kosun je tribi tulec za vodu, mazalo, brusec i kjepi, a to je betić i babica. — *Serp* ima člen i serp na kolo, a na ńen zubi na furmu od pili. Je već serpi, ke imaju celo oštro prez zub koti kosa. — *Kosir* ima puntu, oštro, peticu i člen. — *Sikira* ima oštro, gorińu i dolińu bradu, uši i toporišće.

Mlatače imaju dva cipa: tenki (delgi) i debeli (kratki). Oba imaju na verhu babicu. Debeli ju ima zirizanu napoštu, a tenki uža imit samol dva berkeja toliko, da ne zipelzne z veza. Vez od mlatač je ali od poplata ali od naplati ali pek od konopca. Mlatače rabe za mlatit, to je otrest zerna ze slami.

Konabja je otesana od poprivi. Kraje ima otesani na četire kantuni i va ńih su probjeni škuje li na četire kantuni. Sreda od konabje je otesana naoblo i čudo je teńa nego kraje. Skroz škuje od jednoga kraja konabje gre va drugi kraj konabje i skroz ńega ven dervce: hlapec. Nakraj hlapca je koti straža od kjuča na dva kraja, tor je babica od hlapca. Na pervon kraji pek ima hlapec stražu. Najprija je otesan na četire kantuni koti i babica i jednako š ńun, ontrat je malo debji i otesan na četire kantuni koti i sprida, ma na križ od pervih. Ki će konabju zaprit, mora stisnut kraje od konabje jeden ke drugomu, ontrat vedit hlapec skrozi ńih, pek obernut ga, neka babica od hlapca upre va kraj od konabje, i kraje pustit, pek će drugi kraj od konabje uprit va gorińu stražu. Ono hlapca, če je od straže na simo, zove se rep od hlapca.[1]

Sprave za prirеđivańe vune.

Velna raste na bravih. Jarina je najperva velna na janci. Brav ima dvoju velnu: kosmi i runo. Kosmi je ona velna, ka raste bravu okolo repa i po krajih od stegan, pod terbuhon i okolo vrata do pleć. Kosmi se pervo znimju z bravi nego runo.

Bilo za kosmat, bilo za strić, bilo za jarinat tribi su *škare*. One imaju dva nožića z oštrimi puntami. Seki nožić ima svoj člen, a oba su zada skupa se jeden kus koti klišća od komina. Stiskajuć je se zatvaraju, a pušćajuć je se otvaraju koti i leva od leški. Kada ne

[1] Konabje ne rabe samol za skonabjit voli, nego i za sputit škodno živo, a ontrat se zovu *puta*. I škodni ovce se more skonabjit.

rabe, moraju bit vezani ze vezon, da su uvik zaperti, a punti su ńin zabodeni va bokun glavičini ali va posebojno dervce za to udelano. To je sve zato, zač su jako perhki, pek da bi se samo tucnuli va č'god, mogel bi ńih sperhnut verh ali bokunić nožića, pek već ne bi bili za posel.

Grabunce rabi za češrat velnu. Oni su malo veće grebeni, ke imaju za pol veće zubi od greben. Jeden je gorińi, jeden je dolińi grabunec (više puti ga zovu splošno i greben). Zubi su ńin od žice, od verha zdolu su ravni, doli su nagerbačeni, pek opet malo gredu zdolu ravni, a najzada su zabjeni va poplatić ali va debelu naplat i zaverńeni, da se ne zitegnu. Seki grabunec je zabjen va svoju deščicu. Zubi dolińega grabunca gjedaju na zgoru, a zubi dolińega grabunca gjedaju na zdolu. Kada se položi gorińi grabunec na dolińi, ontrat ńin se zubi pomišaju. Deščica od dolińega grabunca je jednako široka i delga jeno dvi noge i pol. Ozdola je na ńoj tresić, da se more zakučit za stvar, na ku se položi. Deščica od gorińega grabunca je z jene i z druge bandi i s trete i četerte okolo jeden perst šira i deja nego je naplat od grabunca. Ona ima gori po sredi na križ priko na priko tresić za deržat z jednun rukun; za z drugun rukun pek ima rep, ki gre zesrid deščice na ven.

Grebeni su dvoje: usnovite grebeni i široke grebeni. Od širokih ni tribi reć niš drugo, nego da imaju teńe i kraće zubi nego grabunce, a drugačije su se koti i grabunce udelani i načińeni. — Usnovite grebeni jeden je gorińi, drugi dolińi. Seki je širok okolo pet perst. Seki ima samo dvi poredice zubi li pet perst visokih, debelih i ravnih. Dolińi usnoviti greben ima deščicu na rep, a nakraj ńe ima škuju, da se more zavertit va č'god, za da ne biži. Gorińi nima tresića nego rep. Usnovite grebeni rabe za stezat velnu. Deje dlaki se na ńe zitegnu, a kraće ostanu. One deje se zovu kudije, a one kraće se zovu utek. Utek miču na široke grebeni.

Kudije gredu na *preslicu*. Preslica je šćapić od jesena. Gori ima glavicu (babicu) i pod ńun vezan konec ali zaberńa, to je vez. Doli ima puntu, da se more legje zadit.

S preslicun gre još i *povezalo*, va ko se zavije sreda od kudije, i *vreteno* (verteno). Verteno ima babicu, vrat, terbušić i rep. Na dno vrata i po dno terbušića imuje po dva do tri modre ali čevjene kolonbariće, da bude lipše, ali rabeć ga se zateru.[1]

---

[1] Prija je bivalo vidit lipih preslic. Videl sen jih, ke su imeli mesto babice koti jenu peračicu lipo narizanu. Doli su bili sve na riziće i

Snovače su gredice (mezomurali) zverćeni na toliko škuj, koliko je tribi za snovat. Va seku škuju se zatekne svoj kjin (zbicu). Ze snovačami gre još *perača* i *žibel.* Perača je jena dešćica, koti od goriňega grabunca, ma je malo meňa. Sva je zverćena ze svidrićen. Škujice su na ňoj porejeni na redi. Ako je gjedaš izdola zgoru, su redon se jena za drugun, ako je gjedaš od live na pravu ali s prave na livu, isto su tako v redu. Zibel je jena iškriňica (kasunić) zbjena od desak, ma nima pokrova. Po dejini je zibel pretiňena na pol ze deskun, ka leži va ňoj po kosti i dosiže se do verh iškriňice. Po širini je pretiňena na više pretiňak, baš na onoliko, koliko je tribi žic osnovat, ali da boje rečen, koliko je škuj va perači, toliko bi moralo bit pretiňak va zibeli, ma jih nî nego deset.

Krosna je ono, na č se tke (hke). Sprid ňih ima hkalica sido: katridu ali banči*ć.* One dvi gredice, liva i prava, ke stoje na četirih nogah sveka i derže na sebi krosna, zovu se kobili (jena je: kobila). Na kobilah stoje vratila i štanti ali jarbolce. Jarbolce derže jedne nita, a druge derže berdo. Žice moraju pasat najprija skroz raštela. Raštel je delg a uzek; gori ima palicu i doli palicu, a mej ňimi su tenke žbičice otesani od šupje tersti. Meju te žbičice vedivaju se žice. Ze raštela gredu žice va nita. Nita (niti) vise na koloturicah, a imaju seke dva šćapića: goriňi, ki visi na koloturici, i doliňi. Nita su udelani tako, da je pol špaga vezano z obimi kraji za goriňi šćapić, pek je to ontrat koti jena punča; a pol za doliňi, pek je to opet punča. Postavni su te punče tako, da gre jena skroz druge. Kada je to udelano tako, ontrat se to z jenun besedun zove kutlica. Že sekoga doliňega šćapića (tresića) gre zdolu svoj špag sve do tal, a na tlih je vezan za puntu od jenoga drivenoga koti poplata. Ta poplat se zove pedal. Pedali su četire položeni jeden do drugoga, a skroz ňih 're jena zbica, na koj se verte. — Ze nit gredu žice va berdo. Berdo je jako, gori ima, za č se poteže, a doli, ze čin se nabija. Sredi pek ima se udelano koti i raštel, ma to nima imena, nego ima splošno ime berdo. Ni on tres gori nima posobojnoga imena na berdi. Z berda pasuju žice na vratilo (spridňe vratilo), ma pervo nego na ňega, svežu se na šćapić, a ov pride vezan z dvimi ali trimi zaberňaki za samo vratilo. Vratilo stoji va svojih

---

križiće narizani. Bilo jih je i takovih, ke su gori mesto babice imeli četire kitice lipo svezani. Bilo jih je na četire kantuni otesanih i našaranih sekako, kako se je zmislelo onomu, ki je je delal.

vratilnicah (sohah). Glavi od vratila su zven vratilnice. Prava glava od vratila je zverćena skrozi namozi ze ralnin svidron na križ. Tako ima četire škuje. Ove škuje rabe, da derže vratilo tverdo. neka se ne obraća, da budu žice na krosnih nategńeni, zato se va vratilo zabode jeno kasto dervo, ko je vezano ze špagon za kobilu. To dervo je kjuč od krosan. Zadńe vratilo nima pravoga imena. Na ńega se navijaju žice za hkat. Da se ne bi obraćalo, kada ni tribi, ferma hkalica i ńega ze jenin šćapon, ki dosiže od ńe do ńega. Gorińi kraj šćapa zabode se va škuje na glavi od vratila, a dolińi se upre va kobilu, ka ima za t' posel posobojnu kafčicu.

Ono, će ono leti simo tamo skrozi žic mej berdon i spridńin vratilon, ono se zove ladvice. (Retko ka hkalica ono zove čunek). Va ladvici nutri, zač ona je skrozi namozi zdelbena, je civca na zbici, a bok od ladvice je zverćen, ima škujicu. Po toj škujici gre ven žica ze civce. Civca je šupja terst, na koj je sevit utek.

Melinel. Kada su civce prazni, tribi je je napelnit (navit, nasukat), a to se dela na melinel. Ov ima doli dvi dešćice. Na pervon kraji su zajeno, a na zadńen su razmekńeni jena od druge. Na pervon kraji ima nazgoru dva dervca, seko ze svoje bandi, a visoko će bit seko od jednu kvartu do jeden pedeń. Va seko to dervce je prebjen bokunić poplata ali naplati. To je uho od melinela. Seko uho ima svoju škuju, a va ńe je vedivena vertenica. (Ovo je ona ista vertenica, na ku se delaju šurlice). Na deji kraj vertenice, ki je zven ušuj, je nadivena civca. Na zadńen kraji su opeta dva dervca jednaki, ma veće od onih s pervoga kraja. Oba su zverćeni, da moru va ńih stat osi od glavini od melinela. Na glavinu su prebjeni pera koti palce od kola. Pero je vezano ze peron na križ ze špagon i tako sliči va kolo od kôl, to se i zove kolo od melinela. Priko toga kola je propejan špag na vertenicu mej uši na pervon kraji. Oba kraja toga špaga su svezani zajedno, pek se pari, da nima nigdir kraja. Tomu špagu je ime korda. Na jenon osi od melinela je ručica na kučicu, ka rabi za obraćat kolo. Ručica obraća kolo, kolo poteže kordu, a korda čini vertit vertenicu, a vertenica čini vertit civcu, a civca poteže, suče na se žicu ze klupka.

Sehkano gre ze vratila na *palicu* ali na laket, pek se sevije na trubicu ali zgibje na gibna.

Černilo. Da bude sukno ali bedena sejenoga kolura, a ne kerpasto, belo i rije i sivo, tribi ga je očernit. Černit oće reć i kuhat

černilo. Za ta posel je tribi kotel, viji, ruj, galviće, kuš, vidrijol, voda i ogeń.

Kotel je i veći i meńi, a udelan je od rama. Doli ima dno uže, boki ima se na ven ravni, a gori ima krunicu. Još uža imit i po dva uha, da se more dat na ńega proverslo. Pod kotel, ako ga ne te ali ne mogu obisit na komoštra, gredu tripije.

Va kotel se da jeden narućaj vija. Viji je kitice (verhi), od jesena ze zelenun šumun, perin. More bit viji i suho, ma mora bit pobrano, dokla je jesen zelen, dokla ima zeleno peri. — Ikuš more bit zelen ali suh. Od ruja se dadu va kotel kitice li ze zelin perin. Galviće rastu na hrastu. Prija je je pobrat, pek stlić z betićen va zdeli, ontrat hitit va kotel. Vidrijol[1] kupe na butigi. Va kotel ga hite po pol kila i više, koliko je tribi. Najzada kada je to sve va kotli, naliju kotel z vodun i nalože pod ńin ogeń. Kada je černilo kuhano, ontrat v onako teplo zabodu nuter sukno ali bedenu, na ogeń se mora zadasit. Skuhano černilo se zove još i juha.[2]

Igla (s kun šiju svitu) je od tverdoga železa. Ima uši i verh. Z golun rukun se ne more šit, zač bi se uši od igli zaboli va perst, zato je tribi još imit *naperšńak.* — Kadi je na sviti tribi male škuje udelat, to je udelaju (probiju) ze *škaricami* ali ze *dleton.*

Vitel (vitlić) je kupnena sprav, ka rabi za razmatat matase i žusma. Doli ima vidu, da ga se more zavidat za stol; zgoru ima palicu, a na ńoj su lebra.[3]

Sprave za priređivańe živeža.

Čišćeńe žitka. Prija su judi imeli užancu delat špijec doma. Na Gorici je bival i jeden človik, ki je ta posel nastal, zvali su ga špijčar. Sedaj ne mare (ne haju) delat špijca doma od domaćega

---

[1] Seda se mora reć zeleni vidrijol, zač judi poznivaju i modri vidrijol.

[2] *Laš.* Ki je otel imit lipšu svitu, ta je moral dat bedenu v laš, moral ju je dat lašat. To se ni delalo doma, nego su to delali napočni judi v Rikvi, a još prija va Vnecih. Kako je to delo bilo delano, ne znan pravit; samo to ću reć, da je bedena prihajala z laša glatka i svitla (lesnula se je). Samo je laš imel, a ima i dandenešńi tu mendu, da ako se zmoči ali samo dobro narosi, već gre ća, ni ga poznat na sviti: svita zgerdije.

[3] Videl sen va nikoj kući i nikakovu makinu za prest. — Prest se more i na melinel; ma žica ni tako jaka i zavercena z ńega, kako z vertena.

žita, nego ga vole kupovat na butigi. Sprav, ka je bila tribi za delat špijec, je bila: jeden delgi *bet* ali pek jedna *palica* i jeden *pań* zdelben na gujbu, dno je imel usko a verh širok. Više puti se je delalo špijec i va kamenici. Špijec ni niš drugo nego žito prez one želte kožini, ka biva okolo zerna. Znimat tu korinu ze zerna zove se po našu obhat žito ali delat špijec. Ostran beta i pańa rabi još i *rešeto*, da se očiste na ńega one korini, ke bet ziluzni telkuć ze zerna. Tribi je i malo vodi, ka čini omeknut korinu, da se legje luzni.

Mlinovi. Se zerna: žito, šenicu, proso, hajdu, rež, pirovicu, sirek, fermentun je tribi prija semlit, nego će se ča od ńih prepravit za jist. Meje se va *žernih*, a ki nima lezno mlit va žernih ali pravo i ne će va ńih mlit, ta gre z intradun va *melin*, pek ju semeje tamo. Ma muka z melina ni nikad boja nego ze žernav, nima prave slasti. Doma nimamo melina, zač nimamo za ńega vodi. Na veter udelat melin ne rizika ni jeden, zač se seki boji bure, ka bi mu sve pokeršila i polamala.[1]

Za nas su najboje *žerna*. Za načinit žerna, da moru mlit va ńe judi z rukun, je tribi više stvari. Najpervo je odredit mesto, kadi imaju prit; zatin gredu dvi ali tri gredice, a na ńe deski, to je pod od žernav. Va podu je toliko škuj, za koliko pari je udelan (more bit za jeden, dva i tri pari žernav velik). Okolo nakolo poda su prebjeni četire deššćice okolo pol nogi visoki nazgoru. Pred svekin paron žernav je va onoj deššćici, ka je sprida, svoja škujica koti poneštrica na četire kantuni, imuje dodar, ma retko, i dešćičicu (dverca) za zaprit, da se ne bi ze žernav zisipala muka doli na pod od kuće ali na tla. Žernov je jeden osobojni kamik kupneni, zač u nas doma ali ga ni ali ga ne ume nać. Ta kamik je okjepan na kolo; na dolińoj bandi je zikjepan na finije i raven, ako je gorińi, a na obi bandi je raven, ako je dolińi žernov. Imamo dva žernova: dolińi, ki ležuje na podi, i gorińi, ki ležuje na dolińen. Gorińi žernov je

[1] Dva od ńih su bili provali udelat melin na živo. Seki je bil udelan na svoj način. Ma jeden je zapustil za posve, a jeden retko kada meje. Tribida ńin ne rendi konet, ne splaća ńin se trud. — Čul sen praveć, da se je z otin jako šundrivalo živo i da je škoda upreć mlado živo va melin, a staro opeta ni za to, zač ima malo force za potezat. Najboji da bi bil za mlit va melin od živa koń slip na obadva oka. — Niki je bil kupil melin na ruki. Ne znan, meje l' va ńega koliko ali ne, ma se bojin se, da ni to ni bog zna če, zač ga već od potla ni svećal nijeden.

z gorińe bandi malo debji na sredi nego na krajih. Obadva žernova imaju na sredi skrozi namozi skopanu škuju. Na gorińen žernovi se zove ta škuja o k n ö, a rabi za vesipat zerna va žerna. — Žerna ali žernovi kupe najradije va Bekri na Margaritińu, kada je onamo semeń. Žerna bivaju nike tverdje, nike meče, šekondo kakov je žernovńak (kamik od žernav), od koga su udelani. Sveki žernov je još opasan z jednin širokin obručon, ali ze dvimi uskimi, koti i beči, a to zato, da ako bi sperhnul koliko ali ako bi se makar i napol dal, a to se rado i dogodi, more još za velu potribu rabit za mlit. Na gorińen žernovi su i dva bokunića železa sedaj, a prija su te dva bokunića bivali od derva. Jeden od otih bokunić je ze repon zaliven va gorińu bandu gorińega žernova i doseže do zven ńega, a na kraji ima škujicu. (Ta bokunić železa zove se ž a b i c a.) Drugi bokunić je pek na dolińoj bandi toga istoga žernova priko napriko okna, z obidvimi kraji je zakjepan va žernov i zacvert z olovon (ime mu je p o p r i c a). Poprica ima na sredi kafčicu ali i škujicu, va ku pride upirat sen. Va škuju od dolińega žernova je nabjen jeden čep od smokvini; ta driveni čep stoji tverdo, ne more se pomikat nikamore. Vasrid čepa je nabjeno železo, ko se zove s e n. Sen ima zven žernova verh visok jeden perst nagori; zdolu je se debji i dosiže skroz žernova i skroz poda doli ven pod pod. Da se ne bi zitegnul ali i pal, podupert je sen ze gredicun, ka upira va pod ali va tla, ali je pek podupert ze dešćicun, ka je vezana ze špagon za pod od žernav. — Kada su žerna na mesti i na ńihovon podi, tribi je na ńe m l a n. Mlan je jeden prut od jesena, delg je, koliko more doseć od žernav do pod gredi. Pod gredami je vediven va jenu škuju na dešćici i gre zven ńe zgoru za četire persti visoko do pol nogi. Doli je na dni otesan i debel je, koliko more pasat va žabicu. — Na žerna 're još i o m e l o, s kin se muku ometa ze žernav va zdelu. Omelo je ali nožica od zeca ali širčena metlica a najgušće puti je bokun čiste kerpi. — Ze žernav pride seka muka va s i t o. Sita delaju Krańci va Krańiji, pek je nose simo prodavat, kada je u nas semeń na Ivańu. Sit je više sorat. Jedno je za set fermentunovu muku (fermentunovo); jedno za set jarčenu muku (vojâko sito), ovo je od dlak; jedno je za set šeničnu muku, ovo je od svili (svilno sito, fino sito). A sve rabe zato, da očiste muku od mekin (posij, otrub). Od seke sorti mejiva (mejivo je se, če se meje) ostanu na siti mekini; od šenice ostanu samo posije (posijice, otrubi, otrubice).

Sušeńe voća. Sušilo je deska, lesa i gromača, pek još i peć. Ove sorti sušila su za sušit smokvi. Drugoga žira se u nas ne suši, zač ga je malo.

Lesa je ali od derva sva, ali od derva i režene slami, ali od bazga, ma kada je od ovoga, ondat se zove stura. Za lesu su tribi dvi gredice, seka ze svoje bandi; mej ńimi su zbice, a popriko zbic z jene ozgora, z druge ozdola je pleter (prepleteno šibji). Ovo je drivena lesa. Lesa od režene slami ima gredice i zbice koti i drivena. Po zbicah ni režena slama prepletena, nego je na ńe položena legoma. Da ne pade ća, je po ńoj priko napriko položen šćapić nad svekun zbicun i ze žukvicun vezan za zbicu.

Gromača je gromačina va mesti lipo zravnana i posuta s teńin kamenin, z gruhon i grušićen. Ako je kadi na ruku, posuta je ze žalon, s kamenin od žala aliti pešćin. Ta gromača traži va guvno, a velika, široka je, koliko se more ali koliko se oće.

Peć je ograjena na kolo koti jena kućica, ku dica ugrade, a traži va krušnu peć. Sva je od gola kamena: krov ńoj je prevoltan ze škrilčicami i lipo zravnan ze grušćići. Na jenon boku, zač je sva na kolo ugrajena, ima usta; to je jena mala poneštrica, kuda se pali. Peć rabi samol ontrat, kada je dežjivo vrime, kada se smokvi ne moru sušit na senci. Ž ńe nisu smokvi jako dobri, zač vońivaju po dimu i bivaju koti pečeni.[1]

Prirеđivańe pića. Vino se dela od grozdova. Ako se oće vino udelat od grozdova, tribi je grozdovi potergat, zmestit, nakinut, pustit skuhat i otočit, pek zadnit. — Tergat oće reć znimat grozdovi ze tersa. Za to rabe *kosirić* i *britvica.* Ki terga, mora sobun imit verńicu, kamo polaže grozd, ki odterga (odriže) od tersa. — Mestit oće reć žmjavit zerna od grozdova, neka ijde ven s kožini ona juha, ka je va zerni. Za mestit rabi *čebrić* ali *čeber* i juske nogi. Z verńice se hiti grozdovi va čeber. Kada je čeber peln, stane

[1] Ako ni napočne peće za osušit smokvi, more se je činit pročuhnut (ocidit) i va krušnoj peći, ma je je potla dat na sence, na sušilo, da je ono doosuši. Ne smi se pek va krušnu peć položit na tla, zač bi si poščali po kvadrelah (po podu od peće), pek bi kvadreli popucali i bi se rasuli, ontrat već ne bi bila peć za peć kruh. Ki će smokve sušit va krušnoj peći, mora je povredit va okruti, pek v okrutih dat va peć. Još mora i okruti obložit znutra ze smokvenin perin. — Ze stabla znimje ruka smokvi i daje je va verńu, a z verńe se stresu nasrid sušila, pek z rukami razgernu po sušilu.

čovik na grozdovi va čebri i ńavi z nogami, mesti, doklagod ne zmesti grozdovi. Mestit se more i va iston mesti, va kon se terga, ali ontrat ni tribi veloga čebra, nego mali čebrić, ki se zove o t a č, ma su tada tribi mihi za gonit mest doma. — Nakinut *okrut* oće reć dat nuter mest. Zato mora okrut bit zamočen i nabjen i postaven na pokladi a stat nazgoru; ako je beči, stoji na zadńen dni. Čeber i bedeń, veli čeber stoje vavik nazgoru, zač imaju samo jedno dno. Nakine se tako, da pride mest majkol pol nogi spod utor. (Ako se to ne udela, ontrat okrut riga, pek je to škoda, zač se zgubi čudo vina). Još je tribi va okrut na čep dat sparožinu, neka brani, da ne bi zaletali dropini. — Kuhat oće reć pustit mest va okrutu, doklagod se čuje, da nutri šumi, a još i više. Najradije puste kuhat vino po osen do deset dan, ma jih je ki govore, da se če više stoji vino na dropinah (a baš ne stoji na dropinah nego pod dropinami), da je boje. Dropini se zovu one kožini i vošćini od grozdova. — Otakat oće reć vino zitočit spod dropin. Za to rabi posobojni mali čebrić, ime mu je *otakač*. To je on isti čebrić, va kon se je mestilo va mesti. Z otakača se mora prelet vino va čeber, ako se ne more redon prelivat za dno. Za prelivat rabi ali z d e l a ali d i ž i c a. — Zadnit vino oće reć načinit dno na okrut, va ki se ima dat vino, ako je bil ta okrut razdńen. Za zadińat rabi *kosirić*, *vuk*, *kuka* i *šestilo*. Kosirić poteže dno na mesto mej rastrugi va utore; kuka dviže dno i ravna; vuk nateže obruče; šestilo rabi za ošestat dno.

Vino se vliva va okrut po *traturu* ali po *liju*. Tratur i lij je sejena stvar. Tratur je od lati, a lij je od derva. Derveni lij ima dvi nogi, da more ravno stat, a traturu ni tribi nog, on stoji ravno na gurli.

Pokla se je utočilo vino, ostanu va okrutu pocitki. Pocitki i dropini se torkulaju va *torkuli*.[1] Torkul stoji na trih nogah; na ńih je železna čaša, ka ima na bandi nosec, po kon teče vino s čaše ven va podloženu keblaču ali v otakač. Ze dna čaše gredu ravno zgoru dugi, ter se to pari koti jeden čebrić. Te dugi nisu zažeti, štišńeni jena do druge, nego su razdvojeni, imaju široki rastrugi, da se skroz ńih cidi vino va čašu. Ze dna čebrića upravo va sredi ńega gre zgoru ven železna vida. Naverh vidi je madra, ka se po

[1] Dropini torkula samo, koga je voja, još je ne torkulaju svi. Va sven Verbnici su ćaro samo dva torkula. — Ne govori se „seduron torkulat", nego se govori i „stisnut dropini, ožet dropini va torkuli".

vidi pomiče zgoru zdolu ze jenun manicun. Pod madrun su položeni na dropinah kuntrafunti i takuni. Kuntrafunti su koti dva pol dna od čebrića; takuni su gredičice, klupice.

Lanbik je kotel, va kon se kuha rakiju.[1] Lanbik je od rama; on je udelan od tri kusi: kotel, vrat i kapa. Judi ga vole zvat kotel nego lanbik. Vrat od kotla ima na sebi dvi ručice, da ga se more za ńe popast i nosit z mesta na mesto. Vrat gre zgoru se na uže a fińuje spol nogi visokun krunicun. Kapa ima sobun ińe, zač rabi za pokrit kotel; ona leze kotlu na vrat. Kapa ima na boku gori koti jeden nosinu delg jenu nogu, to je civ od kapi. — Ma za kuhat rakiju ni dosti sam kotel. Tribi je još civ i brentu, stińić, kerpicu i bukaleticu ali žmuj i bocun. Va civ od kapi mora se nadit civ od kotla. Ova civ je propejana skroz jednoga čebrića; odzada pod verh gre va ńega a osprida bliže dna gre ž ńega ven. Ta čebrić se zove brenta i mora bit uvik peln vodi, ako je moguće studene. Nakraj civi već zven brenti sprida obisi se jeden stińić, da po ńen cidi rakija va podleženi žmuj ali bukaleticu. Civ od kotla je sa ravna a gori va kapi je najšira, doli, kud teče rakija ven, je najuža. Na dno kotla moraju bit položeni dvi dešćice, ke pokrivaju celo dno, da se ne bi dropini zapalili. Te dešćice se zovu katrafuni. Vrat od kotla, kada je već na ńen kapa i kraj od civi, kadi se derži za civ od kapi, vaja dobro zavit ze černin hajinun, da ne gre oduha ven ze kotla, zač bi se pokvarila rakija. Ze kerpicun se mora pokrit žmuj, neka se rakija cidi, da ostane posve čista i bistra.

Priređivańe uļa. *Toš* je kuća, va koj judi meju ulikvi, delaju uli, i sva sprav, ka je za t' posel potribna kot: mera i merica, čaša, kolo z vesli, lunćerna ze vidami i s kuson, športi i kotel ter čeber i barilńak. Ov je vela mera od ula. — Ki želi udelat uli, mora pobrat ulikvi, ulikviće; to dela s persti. Ulikvić, ki otkine, mora dat va *verńicu*, va torbicu ali va mali šaketić, a to mora deržat na jednoj ruki ali pek za bokon. Kada napelni verńicu, mora ju zitrest, spraznit va *mažu*. Z maže gredu ulikvi v konobu va staru čebrinu ali va staru *bečvinu*, da se osažumaju, neka se z ńih ocidi vodina, i čekaju na red, kada pride za mlit. Z bečve gredu opet va mažu i pridu va toš. Va toši je miri tošar na minicu, kvartarol, zdelu. Će

[1] Rakiju kuhaju od dropin; provali su ju kuhat i od smokav, ma ńin se ni nasladilo, a pek ne mare ni judi za ńu, zač da ni prava i da smerdi po smokvah.

zmiri, to vespe va čašu. *Čaša* od toša stoji vasrid toša, bliže dveron na svitli. Udelana je od kjepana kamena. Nasrid čaše je dno, jeno kolo od kamika, se od jenoga kusa. Okolo od dna zgoru gre krunica, bok; ona je udelana od više velih kamiki, položenih jeden do drugoga. Seki ta kamik je visok, koliko mora bit visoka čaša, i svi su jednako visoki. Ozvena su ravno otesani nazdolu. Seki je koliko toliko zet na kolo, kako to nosi dno od čaše. Oznutra su okjepani na žbrišo od verha do dna čaše, ter je seki gori teńek, a doli debel. Sveki mora bit skopan na kopań, da prestane dobro za dno od čaše. Da ne bi čaša pušćala, zamazani su pukotini, komižure, mej kamiki i mej ńimi i čašun z nikun meltun, ka ne propušća, a to je porculana ze japnon pomišana. Dober je za zalet pukotini i ciment. — Naprid čaše je jedna *greda*, visoka je od dna čaše do verh gred; gori i doli ima os, a stoji ravno nazgoru. Na toj gredi stoji kolo i na ńoj se obraća. *Kolo* je jeden veli kamik; veliko je kuntra čaši, če je čaša šira, veća, to je i kolo veće. Kolo ne leži nadno čaše koti gorińi žernov na dolińen, nego je položeno va čašu po kosti. Vasrid kola je škuja a va ńu gredu vesla, ke ga čine obraćat. Vesla su četire, dvi gredice na križ; delgo je seko veslo od srid čaše do zven ńe. Zven čaše ga je toliko, da se moru va ńega komodno sprit četire muži s persi. Na čaši stoji badij (lopata železna), s kin se mora ulikvi podhićivat, kada se meje. Badij je na tri kantuni koti motika; na mesti od ušuj ima gurlu (uho), va ku je zatekńeno toporišće koti ostij v osti.

Lunćerna je jeden kamik od celoga kusa debel nogu i pol do dvi nogi, ako ne i više, zač mora bit jak. Ta kamik leži na tlih, na zemji. Otesan je na puntarol i na zubaticu. Sprida ima koti nos svića, zada je na kolo. Ki ga vidi, ne bi rekel, nego da je jeno velo dno od sviće. Na 'noj bandi, kadi je na kolo, ošlestan je na šestilo i zdelben jeno četire persti. Od ótoga kola peja konalić, pravi nos, na kraj lunćerni, ka stoji jenó pol nogi, ako ne više, nad čebron, da more uli z lunčerni cidit nuter va čeber, a ne ven po zemji.

Športa je jedna koti mornarska kapa. Upletena je od nikakovih špagi udelanih od nike sorti travi. Ona nima dna ni verha koti verńa, nego je tako upletena, da je gori i doli zatvorena i po bokih, a gori i doli ima na sredi škuju na kolo, usta, široku okolo jeden pedeń, kuda se daje paštra va ńu.

Taki su jedne gredice, klupice, ke se podlože mej kus i športi, ke stoje jena na drugoj va lunćerni povrejeni.

Kus je jeno debelo, teško dervo na četire kantuni oškvadrano, ko se pomiče zgoru zdolu po dvih vidah. To dervo je na obidvih glavah proverćeno na vidu ozgora zdolu koti su proverćeni i one kapice, ke se navida na kola, da derže boje os ze zadńin oplenon. Vida, ka je udelana va kusu, se zove madre vida ali samo madra.

Vida je jeno tverdo dervo, najradije oskoruši, gori proverćeno skroz gredi i doli li tako, da se more obraćat. Od jene pošti zgoru, okolo pol čovika višini, pravo čoviku do pers, je vida otesana na vidu. Od te pošti zdolu do tal već ni otesana na vidu nego je debela i ima dvi škuje na križ proverćeni skrozi namozi jednu zgora druge.

Manavela je jedno dervo, s kin se obraća vidu, da po ńoj ijde zgoru ali zdolu kus. Vidi stoje ravno nazgoru jedna s prave a jedna z live bandi lunćerni i to delgo od ńe, koliko moru pasat dva čovika naspored, kada stiskaju športi (ozimju z ńih uli).

Štanti su gredice, ke su zabjeni okolo lunćerni doli va tla a gori va gredi. Štant derži (priderži), da se ne bi zvernula športa na bandu.

Kotel. Pred jeden kraj toša je ogńišće. Na ńen gori ogeń, a nad ńin na tripijah stoji ali je zazidan jeden veli lapižina od rama ali od železa, ves sliči va kotel, va kon se černi. Nutri kuha voda. Blizu kotla je jeden veli kacol (kacarola) na dervenon toporišći; rabi za čerpat vodu ze kotla i polivat (oblivat) športi.

Barilńak je jeden čebrić, ki derži baril ula. On je cimentan, to će reć, da je osvedočeno za ńega, do kuda jušto derži baril. Uli se miri i na kvartice. To su meri od lati. Seka ta mera derži kvarticu ula.

Još je va toši tribi i jeden obruč od derva, ki ni vezan, nego se more raširit i stisnut z rukami. On rabi za lovit uli, kada se znimje ze čebra, zač va čebri ne biva čisto uli nego nutri biva i čudo vodi, ka se zove čamurka (čamurčina), pek bi ošporkala uli i činela ga poć po zlu, ako bi z ulin ostala.

Da je pervi toš udelan 'Verbnici, oće bit šezdeset do sedendeset let. Seda su već dva 'gradu, a treti je v Risiki. Dokla ni bilo toša, delali su uli va *žlibu* stiskajuć ulikviće v rukah ali gazeć je z nogami. Za to je bila tribi još i *mažica.* Delo se je opravjalo trišćeno, ali uli je bivalo jako dobro; već ni moglo bit finijega ula nego je bilo to.

Sprave za vožńu.

Po suhu. Ki će vozit po kraju, mora imat *kola*, *voz*. Voz, kola, i ne rabi za drugo nego za pejat (vozit) sve, če se more na ńen vozit, a najmeńe rabi za pejat judi. Judi 'redu od sela do sela po celon škoju pišice (na nogi) najviše. Ako ki ne more ali ne će hodit ali želi beržije prit kamo, gre na živi. Za to rabi koń, mulec i osel. Na goli (na goli živi) se ne more jizdit čudo trata, zač bi košej od živa čovika zasadnil na prohodi, da prostite, i okolo ńega bi se čoviku ogulila koža, a to jako boli. Za jizdit na živi tribi je imit sprav. Ta sprav su: oglavica, uzda, sedlo, poštijek, kjuče, čiveje, poprug i podrepńak ter špirun. Za końa je tribi oglavicu, uzdu ali zazubicu, sedlo, poprug, podrepńak i špirun. Oslu 're oglavica, poštijek s kjuči ali čiveji (skupa se to zove štije) i špirun. Mulcu je tribi koti i oslu, a more ga se poredit koti i końa. Oštijat živo oće reć dat na ńega štije. Osedlat živo to znamenuje dat na ńega sedlo. Zaoglavit je toliko, koliko dat oglavicu na živo. Zazubit se zove, kada se końu da v usta zazubicu. Podbost živo se pravi, kada ga se badne ze špirunon va bok. Popreć živo oće reć nategnut mu od jedne bandi štij (sedla) do druge bandi pod terbuh poprug. Živo ne rabi samol za jizdit, nego i za pejat (nosit, gonit) na ńen seke sorti stvare, ke se moru na ńega dat, nakercat.

Oglavica je dober konop; delga je okolo dva sežńa; na kraji ima uzel, sprida ima punču delgu, koliko more doseć živu od vrata do rila, jeden perst ozgora nosa.

Uzda je jedno železo, ko se da živu v usta, za zubi, a dosiže z jedne i z druge bandi živu zven rila. Va seku bandu toga železa je zakučen kožni centurin, tako da gre od železa do pleć, pek ontrat se prigne i gre od pleć do železa z druge bandi. Za mesto zazubice more se zet i oglavicu, ako se pasa kraj od oglavice, pokli je živo zaoglavjeno, živu skroz ust i veže pod rilon z drugin krajen. On bokunić oglavice, ki gre živu skroz ust, je namesto zazubice onoga železa.

Sedlo je ono, na čen čovik sidi na końi. Ozdola ima sedlo p o š t i j e k, to je jedna mala mažica pelna velni, da sedlo ne tišći końa. Na poštijki leze ze seke bandi po jedna dešćica, liva i prava. Za seku je na dva mesta vezan poštijek. Sprida i zada ima sedlo opet po jenu dešćicu nazgoru, da ne bi šel, ki jizdi, zven sedla. Na pervoj dešćici je još jena glavica, babica, za ku se more deržat z rukun on, ki jizdi. Sve dešćice su obelčeni va koži, naplati, tenkon

poplatiću, a pod ńimi je nabjena velna, da budu meče. — Sedlo ima još i dva krejuta: livi i pravi, ke redu końu po boku zdolu, da ki jizdi, ne odlači sviti. Na sedli visi ze seke bandi svoj centurin: livi i pravi. Da se centurin more skratit i zdejit, ni zašven za sedlo, nego je pod sekin krejuton zabjena va sedlo svoja železna kučica, ka ima dva repa i obadva su va sedli zaverńeni, da se ne bi znela. Seki centurin ima na jenon kraji po nikoliko škuj, a na drugon kraji mu je jedna fjuba koti i na centurini, s kin se čovik opaše. Kada je centurin molan, nadije se na ńega jedno železo, ko je ozgora na obručić, a ozdola je ravno, da more lipo na ńega upirat noga. To železo samo, a železo i centurin skupa, zove se štafa. Štafi su, za da čovik saldije stoji na końi i da bude końu legje. Na zadńoj dešćici od sedla je ze seke ruki svoj vez, da se more jizdeć još i pejat brince na końi. Vasrid iste dešćice je opet jena železna ručica, a skroz ńe gre jeden drugačiji centurin. I on ima fjubu i škuje, ali na jednon kraji je koti na kolačić udelan. Kada se vedije rep od końa skroz toga kolačića, pride on stat końu pod rep gori pol samih stegan. To je pek podrepńak. On se ne more znet końu spod repa, ako se sedlo ne potegne końu s pleć na zadńi kraj doli. Na pervon kraji sedla, spod ručice od štafi je na jenon kraji zašven jeden osobojni napočno setkani bokun platna širok tri do četire persti, a delg je, koliko more doseć końu okolo pod terbuh, na persih za pervimi nogami na drugu bandu skoro do sedla. Nakraj toga platna je jedna vela fjuba ali su dvi male fjubi. Va ńu ali va ńe se vedije centurin (centurini), ki visi na drugoj bandi li spod ručice od druge štafi. To je poprug.

Štije imaju poštijek delg skoro oslu od križ do pleć, a širok je, da pokrije živu pol boka, debel je četire persti. Poštijek je mazica pelna kerpin sekakovih. On se ne derži za niš, nego leži živu na košeju. Na poštijku leže kjuče ali čiveja od derva. Za jenu zbicu ali pričnicu od ńih je poprugu zašven z jednin krajen. Na drugon kraći pek ima uzu namesto fjubi, da se more vezat za kjuče, zato ta uza ima dva kraja. I na ńih je podrepńak, ma ni od naplati, nego je od bokun konopa udelan, a na sredi, ono če stoji oslu pod repon, obevito je ze krpami, pek se pari koti pol svitka, na kon ženi nose vodu na glavi. Mesto podrepńaka more bit i persten. To je pest slami prignene na pol (na polačić), doli zapletene (zavercene) s krajen priko kraja i vezane ze žukvicun, da se ne rasplete. Persten je delg deboto jenu nogu; rabi, kada se na živi peja na goli, a

more se ga dat, ako su i štije na živi. Podrepńak ošji se zove pohviňi.

Kjuče, ke 'redu na poštijek, su četire derva, dva spridńe a dva zadńe. Delgi su, koliko je tribi, široki četire persti, a visoki, da rečen debeli, dober perspalec. Na gorińen kraji ima jedno dervo od kjuči škuju (uho), a jedno babicu; na dolińen kraji pek ima tri škuje jenu ozgora druge. Va te škuje pride ze seke bandi sprida tako i zada svoj kjinec. Ako se malo brime da na kjuče, ontrat je kjinec va najgorińoj škaji; ako se nakerca na živo, če se more veće brime, onda mora bit zadiven kjinec va najdolińoj škaji. Da oba kraja kjuči šaldo stoje, zabjeni su mej ńimi ze sekoga boka dvi pričnice, gorińa i dolińa.

Čiveja (čiveje) su se koti kjuče, samo nimaju kjinac, nego mesto ńih imaju kuku, ka se ne pomiče. Ona je vavik na se jenon mesti. S čivejami se najviše štija mulca.

Kolȁ i se, če 're š ńimi, zove se po našu „sprav od kôl". Kolȁ imaju četire kȍla. Seke dva kola su jeden par. Livo i pravo kolo sprida zovu se pervi kraj od kôl, a livo i pravo zada je zadńi kraj od kol. Na kolih je po navadi (po užanci) vavik četvorica. Ma je tribi na ńe imit koš, vlakuje i čapje, zač nigda rabi on, nigda ove dvoje. Kada ča rabi, onda se i da na kola. Kolo je od derva, okovano je ze regetun (šinun železnun). Deli od kola su pladńice, palce, glavina i puša. — Pladńica je jeno dervo pogńeno po meri. Otesana je od jesena, a udelana je na četire kantuni. Ozvena je šira, oznutra je jeden sled uža. Na jednon kraji ima va sredi mozg, a va drugon kraji ima škuju. To ima zato, da se more složit jedna z drugun i udelat se skupa kolo. Na dolińen, nuterńen kraji ima seka pladńica dvi škuje, da se more nabit na palce. Palec je ono dervo, ko gre ze glavini va pladńicu i derži ovu, da se ne smežji kolo, kada je brime na kolih. Glavina je dervo delgo obilnu nogu i oblo podelgovato, na sredi je debelo, a na krajih je tenko, ma istešo dosta jako. Kraje su mu okovani (nasvalito zvenski kraj) ze železnimi obručići; i oba debje kraja glavini su li nabjeni ze železnimi obručići. Glavina je od jednoga teńega kraja do drugoga sve naskroz probjena i obložena je nutri ze železnun gurlun. Toj gurli se ime puška.[1]

[1] Starinske kola nisu bivali lipo udelani koti su sedańe. Delal je te kola seki, ki je ikoliko umel tesat. Glavina je bivala bokun derva naravskoga; pladńice su bivali li naravske, kako su zrasli krivi; palce ni se zabijalo va glavinu, nego prebijalo na glavinu, a bili su četire derva prebjeni na glavinu va križ, pek su je i zivali križ, a ne palce. Još za moje pameti su imivali judi veći del takovi kola.

Kolo se obraća na osu, a da ne pade ž ńega (da se ne zitegne, ne zidije), brani mu zakolčić. Ovo je seda železni kolonbarić natekńen na osi i železna štičica zatekńena skroz osa. (Stare kola su imivali driveni zakolčić prez onoga kolonbarića).

Kola se zovu drivene, kada imaju osi od derva, a železne, kada imaju osi od železa. Napol železne kola imaju samo va jednon kraji železni os. Na osu je položeno po ńen na obidvih krajih kôl mej kolmi jedno dervo na četire kantuni.

Tomu je dervu ime oplen. I pervi i zadńi oplen je udelan od dva bokuna. Obadva zadńe su tverdo zbjeni i vezani z oson. Od pervih se dolińi derži za os, a gorińi se verti na dolińen, zač ima na sredi škuju i va ńoj kjin ali železni ali derveni. Ta isti kjin služi sedaj zajeno i za trapńak, to je za onijsti kjin, ki je pervo deržival zadńi kraj kol ze pervin. Da ne bi železni kjin jako deral dervo, okovani su škuje, kuda gre trapńak i ozgora i ozdola ze železnun kerpun. I glava (kraj) trapa, skrozi koga gre trapńak, je li tako okovan. — Za pervi kraj kol je prebjen ojić, ali pervi kraj stoji na ojići. Zadńi kraj stoji na trapu. Da more ojić mej os i oplen, a tako isto i trap, su udelani posobojne škuje. — Ojić je od se jenoga kusa, najradije od jesena. Delg je, koliko je tribi, a to je, koliko je delg vol i par nog više, da ne bi četvorica badala vola. Po priliki volu od zadńih nog, kada je vol sprežen pod kola, pek sve nazad, dokla ne pride zven osa nuter kuntra zadńemu kraju, je ojić rascipjen na pol, pek se pari, da mu je zadńi kraj koti jedne vili. Na sekoj toj polovici je zadelan, ima babicu, da se ne bi spod oplena zitegnul ven. Ta babica je za prepart, zač je istešo tverdo zabjen ze perst debelin kjinon od drena. Na pervon kraji ojića je zrizan križić koti latinski deset. Ako ni ta križić ozgora na ojići, tako je ravno sprida. Malo više pol nogi od križića ke kolon su na ojići škuje za sprezat. Ondi i kadi 're ojić va vili, kadi je rascipjen, nabjen je na ńega železni obručić, za da ne bi šel cipajuć naprid.

Na pervi kraj ojića gre jarem koti i kada se ore. Da jarem ne pade, zabije se skroz ńega i skroz ojića jeden kjin, ki se zove kerčej. Kerčej je ono, če je pregeń, kada se ore. I na ojići su dvi gužve, ma nisu jedna skroz druge, nego je seka po sebi. I one pomoru kerčeju deržat. Da ne pomolaju, zakučena je sveka za svoj kjinec, ki more bit zabjen i z gorińe bandi ojića zdolu ven, ali najradije je zabjen z dolińe bandi. Jeden od tih kjinac je sprid jarma, a jeden zad jarma. Guži je seka po sebi zatekńena na ojić, a ozgora jarma pod glavun od kerčeja su prigńeni jena priko druge, ter

kerčej pasuje skroz ńih po onoj škuji, ka se udela, kada se kraje od gužav prekriže.

Trap je najradije se od jenoga kusa jeno razvilano dervo (dervo na vilu). Kraje od tih vil gredu mej zadńi os i oplen, a glava, kot sen već rekel, gre mej spridńi os i oplen. Repi od trapa su za oplen i os zabjeni ze kjini.

Na zadńen kraji je još i ono, ze čin se kola moru zaprit, da se ne obraćaju. Prija, kada smo imivali kola po staru, po domaću, i toga ni bivalo. Kola su se zapirali ze vlačicun i gužvun. Zatin je niki videl nigdi, kako ni tribi gužve ni vlačice, nego da je dosta imit veružice i na ńih jeno železo. Se skupa, veružice i železo se je zvalo sopjä ali pelza. Pelza je bila široka koliko kolo; sprida i zada je imela koti jeden zajik; na sredi je imela ze seke bandi svoje koti uho nazgoru zaverńeno. Kada je kolo zaskočivalo na zadńi zajik od pelzi, jemivalo se je mej ove dva uha i ni se moglo obraćat. Ki je otel kolo oslobodit od sopje, moral ga je nazada zakrenut. Potla su po svitu videli, kako se najlegje i najberžije more oprit i zaprit kola na vidu, pek su na kola dali to. Vasrid trapa, ondi, kadi se počnu razdvajat ńegove repi, zabili su jeno dervo, zovu ga jarbolec. Jarbolec su propejali mej os i oplen nazad ven zada kol. Na jarbolci su dva kolonbara, a na sekon je svoja madra. Skroz tih madar (ali madri) gre vida. Na pervon kraji su za vidu zakovani verugi, a na zadńen kraji ima vida ručicu, s kun ju se obraća. Sprid kol su dva železne oka, a skroz ńih je propejano jeno debele dervo (zovu ga coklja i cokja, ovo drugo ime je već po našu). One verugi, ke su zakovani za vidu, one su i z drugin krajen zakovani va kolonbar, ki 're okolo cokje.

Tako kada se oće zaprit kola, ni tribi niš nego počet zavertat vidu, a ona potegne cokju na kola, a one se ne moru već obraćat.

Železni os, koliko ga ni va glavini, je obelčen va dervo, a to se zove škatulica (škatula) od osa. Počeli su rabit ojić od tri bokuni. Jeden bokun je delg, pravi ojić, a dva su seki ze svoje bandi prebjeni va ńega, ter idu od ńega na bandu, tako delaju one vili. I trap je počel bivat od tri kusi. Jarbolec su protegnuli se do pervoga kraja od kol, da se more va ńega zabit trapńak, a po bandah su mu prebili dva derva namesto starinskih vil, pek je i on razvilast.

Pervo su bivali köla se jenaki. Sedaj su počeli i to mińat. Perve kola imaju basije od zadńih, ma istešo ne jako čudo.

Četvorica ima doli gredice dvi, gori dvi poleberńe. Gredice gredu naspored, ma ne jedna do druge, nego seka ze svoje bandi do samih kol oznutra. Mej gredicami su pričnice, a po ńih je upletena lesa od jesenovih prutić. Ze gredic nazgoru, ma malo na ven, gredu jene šćapiće (bacijolce), na kih stoje poleberńe.[1]

Na pervon i na zadńen kraji četvorice su po dvi pričnice: goriña i doliña. I skroz ńih 'redu bacijolce, a dva od ńih 'redu skroz pričnice i poleberńe va gredicu. Bacijolce su zven poleberń i zven pričnic visoki jenu nogu. Kada se zitegne jeden bacijolec, ki gre skroz pričnice i poleberńe va gredicu, ontrat se opre četvorica. Pričnice zovu niki trinketice. Da četvorica ne pade s kol, derže ju meče (jeden sam zove se meč). Ńih je četire na broju: dva perve i dva zadńe; perve su obli koti bacijolce, samo su od ńih dva puta debje i stoje va gredici; zadńe su zabjeni va oplen i va poleberńu, debje su od pervih. Doli su gerbavi, za da ne moraju poć skroz gredice, a gori su otesani na usko a delgovato. Zadńe meče ne sme poć skroz gredic, zač se ne bi mogli ontrat kola obraćat.

Koš ima gredice i pod od desak. Namesto poleberń ima okolo nakolo od dva do četire persti debelu desku, zovu ju niki trinketica. Bacijolce ima gusti i opleteni ze tertinun ali z lezunon. Zada ima dvera. Nima meči nego ima palce pod podon, ke zapadu va posobojne škuje na opleni, i još biva vezan za oplen.

Vlakuje su dva brestića ali hrastića namesto gredic od četvorice. Na tih su zabjeni žberlave pričnice se s terbuhon nazdolu, pek se vlakuje pare koti jeden veli kopań. Na pervon i na zadńen kraji imaju po jednu ravnu pričnicu, ka brani, da ne spade ž ńih, če je na ńih.

Čapje su četire dosta debele derva doli zberlavi, gori ravni na furmu od meča. Dvi se zabiju va pervi oplen, a dvi va zadńi. Gori su vezani seke ze svojun gužvicun.

Konop debeli (poprezni konop) rabi za popreć živo, kada pejaju brime na živi, i za oplest (svezat) ono, če ostane zven četvorice, kada je prekercata. Poprezni konop se zove i on konop, ze kin se vežu voli jeden z drugin. Ovijsti ima na sekon kraji svoju punču, da se more zakučit volu za rog.

Po moru. Po moru se judi pejaju, voze, brodare, po moru gredu, plavaju, po moru se peru.

Sve male barki zovu se *barčica,* a imaju ove imena: kajić, pašara (ako mu se rugaju: kopanica, šešuja), ki rabi za veloj

---

[1] Morda su va staro vrime zvali bacijolce lebra, kada još seda govore poleberńa, to je gredica, ka stoji po lebrih.

barki poć ćapat cimu i judi jednoga dvih na ńu zapejat; guc je veći od kajića i na drugi mod udelan, a rabi za pejat judi i malo robi; barčica (gajeta) je veća od guca i na drugu furmu udelana, a rabi li koti i guc; treget ni čudo veći od barčice a imuje i jarbol; ov, treget, rabi za prevažat judi i robu. Kajić od veloga broda se zove barkača, zač je veći nego treget, a udelan je na furmu od kajića. Najmeńe, va čen se more čovik vozit, je kajić. Barčica je već za dva i više kajić veća; ona rabi i za poć na ribi.

Majkol za dvi do tri barčice je velika *barka*. Ona rabi za nosit grip, kada se 're na ribi, i za prevažat judi i živo i robu seke sorti, ka more nuter. — *Vela barka (bracera)* je velika majkol za jenu barku i pol do dvi i pol. Ona rabi i za navigat na deje: va Pul, Terst, Vneci, Delmaciju. *Brod* je velik, on je za braceru i pol i više; zovu ga: brod, pelig, trabakul, brod na dva jarbola, na dva jidra. Veli trabakul, ki ima kermu koti veli brod udelanu, zove se trabakul pupa kvadra.[1] — Križevaj je brod, ki ima na jarbolih križe. — Nav je najveći križevaj od tri jarboli. — Vapor (parabrod) je brod, ki gre na ogeń.[2]

Prija nego barčice i barki imivali su i verbenski mornari *ladve* (jedna se zove *ladi*).[3] — Ladi je imivala: korito, boki, provu ali

[1] Verbenčane nimaju većega broda od braceri, nego veće brodi po znivaju po imenu, zač su prihajali simo kercat derva. Simo pridu ze Talije, s Cozi ćozoti z jenun osobojnun barkun, ka se zove *bragoc*. Veli bragoc se zove bragańa.

[2] Naši judi poznivaju i cesarske brodi, brodi, na kih su soldati. Soldati od mora (mornari, marineri) pek i prave, kako se ki cesarski brod zove i po imenu i po 'non, zač rabi. Tako deboto seki zna, če je to kalunera, torpedinera, krovata, karocata, frigada i vašel. — Još nisu pozabili na vneteške *penice* i *galije*. Na galiju je hojival za keštig, ki je ča zabasival, i to za više let. Koga bi bili spravili na galiju, retki bi se vernul doma. Zločestu čoviku još i seda reku „galijot". Kadi je čudo dice na fameji, reku: „Više jih je nego na penici". Kada se mat jadi na dicu, da budu dobri, reče ńin: „Galija vas ne otpejala". Zločestu čoviku reku: „Če jih je bojih od tebe na galiji zakovano". I jenu ulicu zovu dodar 'Verbnici „galija". Tribi da su nutri stavali galijoti, ma sedaj nutri stoje pošteni judi.

[3] Kada je to bilo, ne znan pravit, pametin samol starca, ki je pravjal, da je vežival ladi v Rikvi, kadi se seda zove „pod reloj". Za moga žitka, nasvalito va ditinstvi mojen sen videl dosta puti gorinsku ladi. Niki put sen videl i puntarsku. Obi dvi su bili jednaki, koti dvi sestri su tražili jena va drugu. Ne bi rekel nego da su v sejenoj gori rasli i da je je sejeden mešter udelal. — Ja deržin va mojoj glavi, da je najstariji brod na našen škoji bil ladi. Puntari i Bešćane ju zovu

kjun, kermu i igo. Korito je bilo se od jenoga kusa delgo, koliko je bila ladi. Bivalo je od jelve ali od šmriki. Nisu ga nego odsikali v gori i obijivali mu korinu ća. Ondi, kadi je imel prit kjun od ladve, su ga otešivali na kjin, a kadi je imela bit kerma, su otešivali na oblo. Ono, če je moralo bivat gori, zven mora, otešivali su na ravno. Odsikli bi bili skoro do pol debjini ća. Zatin su ga zdelbjivali va dleto i na teslicu koti se zdelbe i korito, s koga se daje živu jist i pit. Da bude korito jače, ostavjali su seko toliko cela koti jenu klupicu (banšić), na č su mogli sedat oni, ki su se vozili na ladvi. Znutra na korito su bili zabjeni nikakove gerbave dervca; če je bila ladi veća, deja, to jih je bilo više. Na te dervca su prebijali ozvena desku, dvi, koliko je ladi imela bit visoka. Na provi i na kermi su se te deski složivali skupa i bivali zabjeni va dervo, ko je hodelo od dna korita zgoru ven na žbrišo. Na provi je hodelo naprid ven, a na kermi nazad ven. Zato je imivala ladi sprida i zada koti kjun. One deski od kermi do provi pre bandu korita su se zvali boki. Prebit boki na ladi zvalo se je „okanit ladi“.[1] Kada je bila ladi okańena, ni se ozgora poznivalo, s ke bandi je kerma a s ke prova, nego se je moralo gjedat va korito, ako se je to otelo razeznat. — Igo je bilo jedna vela greda zabjena, natekńena na ladi va zadńen kraji bliže ke kermi. Na krajih je imela segdi po jedno okno, derveni kolač, va č je bilo vediveno velo veslo, ko se je deržalo v ruki za ručicu, kada se je vozilo va igo. Igo je bilo delgo kuntra ladvi; če je bila ona deja, to je bilo deje i ono, moralo je bit delgo najmeń za dvi tretini ladve. Va igo je moral vozit samol jeden sam. — Ladvi ni drugih vesal bilo tribi, ona je na te dva pojivala hitro kako šajka. Ma je moral i vozač bit kapac meknut, morali su mu rabit pulsi. Za prepart su imivali na ladvi po dva ali po četire pariće (male vesliće), da pomoru vozit onomu, ki je vozil na igo. — Ladi ni mogla dobro plavat prez iga, nego se je zvraćala na bok. I ze svin igon bila je riščoža za prevernut se, zač je bila jako vergula. Jô za nih, ki bi se trefili bit nutri, kada bi ziskočilo igo z mesta. Ako bi bili blizu kraja, oprali

---

laja, Dobrinci su ju zivali *ladva*. Puntari pek i Bešćane zovu dandenešńi još barčicu *brod*, a Verbenčane zovu i barčicu i barku brod, kada ńin se rugaju, za sulac, a za sprave nigdare.

[1] Mi i dandenes govorimo: kanit, zakanit, pokanit mesto. A to će reć po verhu gromače od mesta povalit terni legoma, neka visi zven gromače ter brani, da ne bi škodno živo ali škoden človik šlo priko gromače va mesto i udelalo škodu.

bi bili samol belhi v mori. Ma ne daj Bože, da bi ńin se to zgodilo nasrid mora, zač bi rišćali glavu, a po buri ne bi se škapulal ni mačić va našen konali.

Ladvi ni bilo tribi ni jadra ni timuna; za oboje ńoj je operalo igo, ali na ńu ni bilo tribi ni armiža. Ves ńe armiž je bil po provi jedna barbeta, a po kermi sidro na jednon debjen i dejen konopi, ki se zove sidreńak. Ladvi ni bilo tribi ni porta; seki škar i seki žal ńoj je bil najboji poret. Najradije bi ju bili zasukali na žal. Ki je vozil na igo, bi bil udelal tri četire vogadi od mehca, a ona bi bila šla s provun zobjuć na žal deboto do polovice. Straha ni bilo, da će se razbit i udelat vodu. Morda se je najviše koliko oglodalo korito, ma zato se ni marilo, ter je bilo dosta debelo. Kada se je ladi tako zareńivala na kraj, onda su hojivali judi z ńe ven, na kraj, pek su ju potegńivali za barbetu još više zgoru. Znimali su vesla i igo ter polagali va korito i ladi je bila armižana (vezana) i to najsegurije vezana.

Ladi je rabjivala najviše za prevažat judi ozdola (od nas) na gorińi kraj (na Goru), ali se nisu ledińali judi pejat po ńoj, i se če se je va ńoj moglo pejat.

B a r č i c a, kot sen već rekel, rabi seda namesto ladve.

Seka ali najmeńa barčica ali najveći brod ima koti ladi: provu, boki, kermu i dno.

Posobojni judi, ki ume delat barki, barčice i brodi, se zovu k a l a f a t i (jednomu samomu se reče, da je kalafat); još jih zovu meštri (mešter) i mištri (mištro). Po celon našen škoji su zdavna na glasu kalafati z Beški, Bešćane ali Primorci, to su oni, ki stavaju na Primorji, va Novoj Beški. Imamo i domaćega kalafata, ma ov samol kalafata (kerpa) barki.

Kalafat najprija zasnuje barčicu (barku, brod), a ontrat dela (gradi), pek udela barčicu, brod, barku sebi (za se) ali drugomu (za drugoga). — Zasnuje ovako: na žalu, na škveru (a škver je ono mesto, kadi se delaju i načińaju, kalafataju barki) načini najmeńe tri jednako debeli a kratki klupice, *coki*. Po ńih položi jedno tri do četire persti debelo a pol nogi visoko ter koliko je tribi, deset, dvanajst, petnajst i više nog delgo dervo. Ako mu ni dosta jedno dervo, nastavi na ńega još jedno; to dervo po cokih položeno je *kolunba*. Na pervi kraj kolunbi, kadi ima prit prova od barčice, nastavi nazgoru jedno gerbavo dervo, ko ima koti terbuh na ven, to je *karoc* ali *ašta* od provi. Na aštu nastavi još jeden bokun, *žuntu;* žunta pride bit visočija od boki od barčice. Kadi ima bit kerma,

ondi zabije na kolunbu karoc od kermi, kermeni karoc, ma ov je raven, drit. Na provenon i na kermenon karoci zabije ravno z verhon od provi i od kermi, ze seke bandi svoju dešćicu delgu, koliko je širok karoc, a široku okolo pet perst. To su *mustaće* od barčice. Uprav nasrid kolunbi, kadi barčica mora bit najšira, zabije ozgora va kolunbu tri do četire persti široko a dva, do tri persti debelo na kantuni utesano a na krajih gerbavo nazgoru dervo, ko ima ozdola i na livu i na pravu bandu od kolunbi zapijeni dvi škujice. Tin škujican je ime *brumali* (jednoj se reče brumal). To dervo pek stoji zabjeno na kolunbi tako, da ga pol visi zven kolunbi na pravu bandu, a pol na livu bandu od kolunbi. Ime mu je *pjan* (pjana, se takovi derva se zovu pjani). Na seki kraj pjani prebije posopet jeno gerbavo dervo, otesano li koti pjan, ma nima brumali, a debje i šire je od pjani. To dervo mora doseć ravno do verh boka od barčice, a zove se *korba* (korban). (Korbi i pjani kada se vide na barki, kažu, da „barka lebra kaže"). Alaj karoca zabije dervo *žpotku*, a ze seke bandi kolunbi je po provi i po kermi po jedna žpotka. Malo podeje od žpotki ke sredi prebije *kalati*; to su derva isto tako otesani koti žpotki i korbani, samo su debje od korbani. Kalati zapovidaju, kako će bit bokasta i koliko će bit široka barčica va pervon i va zadńen kraji. Na mesti, kadi se barčica počme užit, zabije pek derva nalični na korbani, ke se zovu *buškamenti* (jedno je buškament i se skupa moru bit buškament od barčice). Od karoca do karoca ze seke bandi priko žpotki, kalati, buškamenta i pjani zabije jednu tenku dešćicu dva do tri persti široku, ka se zove *staza*. Stazi zabije dvi: jednu po onon kraji, dokuda ima prit madir (dno od barčice), a drugu pod verh, da kaže, koliko ima bit barčica visoka. Eto tako je kalafat zasnoval (osnoval, dešeńal) barčicu.

Pokla je barčica osnovana, polaže na mesto i zabija kalafat druge pjani, korbi i buškamenti jedne blizu drugih. Pjani su malo više pol nogi jeden od drugoga largani, delgo jeden od drugoga. Buškamenti 'se, če 'redu bliže ke kalatan, 'redu 'se bliže jeden ke drugomu. Dejina od pjana do pjana je centina (sve centini od barčice zajedno su isto centina). Na gorińen kraji korbana prebije naspored s ńin i koti i on otesano dervo, ko se zove *brac*.[1] Na kolunbu ozdola zabije po ńoj još jednu kolunbu, ka se pride močit v more. Ova kolunba se zove *kuntrakolunba*. Ozvena po lebrih zabije se

[1] Za barčicu nî baš od potribi, ali za barku i brod rabi; zač brac je viši nego korban i rabi, da se na ńega prebije mertvi bok.

desku do deski od kraj do kraj barčice z jene i z druge bandi, to je *madir*. Doklek se v mori moči, je od tverdoga derva, a če se ne moči v mori, ono mu je od metkoga, slatkoga derva. Pokla je madir na mesti, gre priko ńega gori pod verh od kraj do kraj deska, široka pol nogi a debela jeden perst. To je centa. Od provi do kermi, ako se oće, ako ne samo na provi i na kermi, pokriveni su korbani ze dešćicun, ka je široka, koliko su one debeli, a debela jeden perst. Ńoj ję ime *ražma*. Znutra od verh korbani zdolu ke dnu su zabjeni jedna ali dvi dešćice, a zovu se *centulini*. Centulin (centulina) je debel jeden perst a širok pet perst i više.

Po ražmi su ostavni na kermi i na provi, a i va sredi škuje za natikat sohi ali pek štropi, na ke pridu vesla. Na barčicu 'redu sohi najradije, a na kajić i na guc pek najradije štropi.

Barčica je na provi šira i viša nego na kermi. I po kermi i po provi ima zven ražmi po jedno pol nogi visoko oblo dervo z gavicun, a debelo po četire persti na sekoj bandi. To su *mankuliće* (jeden je mankulić, mankul). A sve četire rabe, da se za ńe sveže barčicu. Guc i kajić nimaju mankuli, nego imaju na kermi i na provi zabjen jeden železni kolonbar va karoc, a to je *anel*. Najuži kraj od barčice na provi i na kermi je pokriven z deskun, to se zove *provica* (škafi i kerma). Sreda, mezarija od barčice je odijena od provi i od kermi z jenun pol nogi širokun, dva persta debelun, na provi malo pogńenun, a na kermi ravnun deskun, ka gre gori pod centu priko na priko barčice i zove se *banek*. Od kermi na kermeni banek je z jene i druge bandi jedna dešćica za sidit, zovu ju *šentada* (sidilo). Koliko zastira kerma, do kadi počińe šentada, užaju zaprit z dešćicami i načinit dverca na zaklop. Nuter spravjaju pod kjuč male stvare: škermi, šešuju i drugo. Onda se te stvare derže pod kermun. Ako bi ki trefil razbit te dverca, reku: „razbil mi je kermu“.

Po dnu od barčice oznutra priko svih pjan od banka na provi do kermenoga banka je pre bok zabjeno jeno dva persta široko a perst debelo dervce i zove se *verzina*. Na verzini leže glavi od jenih dešćic, ke se zovu *pajoli* (a seka za se pajol, se skupa pajoladà). Pajoli pokrivaju centinu, one su barčici ono, če je kući pod. Centina, ka je do samoga banka od kermi, ne biva vavik pokrivena ze pajolon, nego je najradije operta, da se more seku doba ze ńe čerpat vodu i hitat v more, sekat barčicu, kada dela vodu. Od same provi do banka od provi, a tako i na kermi je po jeden pajol, ki pokriva svu provu, svu kermu. On je složen od više bokuni zbjenih

zajedno; zove se pajol od provi, od kermi. Jeden i drugi su za pol nogi zdvigńeni nad pajoladun od mezarije. On kraj od ńih, ki dosiže do mezarije, leži na jenon dervi, komu je ime *travers od pajola*. Prova i kerma su mesto za judi i za vozit najviše, a mezarija je za robu i judi, pek i za vozit takajše.

Malo niže od verzini je pek po pjanah ze seke bandi po jena deśćica zabjena, a ime ńoj je *vašulin*.

Od mankula na kermi pek do banka je prebjena na ražmu na sekon boku barčice jedna deśćica, ńoj je ime: *frižet* (frižeta).

Mej deski od madira i va sve pukotini, kadi je ka, ozvena je nabjena stupa. Barčica je zakalkana, pokalkana. Ali to ni dosta. Da more ne ide skrozi stupi (stupini) va barčicu, pomazani su sve ćimenti (to su one pukotini mej deskami od madira) ze peklon (černin katramon, pegulun). Ne samol ćimenti nego i sva barčica je ozvena od verh do dna pomazana ze peklon. Da bude barčica lipja, biva još ozvena piturana. Ki derži barčicu v redu, on čini kalafata pomazat ćimenti s peklon i oznutra, a drugo sve ostran pajoli maže seko toliko s katramon.

Ako ijde pegula ze ćimenta ali ze stupi ća ozvena, ontrat počne hodit more va barčicu, barčica dela vodu. Tribi ju je seki dan sekat, a ako dela jako vodu, ontrat ju seču više puti. Za sekat rabi *šešuja*. To je jena sprav od derva: zada ima ručicu, ka stoji na jednoj deśćici, po bandi ima boki; sprida je operta, tako da je gori ravna z boki a doli gerbava. Malo sliči va vijačnu lopatu, samo če je lopata široka a plitka, a šešuja je uska a gelboka. Seče se samo va jednoj centini ali na provi, ako se odmekne pajol, ali na kermi. Sva voda, ka je po drugih centinah, stiče se po brumalih va onu centinu, s ke se hita vodu ven priko bandi v more.

Soha je jeno tverdo dervo, doli je uže a gori šire. Ono doli je rep, ki gre va škuju od ražmi. Gori je opijena na vilice. Na dni mej vilicami je opijena na oblo, ter to dno sliči va pol miseca, ki ima oba roga nazgoru. Soha rabi za uprit veslo, kada se barčica vozi. Za vozit rabe još i *forkulu*. I ona je od tverda derva. Od repa zgoru je se jednako široka; na bandi zada je pod verh i još jednuč opet ozdola zapijena na oblo, da more va ńu veslo, ter naliči na misečinu, ka ima rogi nazad. Prija su imivali sohu onakovu, kakovu ju je Bog dal, kakova je narasla.

Barčica 're na dva, retko na četire *vesla*, ma uvik moraju bit va ńoj četire: dva male (pariće) i dva vele. Kada je bonaca i kada ni tribi da gre hitro, ontrat rabe pariće. Kada je nevrime ali kada se

želi, da gre beržije, ontrat rabe vesla. Ako se želi jako berzo hodit i ako je ki vozit, ontrat se vozi va se četire.

Pariće su male vesliće, va ńe vozi u oba jeden sam. Va oba vesla jeden sam ne more vozit, nego se oće za seko veslo svoj čovik. Veslo ima žirun (manig, deržalo), vogu i palu (peraču). — *Žirun* je ono, če se derži v ruki; *voga* je ono, če upira na sohu; *pala* je ono, če se moči v more. Pala je tenka a široka; na dni je najšira, 'se če 're bliže vogi, je 'se uža a debja, od zven vodi pek do vogi je obla. Žirun je na vogi debji od ńe i tu je najdebji malo na pogačasto, pek 're se teńi teńi, dokla ne pride tako teńek, da se more v ruki deržat.

Štrop je jeden derveni kjin; *škerem* (škerm, škeram) je od konopa terneli udelan jeden kolačić na dva traka i dobro svezan na uzel. Štrop i škerm zajedno su ono, če je soha i forkula seka za se. Ako će se vozit na škerm, tribi je zabit va napočnu škuju štrop, ontrat je škerem nadit na vogu od vesla, pek ga položit sprid štropa, a onda škerem zakučit za štrop. Škerem je boji od sohi zato, zač se legje vozi i veslo ne će past tako letko v more, ako i ujde čoviku z ruk.

Na kermenon karoci ravno z mustaćami, ali dije spod ńih je zabjena ozvena *maškuja* železna, doli pek v mori od kolunbi nazgoru je zabjen železni *maškuj*. Da šaldije stoje, imaju po bandi uši prebjeni na karoc. Maškuj ima još ozodola i rep. Maškuja je koti jeno železno oko, a maškuj je koti jeden kjin, doli debel a zgoru sve teńi, dokla ne fini ze puntun. Te dvi stvare rabe za načinit, dat barčici timun.

Timun je deska od 'se jenoga kusa, ako je moguće; doli gre zven kolunbi za jenu nogu, nogu i pol, i doli je najširi a gori je najuži, četire persti spod verha je pek uzek toliko, da more na ńega jeno šupje dervo, ko se zove *argola*. I timun ima maškuju i maškuj, ma je ńegov maškuj gori, da more va maškuju od karoca, a maškuja mu je doli, da se nadije na maškuj od karoca. — Kada je timun na mesti, mora se na ńega nateknut argolu: ńe rep pride nuter va barčicu. Ze argolun se timun obraća na pravu i na livu ruku, ali derži ravno, kako je tribi. Ako se derži argola ravno na sredi, timun stoji ravno i barčica gre ravno naprid; ako se rine argolu na livu, barčica se oberne s provun na pravu; ako se rine argolu na pravu, barčica zaverne na livu. S timunon se guverna barčicu.

Barčica ne smi bit prez *armiža*. Ka' je v mori, tribi ju je vezat, armižat, da ju more ne nosi simo tamo, ter da ju ne razbije va kraj. Ako ne bi bila armižana, vavik bi tucala, peštala, telkla, bubala va kraj, zač more nima nigdar mira. Najmeńi armiž, ki mora imit barčica, je po provi *barbeta*, a po kermi *škandajić*. Barbeta je tri četire sežńe debjega konopa, a škandajić je pet, šest i više sežań tenkoga konopa. Nakraj škandajića biva najradije sidrešce, da se more barčicu surgat (surgat sidrešce, hitit v more sidrešce), kada se ne smi ali ne more po kermi vezat za kraj. Ki oće imit više armiža, ta da dvi barbeti na provu, seku za svoj mankul, a na kermu da za sidreńak, zač konop, na kon visi sidro, zove se tako, debji konop od škandaja ali mesto konopa kupi verugi. Ostran toga tribi je da ima konopa za velu potribu, ako bi pofalili barbeti ali škandaj, da more dije pomoć. Niki imuju i po jeden veli debji konop, ki zovu *šperanca*, a rabe ga va največoj potribi, kada već imaju straha, da će od vele sili od mora popucat barbeti i škandaj.

Sidro je od železa. Doli ima četire mare, dvi imaju puntu, a dvi puntu i spod ńe jedno železo na tri kantuni koti lopaticu, a ta lopatica se zove *pata*. Mare su tako urejeni, da su pati jena kuntra drugoj, a punti opet jena kuntra drugoj. I punti i pati se spravjaju skupa na dno sidra sve va jeden bokun, ki je tu najdebji, a odotud gre se na teńe, dokla još prilično debel ni zaverńen na kolačić koti maškuja, a skroz ńega je propejan kolonbar (anel) od sidra. Za černu potribu opera mesto sidra jeden veći kamik.

Nike barčice imaju na provi gori do samoga karoca još jenu škuju, va ku se zatekne rep od svitńaka, kada se 're svitit.

Veći del seka barčica ima banek od provi z bandi od mezarije zapijen na oblo. Na pravu ruku toga je zabjen pol železnoga kolonbara, ki se kreće simo tamo na brutavelicah. Na livoj bandi ima ta pol kolonbara škuju. Ova škuja se natekne na oćet va banki, a skrozi se onda vedije čavel. Ta načinba se zove *gola od jarbolca*. Ravno pod golun je doli na pjani zabjeno dervo *škaca*. Nasrid škace je kapčica, kojon od jarbolca. Mesto kolonbara rabi gušće konopec. Jarbolec je malo debje dervo doli debje, gori teńe. Mesto ńega opera i veslo, kada je samo bavi prez mora, a juden, ki su va barčici, se ne će vozit. Nogu, nogu i pol spod verha ima jarbolec variju. Na samon veršćiću ima koti jenu kapulu od derva, to je *pomul*. Od pomula do varije je jarbolec najteńi. Na variji je koti jeden vrat: na ton vratu vise dva konopca, ke zderže jarbolec, da ne pade, i bivaju vezani doli seki za svoj bok od barčice ozvena za

napočno železo, oćet. Ako bi bilo na mesto oćeta jeno podelgovasto železo zabjeno ze čavli va bok od barčice, a delgo jeden pedeń ter imelo gori oćet, ontrat bi se to zvalo: *banda*. One dva konopca od varije do bandi se zovu *sartijice* (sartije; jednomu samomu je ime sartija). Na variji visi sprida po bandi jeden bocelić koti koloturica od krosan. On je ali na jeden raj ali na dva raja; na jeden raj je uńuli, na dva raja je dupli bocelić (veli se zove bocel). Raj od bocela je jeno kolo derveno ali železno, sliči va kola, ke rabe dici za zabavjat, samol je na ńen okolo nakolo udelan koti jeden žlib, va č leže konop, ko je nutri va boceli, zato mora bit bocel skrozi namozi probjen na dleto. Raj se va boceli verti na jednon kjinci, ki gre skrozi mozi bocela na križ ze škujun, va koj je raj. Kraje od toga kjinca stoje tverdo va bandah od bocela. Ta kjinec se zove *peren* od bocela. On je koti os od köla od kôl. Bocel visi i na posobojnon konopi, ki gre z obih banad ńega, priko kraj od perna ozvena nazgoru. Zato je bocel na dni i na verhu zadelan, da more konop na ńega leć i ozgora bit tverdo vezan, da bocel ne more ziletit. Ako ni bocela na variji, ontrat je dije spod ńe zdelben jarbolec skrozi na skrozi koti bocel, a raj je postaven va tu puču, a peren gre ontrat skroz jarbolca.

Skroz bocela je vediven jeden konop. Oba kraja mu vise nuter va barčicu. Ta konop zove se *gindac*, a rabi za zdvizat, išivat, zdvignut, išat i spušćat, spušćivat, kalat, kalivat, majnat, majnivat jadro.

Veće barčice imuju i na karoci od provi jeden kolonbarić koti i na goli od jarbolca. Ta kolonbarić je staven s prave bandi od karoca po priliki va sredi od ńegove višini. On rabi za nadit va ńega jeno dervce, ko gre na žbrišo nazgoru zven provi, i zove se *baštunić* (baštun) od barčice. Za kraj od baštuna se preveže jeden kraj od kerpi, ka je skrojena i ušvena na tri kantuni; ime ńoj je *flok*. Na gorińen kantuni, ki gre ke barčici i jarbolcu, je jeden konopčić, a zove se *mantić*, rabi za išivat i kalivat flok. Na dolińen kraji spod mantića je kus konopca, ki rabi za vezat flok za barčicu, i zovu ga *škota od floka*.

Jadro (jadrešce) je jena vela kerpa, ušvena od bokuni, ke su veći del od jednoga kusa udelani od verh do dno jadra. Seki ta kus zove se *fersa od jadra* (a se skupa su *fersi*). Jadrešce je skrojeno na četire kantuni i tako, da je doli ravno i sprida ravno nazgoru do jene meri, a ontrat je ostriženo nazgoru nazad na žbrišo, ter pride zadńi kraj jadrešca majkol dva puta visočiji od spridńega kraja. Zadńi kraj jadra se zove *ventam*. Okolo nakolo je jadro ob-

šveno, ošveno ze konopcen, ki se zove *grativ*. Gori spod grativa a doli znad grativa za samin rubon su jene škujice lipo zapleteni na iglu i konec. Ako ne, tako su va ńe zabjeni ćeti od želtoga latuna koti va uši od postol. Te škujice se zovu *oćeti*, a rabe, da se skroz ńih vedije jeden špag, *pašarin*, ki rabi za svezat jadro za dva derva, *mace* (piluni); jedno se zove gorińa maca, a jedno dolińa maca, seko je po jenu nogu deje od jadra. Sprida ima glavu, babicu. Pol babice je najdebje, a pol kraja najteńe. Pašarini od gorińe mace su samol delgi, koliko moru pasat skroz oćeta od jadra i obać macu okolo ter se svezat tverdo na gorińoj bandi od ńe. Dolińi pašarin je ves od jednoga kusa, vezan je na jednon kraji mace za ńu, pek gre skroz oćeta ontrat okolo mace va drugi oćet, pek opeta okolo mace, pek va treti oćet i tako naprid, dokla ne pride na najzadńi oćet, pek se sveže za macu. Jadro je vezano za gorińu macu i visi na ńoj, a dolińa maca je vezana za jadro i visi na ńen. Da se jadro more boje svezat i nategnut, ima va sekon kantuni svoj veli železni oćet. Skroz ńega 're više puti na više dupal debji špag, ki je vezan za kraj od mace z jenin krajen. Kada je iadro dobro nategńeno, ontrat se i drugi kraj toga špaga sveže za macu. Tomu špagu je seguromenti ime *boroža*. — Na spridńen kraji jadra su va grativu svezani tri oćeti jeden za drugin nazgoru, da se more jadro, kada ga stisnu, na ńih svezat za macu. Pobaška je još jeden oćet za nategnut jadro naprid, neka boje lovi. Konop, ki za ta posel rabi, i oćet š ńin zovu se *burina*. — Na dolińen kraji jadra jedno toliko nad dolińun macun, naspored š ńun su od kraj do kraj jadra tri redi špagi, delgih po jednu nogu i više. Jeden špag visi z ove bandi, jeden z one bandi jadra, tako da jih je par. Koliko je feras (fersi) va jadri, toliko je pari tih špagi va sekon redu. Ime ńin je *matafjuni* (jeden je matafjun), *tarcarol* i *marafun*. Matafjuni rabe za stiskat jadro, da bude meńe. Kako su jih tri redi, tako se i jadro more udelat malo, meńe i još meńe. Najmeńe jadro pokla je i va treton redu stišńeno i još malo, zove se *mihirić*. One redi zovu se još i *ruki*. Ako je jadro omajeno za pervi red matafjuni, to je na jadri ćapana jedna ruka tarcarola; ako je omajeno za dva reda, su ćapani dvi ruki tarcarola; kada je stišńeno za sve tri redi, ontrat su ćapani tri ruki (sve tri ruki) tarcarola. Tarcaroli se mora lovit, kada je velik veter ter barka ne more nosit ni podnest reful, kada se spre va jadro. .

Ostran gindaca i burini gredu z jadron još tri konopi: troca, **karga** i **škota**. ***Karga*** ali mura je z jednin krajen vezana za glavu

od mace, a z drugin krajen je pasana pod banek. Ako se ov kraj potegne, maca se pokala z glavun zdolu, a ves zadńi kraj poskoči malo nazgoru. To je potribno zato, da more jadro legje pasivat z bandi barčice na bandu barčice i boje nosit, lovit veter. *Troca* je vezana za gorińu macu i pasana okolo jarbola opeta na macu; kraj ńoj visi zdolu do barčice, da se more š ńun trocat jadro, to je macu stisnut do samoga jarbola, neka ne telče po jarbolu. Na kraj dolińega piluna je pek vezana *škota*, a služi za potezat jadro, kada je već operto, bliže ke barčici i otpušćat ga deje od barčice (to se zove: kacivat i laškivat jadro.) Još više pod gorińun macun na dva tri mesta zgibani jedne konopi upleteni na kosicu; zovu jih *šaketa*. Šaketa rabi za povezat jidro, kada se spravi. Ona opašiva i jidro i mace od kraj do kraj mac.

Gucić imiva jarbolec na samoj provi. Jadro mu je skrojeno na randu, doli je najšire, gori je najuže, koti da bi jadro obernul tako, da mu pervi kraj pride gori, dolińi na mesto pervoga, a gorińi na mesto dolińega. Jadru od guca ni tribi mac, nego mu rabi jedna lanča, ostij, ka je sperta doli pol dna od jarbolca i gori va najskrańi kraj ventama.

Jadro je udelano od gotuna, od platna od jadar ali pek od lutorice. Gotun je nikakovo belo debelo platno bunbačno, platno od jadar je li bunbačno i zovu ga gotun, ma je debje i jače od pervoga, a sehkano je napoštu za jadra delat. Lutorica je nikavo černo platno od konopje sehkano, ali sedaj ga već ne rabe.[1]

Otvorena barka je velika za barčicu i pol najmeńe, a more bit i veća. Ono od ńe, če sliči va barčicu, zove se *korito*. Korito je udelano od sega onoga, od česa i barčica. Ostran toga ima svu provu od provi do banka od provi pokrivenu z deskami. To je *kuverta* (murada, prava prova) na ńoj. Od šentadi do provi ima ze sekoga boka

---

[1] Nakon leto dva i više ali još i meńe, pokla je barčica udelana i rińena, hićena v more, tribi je na ńoj če to popravjat, zato ju se mora dat *na konču*, to će reć potegnut ju na kraj (žal, škver) i popravit i ponačinit ono, če je tribi. Zato ju nategnu, potegnu na kraj i podlože, da stoji ravno koti da plava. Tako ju puste nikoliko dan, da se prosuši, a onda ńoj dadu ogeń: pod ńun steknu ogeń z magrižen i nahitaju toliko magriža, da udela veli plamik, ki ju svu obehaja ozvena. Va ton plamiku zgori ves pekel (pegula), a deski ostanu černi. Opale ju koti prasca, da prostite, ki štete, pek ju osteržu od onoga černoga popelini. To već deluju kalafati. Ovi i obajdu svu, da najdu, kadi je ča falso, i onda kerpaju, kalafatuju, končaju barčicu, daju ńoj konču.

po jednu desku zabjenu, široka je jednu nogu. I prova i ta deska je obrubjena z dva persta debelin i toliko visokin tresićen. Brace su ńoj do pol nogi zven kuverti, a po ńih je ozvena prebjena jedna dešćica, mertva banda (mertvi bok, kavobanda) se od pervih mankuli do zadńih. Pre sveki bok ima od pajola kermenoga do provenoga delgu desku, da se more na ńoj stat, kada se vozi na mezariji. Na karoci ima anel za nateknut baštun; tako isto ima na muradi dva anela: va jeden se zatekne dno od baštuna, a drugi rabi za vezat dolińi kraj od mure. Baštun ńoj se more znet i načinit po voji. Jarbol ńoj se ne znimje, on stoji vavik na mesti; na ńen su četiri sartije, ze seke bandi dvi. Jošće su na jarboli jeno dvi nogi nad muradun koti dvi glavi od svidra, to su kaštańoli. Jedna kaštańola rabi za vezat gindac, druga za vezat trocu (ma ni jedno ni drugo se ne veže na uzel, nego se zamota oko kaštańoli). I na ńoj biva flok s pervin krajem rado vezan na kraj baštuna, ali jih je, ke imaju nakraj baštuna bocel, pek je flok vezan na jeden kolonbar, ki je nadiven na baštun. Ta kolonbar se pomiče naprid i nazad z jenin konopcen, komu je ime *tirafor*. Na provi ima i purtel (kunturatu), kuda se more poć pod provu, i purtelić, fogun (dimjak), kuda 're dim ven, kada se pod provun na foguni (komini, ogńišći) dela ogeń. Prova ńoj je odijena od mezarije z deskami, a zove se *parapet*. Sartije su ńoj vezani za landi. Flok i jadro ima veće nego je na barčici. Na otvorenu barku je tribi duplo više armiža nego na barčicu i mora bit i deji i debji, jači. Otvorena barka zove se zato, zač ima mezariju opertu, nenatkrivenu.

Zatvorena barka (barka) ima se, će i ove dvi perve i još toga ima, će one nimaju. Ńe korito je najprije pokriveno sve z deskami, samo ima škuje, kuda se 're va kermu, va stivu i pod provu. Te deski su koti krov od barki a zovu se *kuverta* ali *murada*. Kuvertu derže jedne gerbave deski, ke se zovu *lati*. Seka lata je na glavi podeperta ze jednun kukun, koj je ime *bracul*. Pod kuvertun gori i va dni od barki ravno doli je po jedno vilasto dervo i na provi i na kermi, a zove se *zoja*. (Zoje su na istih mestih i va otvorenoj barki i va barčici). Oznutra je popriko lebar, da rečen, korbani pre seki bok prebjena po jena ali dvi deski, to je *kuntrafort*. Se, će je pod kuvertun, to je doli, nutri, va konobi. *Konoba* ima tri deli: provu, štivu i kermu. Mej provun i štivun i mej štivun i kermun je parapet. On je udelan od desak, ke stoje nazgoru od pajola do kuverti. Po jena dvi deski od parapeta se mogu znet i načinit po voji. To se dela pek zato, da se more pasat ze provi va štivu i spod

kuverti. — One škuje na provi i na kermi su *purteli*. Okolo naokolo purtela stoje četire dešćice po kosti postavni a z glavami zbjeni jena va drugu. One se zovu *šolariće*, a pokriju se koti z jenun kapun od deski na četire kantuni. I ta kapa dervena nosi ime purtel. Ona škujina nasrid barki od jarbola, ke kermi opasana z onimi deskami po kosti zabjenimi va kuvertu i zapijenimi na više mest, zove se *bukaporta*. One dešćice pek se zovu *šujeri*. Na šujerih leže nikakove pokrovi tri do četire jeden do drugoga, ke pokrivaju bukaportu. I one se zovu bukaporta (bukaporti). Na zatvorenoj barki je za seki korban prebjen svoj brac, ki gre najmeńe jednu nogu zven kuverti. Po bracih su ozvena prebjeni deski, a to je mertva banda (mertvi bok, kavobanda). Da more s kuverti otikat voda ća, su na dolińoj bandi od kavobandi jedne škuje, a ńihovo ime je *manikeli*. Manikeli stoje na jednoj deski, ku zovu *inkas*. Karoc (ašta) od barki je pokriven z dervenun škatulun, to je *kapa od barki*. Kapu znemu i načine. Fogun od barki je zbjen od desak; da ne bi na njen popela bilo, paralo bi se, da je jedna nešatna (nešestna) iškrińica prez pokrova. Da se ne bi vežgal, su ga doli napelnili ze pešćin, a na pešći proredili kvadreli koti i na komini. Popel nigdare ne znimju posve ća, nego ga samo obrile. Na foguni se kuha hrana (manaža) za mornari (ali mogu se premišat mej ńih i judi, putnici, ako žele bit z mornari va parti, to je platit za obrok jednako po glavi, koliko plati i mornar).

Sprid goli od jarbola je kolonbar za ćapat (svezat) kargu. Malo naprid od ńega ke provi na pravu je napočno dervo zabjeno va kuvertu. Va to dervo je zabjen i još kroz kuverti dosiže rep od kolonbara, ki derži dolińi kraj od baštuna. Va karoc je zabjena malo spod kapi nad foganon jena ankorica ali jeden kolonbar; to rabi za ćapat burinu. Na mertvi bok su oznutra zabjeni ze seke bandi svoja kaštańola za veživat škotu od floka. Baštun leži upert na kavobandi do samoga more se reć karoca. Da se ne largiva od karoca ća, brani jeden mali mankulić, a da ne bi šel z mesta nazgoru, brani pol železnoga obručića koti on, ki je na banki od barčice postaven za golu od jarbolca, samo ov od baštuna stoji obernen ze kraji nazdolu kuntra kuverti. Da prova su na barki ze seke bandi dva mankula, meńe bliže provi, veće bliže ke jarbolu. Ove zadńe se zovu *bituni*. Na kermi su li tako četire mankuli, a mej ńimi je jardinet. Ovo je nikoliko bracić, ke se dvižu priko kavobandi. Po ńih je prebjena ražma, a na krajih imaju jedno dervo koti slovo štampano, ma se i zovu *eše*. Na kavobandi su spod jardineta kaštańoli za veživat škotu

od jadra. Na jarboli ima po jenu, dvi i više kaštańoli. Pervańe barki su imeli te kaštańoli od derva, a sedańe imaju železne kaštańoli. — Barka ima za deržat jarbol po četire sartije, od sveke bandi dvi. Još ima i jeden debji konop, *parank.* Sartije su tverdo vezani za lantu, a parank je samo zakučen ze ganĉen od dolińega bocela, da se more hitro otkučit, kada rabi. Na variji od jarbola vise bocel od mantića i bocel od gindaca. Pod varijun su zabjeni dva tresića, jeden sprida, drugi zada, ter delaju z jarbolon zajeno križić, krožetu. Na variji je škaca i gola železna za nateknut jeden mali jarbolčić (jarbolet), ki rabi za obisit (išat) bandiru. Za ta posel je naverh jarboleta spod pomulića jeden bocelić, a skroz ńega idu dva špaga (pravo za pravo samo jeden je, zač je od sejenoga kusa); na jeden se veže bandira, a z drugin ju se potegne zgoru. Nadno sartije je jeden driveni hjibčić, opasan okolo nakolo ze konopon od sartije, a proverćen na tri četire škuje. Va lanti je li takov hjibčić, okovan z istin železon od lanti. Te derva se zovu *bigoti* (a jeden sam je bigot). Bigot od sartije je vezan za bigot od lanti ze špagon z jakin švilacon. — Baštun derže dvi sartije, sartije od baštuna. Na variji od baštuna je bocel, ki služi za potezat, otvarat i zatvarat flok. Po baštunu igra železni kolonbar, ki ima nazgoru kučicu, da se more za ńu zakučit oćet od floka. Na mantići visi železna kučica, ganeč, ka rabi za zakučit oćet od gorińe zadńe bandi floka, kada se mora ov udelat (otvorit, oprit). Na parank su tribi dva bocela, gorińi i dolińi; gorińi visi na variji, dolińi je z ganĉon zakučen za bigot. Oba su na dva raja. Skroz raji gre konop, ki se zove li *parank.* Parank je najprija vezan za dolińi bocel z jednin krajen, a drugi kraj mu se vedije va jeden raj od gorińega bocela, ontrat potegne ven i vedije va raj od dolińega bocela, pek ontrat opet va drugi raj gorińega bocela, pek va drugi dolińega. Narednije je, ako je parank vezan najpervo za gorińi bocel, pek pasan skroz raja od dolińega, ontrat gorińega, pek dolińega, opet gorińega, — zač se ovako legje fadiga, manovra ze parankon. Ako je, kako sen rekel, pervo, ontrat more bit dolińi bocel uńul, na jeden raj; ako je drugo, ontrat je jeden i drugi dupel, a parank ima onda pet traki; na onu pervu ima pek četire traki. Parank rabi za skercat i nakercat teže brimena.

Bracera je sva koti zatvorena barka, ali je za jednu i pol do dvi veća. Kerma ńoj je pol nogi do jednu nogu visočija od druge kuverti. Ta kuverta od kermi se zove *kasar.* Purtel od kermi užaju zvat *tanbuć* On je malo dvigńeniji od drugih purtel i biva udelan od dvi bukaporti; gorińe, ka stoji, i dolińe, ka se pomiče pod

goriñun naprid i nazad; ako se potegne naprid, kerma je zatvorena, ako se rine nazad, kerma je otperta. Na kermi ima bracera spod mertve bandi male false ponestrice *(peršijani)*, da ju bude lipše vidit. Na sartijah je traveršin s kavijami, ki rabi za deržat sartije skupa, a kavije su na ńen za obiśivat merlini i teńe konopce. Za poć na jarbol ima od merlina upletenu selbicu, a to se zove *griželi* (sveki skalin je grižela). Od verh jarbola do kraj mace je konop *(pik)* za više zdvignut jadro i jače kargat. Zverh jarbola na kermu je potegńen i konop štraj, ki derži jače jarbol, a rabi samo va potribi; ako ne rabi, je obišen do sartij.

Bracera ima konop, na ki se zdviže timun, a ta konop ima ime *leva*. Po kermi i po provi je jena ali dvi škuje va kavobandi; ozvena i nutri je ta škuja fudrana z debelin železnin oćeton, pek se zove *oćet* ali *oko*. Na provi ima ozvena sprida na sekon boku od derva načińeno koti oko, oba se zovu *oči*. I one bivaju rado probjeni, a rabe za č i one oči po kermi, za spušćat v more kadini (verugi) i debele konopi. Ostran četirih mankul ima bracera još na provi sprid jarbola nasrid kuverti jeno debelo dervo, ko sliči va mankul, a rabi, da se na ńega veže debeli konop ali kadina. To dervo se zove *pal (bita)*. Za poć pod provu i pod kermu i va štivu ima bracera stelbice. Ona ima i postije za mornari pod provun, a za gospodara pod kermun. Dodar je i punpa tribi na ńoj za sekat ž ńe vodu. Od varije do baštuna doli do mora visi mustać, ki derži baštun, da boje stoji.

Na braceri je sve veće nego na barki, zato se ne more ze svin manovrat z golimi rukami, nego se dela sve najveć na boceli. Na braceru je tribi čudo konopa i majkol dva sidra, velo i malo. Armiž od braceri su verugi, škandaje, cimi, gerlin, gumina ali šperanca. Male bokuni od konopa, ke rabe za veživat male stvare, zovu se šaguli. Stari konopina i stare kerpini od jadar se zovu inbuj, a rabe za inbujat cimu i gerlin, neka se steržu po kamenu, kada je bracera vezana za kraj.

Na braceri je tribi i jeden debeli konop, komu je kraj z krajen svezan ali fjunban, a zove se braga; rabi za inbragat ono, če se želi ukercat va braceru.[1]

---

[1] Kada je tribi konop nastavit ali vezat konop ze konopon, ontrat se to udela na „mornarski uzel". Ali ako se cima preji kadi ali ako je tribi nastavit konop, ontrat se mora konop fjunbat. Fjunbiva se po-

Seki put, kadagod se ča ima kercat ali zikercat, mora se barka koštat ke kraju. Barčica pride s provun, s kermun, z bokon, kako je kada i kadi na ruku, do samoga kraja, valometa, kamika, od kuda se želi poć nuter ali kadi se oće poć ven z barčice, zač ona malo peška, ńe je malo pod moron. Barka pek ne more segdi do kraja prit, zač ona peška više, pek kadi je plitko dno, mogla bi se i razbit, a ako se i ne bi razbila, tikala bi dno, ostala bi na suhi, pek ne bi mogla ća. Na gelboki dni košta i barka do samoga kraja koti i barčica. Ako barka ne more koštat do samoga kraja, ontrat je tribi na ńu *skalu* dat. Skala je jedna debela, široka deska delga deset dvanajst nog. Po ńoj bivaju prebjeni tresiće, da ne bi popelznula noga, nasvalito su te tresiće od potribi, ako je kraj čudo viši od kuverti od barki. Pokla su porti lipo udelani, ne nose mornari na barki vele skali, a malu skalu imaju vavik sobun, da ńin pride v operu, kada je tribi. Barka se košta ke kraju, kako je lištije. Ako je čudo barak jedna do druge, ontrat se košta na rivu samo ali

---

leznu, a traki od jednoga konopa prepletaju se mej traki od drugoga konopa. Za fjunbivat pomaže jeno železo na kučicu, ko sliči va sajač od raseda, a zove se k a v i j a. Kada je konop fjunban, nastaven je, navezan je konop na konop prez uzla, samo ondi, kadi je fjunba, se pozniva, da je konop bil nastaven, zač ona ostane udelana na četire kantuni, a konop je z jene i z druge bandi fjunbi na oblo, koti je i vavik. Najradije se fjunbivaju kraje od sejenoga konopa, kako sen rekel. To je tribi udelat, kada je kon mesti konop frul (prejiden, preteren, pojiden, oglodan, razglodan, razdert, razderan). Za fjunbat isteši konop, tribi ga je najprija presić na mesti, kadi je frul. Ontrat vaja očistit (odsić ća) sve, če je frulo, do cela i na jednon i na drugon kraji, ke se misli skupa spravit. Kada su kraje osnaženi, ontrat se rasplete sekoga najmeńe jednu nogu. Kada su traki raspleteni, položi se jeden kraj do drugoga tako, da se tiču i da traki od livoga gredu naprid na celo (neraspleteno) od pravoga, a tako isto moraju poć traki od pravoga na livoga. Seda vaja zet v ruki kaviju i s puntun od ńe ubost mej neraspletene traki livoga konopa, pek zet jeden trak pravoga konopa i vedit ga va 'nu škuju, ku je udelala kavija, i potegnut ga dobro, da zatisne. Zatin se udela drugu škuju mej druge traki i vedije isti trak, pek potegne i tako naprid, dokla se ves trak ne poplete. Ontrat se poplete drugi, pek treti, a više nî tribi, zač konop imuje najradije samo po tri traki. Kada su prave traki popleteni mej neraspletene live traki, ontrat je tribi live raspletene preplest mej prave neraspletene. Pokli je i to opravno, konop je fjunban. Dobro je još, a to samo da bude seguriji, z jene i z druge bandi fjunbadi na kraj traki obevit ze tenkin špagon.

s kermun ali s provun, ma seki put je tribi dvignut baštun nazgoru, da ne pači.[1]

Dodatak. *Poret.* Ne znan, je l' se va starinsko vrime znalo za poret, kakor imamo seda, nanci na svitu, a kamo l' u nas. Seka dražica, seki škar, seki valomet dodar je moral bivat, zač je tako još i dandenešńi, dober poret, samol da je nutri bila barčica segura od vetra i veloga mora (velih vali, trojaki, od mora).[2]

---

[1] Sva roba, ku ima pejat kamo barka, mora poć va štivu, va konobu. Če ne more nuter, ostane na kraji ali pek se nakerca na kuvertu. Na kuvertu moru prit samo one stvari, kin ne škodi more, ako jih polije. Prova i kerma, ako ni vele vele potribi, ostanu prazni, da budu za mornari i judi i za ńihove male stvare, pamajčiće, kako su kaban, verńica, bisagi, torbica i ono, če biva va ńih. Pod provu i pod kermu moru dat i malo takovih stvari, kin ne škodi, ako se po ńih i gazi. — Živo: ovce, jance, voli, prašce, końe, sve se peja va štivi. Malo živo teče po nutru, velo živo stoji na mesti i ako je štiva basa, bukaporti mu moraju bit otvoreni, zač mora glava prit ven. Ako je štiva gelboka, ontrat se i bukaporti zapru sve, samo jedna ostane otvorena, da bude za oduhu. Ako živo ne bi imelo oduhi, bi se va barki podavilo, zadušilo. Po zlu vrimenu je zel barat ze živon va barki, zač se mora sve pozaprit, da ne bi urtala voda nuter. Ako rine voda va barku, jo i katalo za judi i mornari: barka gre apiko, na dno, potune najednuč. — Kada se na barki peja seno, slamu, derva i druge letke stvare, kih gre malo va štivu, zač imaju malo pezi a čudo inbuja, ontrat se kercaju te stvare i na kuvertu, a to se zove *udelat kamit* na barki. Kamit je od derv, od sena, od slami, od verń.

[2] Ako bih ja smel, če ne smin va 'voj priliki, ugańat, ja bih rekel, da su va pervańe vrime bili pod gradon (pod Verbnikon) dva naše porta, ma jih stari Verbenčane nisu zvali poret nego *luk*. Još je i seda jeden žal, komu je ime „ona luk, na 'noj lukvi", tako je morala nigdi bit i „ova luk, na 'voj lukvi". A kadi je bila „ova luk"? „Ova luk" je bila pod sveti Mikul i mej dražicami, ono, če se sedaj zove „mandrić" po našu (?). V 'no vrime, kada je to bilo, da su Verbenčane imeli dvi lukve, onu i ovu, ku su mladi zaboraveli, ni bilo puta z jene na drugu, zač je bil mej ńimi jeden nos, ki se zove sedaj „preza pod kelk", nego su morali hodit z ove lukve na 'nu luk ali po moru z barčicun, ali po kraju priko boka nad „kelk", koga (kelka) li va to vrime još poznivali nisu, zač su onda još imivali stari kelk, kadi su vodu čerpali. Ni seda se ne more još lišto pasat na 'nu luk alaj mora, kada je vela voda (velo more, visoke more, plima), nego samo kada je sekada (malo more, basa voda, kada su raki more popili). I mandrić i ona luk su se v jednoj dragi. Mandrić je pred ov kraj pod grad, a ona luk je onamo od gerbina. Kot sen malo prija rekel, mej ńimi su steni, hrustini i on nos vela preza. Tako na moju bi moral sedańi mandrić bit nigdańa ova luk.

Mandrić, kada su mu tako nadeli Vnečići (ki su ga zvali i mandrać), kakov je bil prija, ne zna pravit nijeden.[1]

Sedaj je ta mandrić za barčice i barki: more deržat do dvajset glav, če jenoga če drugoga. Na kraji mandrića je od juga mulić „nad jaminun“, kadi se koštuju barčice z bokon za kercat. Zove se to „nad jaminun“, zač je tu bila jama, gelboko more, da je prija mogel ondi plavat i brod. Kako je bil mandrić preveć otvoren, udaralo je nuter more. Za obranit ga, su potegnuli spod popova verta va gerbin jenu velu gromačinu, na kraj ke je sedaj garoful ze prezun, a bila je ta gromačina delga morda do trajset sežań i prepasivala je mulić, kadi se je imelo kercat. Toj gromačini, ka je bila na početku široka, a ke kraju se uža, dali su ime *mul*.

Na vele molitvi i šupliki miloval se je guveren i Verbenčanon, pak ńin je udelal *novi poret*. To je bila jena slizeničina visoka, da bi mogel najveći trabakul ravno š ńim port, viša je od čovika, zvali su ju mul, škojera, ma judi su najvoleli reć slizeničina, zač jako sliči va slizenicu v mesti. Ta riva (mul. škojera) je imela, ma ima i seda tri boki, sprida i po bandah po jeden od veloga kamena, a sreda ńoj je ravna i koti poškrilana. Na toj sredi su dva kamika lipo otesani na tondo, a rabe za veživat konopi od barak, to su koluni (prezi). Još ni ta riva delga pravo do srid dragi, a počimje pod Ružičini steni i gjeda kuntra Medvidici.[2]

Pred pet šest let je udelal guveren i još jednu *paladu* (rivu, mul, novi poret). Ov je pek pose udelan po artu koti i po svitu. Počimje od Oslini i gre kuntra škuji. Malo je zet na obruč. Ozvena

---

[1] Ja se bojin, da je moral bit gol žal koti je i ona luk, a priko ńega je pejala stoza. To se vidi po pešću, ko je nutri i pod sedańin puton ucvelo va tverdu koru. Toga pešća od žala su Nane (jeden Vejanin) i Zlatarić (jeden Vvečić), kada su čistili mandrić z ńihovimi težaci, na vozi i na vozi zihitali ven. Pokla je bila na kelci najdena voda, tribi je bilo na ńu i put udelat. Zato su ga i udelali od spod briga do pod bok. Ta put je malo skratil, ma i načinil mandrić od bandi od juga.

[2] Ako i je ta riva visoka, kada je bila bura, ni smel nijeden pokazat nosa na ńu. More ju je prelivalo kot niš, a ki bi bil na ńoj, zelo bi ga bilo sobun kako slamu. Od staroga mula do te slizeničini je bil nikakov kozji put mej valometi, ma nigdir ni bilo listo za koštat barku. Potla su udelali od te stare rivi zdolu ke staromu muli jeden kus rivi po artu kako tuka; da se more kercat, su i na ńen udelali barkariz i dali su na ńega koluni i aneli za veživat konopi. Zač je morala ta riva prit ravno z livelon od stare rivi, prišla je previsoka za naše barki, pek se i na ńoj nešatno kerca i zikerciva.

ima bloki, pek zid ontrat rivu i barkarizi i koluni železne, kaluni i kolonbari Nakraj ńega je kamena kućica, a na ńe krovi je lantirna. Poret je seda z otun rivun čudo seguriji, ali ima tu mendu, da je riva preveć delga, priko pol dragi, a put mej ńim i mej kostrijen jako uzek, pek ne moru znutra barki, kada bura puše, zač ne moru tu udelat borda, ki je tribi.[1]

Škver je, kadi se nateže barki za načińat. 'Verbnici ni pravoga škvera koti ga prave, da je po svitu. Nigda je bil u nas mandrić i škver i poret. Da je jednuč bival 'Verbnici jeden kalafat; ta je delal nove barčice u gradu, pek su je po rodulih prepejivali zdolu brigon i va mandrići hitali v more. Kada je tribi nategnut barku, da ńoj se da konču, najprija ńoj je prepravit mesto za mul, kadi se ima potegnut na kraj. Se od mora do verha mula se zakopa va gruh polugi, po kih mora barka na forcu od paranka poć na kraj. Ako ne zakopaju polugi, ontrat imaju roduli. Rodul je jeden bokun jarbolca.

Kada ote nategnut barku na kraj, načine *parank*. Jeden bocel vežu za kraj, a drugi za jarbol od barki, pek potežu. Kada pride prova od barki na suho, ali ako već kolunba tiče dno, idu dva od ńih v more i z manavelami očiste gruh i dvignu, ako moru, provu, treti pek podloži pod provu rodul. Malo naprid podloži se drugi rodul i tako naprid. Da more barka ravno stat, da se ne zvraća, derže ju judi po bokih s pleči i pomalo rivaju, koliko moru. I tako zitegnu su barku na suho i po sežeń delgo od mora. Kada je nategńena, ontrat ju malo po malo dvignu jenu nogu do dvi i pol nad zemju i podlože ali ze velimi kamiki ali ze gredami, a boki ńoj podupru (puntelaju) ze punteli, da ne bi tegla na bok.

Sedaj vele barki već doma nanci ne načińaju, nego idu š ńimi v Bešku ali v Kivnu na škver, kadi je sega i sečesa, če rabi i za nategnut i za načinit barku.

[1] Va staro vrime se ni znalo za koluni i aneli. Okolo mandrića su još za moje pameti bivali pali namesto denešńih kolun, a kuki (vili) od šmriki ali od hrasta namesto anel.

(Nastavit će se.)

Mańi prinosi.

Pozlatinski vezovi u mojim sobama.

(Sa 14 slika u prilogu).

Napisao Josip Lovrktić.

Mi, koji smo bliže Vinkovcima, zovemo pozlatinski onaj vez, koji pruža žice (već kako treba) ili uzduž ili preko osnove, razmiče svaki zabodak samo za jednu žicu desno ili lijevo, a opkiti tkańe gotovo jednako s prave i opake strane. Obično se kaže u našem okolišu onomu, koji lijepo radi, da radi kao da pozlaćuje, a pozlatinski je vez spram drugih vezova doista kao pozlata. U okolici vrpoļačkoj, gdje se je taj vez do zadńih pet godina mnogo više radio već u Otoku, čuo sam, da se zove vez *za jednu žicu*, vaļada što se za jednu žicu pomiče. U Andrijevcima, gdje je već posavačko odijelo, pa takog veza i ne ima do li na Strizivojnkama i Perkovkama, koje se u Andrijevce udadu, čuo sam od stare žene, gdje reče: „To je *objeliki vez*". Za cijelo je rekla zato, što je lice s obadvije strane. U Đakovštini mi rekoše, da je to vez *podlaktca*, ako sam pravo čuo. Zašto ga tako zovu, ne znam. Učiteļice, koje su svršile u Zagrebu, zovu ga *slatinski vez*. Ja mislim, da se ne varam, ako reknem, da je to ime ovako postalo: Godine 1890 dao sam Msgru Cepeliću, onda još biskupovu tajniku, osam otaraka sa šezdeset četiri različna pozlatinska veza, da pošaļe u Zagreb u samostan, da čč. sestre s ńih vezove počnu. Kad sam mu rekao, da se to zove: pozlatinski vez, veli mi on: „Boļe je reći: *zlatinski.*" Jamačno je od koga to ime čuo, kao što sam i ja znao za različna imena. Mora da je u ono doba bilo u Zagrebu u samostanu bud učiteļica, bud učenica, koje nijesu jako vješte hrvatskome jeziku, pa su „zlatinski" razumjele kao „slatinski". Ime „zlatinski vez" milo je i meni, ali ga ne upotrebljavam, jer moji seļani za to ne znadu, kao što ne znaju ni za lijepa imena *povijanac* i *krstac*, nego zovu *pravi* i *krivi* (vez).

Pozlatinskih vezova bilo je u mom Otoku malo. Otočanke su i Komletinke više voļele bijele poslove već vezivo. Pozlatinski su samo izvezivale pońavce, dok poslije nijesu i to prestale. U Privlaki se je, otkad pamtim, vrlo mnogo vezlo, a i vezovi su bili debļi od otočkih, onako kao vinkovački. Prije dvadeset godina počeo sam nagovarati Otočanke, da vezu vezove, ali je već četrnaest godina, što ne stanujem ondje, a svećenici stadoše zabrańivati vezove, pa tako se slabo vezovi množili. *Opačica* i *tišmice* bilo je mnogo, ali pozlatinca malo. Vaļada sam zato, što je tih vezova bilo mańe u Otoku već u okolišu, i što sam želio, da se ti vezovi u Otoku udome, i počeo motriti, kako se taj vez širi.

Prije četrnaest godina dođem ja u Vrpoļe za kapelana, pa odmah drugi dan svoga kapelanovańa vidim Strizivojnke — a to su vrpoļačke župļanke — gdje idu u berbu u košuļama debelih vezova. Odmah sam vidio, da tu ima svake vrsti *začama*. Tri, četiri dana iza toga pohodim gosp. Straca, koji je prije mene bio ovdje u Đakovu upraviteļ biskupijske tiskare, i spazim kod ńega na stolicama crveno pritkivane otarke. Taj dan mi rekoše, da ću ja poslije ńega ovamo, pa me vaļada to ponukalo, da i ja sebi takih otaraka nabavim U adventu zamolim strizivojnske djevojke, da mi svaka sa svoje pozlatinske košuļe počne vez na moje otarke, koji su bili posve bijeli. Za dvije nedjeļe imao sam ja preko četrdeset početih vezova, ali na osam otaraka trebalo mi je 64 veza. Ponude mi se dvije djevojke: Anka i Kata Damjanović, da mi te otarke izvezu. Kad su navezle tih 40 vezova, saznam ja, zašto su otočki vezovi sitniji. Evo u Otoku je pamuk tańi, brdo gušće, kruće se tka. To bi već dosta bilo, da su vezovi mańi. A još sam onda opazio, da ovi ovdje pomiču zabodak uvijek za dvije žice, a i na iglu zahvaćaju dvostruko žica, pa je onda i na jednakom tkańu vez dvaput veći od otočkoga, gdje li, ako je tkańe i tańe i više zbijeno.

Ja sam želio šezdeset i četiri veza, a imao sam samo četrdeset. Donesoše mi Kata i Anka košuļa, da biram vezove, a kad promotrismo boļe, to su gotovo sve isti, što su i na otarcima. One se dosjete. Vele: „Pa mi ćemo skidati s pońavaca“. Doista nadopuniše one još tih dvadeset vezova, a zakleo bih se, da su ih počińale sa košuļa. Kad sam ih pitao, kako su one to znale tako preokrenuti, ne naučiše me, nego rekoše: „E, pa tako se to radi.“

Kad sam poslije boļe motrio pońavce i vezove na košuļama, opazim, da su gotovo isti vezovi na košuļama i pońavcima, a da je razlika ta, da se u vezu na košuļi zabodak pomiče za jednu žicu, a ujedno

i za jednu žicu uzvisuje; na pońavcima se triput pomiče za jednu žicu, a visina ostaje ista, onda se kod četvrtog zabotka za jednu žicu pomakne a za tri uzvisi, pa se tako opet triput zabada. Na košuļama su pojedini dijelovi veza zbijeni jedan uz drugi, a na pońavcima su dosta narastavce. Na košuļi se cio vez naveze jednom bojom, pa onda, ako hoće, nadostavļa se drugi vez drugom bojom, a bude kadgod, da se cio stup veza veze samo crveno ili samo plavo, na pońavcu opet svaki vez bude našaran svim bojama, koje su za vezivo.

Uz pozlatinski vez obično je na košuļama i pońavcima još i pisanac. Rijetko je kada pozlatinski vez bez ńega. Pisanac je vez, koji pruža žice uzduž ili preko osnove zahvaćajući u dužinu ili u širinu uvijek po tri žice (jednu čisanicu) na iglu, tri pod iglu, dok traje pravca. Kad razmiče zabodak, razmiče ga desno, lijevo ili u pošik (koso) samo za jednu čisanicu, zahvaćajući opet sad u tom novom pravcu tri na iglu, tri pod iglu, dok traje pravca. Vraćajući se natrag zahvaća protivno: što je bilo na iglu, to pod iglu, a što pod iglu, to na iglu, da bude vez jednak s obadvije strane. Ovaj vez ne ispuni tkańe, nego ga samo opcrti, kao da ga je pero pisalo. Gdje konac ne opcrti tkańe, nego zaostane za jednu, dvije li čisanice do mjesta, gdje bi trebalo da se završi, pa se otale natrag vraća, postaju iglice, perca, frčice.

Na sl. 8. je na zidu pońavac sa četiri okvira. Svaki ovaj okvir vezen je čistim pisancem. Na sl. 4. je na zemļi pońavac vezen gotovo samim pisancem. Na sl. 3. su na desnom krilu zastora one dužne pruge vezene pisancem.

Opačić se vidi na sl. 9. kao okvir pońavca na zemļii pred divanom i kao okvir na pońavcu nad krevetom na sl. 11.

Opačić je vez, koji se radi ili samo uzduž osnove ili samo uzduž poučice (preko osnove). Radi se iz opake strane zahvaćajući na iglu onaj širi dio tkańa, koji će ostati pod vezom, a ostavļajući pod iglom uži dio, koji će biti nepokriven. Nepokriveni dio tkańa, koji je šara veza, nikada nije širi (kod pravog opačića) od dvije žice. Žica se pruža od kraja do kraja širine veza zahvaćajući, kako treba, što na iglu, što pod iglu. Pomakne se za žicu desno i vraća se opet natrag isto kao i prije.

Povijanac, krstaci (kojima su ispuńavane četvorine na divanu na sl. 8. i grane na prve tri stolice na istoj slici), *oplitak*, *poplitanac*, *polutak* i *tišmica* slabije se razaznaju na slikama, jer su bili samo za pomoć, pa i ne treba da ih tumačim.

Da se vratim. Ja sam htio, da se strizivojnski vezovi udome u Otoku i okolišu, jer sam znao, da se moji seljani ne će zadovoljiti onim vezom s otaraka, nego da će iz njih izvoditi nove. Oko godine 1894. bilo je u Otoku već dosta debljih pozlatinskih vezova, ali ni jedan s mojih otaraka, nego su to djevojke sa svojih starih poslova vezove prikrajale. Te godine pošaljem otarke svojoj tetki Ruži Morovičanin u Komletince, jer su žene čule za te otarke. Tako je njih desetak počelo te spore vezove, a malo za tim dođe župnik komletinački pokojni Stručić i odnese te otarke od mene, da nagovori djevojke, da vezu sebi. Komletinke su već htjele da odbace narodno odijelo kao i Njemčanke, a njihov župnik dade sebi navesti otarke s ovih mojih. Odmah učine to i neke žene, pa eno u II svesku „Zbornika“ na strani 382. vidim taka tri otarka pred žetelicama u drugom, trećem i četvrtom redu.

Poslije toga zapovjedi župnik Komletinkama, da moraju opet vesti košulje, kao što su i u staro doba. Odredi, da nijedna djevojka ne smije otkrivene glave u crkvu, dok se ne ponovi u pozlatinsku košulju i u suknenu pregaču. Odmah se poskidaše vezovi s otaraka. I one djevojke, koje su se već prije otkrile, počeše vesti košulje, da ne budu gore od ovih mlađih; a godine 1897., kad je štampan drugi svezak „Zbornika“, već su i žene imale takih košulja, kao što se vidi na sl. 35. u II. sv. „Zbornika“.

Moja majka je već počela izvezivati meni zastore i ponjavce šarenom vunom po nebojadisanom vunenom tkanju, a kako se u to doba u Otoku i uokolo počelo više pozlatinski vesti i nove začme stvarati, stala je i ona izmišljavati vezove. Tu sam ja opazio ovo: Nema tu nikada nova veza, nego je to uvijek sve isto, samo drukčije poslagano. Nitko to ne zna pravo, kako postane novi vez, a toliko ih je mnogo u narodu, koji nove vezove prave. Evo, što ja mislim, da je glavno kod pozlatinskih vezova, a to bi se isto moglo vidjeti i kod drugih vezova i ostalih narodnih poslova.

Evo, zašto su narodni vezovi krući i temeljniji od gospodskih. Seljakinja, kad veze, drži iglu od sebe, a gospoje k sebi. Učiteljice zabranjuju djeci držati iglu od sebe, jer da je to tobože nespretno. A nije tako. Kad držiš iglu od sebe, ne zasloniš rukom posla, a posao uvijek treba svjetla. Zato ćete vidjeti, da seljakinje vezu sjedeći na suncu i stojeći na ulici, a gospoje to ne mogu. — Kad držiš iglu od sebe, snažnije ćeš promaljati konac i kroz najkruće tkanje i bez naprska, a ne možeš tako učiniti, ako iglu sebi okreneš. — Ako držiš iglu od sebe, vez će biti uvijek jednako zategnut, jer

možeš slobodno uvijek povući konac do kraja, ma on i poduļi bio. Kad iglu okreneš k sebi, uvijek se možeš bojati, ako je konac duļi, da ćeš se ubosti, pa zato se odmah nesigurnije radi i konac se uvijek jednako ne zateže. — Kad držiš iglu od sebe, ostaje posao čistiji. Seļakińa ne opere košuļu, kad je naveze, nego se odmah u ńu ponovi, jer je čista, a gospodski se poslovi ne peru samo nego i luže, jer su izmed ruke i tijela, pa se gužvaju, kad se prigneš, a kaļaju, kad ruke na krilo nasloniš.

Gospoda broje sve ove brojne vezove na žice, a seļakińe imaju drugu jedinicu. Evo, kako one broje: Podvuci iglu ispod tri žice, ili kako one kažu: „uzmi tri na iglu"; to ti je jedinica u pozlatinskom vezu i pisancu. Ta jedinica zove se *čisanica*. Čim seļakińa vidi vez, odmah i zna, na koliko je čisanica vezen.

Kad djevojka hoće da razmjeri polu tkańa, razbraja ga u čisanice sve na deset po deset. Deset čisanica zove se jedna *desetina*. Kad se kaže, da je tkańe široko u šesnaest ili u dvadeset, to je isto, kao da rekne: ta pola ima šesnaest ili dvadeset desetina, sto šezdeset ili dvjesta čisanica, četiri stotine osamdeset ili šest stotina žica u širini.

Temeļ pozlatinskome vezu jest mali vezak od tri šiļka na dvije čisanice. Iz toga malog sastavļeni su svi drugi pozlatinski vezovi. Taj temeļni vezak veze se tako, da se uzme čisanica na iglu, konac se zategne od sebe, igla privuče k sebi, pa se opet tako čini s prvom i drugom čisanicom na desno (ili lijevo) do ńe. Kod četvrtoga, petog i šestog zabotka uzmu se na iglu dvije čisanice.

Taj se temeljni vezak može povećavati na tri, četiri i pet čisanica.

Novo je, što treba znati kod svakoga pozlatinskog veza, to, da se ni na iglu ni pod iglu nikada ne može uzeti više već pet čisanica.

Ipak vidimo vezova i na trideset čisanica, ali kad promotrimo, opazit ćemo, da nikada nije igla zahvaćala više od pet čisanica. To se najboļe vidi, kad se vez povećaje. Kad smo povećali vezak na pet čisanica, nadostavļajmo ga daļe na 4, 3, 2 i 1 čisanicu, onda imamo trokut (vezak sa tri šiļka), kojemu je jedan vrh okomito nad sredinom protivne strane. Podvostručimo taj vez tako, da mu pridodamo trokut, kojemu će podloga dirati vršak pređašńega trokuta, a vršak se sastajati s pređašńom podlogom, to imamo sad kosu pačetvorinu, koja se na različnim vezovima različno zove.

Mali vezak, nadostavļeni vez i podvostručeni vez jesu, da pravo reknem, začam pozlatinskoga veza. Ne zovu se oni ovako, kako ih ja nazivļem, jer narod ne raskida vez, da upozna ńegov početak,

nego ga samo veze, nadopuńuje i mijeńa, kako mu treba, pa zato za te sitnice i nema imena.

Bilo da ma koji od ovih vezova hoćete povećavati, čim vidite, da će biti na igli šest čisanica, već ne smijete zahvaćati, nego još ondje, gdje bi bilo pet čisanica, zahvatite s jedne strane dvije, a s druge dvije. U poli ostane čisanica neizvezena. Ta se nevezena mjesta šire i križaju, pa postaju nove šare kao rupice. Takih rupica vidite dosta na onim zvijezdama na pońavcu ukraj ļuļanke na sl. 9. Ako vez biva mnogo veći već pet čisanica, prave se rupice istom iza pete čisanice.

Tko zna dobro povećavati, lako mu je i nove slike stvarati. Slike, koje u pozlatinskom vezivu trebaju, jesu ove: 1. *tulipan*, 2. *vršika*, 3. *jabuka (kruška* ili *zvijezda)*. Tko zna sa tuđeg veza to sebi sastaviti, dobiva nove vezove, koji sprva nijesu ništa starome začmu slični.

Tulipan je onaj vez, koji je sastavļen ili od dva mala veska, ili od dva nadostavļena veza, ili od dva podvostručena veza tako, da se tih vezova dvije dońe nutarńe strane u kosom pravcu malone sastaju, t. j. obično samo za jednu čisanicu rastaju; dvije dońe vańske sijeku se u pravom kutu pružajući se jedna uzduž osnove, a druga uzduž poučice. Vańske gorńe strane kod maloga i nadostavļenog veza završuju vez u obliku raspolovļena trokuta, a kod podvostručena veza vańske gorńe strane polove kut osnove i poučice, nutarńe pak strane tvore pravi kut pružajući se duž osnove i duž poučice.

Tulipani u obliku trokuta vide se na sl. 9. na pońavcu nad divanom na ovo šest većih grančica, koje su sastavļene od samih takih tulipana. Tulipani druge vrsti vide se na malom pońavčiću na sl. 4. Tu su oni križići sastavļeni od samih sitnih tulipana.

Ovo sve, što pišem, teško je razumjeti bez slika, a kako nijesam dospio, da dadem navesti pońavčić s puno sitnih vezova, koji bi potvrđivali ovo, što pišem, bit će prilike, da to kad poslije učinim, pa da ovo, što sada pišem, bude jasno i onima, koji ove poslove ne poznadu.

Tulipani ne moraju biti samo ovih strogih oblika. Vješta veziļa će brzo vidjeti, da se tulipan može uvijek sastaviti od dva ma kakova posve jednaka veska, koja se sastaju na stapki, koja polovi pravi kut osnove i poučice. Pogledajte sl. 9. Pońavac ukraj ļuļanke sastavļen je od četiri različna pońavčića, svaki ima u svakom kutu po tri tulipana na stapkama. Na svakom su pońavčiću tulipani druge vrsti. A to treba pamtiti, da se od svakoga veska, nadostavļena i podvostručena veza dade sastaviti tulipan.

Na sl. 1. vidi se na stolńaku nekoliko lijepih tulipana.

Tulipan nije nikada sam za se, nego ili se nadostavļa jedan tulipan na drugi, ili je svaki tulipan za se na stapčici.

Ako je na stapki tulipan, i uz isti tulipan sa svake strane po pola takog tulipana, to je onda *vršika*. Ne zove se taj vez vršika, kad je sam za se, nego samo kad je na vrhu stapke, koja izlazi iz koje grane.

Ako se ovaka vršika (bez stapke) podvostruči, zove se taj vez: *kruška*, *jabuka*, *zvijezda*. Nema taj vez prava imena, nego, kako tko misli, da je to čemu slično, onako ga i nazove.

Vez, koji je sastavļen od četiri jabuke i četiri vršike sa zajedničkim središtem, zove se g r a n a.

Sad da promotrimo sve slike redom.

Sl. 1. Na ona dva pońavca na zidu vidimo jabuke i vršike. Onaj mali pońavac u sredini pod svjetiļkom ima samo vršike, koje su za pravo samo nadostavļeni tulipani.

Sl. 2. Jabuke i vršike vide se na pońavcima na zidu, stolu i pod stolom. Na malom pońavcu pred svjetiļkom su nadostavļani tulipani, ali se slabo razaznaju.

Sl. 3. Na lijevom je krilu zastora grana od samih vršika, samo što je svaka vršika sastavļena od tulipana i dvije jabučice.

Sl. 4. ima pet gustih grana bez jabuka, nego od samih vršika. Te su vršike tako nablizu, da same stvaraju jabuku.

Sl. 5. Na pońavcu nad divanom grane s velikim vršikama, tako da nije mogla stati jabuka, nego mjesto ńe mali vezak. Na sl. 6. i 7. su pravilne jabuke i vršci. Na 8. su vršike na pońavcu, koji je s desne strane na zidu. Lijepe su jabuke u obliku zvijezda na sl. 9., pa na istoj slici grane na dva jastuka na divanu. Vrlo se lijepo razaznaju grane s vršikama i jabukama na sl. 10. Na sl. 11. su samo jabuke.

Na sl. 12. su lijepe vršike na gorńem vezu prvog i zadńeg zastora. Na drugom, trećem, šestom i sedmom zastoru razaznaju se dobro jabuke i vršike.

Najļepše se vide vršike same za se na 13. slici na gorńem vezu prvoga zastora. Drugi, četvrti, peti i sedmi zastor imaju lijepe grane s vršikama i jabukama. Grana od samih vršika je na toj slici na dońem vezu zadńega zastora.

Na 14. slici su na prvom, drugom, petom i šestom zastoru grane s jabukama i vršikama, a na trećem jabuke u obliku zvijezda sa četiri tulipana; na četvrtom su jabučice kao neki križići.

Makar da su vezovi na košuļama i pońavcima različni, ipak se svaki vez sa pońavca može prenijeti na košuļu, kao i s košuļe na pońavac. Najglavnija razlika je na vezovima ta, što se kod košuļa vez ne veze kao kod pońavaca izastopce tri zabotka jednako visoko, pa da se onda poskoči za jednu, dvije, ili koliko treba čisanica, nego se kod svakoga zabotka povisuje ili snizuje samo za jednu žicu. Tako su vezovi kod košuļa ravni kao da su ravnalom risani, a kod pońavaca su puni priskočnica, koje su rijetko veće od jedne čisanice, pa su gledati kao sitne stube.

Ako bismo htjeli vesti grane na košuļu, mogli bismo upotrebiti sve ove grane, koje su kod mene na pońavcima, samo je tu pravilo to: Štogod je rijetko, popuni. Ako su dijelovi koje jabuke na razmak, zbliži ih. Svaka jabuka ima osam dijelova. Zbliži ih tako, da jedan od drugoga nije razmaknut do li za jednu čisanicu. Na pońavcima su grane koso rađene, t. j. šiļak gore. Na košuļi to ne smije biti. Potiskaj jabuke k središtu, da od središńeg veza ne budu daļe do li za jednu, dvije ili najviše tri čisanice, i grana je zbijena. Vršiku skrati, tulipane joj zbliži, a cijelu granu radi jednom bojom, da se pojedini dijelovi grane iz daleka ne razaznavaju, i nitko ne će poznati, da je to vez sa pońavca. Eto taki vez na slici 10. onih pet grana na pońavcu nad divanom. Te su grane mnogo zbijenije već one na slici 1., 2., 5., 6., 7., 12., 13., 14., a sve bi se ove grane dale onako prirediti, pa eto krasnih vezova za rukave. Samo nadodajem još i to, kako su grane na košuļama zbijenije već na pońavcima, tako su i grane jedna drugoj blizu, a razaznaju se jedna od druge, što je obično svaka grana sva vezena drugom bojom.

Ima nešto, što se vidi na košuļama, a slabo kad na pońavcima. To je *dimitak*. Dimitak je koso pružan vez preko jedne čisanice, a kadgod i preko dvije žice, pa tvori sliku prave crte. On se veze uzduž osnove kroz polovicu veza i dijeli vez na dva jednaka dijela Na mojim slikama vidi se dimitak na 1. slici na uskom pońavčiću pod svjetiļkom. Malo nejasnije vidi se na istom mjestu na drugoj slici. Na sl. 4. vide se tri dimitka uzduž i dva poprijeko. Poprečni dimici vezu se rijetko, jer se uz porubu ne meću široki vezovi. Dimitak mnogo pomaže, da se nove šare stvaraju. Evo dimitak na 4. slici razdijelio je gore na sredini gustu granu na četiri jednaka dijela. Ta ista grana navezena je na sl. 1. na uskom pońavčiću, pa se dobro razaznaje u poli dimitak, a kako grana nema ništa drugo do li vršike, pružene su vršike na stapke, i tako su poodmakle od središta. Vršike su dvostruke, pa da ne budu preblizu, rastavļena

je stapčicom gorńa vršika od dońe (gorńi tulipan od dońega.) Da se te vršike pomeću na još duļe stapke, a izmed ńih navezu kakove jabuke, eto ti opet nove grane. Pomislite samo med tim vršikama jabuke s lijevoga pońavca na istoj slici: upravo bi bila krasna grana za košuļu.

Ako navezemo dimitak, pa pridodamo s jedne strane potpunu polovicu jedne grane, a s druge strane ne navezemo drugu polu s ovom prvom usporedo, nego recimo za pet čisanica gore, promijeni se vrlo sva slika. Ako nadostavļamo jednu i drugu polu grane dužinom dimitka, izgubit će se oblik isprvične grane. Gdje je desna strana široka, tu će lijeva biti uska i obrnuto, pa će vez, kad se iz daļega pogleda, biti *lekav* (kos sad na jednu, sad na drugu stranu). Ti su vezovi vrlo lijepi na košuļama, jer kako se ne slažu slike, ne slažu se ni boje, pa je gledati, kao da trepti.

Makar da dimitak ne treba na pońavcima, ipak on jako mnogo pomaže, da se stvaraju novi vezovi na pońavcima. Da lakše razumijete, pomislite ma kroz koju granu provučen dimitak, ali ne okomito, nego vodoravno. Onda imate gorńu polovicu grane. U toj polovici ispustite one dvije polovične jabuke, što su s lijeve i desne strane, pa će vam ostati samo gorńa jabuka i dvije vršike. Vršike ostavite, kake jesu, a gorńu jabuku potisnite još za nekoliko čisanica gore, od ńe do dna pružite stapku, i eto vam odmah grana, kakova se meće uz porubu. Od samih takih grana sastavļen je stolńak na 1. slici, pa eto vidite, da bi se od svih grana na svim slikama mogli taki stolńaci izvesti. Ako je taka grana orijetka, dodade se uz jabuku ili uz stapke po koja frčica, da bude potpunija. Gledajte sliku 9. Na divanu su doļe pri porubi grane, u kojima je jabuka ista, koja nad divanom na pońavcu na sl. 10., samo je na sl. 9. gorńa strana jabuke zamijeńena nekom frčicom, da bude vez viši. Na slici 12. na privjesi prvoga zastora vide se grane od samih vršika. Na sl. 10. su doļe na divanu strmoglavce okrenute grane, kojima je jabuka ista kao na okviru nad istim divanom.

Kad bi vješta veziļa jako zbližila vršike s koje grane, pa onda s ńih skidala, što joj smeta, ostalo bi malo mjesta za jabuku, pa bi se onda morao metnuti samo dio jabuke, kao što se vidi na pońavcu nad divanom na sl. 5. (samo što tu nijesu vršike zbližene niti je s ńih što oduzimato). Ako su te okrńene vršike s okrńenom jabukom jako blizu, postaju otale grane, koje se mnogo vezu na otarcima. Tako lijepih grana ima mnogo na svojim otarcima Msgr. Čepelić u Đakovu. Na mojim pońavcima ima samo jedna na sl. 12.

na privjesi petoga zastora. Te su grane okomito nad vezom, koji je vezen usporedo s porubom (ili s poučicom)[1].

Take grane, ako se jedna nad drugu nadostavļa, tvore stupove, koji su vrlo lijepi na košuļama. (Baš ove iste grane vidio sam u Strizivojni na košuļi).

Ima još nešto, što se na mnogim granama mojih pońavaca vidi, a to je *legutak*. Legutak je pisanac, koji se „lekavo“ veze, t. j. koso sad na jednu, sad na drugu stranu. Legutak presijeca granu koso na dva jednaka dijela. Na mojim granama vidi se dvostruki legutak, t. j. krštenice, koje dijele granu na četiri jednaka dijela i ujedno služe vršikama kao stapke. Mnoštvo takih krštenica vidite na slikama 1., 2., 3., 5., 6., 7, na 10. samo nad divanom, na 12., 13., 14.

Da vidimo, koliko legutak pomaže veziļi, koja izmišļa. Pogledajte ma koju granu. Krštenice su je razdijelile u 4 jednaka dijela. Promotrite dobro jednu četvrtinu. Što ima na ńoj? Dvije pole vršika i jedna cijela jabuka. To nam već kazuje, da se i ta četvrtina dade razdijeliti u dva jednaka dijela To je lako učiniti. Provucimo dimitak usporedo s osnovom i usporedo s poučicom. Dimitak i legutak dijele svaku granu u osam jednakih dijelova. Sad je lako stvoriti granu. Odbrojite uzduž i prijeko čisanica, koliko treba, ali ne sa dimitkom nego provlačeći konac uzduž i prijeko tri na iglu, tri pod iglu, da uvijek možete brojati čisanice. Ovaj razbroj tvori četiri prava kuta. Jedan od tih kutova raspolovite, ali ne legutkom nego pružajući konac koso, tri na iglu, tri pod iglu. Na vrhu okomita razbroja navezite četiri šiļka ili dva tulipana, ali samo što je u ovoj osmini, recimo desnu (ili lijevu) stranu jabuke. Na vrhu kosa razbroja s lijeve strane (ili desne) navest će se gore pola tulipana, a pod ńim polovica ili cijeli tulipan. Izvezite legutak na sve četiri strane, t. j. napravite krštenice pisancem, koje hoćete vrsti, pa onda samo ovo iz osmine ponovite osam puta, i eto vam grana.

Nadodajem još i to, kao što je grana od osam jednakih dijelova, tako je i jabuka, a i vršika nije ništa do li okrńena jabuka, zato, kad se prostor grane razdijeli na osam dijelova, treba isto tako učiniti s prostorom jabuke i vršike. U jednoj osmini jabuke navezite ma koji šiļak, ponovite ga osam puta, i eto jabuka. Šiļak vršike po-

---

[1] Baš ove grane skupa s tim dužnim vezom ispod ńih i opet s istim takim granama ispod dužnoga veza upotrebila je s ovoga moga zastora preuzvišena gđa. Albertina Adrovský barunica Unukić za svoje zastore.

dvostručite ili početverostručite, i eto vršika. Dakako, vješta će vezila kadgod vršak vršike ukrasiti kakim šiļkom, a sa strana metnuti dvije četvrtine od jabuke, pa tako ne će nevješto oko ni opaziti, da je vršika dio kakove jabuke. Tako nepravilnih vršika vidimo na slici 2. na oba pońavca na zidu; na sl. 5. na jastucima i doļe na divanu; na sl. 10. na granama na pońavcu nad divanom; na 12. slici na sedmom zastoru; na 13. zastor 4. i 5. Druge su vršike pravilne.

Kad bismo navezli vez od samih krštenica, koje bi se sklapale, dobili bismo neku vrst ogradica. U ove ogradice umetnite jabuke, i eto nova vrst vezova, koja se mnogo vidi na starinskim otarcima. Taki vezovi su na otarcima lijepi, a na pońavcima dosta smetaju. I tu se vješta vezila dosta pomaže. Ako nema dosta ogradica od pisanca, spaja pisanac s pozlatinskim ili ga radi od samoga pozlatinca. Na mojim slikama su čiste ogradice na sjedalu divana (sl. 10.), pa na petom zastoru na sl. 12.; na istoj slici na osmom zastoru drugi, treći i peti vez; na 13. slici na prvom zastoru drugi i četvrti vez, pa ogradice na istoj slici na šestom zastoru i na osmom u četvrtom redu. Miješane ogradice su na desnom krilu zastora (sl. 3.), na pońavcu na posteļi (sl. 11.), na četvrtom zastoru na sl. 12. i na istoj slici na osmom zastoru četvrti vez, pa na 14. sl. treći i četvrti zastor. Kad vezila hoće da se boļe vide grane, a da opet ne bude prazno, gdje bi trebalo da su ogradice, nadomjesti ogradice ma kojim malim veskom, kao što se vidi na sl. 13. na trećem zastoru, gdje su one po tri točke izmed grana mjesto ogradica.

Kako sam rekao, i grana i jabuka i tulipan, kad se pravi, dobro je ono mjesto razdijeliti na 8 jednakih dijelova. U osmini jabuke naveze se makar koji šiļak. Taj osam puta ponovļen daje jabuku. Velim: „šiļak“ zato, jer samo vezovi u šiļ tvore vezove, koji se vide na hrvatskim pońavcima. Ako treba kakovih frčica, nek budu od pisanca, a pozlatinac nek se uvijek šiļi. Zato ne vaļa vez na lijevom krilu zastora na sl. 3., jer ima nad jabučicama zavoje od pozlatinca. To bi se moglo lako ukloniti s vezom od dvije, tri čisanice, ali ostavļam zato, da se vidi, koliko je pravilnija grana na pońavcu na istoj slici od te na zastoru. Ove vršike na zastoru vide se na starinskim sanducima, pa bi se mogle prije prenijeti na šamije sa zlatom već na vunu. Isto su tako gadne frčice na slici 10. na okviru pońavca nad divanom. Koliko je ļepši okvir nad divanom na sl. 9.!

Na slici 14. na privjesi trećega i četvrtog zastora vidimo, da je ogradica, koja je sastavļena od krštenica, presječena uskim vezom u obliku pravca. Tako dobivamo nove upravne ograde, kojima se

strane ne krste, nego se pružaju usporedo. Take ograde imaju stotine oblika, a mnogo pomažu vezili, da može u ogradi izvezivati jabuke, a izvana je kititi okomitim grančicama (sl. 12.: privjesa zastora petoga), ili vršikama, kao što se vidi na privjesi prvoga zastora na istoj slici.

Lozu je lijepo vidjeti i na košuļi i na otarcima i na pońavcima. A loza postaje ovako. Pružimo dužinom tkańa polovicu krštenica, to se one ne će nigdje prekrštati, nego će se legutak koso pružati sad desno, sad lijevo. Jabuke će ostajati s ove i s one strane legutka. (Sl. 13. prvi zastor, vez treći.) Gdje se legutak sastaje u šiļak, navezimo na šiļku tulipan ili vršiku, i eto loze, kaku vidimo na 13. slici na petom vezu prvoga zastora. Ako želimo, da loza ne ide jako u šiļ, možemo vrhove legutka malo rastaviti ravnom ogradom. (Sl. 13. prvi zastor, prvi vez.) Take su loze najļepše, jer se na visine legutka mogu metati vršike, a na polovicu pružane ograde koja okomita grana. Eto vam take tri loze na slici 12. na prvom vezu zadńega zastora.

Loza, koja se na košuļi veze, obično nije ovaka, jer bi bila orijetka, nego se to ili pruži dimitak, pa se po ńem nadostavļaju vršike, ili se meću uzduž sitne jabučice, a onda na ńih vršike. (Sl. 13. zadńi zastor, drugi vez.) Kod loze treba pamtiti to, ako se ona pruža odozgor doļe bilo na zastoru, bilo na košuļi, moraju sve vršike gore gledati.

Vidite, da na mnogim granama ima vez med krštenicama. Nijesam ga dosad spomenuo zato, jer ima na pońavcima dvije vrsti grana: s krštenicama i bez krštenica. Kad je grana bez krštenica, bude ńezino *srce* (t. j. polovina) neka jabuka. Na tu jabuku nadovezu se one četiri jabuke, koje treba svaka grana, a koliko bude praznine, nadopuni se vršikama. U mene ima malo takih grana. Eno na slici 9. dva pokrajna jastuka na divanu, pa one veće grančice na pońavcu nad divanom. Te iste grane su na 12. sl. prvi zastor, četvrti vez.

Meni je glavno, da tu reknem koju o srcu grane. Srce grane je središńa jabuka, na koju se okomito nadovezuju jabuke, a koso vršike grane. Tako vam je vrlo lako naći vez med krštenice, t. j. srce grane s krštenicama. Razdijelite ma koju jabuku kosim razbrojem u četiri jednaka dijela, i dobili ste vez med krštenice. Spomenut ću samo malo primjera. Eno srce u grani zadńega zastora na sl. 14. navezeno je kao jabuka na desnom pońavcu na slici 2. — Srce prvoga zastora na sl. 14. je kao jabuka na trećem zastoru slike 12.,

a tako se isto mogu jedne jabuke metati na više grana, samo uz druga srca i vršike. Evo na sedmom zastoru na sl. 13. iste su jabuke, koje na lijevom pońavcu 1. slike, a desni pońavac 1. slike ima iste jabuke s trećim zastorom slike 12., pa su ipak grane različite.

Više puta vidimo jabuka u obliku križića, a te postaju baš onda, kad krštenice razdijele jabuku koso u četiri jednaka dijela, koji je svaki dvostruk. Razmakni dijelove od krštenica, to će se dva po dva nerastavļena dijela zbližiti, a možda i srasti, pa eto oblik križića kao na 12. slici drugi zastor, na 13. slici četvrti zastor, na 3. slici desni zastor, a ponajjače se vidi na 8. sl. na pońavcu s desne strane. Vješta veziļa će iz svake jabuke jako lako križić napraviti i opet križić u jabuku pretvoriti.

Sad vidimo, da je vrlo lako granu s krštenicama pretvoriti u granu bez krštenica, od grana s krštenicama napraviti vez s ogradicama. Koliki bi samo novi vezovi izašli, kad bi se ove moje grane, koje su narastavce, spojile u vez s ogradicama. Prvo bi bilo, da bi se jabuke zbližile i stopile u jedno. Ni slutiti se ne može, kake bi nove slike postajale. Pretvaraj makar koju vrst ovih šara u drugu vrst, eto ti hiļade slika, a koliko se mnoge veziļe muče! Rade bi novo, a ne znaju, kako. Kakav je to teret, kad tko spopane tuđi začam, pa svoj vez na žicu jednako s onim veze. Tu se duh ništa ne pozabavi, samo što se ruke umore. Pa ipak ima dosta tako tupava svijeta, osobito med gospodom. A ne treba vam tu velike nauke — dva bistra oka, dobra voļa i malko razabrane pameti, pa se čudesa stvaraju.

Seļakińa ne kaže: sad ću izmisliti vez, nego radi su tuđega začma pa negdje produļi za koju čisanicu, ako joj treba vez širi. Bude joj možda jabuka premala: poveća je ili zamijeni drugom. Na dimitku pomakne jednu polu veza od druge, i novi se vezovi stvaraju, a nigda ti ne će reći: izmislila sam. Dosta puta vidi tuđi vez, promotri ga, misli, da je zapamtila. Dođe kući i počińe. Što se sjeća, ono naveze, pa kad se poslije ta dva veza sastanu, i ne znaju se, da su u rodu.[1]

---

[1] Dobro bi bilo, da učiteļice prouče vezove, ne da ih vezu, nego da ih skroz poznaju, da im razumiju postanak, pa se ne bi plakalo, da narodni poslovi prestaju, da ih nestaje, jer narod želi kao i gospoda uvijek nešto novo, pa kako bi bilo boļe, da na svojem uvijek nešto novo izvode već što se za tuđim povode.

Rekao sam, da se jabuka kao i cijela grana dade rastaviti u osmine. To je osokolilo mnoge vezilẹ, te su med jabuke umetnule pisanac, kao što su krštenice med grane. Take su vam jabuke na slici 14. (zastor 1., 2. i 6.) Kako bi se lako mjesto jabuke mogla umetnuti u vezu mala grana u tu veliku granu. To nemam na slici, ali i to bi se moglo učiniti.

Trebate više puta granu u ćošku. To je lako. Uzmete vršiku koje grane, navezete je, pa što je na vršiki i štapki prazno, nadopunite sitnijim vezovima. Tako što vidite na stolńaku na 1. slici. I takih se stotina vezova može izvesti iz ovih začama.

Sad ostaje još slagańe boja. To ću spomenuti u kratko. Čim mislite vesti, prvo je da razgledate boje. Recimo, da ste uzeli sve mrke boje, pa da su med ńima ovih pet: crna, plava, zelena, crvena i žuta, — onda ćete odmah vidjeti, da su crvena i žuta svjetlije od plave i zelene. Crna je pogotovu tamna. Vest ćete ovako: Gdje se boja jedna s drugom ne sastaje, metnete najtamniju. Zato će najbolẹ biti, da krštenice uvijek vezete crno. Lako biste pogriješili, kad bi krštenica bila žutom bojom. To govorim o vezivu po bijelu tkańu, kao što je kod mene sve po bijeloj vuni veženo. (Kad biste vezli po crnoj, zelenoj i plavoj vuni, pristajale bi bijele i žute krštenice.) Ali mi govorimo o bijelom tkańu. Jabuka ima osam vršaka: prvi plav, drugi žut, treći zelen, četvrti crven, peti plav, žut, zelen, crven. Tu ste potrošili sve četiri boje, jer je crna pretamna, da se spaja. Promotrite jabuku. Povucite pravac od gorńega šilẹka plavoga vrška do dońega i dalẹ, vidjet ćete, da se taj produžuje i dalẹ kroz drugi plavi vršak. Dakle na jabuki se vezu istom bojom samo oni vršci, koji se nadostavlẹaju.

Pogledajte vršiku na krštenicama. Ona ima šest vršaka. Radite ovako: 1. plav, 2. žut, 3. zelen, 4. crven, 5. plav, 6. žut. Ali jer bi sad žuta boja bila na kraju, a žuta je najblẹeđa, bilo bi bolẹ ovako: 1. plav, 2. crven, 3. zelen, 4. žut, 5. plav, 6. crven. Ipak ne bi smetalo ni ono prvo. Vez u krštenicama ima osam vršaka. Opet mećete boje kao u jabuki.

Imate li osam boja, razaberite četiri tamne i četiri svijetle. Dvije tamne i dvije svijetle rastavite od drugih. Tako imate dvije hrpice, a u svakoj dvije tamne i svijetle. Radite isto kao prije sve jabuke s prvom hrpicom, a sve vršike na krštenicama s drugom.

Tko ne zna slagati boja, nek me posluša u prvih pet, šest grana. Poslije će mu se otvoriti oči, pa će moći sam slagati boje iz svoje glave, jer će vidjeti, da je tu pravilo to: Nikad tamna do tamne,

nikad svijetla do svijetle, nego tamna do svijetle, svijetla do tamne. Što više miješaš boje, to će vezivo mańe biti šareno, jer se ne će nijedna boja jako izbadati, a to je baš, što se traži, da boje ne vrijeđaju oka.

* * *

Napisao sam ovo o pozlatinskim vezovima u mojim sobama, što sam mogao kraće. Da je slika uza svaku moju rečenicu, lakše biste me razumjeli, ali i ovako će biti u tome dosta pouke onome, koji od srca uz narodne poslove pristaje. Kako sam pisao o ovome, može se i o drugim vezovima, pa i o bijelim poslovima: *rasplitu* i *priplitu*. Dosta je, da pogledaš deset takih poslova, da im saznaš postanak, pa ćeš lako slagati novo iz toga temeļa. Ta ja mislim, da i nema posla, kojemu ne bi mogao dati hiļade novih začama, samo kad si proučio, kako postaje. Više puta sam požalio, što naši obrtnici, kad bojadišu sobe ili lijepe po zidu tapete, ne traže hrvatskih narodnih uzoraka, a na hiļade ih je u narodu. Pogledajte na 3. slici onaj pońavac s desne strane. Kako su ugodne oku one grane; pa ne bi smetalo, da je cijela soba taka. Mnogi mi to priznaju, a ja velim, kad bi bilo u narodu ļubavi za narod, u svačem bismo se mi mogli odlikovati.

Kad mi je akademija proļetos javila, da bi štampala opis vezova u mojim sobama, sam mi se ponudio gosp. Medić, ļekarnik u Đakovu, i ako nijesam s ńim bio boļe poznat, da će mi vezove slikati. Prihvatio se on toga posla iz ļubavi prema akademiji te ga i lijepo izveo. Gosp. Mediću sam i sam i u ime akademije zahvalan za tu žrtvu, trud i pripravnost, kojom je moj posao olakotio.

Rodbinski nazivi u Herceg-Bosni.

Pobiļežio Ivan Zovko.

aģe — prvo: očev brat, a drugo: primamļivo ime za dijete, makar ono i ne bilo očev brat. Zato se i kaže: „Hodi ti aģi svome! — Radostan mu aģe.“ Riječ je: „Dok je abe, ne bojim se aģe“. (Tijem se hoće drukčije reći: Dok ne skrivim što i ne zaradim, i ne bojim se.)

ama — nekoji majku tako zovu.

amiģa — očev brat. Narod vjeruje, da se najviše djeca bacaju (bivaju svojom ćudi, kao i drugim duševnim ili tjelesnim svojstvima slični) na amiģu ili amiģe. U pjesmi se pjeva: „Ja se najmih u amiģe, u dajiģe“.

amiģić — sin amiģin.

amiģička, *amiģična* — kći amiģina.

amiģinica — žena amiģina.

apa — ńežno rečeno otac.[1]

baba — majčina ili očeva mati, a onda svaka stara žena. Govore: „Babe nije Bog ni stvorio. — Baba zbabila se (zgurila se, skvrčila se). — Dok baba dođe, bi svadba i prođe“.[2]

babaluk — isto što i punac.

baban — kaže se od mila ocu.

babetina — uvredļivo rečeno za babu.[3]

---

[1] Jedan je glagol sličan ovoj riječi, što ga majka ili ko drugi izgovara, kad pitaju (hrane) djetence, n. pr.: „Api (jedi), sine! — De api, sine! — Ap (jedi) ape (ono jelo)!“

[2] Inače sama riječ baba znači još i jedno drvo (obično bukovo), koje se u Preslici (kotar końički) siječe i majstorski niz brdo vaļa, a onda se od ńe (babe) prave različne stvari. O takom drvetu ima i poslovica: „Zgoda babu vaļa.“ — Uopće budi rečeno, da o babi (o babama) imade još sijaset (ovdje znači vrlo mnogo) koješta. — Mnoge obiteļi po različnim babama dobiše i svoja prezimena.

[3] Osim toga znači i neko biće, koje se spomińe, kad se maloj djeci vrača, da s ńih uroci i različne bolesti spanu. Kod takoga se vračańa vazda ovo ponavļa i govori: „Neka vuče babetina preko taretinâ! Neka vuče babetina preko taretinâ!“ . . .

*

babikaća — od mila se reče za babu.
babo — otac. Kažu: „Ubio bih ga, da mi je babin sin" (biva brata).
babuka — od mila se kaže ocu.
buburina — još uvredļivije rečeno za babu nego li je babetina.
babuša — ńežnije kazano za oca nego li baban.
baća, *baćo*, *bajica*, *bajić* — sve su to nazivi za starijega brata.[1]
bağanak, *bağanaci* — kad se dvojica ožene s dvjema sestrama. Kažu: „Bağanci (isto što i bağanaci), pukli im čanci" (razumije se: zavadili se, palo im prijateļevańe).
baka — od mila se reče za babu. Govore: „Baka je druga majka. — Baka je prava majka. — Baka je ko i majka."
bakac — babin čovjek, dakle djed.
bakica — još milije rečeno za babu nego li je baka.
balduza — ženina sestra. „Debel ko balduza."
bijele čele — prapraunučad.
bika — oko Doboja se tako veli za kćer. Odatle možda i ona poredba: „Ko bika".
blizanci — što i bliznaci. Kod velike sličnosti između dva čovjeka, koji inače nijesu bliznad, kaže se: „Taki jednaki ko bliznad", ili: „Isti blizanci".[2]
bliznaci — što i bliznad.
bliznad — djeca, što se zajedno rode. Prvo, koje se rodi, starije se računa, a drugo mlađe Po narodnom vjerovańu običnije se rađaju istospolna djeca: dva brata ili dvije sestre, nego li raznospolna.
bracan, *braco*, *bracuka* — naziv drugome bratu.
braća — Govore: „Od trista braće jedan se dobar nađe (razumije se ovdje za sestru). — Teško je sestri imati dobra brata. — Kad braća glavńe podijele (rastave se), malo ih kad sastave. — Gdje braće, tu i dijela. — Braća jedan drugom i ličine (štrike) pletu, ali se ne vješaju. — Ko nema dušmana, majka će mu ga rodit".
brajan — naziv za najstarijega brata, ako ih je šest; i tako ga neva ili snaha zove.
brajen, *brato* — nevjesta tako zove onoga petog brata.
brajo, *brajko* — naziv četvrtome bratu.
bralan, *brale*, *bralo* — naziv najmlađemu bratu.

---

[1] Po jednom takom nazivu „bajić" prozvala se bila i jedna porodica u Mostaru (Bajići).

[2] I selo jedno u Hercegovini zove se Blizanci.

brat — Govore: „Gledaju se ko dva brata. — Paze se ko dva brata. — Ni braća se boļe ne gledaju. — Od dva brata djeca. — Ko ne ļubi svoga brata, onog tuđa biju vrata“ i t. d.

bratac (ili *brat*) — naziv trećemu bratu.

bratić — sin od brata. Govore: „Bratić je ko i sin“.

bratana, *bratička*, *bratična*, *bratučeda* — kći bratova.

burazer — što i brat.

ćaća — otac. Govore: „Kad je ciganinu carstvo zapalo, i svog je ćaću objesio. — Dat ću mu glavu ćaćinu (razumije se: ubit ću ga, nagńecati, da bude mek ko petrovača (smokva). — Ćaću mu krepanoga derem. — Gledaj ćaći u zube. — Kakav ćaća, 'naki i sin. — Na ćaću se bacio. — Fala mu, kada mu je ćaću ubio.“

ćaćko, *ćaćo*, *ćako* — otac, što se običnije po selima, no po gradovima čuje.

ćaćuko — uvrédļivo rečeno za oca nečijeg. Kažu: „Onaki mu je bio i ćaćuko. — Onako mu je bio i pasji ćaćuko. — Ako je malo, što mu je ćaća: ćaćuko (ćuko znači psa), eno još više i pasji“.

ćer — kći. Govore: „Ćer je palikuća (ovo se tiče ńezina miraza, perćije), a sin dunikuća (što kći odnese jednim roditeļima, to im sin opet pribavi, kad se oženi, ženinstvom (ono, što žena donese). — Rodila mu se palikuća“ (veli se, kad se u koga kći rodi).

ćerca — od mila rečeno za kćer. Rugaju se Dolačkama (kod Travnika), kad zovu dadu od 80 godina, a one istom zinule (postale) na svijet, nemadu ni petnaest godina, da kažu i govore: „Ćerce dado! Ćerce dado!“

dàda — ponegdje tako veli snaha svekru.

dadan, *dadica*, *dado*, *dakica*, *dako* — riječi od mila za oca ili svekra.

daiǵa, *dajiǵa* — materin brat. Ako su dvojica, starijemu se kaže *daiǵa*, a mlađemu *dajo*. Laže li i petļa li neko nešto, presiječe se govoreći: „Kome daiǵi, mlađem ili starijem gledaš u oči, kad zboriš!“ (I tijem govorǵija zašuti ko da je s olovom zaliven).

dajiǵić — sin dajiǵin.

dajiǵička, *dajiǵična* — kći dajiǵina.

dajinica — dajiǵina žena.

dajo — vidi kod daiǵa.

debela svojta — bliza svojta, a znači još i svojtu s muške strane, a to je s debele krvi, jer je tanka krv od ženske strane. Govore: „Debela krv viša, tanka milija. — Tanka je krv draža od debele“.

dedo, deduška, djed, djedak, djedan, djedica, djedo, djekan — ovi nazivi ponajprije označuju očeva ili materina oca; onda se tako veli i svakome staru čovjeku, makar i ne bio očev ili materin otac.[1]

dedimica — šaļivo rečeno za babu, djedovu ženu.

devebaba — baba iz devetoga koļena.

devedid — djed čak iz devetoga koļena.

devekoļenović — svojta od devetoga koļena. Premda se i šaļivo bani onaj, koji se hvali, da mu je neki odličan čovjek svojbina, kao na pr.: „Devekoļenović mu je", — to ipak naš narod smatra, da se svojbina tek u devetom koļenu pravo i potpuno rastavļa, pa i kaže, da je neko nekom: „Osovô (opsovao) sve do devet ili do devetog koļena".

did, didan, dido, diduška — isto što dedo . . .

draga, dragana — tako zove po nekijem mjestima mlađa zaova stariju.

dragica, draguļa — ovako zove starija zaova mlađu.

đedo — vidi dedo.

đeko — isto što i đedo.

đever — može biti desni i lijevi. Obično desni mladu dariva. Đever može biti, ako i nije rođeni brat zaručnikov. Govore: „Sersenast (otpadan) ko stariji đever (ovdje znači upravo: brata mladoženina). — Đeverovi ko vukovi".

đeveruša, đeveruše — kao ženski đeveri.

faše, fašo — muževi, koji se ožene dvjema sestrama. Vele: „Fašo faši fašu gubi" (dere ga, prevrće ga).

hala — ima često put i šire značeńe, te znači ne samo očevu, nego i materinu sestru.

hama — pogledaj ama.

heba — što i baka; ali još znači i budalastu, suludu, nešto stariju ženu, za kojom obijesna i nepametna mladež trče i draži je: „Huj heba! Huj heba!" — samo da se jadnica još više žesti i jari, što ńezinoj ludosti svakako nije s dobra.

---

[1] Po Hercegovini se maloj djeci, kad se tješe, da ne plaču, kaže, da je i mjesec dedo, n. pr.: „Eno sine, dede! — Nemoj plakati, srdi se dedo. — Ružit će te dedo." — Kad smo kod mjeseca, pripomenimo, kako se i vara. Rekne li neko: „Eno mjeseca!", odmah ga dočekaju sa: „G . . . ca ti od zeca". A on, da se pokaže, kako se nije prevario, nego hotimice rekao, ili da ne mari, što mu se tako reklo, nastavļa: „Evo ga na nebu", a oni ga dočekju opet sa: „Izio vruću galebu".

inobrat — dijete od udovca i dijete od udovice, kad se udovac i udovica uzmu; među sobom ta djeca su inobraća.

inosestra — za žensko, što za muško inobrat.

jedinak — sin, koji je u roditeļa jedini. Kažu: „Jedinak ko oči u majke“; — još kad je hairli (čestit, dobar), ne mine ga ni ona: „Blago majci, koja ga rodila, i djevojci, kojoj suđen bude“.

jedinica — kćerka. Kažu: „Jedinica mezimica. — Jedinica lijenica. — Ne uzimaj jedinicu, da ne uzmeš jadinicu“.

jetrva, jetrve — žene dvojice, trojice ili više braće. Govore: „Kose se ko dvije jetrve. — Inade se ko jetrve. — Izjedoše se zubima ko jetrve. — Jetrvica ojilica“.

jetrvna — kći od jetrve.

kćer, kćerca, kćerka, kći — vidi ćer. Ko ima puno kćeri, kaže mu se, ako ih ima n. pr. šest: „Šes (šest) će mu puta kuća goriti“, ako sedam: „sedam“ i t. d. (Misli se na udaju i na miraz).

kum — Puno se u nas do kumstva drži. Kum može biti kršteni, krizmani, vjenčani. Daļe se mogu dvojica pokumiti, kad jedan drugome malo kose ostriže ili ga prvi put ušiša, i to je kosno kumstvo, o kojem se nešto pobliže nalazi u 23. broju „Glasa Hercegovca“ od god. 1890. — Opći je naziv za svakoga seļaka, da mu se kaže: kum. —O kumu vele: „Ako ćemo se kumit, ne ćemo se gubit! — Ovdje nema nikog do kuma, a kum ne će nikome (na ime kazati). — Debel ko kum. — Gdje si, kume, krvi debela. — Što kum donio, ono i izio. — Kumim te Bogom. — Idem u kuma, samļet ću brez ujma: eto kuma, uzet ću mu i dva ujma. — O turčine, za nevoļu kume: i ti, vlaše, silom prijateļu. — Daj, kume, kravu, dok me je voļa na ńu. — Kumim te mesom i kupusom. — Ko ima puno kumova, ima puno i kolača“.

kuma — krštena, krizmena i vjenčana. Kao što se seļaku kaže: kum, tako se kaže i seļanki svakoj: kuma. Govore: „Umri kum i kuma, razmetnu se kumstvo. — Beli si se s kumom ļubio, dok ti se zijeva“.

kuman — od mila rečeno za kumu.

kumašin — kao i kuman.

kumče — obično dijete, koje neko na krstu ili na krizmi drži.[1]
Kažu: „Dok je kumče (razumije se: živo), dotle je i kumstva.“

[1] No to dijete, osobito, kad se krizma, može kadgod imati i preko 20—30 god., pa je i u visinu više od svoga kuma ili kume. Onda

kumica — od mila rečeno kumi.

maćeha, maćiha, maćija, maćuha — Govore: „Koliko je bijelih vrana, onoliko je dobrih maćeha — Dok je majka maćeha, i otac je oćuh. — Nekad mati, nekad maćeha. — Boļa je i najgora majka nego i najboļa maćuha. — Gleda ga ko maćeha pastorče. — Tuđu kost (maćehu) ne boli u srcu. — Dobroj maćehi i pastorci su sinovi“.

majčica, majka, majkica, mama, mamica, maňa, mater, mati — U našem se narodu riječju majka označuje i sama zemļa, n. pr.: „One mi majke, u koju ću (pri tome se upire u zemļu). — Majke mi sviju nas!“

mala baba — tijem imenom običaju nekoja djeca zvati majčinu majku (za razliku od očeve majke, kojoj kažu: „velika baba“).

muž — čovjek ili suprug. Govore: „Teško mužu žene slušajući, a bez muža ženi kukajući“.

nana — tako se po nekojim mjestima veli staroj ženi, a po nekojijem se opet i majci tako kaže.

neca, nena, nene, nenica, nenka, nenkica — tako zovu stariju sestru, kad ima više braće i sestara.

neća, nećaka, nećakiňa, nećica — kći ili kćeri bratove ili sestrine.

nećak, nećo — sestrin ili bratov sin.

neka, neva, nevica, nevjesta, nevka — bratova žena i sinova žena (i mlâda). Govore: „Pjanoj nevi mili djeverovi. — Šuti djeva, šuti neva, ja kad ću govoriti. — Bog te sačuvo jugove vedrine i nevine dobrine. — Nevjesta ustala ni s mjesta. — Nevjesta ni s mjesta“.

nena — obično vele naši muslomani mjesto: baka, da se razlikuju od inovjeraca.

oco, oćo, otac — znači prvo roditeļa (a poslije toga i duhovnika ili duhovnog oca). Nevjesta ili mlada zove svoga svekra ocem,

---

mu bogme vaļa kleknuti na koļena, dok ga biskup miropomaže, da mu kum i kuma može povezati glavu. Ovakovi su se slučaji otprije češće dešavali, osobito za onih burnih vremena, kad crkva u ovijem krajevima ne bijaše podignuta na uređeni stepen hijerarhije, nego više bijaše kao kakva misijonska postaja. — Još i sad se rugaju inovjerci krizmenicima, kad povežu glavu, pitajući ih: jȁ ko ih pobi i ko im glave pomasti (razbi)? — A što je bilo tek otprije . . .

taman kao i svekrvu majkom. Oco se samo veli popu i to više put kao od šale. Govore: „Otac kune sa srca, majka sa usta. — Otac kune s puna jezika, majka ni sa pola. — Ocem ne bijen, majkom ne karan“.

oćuh — ne pravi otac. Žena, koja se uda po drugi ili treći put za nekoga te mu dovede djecu od prvih muževa, onda je onaj, za koga je došla, oćuh onoj djeci. Kažu: „Od oćuha milosti ni ćuha“.

odrodica — kad se svojad odrodi, t. j. kad više poradi izrođaja prestanu biti svojta te se mogu uzimati. Nego odrodica još znači i pravu svojtu, kad se momak i djevojka (inače ne baš velika rodbina, ali ipak rodbina) zagledaju i prekrše moral; tada crkva, da se više zlo ukloni, čini s ńima izuzetak te ih zakonito vjenča.

pape — neka pogranična mjesta Hercegovine s Dalmacijom tako zovu oca.

pastorak, *pastorka* — ono čeļade, koje izgubi oca i majku, pa ako mu je živa majka, uda se za drugoga, ili ako mu je živ otac, oženi se drugom, i tada su oni: pastorak i pastorka onome novom ocu ili novoj majci. Govore: „Teško onoj, koja zateče košuļu“ (pastorka ili pastorku).

pastorčad — kad ima više pastoraka ili pastorkâ ili oboga.

pastorče — opći naziv i za pastorka i pastorku. Vele: „Pastorče ko i kerče“.

pašanac, *pašanci* — rijetko se kod nas čuje, a znači: bağanak, bağanaci.

pećak — šaļivo se kaže mjesto nećak.

pobratim — Kraj poznatoga poznanstva, koje se sklapa trušeńem (ispijańem) punijeh čaša, pri čemu pobratimi provlače jedan drugome ruku kroz ruku, imade kod nas i čisto naše pobratimstvo ili pobratimļeńe, koje je slično krvnome kumstvu ili pokumļeńu. (Pobliže o tome u „Glasu Hercegovaca“ br. 23, god. 1890.) — Pobratimi se zovu i oni, koji jedno mlijeko sisaju, a inače nijesu nikakva svojbina.

poćerka — Obično bi se prije događalo, da bi neka žena ili neki čovjek, koji nijesu imali svoga poroda, a bili pri tome imućni i bogati, uzimali djecu, te ih posvojili i pod svoju računali, osobito, ako su bila djeca siromašnih roditeļa, u kojih su inače bila brojna djeca. Tako žensko dijete zvalo se poćerka. Osim toga poćerka se i onda kaže, kad nekakva žena (dojiļa) odgoji tuđe dijete svojim

mlijekom. Za oboje se veli poćeriti ili pokćeriti nekog, a supstantiv je poćereńe ili pokćereńe.[1]

polubrat — ocem brat, a majkom ne ili obrnuto. Vele: „Mrze se ko polubraća. — Poprijeko se gledaju ko polubraća".

polumajka, polumajkica, pomajka — što i maćuha, a osim toga znači i ženu, kojoj je neko mlijeko dojio; zato se i kaže: „Pomajka ko i rođena majka".

polurodica, polurodice — po istom načinu kao i polurođak i polurođaci.

polurođak, polurođaci — to su djeca od dva polubrata ili od dvije polusestre, koji su samo ocem ili majkom braća ili sestre, a ne nikako po oboma.

polusestra — majkom sestra, a ocem ne ili preokrenuto. Kažu i „Poluseke boļe nego seke (razumije se: rođene). — Polusestra ko i rođena sestra".

poočim — isto što i oćuh.

posestrima — Sve je isto kao i kod pobratima. Posestreńe ili posestrimļeńe jednako je pobratimļeńu, samo što veća veza, ļubav i privrženost veže dvije posestrime nego li dva pobratima. Ali i prije to kod posestrima i ohladni nego li kod pobratima.

posinak — Jednako je sve kao i kod poćerke, samo se po nekijem mjestima kaže od oćuha pastorku: posinak. Riječi su posinit nekoga ili posińeńe.[2]

povišak, poviška — muško i žensko, kad se uzmu, ali makar i malo vaļa da su u rodbinstvu, ma i u najdaļem.

prababa — naziv sa ženske strane kao sa muške pradjed.

pradjed — stepen daļe unazad od djeda.

pranđed — pradjed.

praprababa — što u muškoga prapradjed.

prapradjed — stepen od pradjeda daļe.

prapraprababa — isporedi praprapradjed.

praprapradjed — od prapradjeda stepen daļe.

praprapraunuče — stepen daļe unazad od prapraunučeta.

---

[1] Kod ovakih zgoda bi se otprije i veliko veseļe činilo, kad bi neko, i to jedino u prvom slučaju, neko dijete pokćerio.

[2] Onome, ko je posińen, ili onoj, koja je pokćerena, iz početka bi se rugali, jer se to držalo kao nešto nisko, tobož da se je time neko prodao nekome, zato se i veli: „Volio bih se posvińit nego posinit".

prapraprauunuk, *prapraunuk*, *praunuk* — što i praunuče, praprauunuče i prapraprauunuče, ali samo s muške strane.

prapraprauunuka, *praprapraunučica* — sa ženske strane, što s muške prapraunuk . . .

praprašukunbaba — što u muškoga praprašukundjed.

praprašukundjed — praprapradjed. Uopće kod nekih ovih naziva pojmovi se zamjeńuju. Nekoji vele još i *prošukundjed* kao i *proprošukundjed*.

prapraunuče — stepen daļe unazad od praunuka ili unučeta.

prapraunuka, *prapraunučica* — što s muške strane prapraunuk . . .

prašukunbaba — što s muške strane prašukundjed.

prašukundjed — kod nekih znači prapradjeda, dok opet kod drugih pradjeda.

praunuk, *praunučica* — stepen daļe od unuk, unučica.

prija — čeļad, najskoli starija, kao n. pr. svekar i svekrva tako zovu majku svoje nevjeste, kao i drugu ńezinu porodicu ženske krvi; a opet ovi isto uzvraćaju ńima.

privočad — pastorčad.

privoče — pastorče, posinak.

privotka — pastorka.

punac — kao što je punica sa ženske, tako je punac s muške strane.

punica — mužu ženina majka. Govore: „Teško punici na zetovoj ruci. — Teško punici na zetovoj ulici“.

rod — Otprije kod nas, a hvala Bogu, još i sada kod mnogih postoji običaj, da se kod udaje ili ženidbe više gleda na rod, kakav je i je li pošten, priznan, dobar, makar da je najsiromašniji, nego li na novac ili na što drugo. S ponosom će se kazati: „Od roda (djevojka) je!“ — ili: „Od roda je i u rod je otišla“ (ovdje se razumije za momka, koji kao i ona polazi iz priznatog i opće štovanog roda). — Ali se kaže i: „Teško meni po mom rodu, dok ja nemam u svom domu!“

rodica, *rodice* — ženska djeca od dvije sestre ili dva brata. I ako baš nije neka djevojka kojemu momku rodica, nego se tek iza devetog i desetog koļena nanosi, a taj momak s tom curom ašikuje, zove je više od šale nego od zbiļe rodicom. Veli pjesma:

„O djevojko, ti si mi rodica,
Kad te vidim, fata me groznica,
Kad ne vidim, i ne hajem za te“.

rodična — kći od rodice.
roditeļ — obično se razumije otac, premda se odnosi često i mnogo i na majku.
roditeļka — riječ, koja vazda i jedino znači majku.
rodo — ili otac ili majka.
rođak, *rođaci* — muška djeca od dva brata ili dvije sestre.
rođo — isto kao i rodo.
seja, *sejica*, *seka*, *sekana*, *sekica*, *sela*, *sestra* — sve su ovo nazivi, koji se kakogod upotrebljavaju u različnijem zgodama za sestru. Govore: „Niko ni na kog ne može zamrzit ko sestra na sestru. — Sestra bratu ko grad, a brat sestri ko vrag".
sestrana — što i sestrična.
sestrenica, *sestrenice* — rodica, rodice.
sestrić — sin od sestre.
sestrička — isto kao i sestrična.
sestrična — kći od sestre.
sin, *sinan*, *sinčić* — Govore: „Kad se rodi sin, i mahaļski je prag veseo, kamo l' nije kutńi. — Kad se sin rodi, i kuća se od veseļa potrese. — Sin je držikuća".
sinak — naši nekoji muslomani, koji su nešto postariji, običavaju tako nazivati i muško i žensko, n. pr. „Sinak moj, to je tako ili to ne vaļa . . ."
sinovac — sin jednoga brata drugome bratu ili ostaloj braći.
sinovica, *sinovka* — isto za žensko, što je sinovac za muško.
slado — kad ima više braće, tako će nevjesta svoga najmlađega djevera zvati.
snaha — što i nevjesta; ali i svaka stara žena ili čovjek drugu mlađu ženu tijem imenom naziva.
soj — isto što i rod.
stric, *strijo*, *strikan*, *striko*, *strinan* — znači što i amiġa, t. j. očeva brata.[1]
stričević — muško dijete od strica.
stričevka, *stričevićka* — kći od strica.
strina — žena stričeva. Govore: „Moja žena po kupusu strijeļa, kako strijeļa ko da nije strina. — Strina striže, ujna ujeda, neka opet tete očine seke. — Odbit ćemo mu ko strina na bjelova. — Da je vina, i strina bi pila."[2]

---

[1] Šaļivo se i medvjedu rekne: striko.
[2] Šaļivo se veli i zadńici, da je: strina.

strininica — umilnije nego strina.

svaja, *svaka*, *svast*, *svastika* — Ako imade dvije ili više sestara, onda su domaćinu svake sestre, samo ako su poudane; ostale su sestre svaje ili svasti.

svak — muž jedne sestre dolazi drugoj sestri svakom, ili ako ima više sestara, svima.

svastična — kćerka od svasti mužu, za kojim je sestra od te ńegove svastike.

svojad, svojbina, svojta — nazivi se mogu ticati svojte prvoga, drugoga i t. d. koljena. Kažu: „Svoj svoga nad jamu vodi, ali ga u jamu ne tura. — Svoj svome oči vadi, ali ih ne izvadi. — Teško je, kad svoja uš kolje“.

šukunbaba — što kod muškoga šukundjed.

šukundjed — U mnogo slučajeva vlada pometńa kod nabrajańa u nazad generacija počevši odmah od pradjeda, jer jedni iza pradjeda odmah meću šukundjeda, dok drugi, kad sve podmire one „prapra“ privezujući ih za riječ djed, — onda istom zareďaju sa šukundjedom, prašukundjedom i praprašukundjedom.

šukunšukunbaba — što je kod muškoga spola šukunšukundjed, to je opet kod ženskoga šukunšukunbaba.[1]

šukunšukundjed — još je unazadnije s obzirom na generacije od praprašukundjeda.

šura, *šurjak*, *šurko*, *šurńak*, *šurńo* — brat ili braća (ako ih ima više) jedne ženske postaju šurńaci ili šure onome čovjeku, za koga se ta ženska udade.

tast — što i punac.

tata — umilniji naziv za oca.

tazbina — prvo onaj mal, osobito ako je „grunat“ (zemlja), koji se u miraz privali zetu poslije smrti punca i punice; drugo je općeni naziv i za punca i za punicu.

teta, *tete*, *tetka* — sestra neke majke postaje ńezinoj djeci, ako ih ima, tetkom. Kod muslomana naših djeca od dvije ili tri inoče tetkom zovu one inoče svoje majke. No tetka kako i strina ima i šire značeńe, makar da nazivač ili nazivačica s onim čeljadetom, koje tako naziva, nije u nikakvu rodu i svojbini. — Kažu: „Bog te sačuvo božićne jugovine i tetina kolača. — Umri tetka, da

---

[1] Je li neki mladić zašao na krivi put i postao opak i raskalašen, kad kakvo novo nedjelo učini, ne mine ga ova riječ: „Potresle su mu se kosti i šukunšukunbabi, a kamo l' nijesu ocu i majci“.

pođem za tetka, nešto mi je kučak omilio, omilio, srcu odražao. — Fala im ko tetki bez kolača. — Ne raduj se božićnoj jugovini ni tetinu kolaču. — Naša tete podbila obje pete. — Hajdemo mi na more, na zelene javore, gdjeno moja tetka kolačiće pleska na bukovoj ļeski; ļeska se prevali, tetka se pomami".

tetična — kći od tetke i tetka.

tetić — sin od tetke i tetka.

trisnad — kad nekoja žena po slučaju rodi troje djece, tako im se veli kao bliznadi, kad se oblizne.[1]

udova, *udovica* — žena, kojoj muž umre. Ńoj se već zamjera, i kada se po treći put udade. Udovica se još naziva: „zlato ízderato". Govore: „Upaļenija je od najupaļenije udovice".

udovčina — kažu onome čovjeku, kojemu i druga pa i treća žena umre, a on se oženi.[2]

uja, *ujna*, *una* — žena nečijega ujaka. Kažu: „Naša ujna ne uzimļe ujma".

ujac, *ujak*, *ujko*, *ujo* — brat nečije matere djeci te majke spada ujakom.[3]

unuče, *unuk* — sinov sin ili kćerin sin baki i djedu biva unukom.[4]

---

[1] Naziv se može i na neke životińe prenijeti.

[2] Narod vjeruje, da je do tri puta ženiti se kako tako, ali četvrti put, pa možda i više, da je to grjehota i da je takav čovjek nesretan ne samo za svoj komšiluk nego i za cijelo ono mjesto.

[3] Ali se u Bosni po nekojim mjestima i fratru tako kaže, što je ostalo još od davnijeh vremena, kad je bilo doba zuluma te se nije smjelo ni izreći ime fratrovo, da ne bi dotični postradao, nego bi ga zvali ujakom. Takav ujak nije se ni nosio po svećeničku u mantiji nego u prostom, građanskom odijelu. Kažu: „Ujko, uj ko vrane. — Uba nisam uja upantija". Onijem se rugaju Rakićanima, što su tvrde glave, pa lako ne mogu naučiti jazije. Tako se ńihov nekakav najpametniji dao na nauke, ali nikad od slova „u" nije mogao naprijed. Pa kad su ga ńegovi pitali, dokle je došao, odgovorio bi im: „Uba (još) nisam uja (slovo „u") upantija (upamtio)".

[4] Priča se o nekakvoj babi, kako je svoje unuče jako voļela; vazda je govorila: „Bože, ti daj prije meni smrt no unučetu!" No smrt ne budi zbiļa lijena jednoć dođe, da oproba babinu stalnost u ńezinim žeļama. Ali bogme baba, čim ugleda smrt, udari odmah u druge diple te se skutri i sakrije u jedan buǵak, pa otalen počne smrti upirati prstom u svoje unuče: „Eno ga, eno ga! Nosi ńega, a man' se mene!" Otalen posta i poslovica: „Umr'o bi (ili umrla bi) za ń ko i baba za unuče". — O drugoj se opet nekoj babi priča, kako se nikako nije

unučica, *unuka* — kćerina kćerca ili sinova kćerca baki i djedu biva unukom ili unučicom.

velika baba — vidi mala baba.

zaova, *zaovka*, *zava* — muževa sestra. No žena toga muža ńegovu sestru obično zove s e k o m. Kažu: „Zaovica guja i groznica. — Dobar ko zla zaova".

zaovična, *zaovka* — kći od zaove. (Kako se vidi iz predašńega, z a o v k a može značiti i zaovu i zaovičnu).

zet — čovjek, koji uzme nečiju kćer ili sestru, tijem članovima obiteļi, koje je bila kći ili sestra. Govore: „Eto zeta, eto sijaseta. — Zet i šura: pas i kuja. — Hoće se dobro (razumije se: ne mogu se trpjeti ni gledati) ko zet i šura. — Kad mati ugleda zeta i kćer, onda kaže: Eno sokola i sokolice; kad sina, i nevjestu: Eno psa i kučke".

zetazet — šaļivo se tako reče, kad se dvojica ožene naizmjence te jedan drugome dade svoju sestru.

žena — isprvično je značeńe: supruga ili ļuba; ali može imati i šire značeńe isto kao i čovjek. Govore: „Ne će žena laži nego raži. — Lijepa stvar žena, ali su muka djeca. — Najprije treba štalicu (razumije se: kuću i sve, što treba za kuću imati), pa onda kravicu (ženu). — Fali žito u hambaru, a ženu u mezaru. — Prava je žena vrednija od zlata. — Svako dobro teško se postiže, a ponajteže prava žena. — Zla žena s đavolom praću plete. — Zla žena i od đavola uzajima. — Žena zlorječka".

---

mogla ustaviti od žalosti za unučetom, koje joj umrlo. Svak se toj velikoj žalosti čudio, ali kasnije tek stadoše babi u trag, da ne plače ona za unučetom, koje joj umrlo, nego: „Ne žali baka unuka nego unukove hapice". Pa nije joj ni zamjeriti! Dječija so hapica nekako podudarila s ńenim staračkim zubma!

Gataña na Grudi.

Pobiľežila Nike Balarin po kazivańu Pave Boroje i Pave Bratoš.

(Svršetak.[1])

Gataña po čovječjem poslu. Kad se ide za kakvim poslom, pak se zaboravi što uzet, ne vaļa se vraćat uzimat, jer u toj radńi ne će biti napretka.

Ako se da sjemena drugomu prije, nego se sebi posije, onda će slabo to rodit.

Kad se guli golokud, ko prvi nađe crļeni, oni je najviše izgubio.

Ako djevojka uļeze u čisto žito, kad ga paļaju, dugo će se vjerit.

Kad se sadi kupus ili luk kocem, pa ako se stavi popet u zemļi, tad se muči Blažena Gospa.

Ako se mete put čeļadeta, rađat će mu se ćeri.

Ako se trpeza očisti kartom i mrvice bace po podu, bit će nemira u kući. — Ako se trpeza ne očisti u večer, anđeli ne stoje mirno.

Ako se zaima muke, kad se vrati iz mlina, prije nego se sebi umijesi, onaj koń (muke) će otići nevidom.

Ako se djevojka ubada često, kad šije ili veze, brzo će se vjerit.

Ako se šijući često zameću uzli ili se konac kida, ono, što se šije, dodrijet će se.

Ako u jutro, kad se stoprv dignemo, naiđemo na iglicu šicu, bit će se (!) nesretan onaj dan.

Kad pletući kose ostane bič kosa sprijeda, neko će umrijeti, koga će malo žaliti; ako zada, neko, koga će se puno žaliti.

Ako djevojka jede mrvice, bit će joj lijepa djeca.

---

[1] Vidi VI. sv. „Zbornika“.

Ako djevojka po večeri srka iz kačula juhu, okisnut će joj svatovi. — Ako liže pulentu sa ožice, s kojom miješa, isto će joj okisnut svatovi.

Ako se ko napije vode, što drugom ostalo, znat će sve, što misli onaj prvi, koji je pio.

Ne vaļa uzet ureznike, jer nijesu sretni za mušku glavu, i radi toga ne vaļa s ńima krpit.

Ne vaļa uzet čini, jer je u ńima namet.

Gatańa po stvarima. Ako se koja stvar iz kuće preproda za puno dinara, od te dobiti ne će bit berićeta.

Ako je što okrnuto u kući, ne vaļa držat, jer će se dogodit skando u kući.

Ako se svijeća iznenada utrne, mańka duši od pregatorija nešto.

Ako zrcalo pukne, neko će iz kuće umrijeti.

Ako pukne tup, nešto će se zla dogodit.

Ako se izvrate trempija, sluti se mrtvac.

Ako se vrte komostre prazne, bit će skandala među kućnom čeļadi.

Ako ko ukrade nožice, bit će nemir u kući.

Ako pukne obruč na bačvi, gdje stoji uļe ili rakija, bit će nesreće; ako kod vina, sreća.

Ako ispane iz ruka nož, pa se nasadi, s nekim ćemo se svadit i moglo bi se onim nožem zbosti; da se to ne dogodi, vaļa ga izvadit, bacit daleko od kuće, gdje niko ne prolazi, i ne uzet ga za nekoliko dana. — Ako se stavļa nož u ogań, dogodit će se velika nesreća.[1]

Tko sjedi na čigovom banku, kažu, da mu je banak nešto dužan.

Ako jedeš i pred sobom imaš sve, što ti je potreba, pak se mašio n. p. za drugi komad kruha, onda ti je u kući neko gladan od kruha; ako za ožicu, onda od onoga, što se ima jesti s ožicom.

Ako se izvrati kruh, pate duše od pregatorija one kuće.

Ako se vino prolije, bit će sreća; ako uļe, nesreća.

---

[1] Pripovijeda se, kako su se dogovorila dvojica, da ubiju jednoga svoga dušmanina. Preobukli se i lice namazali, da ih niko nije mogao poznati, pa otišli na konak u tega čovjeka, koga su bili naumili ubiti. Ovi ih primi, jer ih nije poznao. Kad su večerali, sjednu pokraj ogńišta, počnu pušit i razgovarat se. U neke se domaćinu udune čibuk, a on sa nožićem, što ga je držao za pasom, uzme ogńa i napali. Tad jedan od one dvojice reče polako drugome, da ga ne ubijaju, jer da se je i sam ubio, kad je stavio nož u ogań. I tako ga nijesu ubili.

Kad puca u škatuli popržena kafa, doći će u kuću dinara.

Ako se sô prospe, bit će nesreća.

Staru obuću ne vaļa držati, jer je predana vragu, pak se zbog tega rađaju skandali.

Ako se otpušti pâs, neko govori s čeļadetom, kojega ļubimo.

Ako se odveže pregača, neko nam grabi vjerenika.

Ako se što naopako obuče nehotice, ne mogu naudit vještice.

Ako se u mušku baretu kupe jaja, koja se imaju stavit pod kokoš, da se naleže, svi će onda izaći.

Ako ispada prsten vjenčani, ne gleda se lijepo svojim drugom. — Ako pukne, onda će se odista muž i žena rastavit, ili će ih smrt ili što drugo.

Ako ogań puva, bit će bure; ako pišti, sreća je.

Ako se podavi s vodom, smiču se ļudi iz kuće.

Ako iskre puno skaču iz ogńa, namjeravaju vragovi nešto učinit onoj kući; za to vaļa bacit pregršt soli, jer se tijem vragovima zaspu oči.

Ako svijeća igra, doć' će prijateļ. — Ako se na svijeći učini ugļen, dobit će se dinara. — Ako se prolije svijeća od uļa, pate duše od pregatorija.

Ako se luč, koji je već bio užežen s jednoga kraja, užeže i na drugi, onda nečastivi ima s ńim posla.

Ako se na cigaru učini dosta pepela na dnu, doć' će dinara.

Ako pukne iglica, obje polovice vaļa izmetnut iz kuće, da se ne dogodi skando. — Kad se komu da iglica, ako ga ne ubodemo, svadit ćemo se.

Ako škripi odar mrtvački, brzo će opet neko umrijeti iz one kuće.

Ako zvoni zvono, a nešto se u to vrijeme pripovijeda, onda je to istina, pa i reku: „Eto zvoni, Bog istina".

Ako trgovac nosi kakvu staru paru u tobocu, vazda će imat dinara.

Gatańa po snu. Kad se što snije, ne vaļa nikomu kazat prije, nego sunce izide, jer se može zlim izvršiti.

Kad se snije: nebo i more, velike misli će napanut. — Kad se snije voda da leti i da nešto sobom nosi, odnijet će nam neko jednu dobit. — Ako se vadi iz te vode, onda je dobro. — Voda mutna: bolest; voda bistra: providenca. — Ako se snije put širok: sreća. — Ako se ide po staru putu, to će brzo učinit rđavo putovańe.

Zelena i gusta gora: nešto će nas obeselit. — Ako idemo uz brdo: u imańu će bit napretka; ako niz brdo, onda će propadat.

Stari čovjek: mali intrig. — Žena: nekakva svađa. — Pop: (svađa) mrtvac. — Lijepa djevojka ne sluti dobro. — Mladić: sreća. — Nevjesta: mrtvac. — Da se mladiću snije, da ljubi djevojku, ili djevojci, da ljubi mladića, to će rijet, da je među ńima prava ļubav. — Ako je dijete u rđavoj robi, ono će bit bogato; ako u lijepoj, bit će siromašno.

Boli li zub, nadaj se bolesti. — Da je zub ispo, a ne boli, neko će umrijeti u svojti. — Kad se snije, da je ko umro, to će više živjeti. — Da krv ide: veseļe.

Końː stvar će doć prešna. — Ako ideš na końu i ne sjašeš, ono, što si namislio, izvršit će se; ako sješeš, ne će se izvršit. — Vô: dušmanin. — Kad se gone ovce, dobit će se novaca. — Da ovce bježe, tada vaļa davat dinara. — Mačka: skando. — Kad kučak koļe, doć' će dušmanin; ako se mili oko tebe, veliki prijateļ. — Zec: nesreća. — Ptice ako vataš, zle ćeš riječi uvatit. — Riba: dinari ili kńiga; ako je vadimo iz mutne vode, bolest. — Ako zmija upekne, nešto će nam kakav dušmanin učinit zla. — Ako se sniju uši, bit će dinara. — Cvijeće brat: mrtvac. — Naranča ili žuto cvijeće: mrtvac u rodu. — Zrelo žito: zlo. — Kupus: dobro. — Groždje bijelo: suze; crļeno: veseļe. — Golokud: dobro. — Zeleno voće: bolest. — Brat zeleno: nešto će nas obveselit. — Suva drva kupit: neko nas zlobi.

Vino: sreća. — Rakija i uļe: skando.

Ogań: skando. — Ako puška pukne, odnekle će doći glas. — Kńiga da se primila: odnekle glas. — Karoca: dobro — Kruh: ustrpļeńe. — Nož: srce bada. — Pasta: skando. — Jaja: riječi. — Posteļa lijepa: ružan glas. — Da se svijeća utrnula: neko će se razboļet u kući. — Soldi: riječi. — Zlato: neko ti zlo misli. — Srebro: srce zadovoļno. — Vapor da ide k tebi: smrt ti je blizu. — Mužika: suze. — Kad se svijeće sniju: nać će te put. — Crkva: u nekakav ćeš se veliki poso zaplestit. — Ako se gradi kuća: neko će umrijet.

Čaramunije o djeci. *Što ne vaļa dopustit*: 1. Prije nego se krsti dijete, da se da iz kuće kakav zajam, jer roba ne će na ńemu durat.

2. Da se ļube dvoje malo djece, koje još ne umiju govorit, jer ne će moć ni jedno ni drugo lijepo izgovarat.

3. Ne vaļa ispred djeteta, koje još nije progovorilo, rijet „žaba“, jer bi moglo ostat nijemo.

4. Ne vaļa dopustit, da veliko čeļade ļubi iza vrata dijete, koje još nije počelo govorit, jer ne će bit sretno.

5. Ne vaļa se u malo dijete začudit, da je veliko, debelo i t. d., da se pri tome ne reče: „Ne bilo mu uroka“, ili: „Ne bilo mu zaviđet“, jer se može rijet: „U zô čas“, pak ono dijete umrijet ili se razboļet.

6. Ne vaļa rijet „lijepa djeteta“, nego „skladna“ ili „ušesna“, jer može umrijet.

7. Prije nego svrši jednu godinu, ne će ga ni oplest, ni ostrić, ni dat mu jaje izjestit, jer ne bi živio.

8. Ne će mu ostrić nokte, jer bi mu se vazda zaļuštivali; nego majka, kad je potreba, zubima otkine.

9. Ne će da vidi zrcalo, jer bi mu se mogla prizret napast.

10. Ne vaļa ni da mjesec vidi, jer bi ga mogo popit. Da ga to ne bi mjesec popio, skuju mjesečić od srebra, koga sašiju na baretu djeteta i onda mogu ga nosit svukud, a da mu ništa ne bude.

11. Ne valja da jedno dijete češļe drugo po tabanima, jer će onemu, koga se češļe, dolazit slabost, prinemagat će se.

12. Na Božić bit djecu, jer koliko puta udremo koje dijete, toliko će mu doć čira.

13. Da se ispred male djece govori „žaba“, nego „tica“, „zec“, da budu hitri.

14. Da djeca lupaju ni su čim po trpezi, a nada sve s nožem, jer smaknivaju tad svoju sreću.

15. Kad dijete izide iz kuće, za ńim bacit smet, jer će bit nesretno.

16. Da pelene ostanu do duga po noći na dvoru, jer dijete može što snać, ako se stave odmah, kako su se digle s dvora, pod dijete; nego ako se hoće stavit, prvo ih vaļa nakadit na plamenu od ogńa.

17. Da dijete gleda preko sebe svijeću, ogań, jer će ostat razroko.

18. Kad se ostrižu djetetu kose, da se bace tamo i amo, nego se skupe i stave u što zeleno, što raste, da tako i ono dijete bude rasti.

19. Da se dijete kune, jer se može rijet „u zô čas“, pa se ono izvršit, što se reče. Dobro je za to oguļenu glavicu česna objesit za vrata od kuće, jer ti česan sreta oni udesni čas.

20. Da se stave pelene na draču živu t. j. na stablo drače, jer će se onda dijete vazda srdit.

Što se može dopustit: 1. Kad se dijete ne može uputit hodit, prinesu ga siromahu, kad dođe prosit, da ga krene svojim štapom i da mu reče: „Ajde! ajde! ajde!“

2. Kad dijete ne može progovorit, onda na Božić pro noć, kad prvi kokoti zapjevaju, uzmu ga, stave ga u vreću i nose okolo kuće. Oni, što ga nosi, govori: „Propjevaj, pijevče, a progovori, nijemče!“ Ili pitaju u siromaha prosjaka komad kruha, pak ga dadu, da ga ono dijete izjede. Ili nose ga u vreći po danu okolo jedne kuće tri puta. Ako ko zapita onoga, što nosi, odgovori mu, da nosi punu vreću riječi.

3. Kad dijete ne može naučit vestit ili šit, ubodu ga, da izađe krv, i ako tu krv popije, naučit će brzo.

4. Da se prije nauči vestit, uzmu kožu, što se zmija presvukla, pak jedna mala onoj drugoj, što ne zna vestit, zavuče joj onu kožu u ńedra i ispod pazuha i rukava, čini joj da primi u ruku. Tako isto čini i s druge strane, da primi i u drugu ruku. Kad provlači, govori joj: „Ja ti ovo provlačim; što ne umjela, to naučila, a što umjela, to ne zaboravila“.

5. Kad se dijete prepane, ovako ga liječe: Uzmu jedan novi lonac, u koji se nije ništa kuhalo. Napunu ga vodom i učine, da voda uzavri. Tad uzmu jednu pliticu i oni lonac izvrate s vodom na pliticu. Okolo lonca stave devet ožica od trpeze. Ako se je dijete prepalo, tad će lonac ono vode okolo sve skupit poda se. Tako to stoji jedan kvarat od ure, pak onda dignu lonac, oplaču ožice u onoj vodi i s onom vodom pļusnu preko glave djeteta u tri kantuna od kuće. Kako prolijeva, onako govori: „Sunce zađe u more, a Ivova straha u gore“. Za tim ga umiju s onom vodom, što je ostala, i dadu mu tri puta napit se. Ovo se čini o suncu zahodu. Kad dijete popije mjesec, isto čine, kao i kad se prepane, samo, kad prolijevaju vodu, govore: „Ako bilo od strahe i od mjeseca, sve pošlo i u goru i u vodu“.

6. Kad dijete uhite komesioni, onda uzmu staru sabļu, pak s ńome, kao da će ga posjeć, čine povrh djeteta u ariji, ili prelome motovilo povrh djeteta. A drže, da će mu najprije proći, ako se blizu djeteta nađe koje čeļade, koje nije nikad vidjelo, kad dođu komesioni, pak da bi zubima uhvatio za prst palački od noge ono dijete, pa tako noseći prst u zubima malo ga potego po posteļi.

7. Kad dijete pane, onda mu reku: „Pļuni na to mjesto, pak će ti proć bolest“.

8. Kad drže, da je koje čeļade udesno, a dolazi često u kuću, gdje ima djece, da ne naudi onoj djeci, nastoje dignut malo kosa i

tamjanom zavezat u jednu krpicu i to sve užeć te na to nakadit dijete. Ili uzmu prašine iz tri kantuna u prekrst od kamare, gdje dijete spi, i božićne lovorike, pome i masline; ovo sve užegu nasred kamare, pak dijete nakade.

9. Da vještice ne naude malom djetetu, dobro je, kad se gdjegod ide za kojim drugim poslom, ubrat od brštana križ, pak ga stavit u kolijevku djeteta, a tako isto dobro je i tisovo drvo.

10. Da se ne znoje ruke djetetu, otru se ruke o mir od crkve, u kojoj nijesu nikad bile na misi.

11. Kad hoće da znadu, od šta se dijete prepalo, nađu jednu balotu letuštu, koju rastope. Onda uzmu jedan pjat vode, pak povrh glave onog djeteta izliju ono rastopļeno olovo u onaj pjat i tad se učini slika, od šta se prepo, kao od kučka, vola i t. d. To olovo se stavi pod glavu djeteta, da prespi, a ona voda iz pjata prolije se na koju živinu u kući, i ako ova strese sa sebe vodu, to je hoće rijet, da je straha prošla s djeteta. Sutri dan odnesu ono olovo gdjegod u vodu bacit, ali vaļa da ga bace preko sebe i nigdje se ne obrnut, dok ne dođu doma.

12. Kad se dijete prepane, puhnu mu tri puta u usta i dadu mu se napit vode.

13. Ako je dijete urečeno, uzmu žmuo vode, kojega donesu blizu ogńa, i stavi se u ń sedam ili devet ugļena od hreka loze ili duba. Tad se prekrsti rukom tri puta, a krsteći govori: „Urok sjedi na kamenu, uročnica pod kamenom. Ako je urok, puknuo mu bok, ako je djevica, pukla joj zenica“. Ugļene izvade i bace u ogań. s onom vodom umiju dijete, a što ostane, poliju na kakvu živinu, i ako si ova strese sa sebe vodu, dobar je znak. Žmuo izvrate i stave do sutra u jutro na kakvo mjesto, gdje ga ne će niko kretat. — Ili kažu: „Ako te je, dijete, ko ureko, otac i sin i duh sveti odalečio od tebe svaku bolest“. Onda se prekrsti sredńim prstom i smoli se vjerovańe, a onda se reče: „Sva tvoja nemoć u kamen se studeni stvorila i odalečila od tebe svako zlo“. — Ili: uzmu se tri ugļena i stave se u ogań, koji se prekrsti, i žmuo vode, povrh koga se reče vjerovańe. Uzme se tada jedan živi ugļen iz ogńa i rukom se baci u žmuo s vodom govoreći: „Gospa došla, lijek donijela, svaku nemoć od tebe odnijela“. Tako se sva tri ugļena izvade i bace se preko djeteta i govori se: „Svako zlo od tebe otišlo. Kako se ovo istrnulo, ovako se svako zlo istrnulo“. Ugļeni se bace na ogań, da izgore. Tad reku: „Kako ovo oživļelo, onako ti svaka sreća oživļela“.

Smrt.

Običaji u Motniku (u Krańskoj).

Napisao Kašper Križnik.[1]

(Pripreme za smrt.) Skrbn, posebno postarn gospodar ima deske za trugo vedno pripravlene, ko bi on ali kdo drug umrl pri hiš. Nevesta dobi u bali rjuhe, ktere bo nucala, kader bo imela pri hiši mrliča. Ženska, ki ima u kuhni upraut, ima vedne, po noč in po dnev, u peč gorko ali mlačno vodo, da ko bi kdo nagloma zbolel ali celo umrl, da lahko očedjo in omijejo nesrečneža. Gospodińe imajo u škrińi, na gotovem kraj hraneno svečo iz svetih Ušari, da jo prižgejo in dajo u roke umirajočem; ravno tako bridko martro, ki se mu daje kušnit, in po tem na parah u roke.

Zdravi ldje se pogosto spounejo na smrt, da bojo mogli umret: de b umret ne blo treba, bi še že blo-na svet. Redko se urajma, da si kdo nardi zdrav testament, rajš u bolezn, ki ga začme tako tret, da je mal upańa, da bi ozdrau. Ročno ko člouk zboli, priskrbi si, če je premožn, da si naprau testament; če majn ima prič, lubši mu je. Kdor pa ima zvestga človeka, ńemu izroči svoj premožeńe in mu naroči, komu, kako naj ga razdeli. — Pošle na Vransko po padarja, če bi mogu še kej pomagat, ker bolezn vedno hujši pritiska, in po gospod fajmoštra, da bi ga previdu in spravu z Bogom. U Motniku spremla mežnar gospoda, ki gre obhajat bounika, in kaj malga gre za ńim drugih ldi.

Tako za smrt pripravlen bounik, pravjo, da leži na smrtni postel. Zlo nenak se jem stri, ako zamudijo poslat po gospoda, ali če člouk nagloma umre.

(Umirańe.) Ako bouniku le hujši prihaja, toko da se je bati smrt, začno ga žlahta, prijateli, sosedi, souražniki obiskovati, ga za odpušańe prosit, se od ńega poslaulajo, da mu podajajo roko: „Z Bogom! Potroštan bod! Saj smo usi na tem. Ta svet nineč!"

[1] Vidi V. svezak „Zbornika".

Da bounik ne umre sam, na to se posebno gleda. Ob ńegou umrliški posteļi so zraun ńegovi domači in nekaj sosedou, ker pravjo, da je dober bit pri umirajočem, ker skupno moljo za srečno smrt bounikovo, kropijo iz žegnano vodo po hiš okol bounika, da pregajnajo hude duhove od bounikove postle. Kadijo z brińem, da pregańajo bolezn in čohńene.

Ko začne umerat, dajo mu kušnit bridko martro ali Boga. Če more še izgovarjat besede, mu eden molitve naprej na glas bere za omirajoče. Prižgejo mu in dajo u roke svečo svetih Ušari, ali če te ni pri rokah, pa voščeno cerkveno, ki je bla žegnana o Svešnci. In moljo rožnkranc; in če kater zna brat, pa iz bukvic molitve za omirajoče. Ako bounik daļe časa tako leži, da mu je uzelo besedo in zavest, pravjo, da u cug leži.

(M r t v a c u k u ć i.) Ko bounik umre, zdaj je *mrlič*, *ranki* ali *rajna*. Kdor mu je najbližej u žlaht, mu zatisne učesa in mu sturi svet križ: mož ženi, žena moži, starši otrokam, otroci staršam. Potem ga očedjo, omijejo in obrijejo, preoblejčijo in na pare položijo. Navadno so ti potem tud pogrebc. Žensko pa ženske preoblejčejo in na pare denejo; tako tudi u trugo, kader pokopavajo.

Možkega oblejčejo u belo po prajn srajco, u črni lajbelc in hlače, na glavo mu denejo kapo in veči del ubujejo u nove štumfe. Nekter pa tudi bosga pošlejo na un svet. U roke mu dajo lesen patanošter in bridko martro. Tako mrliča položijo na pare na sred hiše, da ima noge proti durim, in pokrijejo z belim rjuham. Otroka položijo pa na mizo. Potem pare z rožam, pušelcam in tablam lepo ocerajo. Ako je biu mrlič ledik ali otrok, dobi fant lepe pušelce, dekle pa lepe kranceļne okol par.

Nektere omožene ženske si prišparajo tisti gvant za zadno uro, da jih u ńem pokopļejo, ki so ble u ńem neveste.

Otroka pa ubļejčejo u novo belo srajčko in mu na glavo denejo beu-rdeč kranceļ.

Nekteri denejo mrličam u ošesa kafre, da majn čohni. Brado z glavo, noge čez stopala s črnim ali belim trakom prevežejo, da se oboje lepo ukop teši.

H nogam denejo žegnane vode ali soli u posodo; noter pušpanovo, smrekovo ali brinovo vejco, da ž no mrliča kropijo. Sou se da namest vode, da se lepe rjuhe preveč ne zmočjo in že na parah grde ne postanejo.

Ko mrlič leži na parah, se pri hiš neč ne dela na poļu in v host.

Mrlič leži osemšterdeset ur na parah, — tudi majn: kakor fajmošter določjo čas pogreba. Med tem časom hodjo bližni in dalni sosedje in znanci in žlahta ga kropit in par Očenašev in Češena s Mariji zmoljo kleče za rajnkiga ali za rajno, si pripovedujejo razne lepe reči, dogodbe o rajnem, ker zdaj so na zemļi zadnokrat u ńegov telesni družbi.

Pevci, navadno fantje in dekleta, po noč, ko se zbere več ldi, umes ktere zapojo, ko spominajo na smrt: „Lansko leto sem se oženil“, — „Čujte, bratje, čujte, sestre, od žegnanga britofa“ — in več drugih pobožnih.

Uštric mrliča gorijo luč (zdaj navadno po dve sveče; nekdaj je le ena lešerba brlela). Na luč merka za možkiga možki, za žensko pa ženska in za odhajočim reče: „Boh lonej, ko ste pršli pokropit!“

Gorjanci pare za mrliča nosit nardijo iz dveh rant, ki so zvezane z dvema trtama, ktere pstijo na britofu: mežnar jih hran, kuri ž nim na velko sboto, ko vogn žegnujejo, ali pa kader mu ogla zmanka za cerkovno kadilo, da si ga naprav ogla.

(Ukop.) Med tem časom, ko mrlič leži na parah, mu pri farni cerkvi, ali kjer majo pridružnce, najpred zvoni s tem malm zvonom cenkļenkl, da se ve, kdo da je umrl. Ženski preneha enkrat, možkm dvakrat, duhovno trikrat, otrokom, dokler niso bli pri svetim obhajil, ne zvoni cenklenkl. Potem pa štuke zutrej, opoune in zvečer.

Za pogrebce se naprosjo sosedje, kteri niso mrliču u žlaht. Ledik pokopavajo fantje, ki imajo pripete na pruštofe pušelce.

Dva pogrebca skopleta jamo na britofu, druga dva pa naredita trugo iz šestih dil, pri rami šerej, pri nogah ožej; za podglavo mu pstita malo obļana, na vrh napravta črn križ.

Pred malo leti so začeli premožni truge cerati srebrnim in pozlačenim fercerngam.

Zutrej, ko je potem pogreb, se mnogo ldi zbere na mrličovm dom, da ga pokropijo in vidjo na parah to zadnokrat in da gredo puolej za pogrebom. — U najnovejšemu času so začeli tudi u Motniku dajati sveče tem, ki sprejmejo mrliča h pogreb. Prej so dajali pa dnar, da so ob darovań svete maše šli okol altarja, ker jim je sveče dajala farna cerku, po zavživań jih zopet pobrau mežnar, kterim niso zgorele.

Naj omenim, da se navadno pokopava zutraj, ker se lohko bere maša za mrliča.

Predno začnejo svojo delo, pogrebci pri Gorjancih dobijo kosil, u Motniku glažek šnopsa ali brinovca, da lažej prenašajo zoprn duh ali čohnene.

Z mrličam u trugo denejo bridko martro in okol rok ovet patanošter. Čez glavo in prsi ga pogrnejo iz novem platnom. Med tem ga eden drug pokropi in mu sturi svet križ in nazadne tud ta, ko ga zabije potem u trugo. Potem moljo pogrebci in ta naprej, ko je na luč merkov, na glas nekaj Očenašev in Češenih si Marii za pokoj rajncega duše. Ko ga zadenejo, predno gredo skuz urate, reče eden pogrebcov: „Boh lonej zajn!"

Otroka, ki se še tružca lahko nese pod pazho, jamo skople, trugo naredi in pokople ńegov krstn boter. Botra mu pa naprav pare.

Iz Motnika vod fajmošter sprevod po cerkvenih navadah, ako to zahtevajo in plačajo dleži. Tist, ko nese luč, moli naprej rožnkranc, drug pa nosi križ pred pogrebom. Trugo s cerkovnim tepihom pregrnejo, ki je ravno za to pripravlen. Pri darvań gre prvi tist okol altarja, ko nosi križ, za ńim pa un, ko nosi luč, potem uni šteri pogrebc, ko pokopavajo; za ńim pride na vrsto žlahta, potem drugi ldje.

Stara navada je bla u Motnik, da je od usake hiše h tržanom šou eden na pogreb, možki h možkim, ženska h ženskem mrlič.

Ko pokopavajo, kader gospod rečejo pogrebcom nehat pokopavat, de potlej moljo na glas po slovensk, tadej pogrebc položijo razkriž motike in lopate čez grob in poklekneio, koker tud drugi ldje. Ko izmol, odjide gospod in se začnejo razhajat tud drugi ldje. Usak še enkrat pokropi in reče: „Večna luč naj mu (ji) svet!" Žlahtą in ti, ker so povablen na sedmino, počakajo, da pogrebc lep podovgavat, visok grob naredijo. Ako je biu ledik mrlič, mu denejo na grob krancel̦.

U Motniku imamo to šego, da kdor oče jet na pogreb, mu je žlahta hvaležna. Pri Gorjancih in u Špital pa tist gre h pogreb, kterm rečejo. In ta, ko gre na pogreb, s tem je povabl̦en tud na *sedmino*, ktera je navadno potem u kak uštari, kjer jo reče napraut gospodar. Ko je sedmina, moljo pred jedjo in po jed in usred med jedjo, in ta sredna molitu vel̦a za ranciga ali za rajno. Med molitujo prižgejo luč.

(Kajańe). Jokajo in točjo souze starši po otrocih, otroc po starših, mož po žen, žena po možu, brat po sestri, sestra po bratu; drugi l̦udje tolk, kolker so se kaj z rajncim l̦ubili.

Da bi jok spremļali z rednim besedam, ali da bi druge najeli, ni u navad.

Pri gmej ldeh ni u navad, de b se za umrlim oblačl drugač; le nektere ženske se devajo črne facanetelne na glavo in drug gvant tud boļ črn nosjo, ako imajo kaj rajnih na unem svet.

(Grobļe). Grobe tako napravļajo, da so podobni šterovoglatim, plošnatem, podovgovatem griču, od strani zadelani z važam. Ker je na motniškem britof ilovka (rumena prst), potresejo po vrhu s premogovo bazo ali kako drugo črno prstjo, ako niso po vrhu usjane rože. Po črni zemļi napravjo beu apnen križ.

Otrokam, samskim rajnim obešajo na locnato šibo, ktera je na obeh konceh utaknena u zemļo, kranceļ o Velik noč in Vseh Svetih.

Za spomin rajnim so nekdaj postavļali lesene križe, zdaj pa železne; kak par pa je že kamnitih na našem britofu.

Na nektere grobe sadijo gartrože, nagel, potonke, ciprese i t. d.

Užigańe luč na grobéh na Useh Svetnikov večer nekdaj ni blo u navad u Motnik. Prvo tako luč sem vidu leta 1862. na ta večer, ki je jo užgala neka Vidričanka na grobu svojga moža. Ko je žena odšla iz Motnika, več let ni nobedn luč užigal po grobéh. Ko pride 1879. novi fajmošter, ki je u pridgah posebno priporočov: naj se rajnih spominamo, posebno, kterem smo u žlaht, od tadej se usako leto na Useh Svetnikov popovne, ko gre cerkovna procesja po britofu, in zvečer več luč užge po grobéh, tako da jih zdajne leta več sto lahko naštejem. In tud grobi se popravjo in uzignejo, po vrhu potresejo s črnem, da se lahko po tem naprav beu križ na ńem.

Starine.

Nešto iz udruge varaždinskih vodeničara.

Priopćio J. Janković.

Kraljica Marija Terezija potvrdila je god. 1769. novo ustrojenomu cehu varaždinskih vodiničara (mlinara) cehovska pravila. Još iste godine preveo je ova pravila iz latinskoga jezika na hrvatski Ivan Jakob Fric, gradski vijećnik i mlinarski povjerenik, a gradski bilježnik Tadija pl. Bedeković Komorski proglasio ih odmah u prvoj županijskoj skupštini. Brzo za tim organizirao se taj ceh, i već godine 1770. 17. travńa bila je obdržavana prva cehovska skupština. Zaključci svih skupština od 1770. do 1868. bilježili su se u osobitu veliku kńigu, koju još danas čuva najstariji član ovdješńih vodiničara. Neki su stariji zapisnici zanimljivi, što su pisani hrvatskim kajkavskim narječjem i što spomińu neke cehovske običaje.

I.

Ovdje ću priopćiti zapisnik od 15. lipńa 1775., u kojemu se govori o pravljeńu vodeničarskoga remeka (kajkavski: majsterštuk). Kako su bilješke ove ruke rijetke, priopćujem navedeni zapisnik u cijelosti:

Anno 1775. die 15-a Junii in festo Corporis Christi in Concursu Caehalium Magistrorum benignum Privilegium Regium republicatum est, qua occasione: Michael Klemenchich pervo toga mlinarszky detich oglaszil sze je poleg navade czeske y kralyevszkeh privilegiumeh pri czehu, mester posztati selechi; poszlan je najpervich maisterstuka delati, kojega pred dole podpiszanem goszponom commissarom previgyenoga znasslo sze je, da takovoga maisterstuka napravil je, da novo vertencze z potrebnemi verteniczami y sajbami vu potrebneh mesztah onak zdubenemi, da presz zagvozdih mleti je

mogel melin: palcze na kolu nove presz zaloge y perpriczu zaszekal y napravil tak, da pri oveh gore napiszaneh falateh ni velike, nego mense falinge: naimre da perpricza vu kamen jednoga ne bila posztavlena y tąk kamen na sztran viszel je. Palczi nekoi van zhajali jeszu y pri slebeczu melya pod kolo z kvarom sitka je czurela; koje falinge doszugyeno je, da odkupiti y f. 3 xr. 30 odbroiti mora, y kaiti mestrie zvuchil sze je, liszte potrebne zverhu postenoga roda y vandranya pokazal, zato takvoga czeski mestri z jednim glaszom za mestra prieli y zpoznali jeszu.

Coram me Paulo Perasz,
Senatore et Comissario Caehae, m. p.

II.

Kako su majstori strogo pazili na sve formalnosti kod pravlena remeka, tako su ne mańe gledali na to, da ne bi koji vodeničar uzeo od žita, koje mu je povjerila mušterija, da u vodenici čuva, dok dođe na ń red, ili da ne bi uzeo više brašna od mliva nego bi mu pripadalo po naredbi Marije Terezije, koju je izdala g. 1755. — Evo primjer iz navedenoga zapisnika:

Anno 1777. die vero 5-ta Octobris Ivan Hrasztovecz kaiti na czeha szud vu tom vuchinyen, da bi sosstariczi latinki sitek i melyu pod nyegovum szkerbium pogubleni, naplatiti moral; ovo pako vu visse vremena akoprem doszta puti opomenyen ni hotel vuchiniti niti pokoren biti, zato birsasen je fr. 4, koje mora platiti do trejuh tyednov.

Coram me Paulo Perasz, Comissario m. p.

Budući da se naš Ivan Hrastovec nije htio pokoriti presudi ceha, što je gore navedosmo, bude sazvana slijedeće godine nova sjednica samo za taj predmet. Zapisnik ove sjednice glasi:

Anno 1778. die 12-a Januarii Ivan Hrasztovszky (sic!) y pak vu neszlobodnom sitka josche med goszpodarom i szobom nezmerjenoga jemanyu popaden, z takvem naimre nachinom, da predi nego bi zmesz doblenu z gozpodarom Kissakom bil razmeril y szvoi del odluchil, dve drevenke szebi za kruh bil bi vzel; ovo iszto Joseph Koprivecz, detich nyegov, y Kissak szvedochili y pred czehom (kak czeh vesz je povedal) probuvali jeszu. Zvan toga zbog trejuh drevenek (akoprem prave probe josche ne nahaja sze) vu zumlyu vendar

veliku dohadya y opada; veksa josche krivnya k tomu pripomase, da vre sitek latinkin sostarichin zpod nyegove szkerbi je bil zginul, y zato vre predi kastigu danu josche denesz ni platil. Zato recheni Hrasztovecz iz mlinarszke mestrie chiszto van zameche sze iliti suspenduje, tak vendar, da kastiga ova letto dan terpela bude y predi ne odproszti sze, doklam vsze duge y restancie ne naplati y szvoje sivlenye ne pobolsa.

Coram me Paulo Perasz,
Senatore et Comissario, m. pr.

Hrastovec je platio, kako se vidi iz daljih biležaka, pomenutu svotu od 4 for. kao kaznu za prvu osudu. Za ostale svoje pogrješke založio je pet mjerova žita, dok ih bude mogao unovčiti. To sve učini on g. 1780., kad je bilo zaključeno u cehovskoj sjednici od 18. siječńa prema zapisniku: da napokon posteno isztinsko pri melinu prez vszake falinge chuvati sze ima pod kastigu, da ne szamo 12. Jan. 1778. zrechenu szpoznati bude, nego josche chiszto iz czeha vun odpravi sze.

O Hrastovcu kasnije nema više govora u zapisnicima; sva je prilika, da se je pokorio disciplini cehovskoj.

TREĆI DIO.

Prijegled časopisâ.

Napisao dr. D. Boranić.

Сборникъ за народни умотворения, наука и книжнина. *Издава Министерството на народното просвѣщение.* Книга XVI. и XVII. (Sv. 1. Наученъ отдѣлъ. sv. 2. Материали). София 1900.

Iz prvoga sveska spomińem ponajprije oveću studiju J. Polívke: *Le chat botté* (sv. I. 782—841). U ńoj pisac raspravļa o motivu, koji se javļa u pričańu mnogih naroda. U bugarskoj jednoj versiji (koju je pisac uzeo za osnovu svoga raspravļańa) pripovijeda se ovako: Neki je čovjek, po imenu Turan, uhvatio lisicu, kad mu je kvarila lozu. Ona ga umoli, neka je ne ubije, pa će ga učiniti bogatim čovjekom i oženiti carevom kćeri. Turan na to pristane i po savjetu lisičinu proda svoju dolamu za dva tri dukata, a lisica ode caru te ga zamoli, neka joj dade mjeru, kojom će „ńezin brat Turan“ mjeriti svoje blago. Car se začudi, što je u ńegovu carstvu tako bogat čovjek, a još se više našao u čudu, kad mu je lisica vratila mjeru, a u ńoj tobože ostala dva dukata. Tako je lisica uzajmila u cara mjeru za srebrne i bakrene novce, a poslije toga je car rado pristao na to, da Turanu dade svoju kćer za ženu. Kad je trebalo poći po djevojku, Turan se po savjetu lisičinu sav okaļao i tako otišao k caru, kojemu lisica pripovjedi, kako su kićene svatove na putu napali hajduci te ih što potopili, što poubijali, a što rastjerali, samo se ńih dvoje spaslo. Car povjerova, lijepo obuče Turana, vjenča ga svojom kćeri, a kad je trebalo poći, umoli lisica cara, neka im za put da četu vojnika. Sad je lisica pošla naprijed te je Turanu rekla, neka četu vodi do grada, iz kojega se diže dim. To su bili samovilski dvori, u koje je ušla lisica i samovilama javila, da na ńih ide silna vojska, neka se sakriju u peć. Samovile to učine, ona ih izgori, i kad je došao Turan sa svojom pratńom, slavi se svadba u tim dvorima, za koje lisica kaže, da su Turanovi. Tako je lisica učinila Turana carskim zetom, ali pod pogodbom, da joj svaki dan daje gusku, a kad umre, da je opojaju

popovi i vladika. Da se o tome uvjeri, jednoć se učini mrtva, a Turanova je žena baci kroz prozor na smetlište. Sad bi bilo zla, da Turan nije namolio lisicu, da mu oprosti, i od tada se još više za ńu brinuo, i kad je umrla, ukopao je s popovima i vladikom. — Pisac navodi nekoliko versija bugarskih (štampane su u različnim svescima Сборника), po jednu iz Srbije (J. B. Vojinović, Српске народне приповетке. Beograd 1869., br. 12) i Bosne (F. S. Krauss, Sagen und Märchen der Südslaven I. br. 24) nekoliko rumuńskih (Lazăr Şăinénu, Basmele Române. Bucuresci 1895., str. 165—167), jednu madžarsku (The Folk-Tales of the Magyars. Translated and edited with comparative notes by the Rev. W. Henry Jones and Lewis L. Kropf. London 1889, 1. i d.) i grčku (Νεοελληνικὰ Ἀνάλεκτα. Τόμος Α'. Φυλλάδιον Α'. Ἐν Ἀθήναις 1870., br. 3). Prelazeći iz Balkana na zapad pisac pokazuje, kako je ovaj motiv prvi put ušao u kńiževnost u Italiji. Tu ga je u 16. vijeku obradio Francesco Straparola u kńizi „Tredeci piacevoli notti“. Nema nikakve sumńe, da je Straparola uzeo rečeni motiv iz naroda, ali je dakako što šta dodao iz svoje glave. Ovdje već mjesto lisice dolazi mačak. Straparolina je kńiga bila veoma popularna, te je skoro prevedena na francuski i ńemački jezik. Pisac naslućuje, da je upravo ona pomogla, što se taj motiv tako raširio pò evropskome jugu i zapadu. Isti motiv obrađuje i mlađi suvremenik Straparolin: Giambattista Basile u svome „Il pentamerone“, ali je Polívka za ń dokazao, dà se nije povodio za svojim prethodnikom, već je i on čuo ovu pripovijetku (po svoj prilici) u Napuļu. Pošto je pisac prikazao različne talijanske versije našega motiva, prelazi na francusku obradbu od Charles Perrault-a (vidi André Lefèvre, Les contes de Charles Perrault, Paris, C. Marpon et E. Flammarion, god.? str. 109 i d.). Ovaj je spisateļ iz 17. vijeka uzeo motiv iz narodnoga pričańa francuskoga, koje i označuje ovu pripovijetku riječima, što ih je Polívka uzeo za natpis svojoj raspravi. Sada se prikazuju različne versije francuske, ńemačke, norveške, švedske i istočnoslavenske. Zanimļivo je, da se jedna maloruska pripovijetka (J. Rudčenko, Народныя южнорусскія сказки. II. Кіевъ 1870, br. 6.) posve podudara s pričańem Perrault-ovim: ona je iz aristokratskih dvorová ušla u narod. Više ili mańe se naš motiv nalazi i kod Fina, Mordvina, Avara, Tatara, na Kavkazu, kod Inda (gdje mjesto lisice ili mačka dolazi šakal), kod nekih plemena u sjev. Africi (gdje je glavno lice majmun) i dr. — Kako se vidi iz ovoga kratkog prijegleda, u nekim versijama dolazi lisica, u drugima (kojih je više, osobito na zapadu i na sjeveru) mačak, a samo u Indiji šakal, a u Africi majmun. Koja je od ovih versija originalnija, pisac ne može da odluči; ali treba držati na umu, da lisicu obično neki čovjek uhvati, a ona ga iz zahvalnosti učini sretnim, dok mačka najmlađi sin siromah naslijedi od oca. Tako ovdje nije samo zamjena životińe, već i zamjena motiva. Važan je i način, kako se otac vjerenice uvjerava o bogatstvu lisičina (mačkova) štićenika: u nekim versijama biva to s pomoću mjere, a ovaj je motiv rjeđi, ali se ne može kazati, da je mlađi od drugoga, gdje lisica dariva budućemu tastu gorske zvijeri, koje je kojekako polovilà i iz-

mamila. U nekim se versijama darovi samo spomińu, u drugima se opet i ne donose, a to su već mlađe izmjene. Razlike su između pojedinih versija i u tome, što se u jednima navodi, da se mladožeńa u vodi okaļao, a u drugima, da su ga napali razbojnici, pa opet, da mu se jedno i drugo dogodilo. Gotovo u svim versijama nalazimo motiv, kako lisica (mačak) dobiva dvore za svoga štićenika tako, da uplaši gospodare od dvorova (a gospodari su: zmaj, Troll, vile, građani i dr.). U nekim se versijama svršava pripovijedańe time, da lisica (mačak) kuša svoga štićenika, hoće li ispuniti pogodbu, dok ovaj važan motiv u drugim versijama sasvim otpada (n. pr. u zapadnoevropskim i u svim ruskim versijama). Pisac ne može odlučiti, pripada li ovaj motiv prvobitnome obliku našega sujeta. Ako je ovaj završetak kasnije dodat, vjerojatno je, da je nastao negdje na istoku, jer ga nalazimo na Kavkazu, gdje je dokazano, da je motiv samonikao. Na pitańe, gdje je ovaj sujet nastao, ne može se točno odgovoriti. Na istoku dopire sve do Kavkaza i sjeverne Azije (dvije indijske versije ne mogu ulaziti u račun, jer su posve mlade i d o n e s e n e onamo). Piscu se čini, da je iz K a v k a z a ovaj motiv putovao preko Arapa u Afriku i Malu Aziju, odovud se raširio među Grke, a od ńih na Balkan, u Italiju i daļe na sjever. S druge je strane preko Tatara prešao u Rusiju. U nekim je krajevima samostalno preinačen, kao u Rusiji, Norveškoj i Švedskoj, gdje se mjesto čovjeka uzima djevojka kao lice, za koje se zauzima lisica (mačak).

U Bugarskoj mnogo nastoje oko toga, da skupe što više građe za t. zv. tajne jezike. Uredništvo Сборника otvorilo je u VIII. kńizi osobiti odio za „условни и тайни говори“. Iza toga se pribralo dosta građe, koja je štampana u VII., XI., XII., XIII. i XIV. svesku Сборника. U XII. sv. podao je urednik Сборника dr. I. D. Šišmanov prijegled o dojakošńemu radu u tome području i živo preporučio, da se skupļańe što intensivnije nastavi. U ovome svesku priopćuje P. K. G ѫ b j u v vrlo vrijedan: *Приносъ къмъ българскитѣ тайни езици* (sv. I. 842—875). Najprije nas upoznaje s rječnikom d j u l g e r s k o g a jezika. Po uvjeravańu piščevu ovaj je tesarski jezik najbogatiji između „zanatlijskih“ jezika. On ga je pobiļežio u Makedoniji te podaje rječnik od kojih 360 riječi; između ńih gotovo je polovina novih, a druge je uzeo u rječnik, jer imaju ili drugi oblik nego li one, koje su zabiļežene u XII. sv. Сбор., ili jer uz ńih stoje biļeške i primjeri, koji su važni za ovaj jezik. Pisac tumači poteškoće, koje su ga susretale pri skupļańu građe, i navodi neke razloge, zašto se taj jezik tako razvio (n. pr. odnošaj između tesara i ļudi, kojima oni rade). Za primjer navodim nekoliko riječi: *да́ленка* f. puška, *ди́вам* gl. poznajem *жа́бар* m. čovjek Evropļanin, n. pr. Nijemac, Francuz, osobito Talijan, *лаза́рица* f. godina, *ра́иче* n. sunce, *шку́лъа* f. ruka. — Zanatlijski je jezik i d r n d a r s k i, iz kojega je pisac zapisao oko 175 riječi (65 ih je dosada nepoznatih). Ne zna se, u koje je vrijeme nastao taj jezik i tko ga je izmislio; služe se ńime drndari, kad hoće da kažu jedan drugome nešto tajno, što slušači ne smiju doznati. Ńime u takvim prilikama govore i žene i djeca u drndarskim selima.

Značajno je to, što se u ńemu starije riječi, rado zaboravļaju te se zamjeńuju novim izrazima. Za primjer navodim: *беló* n. jaje, *дúм* m. brašno, *кустенáр,* m. momče, *мýх* m. vo, *плáф* m. vatra, *сулéнж* f. vjera (narodnost), *трéпж* gl. jedem. — Prosjački jezik, koji se govori u Makedoniji. Zanimļivi su u ńemu brojevi: oso bita imena imadu samo brojevi do četiri (*iéшкин*, *цвáн*, *трáн*, *чéклик*), za pet se upotrebļava riječ *пóлкандик* = половина десеть; šest se veli: *пóлкандик iu iéшкин*, sedam: *пóлкандик iu цвáн* i t. d.; deset: *кáндик*, sto: *кúнта*, hiļada: *мéгла*. Ovo je jedini jezik, koji ima za brojeve osobito riječi, ali ih ne slaže po načinu bugarskoga jezika, već po sistemu nekih — afričkih jezika. Primjeri: *бáрба* f. brada, *гéгам* gl. sviram, *лáзарица* f. godina, *мукáчка* f. krava, *пáль* m hļeb, *трáчалка* f. noga, krak, *шáтревица* f. kńiga. — Cigularski jezik. Ńime govore po nekim krajevima u Makedoniji svirači, koji ga sami zovu туцарски i vele, da je iz velike starine. Osim akcenta, sintakse i oblika u ńemu nema ništa bugarsko. U nekim se riječima opažaju elementi turski, grčki i ciganski, a druge su za sada još posve tamne. Čistih turskih riječi ima veoma malo, n. pr. *бурýн* m. nos, *кýрт* m. vuk, u nekima se vidi samo tur. korijen, n. pr. *думáнсжркаф* m. puška (tur. *dumán* oblak, prah, dim), *пизúана* f. krčmarica (od tur. *piis* pilo), — ili tur. završetak, n. pr. *сжркáвџиiа* m. krojač. Grčka je riječ n. pr. *гжник* f. žena (od grč. γυναίκα), a ciganske su: *бóрџиа* m. nevjesta, *мангúс* m. pare.— Za ovim člankom dolazi odmah drugi (str. 876—878) od P. Čileva: *Тайниятъ езикъ на слѣпцитѣ въ Битолско*, kojim govore čuveni bitolski prosjaci i slijepci. U ńemu se javļaju elementi rumuński, albanski i dr. Broji se istim riječima i na isti način kao u jeziku prosjačkom, koji je zapisao Gжbjuv.

Vrlo je lijepa radńa dr. B. Coneva: *Програма за изучване българскитѣ народни говори* (sv. I. 879—911). U ńoj pisac podaje točnu uputu, kako vaļa zapisivati narodne dijalekte. Ova je uputa tako vješto sastavļena, da će po ńoj moći sabrati pouzdanu dijalektičku građu i oni, koji se i nijesu zanimali dijalektologijom. Uputa ima ova poglavļa: I. Glasovi, II. Oblici, III. Akcent, IV. Sintaksa, V. Rječnik. U 272 točke pita se za svaku stvar, koja gramatike može i najmańe zanimati. Od ovoga se kvestionara s pravom očekuje, da će donijeti krasnih plodova bugarskoj dijalektologiji.

Između ostalih rasprava, koje ne idu u područje folklore, spomińem: Dr. L. Miletič: *Книжнината и езикътъ на банатскитѣ Българи* (sv. I. 339—482). U ńoj raspravļa pisac o kńiževnosti (ponajviše religioznoj, pisanoj latinicom) banatskih Bugara, o jeziku ńihovu, a na kraju podaje oglede ove kńiževnosti i jezika zajedno s rječnikom. — Golema je rasprava dra. Iv. D. Šišmanova: *Критиченъ прѣгледъ на въпроса за произхода на прабългаритѣ отъ езиково гледище и етимологиитѣ на името „Българинъ"* (sv. I. 506—753). U uvodu razlaže učeni pisac termin „прабългари" te opravdava potrebu, da se ovo pitańe pretrese s etnografičkoga,

antropologičkoga, arheologičkoga i jezičnoga gledišta. U prvome dijelu raspravļa o jeziku prabugarskom, navodi najstarije potvrde za taj jezik, iznosi teoriju Schlözerovu, Thunmannovu, Engelovu i Karamzinovu, daļe govori i Venelinu i ńegovoj školi, pa o Frähnu, Šafařiku i Zeussu (uralo-čudska, tursko-tatarska i slavenska teorija, Kunikova čudska teorija). U drugome dijelu raspravļa o etimologiji imena Бъларинъ s gledišta svih napomenutih teorija, a u trećem dijelu podvrgava kritici sve hipoteze i etimologije. Pisac se priklańa mišļeńu, koje je podupr'o mnogim, vrlo oštroumnim novim dokazima, da riječ Българинъ znači čovjeka od (rijeke) Volge, Volžanina. Uza to pristaje uz „(novu) slavensku teoriju“, t. j. da su Bugari bili Slaveni. U prilogu navodi za tu tvrdńu arheologičke i antropologičke dokaze.

Kako se s ove dvije kńige navršuje 10 godina, što ministarstvo za narodnu prosvjetu izdaje Сборникъ, osvrće se urednik dr. Iv. D. Šišmanov na dojakošńi rad svoga časopisa u članku *Десетгодишнината на Сборника (1889—1899)* (str. V—XVIII). Pri toj zgodi osobito se toplo sjeća Rusa Venelina, koji je boravio kratko vrijeme u Bugarskoj tridesetih godina 19. vijeka. On se u Bugarskoj prvi živo zauzeo za to, da se skupļa folklorska građa; stvorio je i kratak program, u kojemu se nalazi sve, što je najvažnije iz područja narodnoga života; nešto je pjesama i sam zapisao u narodu. Poznavao je rad Vukov te je upućivao svoje bugarske prijateļe, neka se ugledaju u ń. Ńegovu se pozivańu odazvao Aprilov, koji uze skupļati „istoričke“ pjesme, od kojih je htio odabrati samo najļepše, ali ga Venelin opomińe, da svaka pjesma — ako i nije formalno lijepa — može biti znatna poradi drugih uzroka. Velik je bio uspjeh Venelinov, što je za folkloru predobio oca Neofita Rilskoga, koji je opet potakao mnogobrojne svoje prijateļe po Bugarskoj. Venelin nije doživio plodova svoga nastojańa, već je god. 1855. izdao Bezsonov u svome Сборнику ono, što je Venelin sam sabrao ili što je primio od drugih. Glavna je ńegova zasluga, što je probudio u bugarskoj inteligenciji živo zanimańe za tvorevine narodnoga duha. (Ovo je zanimańe poslije urodilo žalosnim plodom — Verkovičevom „Vedom Slovena“). — Pisac daļe ne izlaže povijest bugarske folklore, jer je to učinio u I. kńizi Сборника u članku „Значението и задачата на нашата етнография“, već pokazuje, kako je časopis nastao i razvijao se u prvih 10 godina. Strana ga je kritika lijepo pozdravila, a to je povoļno djelovalo kod kuće, te se počevši od VII. kńige morao broj eksemplara od 2000 povisiti na 3000. U različnim područjima radilo je oko ńega preko 300 ļudi, a sudjelovali su i neki odlični strani naučńaci, kao Dragomanov, Sobolevski, Speranski, Polívka, Oblak i dr. Zasluga, što se u ovo deset godina skupio upravo golem folklorski materijal, ide u prvome redu vrijedne bugarske učiteļe, koji su se s velikom spremnosti odazvali pozivu ministarstva za nar. prosvjetu, te o praznicima pribiraju građu u svim bugarskim krajevima. Što se tiče programa Сборника, on se sve više razvijao u etnografski žurnal u najširem značeńu ove riječi. Obuhvaća umnu i materijalnu

kulturu narodnu, ńegovu prošlost i sadašńost, jednako se zanima za zemļu i narod bugarski. Odatle dolazi i novo grupirańe članaka: 1) istoričko-filologički i folklorski dio, 2) odio za državne nauke, 3) odio za prirodne nauke, 4) odio za građu. — Napokon se pisac sjeća preminulih suradnika svoga časopisa, osobito prvoga redaktora Dimitra Matova i M. Dragomanova, koji je upravo u Сборнику priopćio svoje najzrelije radove.

Poslije ovoga uvoda štampan je po strukama sav sadržaj kńiga I. do XVII. Сборника, daļe azbučki popis suradnika i popis onih mjesta, iz kojih su priopćeni folklorski prilozi (str. XIX—LXII.).

U 2. svesku kńige XVI—XVII. naštampana je građa iz različnih bugarskih i makedonskih krajeva.

Живая старина. Періодическое изданіе отдѣленія этнографіи Имп. русс. географ. общества. Ред. *В. И. Ламанскій.* Годъ X. Вып. 1—4. С.-Петербургъ 1900.

U prvome odjelu ovoga časopisa ističe se velika rasprava V. A. Moškova: *Труба въ народныхъ вѣрованіяхъ* (sv. III. 297—352; IV. 451—524). U prvome dijelu svoje rasprave razmatra pisac različne vrste trube, muzičkoga instrumenta, koji se svagda i svuda upotrebļavao gotovo samo za svrhe signalne i religiozne. Prva truba bila je čovjeku ńegova šaka, koju je prinosio k ustima i kroz ńu duhao. Opazivši, da tako može proizvesti osobite glasove, zamijenio je šaku sličnim predmetom — školjkom. Tako je nastala najprimitivnija vrsta trube od školjke. Takvih se truba mnogo nalazi u Indiji, a zovu se u skr. *çańkha* (a osobite ńezine vrste imaju svoja osobita imena, n. p. *devadāta*, *bārataka* i dr.). Takve su trube raširene po svim krajevima azijskim, gdje vlada budizam. U različnim evropskim muzejima nalaze se skupļene i iz Australije, Amerike i (najmańe) iz Afrike. U Evropi je poznavahu stari Grci pod imenom λεπάς i Rimļani *(buccina marina)*, a još su se do danas održale u nekim primorskim krajevima (n. pr. u južnoj Francuskoj), pa i u Češkoj. — Druga je vrst trube od životińskoga roga. Mnogo je raširenija od prve. Spomińu se takve trube kod starih Jevreja pod imenom *šofar* ili *keren* (od volovskoga roga); ńima su se služili stari Persijanci, Armeni, Indi (dolaze pod imenom *çrńgam, tuda* i dr.), dok ih Australci ne poznavahu (jer u Australiji nije bilo rogatih životińa sve do dolaska Evropļana), a slabo se nalaze i u Americi. U Africi nalazimo rog kod starih Egipćana (zovu ga *hnu)* i kod nekih drugih današńih plemena. U starih Grka dolazi kao κέρας, u Rimļana: *cornu*, u Nijemaca i Angličana *Horn*, u Slavena *rog* i t. d. U Češkoj i u Rusiji ima dosta krajeva, gdje se i danas služe volovskim rogom. Poznavali su ga i Litavci. — Samo u Aziji grade trubu od goļenične čovječje kosti; u Tibetu je zovu *kon-don*, a u mongolskim budističkim manastirima *gan-lin*. — U Africi se nalazi mnogo truba od slonovih koļača, a trgovci su takve trube donosili i u zapadnu

Evropu, gdje se pod imenom *oliphant* spomińu u istoričkim spisima iz 12. i 14. vijeka. — Drvene trube potječu iz doistoričkih vremena, a nahode se po svim krajevima svijeta. U Jevreja navodi biblija ravnu trubu od drva: *hazozra* ili *asosra;* u starih se Inda zove: *tuda,* u starih Grka: *medijska truba* i t. d. Danas se još drvena truba drži u nekim švajcarskim krajevima *(Alpenhorn)*, u Lužičkih Srba, kod galičkih Rusa *(trombeta* ili *trembita)*, Poļaci je imaju dvije vrste: *tromba* (pastirska) i *ligavka* ili *legavka* (religiozna). Posļedńe se dvije riječi najvjerojatnije izvode od lat. *ligula* ili *lingula*, dem. od *ligna* (tal. lingua, linguetta 'pisak'). Drvenim se trubama služe i u više ruskih gubernija. — Premda bismo očekivali, da će se metalne trube (kao savršenije) pojaviti poslije rečenih truba, opet se one nahode već u doistoričko vrijeme: našli su ih načińene od mjedi u iskopinama po različnim mjestima u Evropi, Aziji i Americi (u Evropi n. pr. glasovita truba kopenhaškoga muzeja iz broncane periode). Po obliku se metalne trube dijele na ravne i uvinute; ravne su n. pr. indij. *tuttari*, lat. *tuba*, a uvinute: indij. *kombu*, lat. *lituus, cornu*, sredovij. rom. *serpent* i t. d. Ovdje primjećuje pisac, kako su nove metalne trube nasļedovale oblik starih truba (od drva, roga, školjke), pa se i ime preneslo na novu trubu (n. pr. lat. *cornu* može biti već metalna truba kao i *lituus);* zato budisti u Tibetu kod bogoslužeńa upotrebļavaju samo ravne metalne trube, jer su takav oblik imale ńihove stare drvene trube. — Samo Slaveni poznaju trube od lima, koje potječu iz novijega vremena te se ńima služe poglavito pastiri (u Poļskoj se zovu: *tromba).* U nekim se krajevima (i u Rusiji) u blizini fabrika stakla nađu kašto trube od stakla. — Ovome dijelu rasprave dodato je šest tablica, na kojima se nalazi mnoštvo naslikanih truba iz svih krajeva svijeta.

U drugome dijelu rasprave razmatra pisac različna „vjerovańa“, koja se tiču truba. Ponajprije pokazuje, kako je ona kao religiozan instrument služila Jevrejima, starim Indima (gdje je upravo bila posvećena bogu Çivi), Mongolima, Japancima i t. d. U Grka se iznalazak trube pripisivao Pisiji, sinu Heraklovu, u Egipćana Osirisu; kršćani vjeruju, da će na sudńi dan aranđeo Mihail zatrubiti u trubu i buditi mrtve. Kod mnogih se naroda opaža, kako oni misle, da je zvuk trube bogovima ugodan, zato i trube kod religioznih obreda, te trubu — kao posvećeni instrument — čuvaju u hramovima (n. pr. stari Jevreji u jerusalimskom hramu, indijski bramini, stari Rimļani, stari Litavci, koji su žrtvovali trubeći u trubu, u 9. vijeku služe se ńome kršćani u vizantijskoj crkvi i t. d.). S time je u svezi, da u trubu trube ili svećenici ili ļudi u zemļi veoma odlični; u Indiji n. pr. bramini, na Tibetu i Mongoliji budistički svećenici „lami“, u starih Gala druidi, u sredovječnoj Evropi vitezovi i t. d. (Ovdje pisac nastoji dokazati nevjerojatnu misao, da su u Evropi pastiri negda bili — svećenici, a danas su zadržali trubu, kao jedan između starih privilegija svećeničkoga staleža). Način trubļeńa određuju često religiozni zakoni, kao n. p. u Jevreja, kod kojih je točno propisano, kako vaļa trubiti u sinagogama, kod budističkih lama (tri puta na sve četiri strane svijeta)

i dr. U nekim se krajevima zvuku trube pripisuje natprirodna snaga, isp. n. pr. jerihonske trube; u budističkom mongolskom manastiru Galdan-hita čuva se kao čudotvorna svetińa truba, koju je nekoć Budhi poklonio zmajski car. Truba prati religiozne ophode u Jevreja, Inda, Mongola, pravoslavnih Gruza i dr. Vrlo je rašireno vjerovańe, da truba izgoni bijesove. Tako n. pr. Čeremisi u kazańskoj guberniji uzmu po dvojica drvene trube, pa idu od kuće do kuće: jedan stane do prozora, drugi do vrata te trube, a dotle momci biju knutama po pokućstvu, po podu i zidovima „goneći bijesove". Pisac pokazuje s mnogo primjera, kako je ovo vjerovańe rašireno po Evropi, Aziji i Africi. S ńime u svezu dovodi ples rimskih salijskih svećenika 1. marta. U daļim poglavļima govori o trubi pri rođeńu djeteta, na svadbi kod pogreba (u lat. „ad tubicines mittere" = pripravļati se na smrt); ńome se pozdravļa ishod sunca, mjesečeva mijena; ona odvraća čari; liječi od bolesti; ona prati ratara i pastira; truba kao bojni instrument. U posļedńemu poglavļu nastoji pisac pokazati, da se truba može smatrati za etnografski znak, karakterističan za neke narodne grupe. Ona je raširena gotovo po svoj zemļi, ali s p o r a d i č k i (nimalo nije poznata u sjevernoj Sibiriji i uopće u svim arktičkim krajevima, u Maloj Rusiji, Moldaviji, Bugarskoj, u staroj Grčkoj, gdje je uvedena istom u istoričko vrijeme i dr.). Ne može se pomišļati na to, da je truba na različnim stranama svijeta samostalno obretena (tome se protivi ńezina tehnika), već je gotova prelazila iz jednoga kraja u drugi. Tako je centar trube od školjke bila Indija, otkuda se raširila na istok u Polineziju, no ovdje se s azijskim utjecajem sastao afrički, te trube od školjke dobivaju pisak, koji je značajan za afričke trube. Centralna Amerika — za čudo — ne pokazuje sličnosti u trubi s Australijom, kako bismo očekivali, već sa starim svijetom. Ako je dakle truba i nikla samostalno na nekoliko točaka, to je tih točaka moralo biti malo, kako pokazuju i riječi za trube, koje su nastale od samo nekoliko (ponajviše onomatopoetskih) korijena.

Vl. J o h e ļ s o n prikazuje u članku: *Бродячіе роды тундры* (sv. I.—II. 151—193) različna plemena kao što su Tunguzi, Lamuti, Jakuti i dr., koji žive među rijekama Indigirkom i Kolymom. Opisuje ńihov etnički sastav, narječja, vjerovańa, različne običaje i dr. Pripovijedańe je oživļeno mnogim slikama.

Ostale rasprave u prvome odjelu ovoga godišńaka slabo idu u područje folklore, te ću ih samo spomenuti. N. A. A r i s t o v završuje svoju golemu radńu: *Англо-индійскій Кавказъ* (sv. I.—II. 3—150). U ovome svesku prikazuje sukob Engleske s afganskim pograničnim plemenima. — K. A. I n o s t r a n c e v priopćuje oveću raspravu *Хунъ-ну и Гунны* (sv. III. 353—386; IV. 525—564). Pisac podaje potpuni bibliografički prijegled različnih teorija o podrijetlu naroda Hun-nu (koji se često spomińe u kitajskim ļetopisima) i o podrijetlu evropskih Huna, pa raspravļa o odnošaju između ovih naroda te dolazi do resultata, da su oba naroda potekla iz iste plemenske zajednice. — G. I ļ i n s k i u članku: *Объ одномъ старославянскомъ оборотѣ съ точки зрѣнія*

современныхъ славянскихъ нарѣчій (sv. III. 387—392) dokazuje, da stslov. oblik **люкы (прѣлюбы)** u frazi: **люкы дѣяти, творити, сътворити** nije ništa drugo već akus. pl. od negdašńe o-osnove ***любъ**.

Drugi dio („građa") donosi više vrijednih priloga. V. Moškov priopćuje: *Міросозерцаніе нашихъ восточныхъ инородцевъ Вотяковъ, Черемисовъ и Мордвы* (sv. I.—II. 195—212). Navlastito nas upoznaje s ńihovim mišļeńem o nebu (koje nije drugo već zemļa, na kojoj žive maleni ļudi, koji opet imaju svoje nebo i svoga boga), o zvijezdama (koja svaka pripada po kojemu čovjeku, pa kad ona padne, čovjek ńezin umre), o suncu (koje se — kao i čovjek — stara te se od vremena do vremena izmijeni novim), o mjesecu, oblacima, gromu i t. d. Pisac je dodao obilan „dodatak", u kojemu komporativno objašńava svaki moment. — I. Svencicki u rubrici „Опытъ сравнительнаго словаря русскихъ говоровъ" prikazuje *leksikon galičko-bojkovskoga govora* (sv. I—II., 213—229); riječi su veoma zanimļive, a mnoge od ńih važne za poredni rječnik slav. jezikâ. — U sv. I—II. (str. 230—238) nastavļa se *Сборникъ Панаіота Дыновскаго изъ села Галичника (въ Дебрахъ)*, koji priopćuje P. A. Rovinski. Ovdje su štampane mnoge lirske pjesme, kojih u drugim bugarskim zbornicima ne nalazimo. — A. Rostkovski štampa statističke tablice: *Распредѣленіе жителей Солунскаго Вилаета по народностямъ и вѣроисповѣданіямъ въ 1899 году* (sv. III. 393 do 425; IV. 565—583). — V. Černyšev priopćuje iz smolenske gubernije *Нѣсколько духовныхъ стиховъ* (sv. III. 426—435), što ih je zabiļežio od slijepaca. Pjesme su legendarne.

U trećem odjelu („kritika i bibliografija") između ostaloga podaje A. Pogodin lijep prijegled o novijim kńigama, koje rade o *indoevropskoj kulturi* (sv. I—II. 251—264), a A. I. Jacimirski referira o raspravama, koje govore o *rumuńskom pričańu o Rahmanima* (sv. I.—II. 264—272). Između kńiga, koje se prikazuju, spomińem ove: K. Kadlec, Rodinný nedíl čili zádruha v právu slovanském. V Praze 1898. 8⁰ 136 str. — Старинные сборники русскихъ пословицъ, поговорокъ, загадокъ и проч. XVII—XIX. ст. Собралъ и приготовилъ къ печати П. Симони Вып. первый. I—II. Спб. 1899. 8⁰. XIX. + 216 + 8 + XII. — Die Slowinzen und Lebakaschuben. Mit einer Sprachkarte u. 3 Tafeln Abbildungen. Von Dr. F. Tetzner. Berlin 1899. 8⁰ VIII + 242. — Allgemeine Methodik der Volkskunde. Berichte über Erscheinungen in den Jahren 1890—1897. Von L. Scherman und F. S. Krauss. Erlangen, 1899. 8⁰ 134.

U četvrtom odjelu dolaze „вопросы и отвѣты", t. j. kvestionar za skupļańe nove građe, ili pak pojedini pisci pitaju za stvari, koje im trebaju za izrađivańe koje teme. — U peti odio („смѣсь") ulaze sitni folklorski prilozi, kojih dosta ima u ovome godišńaku.

Kako je vrsno uređivana *Живая старина* navršila desetu godinu, priložila je redakcija IV. svesku točan popis svih članaka, koji su štampani u dojakošńih 40 svezaka.

Wisła. *Miesięcznik poświęcony krajoznawstwu i ludoznawstwu.* Redaktor i wydawca *Erazm Majewski.* Tom XIV. Warszawa 1900.

U ovoj kńizi nastavļa i završuje Seweryn Udziela svoju golemu građu: *Świat nadzmysłowy ludu krakowskiego.* Ponajprije (sv. I. 1—4.) razlaže, što se u narodu vjeruje o divovima (wielkoludy). U davno je vrijeme bila krakovska zemļa sva obrasla gustom, tamnom i velikom šumom; stabla su bila tako široka, da ih ni deset ļudi ne bi moglo obuhvatiti rukama. U ovim šumama živļahu divovi, od kojih kosti ļudi još i danas kašto nalaze (golijeni su im n. pr. velike kao današńi čovjek). U svezi s divovima priča se i o postańu rijeke Rabe pod Gdowom. Kad još nije bilo Rabe, živjeli su u tim šumama divovi tako veliki, da je jedan stojeći na łazańskoj gori mogao dodati sjekiru drugome, koji je stajao na strysoskoj gori (a jedna je od druge daleko 7 klm.). Kad su ova dvojica stali krčiti šumu prebije se onome na łazańskoj gori toporište, te on vikne svome drugu, neka mu pozajmi sjekiru, kojom će daļe krčiti. Ovaj mu poda, ali sjekira pade na zemļu, a na onome je mjestu odmah udario izvor pomenutoj rijeci. — Daļe prikazuje pisac vjerovańe u vještice i vješce (czarownice i czarownici, sv. I. 4—12, II. 132—144, III. 253—272). Oni zadavaju bolesti (osobito uroke) ali i liječe od ńih; pri tome se služe nekim određenim tajinstvenim formulama, znacima i t. d. Gotovo svaku staru ženu drže za vješticu. Kao kod nas, tako se i u krakovskome narodu vjeruje, da vještice mogu učiniti, te tuđa krava doji ńima; a jednako kao u nas, i u ńih se traži čeļade, koje im je ureklo mlijeko. Sada pisac (po svome običaju) navodi mnoštvo priča, u kojima se govori o vješticama (n. pr. ako hoće koja žena da postane vještica, treba da se poda đavolu; one su rado u društvu crnoga psa; na veliki petak kupe rosu i dr.) i spomińe različna sredstva, kojima se mogu ukloniti ńihove čari. Vještaca ima mańe nego li vještica; ako se čovjek neobično vlada, ako ne gleda u oči ili sabira biļe, lako ga proglase vješcem. Navlastito pak drže za vješce ļude, koji imaju stare (iz XVI. i XVII. vijeka) kńige štampane još goticom, u kojima su napuci za liječeńe (n. pr. „Ogrody zdrowia“ iz god. 1564., „Skład albo skarbiec znakomitych sekretów ekonomiey ziemiańskiey“ iz god. 1693. i dr.). Iz ovakih kńiga i potječu kojekaki čudni recepti, po kojima narod liječi bolesti i danas. I ovdje navodi pisac više priča o različnim čuvenim vješcima. — Napokon govori pisac o bolestima, kojima su uzroci psihični ili natprirodni (sv. IV. 397—411, VI. 711—724). Među takve bolesti pripadaju: zmora, gościec, kołtun i powietrze. O zmori (mori) vjeruju od prilike isto, što i u nas. Osim toga drže, da ima ļudi, u kojima su po dvije duše; druga duša u snu izlazi iz čovjeka, leti po drveću, a ako se na koga spusti, davi ga pijući mu krv. Ako mati ima sedam kćeri a nijednoga sina, onda se ona sedma kći rodi s dvije duše i tako postane mora. Čovjek-zmora jadan je za gledańe: sama kost i koža (odatle poslovice: „Wygląda jak zmora“ ili: „A cóż to za zmora!“). Kad izide (druga) duša iz ńega, spava kao mrtav i sjutradan ne zna, što je u noći radio.

Od zmore se može čovjek obraniti različno (n. pr. novom metlom, kletvom i dr.) — Gościec dolazi sa svakim čovjekom na svijet i živi u ńemu do smrti; to je upravo neka osobita žudńa za nekim jelom ili pilom, za kakvom stvari i t. d. Ako čovjek tome gościecu u sebi čini po voļi, on tiho sjedi u ńemu i ne smeta mu; ali ako ga ne sluša, razgńevi se i može ubiti čovjeka. Gościec je otac kołtuna, t. j. onoga stvora, koji čovjeku zamršuje kose, a i on može veoma nauditi. Priopćuju se osobiti napuci, kako narod tjera od sebe i gościeca i kołtuna. — Powietrze (povjetarac) je sivo kao dim, ne će da se raspr̄ši već leti u skupu, a na koga padne, onaj odmah pogine.

Erazm Majewski: *Rodzina kruków (corvinae) w mowie, pojęciach i praktykach ludu polskiego* (sv. I. 28—41, II. 152 do 179.). Pisac je još god. 1891. (u V. kńizi „Wisło", str. 474) svratio pažńu na skupļańe folklorske građe o životińama i biļkama. Zajedno s Jastrzębowskim i Saneckim htió je da napiše kńigu: „Zoologija poļskoga naroda". No prije toga je monografički obradio sam nekoliko partija („zmija" u VI. kńizi „Wisłe", „kukavica" XIV., „netopir" XIII., „sove" ib.) Sada priopćuje rod corvinae (gavran — corvus corax, vrana — c. cornix, galić — c. frugilegus, kavka — monedula europaea, svraka — pica caudata). Svaku od ovih pet vrsta razmatra napose. Da se vidi ńegova metoda, koju provodi kod obrađivańa svake od napomenutih životińa, zaustavit ćemo se kod gavrana. U uvodu podaje zoološku karakteristiku ńegovu, koja mu poslije objašńava gdjekoju pojavu u narodnome vjerovańu. U §. 1. navodi imena (krak, krek, kruk); u §. 2. skupļeni su geografički nazivi, koji potječu od pomenutih imena (n. pr. Kruk, Kruki, Kruków, Krukowo, Krukowiec i t. d. — različna poļska sela, planine i dr.). Osobito mnogo geografičkih naziva potječe od imena za vranu (wrona, wrąna). U §. 3. navode se različne biļke i životińe, koje su prozvane po gavranu (n. pr. krucza noga — portulaca, kruczek — columba, kruk wodny — phalacrocorax cristatus i dr.). U §. 6.[1] skupļeni su homonimi (n. pr. kruk = a. crni koń́, pas ili vô, b. neka konstelacija zvijezda, c. noćni stražar, d. grb, i dr.). §. 7.: onomatopeje (n. pr. on viče: „klon, klon" ili: „klokulb" ili: „trup trup" i t. d.). §. 10.: govorni obrati (n. pr. „biały kruk"). — Drugi je dio etnografički, te se u §. 11. navodi oko trideset poslovica i poredaba, u kojima dolazi gavran (n. pr. Gniewa kruka czarna wrona, a sam czarny jak i ona. Kruk krukowi oka nie wykole. Złe kruki, złe jaja. Gołąbek za gołębiem, kruk za krukiem leci. Czarny jak kruk. Kradnie jak kruk, i dr.). U §. 13. zapisane su pjesme (u izvacima), u kojima se govori o gavranu. §. 14. prinosi različna vjerovańa o gavranu (n. pr. on je demonska ptica, simbol isprvičnoga zla i smrti; iz boja donosi glasove o porazu; crn je za to, jer ga je stvorio đavo; u ńemu je duša zla liječnika; živi do 100 godina; tko pojede ńegovo srce ili od ńegova mesa, postane zločinac, i t. d.). §. 15.: gatańa o gavranu (n. pr. ako

[1] Za §§. 4. i 5. — prema određenoj osnovi — ništa ne nalazi kod gavrana. S istoga uzroka i u naprijed prelazi preko gdjekojega paragrafa.

zagrakće nad kućom, bit će u ńoj smrti; kad se pojavi mnogo gavranova, bit će rata; ako gavran gavrana kļuje, bit će gladna godina, i dr.). §. 16. i 17.: narodno liječništvo (n. pr. ako se gavran ustrijeli na dan Tri kraļa o ishodu sunca i ako mu glavu pojede onaj, koji boluje od epilepsije, ozdravit će). U §. 18. navode se vračke (n. pr. kad čuju graktańe gavranovo, da ih ne stigne kakva nesreća, pļunu tri puta i govore: „Żebyś przepadł kruku stary! Mnie nie straszne twoje czary. W ręku Boga życie moje, Twoich wróżeń się nie boję“). Napokon u §. 19. ima nekoliko dječjih igara i zabava, u kojima dolazi gavran.

Wacław Makowski: *Dożywocie* (sv. III. 241—252). Ovim imenom zovu Poļaci osobiti običaj, da djeca rđavo postupaju sa svojim starim roditeļima, poglavito onda, kad otac razdijeli („prepiše“) svoju imovinu djeci. Pisac najprije razmatra različne oblike ovoga običaja u različnim krajevima. Ponajčešće biva, da djeca roditeļe — pošto više raditi ne mogu — otjeraju u svijet prosjačiti. U chełmskome kraju žive takvi roditeļi kod kojega sina ili kod udate kćeri; koliko mogu, toliko rade u kući, a kada iznemognu, moraju ići prositi, pa od novaca, što skupe, jedan dio dadu djetetu, a od drugoga dijela kupuju sebi odijelo. U guberniji kieleckoj zove se dożywocie četvrtina (czwarcizna) te ima blaži oblik: otac sebi od cijele imovine uzme četvrti dio i od ńega živi, a umirući ostavļa ga onome djetetu, koje se prema ńemu najļepše vladalo. Slično je u Międzyrzecu: roditeļima najdraži sin dobiva pri diobi pored svoga dijela i roditeļski dio, ali se zato obavezuje pred svjedocima, da će roditeļima davati sve, što su do diobe uživali. Ako on ugovora ne izvrši, onda roditeļi dobivaju „ornarij“ (ordinarium), t. j. određeni dio plodova, odijela i svoju osobitu sobu. U prvome se slučaju kaže, da su roditeļi „na dochówku“ (uzdržavańu), a u drugome slučaju, da su „na ornarji“. U nekim krajevima Litve, gdje živi poļski narod, polaze starci kašto k tuđim ļudma, koji ih primaju na dożywocie nadajući se, da će poslije smrti ńihove baštiniti štogod od ńih. Običaj je ovaj jednako raširen u različnim oblicima kod Litavaca (isp. Witort, Zarysy prawa zwyczaj. ludu Litewskiego, str. 57—60). U pjesničkoj je formi prikazan u poznatome motivu o kraļu Learu. Ovome je motivu poļsku varijantu priopćio J. Karłowicz u „Wisłi“ (VIII., str. 44): Otac je razdao imovinu trima kćerima, a sada je uzeo štap, pošao selom te došao k najstarijoj kćeri: „Oj kćeri, kćeri, molim te, dohrani me do smrti!“ Kći je pred vrata skočila i ocu uže podala: „Evo ti, oče, objesi se, mojih pragova ne obijaj!“ Pošao je otac do sredńe kćeri, a ona mu podala kamen govoreći: „Evo ti, oče, utopi se, mojih pragova ne obijaj!“ Istom ga treća, najmlađa kći usrdno primila. (Još jedna varijanta zabiļežena je u ovome godišńaku „Wisłe“, sv. II. 186—187.). — Istražujući pisac, kako se taj običaj razvio, pokazuje, da mu prvi trag vaļa tražiti kod nekih divļih naroda, za koje se zna, da ubijaju starce, koji su obnemogli te više ne mogu raditi. Isp. Letourneau-a (u prijevodu poļskome): „Rozwój moralności“, str. 104., gdje se navodi primjer iz

nekoga plemena na Sumatri, koje je već ponešto civilizirano, ima pravo, alfabet, literaturu. O sličnim običajima kod nekih naroda govori i Strabon (isp. članak J. Karłowicza: „Dożywocie“ u „Wisłi“ kńiga II. 617 i d.). Naš pisac drži, da je barbarski običaj ubijańa staraca živio i među starim Slavenima. Kad se u ńih stala razvijati „zadruga“, gdje je otac bio gospodar, počeo je isprvični običaj dobivati sve blaže oblike. Ovaj prijelaz karakterizira jedna litavska priča: Neki je čovjek dovezao svoga starog oca na saonicama u šumu, da ga tu ostavi. Kad je čovjek otišao, uzeo je ńegov sinčić, koji je također išao s ńim u šumu, saonice i odvezao ih kući. Kad ga je otac upitao: zašto je to učinio? — odvrati: „Sačuvat ću saonice za tebe, kad ostariš“. To je čovjeka tako dirnulo, da je pošao po svoga starog oca i odveo ga kući. — Mimo zadrugu drži pisac, da je i kršćanstvo mnogo pomoglo, da se ublažila surovost ovoga običaja.

E. Majewski: *Bez i hebd. Ich folklor oraz historja nazwisk* (sv. V. 527—597.). U ovoj raspravi razmatra pisac dvije srodne biļke: bazu (zovu — sambucus nigra) i aptu (sambucus ebulus). U prvome poglavļu, koje nosi natpis: „Mitologja, symbolika i folklor“, pokazuje, kako je baza kod mnogih naroda sveti grm s dvojakim karakterom: dobrim i demoničkim. Litvini su pred bazu donosili hļeba i vina držeći, da u ńoj prebiva bog (Puszkajt); Rusi je drži za nesretan grm, jer u ńemu stanuje zao duh. U Anglosasa je baza bila sveta. Danci vjeruju, da u ńoj živi duh Hyldemoer. U Tirolu pripovijedaju, da je baza (Holler) plemenit grm; posvećana je bila bogińi Holle (Frau H.), isp. starońem. Holluntar „Baum der Holle“, a Holle je bogińa smrti. U Nijemaca (a jednako u Poļaka) vjeruje se, kad baza u jesen po drugi put procvjeta, da je to znak, da će u kući netko umrijeti. Bazom su se već od davnine služili kao lijekom protiv različitih bolesti. U jednome kraju poļskom n. pr. dolazi mati s djetetom, koje boluje od „ogńa“, na vodu pred grm bazin i govori: „Bolest nek ide na tebe“ (t. j. na bazu). Ovakovih primjera navodi pisac više i svi pristaju među „vračke“, kod kojih se neka bolest prenosi na biļke (ili drugo stvari). Isporedi sličan običaj u Meklenburgu, gdje grozničav čovjek bježi do baze te govori 3 puta: „Holunder, Hol., Hol., auf mich kriecht die Kälte; bis mich verlassen wird, kriecht sie dann auf dich“. U Lužičkih Srba čovjek, koji boluje od groznice, ide prije ishoda sunca k bazi (ali se ne ogleda) te govori: „Dobri dane, bazo, ja ti nosim svoju devedeset i devetu groznicu“. U nekim poļskim krajevima na sličan se način liječe od bolesti zuba, drugdje opet od kuge i t. d. Baza je i drvo umrlih: još u vrijeme Tacitovo sadili su je na grobovima. U Tirolu i danas tešu krstove od bazina drva; jednako kod Slovenaca. Svi ovi (i mnogi drugi) momenti dokazuju, da je baza još od vremena neznabožačkih bila poznata i poštovana. — U drugome poglavļu („Archeologja i językoznawstwo“) nastoji pisac najprije arheološki utvrditi područje baze i apte, da na osnovi toga može sigurnije govoriti o etimologiji ovih dviju riječi. Baza je nađena u neolitičkim nalazištima u Robenhausen-u,

Moosseedorf-u, a tako isto iz broncanoga doba u okolini Palerma. Aptu su našli u istim mjestima Švajcarske i južne Italije, a što je za nas važnije, i u aggtelečkoj spili u sjevernoj Ugarskoj (epoha kamena). Pisac iz ovoga zakļučuje, da su ove dvije biļke mogle rasti i u drugim krajevima u kojima je od prilike jednaka klima, dakle na pr. na Balkanu, u porječju gorńega Dunava, na Odri, Visli i t. d. Baza je u krajevima, gdje su živjeli neposredni pređi poļski, opstojala prije nego li ju je onamo mogla donijeti grčka kultura, a svakako je ondje rasla nekoliko hiļada godina prije Hrista. A ako su je poznavali, morali su je nekako i zvati. Zato pisac odbija mišļeńe (koje je n. pr. izrekao Miklošić u Etym. Wörterb. s. v. hebd), da je riječ *hebd* (hrv. *apta*) potekla iz grč. ἀκτή (o riječi *bŭzŭ* ne podaje Miklošić nikakve etimologije, dok je Matzenauer dovodi u svezu sa skr. *bhogas* plod). Majewski obadvije riječi, i bez i hebd (sa svim varijantama u slav. jezicima), izvodi od korijena *bsd*, *basd*, *besdati*, koje znači: smrdjeti (isp. Ficka, Vgl. Wörtb. indogerm. Sprache III. 684; IV, 178; V, 413; VI, 621); lit. *bezdu*, *bezdalus* smrdjeti, grč. βδολός i βδόλος smrad (t. j. βδοσλος), lat. *visio* (t. j. *bisdio*, *bissio)* i t. d. Prema tome bi ova biļka bila nazvana po svome mirisu. U prilog ńegovoj misli o etimologiji riječi *bez* ide i to, što se baza u litav. zove *smirdelė*, *smirdėles*, a i za našu riječ *smrdļika* (vidi u Vukovu rječniku s. v.) drži, da nije ništa drugo nego baza. Pisac nije ni pokušao protumačiti, kako je od korijena *bsd* nastala riječ *hebd* (*apta* i t. d.) i kako su se razvili mnogobrojni oblici u slav. jezicima za *bazu*. Inače je u ovoj raspravi (u folklorističkom dijelu) upotrebļena veoma obilna literatura.

H. Łopaciński: „*Dwa podania ukraińskie o syrenach*“ (sv. V. 597—600). Pisac priopćuje dvije ukrajinske priče o sirenama. U ńima se kazuje, kako iz morskih valova izlazi morska kraļevna, na žalu pjeva prekrasne pjesme i na brezi ostavļa ļudma kńigu. U ńe su ruse kose, a odijelo joj je od ribļih ļusaka. Nekoga su čovjeka u ratu zarobili, on je utekao na more, načinio sebi krst i na ńemu zaplivao do rogoza. Tamo je stao tri dana i jeo rogoz. Sada iziđe iz mora djevojka, do pasa riba a od pasa žena, i zapjeva divnu pjesnu. On se prepade, pobjegne iz mora i uze gledati, što će ona učiniti? Kad je ona vidjela, da ga više nema, stala je gorko plakati. — Već je Afanasjev (Поэтич. воззрен. Славянъ на природу, II. 248) zabiļežio ukrajinsko vjerovańe u morske ļude. U istočnoj Ukrajini takve stvorove zovu „falarone“, što dolazi od Faraon i opomińe na apokrifno pričańe, da su se Faraonovi ļudi pregoneći Jevreje preko Crvenoga mora pretvorili u ribe (Sumcov, Културныя переживанія, str. 49 i 50). U Podoļu pripovijedaju, da u moru žive čudni stvorovi, pola ribe, pola žene, koji se zovu Memozyne, t. j. Meluzine (Čubinski, Труды, I. 209); u moru prebivaju i syroide, t. j. sirene (ib. 212). Rusi u Galiciji razlikuju rusalke: divy i meluzyny (Máchal, Nákres slov. bájeslovi, str. 118—119.). Priče o vodenim djevojkama, o morskim kraļevnama poznate su i drugim Slavenima (vidi kod Máchala, str. 115—119, 142.). Slične stvorove poznaje i germanska mitologija: Meerweibchen, Meermaid, Nixe (isp. J. Grimm-a: Deutsche Mythologie

1854[3], I. 456—467). O sirenama kod Grka i Rimļana radi osobita rasprava Schraderova: Die Sirenen nach ihrer Bedeutung und künstlerischer Darstellung, 1868.

I u ovome godišńaku kao i u preďašńim ima više radńa, koje prikazuju vascijeli život pojedinih krajeva poļskih. G. Smólski priopćuje veliku geografsko-etnografičku raspravu *Z wycieczki na Mazowsze Pruskie* (sv. II. 113—130, III. 284—298, IV. 385—398).— R. Oczykowski podaje *Opis ubrań* (odijela) *Włościanek z księstwa łowickiego* (sv. V. 618—627). — I. Radziukinas: *Dzuki* (sv. I. 42—54). Tako se sami zovu u jednome kraju Litvini, a to zato, što u ńihovu narječju glas *d* prelazi u *dz*, *t* u *c* (n. pr. *dzievas* mj. *dievas* bog, *żalcis* mj. *żaltys* zmija). Kod ńih je osobito snažno razvit zadružni život. — Iz pojedinih područja narodnoga života i običaja nalazimo: Z. Kowalewska: *Obchód weselny* (svadbeni) *w pow. wilejskim w okolicy Mołodeczna i Radoszkowic* (sv. IV. 412—426). Ovdje su veoma točno i lijepo prikazani ženidbeni običaji i popisane su mnoge pjesme, koje se o toj zgodi pjevaju. — H. L. opisuje *Obrzędy weselne na Niżu Dnieprowym* (sv. VI. 743—752). Narod u tome kraju govori jezikom maloruskim, ali ne čistim (Ševčenkovim); ńegovi su svadbeni običaji prikazani živahno, novelistički. — St. Czuprykowski opisuje (sv. I. 61—63) *sitarstvo* u Biłgoraju (rus. Poļska), gdje taj narodni obrt veoma cvate; Z. Gloger prikazuje (sa slikama) originalne ribarske *osti* iz gubernije grodanske (sv. II. 179 do 180); a J. Fr. Magiera podaje vrlo jasnu sliku o *kovačima* u selu Sułkovice, nedaleko Krakova (sv. VI. 703—712).

Iz područja narodne poezije ima nekoliko prinosa; spomenut ću samo neke. B. Bruchnalska skupila je *Pieśni ludowe z gminy Sanka pod Krzeszowicami* (sv. III. 273—283). Narod ovoga kraja pripada t. zv. Mazurima, veoma je darovit i sklon pjesničkoj improvizaciji. Pjesme su mu obično kratke, od nekoliko stihova, te nas u mnogo čemu opomińu pjesama iz našega Otoka (u 1. svesku ovogodišńega „Zbornika“). — St. Ciechanowski priopćio je *Pieśni śląskie z okolic Cieszyna* (sv. V. 524—527; VI. 740—743). Svakoj su pjesmi (ima ih 12) dodate note. — Vrlo su zanimļive i *poslovice poļskih Jevreja*, što ih je pobiļežila Regina Lilientalowa (sv. III. 318—322; V. 639—644). Ova spisateļica izvrsno poznaje život i običaje poļskih Jevreja, te je u ovome godišńaku priopćila *vjeridbu i svadbu jevrejsku* (sv. I. 64—67). Tko se bavi komparativnim izučavańem svadbe, naći će u ovome prilogu lijepe graďe. — H. Łopaciński tumači (sv. I. 69—71) dvije poznate poļske poslovice: *Na nim jako na Zawiszy* i *Orzeł orła a nie gołębia lęgnie.* Jednu je i drugu našao zapisane u nekome rukopisu iz 16. vijeka, u kojemu se prva objašńava, da se tiče hetmana Zawisze, na kojemu je ostala za kraļa Sigismunda sva obrana poļska od Turaka. Drugoj nalazi izvor u sredovječnoj lat. poslovici: *Aquilae non gignunt columbam* (I. G. Seybold, Varidarium paroemiarum, Norymberga 1677, str. 33), koja je prešla i u ńemački jezik: *Adler brüten keine Tauben* (Dü-

ringsfeld, Sprichwörter der germanischen und romanischen Sprachen, I., br. 12.). Rečenu poslovicu poznaje već klasička starina, n. pr. Horacije (Od. IV. 4. 31): *Neque imbellem feroces progenerant aquilae columbam* (A. Otto, Die Sprichwörter der Römer, str. 33). — Naše će čitaoce osobito zanimati prijevod *Vukovih narodnih pjesama najstarijega vremena* (sv. III. 322—331; IV. 447—455; V. 645—650). Dosada je priopćeno prvih 7 pjesama iz druge kńige Vukove, a u budućim će se godišńacima nastaviti. Pjesme: „Sveci blago dijele", „Đakon Stevan i dva anđela", „Bog nikom dužan ne ostaje" preveo je Roman Zamarski, a izvađene su iz ńegove kńige: „Narodowe pieśni Serbskie, wybrane i przełożone przez Romana Zamarskiego" (ne navodi se, gdje je i kada je ta kńiga izašla). No ovaj je prijevod dosta slobodan i slabo čuva karakter originala. Mnogo točnije prevodi Izydor Kopernicki, od kojega su ostalo 4 pjesme (on će i daļe pjesme prevoditi).[1] Za ogled navodim početak pjesme „Zaručnica Laze Radanovića":

Gdy się żenił Radanowicz Łazo,
Poswatał on prześliczną dziewczynę,
I zebrawszy sobie tysiąc swatów,
Ryszył prosto do dworu dziewczęcia.
Zdaleka już matka ich ujrzała,
A ujrzawszy tak do sobie rzecze:
„Stanę sobie w bramie na podwórzu
I przypatrzę się ja strojnym swatom".

Od kńiga, o kojima se nalaze recensije i referati, spomińem ove: Przydomki polskie, litewskie i rusińskie. Zebrał dr. Aleksander *Stekert*. Kraków, 1899. Str. 144. (Pisac je pokupio 2767 nadimaka te ih priopćuje azbučnim redom; o ńihovu postańu premalo govori). — *St. Ciszewski*, Wróżda i pojednanie. Studjum etnologiczne. Warszawa, 1900. Str. 94 + II + VII u 8°. (Veoma hvaļena komparativna studija o krvnoj osveti i pomirbi.) — Татарскія пословицы. Зебралъ *Мамедъ-Вали Камарлинскій*. Ерывань 1899. (Pisac je učiteļ tatarskoga jezika u učiteļskoj školi u Eryvańu; sakupio je 750 tatarskih poslovica, koje su znatne za uporedno izučavańe poslovicâ.) — *Dr. Wojciech Kętrzyński,* O Słowianach, mieszkających niegdyś między Renem a Łabą, Salą i czeską granicą. Kraków. Nakładem Akademji umiejętności. 1899. Str. 142. 8°. (Uspjela istoričko-etnografička studija.)

Český lid. *Sborník věnovaný studiu lidu českého.* Redaktor *dr. Čeněk Zíbrt.* Ročník X. Číslo 1—6. V Praze 1900—1901.

Dr. Em. Fait: *Srovnávací studie o svatebních obyčejích, zvláště o svatbě v Makedonii* (sv. I. 4—8; III. 188—191; V. 363—366). Pisac najprije navodi obilatu literaturu, koja radi o svadbenim običa-

[1] Izidor Kopernicki je godine 1889. izdao na svijet poljski prijevod Kosovskih pjesama iz Vuka. — T. M.

jima češkoga naroda. Zatim razlaže, kako je kod različnih naroda zakon traži, da se odrasli muškarac ženi (n. pr. kod starih Inda zakonodavac Manua; Zendavesti više vrijedi oženen čovjek nego li neoženen; Talmud proglašuje neoženena čovjeka neprijateļem države, a oca besmrtnim i t. d.). Prelazeći na svadbene običaje u Makedoniji spomińe pisac različne nazive, kojima se ondje služe za svadbeni akt: najobičniji je naziv *godež*, u Skopļu zovu svadbu *mjenež* ili *mjena* (zamjena), u Čelebijskoj Ahi *momare* (moma-djevojka), u drugim opet krajevima *proseńe*, *stroj;* sama prosidba zove se gdjegdje *ruka hvakjańe*, u Razlogu *glavež* i dr., a oni, koji prose djevojku: *snobnici* ili *snubnici*, *godežari*, *strojnici*, *zgodatici* (jer se dogovaraju), a najšire značeńe imadu *svatovi*, kao i u drugih slavenskih naroda. — Otmica se očuvala u mnogim krajevima Bugarske i Makedonije (kao i u Dalmaciji, Bosni i Hercegovini), a izvodi se kašto i onda, kad za to nema nikakva razloga. Ovaj običaj potječe iz velike starine (isp. Zíbrt, Svatba únosem u starých Čechů, Prag 1891); živi na Korsici i u Albaniji; Australci o svadbi izvode pravi boj, mladožeńa s poluostrva sinajskoga dovuče mladu silom u svoju kuću, jednako kao stari Prusi. U Makedoniji se djevojka kašto dogovori s momkom, uzme sa sobom najpotrebnije i sama ode u ńegovu kuću (u takvome slučaju izostane svečana svadba i svi darovi). Takva se djevojka zove *pristankita*. — Jednako je davni običaj kupovańe. U Makedoniji i Bugarskoj vaļa da se rodu nevjestinu dade odšteta, što su je hranili; ova se otkupnina zove *agarlъk*. Taki je običaj bio i kod starih Inda i Rimļana (coëmtio), Afganci kupuju nevjestu kao što i stari Germani (Tacit, Germania 18) i t. d. Iz ovoga se običaja lako razvio drugi, da se djevojke kupuju na p a z a r u. Taki običaj u Babiloniji spomińe Herodot, a potvrdili su ga i klinovi natpisi (Kohler, Babylonisches Rechtsleben, Leipzig 1890, str. 7). Raširen bijaše po svoj Trakiji i po Italiji (De Colières, La foreste nuptiale, Bruxelles 1863, str. 160). Među Malorusima u sjeveroistočnom dijelu Ugarske živio je taj običaj još na početku 19. vijeka, a poznavali su ga i ukrajinski Malorusi (Сборникъ за народни умотворенія, Софія, IV. 188 i d.). — V r i j e m e, u koje se svadbuje, veže se u mnogih naroda na određene datume. Kako izvješćuje Jastrebov (Обычаи и пѣсни турецкихъ Сербовъ str. 408) snubi se u Debrsku na dan sv. Petra i Pavla (24. juna), a na taj se dan izvršuje i svadba (dakako poslije godinu dana). U drugim se opet krajevima makedonskim žene između Ilijna dne (20. juna) i Velike Gospojine (15. augusta); tko se tada ne oženi, mora čekati do druge godine. Oldfield (The history of human marriage [gdje i kada je ta kńiga izašla, ne navodi pisac]) spomińe mnoge narode, kod kojih je ženidba stegnuta na određeno vrijeme u godini. Tragovi su tome ostali još do danas u nekim svadbenim običajima u Ńemačkoj, Engleskoj, Estonskoj i t. d. — Na Ilijndan, kad se u nekim bugarskim mjestima slavi početak svadbenoga obreda, priređuju općeni k u r b a n, t. j. čast, za koju zakoļu vola, jańe ili ovna; to radi svaka porodica. Pisac u tome nalazi trag negdašńe krvne žrtve o svadbi. Sličan je običaj

raširen i drugdje, n. pr. u Velikoj Rusiji u vologadskoj guberniji (na dan sv. Ilije i sv. Petra), u tulskoj guberniji (na Iliňe) i dr. — U Makedoniji se ne smije mlađa sestra udati prije starije; drugorotka se zove *koryto*, jer se bajagi sakriva ispod korita, da je prosac ne opazi i u ńu se ne zagleda (isp. poznatu gatku o pepeļugi). Jednako je u nekim krajevima u Francuskoj, Ukrajini, Srbiji i Rumuńskoj. — Što se tiče krvnoga srodstva, koje može zapriječiti ženidbu, narod u Makedoniji ide daļe nego li crkva: on ne dopušta ženidbu između mladih, koji su u rodu do desetoga, dvanaestoga koļena, pače ni onda, ako su bili u istoj vodi kršteni. — Bugarski godež odgovara našoj prosidbi, a ima tri oblika: *tajni godež*, kad pouzdanici momkovi mole djevojku za privolu, a ona u znak obećańa daje kiticu cvijeća ili vijenac; *maleni godež*, gdje uz neke obrede pred roditeļima izmijene prstene i momak daje mladoj dar (momičninu), a ocu ńezinu kupovninu (agarлък); *veliki godež*, koji ima svrhu, da se ophodom i nekim obredima svijetu javno obznani vjeridba. (O ovome vidi potańe kod V. T. Baldžieva u Сборник-u за народ умотв. наука и книжнина VII, VIII, X. Referat u našemu *Zborniku* II. 476—480).

Jos. Kojecký: *Pluh* (sv. IV. 263—268). Pisac podaje prilog povijesti pluga u češkim zemļama, ali se uza to dotiče i općene povijesti ovoga ratarskog oruđa. Ističe, kako su u davnini ļudi obrađivali zemļu ručnim oruđem, Peruanci su se n. pr. — kad su Španjolci došli u Ameriku — služili za „orańe" lopatom, stanovnici kanarskih ostrva volovskim rogovima, afrički crnci oruđem, koje je nalik na mač, i t. d. Ako pristanemo uz Hehnovo etimologičko tumačeńe riječi za ovo oruđe u različnih naroda, kao što je lit. *szaka* grana, ńem. *Zacke* ozubac, stslov. соха (tako se i danas zove u Rusiji plug), onda ćemo morati dopustiti, da su se nekoć i Slaveni služili najprimitivnijim oruđem za orańe. Ali kad je čovjek počeo težiti zemļu s pomoću goveda ili momaka, onda je i isprvično oruđe stalo pomalo dobivati oblik današńega pluga. U prvome početku služila je za plug savinuta motka ili golema grana (Hesiod svjetuje oraču, kad ide orati, neka uzme više „plužnih drveta", da odmah ima pri ruci, ako mu se jedno prekine). No kako je teško naći zgodno drvo, bilo je potrebno, da čovjek sam složi oruđe od dva dijela: gredeļa i drugoga dijela, koji je odozgo ručica a odozdo ralo. Poslije su ralo okivali. Tako su dobili oruđe, koje se nazvalo kod Slavena *hak*, kod Nijemaca *Hacken*. Hak je najprimitivniji oblik današńega pluga; točkova nema. Nalazi se još danas u Meklemburgu, Poļskoj, Češkoj, u Štajerskoj, Krańskoj i t. d. Ńega seļaci grade sami, bez kolara, a dobro im služi osobito na tvrdoj, kameńem posutoj zemļi. Daļe se razvio plug tako, da su ralo položili vodoravno, da služi plugu za potporu. U Slavena imamo za plug ova imena: *ralo*, *lemeš*, *soha*, *plug*. Srbima *lemeš* znači osobitu vrst pluga, Poļacima osim toga i samo ralo, Rusima znači лемехъ sada plužno ralo, a sada opet gredeļ, Česi su zvali neku vrst pluga lemeš, a sada tako zovu u jednim krajevima raonik, u drugima lemeš. Samo riječi *ralo* i *plug* imadu stalno značeńe u svih

slavenskih naroda. — Slavensko oruđe za orańe dijeli pisac u tri vrste, koje zove: 1. hak, 2. hakov plug (ralica), 3. plužni hak. Onu prvu vrst u Rusiji zovu *coxa* (u Pruskoj *Zoche)*, a u Češkoj dolazi pod imenom *percák* (ńem. Perzhaken) i *krahulík*. Druga je vrst raširena po južnoj Češkoj pod imenom *nákolesník-plužice* (u Poļaka: *płużyca)*. Treća vrst dolazi u svih Slavena pod imenom *oralo* (ralo, radlo). Što se tiče riječi *plug,* Hehn mili, da ovo germansko-slovensko ime potječe iz vremena, kad su sjeveroistočni narodi bili potisnuti na jugozapad. U Plinija se nalazi vijest, u kojoj se spomińe galska riječ „plaum-orati", u kojoj Hehn vidi naziv za potońi plug. U 7. vijeku zove se ovo oruđe u langobardskome zakonu *plovum* = *plobum*. Hehn misli, da je ova riječ od keltskih naroda u Galiji došla ka Germanima, a od ovih k Slavenima. — Sada pisac prati istoriju pluga u Ceškoj (kronike: Pulkavova iz god. 1374., Aeneje Silvija iz g. 1510., Václava Hájka iz Libočana g. 1541. i t. d.) i napokon dolazi do zakļučka, da je današńi moderni plug upravo izum češki.

Iz područja *narodnih običaja* ima u ovome godišńaku više priloga. Ondřej Pisch priopćuje članak: *Náboženská představení dětská v Kojetíně* (sv. I. 47—52; II. 146—153). Opisuje tri dječja običaja: „Tri kraļa" (tri momčića maskirani kao kraļi obilaze od Nove godine do Sv. tri kraļa u veče od kuće do kuće pjevajući osobite pjesme); „pastiri" (obilaze u isto vrijeme kao i „kraļi", obučeni su u ženska odijela, s krunom na glavi; pored pjesama, koje pjevaju, razvijaju i stalni dramatski dijalog); „Dorota" (dramatska dječja igra na dan sv. Doroteje, ima ova lica: kraļ, krvnik, Doufil = Teofil, Doroteja i anđeo; sujet je iz legende o sv. Doroteji). Sve su tri igre ilustrirane, a pjesme su popraćene notama. — Aug. Hajný opisuje običaj: *Obchůzka se sv. Barborou* (sv. II. 126—127). Uoči sv. Barbare obilaze selom osobito obučene „barbore" (nekoć i do 30 ńih, a sada samo dvije), prati ih „đavo". Došavši u kuću ispituju djecu, znadu li se moliti; ne zna li koje, prijete mu, da će ga dati „đavolu". Danas toga običaja sve više nestaje, a zamjeńuje ga sličan običaj uoči sv. Nikole, koji u drugome članku (isti svezak, str. 131—132) opisuje J. Petrák *(Nadílka na sv. Barboru, Mikuláše, Lucii a o vánocích)*. Tu je glavno lice „biskup", koji pita djecu: „Kaži mi ti prvo, što je to jedno?" Dijete odgovori: „Jedan je gospod Bog na nebu". Drugoga pita: „Kaži mi, što je to dva?" — „Dvije su table Mojsijeve". I tako se to nastavļa do trinaest. (Isp. o ovim pitańima i odgovorima Iлešičev članak o „Hagadi" u ovome sv. „Zbornika", gdje se ne navodi ni jedna češka potvrda). — Ant. Langová izvješćuje o običaju: *Slavnost sv. Řehoře v Kovarech u Zákolan* (sv. III. 237—238). Školska se djeca maskiraju kao vojnici, obilaze od kuće do kuće te „profuz" svagdje govori: „Já jsem od toho regementu profous, jestli jim, paňmámo, někdo něco zakous', já mám právo hlavu stíti, anebo jej oběsiti. Darujou mně na každou ruku kopu vajec, čtvrci hrachu, já jim dám za to šňupec tabáku". Darove, koje tako skupe, daju učiteļu. — J. Vyhlídal: *Smrtná neděle u dětí slezských* (sv. III. 242—247).

Vrlo je raširen običaj u češkome narodu, da mladež načini od slame figuru čovječju, obuče je u odijelo (u različnim krajevima različno), te ovakvu „Mařenu“ (zovu je i: „Marca, Mařka, Smrťocha, Smrtnici, Mrviocha“ i t. d.) nose selom i pjevajući osobite pjesme kupe darove (slaninu, jaja, žito i dr.). Kad je ophod gotov, „Mařenu“ odnesu u šumu te je ondje ostave ili je bace u vodu. Danas se taj stari običaj sve više premeće u običaj „po krasne choditi“ („krasna“ je vršak od smreke, koji djevojke okite i nose selom pjevajući uza to pjesme, kojima su dodate note). — J. Soukup tumači običaj: *Liščí neděle* (sv. V. 337 – 340). U nekim češkim krajevima o prvoj posnoj nedjeļi (quadrag.) ispeku matere osobiti kolač u noći, da ne vide djeca. Koliko djece ima, na toliko vrbovih prutova natakne mati po komad kolača i objesi na drvo u vrtu. U zoru probudi djecu te im veli: „Ovuda je prebježala lisica i ostavila vam u vrtu kolača, pomolite se“ i t. d. Pisac još pokazuje, kako veliku ulogu igra lisica u pričańu i vjerovańu češkoga djeteta (kao primjer navodim samo ovo: „Běhá tam liška“ znači: rodilo se dijete; kad djetetu izvade zub, baci ga ono i govori: „Liško, liško, zde ti dávám koštěný, dej mi za něj železný!). — J. Seidenglanz opisuje *Vození „lenocha“ na Chodsku o svátcích Svatodušních* (sv. VI. 444—446). Koji pastir na dan Duhova dođe prvi na pašu, onaj je „kraļ“, koji drugi, onaj je „potkraļ“ ili „vaječník“ (koji skupļa jaja), treći je „vozar“, daļih šest su „końi“ a posļedńi je „lenoch“ (ļeńivac). Oko šeste — sedme ure u jutru gone već kući i priređe kola, okite ih grańem, u ńih legne „ļeńivac“, i svi se — osobito obučeni — krenu selom. Pred svakom kućom stanu, a „vaječník“ govori: „Paní mámo krásná, dejte nám kousek másla, aby se Vám kravička pásla, sáhněte do hluboka, by Vás ne bolela ruka“ i t. d. Kad su sve kuće obredali, odvezu „ļeńivca“ do vode, i pošto on „odre žabu“, podijele između sebe darove.

U ovome je godišńaku dobro zastupana i *tradiciona kńiževnost*. V. Novák priopćuje *Několik slov o slovenské písni* (sv. I. 15—21), gdje tumači karakter slovačkih narodnih pjesama s muzičkoga gledišta. C. Holas nastavļa sa štampańem *čeških narodnih pjesama* (sv. II. 115—119; IV. 407—409; VI. 477—479). Kratke su to pjesmice od nekoliko redaka, a zanimļive su po tome, što su mlade, modernizirane varijante starijih pjesama, koje su već priopćene u štampanim zbornicima. Svakoj su pjesmi dodate note. Zanimļive su i *Koledy vánoční dětí sleszkých* (sv. II. 153—155), koje priopćuje kao nastavak iz IX. godišńaka J. Vyhlídal. — Za istoriju češke narodne pjesme (poglavito religiozne) znatan je članak B. V. Spiess-a: *Příspěvky k bibliografii českých písní* (sv. IV. 327—331; VI. 435—438). — Mańih narodnih pripovijedaka ima iz različnih krajeva čeških gotovo u svakome svesku, a u svih šest svezaka dolazi „vałašska pripovijetka“ *U Křúpalů* od J. M. Slavičinskoga. U ńoj je vałašski narodni život krasno prikazan u beletrističkom obliku, a pored toga je znatna i za to, što je pisana točno po dijalektu te donosi veliki broj novih, nepoznatih riječi (osobito onomatopoetskih). — Znatna je *Rybayova sbírka českých přísloví*, koju priopćuje F. Menčík (sv. III. 218 do

226; IV. 283—286). Poslovice je zapisao Rybay još god. 1712., a rukopis se čuva u narodnome muzeju u Pešti. Ima ih 271, a mnoge od ńih u narodu više nijesu poznate. — U Češkoj se mnogo skupļaju *narodne molitve;* u ovome godišńaku zapisao ih je nekoliko A. Schuster (sv. II. 155—156). Neke su od ńih vrlo slične molitvama, što su dosele štampane u našemu „Zborniku“ ili što se još nalaze u pribranoj građi. Evo jedne za ogled: „Šel Pán Ježíš do zahrady. Naklonil svou svatou hlavu na zelenou trávu, na studenou rosu. Přišel k Němu sv. Petr a sv. Pavel: Ach, můj milý Ježíši! Co pak Ty tu děláš? — Počítám svých pět ran, které jsou mně židé dali. První do nohy, druhou do ruky, třetí do hlavy, čtvrtou do boku, pátou do srdce, trnovou korunou korunovali. Jdi, Petře, na onen svět, by malí i velcí se tuto modlitbičku modlili. Kdo se ji třikráte za den pomodlí, tři dušičky vysvobodí“.

Mnogi se članci — kao i u predašńim godišńacima — tiču *starina.* Tako Fr. Bareš raspravļa o *starom posuđu češkom* (sv. I. 21—26); Fr. Racek o jugočeškim starim *slikanim molitvenim kńigama* (sv. I. 26—30); Fr. Lego o *gvozdenim kipòvima,* koji prikazuju različne životińe, a metali su se u sredńem vijeku na oltare (sv. II. 143—146); Č. Zíbrt priopćuje češku preradbu sredovječne latinske šale: Testamentum Grunni Corocottae Porcelli, za koju već spomińe sv. Jeronim da se ńome zabavļaju đaci u školi (sv. III. 184—188); V. J. Nováček piše o *amuletu iz 14. vijeka,* koji se našao u crkvi sv. Đurđa na Hradě Pražském, a služio je kao ustuk protiv petodnevne groznice (sv. V. 353—354), i t. d.

Tko se bavi izučavańem narodne ornamentike i različnih motiva u narodnome vezivu, naći će nekoliko zanimļivih članaka, koji su obilato i lijepo ilustrirani (n. pr. J. Kopáč: *O vyšívkách a vyšívačkách v Českém Horácku* — sv. II. 119—126; III. 215—218; Fr. Kretz: *Hliněné selské obrázky na Slovácku* — sv. IV. 279 do 282; R. Tyršová: *O praktickém použití lidového ornamentu českého* — sv. V. 391—394, i dr.).

J. Lovretić: Pozlatinski vezovi.

(Str. 354—368.)

Sl. 1.

J. Lovretić: Pozlatinski vezovi.

(Str. 354—368.)

Sl. 2.

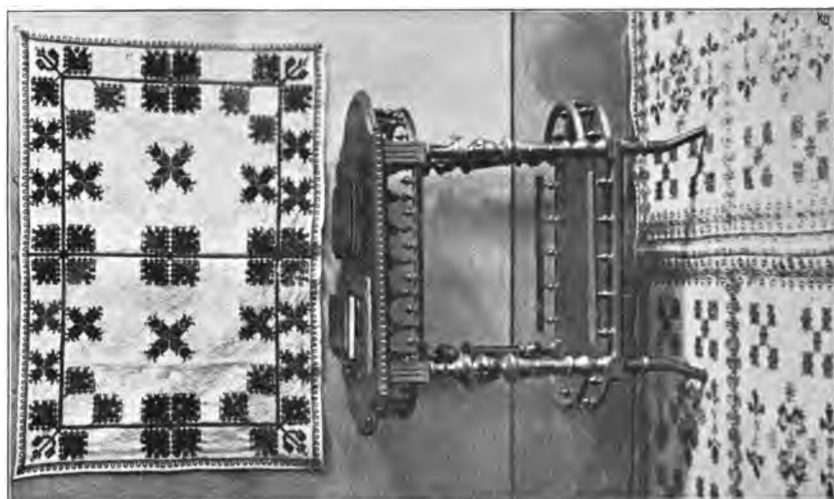
J. Lovretić: Pozlatinski vezovi.

(Str. 354—368.)

Sl. 3.

J. Lovretić: Pozlatinski vezovi.

Sl. 4.

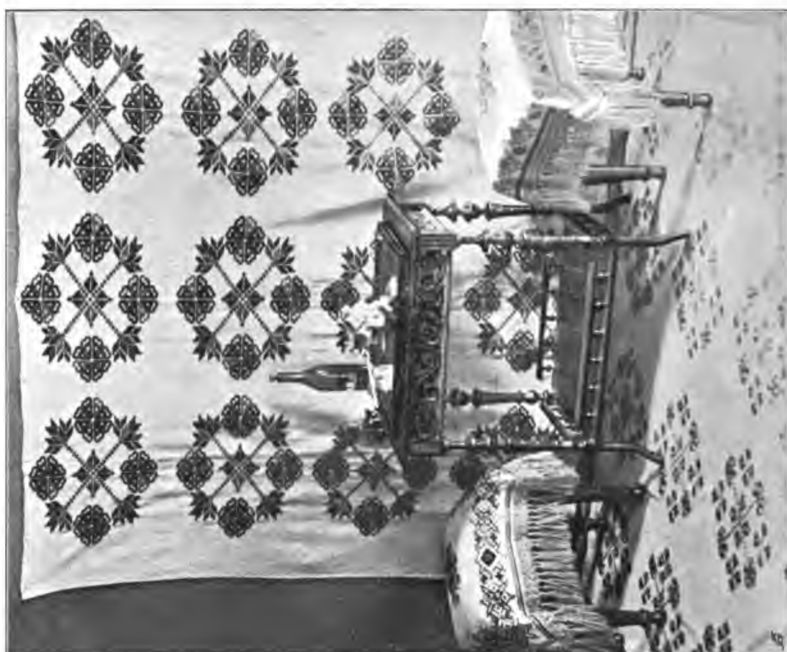

Sl. 6.

J. Lovretić: Pozlatinski vezovi.

Sl. 5.

Sl. 7.

J. Lovretić: Pozlatinski vezovi.

(Str. 354—368.)

Sl. 8.

J. Lovretić: Pozlatinski vezovi.

(Str. 354—368.)

Sl. 9.

J. Lovretić: Pozlatinski vezovi.

(Str. 354—368.)

Sl. 10.

J. Lovretić: Pozlatinski vezovi.

(Str. 354—368.)

Sl. 11.

J. Lovretić: Pozlatinski vezovi.

(Str. 354—368.)

Sl. 12.

J. Lovretić: Pozlatinski vezovi.

(Str. 354—368.)

Sl. 13.

J. Lovretić: Pozlatinski vezovi.

(Str. 354—368.)

Sl. 14.